

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

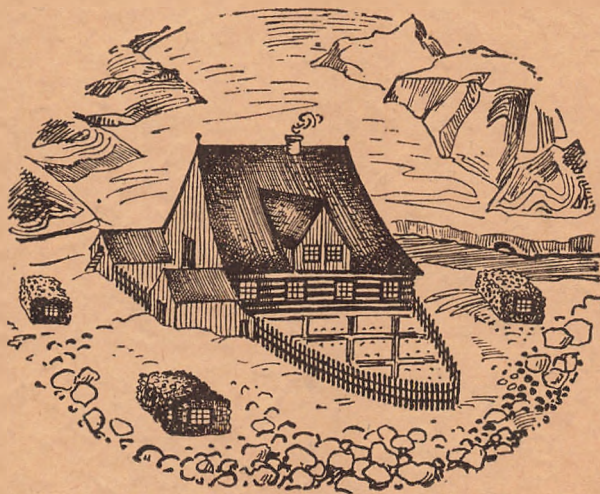
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. OSTERMANN

NORDMÆND
PAA
GRØNLAND

1721—1814

ANDET BIND

GYLDENDAL NORSK FORLAG

N O R D M Æ N D
P A A
G R Ø N L A N D

1721-1814

H. OSTERMANN
x

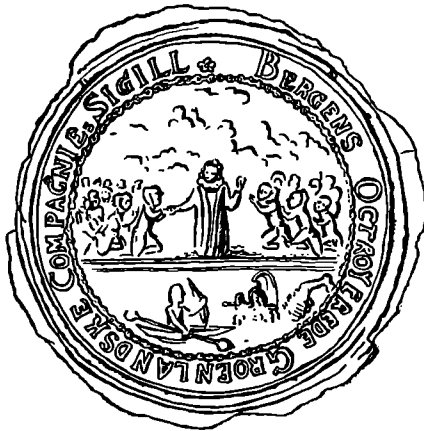
NORDMÆND

PAA

GRØNLAND

1721—1814

ANDET BIND

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO 1940

UDARBEIDET OG UDGIVET MED BIDRAG AF
FRIDTJOF NANSENS FOND TIL VIDENSKAPENS FREMME
OG DET NORSKE VIDENSKAPS-AKADEMI I OSLO

COPYRIGHT 1940
BY GYLDENDAL NORSK FORLAG
PRINTED IN NORWAY
REISTAD & SØNNES BOKTRYKKERI
OSLO

ANDREAS MOLBECH LUND

Inspektør.

Andreas Molbech Lund er født 1749 (døbt 14 febr.) i Stange paa Hedmark som søn af prokurator Gregers Lund (død 1785) og hustru Anna Margrethe Molbech (død 11 febr. 1795 paa gaarden Kvæka i Vang «i sin alders 73 aar»).

Undervist i hjemmet af huslærere sendtes han i sit 20de aar til København for der at gøres færdig til universitetet, hvor han 19 decbr. 1769 absolverede «examen artium», privat indstillet, og fik til privatpræceptor professor Møllmann. Allerede 31 juli 1770 tog han den filosofiske bakkalaurograd. Nu gjorde han i tolv aar tjeneste hos justitsbetjente i Norge, i hvilken tid han dog tillige forberedte sig til juridisk eksamen paa morsmaalet, som han tog 25 febr. 1779 med første karakter.

Efter sin eksamen var han et par aars tid fuldmægtig hos sorenskriveren paa Sandegaard (i Norge), og fik i 1782 ansettelse som «2den correspondent» paa den kgl. grønlandske handels kontor i København. 22 jan. 1784 indsendte han til generaltoldkamret ansøgning om et embede som toldkontrollør i Stavanger, men fik det ikke. Derimod rykkede han ved Jens Willes udnevntelse til inspektør i Nordgrønland 1786 op i dennes plads som «1ste correspondent» ved den kgl. grønlandske handel, hvilken stilling han indehavde til han 3 juni 1789 udnevntes til inspektør for Sydgrønland i anledning af kammerraad Bendt Olriks hjemkaldelse.

20 marts s. a. var han bleven gift med Jomfru *Sophia Amalia Westphalen*¹. De «viedes i huset» hos glarmester Barclaj i Fiolstræde. 8 juni gjorde han indskud i enke-kassen for hende til en overlevelsere-rente paa 100 rd. Da han var 40 aar og hun kun 24, beløb indskuds-summen sig til 554 rd. 28 sk.

¹ Vor Frues kirkebog har Westphal.

Da den nye inspektør kom til Godthaab 22 juli 1789, mødte der ham straks vanskeligheder med embedets overtagelse. Olrik var ude paa tilsynsrejse og behagede først at indfinde sig 29 august. Skibet laa sejlklart og ventede kun paa ham, og tre dage efter lettede det anker. Der blev saaledes ikke tid til leverance. Senere traf Lund sin forgænger i Fiskenesset, hvor skibet var løbet ind med last, men han kunde ikke «bringe det dertil» at overtagelsen skete «ved en ordentlig afleveringsforretning». Han maatte være glad til at faa det nødvendige «under adskillige fortrædeligheder». Olrik medtog til Danmark direktionens originale breve, hvilket direktionen dog fandt «noget upassende» og foranstaltede dem sendt tilbage aaret efter. Ogsaa paa anden maade fik Lund vrøvl med sin formand, inden han skiltes fra ham. Da nemlig Frederikshaabs skib ikke var ankommen, beordrede inspektøren det ved Fiskenesset liggende til at gaa derind paa hjemvejen for at medtage saa meget last derfra som muligt, men han «undseer sig for at fortælle, hvilke ophævelser der skeede i den anledning, ikke saa meget af skipperen som af andre om bord værende» — det er jo ikke vanskeligt at gætte af hvem!

De første par aar af Lunds embedstid medgik ligeledes til at bringe orden i de af Olrik sterkt forviklede sager.

Først maatte han ta sig af de handelsbetjente, der var afsatte og beordrede hjem, men som endnu ikke var kommen afsted, og undersøge deres forhold og aarsagen til afskedigelsen — en undersøgelse, der hver gang endte med kontraordre. I det hele tat fandt Lund anledning til om flere af de af Olrik misrekommanderede personer at erklære, at de var «brave betiente».

Saa var det ogsaa galt med koloniernes bygninger. Olrik havde bestandig hævdet sin indsigt i bygningsvæsen og rost sig af, at alle huse i inspektoratet var i forsvarlig stand. Det viste sig i høj grad ikke at være tilfældet, ialtfald i selve «residensstaden». Aaret efter blev Lund nødt til at indberette, at Godthaabs bygninger var i en elendig forfatning. Især var tage og lofter utætte og hullede, og alt, hvad der beroede under dem, blev ødelagt af indstrømmende regnvand. I selve inspektørboligen, der dog kun var 7 aar gammel, sivede dette ned ad spær og vegge. Der maatte derfor straks nødtørftigt repareres og indstilles til større istandsettelse saa snart som muligt.

Missionær Ginge havde i flere aar klaget forgæves over missionshusets brøstfældighed; i regnvejr kunde man f. eks. ikke «staa eller ligge tørt» noget sted i den ende af huset, hvor presteboligen var. Lund indberetter straks efter sin ankomst, at taget viste sig at være «fuldt af dryphuller» og at lofterne over stuerne flere steder var saa raadne, at man kunde pille dem istykker med fingrene. Der skal blive

repareret saasnat som muligt, men der kan intet gøres, før tømmermanden, der er med Olrik paa rejse, kommer tilbage. Det lykkedes dog at faa boligen istandsat inden vinteren. Derimod kunde der intet gøres ved kirkesalen, før der blev udsendt en stor del materialer dertil, og det var efter Lunds mening et spørgsmaal, om den i det hele taget var en stor reparation værd. Den fik dog omsider en saadan — og benyttedes iøvrigt som kirke lige til 1849.

Missionær Heide i Holsteinsborg havde paa en rejse til Egedesminde fundet en drivhval og med sit mandskab bugseret den til land, saa at den kom Grønlenderne og handelen til nytte. Men Olrik, der betragtede presten som sin værste fjende, havde mistenkeliggjort Heides optreden ved denne lejlighed og givet købmanden i Holsteinsborg, der efter udgiftsordre fra Nordgrønlands inspektør havde udbetalt baadsmandskabet en del af beløbet for hvalen, hans afsked paa graat papir. Lund havde ogsaa ordre til at undersøge denne sag og «forhjelpe Hr. Heide til den rett, ham tilkommer —» og maatte efter undersøgelsen erklære, at det var Olricks skyld, at sagen ikke forlængst var ordnet.

I det hele tat kom Lund udmerket ud af det med missionær Heide. Denne havde paa Grønlendernes vegne klaget over «handelsmaaden» ved Holsteinsborg, idet de «forurettedes paa spækmaalet». Heide havde tat sig af sagen, fordi Grønlenderne havde «klaget deres nød» for ham og «ingen anden forsvarer har». Men Olrik havde intet villet høre derom eller gøre derved. Ogsaa her maatte Lund gi Olrik uret; spekket var blevet sammentrampet i «ballien», og bagefter var handelsmanden sprunget op derpaa for yderligere at presse det ned, saa der gik meget mere i maalet end retfærdigt var. Men efter dette forhandlede Lund bestandig med Heide, hvergang der var tale om ting eller forholdsregler til befolkningens bedste.

Ogsaa med de øvrige missionærer i landet kom Lund i modsetning til Olrik godt ud af det. Saaledes fik han Meyer i Frederikshaab til godvillig at give slip paa sin «handelsfrihed» — retten til at tilforhandle sig spek, skind etc. til livsfornødenheder direkte fra Grønlenderne — ved at tilsikre ham, at han altid skulde kunne faa fra handelen, hvad han havde brug for.

I anledning heraf udviklede handelsdirektionen for inspektøren en nydelig plan, der gik ud paa at han skulde «gøre det vanskeligt for missionairerne at faae producter fra handelen», naar de var i trang derfor, og forhale sagen ved at henvise til, at han først maatte spørge direktionen. Saa ventede man, at d'hrr. skulde blive nødt til at opgi handelsfriheden. Hvad de skulde klæ sig i saalenge indtil direktionens svar ad aare kunde indløbe, tenkte man ikke paa. Det tjener Lund

til ære, at han da hellerikke vilde inklade sig paa saadanne underfundigheder.

Missionær Hveysell i Sukkertoppen — ogsaa en af de prester, der i særlig grad var lagt for had af Olrik — kom inspektør Lund ikke blot paa en god fod med straks fra begyndelsen, men fik senere ogsaa berettiget respekt for. De omstændigheder, som førte dem sammen, var de ved den svermeriske religiøse bevægelse i Sukkertoppens distrikt fremkaldte forvirrede tilstande. Hos inspektør Olrik havde Hveysell aldeles ingen støtte fundet imod svermerne, men da bevægelsen nu naade sit højdepunkt i sommeren 1789, henvendte han sig til den nye inspektør og bad om øvrighedens hjælp til at arrestere hovedmændene, Grønlenderinden Maria Magdalene og hendes mand Habakuk, og deres fornemste tilhængere. Lund vilde dog ikke være med til «med magt eller paa sin mexicansk at omvende vildfarende», men han tilskrev Hveysell et overmaade forstaaende og venligt brev, i hvilket han raadede ham til at søge «ved sagtmødighed, overtalelser og fornuftige forestillinger at bringe de stakkels forvildede tilbage paa ret vei». Hvis presten først og fremmest kunde «faae nogen af de Grønlændere, som ere meest anseede iblant de øvrige, til at indsee deres vildfarelse og forlade kiellingen, da vilde de andre snart følge efter» — mente inspektøren.

Herpaa svarede Hveysell, at han indsaa, det var en fejl, at han ikke nøjagtigt nok havde underrettet inspektøren om «det onde, til hvis standsning jeg udbad mig Deres understøttelse». Han havde aldrig tenkt at ville omvende mennesker med magt, saa vilde han «kun slet have fattet vor religions grundsætninger og være uværdig til at være dens lærer, hvis ieg holdt en tvungen omvendelse for den rette». Men han hævder, at svermerne har ombragt to kvinder, ikke paa grund af religiøs modsigelse fra disses side, men «fordie det er falden prophetinden ind, efter foregiven aabenbaring, at beskyldte dem for hexerie, og derved tvunget endog deres egne paarørende at dræbe dem», og dette tilfælde bør efter hans mening falde ind under straffeloven. Imidlertid takker han inspektøren for «de kiærlige og velgrundede erindringer i hensigt til mit embedes førelse», som han ogsaa vil stræbe at følge.

Aaret efter kunde Lund indberette til handelsdirektionen, at «efter hvad jeg har spurgt, har Hr. Hveysell baade i vinter og dette foraar anvendt all fliid til at bringe de rasende til roelighed og eftertanke, og hans møye har ikke været forgjæves; foruden fleere gode ting, har den og virket, at man til næstkommende vinter ved colonien ikke vil mangle Grønlændere til hielp ved hvalfangsten» — idet disse nu har

forladt svermerne og er vendt tilbage til den forrige aar nesten mennesketomme koloni.

Da han samme sommer kom paa tilsynsrejse til Sukkertoppen, lod han der opsette en slags skamstøtte over svermeriets ledere. Herom indberetter han i skrivelse til direktionen af 30 juni 1791: «Da jeg har erfaret, at der i almindelighed i visse henseender hersker en vis sort overdreven undseelse hos Grønlænderne, og at det krænker dem meget at blive forhaanet, særdeeles af en Europæer, endogsaa den ringeste matros; saa har jeg forrige aar ved colonien Sukkertoppen, i anledning af den forvirring og galskab, som dér var opkommet imellem Grønlænderne, ladet opsætte en gabestok til skam og skiendsel for galskabets stiftere, Grønlænderen Habakuk og hans hustrøe Maria Magdalena, med befaling til købmanden, at han derudi skulde lade dem sætte, pidske, og med koldt vand overslaae, saasart de indfandt sig ved colonien, og at han skulde see til, at executionen blev forrettet saavel af Grønlændere som Danske. Men da rygtet om gabestokken ikke alleene i Sukkertoppens distrikt, men næsten over det heele sydre inspectorat er udspreed, saa vil Habakuk og hans kone nok vogte sig for at komme til colonien; og omendskiønt de derved undgaaer den corporlige straf, saa vil det dog immer blive dem krænkende, at gabestokken er opsadt for deres skyld, som ikke vil have liden indflydelse hos de andre Grønlændere til at vogte sig for at begaae aabenbare forseelser.»

Da missionens indtegte halveredes i 1791, og missionærernes antal som følge deraf ved reglementet af 24 april 1792 sattes ned fra 10 til 5, hvorved bl. a. Sukkertoppens missionariat nedlagdes, udtalte Lund sin store betenkelighed ved Hveysells hjemkaldelse: «Jeg frygter for, at det sværmerie, som missionairen Hr. Hveysell med sin priselige, utrættelige nidkierhed har faaet standset, vil igien opstaae, hvorfra Gud dog frie os, da derunder vil blive udøvet saa meget ondt, som det høye missions collegium nok aldrig har forestillet sig, og som ingen her med magt kan afværge.» Han er ogsaa betenkelig med hensyn til handelens fremtid i Sukkertoppens distrikt, idet «en deel af Grønlænderne der har allerede truet med, hvis de skal af med Hr. Hveysell, og ikke faae nogen anden i steden, da at ville flytte fra distriktet og enten gaae til Herrenhutterne eller til et sted, hvor der er missionaire».

Et andet vidnesbyrd om det gode forhold, hvori Lund stod til Hveysell, er at han ved dennes hjemgang afkøbte ham hans konebaad med tilbehør for en god pris. —

Lund saa i det hele tat meget sort paa missionens reduktion og tog uforbeholdent missionærernes parti med hensyn til det dem ved

reduktionen paalagte uoverkommelige arbejds. I en lang betenkning af 13 august 1792 udtaler han sig meget pessimistisk: «Den forandring, jeg har erfaret at der i aar skal foregaae med missionen her i landet, er saa sælsom, at aldrig nogen, der har mindste local kundskab om landet, har kundet forestille sig den uden at gjøre christne til sværmere og hedninger.» Senere siger han: «Hvad følger missionairernes reduction vil medføre, kan man forud ikke vide; noget got har man ingen anledning til at spaae sig.»

Angaaende missionær Heide i Holsteinsborg, som nu skulde ha Egedesminde og Sukkertoppen til annekser, udtaler han meget drastisk, at dette er noget, «som han næsten lige saa lidet kan som een i maanen, naar han vil beopagte det han har». Egedesminde ligger 50 mil nord for og Sukkertoppen over 30 mil syd for Holsteinsborg. Missionæren kan komme til et af disse steder én gang hver sommer, men vel at merke paa den tid, da Grønlanderne er «gandske adspredde til fiels og i fiordene paa mangfoldige steder, hvor han umuelig kan komme til de halve, mindre til dem alle». Paa de tider, da Grønlanderne staar samlede paa deres vinterpladser, kan han ikke komme til dem, «om han end kunde vinde tønner guld derved».

Angaaende Meyer i Frederikshaab udtaler han sig paa lignende maade: «Godthaabs mission skal herefter som et annex under en nogle og tredive miile syden for liggende colonie betienes og underviises af den der værende missionaire, hvis district derved er blevet 60ve til 70ve miile langt.» Meyer vil ganske vist bo skiftevis et aar ad gangen ved hver koloni, men derved vil kræves, at handelen skal vedligeholde bolig til ham begge steder, og kan den det? Skønt Lund ikke ønsker Herrnhuternes «videre udbreedelse i landet», er han ikke langt fra at synes, det var det raadeligste, «at Godthaab, i henseende christendommens udbreedelse blandt Grønlanderne, ganske blev lagt under brødrene ved Nye Herrnhut», saa de to hinanden nærliggende missioner «kunde sammenstøbes til een», saafremt dette ikke havde været stridende mod «den hæder man skylder den udødelige biskop Hans Egedes minde».

Den eneste missionær, inspektør Lund ikke synes at ha haft ret meget tilovers for, var hans kolonifælle Ginge, angaaende hvem han bl. a. siger, at han «kunde gierne som cammerraad Olrik fylde nogle ark med liige lovtaler» over ham. Dette kan maaske tildels skyldes gnidninger som følge af det nære naboskab. Dog har Lund, der selv var meget pligtopyldende, hellerikke kunnet finde sig i, at Ginge, der var amatør-astronom, nok var tilbøjelig til at dyrke denne interesse lidt vel rigeligt paa bekostning af sine embedspligter. I hvert fald hentyder han hertil, naar han udtaler til direktionen, at nogle enkelte

af «nationalkateketerne» er istand til at «udrette meere hos deres landsmænd end andre, som enten ikke forstaaer meget af deres sprog, eller ikke gidder uleylige sig til nogen af dem — een gang i 3 aar regner jeg ikke for noget, indberegnet alt skryderie, qvalm og megen vind; og hvad bryder Grønlænderne sig om stjernernes gang, eller hvad enten den eene eller den anden kaldes Venus, Mercurius, Jupiter eller noget andet?»

Dog har Lund, saa vidt det lod sig gøre, holdt kolonifred med missionæren. I detmindste stod dennes hustru fadder til inspektørens barn. —

Efter ovenstaaende udtalelse kunde det synes, at Lund, da handelsdirektionen i anledning af missionens reduktion spurgte ham, om ikke afsavnet af prester i landet kunde bli afhjulpet tildels ved ansettelse af flere «nationalkateketer», maatte ville ha svaret bekræftende. Dette var dog langt fra tilfældet. Han hævder tvertimod, at de færreste indfødte kateketer vilde kunne ta en selvstendig gerning op blandt deres landsmænd — «og hvor skal det kunne være anderleedes? De tages af hoben, og den reisende missionaire, som maaskee endda ikke er stiv i sproget, kan ikke give dem nogen uddannelse, der forslaaer noget. Nej! før der bliver oprettet en ordentlig skole, hvor der af landets børn kunne dannes duelige catecheter og lærere, vil missionen her, efter mit begreb, ikke nyde nogen synderlig fremgang». —

Da spørgsmaalet om indskrenkning af tilladelse til blandet ægteskab i denne periode blev brendende, kom Lund ogsaa til at udtale sig herom. Hans udtalelser er meget karakteristiske og fortjener at anføres; der kan ikke være tvivl om, at de stemmer med en ret almindelig erfaring i datiden.

De fremkaldtes ved et konkret tilfælde. En «oberassistent» i Godthaab havde i mere end et halvt aar forgæves bestormet inspektøren om tilladelse til at ægte en blandingspige. Lund siger, at manden har «til sine tider havt det med saadan heftighed, at man ej har kundet andet end beklage ham, da al moral og forestilling derimod har intet sted fundet» — og tilføjer i den anledning: «Det er ikke ham, der alleene har havt det saa heftigt, men næsten enhver Europæer, som forliver sig i een eller anden skiønhed her, faaer det almindelig med saa stærke anfald, at det næsten gaaer over til et raserie.» Men, siger inspektøren, naar saa genstanden er opnaaet, og forlibelsen kølnes, «aabnes baade øyne og fornuft til tydelig at see og skiønne, at han af lidenskaber har ladet sig bedaare til en forbindelse, som ingen uden døden kan hæve. Græmmelse, sorg og fortrydelse følger almindelig herpaa, hvorimod trøst og lindring, som da ey kan søges i Grønlænderindens barm, gierne søges i brændeviinsflasken, der omsider gjør

ham uskikket til al ting, undtagen sin kones tyrann; og lad end være, at en enkelt under bemelte omstændigheder kunde imodstaae den fristende flaske, saa vilde det være stort, om sorg og fortrydelse over det giorte valg ikke ville gjøre et alt for stort skaar i hans og hustrues ægteskabs lyksalighed. — — — Grønlænderinden, som ved ægteskab med en handelsbetient er bleven en meget stor og fornem dame i egne og søstres øyne og tanker, vil ved alle muelige leyligheder viise hendes landsmænd, at hun formaaer noget, ved at ødsle ud til dem proviant eller hvad hun kan faae fat paa, hvortil de og tilskynder, og chicanerer hende, hvis hun, for mandens paapasselighed, ikke kan komme over noget; men rejser manden bort, finder konen med tilhængere nok paa raad, om det endog under laase er bevaret, til at faae noget ud at skalte med, hvortil manden almindelig maae tie og lægge skiul, for ikke at beskjemme sig selv; tiltaler han hende ved sin hjemkomst derfor, bliver hun vred, løber fra ham til sine landsmænd, og kommer ikke paa lang tiid tilbage igien, med mindre han forsoner sig med hende.» Lund indrømmer, at der kan gives og gives undtagelser, men vil dog gerne have tilladelse til ægteskab med indfødte meget indskrenket og vanskeliggjort.

Det var ikke at undres paa, at Lund indtog denne stilling til spørgsmaalet. Han havde nylig haft for øje et afskrekkende eksempel, som oven i købet gik sterkt ud over ham selv og gav ham meget forøget arbejde, idet oberassistent Alsbach, der var gift med en datter af Anders Olsen, havde maattet afsettes fra bestyrelsen af kolonien Godthaab midt i et handelsaar paa grund af ødselhed og gæld, hvorefter inspektøren, da et forsøg paa at faa købmand Falch fra Sukkertoppen ned mislykkedes, selv havde maattet overta kolonien og bestyre den for egen regning til den følgende sommer. —

Ifølge ggl. resolution af 4 april 1792 fik Lund tilladelse til at bære uniform. Hensigten hermed gjaldt egentlig Nordgrønlands inspektør, af hensyn til de mange fremmede skibe, der færdedes i Diskobugt, men «man har dog meent, at det ogsaa kunde være godt i søndre inspektorat bl. a. til at haandthæve god orden imellem det danske mandskab selv og holde dem under den nødvendige subordination». Inspektøren fik derfor ogsaa lov til at føre vimpel paa sit fartøj. Uniformeringen bestod i «consulat uniform med feldttegn». En inspektør i gala, som han sedvanlig optraadte i ved sine besøg paa kolonierne, har altsaa været en noksaa straalende fremtoning, især i Grønlændernes øjne. Den uniform med tilbehør, som Lund anskaffede, kostede 84 rd. 59 sk.

Lund's førte stort og repræsentativt hus ved Godthaab og havde bl. a. europeisk husjomfru. Et par aar var denne en Jomfru Johanne

Marie Wilken, der et par gange stod fadder til europæiske børn ved kolonien. Den største private fest, der holdtes i inspektørboligen i Lunds tid, var deres eneste ved Godthaab fødte barn, datteren *Margaretha Elisabeths* daabskilde 29 januar 1790. Hun var født 13 og hjemmedøbt 19 januar. Fadderne var «Madme Ginge, Madme Anna Dorothea Meyer, Hr. Hendrich Meyer, evang. brüder-missionaire, Hr. Johan Möhne, ligesaa, oberassistent Caspar Alsbach og Hr. Traugott Martin, missions assistent ved Neu Herrnhut», og disse saavel som alle øvrige «officerer» ved kolonien var gæster ved festen.

Det har dog ikke altid været lige let at repræsentativt bord ved festlige lejligheder. F. eks. var det 1793 udsendte smør af meget slet kvalitet. Det, som folkene fik i deputat, maatte branks og blandes med fleskefedt for overhovedet at kunne spises paa brød. Inspektøren bemærker: «jeg eller mine har ikke kundet smagt det, og derfor, indtil skibet i aar bragte noget bedre, en tiid været foruden». —

Med skibet 1794 søgte inspektør Lund hjemgang til neste aar. I skrivelse af 6 maj 1795 entledigedes han fra sin post, afleverede til sin eftermand Bendeke 15 august og hjemgik med familie faa dage efter.

I nesten tre aar laa Lund ledig i København og søgte forgæves forskellige embeder. Omsider blev han 22 august 1798 udnevnt til amtsforvalter for Skanderborg og Aakær amter i Jylland. I denne post modtog han 18 februar 1811 udnevnelse til virkelig kammerraad.

1816 mistede han sin hustru. I Berlingske Tidende anmeldtes dødsfaldet saaledes:

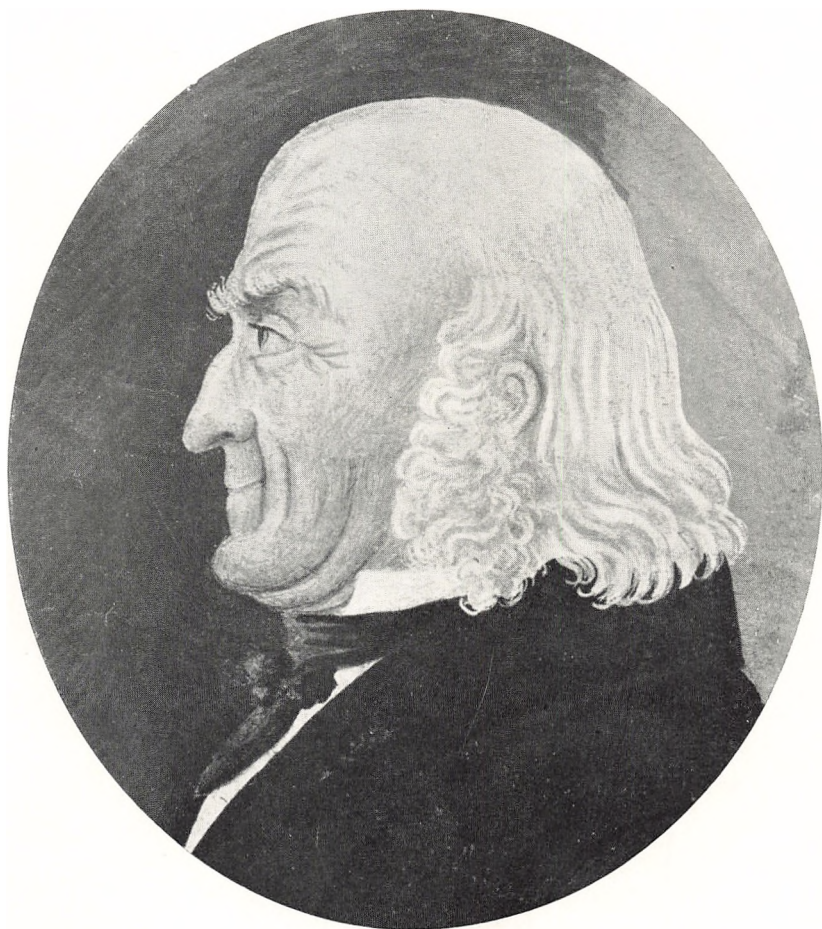
«At min elskede kone *Sophia Amalia Westphalen* mandagen den 16 ds. i sit 52de aar forlod dette timelige, tilkiendegives herved fraværende slægt og venner, om hvis deeltagelse i min tunge skiebne jeg er forvisset uden skriftlig bevidnelse. Skanderborg d. 19 sept. 1816. *Lund*, kammerraad og amtsforvalter.»

Selv døde han i embedet i Skanderborg den 27 november 1820. Dødsfaldet anmeldtes i Berlingske Tidende paa flg. maade:

«At vores elskede fader og svigerfader, kammerraad og amtsforvalter *Andreas Molbech Lund*, ved en blid og rolig død fuldendte sin jordiske bane den 27de d. m. i sit alders 73de(!) aar; dette undlade vi ikke, efter brugelig skik, sørgeligst at bekendtgøre fraværende slægt og venner, overbeviist om enhvers hiertelige deeltagelse, der erkjendte den afdødes værd, som øm

og kierlig fader, som trofast, i sorg og glæde deeltagende ven. Ja! mange fattige og hielpeløse ville med os velsigne hans minde, hvis bortgang føles dybt af hans eneste efterladte datter og svigersøn. Skanderborg d. 29 nov. 1820. *Elisa Beichmann*, fød *Lund*. *W. N. B. Beichmann*, ingenieur-capitain.»

Lunds eneste datter *Margareta Elisabeth* var 23/5 1811 bleven gift med *Waldemar Nicolai Brüggemann Beichmann*, f. 22 jan. 1783 i Vang paa Hedmark, afskediget med generalmajors karakter 31 okt. 1848 og død 20 aug. 1868 som mangeaarig enkemand, idet hustruen døde allerede 23 maj 1833. De var søskendebørn, idet han var søn af inspektør Lunds søster Helle Sophie Lund i egteskab med Chr. Fred. Beichmann, som 1795 var ritmester i kavalleriet, boende paa gaarden Kvæka i Vang, og 11 nov. 1811 afskedigedes med obersts karakter og 500 rd. i pension.

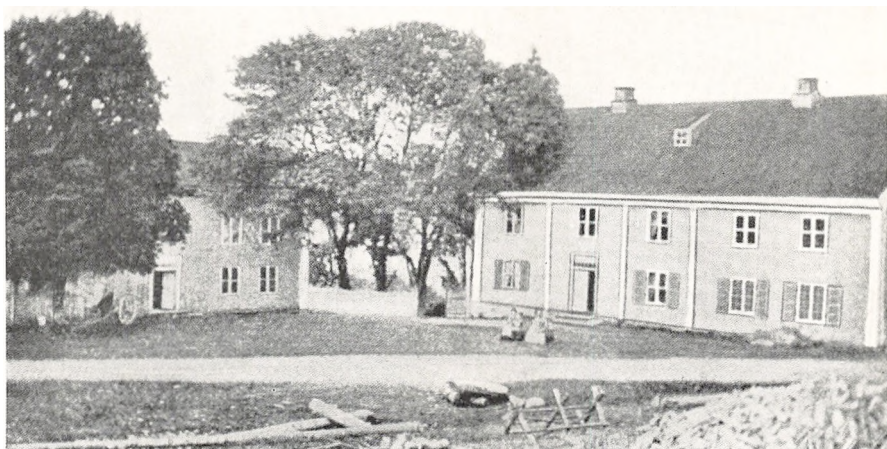

Johan Christian Mørch, 1768—1830,
købmand i Grønland, senere toldkasserer i Bergen. Akvarel, 1912 till. frk. Rein, Bergen.
Fotografi i Bergens Museum, den kulturhistoriske samling.

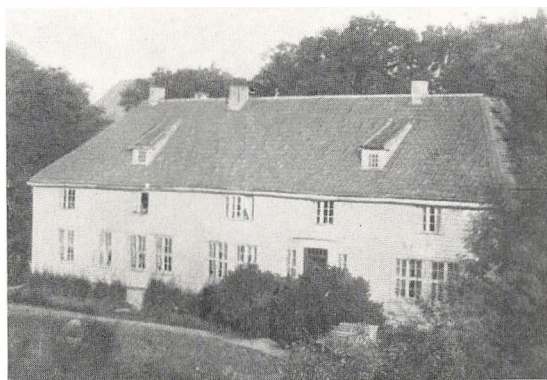
Peter Nicolai Randulff, 1766—1817, købmand i Grønland, senere toldkasserer i Stavanger. Miniatur. — Familien Randulffs vaaben. Miniatur. — Christophora Lucie Hammond, 1771—1838, gift med Peter Nicolai Randulff. Silhouet. — Ole Christian Bornemann Bull Randulff, †1830, marineløjtnant, Peter Nicolai Randulffs søn. Miniatur.

Alle tilh. bankchef Ths. P. Randulff, Stavanger.

Fogedgaarden Breili paa Toten.

Fotografi fra 1870-aarene, tilh. fru Henny Bergsland, f. Raabe, Oslo, her gengivet efter Jens Raabe, En storbygd, Kra. 1905, s. 111. Her boede Børge Johan Schultz, 1764—1826, inspektør i Nordgrønland 1790—1796, foged i Toten, Vardal og Biri 1800—1825.

Svanø hovedgaard i Kinn i Sunnfjord.

Fotografi, tilh. afd. fru Breyholtz, Bergen. Jonas Lillienchiold de Svanenhielm, 1726—1801, købmand i Christianshaab paa Grønland, er født paa Svanø.

Lagmandsgaarden Rør paa Ringsaker.

Fotografi fra begyndelsen af 1880-aarene, fra pastor Reinert Svendsen, Veldre. Her boede Johan Friderich Schwabe, 1749—1821, inspektør i Nordgrønland 1782—1786, lagmand i Oplandene 1788—1797.

Johan Friderich Schwabe, 1749—1821.

Nordgrønlands første inspektør, Oplandenes sidste lagmand. Oliebaseret, signeret: «Malet Aar 1795 i August af Fr. Petersen». Tilh. flv. lektor Eyvind Heyerdahl, Oslo.

Johan Friderich Schwabe, 1749—1821.

Oliemaleri, signeret: «Malet Aar 1795 i August af Fr. Petersen», hos direktør Johannes Sejersted Bøddiker, Holmenkollen.

Jørgen Sverdrup, 1732—1810,
missionær i Jakobshavn 1764—1788, viceprovst i Nord-Grønland, senere sogneprest
i Avaldsnes og provst. Oliemaleri tilh. I. Berner Sverdrup, Sandvika.

Jakobshavn kirke og prestegaard ca. 1840.
Maleri af Emilie Rudolph. Till. Grønlands Styrelse, København.

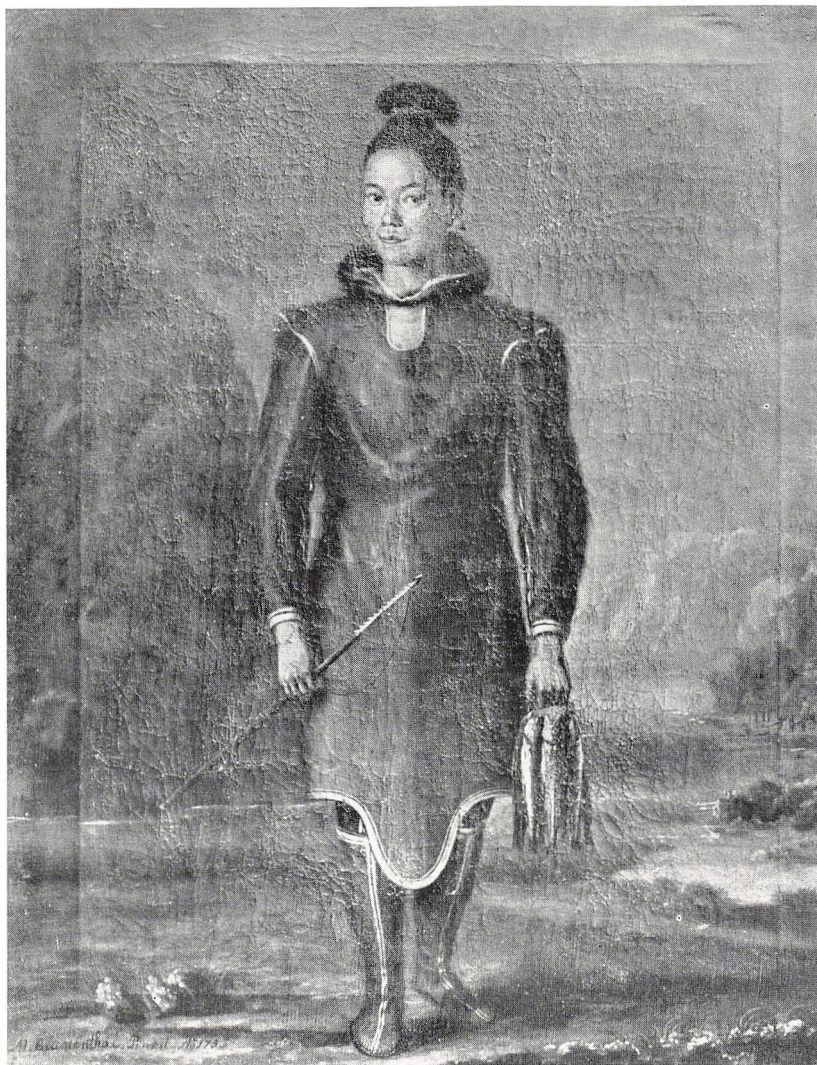

Zionskirken i Jakobshavn 1907.
Fotografi af H. Ostermann.

Avaldsnes kirke og prestegaard 1811.

Tegning af J. C. C. Dahl, signeret: «Augvaldsnees Kirke, bygget af Kong Hakon Hakonsen (den gam[le]) unger i Mitten af det 13de Aarh(u)ndrede, er taget fra den store Gravhøy ved Siden af Kirkegaardsmuren d. 27 Juli 1811. J. C. C. Dahl.» — «Tegnet paa min første Udfart, Karmøen, Augvaldsnæs d. 27de Juli 1811. Dahl. Da var Kormuntan Præst». Fotografi af O. Væring i det Antikvariske Arkiv i Oslo.

«Den Gudfrygtige og Dydige Jomfrue Maria Epeyubs Daatter,
som Ao 1746 med Missionarius Hr. Sylo Reyste fra Grønland til Kjøbenhavn.»
(Fulgte siden Sylow til Norge og døde i Haus prestegaard.) Oliemaleri, signeret:
«M. Blumenthal Pinxit Ao 1753.» Skal først være malt paa Frederikshald 1747.
Tilh. Nationalmuseet, den Etnografiske Samling, Kjøbenhavn.

Arnoldus von Westen Sylow, 1703—1763,
missionær i Grønland, senere sogneprest i Haus. Oliemaleri, till. Bergens Museum.

Karen Lund, † 1748,
gift med Arnoldus von Westen Sylow. Oliemaleri, tillh. Bergens Museum.

Otho Fabricius, 1744—1822,
missionær i Frederikshaab, se-
nere sogneprest i Drangedal i
Norge og derefter i Danmark,
titulær biskop. Tuschtegning,
tilh. fru Elisabeth Bille, f. Berg,
Sogn hageby ved Oslo.

Otho Fabricius, 1744—1822.
Efter Bjørn Kornerup, Schultz-
Lorentzen og A. S. Jensen: Otto
Fabricius, Kbh. 1923 (Medde-
lelser om Grønland, bd. LXII,
nr. III), s. 219.

Drangedal prestegaard ca. 1900.

*Drangedal prestegaard, fra tunet.
Den gamle drengestue til venstre.*

Fotografier af sogneprest M. L. Svanholm i det Antikvariske Arkiv i Oslo.

*Aurskog prestegaard,
den gamle hovedbygning fra sogneprest Ole Langes tid, nu forpagterbolig. Fotografi af
Johs. M. Holmsen i det Antikvariske Arkiv i Oslo.*

Sorenskrivergaarden Hesthamar i Kinsarvik.

Sorenskrivergaarden Hesthamar i Kinsarvik.

Fotografier af frk. Elsa Schram Andersen, i det Antikvariske Arkiv i Oslo.

Her boede

Johan Sechmann Fleischer, 1702—1789,
proviantforvalter i Grønland, senere sorenskriver over Hardanger, Voss og Lysekloster.

Johan Sechmann Fleischer, 1702—1789,

proviantforvalter i Grønland, senere sorenskriver over Hardanger, Voss og Lysekloster, etatsraad; farfar til Christian Frederik Fleischer (bd. I, pl. 44—45) og til Hans Mossin Fleischer (bd. I, pl. 43). Oliemaleri af Jens Juel (signeret: Juel pinx.). Tilh. sogneprest G. Brabrand i Onsøy.

*Henric Christopher Glahn,
1738—1804,*

missionær i Holsteinsborg, senere
sogneprest i Kinsarvik i Norge
og derefter i Danmark, titulær
professor. Maleri tilh. enkefru
Marie Lovise Lassen, f. Rasch,
København.

*Gjertrud Christine Egede,
1748—1816.*

datter af Paul Egede, gift med
Henric Christopher Glahn. Ma-
leri tilh. enkefru Marie Lovise
Lassen, f. Rasch. København.

JØRGEN CHRISTOPH LUND

Købmand.

Jørgen Christopher¹ Lund er født den 2den november 1756 (døbt 7 nov.) i Stange paa Hedmark som søn af prokurator Gregers Lund og hustru Anna Margrethe Molbech, og saaledes bror af inspektør i Sydgrønland Andreas Molbech Lund.

Efter skolegang i hjemmet konditionerede han paa forskellige kontorer, indtil han i 1782, da der i anledning af nyordningen i Grønland søgtes tilgang af unge, dygtige mænd af de dannede klasser, paa foranledning af kammerraad Schwabe meldte sig hos kgl. grønlandsk handels direktion og blev antat i handelens tjeneste.

Han bestemtes til «det søndre inspectorat og udsendtes til Godthaab, hvortil han ankom 3 september 1782 og placeredes som «haandskriver» hos inspektør Bendt Olrik og koloniassistent.

I denne dobbeltstilling gjorde han saa god fyldest, at inspektøren to aar senere ved vacance i Sukkertoppen, hvor forholdene var meget forviklede og tildels korrumperede, konstituerede ham som købmand der. Han overtog kolonien 9 september 1784 og stadfestedes i sin post aaret efter af handelsdirektionen.

Lund var en dygtig og energisk kolonibestyrer, og det lykkedes ham i de tre aar, han var her, at faa kolonien bragt paa fode igen og handelen i god gænge. Dette gik dog ikke af uden sterke kontroverser med mandskabet, der paa grund af gammel slendrian var bleven meget selvraadigt, og det vanskeliggjordes for Lund at skaffe sig lydighed derved, at han var sterkt tunghør. Der blev ikke ordentlig arbejdsro, før inspektøren forsatte 6 af «matroserne» til Holsteinsborg

¹ Dette var hans døbenavn, men han afkortede det som regel til Christoph og fjøede dertil navnet von Koppelow efter en mand, i hvis tjeneste han havde været og som han stod i taknemlighetsgæld til, saa at hans fulde navn officielt var: *Jørgen Christoph von Koppelow Lund.*

og skaffede andre i deres sted. Formanden for mandskabet, Rasmussen, havde handelsdirektionen efter Lunds indberetninger endog forlangt straffet og hjemsendt, men da inspektør Olrik havde brug for ham som spion, overhørte han ganske roligt direktionens ordre og lod manden gaa med til Holsteinsborg, idet han motiverede dette med, at han «er troe mod handelen, altsaa mod mig». Mange «skielmsstykker og uredelige handlinger til handelens største skade» har Rasmussen «opdaget og tilkiendegivet Lund, mange mig». Han har derfor «om ieg torde være det bekiendt» snarere end straf fortjent «udmærket agtelse»(!!).

Aarsagen til at direktionen forlangte Rasmussen hjemsendt var, at han i julen 1785 havde «stiftet oprør» ved kolonien og sammen med en af matroserne endog øvet vold mod købmanden. I sin iver for at redde synderne er Olrik ikke langt fra at skyde skylden for «oprøret» over paa missionæren, Niels Hveysell. Købmand Lund gav julegilde for mandskabet, og missionæren «havde da, formodentlig for at vinde matrosernes yndest[!] ogsaa grebet sig an» og sendt dem en flaske brendevin, som efter Olriks mening blev det plus, der fremkaldte optøjerne. I den anledning havde inspektøren «sagt missionair Hveysell, at han burgte multeres, og dersom han tiere kom igien med saadan sin godgjørighed, skulde dette skee». Det maa i sandhed siges at være «for smed at rette bager».

Imidlertid havde Lunds dygtige kolonibestyrelse skaffet ham ry hos direktionen, og 1787 beordrede denne ham forflyttet til Julianehaab, Sydgrønlands fordelagtigste koloni, men tillige den mest afsides, hvorfor den kun betroedes dygtige og selvstendige betjente. Direktionen havde git inspektøren ordre til at drage omsorg for, at forflyttelsen kunde ske saa tidlig, at Lund kunde treffe Julianehaabskibet, mens det laa i Frederikshaab, og derfra følge med det til sit bestemmelsessted. Men ved Olriks ubehændige dispositioner fandt overleveringen af Sukkertoppen sted saa langt hen paa aaret at Lund forfejlede skibet og maatte gaa med konebaad hele den lange vej fra Sukkertoppen til Julianehaab, hvor han først ankom 28 oktober efter paa rejsen at ha udstaaet «de haardeste fatiguer, frost, hunger og dødsangester». Da direktionen aaret efter bebrejdede inspektøren, at han havde været dens ordre overhørig, blev Olrik saa fornermet over hvad han ansaa for utidig omhu for Lunds helbred, at han tildelte sine høje overordnede i København følgende «næse»: «Aldrig har min øvrighed ytret mindste omsorg for mig og mine reiser og mit ustandne ondt i landet, hvormed hverken Lunds eller nogen anden betients kan lignede!» Hvortil rigtignok er at bemerke, at inspektøren foretog sine rejser i et stort, søgaaende dæksfartøj med kahyt og med øvet

mandskab, saa direktionen neppe har anset det fornødent at spørge til hans befindende derved, medens en konebaadreise langs det halve Grønlands kyst paa den paagældende aarstid altid vil være hasarderet.—

Ogsaa i Julianehaab fik Lund adskillige vanskeligheder at kæmpe med, dels fra naturens side og dels i retning af at forebygge snighandel, som naturligvis trivedes lettere paa et fra regeringssædet saa fjernt sted.

Føhnvindene var slemme mod kolonien i hans tid. 1788 «omblæste det nye spækhuus aldeeles», og 9 febr. 1790 opstod en orkanagtig sydoststorm, hvorved «næsten halv-parten af tagene» fløj af alle koloniens huse; bredderne var «revet sønder og spolerede», og vinden «toeg haarde snee-stykker og kastede imod vinduerne, hvorved en deel ruder blev sønder slagne».

At snighandel endnu var almindelig her og at det var nesten haabløst at bekæmpe den, kan følgende eksempel tjene til at vise.

16 september 1788, da skibet «Holsteinsborg», skipper Hendrich Brodersen, laa sejlklart paa havnen, blev det meldt købmanden af afdøde Anders Olsens søn Paul Andersen, at han af Grønlenderne havde hørt, at nogen af matroserne ombord havde gjort sig skyldig i snighandel. Lund optog straks forhør over vidnerne, og det oplystes, at to matroser havde købt sælskind af «Sydlændinge» for malet papir, snusdaaser og lertøj. Dette blev vidnefast nedskrevet, og dagen efter begav købmanden og assistenten sig ombord og begærede skibets afsejling udsat, til visitation havde fundet sted. Skønt denne paastand skete i direktionens navn, og forbudene mod snighandel var oplæst for mandskabet ved ankomsten, negtede skipperen at la visitere. Han vilde sejle, og han frikendte baade sig og sit mandskab. Købmanden kunde for ham indberette, hvad han vilde; han skulde nok forsvare sig. Lund var ikke tilsinds at nøjes hermed, men forlangte mandskabet sammenkaldt. Dette skete. Han oplæste nu forhøret og vidneforklaringen for dem alle, men — siger assistenten — «disse sprang næsviis købmanden og mig imod og med gruelige eeder stadfæstede samtlig, at baade forhøret og vores udsagn var løgn, og Brodersen som den, der skulde have holdt orden og haandthævet retten, holdt med sine folk». Uagtet Lund foreholdt ham den ulejlighed, han kunde komme i, vilde han ikke la sig sige og ingen visitation tillade. Han vilde sejle, vinden var god! D'herrer fra land maatte da vende hjem med uforrettet sag. Skibet lettede, men kom kun en halv mils vej frem i fjorden, hvor det for kontrær vind maatte gaa i havn til neste dag. Men der blev ingen visitation af. —

Lund var forlovet hjemmefra og nu, da han blev købmand i Juli-

anehaab, skrev han efter sin kæreste.¹ Hun kom op med skibet til Frederikshaab 1788 og gik med konebaad ned til Julianehaab, hvortil hun ankom 22 august og blev hjertelig modtaget af koloniens missionær Hans Buch (1753—1821) og hustru Christiane Holm (1760—1820), som to dage senere gjorde deres bryllup. 24 august 1788 viedes i missionshuset «købmand *Jørgen Christoph Lund* og jomfrue *Birgitha Christiana Rasch*. Forlovere vare: Hr. cammerraad Olrik og Hr. missionair Buch».

Lunds hustrus fulde navn var *Birgitha Christina Windekilde Rasch*, og hun var født den 12te november (døbt 16 nov.) 1756 i Nes i Hallingdal som datter af exam. jur., handelsmand og gæstgiver Jørgen Peter Rasch og hustru Marie Benedicte Selmer. 1781 opholdt hun sig i Porsgrund, hvor hun findes i kirkebogen som fadder, og 1786 boede hun paa Toten.

Købmand Lund og hustru var alvorlige kristelige mennesker og stod i det bedste forhold til de missionærfamilier, som var deres kolonifæller. Lund stod fadder til Buchs børn og bar endog hans efterfølger Titchens (1766—95) barn til daaben. Købmandsfolkene var stadige nadvergæster, hver gang der holdtes altergang for Europeerne; i kirkebogen staar endog anført under 28 sept. 1794: «afskeds altergang for købmand Lund og hustrue».

Lund havde 1786 ansøgt om orlov for at komme hjem og redde sin fedrenearv, men paa grund af mangel paa personale kunde det ikke bevilges. Nu søgte han hjemgang paa grund af svekket helbred og entledigedes af handelens tjeneste fra 16 september 1794.

Efter hjemkomsten var Lund trods hyppige ansøgninger uden embede i mange aar, uden at det har været muligt at opspore, hvor han har opholdt sig og hvad han har tat sig til. Men omsider slog forløsningsens time. 4 januar 1809 blev «forhenværende etablissementsbestyrer i Grønland *Jørgen Christopher Lund*» udnevnt til postmester i Aarhus.

I denne stilling virkede han til sin død den 10de marts 1822. I Aarhus Avis 1822 nr. 40 staar følgende dødsannonce:

«Med sielefred og Gudhengivenhed hensov vor kjære fader, postmester *J. Christoph Lund*, sidste søndag aften kl. 7, 66 aar og 4 maaneder gammel. Uerstatteligt er savnet af den kjære hedenfarne for vor moder og os sødskende; kun haabet om et saligt giensyn formaaer at trøste os. Hans minde vil være os dyrebart og helligt!

¹ Hans egteskabsansøgning er dateret 12/7 1787. Samtidig betalte han indskud i enkekassen, 215 rd. 86 sk.

Paa vor dybt sørgende moders, vore tre fraværende sødsken-
des og egne vegne, anmeldes dette for øvrige slægt og venner.
Aarhus d. 12 marts 1822. *Andreas Lund. Carl Lund.*»

Hans enke overlevede ham i mange aar. Hun blev boende i Aar-
hus, hvor hun døde den 16de juni 1843. I Adresseavisen (København)
for 22 juni 1843 staar dødsfaldet anmeldt som følger:

«At vor elskede moder, *Birgithe Christine Lund*, fød *Rasch*,
enke efter forlængst afdøde postmester Lund i Aarhus, er
ved en blid død afgaaet i Aarhus i en alder af 88½[!] aar,
bekjendtgjøres herved for slægt og venner af hendes dybt-
sørgende efterladte.»

ISACH LYBERTH

Overassistent.

*Isach*¹ *Lyberth* er født sidst paa aaret 1761 (døbt den 5te januar 1762) i Bragernes som søn af købmand Søren Andersssøn Lyberth (død 1772 som «taxadeur» ved Drammen toldsted) og hustru Anna Isaaksdatter Riber. Som faddere ved hans daab optraadte madme Astrup, jomfr. Robsahm, Andreas Heubach, Michel Cappelen (1731—1804, borgerrepræsentant i Bragernes) og Søren Thomesen. Foreldrene var bleven gift i Christiania (viet i huset) 2 nov. 1757.

Efter skolegang i fødebyen kom han efter sin konfirmation i kondition hos sorenskriver Heyerdahl i Sør-Gudbrandsdal. Her var han «skriverdreng» i 5 aar, hvorefter han blev fuldmechtig hos sorenskriver Stockfleth i 3 aar. 1783 kom han til København for at læse til juridisk eksamen paa morsmaalet, men maatte paa grund af manglende pengemidler opgi at ta eksamen og søge sig post.

Først paa aaret 1785 blev han antat i kgl. grønlandsk handels tjeneste og foreløbig anbragt paa kontoret i København for at settes ind i sine fremtidige forretninger. I maj udsendtes han til Grønland med bestemmelse til «det søndre inspektorat».

Efter at han en kort tid havde arbejdet paa inspektoratskontoret i Godthaab tog inspektør Olrik ham med nordover og placerede ham 4 august 1785 som assistent i Sukkertoppen. I denne post, hvormed ogsaa var forbundet ledelsen af hvalfangst, der iøvrigt intet udbytte gav trods store bekostninger, udviste han saa stor dygtighed, at inspektøren allerede inden et aars forløb betroede ham en selvstendig stilling. 31 juni 1786 udnevntes han til «oberassistent» og konstitueredes som købmand i kolonien (eller «logen») Fiskenesset mellem Godthaab og Frederikshaab.

Her viste det sig imidlertid snart, at han ikke egnede sig til at være

¹ Skrives oftest *Isaak*.

kolonileder. Allerede aaret efter betegnede inspektøren ham som «mangelig og u-virksom», og da hverken henstillinger eller formaninger hjalp, og han tillige viste sig efterladende med sine regnskaber, truedes han med at degraderes til assistent paany. Da Olrik paa sin sidste inspektionsrejse i juni 1789 kom til Fiskeneset, fandt han imidlertid forholdene saadan, at han ikke blot straks suspenderede Lyberth fra købmandsposten og beordrede ham hjemsendt med første lejlighed, man endog ligefrem satte ham i arrest, til skibet kunde komme, bl. a. for at tvinge ham til at udarbejde koloniregnskabet.

Med den kajakekspres, hvorved han tilkaldte assistent Joh. Chr. Mørch fra Frederikshaab for at konstituere ham i Lyberths sted, skrev inspektøren til den nye bestyrer bl. a. flg.: «At jeg har bestemt det ledig staaende værelse til Lyberts opholdssted, er skeed af den aarsag, at De, saa snart man er færdig med afleveringen [af kolonien], strax lader sovkommeret udrydde, reengjøre, tilligemed de øvrige denne nye colonies [o: den nylig opførte nye kolonibygning] værelser, som under Lyberts sviinagtige levemaade og hans ubeskrivelige giennemfingreenhed[!] med folket snarere indvortes ligner en hæstestald eller fæhuus, end en nye kongl: colonie- eller loge-bygning.»

Endvidere fik Mørch ordre til «at foresætte» Lyberth, hvor meget denne hver dag skulde arbejde paa sine regnskaber, og meget strenge — egte Orlriksk højtskruede — formaninger til ikke at se gennem fingre med ham: han maa ikke «af foregaaende venskab eller bekiendtskab» eller af Lyberths «falske løvter og sødtalenhed» lade sig forlokke til at skaane ham — «min broder er ey min broder, min ven ey min ven, naar han ikke som retskaffent og ærekiert menneske opfører sig retskaffent og opfylder sine pligter eller i det mindste af yderste evne bestræber sig derfor. Dersom ædelmod, delation og skaansel havde havt mindste virkning hos den ufølsomme Lybert, saa maatte den af mig beviiste nødvendig giort sin virkning; men ney! herved bringes denne hverken til eftertanke eller virksomhed!»

Lyberth blev dog ikke hjemsendt. Den nye inspektør Lund fandt ham endnu brugbar i tjenesten og placerede ham i hans gamle post ved Sukkertoppen, hvortil han ankom 1 oktober 1789.

Her synes det, at den lektion, han havde faat, har hjulpet. Han blev atter den gamle og udviste baade iver og dygtighed i tjenesten. Paa en hvaljagt 26 december samme aar var han imidlertid saa uheldig at brække sit ene laar. Han laa tilsengs hele vinteren, «udstoed gruesomme pinsler, thi ieg var uden læge» og blev halt for livstid, men passede iøvrigt sine pligter efter bedste evne, hvorfor han ogsaa belønnes ved paany at blive udnevnt til «oberassistent». 14 sept. 1791 blev han bestyrer af hvalfangnerlogen Qerrortussoq i Holsteins-

borgfjorden, og i denne stilling virkede han til 1793. Da blev det paa ny galt, og det endte med, at han blev «formedelst tilbagestand med regnskaberne udsat fra bestyrelsen og hiemsendt».

Efter tilbagekomsten fra Grønland opholdt han sig i København og «ernærede sig kummerligt» ved tilfældigt arbejde. Hans stilling forværredes yderligere derved at han ved Københavns brand 1795 mistede sin «lille formue» — velsagtens en nøds killing, han havde oplagt sig i Grønland. Dette blev dog til held for ham, idet hans gamle foresatte, grønlandske handels første administrator justitsraad Hartvig Marcus Frisch, fik medlidenhed med ham og tog ham i sin tjeneste. Efter at ha konditioneret her et aars tid blev han ekstraskriver paa Københavns amtstue og fik her tid til at fortsætte sin 12—13 aar tidlige afbrudte læsning. 26 april 1799 indstillede han sig til juridisk eksamen paa morsmaalet og bestod med første karakter; hans practicum 3 maj bedømtes til «temmelig vel».

Efter eksamen blev han antat som første fuldmægtig hos sorenskriver Kildal paa Sunnmøre og her har han formentlig været en aarrække, uden at det har været muligt at forfølge hans spor. Men ialtfald fra 14/7 1812 optræder han som prokurator i Nordmøres sorenskriveri og var her konstitueret sorenskriver i tidsrummet fra 23/2 1814 til 24/5 1817. Designation over sluttede skifter i Nordmøre 31 dec. 1814 er underskrevet af ham som konstitueret sorenskriver med kontor: Bekken ved Tingvold. Endnu 29 jan. 1817 underskriver han designation over sluttede og usluttede skifter i Nordmøre sorenskriveri, nu dateret: Yttre Stangvig.

Denne konstitution stod paa under sorenskriver Buchs suspension. Buch kom igen 1822, men saa lenge holdt Lyberth ikke stillingen. De samme skavanker, som i sin tid kostede ham bestyrerposten i Fiskenesset, gentog sig her.

Allerede 8 sept 1815 klages der over, at flere justitssager under Nordmøre jurisdiction har henstaat upaadømte langt over den lovbestemte tid, uden at de derfor anførte grunde kan synes fyldestgørende. Departementet anmoder derfor amtet om at foranstalte vedkommende dommers forhold i denne henseende prøvet ved overretten.

22 marts 1816 klager en enke og hendes børns formyndere over konstitueret sorenskriver Lyberths forhold ved auktionen over en boet tilhørende gaardspart. Justitsdepartementet svarede imidlertid, at det maa blive de paagældendes egen sag, hvorvidt de maatte finde sig beføjede til at paaanke sorenskriverens forhold.

17 december samme aar har Lyberth ansøgt departementet «om at vorde fritaget for at udrede saavel en ham ved Trondhjems stifts-

overrets dom allerede tilfunden mulct paa 200 lod sølv for ikke i rette tid at have afsagt dom i en justitssag mod lensmand Opdahl, som de flere mulcter, der muligvis endnu for lignende forsømmelser maatte vorde ham paalagte». Departementet svarede herpaa under 7 febr. 1817, at «der paa formeldte ansøgning ikke kan reflecteres».

28 januar 1817 havde justitsdepartementet udtalt til Romsdals amt, at ligesom man ved flere andre lejligheder har haft anledning til at lære at kende den i Nordmøre konstituerede sorenskriver Lyberths mangel paa efterrettelighed fornemmelig med hensyn til justitssagers behandling, saaledes har det nu ved amtets indberetning erfaret, at i den senere tid har hans forhold hellerikke givet anledning til at tro, at denne mangel vil afhjelpes. Paa grund heraf udbeder departementet sig amtets erklæring, hvorvidt det ikke vilde være rettest straks at entledige ham fra denne post og overdrage den til en anden mere duelig.

Hertil erklærer amtet, at det vilde være rettest straks at entledige Lyberth fra konstitutionen, men man ved ingen anden at foreslaa i hans sted end krigsassessor Lossius.

18 marts 1817 skriver departementet til Romsdals amt, at dette jo 4 marts har foreslaat krigsassessor Lossius til konstitueret sorenskriver i Lyberths sted, og at assessoren har erklæret sig villig, «i tilfælde der maatte være grundet anledning til at entledige den hidtil konstituerede sorenskriver Lyberth fra dette embedes bestyrelse».

Imidlertid havde Lossius udtalt sig om at turde haabe at blive fast ansat i embedet. Dette kunde departementet ikke indlade sig paa at love, hvorfor det først maa tilkendegives krigsassessoren, før videre foretoges i sagen, at han ingen fast ansettelse tør vente.

Lossius blev dog konstitueret, idet han har underskrevet det følgende aars skiftedesignation, men han blev straks efter stortingsmand, hvorfor en ny mand, der var exam. juris, blev konstitueret.

Men Lyberth er saaledes bleven entlediget fra konstitutionen midt i aaret 1817. Om han da maaske tidligere har været og nu atter er bleven kontorbetjent ved vedkommende sorenskriveri er ikke bekendt. Han boede ialtfald i Ytre Stangvik i aarene 1817—19. Han var bl. a. sogneprest Eiler Hagerups forsvarer under den provsterets- og kommissionssag, som var rejst mod denne og som endte med afskedigelse og fradømmelse af kjole og krave ved dom af 5 juni 1819. Af domspræmisserne kan det ses, at Lyberth var syg størstedelen af aaret 1818—19. Han karakteriseres her som «nesten krøpling». Sagen paa-stod i 2 aar og han fik tilkendt i salær 60 rd., men idømtes for udvist forsømmelse under retssagen 5 spd. i mulkt.

Senere flyttede han — uvist hvornaar — til Christiansund og her

døde 18 juli 1824 «*Isaak Lybert*, prokurator, Indlandet, mellem 60 og 70 aar». Han begravedes 24 juli paa byens kirkegaard.

Ved boets registrering i Lyberths logis hos Lars Langseth paa Innlandet opgjordes hans hele hab' und gut til værdi 9 spd. 3 sk. Vertinden oplyste, at han ikke efterlod sig mere «efterdi han formedelst alderdom og skrøbelighed i flere aar han opholdt sig her paa stedet, nesten ene har været underholdt ved goddædige menneskers understøttelse». Han mentes af slegtninge kun at ha en søsterdatter, som formodes at opholde sig «et sted paa Østlandet».

Ved auktion over boet indkom 10 spd. 98 sk. Til ligkiste, barbering m. m. medgik 3 spd. 24 sk. Resten tilfaldt hans husvert.

Lyberth var ugift, men har i Grønland efterladt sig illegitimt afkom, der har ført navnet videre til nutiden. En af hans efterkommere, den for faa aar siden afdøde *Søren Lyberth* i Sukkertoppen, var i besiddelse af et ikke ringe naturligt talent baade for malerkunst og træskæring. Hans mangfoldige for det meste i flydetræ udskaarne Grønlanderfigurer udmærker sig ved en fremragende karakteristik i gengivelsen. Han har bl. a. ogsaa skaaret en buste af dr. Knud Rasmussen.

Iøvrigt har Lyberths efterslegt i Grønland git anledning til, at navnet er blit foreviget i litteraturen. Den indfødte hovedperson i lægen og forfatteren Aage Ibsens grønlandske novelle «Fjældgænger» (Kbh. 1908) bærer navnet «*Petrus Lybert*». —

Lyberth havde to sødskende. Den eldste, søsteren *Annichen Mathea*, f. 1757, d. 1812 i Brevik, var gift med købmand i Drammen Fred. Chr. Hichmann, f. 1750, d. 1802 i København, hvortil de flyttede 1789. Den yngste, en bror, døde i København som urtekræmmer.

ESKILD LYE

Kateket og assistent.

Eskild Olsen (Olufsen) Lye er født 1727 i Norge. Hans hjemsted og ekstraktion kendes ikke, men formentlig stammer han paa en eller anden maade fra Lye paa Jæren og maa vel tidlig ha mistet sine forældre, siden han som foreldre- eller i hvert fald faderløs dreng fandt optagelse paa vajsenshuset i København for der at opdrages.

Her «opdagedes» han af en af Egederne, der i den opvakte og velbegavede unge mand saa et lovende kateket- eller vel endog missionæremne for Grønland. I missionskollegiets møde 27 februar 1745 fremlas en skrivelse fra «superintendent» Egede, hvori han gør opmærksom paa, at «blandt vajsensbørnene er en dreng, navnlig *Eschild Olufsen Lye*, som har temmelig gode naturens gaver og kræfter, er ey uden overbeviisning og følelse af christendom, men har og været til confirmation». Samme sommer udsendtes han til Frederikshaab for at oplæres i sproget og samtidig forberedes til student af missionær Sylow. Da denne 1746 paa grund af legemlig svaghed saa sig nødsaget til at repatriere, ønskede han helst at efterlade Lye, der nu var «avanceret saa vidt i sproget», at det trods hans ungdom turde haabes, at han vilde kunne udrette noget i missionens tjeneste og i hvert fald opretholde den nystiftede menighed, indtil en ny missionær kom ud neste aar. Men koloniens hele fremtid laa i det uvisse, og købmanden forlangte derfor bestemt, at den unge kateket skulde følge med til Danmark.

Her uddannedes han videre, dels af Sylow, saalenge denne blev i København, dels ogsaa af Paul Egede i grønlandsk, idet det allerede tidligt paa vinteren bestemtes, at han skulde rejse til Frederikshaab paany i følge med den dertil bestemte missionær, Ambrosius Buch, for at være denne til hjælp, især med sproget i begyndelsen.

Her var han ogsaa til god nytte baade for Buch og missionen, men hans hu stod ikke til kateketgerningen — eller maaske var det dette, at han ikke vilde nøjes med en saa beskednen livsstilling, men

stiledede højere. Buch maa ha fortsat hans forberedelse i studierne, thi 1749 opgav han at være bleven student, dimitteret privat ved Christiania katedralskole. Enten samme aar eller snarere først aaret efter rejste han atter ud til Frederikshaab og gjorde paany god tjeneste som kateket, indtil han i foraaet 1751 gjorde brug af et tilbud, der blev gjort ham, om at indtrede i handelens tjeneste som assistent ved kolonien, hvilket bød ham langt bedre kaar og større fordele.

Allerede samme sommer maatte han imidlertid rejse til København med koloniskibet paa grund af sygdom og kunde ikke mere udgaa, da lægerne erklærede hans helbred for uskikket til Grønland. Han maatte derfor søge «employ» hjemme. 4 januar 1752 proponeredes han til degnekaldet i Gjerslev nord for Slagelse og kaldedes kort efter hertil. 16 juni samme aar blev han i Vor Frue sogn i København gift («copuleret i huusit») med *Svanhildur Falch*, der var født ca. 1730. Til etablering laante han af missionskollegiet 80 rd., for hvilke han udstedte obligation, tinglyst 1/7 1752.

Sin interesse for Grønland opgav han dog ikke. 3 marts 1755 indsendte degn Eschild Lye til missionskollegiet «saliggjørelsens orden paa grønlandsk med tilsvarende bibelske sprog og tilsidst Christi lidelses historie» med løfte om mere, dersom det maatte ønskes. Kollegiet sagde tak og modtog tilbudet. Det vides dog ikke, om der kom mere paa grønlandsk fra ham. Derimod indsendte han til forskellige tider forslag «til Grønlands nytte», saaledes et «om agerdyrkning», et andet «om missionens bedre drift», samt endelig et udførligt udformet «Project til creaturers i særdeleshed faars tillæg i Grønland». Om de naaede længere end til missionskollegiets arkivhylder, vides ikke, men det er ikke sandsynligt. Nu er de forsvundne.

Han søgte flere gange befordring til degnekald i Københavns nærhed, saaledes 1758 Gentoft og 1759 Søllerød — men uden held. Aarsagen til hans ønske om at komme hovedstaden nærmere maa sikkert søges i hans lyst til studier, som aldrig forlod ham.

1764 blev presten i Kirke-Stillinge, Ulrik Frederik Torm, provst i herredet. Overfor ham rejste Lye en strid, som i virkeligheden angik hele degnestanden. Det var dengang skik, at degnene skulde besørge «provstetasken» fra den ene prest til den anden. Men der var mange af dem, som ikke yndede denne «løbetjeneste». I en klage til biskop Harboe, dateret 18/12 1766, ankede Lye nu over, at provst Torm havde ladet forferdige en posttaske, 1½ kvarter bred og noget længere, forsynet med en rem til at bære den over skulderen i samt med en jernstang og en laas for. Denne taske, der «meere passede for prestens karl eller dreng», maatte degnene som postbude løbe omkring med fra den ene prest til den anden hele provstiet rundt.

Da biskoppen neppe har villet værdige denne klage et svar, rejste den Gjerslev degn — hvad der vakte megen opsigt og ansaas for yderst radikalt og dumdrigt — det forlangende, at provst Torm skulde stilles for en provsteret i denne anledning, ligesom han indgav klage over ham direkte til kongen.

Om Lye har gavnet sine kaldsfæller ved at rejse denne sag, turde vistnok være et stort spørgsmaal. Der faldt ingen afgørelse i sagen den gang, idet selve denne bortfaldt. Rimeligvis staar dette i forbindelse med en forandring i Lyes forhold, som imidlertid var indtraadt.

Som det allerede havde vist sig i hans ungdom, kunde han ikke føle sig tilfreds i en beskeden og underordnet livsstilling, men stræbte højere. Denne stræben havde ikke forladt ham i hans degnekaar, men var vel snarest bleven sterkere. Om nu ovennevnte sag, der naturligvis stod paa i flere aar, har haft indflydelse paa valget af den livsvej, han nu slog ind paa, faar staa hen. Men i hvert fald gav han sig til at studere jus. Midlerne dertil fik han gennem laan hos sin sogneprest. Denne, Niels Christophersen Wahl (1719—73), der kendte de gode evner, hans degn sad inde med, og fuldtud sympatiserede med hans bestræbelser for at hæve sig til en højere livsstilling, forstrakte ham efterhaanden med et beløb af 220 rd., for hvilket Lye udstedte obligation af 14/12 1767 med sit løvsøre som pant. I vaaren 1768 indstillede han sig derpaa til dansk juridisk eksamen, som han ogsaa bestod, omend kun med 3die karakter.

Rimeligvis har han haft formaaende venner, thi han kom ikke til at vente længe paa befordring. Inden aarets udgang, 21 december 1768, modtog han kgl. udnevning til herredskriver for Arts, Skippinge og Løve herreder, bestaaende af ialt 34 sogne i Vestsjælland. Distriktet omfattede ogsaa Gjerslev, og han begyndte straks sin nye virksomhed fra sin gamle bopæl. Sine omrejser foretog han tilhest og betjente sig hertil af «en graae hoppe», som blev ikke saa lidt brugt, idet den saagodtsom hver maaned blev beslaaet med «toe nye og toe gamle skoe».

Imidlertid maatte han jo snart fraflytte degneboligen i Gjerslev, der ogsaa laa ubekvem til i en udkant af distriktet. Han flyttede da til Store Fuglede sogn ved Tissø, hvor han — rimeligvis i juli maaned 1769 — af den ny tiltraadte sogneprest Jørgen Bang (1730—91) festede en mensalgaard, der laa under presteembedet i landsbyen Flinterup. Her var han i fuld gang med at ordne sit landbrug og havde just faat indkøbt en del redskaber og rekvisiter hertil paa den 2 oktober afholdte auktion efter «Hr. Rasch i Fuglede» (1708—69), da døden overraskede ham. Han døde pludselig den 18de oktober 1769 om aftenen, mens han sad i sin stue og ordnede nogen dokumen-

ter. Der var ingen andre i huset, da han døde, end «7 umyndige børn med to grove piger og en gammel mand». Hustruen var i København, «hvortil hun for nogen tid siden er reist, men ikke tilbagekommen».

25 oktober begravedes fra Store Fuglede kirke «*Eschild Olsen Lye* af Flinterup, herredsskriver over Artz—Schippinge og Løwe herreder; gammel 40[!] aar». Jordefærden holdtes «i Bæchs kro hos velagte Povel Andersen», til hvem enken i den anledning kom til at skyldte 3 rd. 2 mk. Hun forlangte senere af boet 40 rd. godtgjort for sin mands begravelse, men fik paa grund af boets fattigdom kun 24.

20 november 1769 indsendte enken «lauvværgebegiering til høyst-ærede Hr. Frederik Zahrtmann af Skaarupgaard». Hun ender den saaledes: «Gud lønne alle dem som andtager sig een encke med mange faderløses nød. Med ald fliid skal ieg viise mig pligtig at forblive Deres forbundne tienerinde Svanhildor sl. Lyes.» Hr. Zahrtmann «lod sig drive dertil af hendes uformuenhed, fremmed og ubekendt her».

19 oktober var skifteforretningen begyndt, inden enken endnu var kommen hjem. Børnene, hvoraf to var tvillinger, var i alderen fra 11 til 1 aar. Beboelseshuset bestod af dagligstue, der tillige var kontor og hvor embedsbøgerne og -arkivet opbevaredes, spisekammer (∴ spise-stue), sengekammer og køkken. Bohavet var ret fattigt, dog fandtes der 5 «guldlæders-stoele» og en mængde sengetøj. I Gjerslev degnebolig beroede endnu endel boet tilhørende. Blandt de ikke mange bøger, der fandtes i boet, findes «De norske Finlappers beskrivelse». Det viste sig — naturligvis navnlig paa grund af obligationen til sogneprest Wahl — at boet var fallit, og enken fragik arv og gæld. Den endelige opgørelse viste en indgæld paa 156 rd. og en udgæld paa 536 rd., deficit altsaa 380 rd. —

Enken flyttede til København af hensyn til børnenes fremtid og fordi hendes slegt boede der. Her døde hun ti aar efter manden. 19 april 1779 indfandt skiftekommissionen sig hos «*Svanhildur*, encke efter afdøde birkeskriver *Eschild Olsen Lyhe*». Hun var da «nyelig afdød» og boede i spekhøker Christopher Sørensens gaard Vester Vold 263. Børnene var: *Sidse*, gift med sukkerhussvend Chr. Benthien; *Nicolai*, 17 aar, og *Jacob*, 14 aar, begge i kleinsmedlære; *Maren*, 19 aar, og *Margrethe*, 10 aar. Her mangler altsaa to, som maa være døde i mellemtiden. Der blev intet til arv og deling.

Om børnenes senere skebne er intet andet oplyst end at «*Jacob Lye*, tøysmed-svend», 4 februar 1788 betalte «copulationspenge» til Københavns magistrat for vielse i Trinitatis kirke. Samme afgift betalte han paany 19 september 1809 for vielse i Helliggeistes kirke, men var da spisevært. Hans første hustru hed *Marie Kirstine Schulz* (viiede 8 febr.), hans anden hustru hed *Sidse Larsen* (viiede 22 sept.).

WILLIAM ALEXANDER MEYER

Missionær.

William Alexander Meyer er født den 9de oktober 1757 i Bergen som søn af skolelærer («ejus loci ludimagister») Henrik Georg Meyer (1732—92) og første hustru Anne Kirstine Egede (1732—77, datter af Hans Egedes bror, sogneprest til Holmedal Chr. Egede).¹ Faren betegnes andensteds som «skrive- og regne-mester i Bergen».

13 aar gammel blev drengen optaget i Bergens katedralskole, hvorfra han efter 8 aars skolegang blev dimitteret med testimonium af rektor Boalth og sendt til Københavns universitet, hvor han 30 september 1778 tog «examen artium» med karakteren laudabilis. Til privatpræceptor valgte han professor Børge Riisbrigh og tog under hans ægide fat paa det theologiske studium.

I København var han straks kommen i forbindelse med sin mors fetter Paul Egede, som tilskyndede ham til at gaa til Grønland som missionær og saaledes genoptage sin morfars fejlslagne ungdomsplan. Chr. Egede skulde nemlig oprindelig ha været sin eldre brors medhjælper i missionærgerningen. Ved Paul Egedes bistand og paa hans anbefaling blev nu Meyer allerede i januar 1779 optaget som alumnus paa «det grønlandske seminarium» og fik som saadan bolig paa Regensen samt nød kommunitetsstipendiet. Han begyndte derefter straks studiet af det grønlandske sprog og passede samtidig sine universitetsstudier. 7 juli 1779 tog han «anden examen» med laudabilis, og 14 oktober 1783 indstillede han sig til theologisk attestats, som han bestod med karakteren non contemnendus. For dimissprædiken fik han haud illaudabilis og var nu færdig til at gaa til Grønland.

3 marts 1784 modtog han kgl. vocation som missionær i Frederikshaab, og 21 april ordineredes han i Frue kirke af biskop Balle

¹ Gennem skolelærer Meyers og Anne Kirstine Egedes datterdatter Anne Christine Egede Thomsen, som 1823 blev provst i Kinsarvik Niels Hertzbergs anden hustru, kom Egede-navnet til denne slekt. En søn herfra var statsraad og chef for kirke departementet Niels Christian Egede Hertzberg.

sammen med Niels Hveysell (1752—1829), som skulde til Sukkertoppen, og Peter Rudolph Heide (1756—1826), som skulde til Holsteinsborg. Sit «vita», som han indskrev i bispeprotokollen dagen efter sin ordination, ender han med følgende ønske: «Maatte Gud lade mine forsøg i dette embede lykkes til sin æres formerelse og til andres og min egen lykke!»

Forinden udrejsen blev Meyer gift. 26 april betalte han «kopulationspenge» til Københavns raadhus, 4 rd., og 28 april «bleve missionairen Hr. *William Alexander Meyer* og jomfrue *Margrethe Lucie Reistrup* viede i huuset»; vielsen fandt sted i Trinitatis sogn, hvor bruden hørte hjemme, men foretoges af Paul Egede. Bruden var datter af grovsmed og hestelæge Jens Andersen Reistrup (død 1799) og hustru Anna Maria Lund.

I slutningen af juli 1784 kom missionær Meyer til Frederikshaab med hustru og tjenestepige eller «jomfrue». Han medbragte desuden sin hustrus bror, Andreas Reistrup, en 11-aars dreng, som han havde paatat sig at opdrage og undervise og som blev hos dem til 1790, da han efter at være bleven konfirmeret 18 juli i Frederikshaabs kirke rejste tilbage til København.

1 august 1784 overtog Meyer embedet efter sin formand, Chr. Transe. Frederikshaabs gamle kirke, som var opført af tømmer og sten med indvendig bordklædning, og indviet 1772, var nesten ubrugelig, idet træverket var delvis opraadnet og taget saa daarligt, at det regnede og sneede ned i kirkerummet. Det blev derfor Meyers første bestræbelse at søge at skaffe kolonien et nyt kirkehus. Det lykkedes forbavsende hurtigt. Allerede 1786 udsendtes en stor tømmerbygning, tilhugget og ordnet hjemmefra, saa der straks kunde tas fat paa dens rejsning, som tilendebragtes i løbet af efteraaret og vinteren. Den nye kirke indviedes paaskedag 8 april 1787, ved hvilken lejlighed Meyer talte over Johs. 4, 20—24 «og forestillede: den sande og egentlige gudsdyrkelse ey at fordre /: som en nødvendig egenskab ved sig /: visse helligede steder; men disse derfor ey at være uundværlige i christenheden». Efterpaa var der altergang for den store forsamlede menighed, som havde indfundet sig til højtideligheden fra alle kanter af distriktet. Denne kirke stod til 1908, da den — ikke paa grund af brøstfældighed, men fordi den nu var altfor lille — afløstes af en ny trækirke i en stil, der minder noget om de norske stavkirker.

Meyer var en nidkær missionær, som udmerkede sig ved omhyggelig og nøjagtig embedsførelse og flittig berejste sit store distrikt, saa ofte lejlighed gaves og uden at skaane sig selv for de strabadser, det ofte medførte at færdes i disse egne, hvor «storisen» saagodtsom hver

sommer laa tæt ind paa kysten og som regel i kortere eller længere tid blokerede den aldeles, saa at man kunde risikere at maatte ligge ugevis eller endog længere indesperret i et eller andet smuthul, udsat for at udgaa paa proviant, om man end havde været noksaa forsynlig hjemmefra.

Meyer havde stadig katekumener til daabsundervisning, medens han var i Frederikshaab, idet der endnu bestandig flyttede folk til fra det sydligste Vestgrønland, ja endog fra Østkysten, og disse var saagodtsom altid hedninger. Han indskrenkede sig ikke til at holde katekumendaab ved selve kolonien, men afholdt ogsaa saadanne, naar der var anledning dertil, ved de større bopladser ude i distriktet. Han døbte henved 100 hedninger i løbet af 8 aar.

De døbttes «undervisning» var Meyer meget ivrig for at holde oppe paa saa højt et trin som muligt. Han uddannede derfor flere kateketer og lærere, deriblandt fra 1785 en ung, meget lovende blanding, søn af den da nylig afdøde danske kateket Johannes Andersen Raaberg. Efter at ha arbejdet med ham i 6 aar og bragt det saa vidt, at han netop skulde anbringes i en meget isoleret og selvstendig stilling, havde han imidlertid den sorg, at den unge mand omkom 23/10 1790 ved at falde gennem isen, da han var ude paa sæljagt.

Meyer holdt meget ofte altergang og forrettede altid skriftemaalet dagen før, hvor han da meget nøje «overhørte communicanterne i deres christendomskundskab». Ved hans afrejse til Godthaab i august 1792 mødte der 109 altergæster i Frederikshaabs kirke og ved hans besøg i juni aaret efter nesten lige saa mange.

Ogsaa ved de daglige morgen- og aftenandagter, han holdt med de døbtte om vinteren hjemme ved kolonien, «catechiserede» han hyppigt med de tilstedeværende, baade unge og gamle. —

De første aar af Meyers ophold i Grønland formørkedes i ikke ringe grad ved den bitre kamp, inspektør Bendt Olrik førte mod alt og alle i den sydlige landsdel, hvis højeste øvrighed han var. Ganske vist blev Meyer ikke direkte impliceret deri som sine embedsbrødre i Godthaab, Sukkertoppen og Holsteinsborg, ja han nød endog den usedvanlige ære at blive forholdsvis pent omtalt af inspektøren.

Skipperen havde for Meyers overrejse til Grønland forlangt kostpenge for hans hustru, og da de kom til Frederikshaab, negtede købmanden der at udlevere den for gifte embedsmænd sedvanlige « $\frac{1}{2}$ portion kost til konen», begge dele fordi «der ingen ordre forelaae hiemmefra». Meyers protest herimod overfor inspektør Olrik fik ganske vist denne til at udgyde sig i beklagelser til direktionen over, at «de gamle med de unge og nyankomne missionsbetientes fordringer ere i almindelighed i mit district overmaade vidtløftige og kiende ingen

grændser», men da det oplystes, at de omtalte kostnegtelser skrev sig fra, at missionskollegiet «ikke vidste, at Meyer var givt» (!!), var Olrik meget villig til at skaffe ham tabene godtgjort.

Det var i denne anledning, at inspektøren udtalte at «med Hr. Meyer som præst» havde han «ingen striid haft» — ubevidst giver han sig selv skudsmaal ved at tilføje: «uagtet ieg var sammen med ham 4 à 5 dage» — «endskiøndt der gaves mig anledning nok, om ieg havde været stridbar (!!). Manden fik alt hvad han pegede paa».

Inspektørens «velvilje» ytrer sig endnu aaret efter i en skrivelse til Frederikshaabs købmand: «Da hans velærværdighed Hr. Meyer har gjort handlen eller Dem den ære at ville tage paa regning et rævskind til hans kiæreste og ikke /: som nogle have for skik :/ tilhandlet sig det selv for kiøbmandens og assistentens næse; saa har De at overlevere velbemelte: det beste af Deres faa indhandlede blaae eller graae rævskind, som føres mig til regning. Dersom Hr. Meyer forsmaaer at modtage det berørte af ham forlangte rævskind paa den anførte maade, faaer han det paa hans egen regning. I begge tilfælde vælger Hr. Meyer selv, om han saa synes, blant skindene, hvilket han holder for det beste.» —

Men herligheden varede ikke lenge. Der skulde kun en ringe anledning til at den herskesyge inspektør, der ikke kunde finde sig i, at nogen ytrede en anden mening end hans, blev mistenksom, følte sig fornærmet eller mente sin værdighed gaaet for nær — og saa var den paagældende med et hans «bitre fiende» og genstand for chikaner og insinuationer af enhver art.

Med hensyn til Meyer blev dennes husstand den første anledning til misfornøjelse hos Olrik. Naar denne allerede 1786 skriver til direktionen, at «de ankomne og ankommende missionairer slæber mange mennesker med sig til handelens største skade», er adressen ikke til at ta fejl af, især da skrivelsen straks efter omtaler «Hr. Meyer, der kom selvfierte fra Kiøbenhavn».

At Meyer, naturligvis paa grund af sin husstands størrelse, har faat temmelig meget brød paa regning udover deputatet, gir derefter Olrik — man fristes til at sige: en velkommen — anledning til offentlig at sigte ham for at ha benyttet dette brød til a drive snighandel med, uagtet det var alle og enhver bekendt, at Meyer aldrig gjorde saa meget som et forsøg derpaa, men tvertimod altid optraadte nesten overdrevent redeligt overfor handelen.

Men snart fandt Olrik en endnu bedre anledning til at drage tilfelts mod Meyer. 1785 havde missionskollegiet paa given foranledning udvirket en kongelig resolution, der tillod missionsbetjentene i Grønland at tilforhandle sig direkte af befolkningen, hvad de behøvede

«til klæder og andre livets fornødenheder til dem selv og familie», udfra den begrundelse, at deres kaar i det haarde klima var tunge nok i sig selv og at missionskassen ikke kunde forøge deres indtægter. Efter modtagelsen af denne resolution udsendte Olrik den til købmændene ledsaget af saadanne kommentarer og indskrenkninger, at den praktisk talt blev fuldkommen værdiløs for missionsbetjentene.

Som alle de øvrige missionærer i Sydgrønland protesterede naturligvis ogsaa Meyer mod denne vrangne udlegning af det kongelige begunstigelsesbrev, men han sendte ikke som de andre protesten til missionskollegiet, henvendte sig derimod direkte til inspektøren med bestemt forlangende om tilbagekaldelse af indskrenkningerne.

Dette gjorde Olrik fnysende vred. Han beklagede sig til handelsdirektionen: «præst Meyer har gruelig angrebet mig — — — han truer mig forfærdelig!» Og fra da af slog han Meyer i hartkorn med «alle de øvrige inspectoratets præster» og ender med at erklære, at «det bedste vilde være, om de alle bleve hiemkaldte!»

Det blidnede ikke inspektørens sind, at følgen af missionærernes protest blev en bestemt ordre fra direktionen til ikke at røre ved det kongelige privilegium, tvertimod blev han om muligt endnu mere gram i hu og overøste sine «bitre fiender», «heele den geistlige hob», med de groveste injurier og insinuationer.

Meyer fik ogsaa hans vrede at føle. 1787 havde proviantudsendelsen været usedvanlig uheldig, særlig var smørret saa slet, at det nærmest var uspiseligt. Meyer havde negtet at modta det, men da købmanden ikke turde gi ham andet, havde han klaget til inspektøren og erklæret at ville sende en prøve af det fordærvede smør hjem til direktionen. I anledning heraf skrev Olrik til købmanden: «Missionairen har ikke mindste forret til bedre proviant, end enhver anden; — — — naar den bedre falder for, er det selvfølge, at han faar sin deel deraf, og ved den maadelige faaer han tage til takke, eller lade sin tour gaae over, til det bedre kommer, uden erstatning». Og nu faar købmanden et hib med: «egentlig slet eller uspiselig proviant existerer ikke (!!)

— — uden vedkommende købmands forsømmelse, da det staaer denne frit for at hiemsende det uduelige udsendte», — hvor han da skulde faa noget andet fra til vinterforsyningen, lader Hr. Olrik ganske ude af betragtning. Og naturligvis lader han hellerikke Meyers erklæring om at ville hiemsende prøver gaa ram forbi: «har Hr. Meyer faaet uspiseligt smør ifior efteraar, saa vil en liden deel deraf, hensat i en krukke, kun være bleven slettere og kan intet beviise.»

At Meyer for at undgaa al mistanke for «præjudiceerlig handel» saavidt muligt havde undladt at købe monopolvarer direkte fra befolkningen og i stedet søgt at faa den paa regning fra handelen, men

forgæves, rørte ikke Hr. Olrik det mindste. Tvertimod gav det ham anledning til haanende udtalelser om begge de Frederikshaabske autoriteter: «Missionaire Meyer har befalet mig [!] at give ordre til kjøbmanden for fremtiden angaaende sælskind, som denne skal have nægtet ham. At missionairen har at befale over kjøbmanden er mig ube kendt. Er den første nedrig nok til at befale, den sidste nedrig nok til at adlyde, saa kan inspecteuren indtet gjøre derved, med mindre det medfører tab for handelen.» Og til kjøbmanden direkte skrev han: «De maae selv viide, om De ikke har andet at bestille, end efter Hr. Meyers forgotbefindende at løbe mangfoldige gange om dagen hans ærinder.» Forøvrigt bemærker inspektøren giftigt, at «man ikke er pligtig at udlevere skind til missionairene paa regning — de har jo handle frihed!» Dette aar lader det sig nu slet ikke gøre, slutter han, idet aarsregnskabet er afsluttet, og «eftertiidens forholds ordrer vil min eftermand besørge.»

Olrik blev imidlertid endnu en stund i landet, saa Meyers genvordigheder med ham var endda ikke endt.

Da han baade havde vanskeligheder med at faa skind tilkøbs fra handelen og hellerikke kunde faa varer paa regning til at tilforhandle sig nødvendighedsartikler fra Grønlanderne, indgik han omsider den overenskomst med kjøbmanden, at han — foreløbig for handelsaaret 1787—88 — gav slip paa sin «handlefrihed» mod at faa paa regning fra handelen hvad han behøvede af skindvarer.

Dette syntes inspektøren i og for sig godt om, men kunde dog ikke dy sig for at underlegge det lave motiver. Han paastod saaledes, at Meyer havde «truet kjøbmanden med at ville betale højere priser end handelen og «at publicere dette sit forsæt for Grønlænderne». Og da han jo ikke kunde faa handelsvarer at betale med, maatte han altsaa, mener Olrik, «have reqvireret hiemme fra brendeviin &ca per speculation». Han anker tillige over, at Meyer ved sit afkald har forbeholdt sig ret til at kunne købe hos handelen et temmelig stort antal skind. Han indrømmer aabent, at han ved, dette skyldes, at Meyer det aar skulde ha sin konebaad betrukket. Men han insinuerer uden videre, at han «naturligvis *hvert* aar vil have lige saa mange», og, siger han, «dette skal være til sniighandel eller andet misbrug», thi «i Meyers huus er de kun [!] to voxne, een tjeneste-tøss, to halvvoxne og et barn», medens inspektøren selv, hvis husstand har bestaaet af 6 voksne, deriblandt «4re massive grønlandske tøser», har behøvet færre skind.

Forøvrigt erklærer Olrik sig dristigvek vis paa, at der bag al Meyers handlen i dette forhold kun ligger — — angreb paa ham selv: «Præst Meyer finder vel, at han ikke tidligere har gjort tilstrækkelig

følge med nogle sine medbrødre», men nu vil søge at indhente det forsømte(!).

Endnu engang fandt Olrik lejlighed til at søge at ramme Meyer, idet han i sit sidste «regeringsaar» i anledning af den svermerske bevægelse i Sukkertoppens distrikt udstedte et forbud, som han uvidede til at gælde *hele Sydgrønland*, mod at udlevere proviant til missionsbetjentene: «ey det mindste af nogen slags europæisk fødevarer maae til nogen af dem paa regning udgives, med mindre de kunde producere inspecteurs skriftlige tilladelse, og uden saadan tilladelse skal ey tiene til undskyldning, at man sidder med familie, stor eller liden, som her slet ikke kand komme i betragtning.»

Naturligvis protesterede Meyer, som havde den største husstand i hele landsdelen — og gjorde det mundtlig ved inspektørens nærværelse i Frederikshaab, hvorved han opnaede at gøre Olrik saa betenkelig ved situationen, at han meget villig gav købmanden ordre til at la presten faa, hvad han behøvede.

Hele den Meyer-Olrikske affære faar sin tilstrækkelige belysning ved den efterfølgende inspektør Lunds kategoriske erklæring i sagen, afgivet efter et treaarigt bekendtskab med missionæren: «Hr. pastor Meyer er tilforladelig en meget brav og retsindig mand og præst.» —

Ved missionens reduktion 1792 bestemtes det, at Godthaab og Frederikshaab herefter skulde legges sammen til eet missionariat. Dette gav inspektør Lund anledning til den udtalelse, at Godthaab nu skulde «som et annex under en nogle og tredive miile synden for liggende colonie betienes og underviises af den der værende missionaire, hvis district derved bliver 60ve til 70ve miile langt!»

Missionær Meyer fik ordre til at overta dette uoverkommelige embede. Han stillede derved i en meget vanskelig situation, idet han aaret før havde mistet sin europæiske medhjælper, kateket Michael Hvidsted¹, der var hjemgaat, og hverken ved Frederikshaab eller Godthaab var der nu nogen europæisk medhjælper.

Meyer traf da den beslutning at overlade det daglige arbejde i Frederikshaab til den dygtige blanding, kateket Jacob Berthelsen, en søn af den afdøde missionær Berthel Laersen i Sukkertoppen, og selv foreløbig flytte til Godthaab. Inspektør Lund nærede nogen betenkelighed ved denne ordning, idet han var uvis om, hvorvidt handelsdirektionen vilde vise sig villig til at vedligeholde boliger til en missionær begge steder, men iøvrigt modtog han Meyer med glæde, og de levede i to aar side om side i bedste forstaaelse, hvortil utvivlsomt

¹ Fik af provst Thorhallesen ros for «flid og troeskab i alt det, ham befales» — medens han af inspektør Olrik kaldes «et aldeles udeligt menneske» — sat sapienti!

bidrog, at Meyer allerede straks ved inspektørskiftet havde tilbudt Lund, at hvis han altid kunde være sikker paa at faa ved handelen, hvad han behøvede, gav han for sit vedkommende gerne afkald paa «handelsfriheden».

Det var oprindelig Meyers tanke at flytte tilbage til Frederikshaab efter et aars forløb for at tilbringe det følgende aar der, men da han fandt, at forholdene ved Godthaab mere krævede hans nærværelse, blev han boende der og nøjedes med at berejse Frederikshaabs distrikt, men gjorde til gengæld dette saa grundigt, at han opholdt sig der *hele* sommeren 1793, saa at hans eget barn maatte hjemmedøbes af købmanden i Godthaab. Paa hjemvejen fra Frederikshaab indviede han 13 august 1793 «et begravelsessted for Grønlændere og Danske» ved Fiskenesset. Aaret efter berejste han ligeledes Frederikshaabs distrikt meget grundigt, men tidligere paa aaret, da hans hjemgang var forestaaende. Hans sidste embedshandling ved Frederikshaab fandt sted 18 juni 1794. Derefter vendte han tilbage til Godthaab og hjemgik derfra i august samme aar. —

Meyers familie forøgedes i de 10 aar, han opholdt sig i Grønland, med 4 børn.

15 juli 1787 døbttes i Frederikshaabs kirke *Ane Kristine Meyer*, født 3 juli kl. 8 morgen. Barnet holdtes over daaben af købmand Hans Henrik Raun, faddere var assistent Joh. Chr. Mørch og kateket Michael Hvidsted.

29 marts 1789 fremstilledes i Frederikshaabs kirke *Marie Jensine Meyer*, født 6 februar kl. 0³/₄, hjemmedøbt 8 februar. Assistent Mørch holdt barnet over daaben, medens købmand Raun stod fadder.

2 juni 1791 døbttes i Frederikshaabs kirke *Georg Peder Meyer*, født 26 maj. Barnet holdtes over daaben af købmand J. C. Mørch, medens assistent Mads Hvass Mørch og kateket Hvidsted stod faddere.

Endelig 22 september 1793 fremstilledes i Godthaabs kirke *Henrica Andrea Meyer*, født 8 juli i Godthaab og hjemmedøbt i prestens fravær af stedets købmand M. H. Mørch. Barnet bares frem af madme Sofia Amalia Lund, og faddere var kgl. inspektør A. M. Lund, købmand Mørch og husjomfru hos inspektørens Johanne Marie Wilken.

Efter hjemkomsten fra Grønland opholdt Meyer sig i København som embedsansøger. Da de missionærerne tilstaaede «vartpenge» ikke beløb sig til mere end 80 rd. aarlig, led familien ligefrem nød i ventetiden. 6 febr. 1795 maatte Meyer ansøge missionskollegiet om et laan paa 100 rd. «uden derfor at decourteres i de aarlige vartpenge» — han «har ikke een rigsdaler at gjøre udlæg af og skylder flere

steder»; familien bestaar af 6 medlemmer. 30 maj 1795 maatte han atter ty til kollegiet med anmodning om ventepengene forskudsvis for juni kvartal, da han ellers ikke kan eksistere.

Kort tid efter blev Meyer konstitueret i sogneprestembedet for Butterup og Tudse ved Holbæk, som havde staaet vakant siden september 1794, da kongen og baronen paa Løvenborg procederede om kaldsretten. Kongen vandt processen, og 15 juli 1796 kaldtes Jens Michael Hertz, sogneprest for Nørhøi i Thy, til embedet, men Meyer vedblev at bestyre det til dennes ankomst. Selv herfra maatte han 21 sept. anmode kollegiet om at maatte faa ikke blot ventepengene forskudsvis for oktober kvartal, men ligesaa meget til som laan, altsaa ialt 40 rd. — saa «vil det for en tiid tilfredsstille en ofte nær til fortvivelse bragt kone i Kiøbenhavn og hendes ikke langt fra samme forfatning værende mand her i Butterup». —

27 november 1795 kaldedes forrige missionær i Grønland *William Alexander Meyer* til sogneprest for Sønderhøi og Hørsted menighed i Thy i stedet for afdøde Johan Lorentz Schjøth, der var født 1730 i Moss. Embedet var imidlertid saa ringe at han ikke kunde klare sig, da han foruden anden gæld skulde afbetale et stort beløb til missionskollegiet, som han var bleven dette skyldig dels i Grønland og dels i Kjøbenhavn.

Meyer havde derfor maattet forpligte sig til at afbetale 25 rd. aarlig til kollegiet foruden renterne. 7 april 1800 skrev imidlertid hans provst Simon Røst¹ til biskoppen i Aalborg om dette:

«Hr. Meyer kan umuligt betale meer end renterne saalænge hans forfatning er saa indskrænket som nu og ønskede derfor, at tiden, i hvilken han skulde afbetale paa capitalen, maatte udsættes. Giærne vilde ieg underdanigst bede Deres højærværdighed at understøtte dette hans ønske. Meyer kom til Sønderhøi blottet endog for det nødvendigeste og beheftet med en ikke ubetydelig gæld, som siden er forøget. Og kaldet er i formandens tid bleven betydelig forringet. Tienden var i det første aar ikke uden 8 tønder byg, og alle indkomsterne medregnet vil kaldet neppe give sin mand 300 rd. aarlig.

Vel er missionskollegiets fordringer overensstemmende med lov og ret — men denne ret, naar den skulde udøves med den yderste strængighed, vilde berøve hr. Meyer sin heele credit her i egnen, klæde ham med 3de børn nøgne, betage ham det meest nødvendige til livets ophold, og med alt dette dog ej sikre

¹ Født 1751 i Trondheim, sogneprest i Hassing-Villerslev; død 1835 som sogneprest for Aasted og Skærum i Vendsyssel.

collegiet for mueligt tab. At afværge dette for en mand, som, saavidt jeg kiender ham, ikke mangler reedelighed men evne, beder jeg, min gunstige hr. biskop vil paa det bedste recommendere hans sag.»

Det vilde biskoppen. Han skrev bl. a. til collegiet:

«Maatte det tillades mig i dette tilfælde at nedlægge for-bøn for den fattige men retskafne hr. Meyer, ville ieg af hiertet bede at ham maatte gunstigt forundes dilation, indtil han ved kongens naade kunde vorde forflyttet til et fordeelagtigere levebrød, og derved sættes i stand til at afbetale sin giæld.»

Herved drev uvejret over for denne gang. Men i 1802 var det galt igen. Da truede collegiet med at ville lade foretage udpantning hos ham i anledning af at han var udeblevet med erleggelse af renterne. Meyer skrev da tilbage under 20 juli, at han *ikke kan* betale hvad han skal, og hvis ikke collegiet kan give ham dilation, vil hans skebne blive højst sørgelig, thi «af eens indførsel hos mig har jeg desværre føye at befrygte vil følge fleeres, og hermed min ruin». Hans provst, Holm i Haring, skrev en lang erklæring derom til biskoppen. Han kan bevidne — hedder det — at Meyers «oeconomiske forfatning er meget maadelig» — — «med det reedeligste hierte, som manden virkeligen besidder, er han ikke i stand til at udrede de allernødvendigste aarlige udgifter i hans nærværende levebrød».

Som aarsager hertil opgives:

- a) Da Meyer som missionær kom fra Grønland, laa han med kone og 4 børn lenge ledig i det kostbare København, konen og børnene i langvarig sygdom, af hvilken to af børnene døde. De maatte sette sig i gæld for logis, medikamenter og pleje m. m., endog sælge af deres klær for at udrede det nødvendige.
- b) Endelig kaldedes han til Sønderhaa, et kald der med vist og uvist vel kan blive omtrent 300 rd. En mand, der skal kunne klare sig her, maa forstaa at drive sin prestegaard — der virkelig er god — og ha evne til at anskaffe besetning. Men alt manglede her. Han forpagtede da jorden bort og faar herfor 100 rd. aarlig, men maa saa købe hver bid brød han skal putte i sin mund, tre levende børn har han, desuden et vanvittigt menneske, sin kones bror, som han baade gir klær og føde. Med «en stor pige og en barnepige er de tilhobe 8 daglige mennesker», og disse «maae fortære næsten kaldets heele indkomme», der blir intet tilovers til daglige klær og den nødvendige reparation af prestegaarden — endsige til gælds afbetaling.

- c) Da Meyers først kom op til Thy havde de «sletingenting at sidde og ligge paa» — — «nu har vel hans meget virksomme kone forarbeidet utrolig meget hiemmegiort tøj, hvoraf baade hun selv, hendes mand, børn, og hendes vanvittige broder har faaet de nødvendige daglig-klæder». Men sidste aar har været «et kummers aar for denne skikkelige præste familie; næsten det heele aar har sygdom nedbøiet mad: Mejer paa sit leie, og tabet her er sandelig ikke at udregne, ei at tale om, at nu laae hendes saa nyttige arbeide ganske; nu blev saa mangt et lys forbrugt i de lange vinter nætter; nu apoteqver og doctor regninger; men frem for alt: nu maatte fremmede gaae, skalte og valte over det lidet de havde, og hvem indseer da ikke lettelig, at der i slig tilfælde gaaer langt mere til i en huusholdning, end naar huusmoderen selv kan være tilstede!

Maatte dette komme i nogen betragtning til den gode hr. Mejers fordeel, da skulde det inderlig glæde Deres høiærværdigheds ydmyge tiener *Holm*. Roesholm d. 26 juli 1802.»

Biskop Studsgaard i Aalborg attesterede denne «sande skildring af hr. Meyers kaar» og nedla indstendig forbøn om «dilation med gields og renters betaling», idet han fremhæver, at provsten har erklæret overfor ham, at hvis der i denne sag skal udtages søgsmaal, «da er hr. Meyers undergang viss».

Kollegiet korresponderede desuagtet videre om sagen og forlangte, at Meyer i hvert fald skulde erlegge renterne prompte til forfaldstid. I pro memoria af 25 okt. 1802 erklærede Meyer, at han *ikke kan*. De renter, han for nogle aar siden, da de ligeledes var «løbet paa», betalte kollegiet, kunde han kun udrede ved at en liden arv tilfaldt ham fra hans far — — «ikke reedelighed, men evne mangler mig», siger han.

Forflyttelse til et bedre embede, som kollegiet slaar paa, har han ikke hidtil søgt, i haab om at kunne opnaa befordring der i egnen eller ialtfald i stiftet, da flytningen derved vil blive mindre bekostelig. Nu søger han imidlertid udenfor stiftet og ber derfor om kollegiets rekommendation.

23 december s. a. takker han — endelig! — «for saavel den over forventning givne dilation med renternes betaling, som den givne forsikkring om bedste anbefaling af min ansøgning om Herslef og Wiuf sognekald». Ganske vist har det nu vist sig at han ikke fik dette — men saa har han da haab om senere lettere befordring.

Hans haab skuffedes ikke og det blev hans ivrige talsmand provsten som blev skyld i dets opfyldelse. 15 marts 1804 havde provst

Paul Holm været paa besøg hos sin svigerfar presten Høyer i Skyum. Paa vandringen hjem derfra var han besvimet og fandtes neste morgen nesten uden følelse. Han blev bragt hjem i denne tilstand, laa hen i nogen dage halvvejs uden bevidsthed og døde 20 marts.

Meyer søgte hans embede og kaldedes allerede 11 maj 1804 til sogneprest for Harring og Stagstrup menigheder¹. Samme aar udnevntes han tillige til Holms efterfølger som provst for Hassing og Refs herreder. Han boede i Rosholm prestegaard, der var stor og rummelig med kvist paa taget og omgitt af en stor og smuk have. Det var en tidligere herregaard fra middelalderen. Hans provsti var det største i egnen og bestod af 29 kirkesogne. Han fik nu ikke ubetydelige indtægter og vilde sikkert være kommen helt paa fode og maaske endt som en holden mand — hvis ikke han var død allerede efter 8 aars forløb.

Hans død findes bekendtgjort i Berlingske Tidende saalydende:

«Den 28de october hensov min i livet iegode mand provst *Meyer*, sogneprest til Harring og Stagstrup, i sit 55 aars alder. Han efterlader mig og 3 børn, som sørgeligst begræder vort store tab. Denne for os alle saa beklagelige død bekiendtgjøres herved for slægt og venner, om hvis deeltagelse vi ere fuldkommen overbeviste. Roesholm præstegaard, den 30te november 1812. *Margrethe* sal. *Meyer*, f. *Reistrup*.»

Aaret før sin død havde provst Meyer haft den glæde at hans medordinand og gamle ven fra Grønland Rudolph Fred. Heide, fhv. missionær i Holsteinsborg, var bleven forflyttet til hans provsti som sogneprest for Boddum og Ydby. Vi fejler neppe ved at anta, at denne har forrettet ved vennens begravelse. —

27 nov. 1812 blev skiftet efter provst Meyer paabegyndt. Enken, provstinde *Margrethe Lucie Meyer*, og hendes lavverge, kaptajn og overbefalingsmand, ridder (af Dannebrog) Rørbye var tilstede. Han var «proprietaire» til gaarden Mariesminde i Skinnerup ved Thisted. Arvinger var 3 børn: *Georg Peter*, 21 aar gl., i Aalborg, *Henrik Andreas*, 16 aar gl., hjemme, og datteren *Ane Cathrine* (o: Kristine!), gift med købmand *Kahlen* i Fladstrand (Frederikshavn). Den umyndiges fødte verges var «presten i Hougs prestegield», men drengen selv ønskede en nærværende «god og vederhæftig mand» — det blev da sogneprest Kabell (1771—1854) i Skyum.

Skiftet udviste, at familien nu var kommen økonomisk temmelig til kræfter. «Storstuens» møblement var endog nærmest elegant efter

¹ To aar før Meyers død nedbrændte taarnet paa hans annekskirke i Stagstrup.

tidens forhold: «canapée» med 6 stole, rødt betrukket, poleret bord med krydsfod, et ovalt dito, 2 par store lysesager, stort ovalt spejl i forgyldt ramme samt «adskillige skilderier». I «dagligstuen» fandtes bl. a. et fløjtbord af egetræ, et spillebord, $\frac{1}{2}$ dusin stole med sribet betrek, en «pibe-pyramide», stueur, 2 spejle, et kobberfyrfad, en temaskine, endel urtepotter med planter samt fruens private «gammel ege chatol». I kamre og gæsteværelser var rigeligt med sengetøj og i køkkenet stort og velholdt udstyr. I stalden stod «en gammel bruun hest, en dito, en rød 2-aars samt en bruun hoppe». I «fæhuset» stod «1 rødbroget ko uden kalv, 1 sorthielmet dito uden dito, 1 graahielmet dito uden dito, 1 sortbroget dito uden dito, 1 sorthielmet, kælver i marts, 1 hvid kvie, 1 dito, 1 sort kvie-kalv, 1 sortbroget dito, 1 rød dito, 1 dito studekalv». I faarestien var 15 faar, 4 beder og 2 væddere. Det tarveligste rum i prestegaarden var provstens «studeerekammer», der bestod hele møblementet af et bord, en gammel stol, en gammel bileggerovn, 2 faste hylder og 3 bogreoler. Kamret havde kun et vindu. Der fandtes en temmelig stor bogsamling, hvoriblandt en ikke ringe del grønlandica.

Blandt *kravene* i boet var foruden missionskollegiets — som 3/9 1813 omskreves til 370 rd. sølvværdi — en mængde regninger, deriblandt en fra en købmand i Thisted paa 458 rd. Sønnen Henrik Andreas, der passede prestegaardens jordbrug, fordrede for udleg for faren, deriblandt til folkeløn, ialt 100 rd. Fra begravelsen forelaa der regninger for ligkiste, ligklær «og skamlers brug» fra en snedker i Thisted paa 64 rd. samt fra en bager sammesteds for «sukkerkringler og brød» paa 11 rd. Desuden var der *dom* ved Hassing-Refs herreders ret for en obligation, opsagt 1812, til provstinde Høyers stervboe (død 11/9 1811) til beløb 461 rd.; provst Meyer havde i sin tid overtat endel kvægbesætning fra hende.

Da boet manglede rede penge «og der udfordres nogle til løbende udgiver», tilbød pastor Kabell at ville «gjøre boet forskud af ca. 300 rd. paa hvad han til junii termin n. a. bliver pligtig at betale». Hermed hang det saadan sammen, at provst Meyer i maj 1812 havde solgt til Kabell «150 tdr. tiendebyg af dette aars afgrøde til priis 8 sk. under kapitelstaxt, kornet i alle maader forsvarligt at være og at leveres af mig ved Gudnitz, Sundbye eller i Thisted». Til betaling skulde Kabell «forstrække» ham med 500 rd. i indeværende aars snapsing, 500 rd. til Mortensdag, da kornet leveres, og resten til snapsing 1813.

Ved skiftesamling 23 juni 1813 fremla «ridder Rørbye» regning for udlagte penge til husholdning og boets nødvendigheder paa 458 rd.

5 mk. 12 sk. og erklærede desforuden at ha udbetalt den omtalte doms paalydende.

Skiftet trak meget lenge ud. Provstinde Meyer var efter naadens-aaret flyttet til Fladstrand og skrev herfra 25 jan. 1820 om at paa-skynde dets afslutning — «da jeg, der siden 1812 intet uden en gandske utilstrækkelig pension har havt at leve af, er kommen i gjeld og i henseende til klæder og linned har store mangler».

Grunden til skiftets forhaling laa i, at det kneb sterkt med at faa dets fordringer inddrevet. Som følge af det høje prisniveau ved boets realisation var dets tilgodehavender uventet store. Hoveddebitorerne var «ridder Rørbye» og eftermanden i embedet pastor Bruun¹. Den første skyldte 2137 rd. og den sidste endog 3244 rd., hvoraf kun 600 var indgaaet. Saa havde «ulykken ramt Rørbye» derved at hans gaard og alle hans ejendele var brendt — og pastor Bruun var ikke istand til at betale sin gæld til boet «uden sin totale ruin». Rørbye tilbød at ville betale restbeløbet, dersom arvingerne vilde «liquidere hans contrafordringer», der beløb sig til 871 rd. Dette gik de ind paa. Vanskeligere var det med Bruun. Han tilbød først at betale 400 specier «til fuld afgjørelse», men dette bud vilde arvingerne ikke anta, de forlangte «700 spec: eller 1800 rbd. navneværdi». Bruun slog paa, at «de gode arvinger selv har modtaget stor skaansel baade af missions collegio og ventelig af private folk» og tilbød «600 spec. eller 1500 rbd. n. v.», men arvingerne vilde endda ikke gi sig.

April 1821 opgjordes boets indtegtter paa papiret til 9473 rd. 1 mk. 7 sk. og dets udgifter til 4918 rd. 1 mk. 8 sk. Saa maa der imidlertid omsider være truffet en ordning med debitorerne, thi 23 aug. 1822 kunde boet endelig sluttes med en beholden kapital paa 4197 rd. 2 mk. 11½ sk. Enken fik heraf 2098 rd. 4 mk. 5¾ sk. samt en broderlod 596 rd. 3 mk. 13¼ sk. — hvoraf hun forud havde optat saa meget, at hun nu kun fik udbetalt 888 rd. 3 mk. 7 sk. Sønnerne fik hver en broderlod og søsteren en halv dito, 298 rd. 1 mk. 14¼ sk.

Ved skiftets slutning var begge sønnerne i Thisted, hvor *Georg Peter* forlængst havde bosat sig og hvorhen *Henrik Andreas*, der var blit hjemme i prestegaarden et aar efter farens død for at passe tingene, senere var flyttet. Provstinden boede fremdeles hos datteren og svigersønnen *Johannes Kahlen*, som i 1817 havde maattet «gøre opbud», i hvilken anledning *Georg Peter* havde overdraget sin arvefordring til *Henrich Kahlen*, svogerens far. Johs. Kahlen blev derefter «comptoirist», senere fuldmægtig. Hans hustru døde 1824.

¹ Ole Frederik Bruun, f. 1/6 1772 i Christiania, maatte «gøre opbud» 1821 og blev da forflyttet til Saxild i Aarhus stift, entl. 1854, død 28/3 1863.

Derefter er provstinde Meyer ventelig flyttet andensteds hen, men hendes senere skebne kendes ikke. —

Den ved skifteoptagelsen omtalte «presten i Hougs prestegield» var provst Meyers bror, den for sin originalitet i sin tid velkendte *Johan Købke Meyer* (1764—1825), der en tidlang var grønlandsk alumnus, men trak sig tilbage og blev prest paa Guineakysten i 4 aar og derefter var sollicitant i København «paa vartpenge», indtil han i 1799 blev sogneprest i Haus ved Bergen.

HENRIK BALTHASAR MILTZOW

Missionær.

Henrik Balthasar Miltzow er født ca. 1697¹ i Frederikshald som søn af borger Henrik Miltzow og hustru Beate Larsdatter. Farens farfar var sogneprest til Voss Henrik Gertsen Miltzow (død 17/11 1666), hvis farfar var indvandret til Bergen fra Pommern.

Efter undervisning i fødebyen sendtes han — uvist af hvilken grund — til Randers for paa latinskolen der at forberedes til student. Herfra dimitteredes han 1718 som privatist til Københavns universitet, hvor han 18 juli absolverede «examen artium» og fik den bekendte lærde Islending Arni Magnusson til privatpræceptor. Det ses ikke, naar han har tat «anden examen». Det er i hvert fald ikke sket de paafølgende aar, hvorfor det vel maa antas, at han foreløbig har forladt universitetet og «konditioneret» som huslærer i Danmark eller Norge. Efter nogle aars forløb vendte han tilbage til København, hvor han 19 marts 1725 indstillede sig til theologisk attestats for professorerne Bartholin og Steenbuch og erholdt karakteren non contemnendus. For sin dimissprædiken fik han derimod laudabilis.

30 april 1728 blev Miltzow — «som student med laudabilem til dimis og som altid har havt et godt lov for sin særdeeles skicheligheds skyld og fremdragne stille levnet» — beskikket til missionær i Grønland med 200 rd. i aarlig løn og «forsikring af kongens naade til nærmere forfremmelse i sin tiid». Naar og hvor han er ordineret, er mig ikke bekendt; hans «vita» findes ikke i protokollen i Sjællands stifts bispearkiv. Muligvis har han ved udnevnelsen opholdt sig i Bergen og er ordineret der, idet han indskibede sig til Grønland fra denne by.

23 juni kom Miltzow til «Haabets colonie», hvor han traf Hans Egede og en uges tid senere sin anden «medbroder», presten Ole Lange,

¹ Kirkebogen er tabt, men i universitetsmatriklen opgis hans alder ved studentereksamen til 21 aar.

der kom med fregatten «Morianen». I brev til «obersecretaire» Møinichen af 7 august 1728 skriver Lange efter at ha omtalt det indtryk, han havde faat af Hans Egede: «Den anden prest, Hr. Milzau, var kommen fra Bergen med lods galliothen, er ogsaa en vakker mand».

Miltzow var udsendt for «efter kongelig foranstaltning» at være Hans Egede «assisteerlig til Grønlændernes underviisning», og han og Lange begyndte straks at «exercere» i det grønlandske sprog. 3 september var de for første gang sammen med Hans Egede «ude hos Grønlænderne». Ellers hengik efteraaret med sprogstudium, hvori de forvirrede forhold, der snart udviklede sig i den overfyldte og bepakkede nye koloni «Godthaab», dog var en betydelig hindring. Der blev ogsaa mange kirkelige forretninger at foretage, især mange jordfæstelser; ialt døde der 40 Europeere i løbet af denne vinter. 2 juledag holdt Miltzow første gang Gudstjeneste paa kolonien, derefter skiftedes han regelmæssigt med de to andre. Undertiden «prædikede Hr. Miltzow for de karske, og Hr. Lange for de svage» eller omvendt.

28 januar 1729 traadte han og Lange «udi en conference» med Hans Egede efter dennes ønske og opfordring, for at drøfte det bekendte forslag eller plan, missionens overhoved havde undfanget og som gik ud paa til missionsverkets des hurtigere fremme at døbe børnene i de familier, som til stadighed opholdt sig i og omkring kolonien og naar foreldrene selv ønskede det. Begge de unge prester bifaldt planen i en længere, udførlig erklæring, som Lange affattede, og der toges straks fat paa at realisere sagen.

Allerede 8 dec. 1728 havde Miltzow «giort sin første udreise til Grønlænderne paa embeds veigne», ledsaget af den unge Niels Egede, som faren lod gaa med, «om han i noget, betreffende sproget og talen, kunde være ham assisteerlig». De kom tilbage efter en uges forløb og havde besøgt «tvende vildmands-huuse». Nu blev disse udflugter hyppigere, og snart kunde Miltzow rejse ud paa egen haand, da han var «avanceret godt i sproget».

Da vaaren nærmede sig og Grønlænderne fra de sydligere distrikter i stedse større tal passerede forbi kolonien paa sommerrejsen nordover langs kysten, tog Hans Egede i april og maj et par gange Miltzow med ud til de øer, hvor de forbipasserende teltede, og «discourerede med dem af Guds ord, som de ikke før havde hørt noget af». I juni var eleven naaet saa vidt, at han kunde rejse ud i samme ærinde alene, hvilket han derefter hyppigt gjorde. Paa en af disse udflugter blev han opholdt tre dage paa grund af «et meget slemt veir med regn og snee-slud» — det værste sommergevir Hans Egede endnu havde oplevet i sin Grønlandstid.

Vinteren 1729—30 blev travl og anstrengende for Miltzow, idet

han nu var ene med Hans Egede om arbejdet baade med undervisningen af Grønlenderne i kristendom og med daaben af deres børn — hvilken plan nu var bleven approberet af missionskollegiet og derfor søgtes realiseret med dobbelt iver. Lange var nemlig rejst op til den nye koloni Nepisene i Holsteinsborgfjorden.

Men i sommeren 1730 kom der brev fra Lange med anmodning om at faa vennen op til assistance, «saasom han alleene kunde besværlig besørge baade coloniens folk og Grønlænderne». Miltzow var villig, og da Hans Egede med stor selvopofrelse gav slip paa ham, rejste han 17 august til Nepisene.

Her delte de to venner arbejdet saaledes imellem sig, at Lange især tog sig af koloniens folk, medens Miltzow rejste omkring til Grønlenderne. Han havde ogsaa god indgang blandt disse, og der kunde i løbet af vinteren døbes enkelte.

Arbejdet var saaledes i god gang, da den lammende efterretning kom i vaaren 1731 om hele verkets standsning og kolonisternes hjemkaldelse.

Miltzow var meget ked af at skulle afbryde sit godt begyndte arbejde, men ordren maatte adlydes. 29 juni optoges forinden opbruddet en sidste synsforretning over kolonien, hvorved han var bisidder og medunderskriver, og umiddelbart derefter indskibede alle sig for afrejse. Grønlenderne tog «væmodig afskeed» med de to prester — «ligesom protesterede for Gud, at de christne vilde forlade dem, med saa eftertænkelig exclamation: hvo skal nu lære os at kiende den store Herre her oventil?»

9 juli kastede begge de to skibe, som havde afhentet folk og gods ved Nepisene, anker i «den gamle colonies havn», og herfra gik to dage senere det ene ind til Godthaab, dels for at pleje raad med Hans Egede om dennes eventuelle forbliven i landet, og dels for at indta lasten og de folk, som skulde rejse hjem.

Miltzow var medunderskriver af den endelige resolution om Hans Egedes forbliven, 29 juli holdt han afskedsprædiken, og to dage senere forlod han Godthaab med skibet «Charitas», kommanderet af løjtnant Gerner.

Ved afrejsen fra Grønland havde han medtat en ung mand, som han selv havde undervist og døbt, mest af omsorg for den nykristnede, «thi ellers hafde hand maattet hengaae til hedningene», ligesom ogsaa guvernøren, kommandanten og presten Lange havde medtat hver sine. I vinterens løb underholdt han ham paa egen bekostning i København og «informerede» ham og de andre unge Grønlendere «uden sold eller løn».

16 januar 1732 indsendte Miltzow ansøgning til kongen — «at som det har behaget Deres Kongl: Majt: at hiemkalde mig fra Grønland hvor jeg paa fierde aar med ald muelig flid missionair- og præstembedet har forrættet», og kapellaniet i Kragerø er ledigt ved hr. Søren Tønders dødelige afgang, tillader han sig allerunderdanigst at bede om «samme brød» i tillid til kong Frederiks høje løfte i hans kaldsbrev til Grønland i sin tid og paa grund af «den møye og viderværdighed, de farlige og besværlige reiser med smærtelig og piinagtig siugdøm og svaghed jeg i saa slett et land har maattet udstaaet, hvilchet endnu minder mig». Han anfører ogsaa «hvor tungt og besværligt det er for mig, siden min ankomst til Kiøbenhavn, da min løn d: 26 septbr. udj nest afvigte aar opholte, paa saa kostbar eet sted med klæde og føde i at underholde baade mig selv og den medtagne Grønlænder». Endelig anfører han, at han ved at faa sin ansøgning bevilget ikke blot for sin egen person vilde komme til at «niude brød», men tillige kunne hjælpe sin «nødtørftige moster og fattige syster».

Da han derefter under 29 maj 1732 udnevntes til residerende kapellan for Bamble med bolig i Kragerø, og det desuden saa ud til, at kolonisationen af Grønland vilde blive fortsat, indgav han en supplik til kongen om, at den unge Grønlænder, «der efter høi salig prince Carl er opkaldet», og som nu var begyndt at lenges efter sit fødeland, især da han nu skulde skilles fra sin prest, maatte blive installeret paa vajsenshuset ligesom de andre Grønlændere, til han kunde blive sendt tilbage til Grønland, «hvor hand oc kand være missionen til tjeneste, efterdj hand er oplært i sin christendom, oc tildeels kand forstaae det danske sprog». Kongen resolverede efter hans ønske, og Miltzow begav sig derefter til sit nye embede. —

I den omtalte supplik havde Miltzow tillige ansøgt om — under hensyn til de tjenester, han baade i Grønland og Kjøbenhavn havde gjort missionen — at maatte «blive forflyttet til noget bedre» enten ved en anden lejlighed eller ved sin sogneprest Peder Alstrups død. Da denne indtraf 1738, blev han ogsaa paa en maade hans efterfølger, nemlig som den første sogneprest i Kragerø, der ved denne lejlighed udskiltes fra Bamble. I dette embede døde han den 11 febr. 1766.

Miltzow var to gange gift. Første gang 1733 med *Gjertrud Cathrine Borgen*, som døde 1741 (begr. 29 april). Anden gang 15 marts 1747 i Kragerø med *Birgithe Tønnesen*, der døde 25 august 1764.

Der var 3 børn af første og 4 af andet ægteskab.

Den eldste søn, *Jens Jegind Miltzow*, døbt i Kragerø 26/7 1735, blev student fra Christiania som privatist 1760, tog theologisk attestats og — ifølge provstens vidnesbyrd — «gik sin fader til haande

med prædikener og catechisation», som han «forrettede til almindelig fornøjelse».

Ved farens død var de 4 yngste børn «umyndige og uopdragne, saavel fader- som moderløse» og havde «ingen venner her, hvorfra de kan vente hielp», og der kunde intet ventes fra farens bo, der var beheftet med gæld. Provst Monrad mente derfor, at den eneste hjælp skulde være den eldste bror, der opholdt sig som supplikant i København og «hvis kierlige hierte ikke paatvivles jo vilde være villigt nok til at række haanden til en sømmelig opdragelse og underholdning», men han var selv «uden brød» og kunde altsaa kun hjelpe, saafremt han kunde opnaa «et lidet levebrød». I samme retning udtalte sig ligeledes den konstituerede prest i Kragerø Peter Muus og byfogeden sammesteds Peder Tønder, der begge vidnede nesten enslydende, at kandidat Miltzow var «af en honnet opførsel, flittig i studeringer, og lyst til saadanne øvelser, som kand gjøre ham duelig til et større redskab i Guds kirke»; han havde «fra ung af formedelst sit stille og i alle maader sømmelige forhold¹ været yndet og elsket af alle i denne hans føde-bye og egnen omkring». De ønsker ham derfor «den høyestes bistand» til hans avancement.

Af dette blev der dog intet. 10 maj 1769 ansøgte han missionskollegiet om at blive alumnus paa «det grønlandske seminarium» i Hans Tullers sted paa grund af sine fattige omstendigheder og sin salig fars fortjenester, «der haver været een med de allerførste missionairer». Han døde imidlertid i begyndelsen af oktober samme aar, inden der endnu var truffet resolution om hans eventuelle udnevneelse.

En datter, ligeledes af første egteskab, blev husjomfru paa Roskilde adelige jomfrukloster.

Af børnene af andet egteskab kom sønnen *Arent Tønnesen Miltzau*, døbt i Kragerø 13/8 1752, i skrivertjeneste hos sorenskriver Larsen i Bamble, hvor han var i 6 aar, og derefter i 2 aar hos oberauditør og sorenskriver Friis paa Falkenstein. 13/3 1777 tog han juridisk eksamen paa morsmaalet med karakteren «bekvem», var fuldmægtig hos sorenskriver Strøm i Numedal 1777—80 og søgte i aarene 1782 og 1783 foged- eller andet embede i Norge. Han døde imidlertid 26/2 1785 i København som «skriverkarl» og skal da ha haft en søster i Odense og en anden gift med en prest paa Fyn. Det maa ha været *Gottlob Schönberg*, f. 10/2 1752 i Roskilde, ansøger til Grønland, sogneprest for Espe og Vantinge i Svendborg amt, død 4/11 1833. Han blev 7/10 1778 gift med en «*Miltzau*», som døde 1840, men hendes fornavn er ukendt.

¹ Det er ejendommeligt at se, hvor dette nesten ordlydende stemmer overens med det vidnesbyrd, faren fik i 1728 ved sin udrejse til Grønland.

JOHAN FREDERIK MOLTZAU

Assistent.

Johan Frederik Moltzau er født den 8de september 1752 i Godthaab som søn af koloniens købmand Paul Jochumsen Moltzau (se denne) og hustru Else Maria Amble.

Netop to aar gammel kom han med foreldrene til Danmark, og efter farens død med moren og en to aar eldre bror i huset hos sogneprest Bloch, farens halvbror, i Tinn. Otte aar gammel kom han ved morens giftermaal med sogneprest Peder Egede til Fet prestegaard, hvor han og broren undervistes, dels af stedfaren, dels af huslærer. Men medens broren blev sat i skole i Helsingør for at blive student, blev Johan Frederik i hjemmet, da han ikke besad evner til at studere. Formodentlig har foreldrene været i forlegenhed med, hvad de skulde anbringe ham ved og har da omsider faat ham ind i Grønland, hvortil han som slegtning af Hans Egede maatte være fortrinsvis berettiget.

Hvornaar han er kommen til Grønland, er ikke bekendt, men i hvert fald fra 1771 opholdt han sig i Christianshaab. Det er muligt, at han oprindeligt har været kateketelev, hvad forskelligt kunde tyde paa, og han kan da være kommen der med Hans Egede Saabye, der var missionær i Claushavn og Christianshaab 1770—78 og hvis mor var hans fars kusine. Men det er ogsaa muligt, at stedfaren kan ha faat sin gamle ven købmand Lillianschiold de Svanenhielm i Christianshaab til at ta sig af ham og oplære ham til handelens tjeneste. Maaske er sammenhengen den, at han er begyndt som kateketelev, men ikke funden egnet dertil — eller er bleven ked deraf — og da anbragt ved handelen.

I hvert fald endte det med, at handelskompagniets direktion 1773 tog ham i sin tjeneste og gav ham ansettelse som underassistent ved logen Ritenbenk, som dengang endnu laa paa sin oprindelige plads ved «Sakkame» (Sarqaq) paa Nûgssuaq-halvøens sydside ud imod Vajgattet. Her kom han ogsaa til en slegtning, idet hans fetter Peder Lorentz Hind, søn af farens halvsøster, siden 1771 var «oberassistent»

paa Ritenbenk. Hvorvidt dette har været til gavn for hans videre uddannelse, kan være tvivlsomt, idet Hind ikke var nogen dygtighed, hverken som kolonileder eller som regnskabsfører. Men glæden over at være hos en slegtning blev heller ikke denne gang af lang varighed. 1774 blev Hind afsat som bestyrer og beordret til Godthaab som assistent, og assistenten fra Ūmánaq, Jens Andersen Geraae (død 26/8 1782 i Ritenbenk som «en af handelens ældste betiente»), der havde været i Danmark paa orlov et aar, kom i hans sted. Men hellerikke han, der var begyndt som «gemeen mand», var nogen helt til regnskabsførelse, saa Moltzau fik i virkeligheden ingen «videre uddannelse», men maatte klare sig med den, han havde faat i Christianshaab. Imidlertid fik han dog omsider udnevneelse til «virkelig handelsassistent» 1776. Men da det netop kneb med regnskaberne, her hvor begge handelsbetjentene var svage i det stykke, maatte her samtidig ansættes en assistent til, og da Moltzau derved blev temmelig overflødig, blev han 1778 forflyttet til Jakobshavn som hvalfangerassistent.

Jakobshavns hvalfangeranleg var beliggende i en lille, snever kløft paa nordsiden af koloniens havn, hvor der endnu findes kendelige spor af det. Anlegget var oprettet 1777 og dets besetning bestod af assistenten og 7 matroser. Fangsten dreves med slupper under assistentens ledelse og regnskabet aflagdes af assistenten til koloniens købmand, under hvem anlegget sorterede.

Her kom den arme Moltzau i dobbelt ild, idet købmand C. C. Dalager var en meget myndig og selvraadig herre, og hans voksne og halv-voksne sønner, der var meget øvede og ferme hvalfangere, dominerede hele anlegget. Rimeligvis har han i hvalfangerdygtighed langt fra kunnet maale sig med dem og derfor ikke kunnet hævde sig i sin stilning, men derimod nok gjort forsøg derpaa. Dette er rimeligvis grunden til, at købmand Dalager i sine hjemsendte indberetninger raillerede over ham og bl. a. karakteriserede ham som «høist u-duelig og naragtig.»

Ved handelens nyordning 1782 bestemte direktionen derfor, at Moltzau, der imidlertid — fra 1780 eller 1781 — var bleven handelsassistent i Christianshaab, skulde hjemkaldes og afløses af Dalagers søn Andreas. Men nu fik Moltzau en slags oprejsning, idet købmand Svanenhielm androg den nyansatte inspektør om, da hellere at maatte beholde ham, idet Andreas Dalager «er svag og ikke af den habilité som til regnskabs-beregninger udfordres.»¹ Moltzau fik dog ikke lov til at blive, men maatte lystre hjemkaldelsesordren.

¹ Andreas Dalager (1758—1820) blev aldrig andet end «assistent og formand ved hvalfangsten», da han «som u-kyndig til regnskabsføring ikke selvstændig kan forestaae et hvalfangstanlæg». Han var iøvrigt «dygtig i dansk, flittig, samvittighedsfuld, paalidelig, yderst tjenstvillig».

Efter hjemkomsten opholdt Moltzau sig et halvt aars tid i København og gjorde forgæves forsøg paa at komme til Grønland igen. Først forsøgte han sig hos handelskompagniets direktion, men mødte bestemt afslag. Saa vendte han sig til missionskollegiet, som 23 april 1783 modtog «en skrivelse fra handelsassistent Moltzau, hvori han andrager om at blive antaget til catechete i Grønland». Men ogsaa her blev døren lukket. 30 april modtog nemlig kollegiet et pro memoria fra handelsdirektionen, hvori det udtales, at skønt det højtærede collegium «har antaget forrige handelsassistent Johan Frederik Moltzau til catechete», kan direktionen *ikke* indvilge i hans genoprejse, fordi hans regnskaber for 3 aar er uafgjorte. Direktionen bila endvidere sin skrivelse med «adskillige originale breve, extracter og attester», som gir oplysning om, hvorledes han har opført sig i den tid, han stod i handels tjeneste, og gjorde opmærksom paa, at især købmand Dalager «maler ham med de hæsligste farver». Saa betakkede ogsaa kollegiet sig.

Da alt haab om genantagelse nu var ude, vendte Moltzau tilbage til hjemmet i Fet, hvor han derpaa opholdt sig flere aar uden at kunne finde nogen passende beskeftigelse. De gamle foreldre var meget bekymrede i den anledning og affattede 1788 gensidigt testamente, for at den længstlevende skulde kunne vedblive at støtte sønnen.

Omsider lykkedes det denne — dog neppe i stedfarens levetid, men maaske paa hans navns autoritet — at opnaa «employ». Han blev klokker i Aurskog. Her blev han 15 okt. 1794¹ gift med *Aase Olsdatter*, født ca. 1770. I mandtalslisten pr. 1/2 1801 staar opført for Aurskog prestegaard: Under samme er huset

Linnerud: Johan Friderik Moltzau, huusbonde, 49 aar, klokker
 Aase Ols:dat., kone,
 Paul Moltzau 7 » }
 Friderich Chr: Moltzau 5 » } deres børn
 Peder Egede Moltzau 1 » }

Der holdtes ingen tjenestefolk, ligesom man i det hele faar indtrykket af, at Moltzau har siddet meget smaat i det. —

I Aurskog kirkebog findes flg. anførslers:

Begr. 1822: død 24/5, begr. 29/5 Aase Ols. d., klokkerkone, klokkeren
 Moltzous kone af Linnerud, 56 (!) aar gl.

Begr. 1825: død 4/1, begr. 15/1, forsanger Johan Frederik *Holtzou* (!),
 72 aar, født paa Grønland.

¹ Ifl. kgl. bevilling af 27/12 1794 meddeltes tilgivelse for klokker i Aurskog *Moltzau* for det af ham med hans hustru forhen begangne førtidige sammenleje. Han kan ubehindret vedblive sit embede. — Denne bevilling blev «communiceret klokkeren den 5te januarii» (1795) af sognepresten, til hvem den blev sendt.

PAUL MOLTZAU

Købmand.

Paul Jochumsen Moltzau er født 1715 i Øksnes prestegaard i Vester-aalen som søn af sogneprest Jochum Friderich Moltzau (1682—1715) og hustru Kirsten Egede (1685—1748), Hans Egedes eldste søster.

Faren, som 1705—06 havde været huslærer paa Harstad for sorenskriver Povel Hansen Egedes to yngste sønner Jens og Christian, og som 31 maj 1713 var blevet ordineret til sogneprest i Øksnes, blev en søndag i oktober 1715 syg paa prækestolen og «hensov 2 dage senere». Moren blev boende i prestegældet og giftede sig noen aar senere (16/7 1719) paany med skipper og handelsmand paa Bredstrand Jens Bloch. I hans hus voksede Paul Moltzau op sammen med sine halvsøskende, af hvilke Geschen Kirstine Sjøblad blev mor til senere «oberassistent» Hind (se denne), og Niels Brønlund Bloch senere blev missionær i Claushavn—Christianshaab (se denne).

I 1730-aarene flyttede foreldrene til Bergensleden, hvor de købte gæstgiverstedet Furesund i Kinn, væsentligst af hensyn til den yngste søn, som sattes i Bergens katedralskole. Den eldste søn blev ligeledes anbragt i Bergen for at faa handelsuddannelse paa denne bys forretningskontorer. 21 sept. 1740 blev «skriver karl *Povel Moltzau*» i Bergens domkirke viet til Jomfru *Else Marie Amble*, født ca. 8 apr. 1715 paa gaarden Midt-Amla i Sogn, datter af proprietær Peder Jenssøn Amble (af slegten Klingenberg) og hustru Kirsten Nagel, og maatte nu som gift se at skaffe sig en mere indbringende levevej.

Formodentlig ved Hans Egedes indflydelse blev Paul Moltzau da 1741 tat i tjeneste af Grønlandsmonopolets indehaver Jacob Sewerin og udsendtes 25 april s. a. fra København som assistent eller «kjøbsvend» til Godthaab. I denne egenskab bistod han købmændene N. C. Geelmuyden og N. A. Rasch, indtil han ved brev af

13 april 1743 modtog købmandsudnevning og overtog kolonien efter Rasch, da denne hjemgik 28 juli 1743.

Samme dag rejste købmand Geelmuyden hjem til Frederikshaab efter paa forlangende at have faat udleveret «nogle proviant sorter og en liden deel cargasson efterdj skibet, som derhen var destineret, endnu ikke var ankommen.»

Dette blev indledningen til en hel række vanskeligheder og ekstraarbejde, som Frederikshaab voldte Moltzau i hans første købmandsaar.

6 september kom «Monsr. Dalager», assistenten ved Frederikshaab, med melding om, at skibet endnu ikke var kommen, hvorfor de maatte ha mere forsyning, bl. a. blev der bagt «blødt brød» af en hel tønne mel til «officererne» dernede.

5 oktober kom «uformodet Monsr. Gielmuyden selv» og «kunde berette os de ubehagelige tidender at pinken endda ikke var arriveret hos dem, hvorover er sluttet dets aldeles udeblivelse, og i saadant fald var forlangende at vi med vore folk og fartøyer vilde tilbringe dem saa megen proviant, som vi nogenledes kunde miste og de kunde være hiulpen med for tilkommende aar, efterdj den herfra ventede proviant ikke paa een gang kunde rommes og føres i deres fartøy. Udj saadan vanskelig omstændighed som Frederikshaab nu var udj, maatte vi biefalde det af Mr. Gielmuyden proponerede». Geelmuyden medførte og efterlod ved sin tilbagerejse en af folkene fra Frederikshaab, der var gift, samt hans kone og søn, «for at blive her ved kolonien dette aar» — en yderligere formindskelse i den ikke rigelige proviantbeholdning, de nu havde ved Godthaab.

For ikke at skyde ansvaret fra sig begav Moltzau sig selv ud paa den paa grund af den sene aarstid meget vovelige undsetningsekspedition til Frederikshaab, idet han rejste fra Godthaab 14 oktober «med baaden og 2de chalupper» ladet med varer og proviant. Nedrejsen forløb godt. De slap heldigt forbi den frygtede «Frederikshaabs isblink»¹ og naade bestemmelsesstedet paa faa dage. Men hjemrejsen var forfærdelig. De gik fra Frederikshaab 30 oktober og kom ogsaa denne gang heldigt forbi isblinken. Men dermed var ogsaa heldet forbi. Stadig handlende «spek og refskind» ind paa de bopladser, de kom forbi, kæmpede de sig langsomt nordover mod strøm, vind og ismasser. Mange steder maatte de ligge og vente dagevis for at slippe udenom nes, hvor brendingen stod hushøjt ind paa landet, flere gange maatte de søge nødhavn i ugevis, holde vagt over fartøjerne, der truedes med undergang «formedelst stormene var saa overmaade sterke», og stadig led de meget af kulde og utilstrekkelig føde, fordi

¹ «En strækning af halvandet mil, hvor der, om ondt veir paakom, slet ingen tillflugt eller redning findes.»

det oftest var umuligt at faa gjort ild paa til madkogning. 25 november løb en af slupperne under uroligt vejr og sø paa et skær og forliste, hvorved to mand omkom, medens to andre bjergedes med nød og neppe. Først 7 december naaede de yderst forkomne tilbage til Godthaab — hvilket dog ikke hindrede Moltzau i allerede i marts 1744 at gaa paa «handelstogt» sydefter og i april paa et langvarigt lignende nordefter.

Vanskelighederne med Frederikshaab var dog ikke endt hermed. 3 juni 1744 kom skipper Bentsen med styrmand og 5 matroser til Godthaab efter at ha sat skibet til i isen udenfor Frederikshaab 26 maj og uden at ha kunnet bjerge andet end hvad de gik og stod i. Og 29 juni blev kolonien udsat for endnu yderligere belastning, idet Geelmuyden og Dalager kom med alle folkene fra Frederikshaab, hvor «Hr. Sylo» nu var ene tilbage, han «agtede at forblive der nestkommende aar» og havde derfor skrevet om at sende sig proviant, naar skibet kom til Godthaab. —

De følgende aar blev roligere for Moltzau, for saavidt som besejlingen af Frederikshaab efterhaanden forløb mere og mere uhindret, saa at han kunde tage sig fuldtud af sin egen koloni, hvis handel det ogsaa lykkedes ham at bringe i vejret. Mange drøje og besværlige togtrejser maatte han udstaa i aarenes løb. Saaledes f. eks. i 1748, da farvandet vrimlede med storismasser, og han og togtemandskabet paa deres «spek-handel» maatte tilbringe 6 uger i nesten bestandig livsfare og tilsidst hungersnød nær paa grund af, at provianten gik op for dem. —

Endel vanskelighed voldte de herrnhutiske Grønlenderes stigende indflydelse. I sidste halvdel af 1740-aarene var disses tal steget i meget høj grad, og deres sælfangere var «udj anseelse formedelst deres hurtighed» i fangsten, medens den danske missions menighed var i tilbagegang baade aandeligt og timeligt. Den danske missionær Drachardt og kateketen Berthel Laersen heldede begge sterkt til den herrnhutiske lære, medens Moltzau som nær slegtning af Egederne naturligvis følte sig mest knyttet til morbrorens missionssyn og -praksis. Uden rivninger er dette sikkert ikke gaaet af, men da den herrnhutiske historiskriver Cranz kalder Moltzau «ein besonderer freund der brüder», vil dette vel sige, at købmanden alligevel i det store og hele har forstaaet at navigere nogenlunde sikkert mellem partierne. Han stod i hvert fald tilsyneladende paa god fod med de herrnhutiske missionærer, der stadig «mit vergnügung» aflagde ham besøg.

At Moltzau nærede virkelig varm interesse for missionen og efter evne tog del i dens ve og vel, viser forskellige trek — f. eks. at han

engang kom hjem fra en handelsrejse og meddelte, at han havde truffet flere Grønlendere, som «gjerne vilde tilhøre Frelseren og at nogle havde givet sig paa vej til colonien i den anledning», og en anden gang med glæde meddelte, at han 50 mil sydfør kolonien havde truffet paa et telt, hvor børnene sang salmer, de havde hørt af de kristne — men navnlig en enkelt episode. Hans stedbror Bloch havde skrevet til ham om en ung pige, der var bleven døbt ved Christianshaab, men som af sine hedenske brødre var bleven taget med magt og bortført til Sydgrønland. Moltzau passede da disse Grønlendere op, da de passerede Godthaabsfjordens munding, men kunde ikke faa øje paa pigen, som brødrene havde skjult i bunden af deres konebaad og truet til at forholde sig rolig under forbipasseringen. Da hun imidlertid nogle mil længere sydpaa slap fra dem og under strabadser naaede tilbage til Godthaab, tog Moltzau hende under sin beskyttelse og gav hende plads i sit hus som tjenerinde. —

Moltzau boede i Godthaabs gamle kolonihus, opført af Hans Egede 1728. Huset, der udgjorde stuelengen af en 4-lenget gaard, hvis øvrige lenger indeholdt butik, oplagsrum, bryghus, smedie m. m., var stort og rummeligt, med svære graastensmure, bjælkeloft og højt tag, men i de sidste aar af Sewerins regime saa forfaldent, at det sneede og regnede igennem nesten overalt. Af dets syv værelser eller rum beboede Moltzau «kjøbmandens kammer», i hvilket var to vinduer, et bord med stol, en stolpeseng, 2 træstole, et lidet skab og seks hylder. Kammeret var fælles med «kirkestuen» om en bileggerovn.

Her modtog Moltzau 1748 den bekendte Peder Olsen Walløe, som kom fra Christianshaab med kongelig bevilling som «frihandler» og havde faat det raad af Sewerin at slaa sig ned i nærheden af Godthaab. Walløe skriver i sin dagbog, at han «blev meget vel modtaget paa Godthaab af købmand Paul Moltzou og præsten Hr. Drachard; der blev overladt mig leilighed for min person som og for mit fartøj og hvad jeg bragte med mig». Han blev Moltzaus umiddelbare nabo, idet «man anviste mig kirkestuen til logis, hvilken saaledes blev kaldet, fordi man deri holdt prædikenen og forrettede anden gudstieneste». Moltzau optog ham ogsaa som kostgænger hos sig: «jeg tingede mig i kost hos købmanden, thi at sætte huusholdning for mig selv, vilde, da vinteren var for haanden, blive alt for vanskelig». Endog de Walløe ledsagende folk tog Moltzau sig omhyggeligt af, idet han optog dem og gav dem kost og løn blandt kolonimandskabet. Derimod var han, da Walløe aaret efter besluttede at foreta en handelsrejse «sønder paa saa langt veir og omstændigheder vilde tillade og forblive over indtil foraaaret», ikke istand til at opfylde hans begæring om udrustning med proviant

etc., da han dels ikke turde blotte kolonien og dels selv stod for hjemrejse.

Saavidt det kan ses, foretog Moltzau nemlig i august 1749 en rejse til Europa med returskibet, muligvis i den hensigt under de for Grønlands fremtid usikre forhold, som nu indtraadte ved ophøret af Sewerins monopol, at «søge sig employ» i fedrelandet¹. Dette blev imidlertid ikke nødvendigt, idet «det almindelige octroyerede handelscompagnie» ved hans ankomst til København allerede havde overtaget handelen og besejlingen paa Grønland og han da snart har faat vished for at vilde blive genantaget i tjenesten, saafremt han ønskede det.

Under 14 april 1750 modtog Moltzau da paany udnevneelse til købmand i Godthaab: «compagniet har ment, at Monsr. Moltzau skulde være sindet endnu en længere tiid der i landet at forblive», hvorfor man har tillagt ham i gage 130 rd., «som er 30 rd. meere end hidtil givet er» og som man vil «i tiiden forøge». Da Sewerin imidlertid haver ret til at handle i Grønland til 30 juni 1750, «saa haver han, de vare som han der i landet tilhandler sig fra den tiid af, da skibet kaster anker ved Gothaabs colonie, til junij maanedes udgang, rigtigen at deele imellem compagniet og Sr. Severin saaledes at hver erholder den halve deel deraf», og betalingen skal ske med begge parters handelsvarer — «til hvilken side hveranden gang!»

18 april 1750 udfærdigedes hans instruks: «Da det octroyerede almindelige handels compagnie nu har overtaget Grønlands handel og besejling, og vi have antaget *Paul Moltzou* som kjøbmand ved collonien Gothaab» — saa har han i alle maader i sin tjeneste «at opføre sig som det een habil, flittig og troe betient vel egner og anstaaer», altid paase kompagniets bedste uden egenlyttige hensyn «i hvad fliid og møye hand end til compagniets tjeneste maatte fornødiges at anvende», aldrig befatte sig med snighandel under nogen form og, «da ingen ting bør nøyere iagttages end een sand og reen Guds dørkelse og ingen velsignelse fra den Høyeste kand ventes, hvor ingen alvorlig tilbedelse skeer», skal han paase at «den sædvanlige og uforbigiengelige fornødne Guds frygt og -tjeneste vorder øvet af og iblant coloniets mandskab, ligesom hand og saaledes selv opfører sig, at de andre hands underhavende i ham kand have et got exempel», saavel som han skal stræbe efter at forhindre, «at noget uordentlig begaaes som enten kand foraarsage nogen Guds fortørnelse eller være Grønlænderne til anstød og forargelse». Med missionærene skal han stræbe at «leve i harmonie og god forstaaelse», dog skal han straks ved sin

¹ Ifølge Sewerins eget udsagn forlangte *alle* hans betjente, «fra de øverste til de nederste», 1748 at faa afsked fra Grønland, «mens ieg doeg har overtalt dem at vedblive saa længe min besejling continuerede». 1749 udløb oktrojen.

ankomst til kolonien «nøye informere sig» om missionens tilstand og fremgang og meddele direktionen sine tanker herom. Den «ham til hielp medgivne» assistent Schade skal han «anføre og underrette, at hand kand giøres habil og skikket til handelen der i landet at forestaae, forinden hand selv samme sig frasiger».

Saasnart skibet «St. Birgitte», med hvilket han afgaar fra København, kommer til Godthaab, skal han overta det hele, som «Sr. Severin er pligtig uden nogen slags betaling at fra sig levere». Syn derover skal foretas af Moltzau, skipperen og den nye assistent «eller hvem af compagniets betiente er til stede», og saasnart skibet er returneret «begynder hand paa den forhen sædvanlige maade at handle». Viser han sig redelig og tro, kan han forvente løn «fra den dag, skibet kommer til Gothaab, til det, hvormed han til sin tiid retournerer, kaster anker her paa rheden, og fortrinlig adgang til befordring». —

Moltzau arbejdede de følgende aar til kompagniets fulde tilfredshed. Han antog de bedste af Sewerins mandskab ved Godthaab til fortsat tjeneste for kompagniet — og fik ros derfor af direktionen, som approberede alle hans forslag angaaende deres løn. Han fik 1751 ordre til «at persuadere» Walløe til at foreta en rekognosceringsrejse til østkysten; aaret efter erklærer direktionen sig yderst tilfreds med den omhyggelige ordning, han havde truffet med forberedelserne til denne ekspedition — kun ikke, at Walløe ikke var til at bevæge til at benytte mere end én konebaad i stedet for to — «ey meget mere bekostelig» — «nu maae Vi med længsel vente paa udfaldet», men man er paa den anden side vis paa, at «alle tienlige og efter menneskelig forsigtighed fornødne præcautioner som saadant et vigtigt værk udfordrer udj behørig obagt ere og fremdeles blive tagne». Moltzau havde indgivet forslag om en ny kolonis eller loges oprettelse ved Kap Farvel; direktionen bifalder forslaget, men foretrekker at afvente resultatet af Walløes undersøgelser først. Moltzau er saaledes den første ophavsmand til kolonien Julianehaab, omend denne først blev oprettet 20 aar efter hans død. Og endelig erklærer direktionen hvert aar, at «man er fornøyet med coloniens retourvarer ifior og deres kvalitet». Allerede 1751 fik han da ogsaa 20 rd. tilleg til sin gage med tilbagevirkende kraft til datoen for hans sidste udnevneelse, ligesom man «intet haver ladet mangle» i de af ham rekvirerede vareforsyninger, skønt disse stadig forøgedes.

Moltzau indberettede gentagne gange om opdagelsen af «et rødt farvestof», han havde fundet i Ameralikfjordens fjeldpartier. Den først hjemsendte prøve viste sig «temmelig sandagtig»; han hjemsendte da nye prøver, men det kan ikke ses, hvorvidt det har ført til noget resultat. — En ting, han stadig paatalte, var «de fremmede handlers»

indgreb i monopolet. Smughandlerne drog Grønlenderne bort fra kolonien, særlig blev Hollendernes dristighed mer og mer utaaelig. Aaret i forvejen havde de paa hjemrejsen lige i koloniens nærhed røvet en døbt Grønlender og ført ham med sig; ligeledes havde en engelsk handler udplyndret Grønlenderne paa deres fangstpladser. Han endte derfor med i sterke ord at fremhæve, at et absolut forbud fra den danske regering mod al fremmed handel var en ubetinget nødvendighed for kolonisationens vedligeholdelse og fortsættelse. Dette affødte forskellige kongelige plakater, men foreløbig uden videre virkning i realiteten. —

Det skyldes rimeligvis Moltzau, at den kendte pionér Anders Olsen (se denne) blev bevaret for Grønland. Han var i mange aar underbetjent i Sewerins tjeneste ved Godthaab og altsaa velkendt af Moltzau. Da denne overtog kolonien paany 1750, lykkedes det ham at faa ham til at blive i tjenesten, men han vilde kun binde sig for 1 aar, saa vilde han «repatriere». Direktionen skrev da om at overtale ham til at blive mod tilleg i hans løn og udsigt til at blive overbetjent: «sæt ham Gothaab i udsigt ved Eders fratrædelse, om han dertil er beqvem». Moltzau, der vidste, hvad Anders Olsen var værd, gjorde sit bedste for at holde paa ham, og da det ikke vilde lykkes ved nogen af de nevnte udsigter, gik han saa vidt paa egen haand at love ham at maatte bli «frihandler» — hvad direktionen merkelig nok indvilgede i, blot maatte han ikke nedsette sig «saa nær, at colonierne derved nu eller i tiiden prejudiceres», ja man erklærede sig endog villig til, hvis der er god havn paa vedkommende sted, at lade skibene — til lettelse for kolonierne — gaa ind for at hente spek og skind hos ham. Resultatet var i hvert fald, at Anders Olsen blev i Grønland. —

Efter Moltzaus genovertagelse af Godthaab var forholdet mellem ham og missionær Drachardt ikke saa godt som tidligere, hvilket rimeligvis henger sammen med Drachardts nesten fuldstændige overgang til Herrnhutismen. Allerede 1750 klager Moltzau over, at de døbte i Godthaab «ikke maae være til nogen tjeneste ved kolonien». Drachardt paa sin side klager over kolonimandskabets «vanartige forhold, der ved u-eenighed og syndig levnet give de forargeligste exemplar» og som «blev tolereret» af Moltzau. Ogsaa sin efterfølger missionær Bruun fik Drachardt straks til at se med sine øjne og gentage de samme beskyldninger.

Herimod protesterede Moltzau paa det bestemteste. Han erklærer rygtet om og beskyldningen for, at Godthaab «bliver anseet som en hoved-stad for de groveste synder og laster» for «en u-fornuftig og u-grundet forestilling» af Drachardt, «der af pure præsumptioner har

formeret denne sag, hvilket man noksom har hafvt exempel paa den tiid han opholdt sig her». Han oplyser, at hele spørgsmaalet rejser sig af, at nogle kolonister har ønsket at indgaa egteskab med indfødte og at enkelte *har* gjort det. Men «hvad i særdeleshed de grønlandske giftermale med Europæere angaaer, da er det bekiendt, at de samme fornemmelig har havt deres udspring fra de nordlige collonier og for nogen tiid der har grasseret som en hidsig feber, hvilket til sidst har havt sin influens hos de sydlige colloniers matroser».

Hertil havde direktionen ikke andet at bemerke, end at det maatte paases, at giftermale med indfødte kun fandt sted, naar vedkommende kolonist kunde forsørge en familie og vilde binde sig til at blive i landet, samt at kvindens foreldres eller værgers minde dertil skulde indhentes, «om de ere der saa nær tilstede, at deres samtykke kand have, men i anden fald icke uden med præstens eller missionarens gotbefindende». Dog faar Moltzau ordre til at paase, «at de grønlandske kvinder, sær de døbte, mueligst forskaanes for at gaae paa lange reiser med vankundige og ryggesløse matroser, for ey ved slig idelig omgang at exponeres fristelser». —

Drachardt havde ligeledes klaget over, at kateket Berthel Laersen «var bleven formeent et kammer» i kolonibygningen af Moltzau. Denne forklarer det derhen, at han kun har negtet ham kammeret til at holde skole i, thi «saa var samme fast bleven ruineret af skarn og u-reenlighed, formedelst iidelig forsamling med Grønlænderne og altsaa bleven u-beboelig for den efterkommende missionarius».

Iøvrigt oplyser han, at han og den nye missionær Bruun nu har overvejet forholdet og er fuldt enige om, at det vil være bedst helt at nedbryde det gamle, ubrugelige, paa grønlandsk maade opførte skolehus og bygge et nyt «fra Europa», thi selvom dette straks er dyrere, saa vil der dog til et «sædvanligt af grønlandsk maade reist huus» medgaa aarlig 8 à 10 fade spek til varme og oplysning, og dette «vil, inden 8 à 10 aar er forløbet, udbringes til en summa, hvorved man i Kiøbenhavn kunde kjøbe 3 à 4 skole-huse». Denne erklæring blev aarsag til opførelsen af Godthaabs første kirkebygning, hvori der tillige var skolestue og bolig for missionæren, og som først 1849 afløstes af stedets nuværende kirke, der opførtes for et legat, som en jomfru Karen Ørsted i Haderup i Jylland havde stiftet 1776. Den gamle kirke omdannedes til bødkerverksted, blev senere oplagsrum og staaer endnu som et minde om købmand Paul Moltzaus varme hengivenhed for det missionsverk, hans morbror havde sat igang. Brødremissionen havde 1747 faat sin statelige kirkebygning ved Ny Herrnhut $\frac{1}{2}$ mil fra Godthaab. Moltzau havde selv overværet dens indvielse. Paa hans initiativ fik nu Hans Egedes mission sit — meget tarve-

ligere — kirkehus. Men ved *dets* indvielse var han ikke tilstede. Da var han borte fra Godthaab — og død.

I de sidste aar af opholdet i Grønland havde Moltzaus helbred svigtet, og 1752 ansøgte han om hjemgangstilladelse til neste aar. Handelskompagniet vilde imidlertid meget nødig miste ham. Det skrev til ham derom og fik følgende svar, dateret Godthaab 16 september 1753: «Dend høye direction har behaget at forlange min videre tjeneste og forblivende her ved Godthaabs colonie i anledning af at ieg forrige aar har søgt min endelige demission og afskeed herfra, saa ihvorvel mit legems constitution og helbred for sidst afvigte aar ikkun har været maadelig og slet, formedelst et tilfælde, som ieg var incommoderet af neste vinter, og hvorvel ieg endnu ikke tilfulde er bleven restitueret, haver ieg dog for at efterkomme dend høye directions villie og anmodning, og tillige i henseende til coloniens nærværende omstændigheder, i Guds navn resolveret at paatage mig endnu et aars tjeneste her ved colonien.» Han ønsker da at det skal lykkes ham at forholde sig saaledes, at kompagniet kan rekommendere ham til embede hjemme. Sin lange samtidige indberetning slutter han med den erklæring, at han har «fast besluttet at søge min endelige demission og afskeed her fra colonien tilkommende aar af aarsag: mit slette helbred».

Den sidste vinter, Moltzau var i landet, gennemgik han en svær sygdom, og da han efterat ha overleveret Godthaab til sin eftermand Lars Dalager i august 1754 med skibet «St. Birgitte», skipper Lars Pedersen Præstøe, forlod landet, var han en dødsmerket mand. Skibet kom til København i slutningen af september og faa uger efter afgik han ved døden. Den herrnhutiske historieskriver Cranz gir ham i sin bog følgende smukke eftermæle:

«Im august [1754] ging der bey 13 jahren in Godthaab gestandene kaufmann *Molzau*, ein liebhaber JESU und besonderer freund der brüder, mit seiner familie nach Copenhagen zurük, und bald nach seiner ankunft, aus der zeit, nachdem er noch zuletz hier zu lande eine schwere krankheit ausgestanden hatte, gleichwie heuer fast niemand von den Europäern ohne ein und andere krankheit geblieben war.»

Enken blev med sine to smaa sønner, *Hans Christian* og *Johan Frederik*, foreløbig boende i København for at faa sine forhold ordnede og sin mands bo gjort op. Her havde hun sin mands halvbror Niels Brønlund Bloch og hans fetre Paul og senere tillige Peder Egede, som kunde være hende til hjælp.

1753 var Jacob Sewerin død. For sin købmandstjeneste i Godt-

haab under ham havde den nu afdøde Paul Moltzau endnu et beløb paa 230 rd. 3 mk. 4 sk. tilgode. «I dybeste underdanighed» tog enken nu sin tilflugt til eksekutorerne i Sewerins stervbo:

«I afdødes tjeneste har min salig mand, *Paul Moltzau*, staaet som handelsbetient og købmand i Grønland i 10 samfulde aar, og endelig i det kongl: octr: alm: handels-compagnies i 4re aar, hvilken lange og besværlige tjeneste ei alleene borttog ham alle kræfter og helbred, men endog foraarsagede hans paafølgende død, som skeede nest afvigte aar i efter-høsten, nogle faa uger efter ankomsten hertil *Kiøbenhavn*, efterladende mig med 2de smaae og u-myndige børn ey alleene i en sørgelig, men og fattig og trængende tilstand, da ieg her paa stedet er baade fremmed, venne- og hielpeløs.

Kiøbenhavn d. 11 janv. 1755.

Maria Moltzau.»

Paa foden af skrivelsen er af eksekutorerne tilføjet: «Han tilkommer noget i boet.» Ikke destomindre varede det adskillige aar, inden pengene kom til udbetaling. 25/2 1760 skrev eksekutorerne i Sewerins bo til «Monsieur Eggede» vedrørende dennes skrivelse indeholdende «Madame Moltzaus i salig Severins stervboe indgivne reining», at hende tilkommer 230 rd. 3 mk. 4 sk., men det kan ikke ses, om hun nu har faat dem eller det endnu har varet nogen tid. Da behøvede hun dem ikke saa meget som ligestraks, da hun nesten intet havde haft at leve af og den understøttelse, hun kan ha faat fra handelskompagniet, neppe har oversteget 30 rd. aarlig. I marts 1755 fik hun imidlertid udbetalt det som tilkom hende efter «bemelte hendes afgangne mands afreining» med handelskompagniet, og dette beløb sig til 615 rd. 4 sk., saa dermed har hun da kunnet klare sig en tid. Da hendes svoger Bloch blev befordret til Tinns prestegæld, fulgte hun med derop, og her blev hun 15 aug. 1760 gift med den nylig til Fet prestegæld befordrede *Peder Eggede*, efter hvem hun blev enke anden gang 2 juli 1789, hvorefter hun flyttede til sin eldste søn, residerende kapellan til Nes paa Romerike Hans Chr. Moltzau (1750—1842), som senere blev sogneprest til Hurdal, hvor hun døde 1805, begravet 22 juli, i den høje alder af over 90 aar. —

Af hvilken aarsag Moltzaus tilgodehavende hos Sewerin ikke endnu ved dennes død var bleven udbetalt, er ikke godt at vide. Skulde deri skjule sig fortrædelighed fra Sewerins side? I en erklæring til dennes stervbo af 21/2 1754 angaaende afviklingen af Grønlandsmonopolet bemærker nemlig hans forvalter om opgørelsen af kolonien Godthaab, at købmand Moltzau «har gandske viget fra ret og billighed i den heele taxation». —

PETER HANNING MOTZFELDT

Inspektør.

Peter Hanning Motzfeldt er født den 13de december 1774 i Skogn prestegæld som søn af oberstløjtnant Lorentz Marcus Hanning og hustru Marie Sophie Motzfeldt, hvis efternavn han antog ifl. kgl. bevilling.

Kun godt en halv snes aar gammel kom han til kancelliraad, soren-skriver Bull i Ryfylke, paa hvis kontor han konditionerte som «skriverdrenge» og fuldmægtig i nesten 10 aar, i hvilken tid han «la sig efter praktisk jus», hvorefter han rejste til København for at sette sig teoretisk ind deri under manuduktion af sin slegtning cand. jur. Peter Hanning Hammer. 19 april 1794 tog han juridisk eksamen paa mors-maalet med første karakter baade for theoreticum og practicum.

Umiddelbart efter fik han under 26 april 1794 ansettelse i kgl. grønlandsk handels tjeneste og udgik i juni s. a. til Grønland med bestemmelse til «det nordre inspectorat».

Efter ankomsten til Grønland blev han 25 august assistent i God-havn, hvorfra han allerede 31 juli 1795 forflyttedes som «oberassistent» til logen Kronprinsens Ejland, som han overtog 12 august.

Her fik han paa flere maader en vanskelig post. Under logen hørte hvalfangstanlegget paa Hunde Ejland, hvorfra fangst skulde drives i fællesskab med logen. Dennes mandskab negtede imidlertid at arbejde ved begge etablissementer, idet de hævdede kun at være engagerede til logen. Da Motzfeldt holdt fast paa, at det var deres pligt at gaa i arbejde, hvor han satte dem til, indankede de sagen for inspektør Schultz, som «eragtede» at de havde at lystre, ellers vankede der baade bøder og «straf paa kroppen». Men dette kedelige forhold skabte uvilje hos mandskabet og hæmmede Motzfeldt i hans dispositioner, idet han maatte arbejde med uvillige folk.

Af hensyn til de mange fremmede skibe, der om vaaren svermede ind og ud mellem øerne, var det i det hele tat nødvendigt at holde mandskabet under streng disciplin for at der ikke skulde finde «smug-handel» og brendevinsorgier sted og arbejdet ved logen saavel som hvalfangsten derved hæmmes. 1798 straffedes saaledes 4 matroser med tamp «under heiset flag», fordi de en nat «hommeligen» havde bemegtiget sig en af logens baade og var gaaet ombord paa et engelsk skib — utvivlsomt i den hensigt at begaa lovstridigheder. De bøder, som de i samme anledning blev idømt, blev dog senere eftergit dem paa Motzfeldts forbøn.

I efteraaret 1796 var han saa uheldig at en af logens slupper under «brandvagtning» efter hvaler forliste med 4 danske og 3 indfødte matroser ombord, som alle omkom.

Samme høst maatte Motzfeldt la mandskabet indlogere hos Grønlenderne og selv flytte ind i et handelen tilhørende hus «paa grønlandsk maade opbygget», idet logen ikke var bleven tilstrekkelig forsynet med kul paa grund af usedvanlig uroligt vejr, der hindrede kultogtningen, ligesom de af mandskabet til logens brug skaarne tørv var bleven vaade og ubrugelige. Da han maatte «logere i denne fugtige hytte» til ud paa vaaren, kom han «i meget sygelig forfatning», som generede ham i hans virksomhed til langt hen paa sommeren.

1799 udnevntes han til købmand for kolonien Ritenbenk, som han overtog 29 juni og hvor han tilbragte et par rolige aar i det mildere og behageligere klima indenbugts. Mens han var der forfattede han «en læseværdig beskrivelse» over de distrikter, hvor han havde været bestyrer.

Motzfeldts bestyrertid ved denne behagelige og almindeligt attraaede koloni blev imidlertid ikke af lang varighed. 18 marts 1801 kaldtes han til Godhavn for at bistaa den svagelige inspektør Bendeke og forberede sig til at modta konstitution i dennes embede. Ved skrivelse fra direktionen af 30 maj 1801 konstitueredes han som inspektør «for de nordre colonier i Grønland» og modtog under 23 marts 1803 fast ansettelse i denne post. Hermed indleddedes den længste og betydeligste periode af hans Grønlandsliv, den blev paa alle maader beveget og stormfuld. —

Det begyndte straks med at skibene, der skulde bringe forsyning til Nordgrønland, paa grund af den kortvarige krig med England og slaget paa Københavns red alle blev forsinkede i udrejsen, først langt hen paa aaret naaede op og derfor alle maatte overvintre, deraf 4 paa Godhavns havn, hvilket først beredte store vanskeligheder med at faa forsyning bragt ud til etablermenterne, inden høststormene kom, og derefter hele vinteren skaffede utallige bryderier med de overvintrende

mandskaber. Saaledes forefaldt der juleaften en «stor bataille» i logens folkestue. Hovedmanden for slagsmaalet idømtes 8 gange 24 timers arrest «med den ene fod sluttet i bøjlen» og desuden at bøde 32 skilling dansk for hver arrestdag. Hans forplejning skulde være en skaal varm mad med en beskøjt til til middag og en beskøjt morgen og aften «med reent koldt vand til».

Derefter fulgte ganske vist nogen rolige aar, i hvilke Motzfeldt var optat af bestræbelser for at bringe inspektoratet paa bedst mulige fod bl. a. ved adskillige forslag til forbedringer og nyordninger, ligesom han til bedste for Europeerne oprettede «Nordgrønlands læseselskab». Men saa kom den 7 aar lange krig med England, og dermed var roligheden forbi.

Saasart efterretningen om krigen gennem engelske hvalfangere kom til Godhavn i vaaren 1808, fik Motzfeldt nok at gøre med at optage proviantbeholdningerne rundt omkring ved etablissementerne. Han var straks klar over, at der kunde ventes i hvert fald indskrenkning i tilførslen og at der derfor maatte økonomiseres med de forhaandenværende beholdninger: «fra bunden at spare vil ei længe vare», skrev han i et af sine cirkulærer til handelsbetjentene. De sædvanlige proviantrationer blev derfor straks nedsat — lidt forskelligt for de forskellige sorter til at begynde med efter oplagenes størrelse. Da der imidlertid neppe kom eet skib aarlig i gennemsnit til hvert af de grønlandske inspektorater hele krigstiden igennem, blev det meget snart nødvendigt at skride til yderligere nedsettelse — til halv ration og senere endog til kvart af de fleste sorter — forsaavidt de i det hele tat forefandt. Ammunitionen var det værst med. Forraadene heraf var ved krigens begyndelse ikke store, og tilførslen blev ringe, ja svigtede enkelte aaringer helt. Inspektøren maatte derfor straks fra begyndelsen ta sterkt reb i sejlene med hensyn til udlevering af krudt og bly, og snart maatte den almindelige udhandling af disse artikler standses. Følgen heraf blev ubehageligere for Europeerne end for Grønlanderne, thi disse havde dog deres gammeldags fangst- og jagtmetoder med harpun og bue at falde tilbage paa, medens hine nu ikke mere kunde bli forsynet med vildt til deres husholdning af de indfødte. Motzfeldt søgte at bøde paa manglen ved at la alt bly, der var anvendt ved etablissementerne — i huse, paa fartøjer og ved ringboltes nedminering i havnene — samle sammen, ligesom han bevegede missionæren i Jakobshavn til at ofre blytaget paa Zionskirkens spir, men alt dette forslog kun lidt.

Iøvrigt sørgede Motzfeldt saa godt for sit inspektorats forsyning, som det overhodet lod sig gøre, og det skyldes ham, at de forholdsvis mange Europeere i Nordgrønland ikke omkom af hunger og mangel

paa livsfornødenheder. Her kom hans mangeaarige forbindelser med England gennem de engelske hvalfangere i høj grad til nytte. Alle-rede i vaaren 1809 udsendte han et cirkulære «om tilstanden i Europa», ekstraheret af «The Hull Advertiser», som han havde modtat «fra sin ven John Mc. Woll, forhen skibscapitain, nu købmand i Hull». Dette cirkulære fulgtes hvert aar af flere lignende, saa at man i Nordgrøn-land dog holdtes nogenlunde à jour med begivenhederne hjemme. Saaledes kunde han i 1812 meddele sine lidelsesfæller rundtom ved etablissementerne den «beroligende» efterretning, at en høflig hval-fangervern, der i parentes bemærket forsynede inspektøren med poteter og løg til krydderi paa hans spartanske maaltider, dyrt og helligt havde forsikret, at «krigen mellem England og Danmark vedvarede *imod* den engelske nations ønske og vilje» — reelt dog ikke meget trøsteligt, naar nødstilstanden stadig vedvarede!

At de efterretninger, Motzfeldt saaledes modtog og lod gaa videre, var set gennem engelske briller, lar sig ikke skjule — se f. eks. flg. brev fra 1813:

«— — Af medfølgende aviser vil De behageligst læse de store forandringer, Continenten har været skueplads for, og see i indbildningen de store franske og russiske armeer trække som oversvømmende strømme fra vesten til osten og fra osten til vesten; De vil endvidere bemærke at den store franske helt /: eller kort sagt: lykkelige thronrøver :/ trækker ind i midten af Rusland med en aldrig før saa stor haft armée, efter nogen-lunde rigtig angivelse 5 til 600,000 mand, for at lade disse uskyldige offer af hans raserie der begrave eller overlevere til russisk slaverie og befolkning af det øde Sibirien; naar De læser at dette store genie er løbet bort fra denne armée af frygt for hans venner? de russiske cossaker, vil De forundre Dem og endnu meere at han har været i stand til at bringe en armée igien paa benene som han nu truer Tyskland med; i sandhed kun den franske nation kan være liig faar nok for [at] opofre dem for denne helt og lade ham udnytte deres befolkning; man er nu i stærk forventning om denne campagnes udfald som man haaber [vil blive] lykkelig og vil befrie Continenten fra et uhyre, eller i det mindste beskrænke det kun at rase i egen circel og ei lade tusender føle dets utaalelige aag.» —

Men Motzfeldt gjorde mere end blot at holde sit inspektorat à jour med begivenhederne i Europa. Da besejlingen fra hjemmet svigtede, traadte han i forbindelse med hvalfangerne og havde konduite nok til at tillade etablissemmentsbestyrerne at gøre ligesaa og tilforhandle sig

til bedste for de europæiske kolonifæller alt hvad skibene kunde undvære af proviant og varer mod betaling med grønlandske produkter. Det lykkedes virkelig herved at la de nordgrønlandske kolonier tilflyde livsfornødenheder i tilfælde hvor de ellers havde maattet renoncere paa disse — omend det naturligvis kun kunde være tilfældige og utilstrekkelige kvantiteter, som der ad den vej kunde bli tale om at faa.

Handelsdirektionen saa ikke mildt til denne trafik, omend den bøjede sig for Motzfeldts motivering: at «nød bryder alle love». I skrivelse af 10 marts 1812 udtrykker den sin betenkelighed ved «den handels samqvem med landets fiender, som krigen har foranlediget. Vel er det en følge af landets uheldige stilling, at denne samqvem maae taales — — — men idet man giver efter for den bydende nødvendighed — — er det tillige pligt at vaage over, at denne handel bliver saa lidet som mueligt præjudiceerlig for den kongelige».

Men Motzfeldt indskrenkede sig ikke til denne forholdsregel, der altid maatte bli utilstrekkelig. I forening med inspektør Myhlenphort i Godthaab traadte han direkte i forbindelse med et firma i England og fik udvirket en personlig licens fra den engelske regering. De to inspektører fik ifl. en «order in council» tilladelse til *fri handel med London eller Leith* «og kan gerne sende den i landet værende galease til Corbett Bortwich & co.'s adresse» med grønlandske produkter, naar disse «kan bevises af papirerne at tilhøre grønlandske indvaanere». Ad den vej lykkedes det flere gange at tilføre landet betragtelige forsyninger af de mest nødvendige livsfornødenheder. At disse kom til at staa i priser, der maatte ruinere forbrugerne, er en sag for sig. Herpaa kunde maaske Motzfeldt ingen indflydelse have. Men man undres over, naar man ser connossementerne over disse fra England udsendte skibsladninger, at der findes en hel del varer, som ikke kommer ind under begrebet livsfornødenheder, men nærmest maa kaldes luksusvarer, navnlig under de daværende omstendigheder, og som bedre kunde været udeladt til fordel for mere nødvendige ting.

Hvor meget Motzfeldt end anstrengte sig og skrabede til sig ad disse veje for at se sin landsdel forsynet, og uagtet Nordgrønland med hensyn til de fra København og andre danske eller norske havne i disse aar udekspederede faa skibe blev sterkt favoriseret fremfor Sydgrønland, viste det sig nemlig, at det ikke forsløg til de mange Europeere ved landsdelens mange etablissementer, ventelig fordi der alligevel ikke blev udvist den fornødne resignation og sparsommelighed — eller fordi fordringerne trods alt har været for store. Forsyningerne slap stadig op for tidlig og der indtraadte flere gange nødstilstand. I sommeren 1810 begav Motzfeldt sig derfor til Godthaab for hos det daarligere stillede sydlige inspektorat at hente forstrekning til sit eget —

som han ogsaa fik, fordi Myhlenphorts gode hjerte forbød ham at sige nej.

Dette gav med rette anledning til misstemning i Sydgrønland. Købmand W. M. Olrik, da i Sukkertoppen, skriver mange aar senere, at i aaret 1810 «kom Nordgrønlands inspecteur ansættende med tvende jagter, for, som en human gjæst, at eftersee vore spiiskamre og lade sig gefalle, hvad man tossevurren nok tilbød ham, og denne forsultne inspecteur tog til takke med at udpine os lige til det allersimpleste, endog med 7 farver vel beprydede smør»¹.

Der klagedes ogsaa fra Sydgrønland over at Motzfeldt, da han derefter fik forsyning fra England og Danmark og skulde dele med de sydlige kolonier, forfordelte disse. Herom skriver ovennevnte Olrik: «— — retmæssig harme gav os eenstemmigen anledning til klage over nordre Grønlands inspecteur, der under en bedre tilførsel saa lidet tænkte paa vore spisekamre, som han selv to aar tidligere havde hjulpet til at udtømme. Klagen blev afsendt til handelsdirektionen, som ingen notice tog deraf».

Dette er dog at gøre direktionen uret, thi omtrent samtidig skrev denne til Motzfeldt: «Iøvrigt havde man ventet, at den bedre forsyning af Nordgrønland ikke blot vilde have skærmet denne landsdeel bedre mod mangel end tilfældet er, men endog gjort det mueligt derfra at forsyne det trængende Sydgrønland. At dette ikke er skeet uden med en paafaldende knaphed, derom ville vi vente at modtage inspecteurens fyldestgørende forklaring.» Hvordan Motzfeldt har klarret for sig, er ikke bekendt. —

Blandt krigens værste følger var ogsaa det, at den standsede alle de foretagender til landets og befolkningens vel, som i denne periode var paatenkt eller paabegyndt og hvori Motzfeldt havde sin store del, hvorfor det naturligvis ogsaa berørte ham smerteligt, især da kun meget lidt deraf blev genoptat i hans levetid.

At hvalfangsten saagodtsom indstilledes overalt i inspektoratet, var blot naturligt, da man efterhaanden manglede baade fartøjer, redskaber og mandskab dertil. Det var Motzfeldt selv, som indsaa, at der intet kunde foretas hermed foreløbig, og han gav med blødende hjerte ordre til at ophøre med denne fangst saa det ene, saa det andet sted. Men denne virksomhed optoges dog igen, saasnart forholdene tillod det, omend dens glanstid var forbi med krigen.

¹ Kjøbenhavnsposten 1831. Om dette smør siger Olrik sammesteds: «Den proviant, som den norske paqvæt medbragte [«Norges Haab» ankom til Sukkertoppen 21 april 1808], var meget god, naar man undtager smørret, der havde ligesaa mange farver som en regnbue, og gav kun et svagt begreb om den norske bondes reenlighed og behandling af sit torvefedt.»

1806 havde han indgivet betenkning om et stort fælles tranbrenneri for hele Diskobugt i Godhavn, hvortil direktionen gav sit bifald, men ogsaa denne sag udsattes paa grund af krigen og genoptoges ikke i den paatenkte form før mange aar senere.

Blandt sager, der standsede for lang tid, kan nevnes udarbejdelsen af love for Grønlanderne, omordning af landets medicinalvæsen, etablissementernes forsyning med brandsprøjter, forandring og forbedring af indhandlingstaksten for grønlandske produkter og ophjælpning af hvidhval-garnfangsten.

Men en sag, som Motzfeldt især havde viet sin interesse og som helt standsedes af krigen, var planen om en *læreanstalt* «til den grønlandske ungdoms undervisning, med særdeels hensyn til deri at danne delige subjecter til handelens tjeneste i landet». Motzfeldt havde indsendt en plan til en saadan læreanstalt og foreslaaet, at enten begge de nordgrønlandske missionærer skulde bo i Jakobshavn for i fællesskab at lede den der, eller at Egedesminde's missionær skulde flytte til Godhavn, hvor da læreanstalten skulde være, under inspektørens daglige tilsyn og med flere lærere, bl. a. købmand Koren fra Egedesminde. Fagene skulde være religion, dansk, skrivning, regning, naturhistorie, handelslære, grønlandske erhverv og forskellige haandverk; endog en art sundhedslære var paatenkt.

Handelsdirektionen tiltraadte planen og overvejede at fremskaffe midlerne til dens realisation ved at lægge 3 pct. paa alle til Grønland overførte handelsvarer og afgive 3 pct. af alle hjemsendte returladninger, hvilket ansloges til ca. 1200 rd. eller 600 til en skole i hvert inspektorat.

Ved krigens udbrud beklagede direktionen, at denne plan foreløbig maatte stilles i bero, men raadede Motzfeldt til straks at sette den iverk som en halvvejs privat institution, for at den kunde «vinde nogen fasthed», inden han forlod landet. Dette strandede imidlertid paa, at missionærene nærede betenkelighed ved at begynde uden missionskollegiets tilladelse. Og dermed henlagdes sagen for ikke at blive genoptat før i nyeste tid. —

Det var underlige ting, som i disse unormale forhold kunde bli foreslaaet for at forbedre tilstanden. Saaledes havde Motzfeldt rekvireret nogen store økser «for dermed at prøve at hugge hvalfiskens overstjærten».(!)¹ Direktionen stod ikke tilbage. Den anmodede Motzfeldt om at «gøre forsøg med beensuppe af søedyrenes been» og haaber, at her-

¹ Meningen var at liste sig ind paa den sovende hval og lamme den ved at overhugge halefinnerens muskler. Ideen dertil har Motzfeldt haft fra Grønlanderne; nærværende forfatter har selv hørt paastaat, at «de gamle» (o: Eskimoerne før kolonisationstiden) bar sig saadan ad.

ved «kunde aabnes en hidtil ukendt resource i trangtid for de indfødte»(!). Motzfeldt lovede beredvillig at gøre forsøget, men ventede sig intet deraf — hvad der selvfølgelig hellerikke kom. —

I 1807 havde Motzfeldt paa grund af svekket helbred ansøgt om hjemgangstilladelse i hvert fald i 1809. Men krigen standsede ogsaa dette og han maatte finde sig i skebnet og blive paa sin post hele krigstiden over.

Han kom dermed i fuldt maalt til at prøve dens trengsler baade i sit embede og i sit privatliv. Ikke engang den til embedets førelse nødvendige korrespondance, regnskaber, journaler, indberetninger o. l. var det muligt at bestride ordentlig. 1815 følte han sig beføjet til at afgive følgende erklæring: «Det er virkelig sandhed, at baade jeg og alle handelsbetienterne, indtil forrige aars skibets ankomst, til embeds correspondancen etc. for en stor deel maatte betiene os af $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ ark udskaarne af gamle bøger og documenter.» Arkivsagerne i Grønland bærer tydeligt vidne derom.

I aaret 1806 udsendtes mineralogen, bergraad Giesecke paa en toaarig ekspedition til Grønland, men maatte paa grund af krigen blive i landet 7 aar.

Ved hans udsendelse skrev direktionen til Motzfeldt: «— — — vi er visse paa, at bergraaden vil i Deres huus blive modtaget med forekommende giestfrie og der nyde den venskabeligste omgang» — naturligvis mod godtgørelse af handelens kasse for hans ophold og andre til hans formaal nødvendige udgifter.

I sommeren 1807 kom Giesecke til Godhavn, og Motzfeldt gjorde ikke direktionens forventning til skamme. «Die gütige aufnahme» — siger mineralogen selv — «welche ich bey herrn inspecteur M. genoss, ist über mein lob erhaben; die frohen tage, welche ich in seinem lebenswürdigen umgange zubrachte, werden mir, so lange ich lebe, unvergesslich bleiben. Freundschaft kann auch das herz in einem so harten klima erwärmen.»

I selskab med Motzfeldt prøvede Giesecke for første gang kørsel med hundeslede paa en tur til Diskofjord i januar 1808. Han siger herom: «Dieses fuhrwerk machte mir seiner schnelligkeit wegen viel vergnügen, ob wir gleich eine kälte von 30 graden nach Réaumur hatten.» Han fortæller, at de tilbagelagde den 7 mil lange afstand «in weniger als 4 stunden — — — man kann sich von der geschwindigkeit einer solchen reise keinen begriff machen; nur muss man eine gute portion stösse ertragen können. Bey kleinern touren und auf dem eise der see kann man ohne den thieren wehe zu thun 1 meile in $\frac{1}{4}$ stunde zurücklegen». —

Da Motzfeldt i 1810 var i Godthaab efter proviant og der traf

Giesecke hos inspektør Myhlenphort, indbød han ham til at følge med tilbage og paany slaa sig ned i Godhavn. Mineralogen tog imod indbydelsen og levede nu 3 aar sammen med Motzfeldt, med hvem han delte saavel krigstidens trengsler og savn som de faa glæder, de kunde skaffe sig.

Kongens fødselsdag 28 januar fejredes hvert aar i inspektørboligen ved «*einem frohen mahle*» for alle tilstedeværende «*officerer*», ligesom kolonisterne og arbejdsfolkene beværtedes og kongens skaal udbragtes under kanonsalut. Et par gange maatte denne salut dog stryges af programmet af mangel paa krudt, og i 1813, da nøden var stor, blev festen til «*einem zwar kleinen, doch frohen mahle*», ved hvilket de sidste to flasker vin, huset ejede, og som var gemt til denne lejlighed, blev tømt paa hs. majestæts sundhed.

Saa var der dog bedre forsyning i huset i marts 1812, da der paa denne vinters gode isleg var kommen en stor mængde fremmede paa besøg i Godhavn. Da holdtes der hos inspektøren stort selskab, hvor der var samlet 17 Europeere, deriblandt de to eneste damer i hele Diskobugt, Madame Rousing fra Jakobshavn og Madame Fleischer fra Ritenbenk. Da blev der brug for det «*klaveer*», som Motzfeldt — sikkert som den første i Grønland — for en bekostning af 30 rd. havde faat udsendt i 1806, og det gjorde intet skaar i glæden, at damerne var klædt i kjoler af skind, fordi der ikke var mere tøj paa noget «*cargaisonkammer*» i hele bugten.

Samme gode isvinter var der «*hvalstenge*» i Diskobugt nogle mile nord for Godhavn. Giesecke og Motzfeldt fulgtes ad derhen paa slede for at betragte det sjeldne skue af de mange indestengte dyr, der trengtes af hinanden nesten helt op paa isen for at drage aande, og delta i «*dræbningen*». De to herrer overnattede i den udøbte Grønlander Uíneq's hus, hvor der til daglig boede 18—20 mennesker. Her laa der nu 5 Europeere og 67 Grønlandere — «*die hizze war bey 15 brennenden lampen unerträglich*» og «*die ungebeteten kleinen gäste, welche bey den eingebohrnen in unzähllicher menge nisten, quartirten sich auch bey uns ein.*»

Samme vinter, som var umaadelig kold, saa at Motzfeldt undertiden tillbragte flere dage i sengen, «*fordie ieg der bedst kunde holde varmen*», gav anledning til at de to venner led et ubehageligt tab. Da de i marts hjemkom til inspektørboligen efter nogle dages fravær, viste det sig, at seks tønnder øl, der var brygget kort forinden ved den sidste rest brende, som fandtes i Godhavn, var bundfrossen og totalt ødelagt, uagtet de beroede i en kælder, ovenover hvilken der daglig fyredes i kakkelovnen.

4 januar 1811 kunde nær være bleven en skebnesvanger dag for Motzfeldt. Da hans gæst vaagnede kl. 7 om morgenen, merkede han røglugt og opdagede da, at ovnsrøret, der blot var ført gennem en jernplade, som var sømmet fast paa loftsbredderne, havde antændt en af bjælkerne, der var helt forkullet, ligesom det brendte lystigt i loftet, hvor der allerede var et stort hul. Det var ikke muligt at faa vand, hvorfor de maatte bruge sne, som dængedes op over baalet, og det lykkedes virkelig paa den maade at kvæle ilden. Der havde ikke været ild i kakkelovnen siden om aftenen, men det viste sig senere, at der gik bjælker direkte gennem skorstenen, og man mente, at en av disse var bleven antændt og at ilden efter lunge at ha ulmet omsider var slaat igennem og ud i loftet.

I efteraaret 1812 var Motzfeldt saa uheldig ved et fald nedover et fjeld paa en af vennernes ekskursioner at forstuve sin venstre skulder, hvorfor han maatte ligge tilsengs over 3 uger, fordi lægen var i Umánaq i anledning af en epidemi der og der heller ingen «medicamenter» fandtes. Det var nærmest et under, at han slap fra dette lange sygeleje uden at angribes videre af skørbug, idet forplejningen netop paa den tid var saare knap. I december samme aar skriver Giesecke i anledning af en fanget hvidhval, der gav dem et velkomment tilskud til den knappe og ensformige kost: «wir bedienten uns des frischen thrans aus gänzlichem mangel der butter.»

Ved andre lejligheder, naar det var knapt med føden, maatte vennerne ta til takke med hvidhvalhud, ja endog med tang, som de ligefrem foretog ekskursioner for at indsamle, Giesecke bemærker endog, at de begge spiste det «sehr gerne».

Saa var det en bitter oplevelse, naar Grønlenderne havde forraad og ikke vilde overlade Europeerne noget, da penge jo paa grund af lagrenes tomhed ingen værdi havde. Saaledes havde den ovennevnte udøbte Uíneq i juli 1811, da der intet skib var kommen og proviantforraadene derfor sluppet nesten op, med sin store familie bjerget «eine beträchtliche menge» af proviant fra et forlist engelsk fregatskib «Königsberg», men vilde trods alle løfter og overtalelser intet overlade inspektøren — «eine abermaliger beweis von der denkungsart und stimmung der Grönländer». Af overmod brendte de talg og svinefedt i lamperne og holdt gilde paa en suppe, de havde kogt sammen af hvedemel og sirup — en ny ret, som havde «eine sehr unangenehme öffnende wirkung». Det engelske flag paraderede ved denne i sin art enestaaende smaas under aaben himmel! —

Nesten det eneste af ham selv indførte, som Motzfeldt uanfegtet af krigen gennemførte, var paa sine omrejser — som han saavidt muligt.

aldrig forsømte — paa hvert sted højtideligt at samle befolkningen og uddele præmier til de dygtigste erhververe for derigennem at anspore kappelysten og fremme de nationale erhverv.

Efter krigens slutning og en regelmæssigere besejlings genoptagelse satte Motzfeldt atter hvalfangsten igang ved de forskellige etableringer, men hæmmedes heri meget af den vane, de engelske hvalfangere var kommen i med i flere aar at ha frit spil, ligesom den snighandel, de i disse aar uhindret havde kunnet drive, nu hæmmede den lovmæssige handel. Saalenge — skriver han i denne anledning 1815 — de engelske hvalfangere ikke kan hindres i at komme ind i Diskobugt, men «gaae ind paa havnene og drive hvalfangst hvor de lyster», er det umuligt at forhindre samkvem mellem dem og landets indvaanere.

For at ophjælpe den ligeledes under krigen stagnerede hvidhvalsgarnfangst forsøgte Motzfeldt at bevege de danske mandskaber til at spinde garn af udsendt hør. Men her stødte han paa modstand, idet han fra flere sider fik det svar: «at de ikke vare og heller ikke troede sig beqvem til spindekiellinger, og at deres fingre, som skal bruges til matros- og andet strengt arbeide, ikke er skikket til spinderokken». —

1815 hjemgik omsider inspektør Motzfeldt, foreløbig med orlov og vistnok i den hensigt atter at gaa ud til Grønland. Han havde i mange aar levet i «naturligt egteskab» med assistent Andreas Dalagers datter *Cecilie Dalager* (f. 1783), med hvem han i hvert fald havde 5 børn, og det var vistnok hans agt under sit ophold i København at udvirke tilladelse til at ekte hende. Traditionen siger imidlertid, at han det følgende aar erfarede, at hun var ham utro og derfor opgav tanken og ikke rejste ud mere. Vist er det, at der 3 aug. 1816 udgik skrivelse fra konst. inspektør Fleischer til Godhavns købmand om i henhold til brev fra Motzfeldt paa dennes regning at udlevere hans «forrige huusholderske Cecilie Dalager til underholdning for sig og børn $\frac{1}{2}$ portion af ærter og gryn og fuld ordinær mands deputat af brød og $\frac{1}{3}$ af smør», og at Cecilie Dalager umiddelbart efter flyttede til sin far i Jakobshavn, til hvis købmand ordren viderebesørgedes. Hun bekom da i Jakobshavn fra aug. 1816 til 30 juni 1817 varer for ialt 88 rd. 11 $\frac{1}{2}$ sk. 31/12 1818 var hendes børn under 12 aar flg.: *Agathe Amalia Motzfeldt* 11 $\frac{3}{4}$ aar, *Maria Sophie Thale Motzfeldt* 6 $\frac{1}{4}$ aar og *Birgithe Charlotte Motzfeldt* 4 $\frac{1}{4}$ aar. Der var to sønner, som faren begge havde medtat til Danmark. *Peter Hanning Motzfeldt*, f. 18/3 1804, konfirmeret 1819 i Frelsers kirke paa Christianshavn af Otho Fabricius, blev assistent i Grønland og døde 22/7 1871 i Julianehaab. Fra ham og fra døtrene, som alle blev gift, stammer en stor efterslegt i Grønland. Den anden søn døde i 1830-aarene i København som theologisk student; han skulde have været prest paa Grønland.

8 april 1817 udnevntes Motzfeldt til medlem af direktionen for den grønlandske og færøiske handel. I den anledning skriver Giesecke 1818 i en betænkning til kongen om de grønlandske forhold angaaende «ein mit den lande so genau bekannter und redlicher mann», at «sein eintritt in die königlich grönländische handelsdirection, und seine mitwirkung mit den andern directionen wird von grossem nuzzen sein». Det er jo muligt, at han fik ret. Men der merkes ikke meget dertil. Direktionen bestod af 4 direktører, og Motzfeldt har i hvert fald kun virket i det stille. Han døde den 7 oktober 1835 i København som justitsraad. 1820¹ var han bleven gift med *Emilie Wilhelmine Ernst*, født 14 juni 1794 i København, død sammesteds 26 marts 1838, datter af købmand Hans Jørgen Ernst og hustru Anna Maria West, hvis bror Johannes West var Motzfeldts eftermand som inspektør i Nordgrønland. En bror til Motzfeldts hustru, Carl Edvard Ernst, var assistent og købmand i Grønland 1820—25.

¹ Garnisons kirkebog 1820: Hrr. Peter Motzfeldt, directeur ved den grønll. og færøiske handel, og Jomfrue *Emilie Wilhelmine Ernst* i Nyehavn No. 3. Forlovere: Hrr. contra admiral Arendfeldt, Hrr. Ernst i Nyehavn No. 3. Viede d: 11te februarij i kirken med kongebrev dat: 26de januarij 1820.

NICOLAI DANIEL MUUS

Købmand.

Nicolai Daniel Muus er født 1748 (døbt 28 april) i Snaasa som søn af Povel Muus (1708—66), der først var missionær blandt Overhallas og Snaasas Finner, siden adjungeret sin far og efter dennes død hans efterfølger som sogneprest i Snaasa, og 2den hustru Kirsten Angell Volqvartz (1715—77). Begges kister fandtes tidligere i Muusernes gravkapel i Snaasa kirke med lange versificerede inskriptioner, der laa ligeledes et lidet barn, paa hvis kiste stod: Nicolai Daniel Muus 1747 — altsaa utvilsomt vor Muus's eldre bror, efter hvem han arvede navnet.

Om hans barndom og første ungdom er intet bekendt, men hans haandskrift vidner om at han har faat kontoruddannelse, rimeligvis konditioneret paa et embedskontor.

I vaaren 1771 fik han ansettelse ved den grønlandske handel og udsendtes som assistent til den nyanlagte koloni Upernavik, den nordligste i landet. Her led hans helbred imidlertid saa meget under hyp-pige anfald af skørbug, at han efter to aars forløb maatte søge orlov for at blive restitueret i fedrelandet. Her har han rimeligvis forsøgt at komme ind i anden stilling, men uden held, og 1775 maatte han paany gaa ud, denne gang som assistent til Ūmánaq.

Her trivedes han bedre og vænnedes til at kunne taale den arktiske vinter uden idelig at «attaqveres» af skørbug, hvilket skyldtes, at Ūmánaq-bugtens langvarige og stabile isleg frembød langt bedre lej-lighed til at færdes ude omkring i distriktet end Upernavik med sin udhavsbeliggenhed og sit ustabile isleg.

Da han 13 maj 1777 forfremmedes til købmand i Upernavik, mente han sig sterk nok til paany at kunne tage en tårn paa denne udsatte post. Han slap imidlertid denne gang med skrekken. Skibet, der overbragte forflyttelsesordren, maatte overvintre paa Ūmánaq's havn. Det blev en vinter paa smalkost, han derved kom til at tilbringe i Ūmánaq, idet ikke blot hans egen afløser, men ogsaa missionær Gjerløff med

familie var ankommen med skibet for at afløse den hidtidige missionær, og alle disse mennesker tilligemed skibets officerer og mandskab tærede saa sterkt paa proviantbeholdningerne, at rationerne efterhaanden maatte nedsettes ganske betragteligt, hvorved hans skørbugsanfald igen indfandt sig.

Muus kom — maaske til sit held — overhovedet ikke til Upernavik i denne omgang. I april 1778 døde købmand Hammond, og han maatte nu overta dennes post. Det viste sig, da det aars skib ankom, at han herved havde foregrebet handelsdirektionens ordre, idet denne under 14 april havde konstitueret ham i posten, fordi Hammond aaret forud havde søgt orlov. Muus slap saaledes for en frem- og tilbageflytning.

I den periode, hvori han nu bestyrede Ūmánaq som konstitueret købmand, besluttede Muus at «forandre sin stand». Han blev 1779 gift med Frk. *Cecilia Christina de Svanenhielm*, født 19 juni 1759 i Christianshaab som datter af købmand Jonas Lillianschiold de Svanenhielm og hustru Birgithe. Hun var altsaa af blandet egteskab, men europeisk opdraget og konfirmeret paa dansk 14 april 1776. Vielsen fandt sted i marts eller april, rimeligvis i Jakobshavn.¹ De har utvivlsomt lært hinanden at kende under hans besøgsrejse til Diskobugt vinteren forud, idet han i brev, dat. «Logien Rittenbenk» 20/4 1778, meddeler handelsdirektionen sin beslutning at ville indlade sig i egteskab med «købmand de Svanenhielms jomfrue dotter, hvortil faderens og hendes samtykke er erholdet, og haaber at et saa honet partie vil vist finde den høye directions biefald og være Dem kiært».

1780 forflyttedes Muus som købmand til Upernavik, som han overtog 29 juli. Da han nu var gift og derved fik bedre forplejning og hans hustru som indfødt forstod at faa Grønlenderne til at fremskaffe alle de forebyggende midler mod skørbug, som landet frembød, befandt han sig bedre her end forrige gang, men han ønskede dog ikke at blive der forlænge. Mens de var her, fødtes og døde deres første barn *Jonas Lillianschiold Muus* (f. 30 aug., db. 2 sept. og d. 8 okt. 1781).

Han blev heller ikke længe i Upernavik, idet hans eftermand i Ūmánaq hurtig gjorde sig umulig og hjemkaldtes, hvorefter Muus flyttedes der tilbage 1782. Skibet, der havde hentet ham, kom imidlertid saa sent til Ūmánaq, at det maatte overvintre, og overtagelsen af kolonien fandt først sted 10 oktober, ligesom den afgaaende købmand maatte blive ved stedet til den følgende sommer. Herved blev det atter smalkost til de mange Europeere, der nu var samlet her.

¹ Jakobshavns kirkebog er forsvunden. I Nordgrønlands øvrige kirkebøger findes vielsen ikke anført.

Det blev i det hele taget Muus's skebne i de aar, han var købmand i Ūmánaq, flere gange at maatte have overvintrende skib paa havnen. Dette medførte ogsaa andre ubehageligheder, da skibsfolkene ofte var selvraadige, og Muus var ikke den mand, der med myndighed og haardhændethed vidste at sette sig i respekt. Han var en veg og eftergivende natur med et blødt og følsomt sind, hvorfor han ofte led meget ved at skulle gennemføre den nødvendige kolonidisciplin.

En i vinteren 1784—85 overvintrende skipper tillod sig saaledes egenmægtig at «brække kul» ved et sted, der var forbeholdt forsyningen af Upernavik, uagtet han gentagne gange blev advaret derimod. Ligeledes medtog han ulovligt spekudbyttet af sin og mandskabets garnfangst — som han oven i købet havde den uforskammethed at udbrende til tran lige for købmandens næse!

Muus havde ogsaa ofte ubehageligheder med «kolonisterne». Disse havde under forgengerens slappe styre faaet for skik at opsamle deres daglige brendevinsration for dermed at «gøre sig lystige» i mandskabsstuen. Da dette udartede til vilde orgier, betydede Muus dem, at de for fremtiden vilde faa brendevinen «udskjenket glasseviis» og at de «strax paa stedet maatte drikke den». Da de dertil fornermet erklærede, at saa skulde de ikke ha noget, mandede Muus sig op til i overværelse af missionæren og assistenten at forsegle brendevinstønden. Dette havde nær vakt oprør og sagen kom for inspektøren, der imidlertid gav Muus medhold: «og skal det være mig særdeles kiært om mandskabet fremdeeles vil spare handelen for den udgibt; den der ikke glasseviis paa stedet vil nyde sin snaps, den faaer intet.» —

For at modvirke sin tilbøjelighed til skørbug ved friske grønsager, anlagde Muus «en liden haug» ved kolonihuset og fik udsendt forskellige slags havefrø. Det lykkedes ham at fremdrive grønkaal, ræddiker og næper, der dog ikke blev ret store.

Da skibstidens gæsterering faldt ret bekosteligt for Muus, der først 1784 fik sin gage forhøjet fra 100 til 120 rd., ansøgte han handelsdirektionen om at maatte faa bevilget 8 pund kaffebønner, 8 pund raffinade og et anker gammel fransk vin til traktement af skibsofficerne og inspektøren, naar denne var med skibet paa tilsynsrejse. Direktionen erklærede imidlertid, at saadant «ikke kand udsendes, saasom man ikke uden inspecteurens samtykke kand indlade sig i at udsende noget til kjøbmændene for inspecteurens skyld.» Men Muus's ansøgning blev dog medvirkende aarsag til, at kjøbmændene senere fik bevilget mindre traktementstilleg. —

Ūmánaq var i sterk udvikling i de aar, Muus bestyrede den. Der anlagdes forsøgsvis «et allun og vitriol brud» paa en af øerne i distrik-

tet, men uden held. Derimod sattes kulbrydningen i bedre system, idet der udsendtes en «bergstiger» med 3 mand, som i to aar skulde undersøge de kulrigeste steder med det formaal ved rationel drift at kunne forsyne flere af Nordgrønlands kolonier fra Ūmánaq.

Udbyttet af handelen steg betydeligt under Muus, der selv var en dygtig togteleder og udmerket forstod at omgaas befolkningen. Især plejede hans «høst togter» at indbringe fulde baadslaster.

Det var dog især den i sterk opkomst værende isgarnfangst, der skeppede godt i handelens pakhuse i Ūmánaq. Muus maatte «bygge en spæk backe eller casse» for at kunne rumme indhandlingen. Den var lavet af bredder for at gøre den saa billig som mulig, men det viste sig at være daarlig økonomi, idet den hurtigt blev utæt og efter et par aars forløb af Muus's eftermand maatte erstattes med en af fyrreplanker. —

Muus var ingenlunde nogen daarlig kolonibestyrer, inspektør Wille kalder ham tvertimod «en nidkiær og habil handels betient». Hans papirer og regnskaber var mønstergyldige, men hans svage side var disciplinen i forening med hans hyppige skørbugsanfald, der gjorde ham meer eller mindre arbejdsudygtig. 1787 udtalte direktionen til inspektøren, som sin mening, at Ūmánaq «i kiøbmand Muus ikke eier saa driftig og kiæk en bestyrer som behøvedes deals til garnfangstens bedst muelige drift, deals til at vedligeholde den saa nødvendige subordination ved colonien og eenighed imellem hans undergivne.» Man formoder, at han «kunde blive til større nytte ved en anden colonie», hvor han kunde være «mere sikker paa inspektørens understøttelse i paakommende tilfælde.» Direktionen mente derfor, at han «kunde finde sig bedre tient» med Christianshaab, som nu vilde blive ledig ved kiøbmand Irgens's hjemgang.

31 marts 1787 udnevntes han da til kiøbmand i Christianshaab. Da han kom dertil, var Irgens død og han overtog kolonien af hans bo 25 august. Her levede han i hus sammen med sin svigerfar, gamle kiøbmand de Svanenhielm, der endnu ikke havde kunnet løsrive sig fra sit mangeaarige hjem, men boede der som pensionist og frivillig assistent hos de skiftende bestyrere.

Muus's lange ophold i det nordligste Grønland gjorde sig imidlertid nu gældende ved gigtsvagthed og skørbug trods det blidere klima, han nu var kommen til, og efter et aars forløb søgte han hjemgangstiladelse. Han fik den under 18 maj 1789 og afleverede kolonien til sin eftermand 4 september, men ansøgte inspektøren om tilladelse til at bli boende der et aar for at faa inddrevet sit tilgodehavende hos befolkningen. Inspektøren gjorde gældende, at der vilde blive for lidt husrum, hvis to afskedigede betjente skulde overvintre ved kolonien

foruden dennes «officerer» og mandskab, men Muus blev alligevel og maatte derfor finde sig i, at direktionen meddelte ham, «at han fra coloniens aflevering ingen løn nyder, og at kosten ligesaa føres ham til regning». —

12 august 1790 forlod købmand Muus «med hustrue og lille daatter» Christianshaab i følge med sin svigerfar paa skibet «Der Frühling» og kom efter en rejse paa 4½ uge til Hillesund, hvor de imidlertid maatte ligge «forlegen» omtrent 8 uger «formedelst contrair vind», saa at de først naaede København 27 november. Her boede de nu vinteren over, Muus beskeftiget med efter handelsdirektionens ønske at udfærdige sin formand købmand Irgens's regnskaber for de sidste aar, hvortil han havde medtaget materialerne fra Christianshaab. For dette arbejde blev der tillagt ham en ducør af Irgens's «stervboe».

Disse penge kom godt tilpas, idet Muus's økonomiske forfatning ikke var god. Det var uden tvivl oprindeligt hans hensigt at søge embede i Danmark eller Norge i henhold til det kongelige løfte til veltjente grønlandske handelsbetjente om «passende befordring». Men han opgav snart denne tanke, rimeligvis fordi hans hustrus lengsel efter Grønland har været for sterk. Han søgte da paany ind i grønlandsk handels tjeneste. Dette lod sig imidlertid ikke realisere foreløbig, idet der «slet ingen vacance eller leilighed» var dertil. Han kunde ikke engang opnaa en assistentspost, som han dog helst ønskede, «thj de byrder der nu paalægges kiøbmændene, faldt ham altfor svære». Det trak ogsaa ud med at faa bevilget ventepenge, endnu et stykke ind i det nye aar var der ikke faldet resolution derom, saa at det saa ud til, at han vilde blive «sadt i de alleryderste og elendigste omstendigheder, da hand slet ingen indkomst» havde. Hans gamle svigerfar var «ganske fortabt paa hans vegne» over at «hans lange troe tjeneste ved de nordligste og haardeste collonier i Grønland jld paaskiønnes».

Imidlertid fik han dog omsider bevilget sin hidtil hafte gage, 130 rd., i «vartpenge» og flyttede da med svigerfaren til Mariager i Jylland, hvor familiens gamle ven fra Christianshaab, missionær Balwig, nu var sogneprest og hvor det var billigere at leve end i hovedstaden. Her boede Muus's over et aar. —

I sommeren 1792 fik Muus sit ønske opfyldt om en assistentspost i Grønland. Fra 5 august overtog han en saadan i Sukkertoppen. Aaret efter forflyttedes han til Holsteinsborg, hvor han fik ansettelse som leder af hvalfangerlogen Qerrortussoq. Imidlertid var han nu kommen ind i avancementsturnusen igen og kunde ikke undgaa at maatte overta en koloni, naar en saadan blev ledig. Dette skete alle-

rede 1794, da han fra 11 september blev købmand i Sukkertoppen og aaret efter fra 30 august i Godthaab. Skønt han her havde inspektøren at støtte sig til, kunde han ikke magte disciplinen og ønskede derfor paany «en fordeelagtig assistentspost». Inspektør Bendeke anbefalede ham til en saadan med den erklæring, at han var «skikkelig og retskaffen, men svag», og 1796 ansattes han da som assistent i Julianehaab, hvortil han ankom med et lille kystfartøj 19 september.

Her tilbragte han fire lykkelige aar, fri for regnskabsansvar men i et stort og vidtløftigt distrikt, hvor hans dygtighed som togtefører rigtig kunde komme til sin ret, og i sympatiske omgivelser. Baade til købmandsfamilien Joh. Chr. Mørch og missionær Gudde stod han i det venskabeligste forhold. De to børn, der fødtes ham her, *Charlotte Aletha* (21/1 1797) og *Peter Johan* (18/7 1799), blev begge holdt over daaben af madame Mørch, og herrerne stod fadder til dem, ligesom de alle hyppigt samledes til europeisk Gudstjeneste, ofte med fælles altergang.

Denne fredelige tid fik imidlertid ende. 1800 modtog Muus paany udnevneelse til købmand, dennegang i Fiskenesset, som han overtog 30 september efter en lang og paa grund af storisen meget besværlig rejse dertil langs kysten med smaafartøjer. Længe fik han ikke lov at blive her, hvor han i den gamle købmand Raun, der som pensionist slog sig ned hos de herrnhutiske brødre i det nærliggende Lichtenau, havde en fredelig nabo. Allerede aaret efter blev Frederikshaab ledig, og Muus fik mod sit ønske ordre til at overtage denne koloni efter købmand Gert Falck.

Denne ufredelige herre skaffede den fredsommelige og sagtmodige Muus en urolig og brydsom vinter. Straks efter leveranceforretningens afslutning 18 juli 1801 krenkede han ham ved ikke at ville blive boende i kolonihuset, idet han demonstrativt flyttede i telt «et godt stykke fra vaaningen». Muus vedblev dog at omgaas ham venskabeligt og indbød ham til sig ved enhver lejlighed, hvad Falck ogsaa tog imod. Men da skibet fra Danmark kom 13 august og Falck flyttede ombord, forværredes forholdet, idet den nyankomne assistent, der blev modtaget med megen venlighed af Muus's, kom for skade at tilføje ham en indbildt fornærmelse, i hvilken anledning han blev grov og endog truede assistenten med prygl og snart beskyldte Muus for at gøre fælles sag med fornærmeren. Paa «Herr Muuses hæftige buden og nøden» lod Falck sig nemlig omsider overtale til at deltage i et aftenselskab, der blev git til ære for det rejsefærdige skibs officerer. Efter aftensbordet blev der frembaaret «tvende drægtige terriner med punch, som vist ikke manglede rom». Falck vilde ikke drikke med heraf og

slap ogsaa fri «imod at holde sig til en flaske viin». Men da assistenten hen paa aftenen omtalte affæren fra forleden og forlangte, at Falck skulde gøre ham en undskyldning for sin raa opførsel, idet han ellers vilde anklage ham for falsk spekmaaling, og Muus ved Falcks grovkornede genmæle spagfærdigt bemærkede, at det var rigtigt nok, at en Grønlender havde talt om, at den nuværende spekmaaling rigtig nok var anderledes retfærdig end deres gamle købmands, brød Falck fuldstændig med «Muusefamilien».

Nu vilde uheldet, at skibet paa grund af storismasser nødtes til overvintring, og Falck benyttede sit ufrivillige ophold ved kolonien til paa alle maader at gøre Muus livet surt. Han udspionerede hans færd og forhold og beskyldte ham ugenert for at forurette Grønlenderne naar han handlede med dem, skønt han rigtignok samtidig i modstrid hermed mistenkeliggjorde ham for at snyde handelen ved «altid kuns at maale ballien slet fuld». Da der paa grund af skibs-overvintringen blev brendselsmangel ved kolonien, prøvede Muus paa at bøde paa denne ved en tid paa vinteren at flytte i grønlandsk hus — hvad der gav Falck anledning til at erklære, at «dette pak vist ødelagde ialt denne vinter over 18 ballier» spek for at «vedligeholde den glaspusterie-hede», hvori familien plejede at leve. Og da Muus ikke lenger kunde udholde at bo under saa primitive forhold, men maatte flytte tilbage til vaaningshuset, og for at skaffe brendsel til de mange mennesker nedbrød et gammelt kasseret proviant-hus, insinuerede Falck straks, at ikke blot de ubrugelige men ogsaa de brugelige materialer herfra «paa faa stokke nær» gik i familiens egen kakkelovn, og: «hvad enten de har debiteret sig dette eller ey, det veed ieg ikke».

Det virker negetligt beroligende overfor denne nedsettende omtale af Muus at læse, hvorledes den nøgterne og strengt retfærdige inspektør Bull samtidig bedømmer ham. I den fortrolige beskrivelse af Sydgrønlands etablissementer, han efterlod ved inspektoratet med udskrift «Til min successor», siger han ved omtalen af Frederikshaab: «Den ældste betient i handelens tjeneste, købmand *Nicolai Daniel Muus*, har kun tient eet aar ved stædet. Han er grønlandsk gift, er en meget sagtmodig og from mand, som altid synes at ville handelens beste og alle mennesker hvad godt er; en vis svaghed i karakteren forleder ham stundom til at fæste større tillid til andres onde raad-givelse, end til egen overbevisning. Utidig overbærenhed og unødvendig familiaritet gjør ham mindre agtet og adlødet af underhavende. Det er ham til udmærket berømmelse, at han har ord for: at behandle Grønlænderne redeligen.»

Selve den sag, der ud fra det ovenfor fortalte rejste sig mellem

Muus og hans kontrapart, forblev uafgjort, idet Bulls eftermand Myhlenphort erklærede at saavidt han forstod, bestod det hele «af privat hævn over nogle ord som ere vexlede mellem købmand Falck og assistent Voigt».

Men den afslører unegtelig, at den stakkels Muus ikke levede under de heldigste familieforhold.

I sit indleg i sagen angir Falck som grunden til at han straks tog afstand fra Muus, at han «af det i Grønland fra landets ende til ende gaaende rygte» vidste, at det «i flere henseender var saare ubehageligt at boe i nær naboskab med Madame Cecilie Muus» paa grund af den «ubeskriverlige sviinagtighed», der pregede hendes husførelse og «denne fæle quindes bekjendte løgn, sladder og klaffer». Han fortæller endvidere, at Md. Muus, der hidtil havde været syg, straks blev «karsk og sund», saasnart skibet kom, og nu begyndte «skibstiden» med en række «glædskabs giæstebudde og andre forlystelser», hvor han «med væmmelse» betragtede det «svinerie», som herskede i huset, hvor det «vrimlede af beskiænkede mennesker», især de Grønlendere, der stod i slegts- eller venskabsforbindelse med vært og værtinde, og i denne tid «var denne vennekreds sandelig talrig». Muus tør han dog ikke nogensteds beskyldte for drikfældighed, men nøjes med at sige, at han var «qua vært, lidt begejstret».

Myhlenphort, der fik sagens akter til erklæring, siger hertil, at Falck ganske vist har skildret forholdene med sterke farver, men: «det er let at skildre hvor man har originale tegninger at gaae efter». Inspektøren kender selv «huusholdningsmaaden» fra familiens ophold «i nordre inspectorat» og «fra de mangfoldige rygter, der har udbredet sig over heele landet om Madame Muuses ødselhed, fylderi og rasenhed, og som købmand Muus eller nogen anden ikke kan forhindre». Han har mangengang «beklaget den iegode og i grunden reedelige» mand, der «er alt for svag til at være herre i sit huus; thi vil han udøve mands rettigheder faaer han, som ieg en gang selv har seet i Norden, en blodig pande eller et par forrevne øyne».

Dernest siger Myhlenphort, at hvor md. Muus kommer hen «bliver Grønlændere og Grønlænderinder i bund og grund fordærvede». Dette kunde synes at finde bekræftelse i en skrivelse eller indberetning som købmand Mørch fra Julianehaab sendte direktionen angaaende forholdene ved Frederikshaab, hvor han i forsommeren 1802 havde været paa besøg hos sine venner Muus's. Han siger nemlig her, at ved nu efter 8 aars forløb at have genset Frederikshaab, har han fundet, at befolkningen der var «saa aldeeles forvendte til europæisk proviant, at intet af fugle, fisk el. andet deslige kunde købes, uden for brød, gryn, flæsk, ja at man var vandt til ey at nøyes med beskøyter uden at faae

dem vel belagt med smør», samt «at brændeviinet var bleven saa almindelig, at endog høe-roersker maatte opvartes dermed og gives en flaske til vei-proviant». Men dette sørgelige resultat kan dog ikke være «Muusefamiliens» verk alene efter et knapt aars ophold ved stedet. Meget mere maa Mørchs skildring for en væsentlig del være bygget paa beklagelser fra Muus's side over disse forhold og familien saaledes i det mindste dele skylden herfor med forgengeren hr. Falck, som havde resideret ved kolonien i 7 aar.

Dette har direktionen ventelig ogsaa indset, thi skønt Myhlenphort indstillede Muus til snarlig entledigelse enten med pension paa grund af sin lange tjeneste eller saaledes, at han «ved den høye directions medvirkning forskaffedes en toldbetients post i Norge, hvortil han har en inderlig lyst», lod man ham rolig blive siddende, hvor han sad.

Muus har selv neppe lidt saa meget ved sit egteskab, som det efter disse skildringer kunde formodes. Det har set værre ud for udenforstaaende end det var i virkeligheden. Han synes endog med sit rolige og flegmatiske temperament at have været en ret lykkelig familiefar. Missionær Rosenvold, der var hans kolonifælle i flere aar, stod ogsaa i det bedste forhold til hele familien, Muus kalder ham «min kiære ven».

Og uanfægtet af købmand Falcks nærværelse fejredes der i vaaren 1802 i Frederikshaab en højtidelig familiefest. 23 maj blev Jomfru *Kirsten Angell Muus* konfirmeret i overværelse af hele den grønlandske og danske menighed samt skibets hele besætning. Højtideligheden skildres saaledes af missionær Rosenvold: «Efter den sædvanlige søndagsprædiken holdt jeg fra prædikestolen en kort intimationstale til meenigheden, derpaa i chorsdøren den egentlige confirmationstale, efter overhørelsen, som varede 1¼ time, nogle faa ord angaaende eedens store vigtighed, som hun knælende i chorsdøren aflagde; dernæst en kort tale efter eedens aflæggelse, herpaa en bøn, under hvilken hun atter knælede, tilsidst konfirmationsbønnen etc. Det unge menneske havde jeg selv fra october maanedes begyndelse 1801, og indtil dagen kom, 4 dage om ugen, 1 à 2 timer hver dag, forberedt til denne højtidelige forretning.»

Faa maaneder efter fejredes endnu en familiefest. Den unge nykonfirmerede jomfru egteviedes 13 august «i den danske og en talrig mængde af den grønlandske meenigheds overværende» til assistent *Adam Gottlob Voigt* (egtl. Vogth). Hun var knap 16 aar gammel, født i Umánaq 29 aug. 1786, medens han var over 34, døbt 12 dec. 1767 i Nicolai kirke i København, født af foreldrene Friderich Christian Vogth og hustru Ellen Kirstine Hiort. De nygifte rejste straks til Sukkertoppen, hvor han var bleven ansat. Senere kom de til Holsteinsborg. Men allerede 1806 entledigedes han paa grund af 4000 rd. gæld til handelen

og hjemrejste, og derefter tabes deres spor, det vides kun, at hun ifl. enkekassen døde 1835 og at manden da rimeligvis *var* død.

Den neste kirkelige tjeneste, missionær Rosenvold beviste sin ven, var af ulige sørgeligere art: «1804, december 19de: Hr. købmand Muus's kone, Mad.me C. Muus, født Svanhielm, som gik ud fra verden 11te h. a. c., blev ledsaget til sit hvilested, efter at jeg først i anledning af denne sørgelige begivenhed havde holdt en tale i chorsdøren og kastet jord paa hendes afsieledede støv.» —

Nu kunde købmand Muus ikke holde ud længere i Grønland. Han hjemgik med sine børn i sommeren 1805 og entledigedes med pension. Han synes ikke at have søgt embede eller ansettelse hverken i Danmark eller Norge. Hans senere skebne er ukendt. Sine sidste aar tilbragte han i Vendsyssel, hvor han døde, 81 aar gammel, i Store Stensig i Understed sogn den 4de juni 1829.

Om hans børn er hellerikke meget bekendt. En søn, *Povel Jonas Lillianschiold Muus*, blev født 25 marts 1790 i Christianshaab og døde 28 april s. a. Datteren *Lovisa Dorothea Muus*, født 4 oktober 1793 i Qerrortussoq, blev gift 1822 med forpagter *Carl Emil Herman Zahle* (1799—1850) og døde 1836. Deres sønnesøn er forhenværende justitsminister Carl Theodor Zahle. Endelig blev datteren *Charlotte Aletha Muus* (f. 21 januar 1797 i Julianehaab) og ungkarl *Ole Christian Madsen* (f. 1797) kopulerede i Understed kirke 15 oktober 1824, men deres skebne er ukendt.

DIEDRICH MYHLENPHORT

Søofficer.

*Diedrich Munthe Myhlenphort*¹ er født 1689 i Christiansund (Lillefosen) som søn af toldembedsmand Christopher Myhlenphort (død 1701) og hustru Elisabeth Munthe (søster til rektor i Trondheim Anders Borch). Han var farbror af missionær Jørgen Myhlenphort og farfars bror af inspektør Marcus Nissen Myhlenphort (se disse).

Hans hu stod til søen og 1709 blev han søkadet og udnevntes 1714 til sekondløjtnant. Allerede som saadan fik han skib at føre, nemlig 1715 «krejerten Haabet». 1719 blev han kaptajnløjtnant og førte som saadan 1721 vagtskibet i Øresund. 1723 var han chef for fregatten «Høyenhald» og 1726 for fregatten «Phønix».

1727 udnevntes han til kaptajn og modtog 7 maj 1728 instruks som chef for fregatten «Morianen» — «at opføre guvernør Paars og hans folk til Grønland». —

Dette aar havde kongen besluttet at «føre det grønlandske dessein» frem med stor kraft. Allerede 8 maj kom det første skib til «Haabets colonie», dog ikke for at aflevere hele sin last der, «men var destineret at gaae paa handlingen nord efter». Det skulde blot tilmelde Hans Egede, «at Hands Kongel. Majestet havde stor naade for det Grønlandske desseins fortsættelse», og gik 2 maj — «efter at godset, som paa colonien skulde afsættes, var opbragt» — igen under sejl for at søge nordefter.

3 juni kom atter et «fædernelandets skib» med last og materialer til den nye og større koloni, som nu skulde oprettes inde i «Baals Revier». Med dette erfarede Egede, «at et armered skib med en gallioth skulde komme til landet for at oprette en loge igien ved Nepisene, som var afbrændt» (af Hollenderne 1725). Dette skib gik efter udlosning tilbage til «fædernelandet» 23 juni. Medens det laa paa havn, havde Egede og skipperen været inde ved den nye koloniplads, hvor de forberedende arbejder allerede var igang, for at tilse arbejdet og af-

¹ Navnet staves i enkekassens papirer Mühlenfort.

levere «en grund-ridsning til huuset som skulde oprettes af steen og leer, til 27 alens længde, og 16 alens brede».

Samme dag som dette skib afrejste, kom «to af forventendes skibe af kongen udsendt» og ankrede ved «Haabets colonie», og inden aften kom endvidere «en chaloupe til colonien fra kongens skib, kaldet *Morianen*, som holdt udenfor vallen, noget sønden fore, og ventede at faae vished tilbage med chaloupen, hvor colonien var».

Saa maa vejret imidlertid være bleven kontrært eller «misten» have sat ind, saa at fregatten har maattet staa til søs igen eller holde gaaende frem og tilbage langs kysten udenfor, thi ikke før 1 juli «ankom og det kongel. armered skib, førdt og commanderet af capitain *Mullenfort*».

Fregatten medførte foruden last en mængde passagerer. Der var major Claus Paars — den sidste ætling af den gamle danske adelslegt Pors — som skulde være «gouverneur i landet», med tjenerskab og husholderske. Endvidere kaptajn Jørgen Landorph, som skulde være «commendant» paa det paatenkte «fort med guarnison» i Nepisene «til coloniernes defension», med en afdeling soldater paa 25 mand, som frivillig havde meldt sig dertil og hvoraf nogle medførte sine hustruer. Saa var der en ingeniør «foruden fleere andre officianter og betientere», deriblandt den senere sorenskriver og etatsraad Johan Sechmann Fleischer (se denne), der var udset til proviantskriver. Alle disse, hvoraf de fleste naturligvis ligesom fregattens officerer var straalende uniformerede, vakte stor forundring hos Grønlenderne. Men endnu mere grund til forundring, dog af en anden art, fik disse snart over nogle ejendommelige passagerer, fregatten ogsaa medførte, nemlig «10 mand udtagne af slaveriet og 10 qvinder af børnehuuset», som forinden afrejsen fra København var bleven «copulerede ved lodkastning» — Hans Egede siger loyalt: «i allernaadigste hensigt, at landet ved samme skulle blive populeret, og colonier anretted», men i sit stille sind var han meget forfærdet over denne foranstaltning, og med fuldeste grund. Allerede dagen efter fregattens ankomst var Grønlenderne vidne til, at en af disse kvinder «blev tampet, førend hun kom i land, for slet opførsel, og fordie hun havde ønsket, at skibet maatte synke». Grønlenderne spurgte den unge Paul Egede, hvoraf det kom, at «saa mange blant vore folk vare saa uskikkelige». Istedetfor at kvinder, sagde de, plejede at «være stille og ærbare, vare disse galne, frække, og uden al qvindelig anstændighed; de vidste dog vel alle Guds villie». Paul Egede vidste dertil ikke andet at svare, end «at den vrimmel af mennesker fra forskielige lande, der glade kom fra lang seilads, fordervede hinanden, og lærte hinandens uartigheder; og naar den galgiørende drik kom til, bleve de endnu galnere».

I anledning af disse «smukke folk» fortæller Paul Egede et lille

rørende trek: «Tvende af dem, som uden lodkastning burde havt hinanden, vare saa lykkelige, at han tog sin forlovedes navn ud af den discipels lomme, som havde de øvrige qvinders. Deres forbrydelse bestod deri at da hun havde havt frihed at komme til ham i hans fængsel paa Kronborg, byttede hun klæder med ham, og blev siddende i hans sted, som slap ud, men blev siden greben, og sat ind igien i sit forrige fængsel, og hun kom i børnehuset. Disse 2 levede skikkelig sammen, og kom alene tilbage til Kiøbenhavn af det pak.» —

Det viste sig straks, at de paatenkte nye foranstaltninger ikke lod sig gennemføre med det samme, nogle af dem slet ikke. Et af skibene, gallioten, «var allernaadigst destineret til Øster-Bygds recognoscering»; det blev overhodet ikke forsøgt, rimeligvis især paa grund af storishindringer, men ogsaa fordi man havde brug for fartøjet til andet. Til lands skulde guvernøren forsøge at naa over indlandsisen til østkysten, i hvilken hensigt et af skibene medførte 11 heste, hvoraf de 5 døde undervejs og de andre i løbet af efteraaret af mangel paa foder. Planen med hestene var ogsaa «ganske impracticable», og hvad selve landekspeditionen angaar, blev den forsøgt det følgende foraar, men naturligvis uden held. Bygningerne ved den nye koloni «Godthaab» kunde ikke blive færdige den sommer, hvorfor koloniraadet, hvor kaptajn Myhlenphort deltog, maatte beslutte sig til at lade et af skibene «blive beliggende vinteren over, for at imodtage endeel folk og proviant, som ellers uden huus og lukkelse maatte fordærves og forkomme». Af samme grund maatte nyanleggelsen af Nepisene udskydes til den følgende vaar, saa «Morianen» kom ikke længere end til Godthaab.

Dagen efter fregattens ankomst var Myhlenphort, guvernøren og kommandanten samt flere af officererne inde i fjorden for at bese koloniens nye plads, og 14 juli «gik man med skibet Morianen hen ind til den nye anlagde colonie, for der sammesteds at losse. Loos-galiothen blev og brugt til at transportere fra den gamle colonie, hvad der fandtes, og burde overføres af materialier og andet deslige».

24—28 juni deltog Myhlenphort atter i koloniraadet, som under Hans Egedes forsæde holdt møder «til fornødne tings foranstaltning», og var saaledes bl. a. med til at beslutte «at den nye colonie skulde beholde det navn Haabet, efter den gamle colonie, eftersom man endnu levede i det faste haab til GUD, at hvad som nu ved Deres Kongel. Majestets høj-priselige nidkierhed var begyndt til GUDs ære, og fremdeles skulle lykkes, til mange vankundige menneskers oplysning og salighed».

Ved Gudstjenesten 1 august paa den gamle koloni var kaptajn Myhlenphort og de øvrige høje herrer faddere ved en daabshandling, hvor to unge mænd og en ung pige blev «deelagtig giordt i det højærværdige daabens sacramento, hvilken de med sømmelig devotio

hosværende respective venners fornøjelse, annammede, efter at de først lydeligen i deres eget sprog havde fremsagt deres troes bekiendelse».

Derefter besluttede raadet, at disse nykristnede tilligemed Grønlenderen Pôq, der tidligere havde været en vinter i København og som senere var døbt med navnet Christian efter kronprinsen, og hans kone og spæde barn skulde følge med fregatten tilbage. Kaptajn Myhlenphort havde nemlig ordre fra kongen til at hjembringe nogle Grønlendere, og disse 5 «havde og selv lyst til at fare over med, for at besee vores lands leilighed». Pôq eller Christian havde allerede nu udmerket sig i sine landsmænds øjne ved at vise dem, «at han var dristig til at stige op paa» de medbragte heste; «over disse store dyr forundrede Grønlænderne sig overmaade, helst da de saae, at de lode sig riide og styre hvorhen man ville».

Ligeledes bestemte Hans Egede sig til at la sin søn Paul hjemgaa med kaptajn Myhlenphort, «saavel i henseende for at oprette sine hidindtil forsømmede studeringer, som ogsaa for at gaae bemeldte oversendte Grønlændere tilhaande med nærmere christelig underviisning i Guds og saligheds kundskab».

7 august gjorde Hans Egede og fru Gjertrud deres søn og de nevnte Grønlendere «geleide til skibet Morianen, eftersom capitainen var sejl-færdig», og 10 august lettede fregatten anker og tiltraadte hjemreisen, som forløb godt og meget hurtigt. Det var rimeligvis paa denne rejse og ved bekendtskabet med Myhlenphort, at Paul Egede fik lyst til at blive søofficer. Kongen, der hørte derom, tilbød ham at blive kadet, men han bøjede sig for farens ønske om at han skulde blive missionær og sagde nej til tilbudet. Dog har han uden tvivl til det sidste haabet, at hans far skulde ombestemme sig. I hvert fald siger han i anledning af, at han efter sin ordination var til audiens hos kongen: «nu var alt haab om at komme i søe-etaten, som havde været min eeneste lyst og attraae, reent ude».

Grønlænderne synes at have taalt sørejsen godt, baade mændene og kvinderne, og rigtig at være bleven feteret af de brave orlogsgaster. Den unge nykristnede pige Sophia, fortæller Paul Egede, «blev kaldet prinsessen, fordi hendes fader, da han hørde, at der var en stor herre i vort land, som kaldtes kongen, sagde, at han ville være konge i Grønland; thi han var den anseeligste og rigeste blandt sine». Ved Kap Farvel laa fregatten en hel dag i havblik, og da der var mange fugle omkring skibet, fik Grønlænderne lyst til at prøve jagtlykken. De fik kajakkerne i vandet og tumlede sig en tidlang af hjertens lyst, og «efter at de havde faaet saa mange, som deres baade oven paa kunde rumme, kom de igien tilbage». Det forekom dem i deres smaa kajaker, at skibet «var som et stort land», men de fik dog ogsaa anledning paa rejsen til at se, «at bølgerne kunde tumle det som en liden baad».

Da de undrede sig over, hvordan fregatten kunde finde vej over saadan et stort hav, fik de lov til at lære kompasset og se, hvorledes solens højde over havet ved middagstid blev observeret og udmaalt. Da de fik Færøerne i sigte, og løb landet nær, undrede de sig over at se «baade folk og fæe» inde paa fjeldene og fik «en ustyrlig lyst efter at komme derind». Myhlenphort havde gerne føjet dem, men da vinden blæste haardt op, maatte det opgis.

Allerede 31 august ankrede fregatten paa Bergens red, fordi man skulde ind og landsette skipperen og folkene fra det skib, som raadet i Grønland havde maattet tilbageholde. Ved indsejlingen til Bergen forundrede Grønlenderne sig overmaade over den langskeggede¹ lods, som saadan turde tage kommandoen fra kaptajnen, og i byen glædede og fornøjede de sig «baade over landet og folket», ligesom de ogsaa her blev særdeles vel modtaget og behandlet af byens borgere.

Først 28 september gik fregatten atter tilsejls og ankrede 2 oktober paa Københavns red. Her gik Myhlenphort og Paul Egede dagen efter, som var en søndag, efter tilsigelse op paa slottet med Grønlenderne for at presentere dem for herskaberne. Fra skibet gennem havnen roede mandfolkene ved siden af baaden i deres kajaker, og paa toldboden, paa alle skibene, der laa i havnen, og langs kanalerne stod der tæt med mennesker for at betragte dette sjeldne skue; da de kom til slotspladsen, holdt der to kareter og ventede efter dem; og gennem en tæt trengsel af mennesker kørte de ind i slotsgaarden. Da herskaberne gik til taffels, blev Grønlenderne placeret ved et eget lille bord i samme sal, og Paul Egede stod bag kongens stol og agerede tolk. —

Efter fregattens aftakling blev kaptajn Myhlenphort under 31 jan. 1729 opnevnt til medlem af «commissionen til reguleringen af det grønlandske væsens sager», hvori han dog ikke kom til at deltage ret længe, idet han allerede 21 oktober s. a. beordredes til som guvernør at tage Dansborg og Trankebar i besiddelse. Herfra gik han tilbage 1732, udnevntes 1734 til kommandørkaptajn og blev 1744 kommandør og chef for 2den division, i hvilken stilling han døde den 29 nov. 1746.

14 februar 1738 var han i Gloslunde kirke paa Laaland bleven gift med *Christiana Ulricca von Lützwow*, født 1709 som datter af Fredrik von Lützwow til Gammelgaard og hustru Dorothea Magdalene von Harstall, og enke efter kaptajn Niels Wind til Øllingsøgaard, død 24 september 1733. Hun døde 15 september 1753.

1739 gjorde Myhlenphort indskud for sin hustru i «den civile og adskillige stænders enkekasse». De fik ingen børn, hvorfor Myhlenphort 1746 gjorde testamente til fordel for sin søster Louise og en «naturlig» datter *Diderica Maria*, f. 14 januar 1725, som han senere havde lyst i kuld og køn, ligesom han ogsaa betenkte Christiansunds fattigskole.

¹ Kuriøst nok kalder Grønlenderne Nordmænd umigtút: de langskeggede.

JØRGEN MYHLENPHORT

Missionær.

Jørgen Meyer Myhlenphort er født i december 1724¹ paa gaarden «Vævlingsnæs» (Veblungsnes) i Grytten i Romsdalen i Nidaros bispedømme som søn af daværende personelkapellan² Ivar Myhlenphort (f. 12 juli 1693 i Christiansund som søn af tolder Christopher M. og Elisabeth Munthe) og hustru Helle Margrethe Meyer (datter af sogneprest til Veøy Georg M. og Inger Margrethe Greve). Ikke længe efter blev faren kaldet til sogneprest i Førde i Sunnfjord i Bergens bispedømme, som altsaa blev Jørgens barndomshjem. Han siger selv i sit «vita»: «Ved mine forældres fromme omsorg blev jeg opdraget i min faders hus og undervist i fromheds og gode videnskabers sysler.» Hans fornemste lærer var farens kapellan Nicolai Lund (1717—75), der senere blev sogneprestens svigersøn³ og efterfølger i embedet. Forsynet med dennes vidnesbyrd drog han til København i efteraaret 1745 og blev i december maaned samme aar «indrulleret blandt de akademiske borgere ved det kongelige akademi» [o: universitetet]. Sommeren efter tog han «anden examen» med laudabilis og begyndte nu at studere theologi.

Imidlertid døde hans far lille julaften 1747 og moren aaret efter⁴, og da der var mange børn, blev disse yderst uheldigt stillet, hvilket havde til følge, at Jørgen Myhlenphort foreløbig maatte opgive al tanke om studeringer og vende hjem til Norge, hvor han ventelig

¹ I sit *vita* har han 1729, men dette maa være en skrivfejl, der findes ingen anførsel ang. ham i Gryttens kirkebog for 1729, hellerikke for 1724, da bogen først begynder 1725, men paa 1 sønd. i fasten 1725 staar anført: introduceret Madame Hille Margretha Hr. Iver Myhlenphorts.

² «Paa det tidspunkt Guds ords medhjælper i Gryttens menighed i Nidaros bispedømme» (Jørgen Myhlenphorts «vita» i Sjællands stifts bispearkiv).

³ Gift med Elisabeth Margrethe Myhlenphort.

⁴ For hende havde manden 1746 gjort indskud i «den civile og adskillige stænders enkekasse».

har ernæret sig som huslærer. En aarrække forsvinder han aldeles, end ikke hans «vita» indeholder nogen antydning af, hvor han var eller hvad han tog sig til i denne tid. Dog havde han ikke opgivet ethvert haab om at blive prest og omsider lykkedes det ham at genopta studierne. Der kan sikkert gaas ud fra, at han af farbroren, kommandør Diedrich Myhlenphort, har hørt om dennes rejser til Grønland, og at fortællingerne om dette land har givet ham lyst til at komme derop. I hvert fald fandt han her en udvej til at gennemføre sit studium. Omkring 1753 kom han paany til København i følge med broren Diedrich Otto, og nu søgte han optagelse paa det saakaldte «grønlandske seminarium».

I missionskollegiets møde 5 juni 1755 fremla Paul Egede forslag om at antage som alumnus studiosus Jørgen Myhlenphort, «som af anseelige og troeværdige mænd skal have det beste vidnesbyrd og giver haab om sig at blive til sin tiid missionen til ønskelig nytte». Paa denne anbefaling blev han antat til vordende Grønlandsmissionær, hvormed fulgte, at han — som han selv udtrykker det — «blev udnævnt til alumnus Collegii Regii». Det vil sige, at han fik bolig paa regensen samt det dermed forbundne stipendium. Formodentlig har han dog tillige maattet skaffe sig anden indtægt ved siden af, dels for selv at kunne subsistere og dels for at kunne understøtte den yngre bror, der ligeledes studerede i København. Paa anden maade kan det ikke forklares, at hans studier trak saa længe ud, naar resultatet dog blev saa pauvert. Ganske vist var det oprindeligt missionskollegiets hensigt at udsende ham i 1758, men 6 februar samme aar indsendte han andragende om at blive fritat for at gaa til Grønland til sommer paa grund af en proces han paa den tid var indviklet i med major Myhlenphort i Trondheim angaaende en odelsrettighed i «Fosunds Gaard» (c: Fosna ved Christiansund) og ønskede først at se udfaldet af. Han fik da tilladelse til at rejse til Norge istedetfor. Men dette kan ikke ha tat mere end et halvt aars tid. Alligevel indstillede han sig først 22 april 1760 til theologisk attestats, hvor «de højærværdige censorer dr. Holm og dr. Rosenstand anerkendte mine anstrengelser» — som dog ikke vurderes højere end til karakteren non contemnendus.

Allerede samme aar var det i missionskollegiets møde 7 februar bleven bestemt, at Myhlenphort skulde udsendes til vaaren «for at succedere Hr. Rasch, der ifior hjemkom fra Friderichshaab». Men dette kunde ikke la sig gøre, fordi han endnu ikke var «avanceret tilstrækkelig» i det grønlandske sprog, hvori han siden sin antagelse var bleven undervist af Paul Egede tilligemed de andre «seminarister». Som theologisk kandidat fik han mere tid til raadighed og kastede

sig nu med større kraft over sprogstudiet. Efter tilfredsstillende attest fra Paul Egede modtog han da 13 februar 1761 kongelig udnevnelse til missionærembedet og ordineredes den 27de samme maaned i Vor Frue kirke af biskop Ludvig Harboe. 18de april indskrev han sit «vita» i bispeprotokollen og sluttede det med ønsket: faxit Deus feliciter! I missionskollegiets møde 12te marts var hans instruks bleven underskrevet. Den var «indrettet i alt som sædvanlig undtagen nogen forandring i henseende til catechet manuduction og fliid i at indsamle brændsel».

Derefter begav Myhlenphort sig med skibet til Frederikshaab, hvorfra han allerede 6te august samme aar tilskrev missionskollegiet «angaaende sit arbejde iblandt Grønlænderne».

I Frederikshaab boede Myhlenphort i det saakaldte «missionærkammer» i koloniens eneste vaaningshus, som han delte med købmanden, der havde en stue og et kammer, assistenten, der havde et kammer, og de europeiske haandverkere og arbejdsfolk, der boede den saakaldte «mandskabsstue» med køjer langs veggene. Bohavet i missionærstuen bestod kun af det aller nødtørftigste. Det nære naboskab til de øvrige europeiske kolonifæller behagede ikke Myhlenphort, der synes at ha været en enspendernatur og noget af en raring. Paul Egede siger om ham, at han var «vanskelig i omgang», og det synes at være rigtigt, thi ikke engang købmanden, som af selveste missionskollegiet faar attest for at være «en from og god mand», kunde han enes med. De «laa bestandig i disputte», især om handelens forhold, idet Myhlenphort, rimeligvis oftest uten grund, paastod, at købmanden udleverede ham raadden tran og hullede sælskind, og derfor forbeholdt sig ret til at indhandle af Grønlænderne, hvad han havde brug for af disse ting, medens købmanden paa sin side paastod, at han overtraadte sine rettigheder ved at gøre større opkøb end nødvendigt. Det endte med, at købmanden klagede til handelsdirektionen over, at Myhlenphort «giorde compagniet indgreb i handelen», en beskyldning, som missionæren dog kunde fralægge sig. Men at forholdet mellem dem derfor ikke var godt, kan let indsees, og det kom til at gaa mest ud over Myhlenphort, der bl. a. meddeler, at købmanden havde anbragt sin svinesti saaledes, at den stødte op til veggen, indenfor hvilken hans seng stod, og skønt han ofte havde paatalt, «hvad fugtighed denne hytte forarsager i mit kammer, hvor alt hvad ieg har synes at ville forderves ved mugel, og hvad ubehageligt det var for mig natte tide i min sødste søvn af hans sviins grynten at opvækkes», fik han aldrig andet svar, end at købmanden, «der skulde raade over alle ting, kunde bygge sit sviine-huus, hvor han fandt for got».

Trods disse ubehageligheder befandt Myhlenphort sig godt i Frederikshaab. Den indfødte befolkning kom han fra første færd til at staa i det bedste forhold til, og dens vel laa ham inderligt paa sinde. I første række dog dens timelige vel. Heri var forholdene skyld, saadan som de paa den tid havde formet sig. Som følge af, at menighederne ofte i begyndelsen mest bestod af kvinder, børn og fattige, nærrede mange hedninger «foragt og afskye for at gaae til underviisning og staae i societæt med dem». Ogsaa adskillige af handelens folk saa i høj grad ned paa de døbte Grønlendere, idet de paastod, at de var «i almindelighed de u-dueligste og dovneste blant den heele nation». Disse beskyldninger tog netop de driftigste og nidkæreste af missionærene sig meget nær og begyndte derfor i lighed med de herrnhutiske menighedsforstandere at ta sig kraftigt af menighedernes økonomiske forhold. Heri var Myhlenphort en af de ivrigste, støttet af den danske kateket Jochum Grønbech, der havde haft tilsyn med missionen i Frederikshaab i de to aar kolonien var presteløs. De to missionsbetjente kappedes i arbejdet for at «anføre de døbte til en god oeconomie», opmuntrede mændene til at gaa paa fangst og kvinderne til at indsamle forraad, sørgede for, at de unge drenge forsynedes med kajaker og fangstredskaber, og overvaagede, at de gunstige fangsttider og -lejligheder benyttedes og at alle i timelig henseende gjorde deres pligt. De fleste af de døbte bevagede de til at nedsette sig paa en stor ø i nærheden af kolonien, hvor det europæiske mandskabs demoraliserende indflydelse gjorde sig mindre gældende, men hvor de dog var saa nær, at deres lærere stadig kunde besøge og tilse dem.

Det tilstræbte maal naaedes virkelig ogsaa i nogen grad. Menigheden kom i løbet af disse aar «ved en god huusholdning i en god tilstand efter grønlandsk maade», og Myhlenphort oplevede lenge inden sin hjemrejse, at «endogsaa mange af de beste fangere iblant hedningerne selv have tilstaaet, at de med visse fangere iblandt de døbte [og her nevnes en lang række navne] i ont veyer icke kunde holde ud i at fare paa fangst».

Han forsøgte ligeledes at faa indført sauehold i Frederikshaab og satte meget ind derpaa, rimeligvis i den tanke her at kunne skabe et bierhverv for driftige Grønlendere. 1765 udsendte missionskollegiet efter hans anmodning en norsk bondekarl, Rasmus Paulsen Gram, forsynet med spader, tørveknive, «segler», økser o. a. redskaber baade til tørveskæring og høhøstning. Myhlenphort skulde selv, efter eget tilbud, betale hans halve løn og kost. Der kom dog ikke stort ud af disse bestræbelser, idet Grønlenderne ikke gerne indlod sig paa den slags nyheder.

Det kan dog neppe betvivles, at den ivrige virksomhed, Myhlenphort udfoldede for at faa sin menighed op paa højde med de bedste i timelig henseende, gik i nogen grad ud over den aandelige side af hans gerning, som dog maatte betragtes som den vigtigste. Ganske vist udfoldede han — ogsaa her støttet af Grønbech — en ikke ringe missionsvirksomhed. I de syv aar, han var i Frederikshaab denne gang, døbte han 134 hedninger, som regel efter grundig forberedelse. I missionsmenigheden døbte han omtrent 40 børn og viede 22 par, medens alle hans 4 formænd tilsammen kun havde viet 18. Hertil er rigtignok at bemærke, at han raskvek viede kærestefolk, af hvilke kun den ene part var kristen, naar blot den anden part gik til daabsforberedelse. Dette syntes missionskollegiet ikke om; men det skal dog bemærkes, at han kun gjorde det for at forebygge den forargelse, der kunde flyde af, at en kristen levede i uindviet samliv. Han fulgte ogsaa her sit eget princip og veg ikke derfra af hensyn til menneskelige lovparagrafer — og det er han ikke at dadle for. Hellerikke taler det til miskredit for ham, at han bestormede missionskollegiet om at maatte faa en kirke eller et forsamlingshuus, uagtet dette først opnaedes under hans eftermand. Derimod kan det ikke negtes, at adskillige af menigheden, som «vel i de første presters tid havde comuniceret», i hans tid «forsømte at betiene sig af dette saligheds middel» — hvilket maaske kan tilskrives hans større iver for det timelige vel end for det aandelige. Og i én henseende forsømte han sine pligter: hans beretninger til missionskollegiet var faa og lidet indgaaende, hvad enten dette nu skyldtes optagethed eller ulyst til kontorarbejde.

Hvorom alting er: missionskollegiet var ikke helt tilfreds med ham, og paa sit møde 19de februar 1768 udtalte det, at «saa omhyggelig han ellers kan være for Grønlænderne i det oeconomiske, synes han ey at tage sig sit læreembede med tilbørlig nidkærhed i hovedsagen». Og selvom dette var en ensidig og noget uretfærdig bedømmelse, enedes man dog om følgende resolution: «Saasom han og, efter at have været missionaire nu i 7 aar siden anno 1761, har udtient: saa indstilles underdanigst, om han skal forblive der længere, eller hiemkaldes og afløses af en ny missionaire.»

Resultatet blev, at en ny missionær, Otho Fabricius, blev budsendt i sommeren 1768, og 21de juli afleverede Myhlenphort missionen til ham og rejste tilbage til Danmark. Men om end det viste sig, at missionskollegiet havde gjort et ualmindelig heldigt valg i den nye mand, og at missionen i Frederikshaab — dog støttet af omstændigheder, som ikke skyldes nogen menneskelig magt, nemlig «den almindelige opvekkelse», der i disse aar gik over hele Grønland — oplevede en rig

blomstring, kan det dog ikke negtes, at der blev begaaet uret mod Myhlenphort. Han elskede Grønland og dets folk, og det var ham utvivlsomt en stor skuffelse, at han ikke fik lov til at fortsætte sin virksomhed deroppe. Han slog sig ned i København, men søgte ikke embede, og da Fabricius 1772 anmodede om hjemgang neste aar, meldte han sig til tjeneste paany. Paul Egede støttede ham, og uagtet de daværende «seminarister» protesterede imod, at han skulde «foretrækkes for dem, da de derved blev sat tilbage i velfærd», og spydigt bemærkede, at «Hr. Myhlenphort i sin tid blev rappeleret, hvortil collegiet vel maae have havt sine grunde», og at han «mærkeligt nok ikke har søgt befordring hernede, den han dog vel ellers som alle andre missionairs havde erhholdet», udnevntes han paany til missionær i Frederikshaab. 2den juli 1773 ankom han til kolonien efter en lang og farlig rejse, 5 søndag efter trinitatis holdt Fabricius afskedsprædiken og søndagen efter Myhlenphort tiltredelsesprædiken «i den af kiøbmanden bygte og saa kaldte kirke, som hvad væggene angaaer, da var opførte af jord, tørv og steen, hvorimellem var nogle stolper og 4-skaarne lægter». Han siger ellers, at den «kan blive bruugelig, naar den beklædes med bræder indvendig. Men taget er i alle deele uforsvarligt».

Ellers var han glad ved at være hos sin gamle menighed igen. Men maaske blev det dog, som saa ofte i slige tilfælde, noget af en skuffelse. Tiden var bleven en anden; den omtalte «opvekkelse» havde sat et andet tempo ind i arbejdet og skabt andre former end dem, han havde været vant til i sin første periode. Det kneb for ham at følge med og helst vilde han helt genopta sine gamle metoder. Det gik dog ikke, og han stræbte da at gøre sit bedste for at gaa ind i det nye. De af Fabricius selv oversatte og i brug tagne læremidler vilde han dog ikke benytte, hvilket ikke kunde undgaa at afstedkomme nogen forvirring. Imidlertid tog han sig med iver af menighedens oplæring og de mange nye katekumeners undervisning og med afgjort held; vekkelsen vedvarede nemlig stadig, omend i mere afdæmpet form.

I foraaet 1774 holdt Sydgrønlands nye viceprovst, Thorhallsen, visitats i Frederikshaab. Han opholdt sig der flere uger og gik meget grundig tilverks, prøvede menighedens kristendomskundskab og overhørte katekumenerne «meget nøye», men fandt alt i alt kun grund til tilfredshed. 15de maj afholdtes den egentlige visitatsgudstjeneste. Hele den forsamlede menighed blev overhørt af provsten. Først holdt denne en prædiken over dagens (6. sønd. e. paaske) evangelium og «gav i applicationen mit ærinde tilkiende. Siden overhørte jeg enhver af de voksne, og fulgte Hr. Myhlenphort med for at vise mig, af

hvilken bog jeg skulde spørge enhver, thi her ere adskillige forklaringer over catechismus, hvoraf nogle har lært en, nogle en anden. — Denne forsamling varede fra klokken 9½ formiddag og til kl. 4 eftermiddagen. Siden holdt vi atter forsamling med de unge og erfarede, hvad enhver lærte i skoelen, saavel i læsning som udenad. Da denne forsamling var forbie, reyste de ankomne Grønlændere bort, thi endeel havde lang vey hiem, og de vare /: som sædvanligt er ved denne tid :/ slet forsynede med proviant. Hr. Myhlenphort maatte købe sild¹ til dem.»

Som sit hovedindtryk af den Frederikshaabske mission udtaler provsten, at «hvad underviisningen angaaer, da er det unægteligt, at mange af meenigheden ere got oplyste og har en virkelig følelse af deres christendom; alle ere de under forsamlingerne sær devot og andægtige, saa jeg blev indtaget af deres forhold.» Det samme gælder den maade, de modtog provsten paa. Herom siger han: «deres udvortes væsen og omgang var mig saa behagelig. Hvor jeg kom, begegnede de mig med distinction og fulgte mig paa veyen baade frem og tilbage, saa langt som deres district strakte sig, hvilket ikke skeede i de andre missioner.» Ligeledes nevner han som «mærkeligt ved denne mission», at alle tilhobe, mænd og kvinder, unge og gamle, «for at lære at læse og hvad andet her traderes, give deres lærvillighed tilkiende, hvorfor og lærerne meget berømme dette steds Grønlændere.»

Saa siger provsten rigtignok, at endel af menigheden «havde dog et svag begreb og liden kundskab». Men han bemærker udtrykkelig: «saavidt jeg kunde erfare», og tilføjer, at dette muligvis kom af, «at saa mange præcepta, som her traderes, hvoraf den eene har lært dette, den anden andet, forvildede baade dem og mig, som de ogsaa selv havde beklaget». Endvidere beretter han, at «skole holdes paa hvert sted», og «de døbte Grønlændere ere alle formiddage samlede; endog gifte koner, som har leylighed dertil, gaae tillige med deres børn for at lære at læse; og over alt spores her en stor flid med skolen. Ved colonien selv holder Hr. Myhlenphort skole.»

Om ham bemærker provsten, at «hans indsigt i sproget er kun svag». Men «han søger og gør sig ald umage for at sætte Grønlændernes huusholdning paa en god fod», foregaar den med et godt eksempel og «opmuntrer dem idelig baade med ord og assistance». Han har hidtil ingen anden medhjælper haft end en døbt kvinde; derfor vil provsten nu forsyne ham med en dansk kateket som medhjælper.

Men — enten det nu var, fordi han selv ønskede det, eller missionskollegiet fandt, at han burde afløses — aaret efter vendte Myhlenphort tilbage til Danmark for godt. I de to aar, han denne gang var

¹ ∴: lodder (*mallotus arcticus*), som tørres og opbevares til vinterforraad.

der, blev der lagt omtrent 40 hedninger til menigheden. Kort før hans afrejse døbttes 5 voksne som han selv alene havde undervist. 2den juli 1775 indsatte han sin eftermand i embedet og afrejste kort efter. Hans medhjælper, kateket Johannes Andersen, gav ham i skrivelse til missionskollegiet følgende vidnesbyrd: «Hr. Jørgen Myhlenphort har været heel artig og god imod mig, saa jeg visselig ey kunde ønske mig bedre mand at omgaaes, og Grønlænderne ville visselig samme dom give; imod fattige, syge og elendige har han visselig været uforlignelig god, ja manglede heller selv, end de skulde mangle, saa jeg haaber ydmygst og underdanigst, at det høye collegium i naade antager sig samme mand i betragtning af den tjeneste, han dog virkelig har giort missionen — maaskee meere end somme andre.» Og — hvorledes det nu end forholder sig med hans hjemgang eller hjemkaldelse — vist er det, at det var med sorg, han skiltes fra sin virksomhed i Frederikshaab, og det fremgaar af en skrivelse, han aaret efter indsendte til missionskollegiet, at han følte det som en forurettelse, at han ikke fik lov at fortsætte — eller eventuelt genoptage — den. —

Under 20 april 1775 havde studiosus Diderich Otto Myhlenphort i København paa brorens vegne bedt missionskollegiet om anbefaling for en indlagt ansøgning om Førde sognekald i Bergen bispedømme — hvilket unegtelig tyder paa, at det var Jørgen Myhlenphorts eget ønske at hjemgaa dette aar. Han fik imidlertid ikke embedet og slog sig derfor efter hjemkomsten paany ned i København. 23de november anmoder han missionskollegiet om at maatte faa betalt to regninger for sauer som han i Grønland har solgt til sin eftermand og kateket Johs. Andersen, ialt til beløb af nogle og tredive rigsdaler. Han kan ikke selv hente pengene «formedelst et tilfælde, jeg haver faaet i mit knæ og ej endnu, siden jeg kom hiem fra landet, haver været eller saa hastig kan komme ud», men han trenger haardt til dem, «da jeg intet af penge eller pengers værd haver bragt med mig fra landet og derfor haver maattet laane til mit tøy at bringe i land».

Han søgte, saavidt vides, ikke senere noget embede. 1777, 6te marts, ansøger han kollegiet om «vartpenge» og «strax at maatte nyde 50 rigsdaler», da han er i meget trengende omstendigheder. Om han fik dem, kan ikke oplyses. Herefter forsvinder han af missionskollegiets annaler og ernærede sig siden væsentligst som «leyeprest» hos den københavnske gejstlighed.

«Anno 1797 den 1ste julii indfandt skiftecommissionen sig i snedkermester Kelbergs huus no. 322 i Helsingørs gaden, i anledning nylig

indkommen anmeldelse om, at forrige missionarius ordinatus til Fridrichshaab i Grønland *Jørgen Myhlenphort*, som her har logeret, er den 28de hujus [maa være juni] ved døden afgaaen.» Han havde ikke været gift og efterlod sig ingen livsarvinger. Hans endnu levende søskende var brødrene Edvard Michael, major i Trondheim (1731—1809), Christopher Andreas, stud. theol. i Bergens stift (1728—98; proprietær paa Skei i Førde), Diderich Otto, paa Vemmeltoft (=: Vemmetofte) kloster (f. 1730) og Ulrich Anton, examinatus juris i København (f. 1734) samt søstrene Ingeborg Cathrina, «enke af Væver(!) i Trundhiems stift» (1735—1809, havde været gift med proprietær Hans Bæver til Glærem gaard i Surendalen¹) og Kirstine Hedevig, «enke af v. Lemmering(!) i Bergen» (f. 1739, havde været gift med købmand Hans v. Lengern, 1738—82).

Afdøde havde «logeret» sammen med «forrige proviantforvalter» Selmer i en bekvemmelighed, som bestod af «2de sahle til gaden, hver paa 2de fag, et sengkammer til gaarden paa 2 fag, et kykken paa ½ fag; i værelserne er en bilægger og en vindovn, saa og brændeloft og fælleds tørreloft», alt til halvårlig leje 20 rigsdaler «foruden skorsteensfeyer- og renovations-penge». Lejemaalet var indgaaet 22 marts 1796 og skulde gælde «fra paaske fløtte tiid».

Hans eneste ejendele bestod af «en stoffes præstekiole med vinger, en ældre klædes-dito, en dito-dito, et par gamle bukser og en dito bonnet, en æske med 2de præstekraver samt et gammelt halsbind med spænde», som ialt vurderedes til 4 rd. 8 sk. Desuden oplystes det, at han havde en halv snes rigsdaler tilgode hos forskellige prester i København.

Boet sluttedes 30 oktober med en «beholden formue» paa 8 rd. 8 sk., som fordelte mellem Selmer og prokurator Top, der havde «ordnet» skiftet.

I en «pro memoria» til missionskollegiet skrev proviantforvalter Selmer, at pastor Myhlenphort havde logeret hos ham «siden Kiøbenhavns brand 1795» og var bleven ham skyldig for logis 17 rd. 4 mk. Den gamle prests «tilstand befandtes saa yderlig, at stadens præsteskab contribuerede til hans begravelse»; Selmer beder derfor kollegiet betale gælden, da han daarlig kan undvære pengene — og «ogsaa i hensigt til, at den gamle og værdige olding kan som gioldfrie mand hvile i sin grav». Om kollegiet har indvilget heri kan ikke oplyses.

¹ Døbt i Øye hovedkirke 2/1 1728, søn af oberstltj. Reinholdt Bæwer. Han blev 29/3 1770 gift med Jfr. Myhlenphort.

MARCUS NISSEN MYHLENPHORT

Inspektør.

Marcus Nissen Myhlenphort er født den 26de februar¹ 1759 i Christiansund som eneste søn af købmand paa «Indlandet» Johan Christopher Myhlenphort (1729—77) og hustru Anna Elisabeth Mechlenborg (1735—72). Ved hans daab 2 marts var tilstede som faddere: «Hr. capitain Rasmus Lam, Hr. proust Petter Kroppe, Monsr. Richert Nicolay Mechlenborg, Sr. Peder Krog Bonsachs kieriste Anna Dorothea Myhlenphort og Jomfrue Helvig Margrethe Brunbass².» Han opkaldtes efter «Monsr» Marcus Nissen Angel, som havde været købmand i Christiansund og gift med hans ovennevnte faster Anna Dorothea Myhlenphort.

Efter skoleundervisning i sin fødeby oplærtes han paa embedskon-torer. 18 søndag efter trinitatis 1775 blev han konfirmeret i Mel-dal kirke. 1781 «conditionerede» han i Trondheim, 1783 i Molde. 1785 var han i København «for at tage examen», 3: juridisk paa mors-maalet, efter hvilken han mente at ha udsigt til en ansettelse i Norge — ifølge et brev fra ham til senere stadskaptajn Flood i Skien, hvis nabo han ventede at blive. I oktober skriver han, at der nu kun er 14 dage til han er færdig, og 14 november tog han eksamen med karakteren «ei ubeqvem», hvorefter han rejste tilbage til Norge.

Inden afrejsen fra København henvendte han sig imidlertid til direktionen for den kgl. grønlandske handel og opnaaede løfte om ansettelse i Grønland, saasnart lejlighed gaves, ventelig det følgende aar. Hans lyst hertil lar sig let forklare, idet han i København natur-ligvis har opsøgt og været sammen med sin fars fætter, den forhen-værende missionær, nu «leyeprest» Jørgen Meyer Myhlenphort, der nærede en aldrig udslukket kærlighed til Grønland og Grønlenderne. Han begav sig dog — af mangel paa midler til at subsistere i Køben-

¹ Saaledes kirkebogen; han selv fejrede altid sin fødselsdag 28 februar.

² 1730—1806, gift med løjtnant Lorentz Christian Lied (død 1813).

havn — foreløbig tilbage til Norge, hvor han fik ophold hos sin søster og svoger, sognepresten Jacob Nissen Mechlenborg i Eidanger, hvor han tilbragte det meste av vinteren.

30 april 1786 mødte Myhlenphort igen i København og begav sig dagen efter til grønlandsk handels kontor for at «erfare sin bestemmelse». Han fik da besked om, at han var «destineert til det nordre inspectorat», men at det skib, han skulde afgaa med, ikke kunde ventes færdiglastet før i løbet af nogle uger, men at man i mellemtiden ønskede ham «til hielp med skriverie paa kontoiret, medens expeditionen gik for sig».

Endelig 31 maj underrettedes han om, at skibet «De 2de fruer Margrethe & Elisabeth», ført af kaptajn Egeskou, laa sejlferdigt paa reden og at afrejsen vilde finde sted neste dag. 1 juni mødte han da paa toldboden, fulgt af nogle venner og bekendte, der vilde ta højtidelig afsked med ham ved et glas i «Toldbod viinhuus». Afrejsen forhaledes noget paa grund af en passagers udeblivelse, Myhlenphort maatte gaa at hente ham, men omsider var alle samlede og de kom ombord henimod aften — men da var vinden løjet af, og de maatte blive liggende for anker til neste morgen.

Det blev en overmaade langvarig overrejse. Til at begynde med laa de nesten 3 uger og kadrejede i Øresund uden at kunne forcere Kronborgpynten. Her indhentedes de af to andre Grønlandsskibe, «St. Peder» og «Ebenezzer», der ligeledes maatte gaa tilankers for modvind. Ombord paa sidstnevnte var Nordgrønlands nye inspektør, fhv. revisor og korrespondent ved grønlandsk handel Jens Wille, og neste dag gik Myhlenphort over at hilse paa sin foresatte. Ellers for-drev de tiden dels med at betragte de efterhaanden mange «ankerligere» omkring sig, dels med at fiske og dels med at gøre skovture i land.

Da de omsider slap ud i Kattegat, maatte de krydse sig frem, og dette gik ikke saa rask for sig, da skibet var meget rankt, fordi det havde svær last paa dækket, deriblandt to store hvalfangerslupper. I Kattegat passerede de et norsk skib fra Brevik, som satte Myhlenphort i hel elegisk stemning: «de forestillinger, som i dag vandrede om i min siæl, vare mange. Ieg saa et skib og folk fra mit kiære fødeland, som ieg ønskede 1000de gange at kunde have fulgt. Og — ieg tænkte paa den tour som forestod til det langt borteliggende Grønland». Det var som en forudfølelse, han her havde, thi baade saa han paa denne rejse sit fødeland *for sidste gang* og — Grønland viste sig at ligge *flere maaneders* sejlads borte!

Skagerak viste sig aldeles umuligt at forcere for den slet krydsende skude, da det slog ind med stadig modvind og storm. De maatte søge

havn i Norge, først ved Lillesand og siden i Kleven ved Mandal. Her laa de hele 3 uger, forsøgte een gang at gaa ud, men maatte vende tilbage igen. Tilsidst var havnen saa fuld af skibe, at «man gik paa dem ligesom paa en broe, naar man vilde i land». Iøvrigt tilbragte Myhlenphort tiden meget behageligt. Han og de andre passagerer, løjtnant Bang og missionær Lintrup med frue, var nesten hver dag i land, foretog spasere- og fisketure og deltog i en bryllupsfærd oppe i landet, hvor der ogsaa indfandt sig en del hollandske matroser, der gjorde furore ved at svinge pigerne lystigt i dansen — med store træsko paa. Myhlenphort besøgte hyppigt fogden Hammond, der var lidt i slegt med ham, og en velstaaende købmand i Mandal, Gertsen, som viste sig umaadelig gæstfri imod ham, saa at han tog det bedste indtryk med sig fra sit fødeland. Dog var han paa en fisketur nærved at sette livet til, idet nogen matroser, som var hans roere, havde taget saa lystigt til sig af vaade varer, at de kæntrede jollen, da en af dem efter en irettesettelse vilde slaa Myhlenphort i hovedet med sin aare. Matroserne var ligeglade og erklærede, at «det var ligesaa godt at drukne i Norge som at gaae til Grønland» — men de var nær land og paa grundt vand, da jollen kæntrede, og alle blev reddet.

Da afrejsen omsider kunde berammes til 21 juli, modtog Myhlenphort som en sidste hilsen fra sit fødeland fra fogden Hammond «1 slagtet faar, nogle lax, endeel nye bagede brød, noget grønt og nogle flasker fløde til veiprovission», og efter «en gyselig tummel inden 53 skibe kom under seil» slap de endelig ud af havnen.

Paa overrejsen over Atlanten forfulgtes de bestandig af modvind og urolig sø, maatte bestemme sig til efter afholdt skibsraad at la de to slupper, som hang paa «laaringerne», gaa i søen for at gøre skibet mere manøvreedygtigt, og slap først i slutningen af august rundt Kap Farvel og ind i Davisstrædet.

Her blev genvordighederne imidlertid kun endnu flere, idet de foruden sø og vind nu ogsaa fik isfjelde at kæmpe med. Engang maatte endog alle de mandlige passagerer «hjelpe til at sætte skibet fra et iisbjerg, som vi laae paa siden». En anden gang fik de «ved en søestyrning» lenseportene slaaet ind, saa at vandet strømmede over dækket og ned i kahytten. Kaptajnen tabte aldeles hodet, flygtede ned i sit lille kammer og svarede madame Lintrup paa hendes ængstelige spørgsmål om, hvorledes det gik: «nu rider vi snart i helvedes afgrund, madam!»

De fleste passagerer samt styrmanden og flere af folkene angrebes meget sterkt af skørbug og maatte plejes og passes af Myhlenphort, som holdt sig frisk paa hele rejsen.

Tilsidst bad passagererne kaptajnen søge havn det første det bedste

sted i Sydgrønland, men han mente endnu, det lod sig gøre at naa Godhavn, hvortil skibet var bestemt. Nogen dage senere havde dog ogsaa han nesten opgitt haabet derom, samlede folkene og passagererne og foreslog dem som et fromt løfte at tegne sig for en sum efter hvers evne som «en gave til de fattige naar Gud hialp os lykkelig og vel til landet». Myhlenphort gav hertil 5 rd. — en anselig sum, naar man betenker, at hans aarlige gage var 50 rd.

Da de tilsidst nesten helt havde opgitt haabet om at naa deres bestemmelsessted, fik de omsider saa meget god vind, at de naaede Godhavn 26 september sent om aftenen efter nesten 4 maaneders rejse, den sidste tid paa meget smal ration og saagodtsom uden fersk vand. Alle ved stedet havde forlængst opgivet skibet, idet inspektør Wille var ankommen med «Ebenezer» flere uger tidligere. Den følgende søndag «prædikede missionair Hr. Lintrup, han holdt en skøn tale, hvori han takkede Gud, som havde beskiermet os alle paa den græsse-lige reise vi havde». —

Efter at være kommen til hegterne efter den besværlige rejse blev Myhlenphort beordret at gaa til Ritenbenk for at blive hvalfanger-assistent ved denne kolonis hvalfangstanleg Igdlutsiaq. Han havde medbragt til landet «en jagthund /: ved navn Jæger :/», men maatte la den blive ombord paa skibet, da de grønlandske hunde nær havde revet den ihjel, da han søgte at bringe den iland; «dette fortrød mig meget, efterdie ieg havde tænkt med den at gjøre mig mangel fornøvelse»¹.

Rejsen til Ritenbenk maatte gaa rundt om hele Diskobugt, da den sene aarstid ikke tillod at sette lige over med saa smaa fartøjer som dem, man da havde til raadighed. Hellerikke denne rejse foregik uden dramatiske episoder. Medens de laa paa havn ved Hunde Ejland og Myhlenphort var gaat tilkøjs i baadens «lille hytte agter», faldt vandet ved lavvande fra fartøjet og en sten i havbunden bibragte dette en læk, saa det straks sank. I sidste øjeblik reddede Myhlenphort sig iland halvpaaklædt og med kun een støvle; paa den anden fod havde han kun strømpe. Medens baaden de følgende dage istandsattes, maatte han bo hos Grønlenderne og spise rekling og sælhundekød — «hvilket sidste slags ikke ret vel vilde glide ned»; senere lærte han at sette pris derpaa. Et andet sted, hvor de laa i havn for natten og besøgte de derboende, forfærdedes Myhlenphort ved at se en 7—8-aars dreng, der kom hjem fra kajaktur med sin far, krænge pelsen af sig, tænde

¹ Dette turde nesten med sikkerhed vise, at han havde sit kendskab til Grønland fra gamle pastor Jørgen Myhlenphort; denne kendte *kun* Sydgrønland, havde han kendt Nordgrønland, vilde han ha kunnet sige sin slegtning, at det af ovennevnte aarsag ikke lod sig praktisere at holde europeisk jagthund der.

sig en pipe og sette sig hen hos sin mor og — die hende: «et øyeblik pattede han og i det andet røgte han tobak!» Ved Christianshaab blev han af købmanden inviteret paa sledetur, hvad han med glæde tog imod, men nær havde fortrudt, thi «da ieg havde sadt mig paa slæden, tog hundene græsselig afsted, saa ieg blev meget bange, thi ieg troede ikke at beholde arm og been uskad». Købmanden «brast i latter over min frygtsomhed» — og det varede da hellerikke mange maaneder, før Myhlenphort selv kunde le ad den, idet han meget hurtig fik anskaffet sig hunde og snart blev en habil sledekusk. Ved denne lejlighed fik Myhlenphort ligesom en indvielse, idet han her for første gang saa sælhundefangst med garn, udspendt under isen, og blev saa interesseret deri, at han bare ønskede: «at ieg snart maatte komme til det sted ieg var bestemt, for at kunde gjøre forsøg hermed».

I Claushavn, hvor hans medpassager løjtnant Bang skulde være assistent, blev Myhlenphort døbt med sit fremtidige grønlandske navn: «jeg hedte nu Kopanungarsuk ɔ: en spurv».

I Jakobshavn traf han slegtninge, idet hans kusine Johanne Dorothea Mechlenborg var gift med stedets købmand, Glomstad: «ieg kan ey sige, hvor fornøyet baade de og ieg vare over at see hinanden igien, skiøndt i denne afkrog paa jordkloden». Her traf han ogsaa provst Sverdrup, «en overmaade artig mand», som siden blev hans gode ven. Ligeledes traf han sin købmand, N. C. Leigh, paa besøg her.

I Klokkerhuk besøgte han landets eldste fungerende handelsbentjent, købmand C. C. Dalager¹. Ved ankomsten hertil var det nær gaaet galt, idet vinden stod i svære kast ud fra landet og ved indløbet til havnen slog fartøjets mast og sejl overbord. Købmanden sendte imidlertid straks en slup ud til dem med 4 «opskudte hvalliner» i, «den eene ende var i land og den anden var vi saa heldig at faae fat paa»; derved blev de halet ind paa havnen. I købmand Dalager fandt Myhlenphort «en overmaade giæstfrie mand» — «dog syntes mig, at det gik alt for overflødig med stærke drikke».

Endelig naaedes Ritenbenk 5 november, men «paa denne reise runden om bugten havde ieg, i tynde europæiske klæder, paadraget mig en sterk forkiølse». Og det værste var, siger han, «at drevelen i halsen var nedfalden, saa ieg ikke kunde tale uden med et hvæsing». Da dette tilfælde forværredes, vilde han havt kirurgen fra Godhavn tilkaldt, men da dette ikke lod sig gøre saa senhøstes, maatte han kvaksalverere paa sig selv. Han bandt da et med kamferspirituss vædet klæde om halsen og gik tilkøjs, skønt «dette voldte mig en gyselig smerte» — og neste morgen var han allerede meget bedre og «drevelen

¹ Far til den i sin tid kendte original, landskabs- og portretmaler Mathias Ferslev Dalager i Trondheim (1769—1843).

gaaet tilbage paa sin plads», men: «da befandtes ogsaa hængende paa halsen en stor pose fuld af vand», som nu blev «aabnet og stedet til-dækket med lægeplaster!» Dette maa dog vist kaldes en mirakelkur! —

10 november 1786 tiltraadte Myhlenphort sin post ved anlegget Igdlutsiaq, der «ligger i en styg afkrog og har ingen sikker havn» — hvilket stadfestedes flere gange i vinterens løb, idet slupperne blev revet bort af søen, skønt de var sat paa land.

Her tilbragte Myhlenphort sin første vinter i Grønland. Han tog straks med stor iver fat paa sælfangst med isgarn og var meget heldig dermed. Han gik ud tilsøs med mandskabet paa hvaljagt, saa ofte det lod sig gøre og der var aabent vand. Han havde forskellige mer eller mindre dramatiske oplevelser. I december paastodes det saaledes, at der var hørt «et fælt raab ud paa søen», hvilket Grønlenderne — «som ere meget overtroiske» — mente «maatte være et ondt omen for de som i denne vinter skulle være paa søen». Myhlenphort bemærker, at «de danske kolonister vare saamænd ikke bedre end Grønlenderne, thi de vare nu saa vis paa at en ulykke forestod, at de neppe torde komme til stranden, langt mindre paa søen». Han selv gjorde sig den tanke «at det hørte fæle raab maae have været lyd fra et søedyr».

Nogle matroser, som var paa rypejagt fra anlegget i januar 1787, kom tilbage og havde mistet en mand paa vejen. Myhlenphort maatte da ud med mandskabet at lede efter ham og fandt ham omsider «siddende dybt ned i et berg-hul hvorfra han ikke kunde komme uden hielp». De fik ham saa hejset op med en line uden at han havde lidt anden skade end nogle hudafskrabninger. Sine 7 skudte ryper havde han bundet saa fast paa sig, at han triumferende kunde bringe dem med hjem tilrods for sit uheld.

Da en af anleggets Grønlendere ved et vaadeskud var bleven slemt saaret i højre haand, maatte Myhlenphort til at agere læge, «pille haglene, krudtkorn og andet snavs ud af saaret», udvaske dette med «fransk brendeviin» og forbinde det med «wund balsam». Kuren lykkedes særdeles godt, men han la sig ved denne lejlighed ud med plad-sens «heks». Denne «gamle udøbte kiælling» havde nemlig «spaaet ved lampe-pinden», at den tilskadekomne skulde dø. Myhlenphort lod hende nu vide, at manden «ligesaavel som alle mennisker, engang skulde døe, men ey, som hun løy, af det skud han havde faaet i haanden». Over dette blev hun saa vred, at hun «lovede at en biørn engang skulde komme og gjøre mig skade naar ieg engang gik alleene til kolonien». Myhlenphort sendte hende da «en stokfisk» som tak for «at hun vilde sende en biørn ud paa mig» — hvorover hun blev saa skamfuld at hun lod fisken ligge urørt i nogen tid «i hvor megen lyst hun vel havde at fortære den».

Paa et besøg om vinteren i Godhavn overværede Myhlenphort med nogle andre handelsbetjente en aandemanerséance i et Grønlenderhus, men blev sammen med sine landsmænd fordrevet derfra ved «en regn af smaasten», som efter sigende «aanden» sendte ned over dem, fordi den ikke kunde finde sig i de fremmedes nærværelse. Og endelig overværede han ved sit eget anleg i begyndelsen af maj 1787 en stor «assemblée» af Grønlendere fra Claushavn og andre steder, ialt «5 konebaade med fruentimmer og 97 Grønlænder mandfolk i kajakker», som var kommen sammen for at synge strids- og smædesange mod Igdlutsiaqs og Ritenbenks Grønlendere, fordi disse havde været uheldige med fangsten i den forløbne vinter. Myhlenphort forstod jo ikke meget af sangenes indhold, men han morede sig over «deres løyerlige gebærder og grimacer» og over, at da de drog bort alle i følge — hvilket var «et skjønt syn» — stillede et par af anleggets gamle mandfolk sig op paa klippen med deres trommer i haanden og — «med 1000de fagter og gebærder» — trommede løs, saalenge de kunde øjne de bortdragende. —

Det var ikke lang vej mellem anlegget og kolonien — blot en mil eller saa tilsøs udenom forbjergene Kangeq. Men denne vej var ikke ofte passabel om vinteren, fordi isen sjældent legger til paa grund af brendingens voldsomhed. Den var sletikke passabel den vinter, Myhlenphort boede ved anlegget. Man maatte da over land, hvilket ofte kunde være besværligt. Ikke desto mindre tilbragte Myhlenphort mangan god stund hos købmand Leigh i Ritenbenk. Han var saaledes indbudt til at «fordrive jule dagene» ved kolonien. Lille juleaften begav han sig afsted «tilfods over Igdlutsiaqs fiælde» sammen med et par kolonister, der vilde tilbringe julen hos deres kammerater i Ritenbenk. De drog afsted kl. 7 om morgenen, men «da Laxebugten imellem det faste land og øen hvorpaa kolonien er etableret, endnu ikke var tillagt med is, saa maatte vi gaae en meget lang og besværlig vei. Kl. 7 om aftenen kom vi først til kolonien, altsaa havde vi været 12 timer paa veien hvoraf kan sluttes, at veien ikke var kort. Min flint, og nogle ryper som ieg havde skudt paa veien, samt nogle ferske lax havde ieg paa ryggen, hvilket godt mærkedes paa denne svære lange vei». Hjemrejsen 2 juledag slap de lettere fra, idet de med en slup blev sat over til fastlandet.

Myhlenphort foretog flere besøgsrejser fra Igdlutsiaq. Saaledes var han i marts med købmand Leigh i Godhavn, hvor de en uges tid festede bravt med de mange derværende landsmænd. De medbragte en meget stor forsyning af fersk proviant, nemlig 600 ryper og 30 harer, som kom særdeles godt tilpas. Ved Godhavn besøgte Myhlenphort den overvintrende kaptajn Egeskou, der laa for døden. —

Vi kan selvfølgelig ikke vedblivende følge Myhlenphort saa minutst som hidtil i hans lange Grønlandsliv. Men dette første aar er omtalt saa fyldigt, fordi hans egen dagbog giver et godt og interessant billede af livet i Grønland dengang. —

I sidste halvdel af maj 1787 foretog Myhlenphort en slupsrejse til Godhavn for at tale med inspektøren om sin fremtid. Da der endnu ikke var hørt fra Danmark, kunde han imidlertid ingen endelig besked faa. Denne rejse var begunstiget af det fineste sommervejr, hvilket kom ham særdeles godt tilpas, idet han hverken medførte telt eller sovepose — «den aabne mark var baade mit værelse og min seng».

I juni blev han af købmanden sendt til Jakobshavn for at hente post fra det dertil ankomne skib. Neppe var han imidlertid kommen indenfor i sin slegtning, købmand Glomstads stue, før der kom ilbud fra inspektøren, at han af direktionen var udnevnt til «oberassistent» og snarest muligt skulde overtage logen Kronprinsens Ejland. Skebnen var ham dog saa gunstig, at en sterk nordenvind hindrede hans tilbagerejse en dagstid, saa han ialtfald fik være en kort stund sammen med sine slegtninge. Det blev sidste gang, han saa købmand Glomstad.

I juli 1787 overtog han sin nye post paa Kronprinsens Ejland. Men her blev han kun et aar, idet han ved købmand Glomstads død i vaaren 1788 af inspektøren udpegedes til dennes efterfølger som købmand i Jakobshavn, hvortil han begav sig i juni og overtog kolonien af enken fra 30 juli. I Jakobshavn virkede han i 3 aar og fik i den korte tid kolonien sat paa god fod, navnlig ved at drive isgarnfangsten af sæler op til en hidtil ukendt højde og anlegge et par garnfangst-udsteder. Han ombyggede Zionskirkens indre ved at fjerne en række træsjøler, der delte kirkerummet efter midten og «skiammede det utroeligt», og i stedet opsette to rækker med en midtergang imellem, saaledes som kirken er den dag idag. Ligeledes skenkede han den to lysekroner af glas og lod dens ene klokke, der var revnet, omstøbe.

1791 ombyttede han — efter gensidig overenskomst med købmand Lidemark — Jakobshavn med Egedesminde, hvis vidstrakte distrikt hans fingre kløede efter at komme i lag med at kolonisere. Han overtog kolonien fra 29 september og fik her sin længste virketid som købmand — hele 10 aar. Kolonien var i sterkt forfald, da han overtog den, men det varede ikke ret mange aar, før den var bragt i blomstring. Dette afbrødes dog paa en sørgelig maade ved den i aaret 1800 ved engelske hvalfangerskibe tilførte koppepidemi som hærgede kolonien og distriktet i utrolig grad.

Det blev ikke Myhlenphort beskaaret at bringe Egedesminde paa fode igen. Allerede 29 april 1800 havde direktionen tilbudt ham Holsteinsborg, hvor forholdene var i meget sterk forvikling, under den

ærefulde form, at han for sin anerkendte dygtigheds skyld var at anse som denne derangede kolonis eneste redning, og at man var villig til at give ham helt frie hænder med hensyn til dens bestyrelse og gøre ham mindre afhængig af inspektøren. Myhlenphort modtog nølende tilbudet, fordi han følte sig sterkt bundet til Nordgrønland, men mente dog ikke at burde modsette sig direktionens ønske. Imidlertid hindrede koppeepidemien ham dette aar i at flytte dertil, men 29 september 1801 overtog han Holsteinsborg, der nu var i yderlig elendig forfatning, idet epidemien det forrige efteraar trods alle sikkerhedsforanstaltninger havde bredt sig dertil gennem nogle postmænd og decimeret befolkningen i den grad, at der knap var en fjerdedel mennesker mod tidligere.

Hellerikke Holsteinsborg faldt det i Myhlenphorts lod at bringe paa fode. Allerede 8 april 1802 konstituerede direktionen ham som inspektør i Sydgrønland efter kaptajn Bull, 12 august overtog han embedet, og i dette forblev han, efter at have faaet fast udnevneelse under 23 marts 1803, resten af sin levetid.

Det var en gennemgribende forandring for Myhlenphort at komme til Godthaab. I Holsteinsborg havde han endnu kunnet køre med hundeslede og dyrke sin hovedpassion, isgarnfangst af sæler, idet denne nok lod sig praktisere i de indre fjordarme. Men i Godthaab maatte alt dette opgives, og medens vinteren i Nordgrønland havde været hans bedste tid, da han rigtig førte friluftsliv og paa sin slede gæstede venner og bekendte i Diskobugtkolonierne, var han her bunden til et og samme sted hele den lange vintertid igennem. Saa var til gengæld sommeren mere urolig og forjaget her end hist — da skulde alle inspektoratssagerne ekspederes færdig til hjemsendelse, og da skulde kolonierne berejses og tilses, helst saa hyppig som muligt, og dette maatte for strækningen sydover meget ofte foregaa med konebaad, idet dette lette fartøj bedre lod sig manøvrere, naar storisen blokerede kysterne og kun lod en smal stribe fjærevand aaben, ligesom den ogsaa med lethed lod sig tage paa land hvorsomhelst.

Men Myhlenphort fandt sig tilrette med forandringen, hvor meget han saa i det stille har lengtes tilbage til Nordgrønlandslivet.

Som eksempel paa, hvilke hindringer naturforholdene i Sydgrønland kunde legge i vejen for en pligtro inspektørs tilsynsrejser, skal anføres hans forsøg paa at berejse Frederikshaabs og Julianehaabs distrikter 1805 — idet det dog maa bemerkes, at «storisen» maa have været særlig slem det aar.

13 maj begav han sig «paa sydreisen, havende til min befording mit reise fartøj». Ved Fiskenesset maatte han dog bytte dette med en konebaad med 6 roersker, styrer og 2 kajakmænd, da det forlød,

at der var «megen is» sydefter. Da det blæste sterkt af norden, holdtes isen dog foreløbig i tømme, og han kom uhindret til Frederikshaab, som han naaede 22 maj.

Efter 5 dages ophold her rejste han videre sydover i følge med missionær Rosenvold, der skulde paa tilsynsrejse til distriktets sydgrense. De naaede uden andre hindringer end ustadigt vejr i løbet af 4 dage til udstedet «Tiksalik» (Tigssaluk) «som ligger 16 miile fra Frederikshaab».

Men her mødte de isen. 1 juni vilde de drage videre, men — «storiisen viste sig i dag i saadan mængde, at man ikke kunde see aabent vand endog fra de høieste klipper, alle fiorde og bugter vare fuldpakkede af is». En Herrnhutermisionær laa indesperret nogle mil sydpaa «og kunde ikke komme nord efter formedelst is», han «havde været 15 dage paa veien hertil» og berettede, da han dagen efter omsider slap igennem og mødte Myhlenphort, «at storiisen var overmaade slem syd efter».

Her laa de nu 5 dage og kunde hverken komme frem eller tilbage, idet isen nu var løbet forbi dem nordefter. De holdt daglig udvig fra fjeldene og sendte kajakmændene ud mellem isen for at søge vej — men alt forgæves. Saa gav det sig tilmed til at stridregne, saa de tilsidst «ikke engang kunde komme ud af teltene paa marken».

Endelig maatte Myhlenphort da bekvemme sig til at opgi rejsen videre, da han indsaa, at sandsynligvis vilde «farvandet syd efter blive ufremkommeligt indtil høsten, naar østen og nordens vindene begynde at herske». Og da tiden var ham knap, maatte han beslutte sig til at vende tilbage til Godthaab.

Men dette var lettere tenkt end gjort. 3 dage medgik under utrolige anstrengelser og hyppig fare for at faa de lette fartøjer knust mellem isen med at naa tilbage til Frederikshaab, og da Myhlenphort efter endt inspektion her 17 juni brød op for i følge med missionær Rosenvold at forcere sig frem til Godthaab, var isen naaet saa langt nordpaa, at det tog dem 14 dage at naa Fiskenesset, hvorfra missionæren vendte tilbage, da han indsaa, at han ellers ikke vilde kunne naa hjem før til høsten, medens Myhlenphort efter bestandig kamp med ishindringer endelig naaede Godthaab 16 juli om aftenen. —

Myhlenphorts i den grønlandske personalhistorie ikke helt almindelige karriere skyldtes — som det allerede vil fremgaa af det hidtil fortalte — hans ubestridte dygtighed. Han var en særdeles praktisk og initiativrig kolonibestyrer, under hvis hænder handelen trivedes og dreves op til hidtil ukendte højder, uden at Grønlanderne paa

nogen maade forurettedes, tvertimod havde han i høj grad hjerte for dem, og deres ve og vel laa ham altid i første række paa sinde.

Han var en særdeles dygtig hvalfanger, som ikke forsømte nogen lejlighed til at gaa ud paa «brandvagt» med sine folk. Mens han bestyrede Kronprinsens Ejlund, gjorde han som den første forsøg med hvalfangst fra de ca. 15 km. sydligere liggende Hunde Ejlunde. Forsøget lykkedes, og han høstede anerkendelse af direktionen for «god oeconomie» derved, ligesom det hellerikke varede længe før en hvalfangerstation blev oprettet der efter hans anvisning.

Sælfangsten med isgarn viede han lige fra sin ankomst til landet sin fulde interesse, og den oplevede, hvor han kom, megen succes. Det skyldes i første række Myhlenphort, at denne fangst — eller rettere dette ny-erhverv for befolkningen — tog saa stort et opsving i Diskobugten, idet han selv gik i spidsen ved at drive den egenhændig i stor maalestok. Det samme var iøvrigt tilfældet med rævefangsten, som han selv drev baade med saxe og paa den gammeleskimoiske maade med stenfælder. 1791 leverede han til butikken *af egen fangst* 20 tdr. spek, 420 sælskind af forskellig art, 17 blaa og 1 hvidt ræveskind samt 22 hvalbarder. At det ikke var pekuniær fordel, men virkelig iver for befolkningens fremgang i økonomisk velfærd og handelens trivsel, der var drivfjedren for ham, kan ses af at hans hele indtegt af ovennevnte store levering efter de da gældende priser kun beløb sig til 71 rd. 1 mk. 8 s.

I aarsoversigt over handelen 31/12 1799 hedder det angaaende Egedesminde: «Kjøbmand *Myhlenphort* tilkommer fortient roes for at have bragt sælhunde garnfangsten i saa god flor at stedet er nær ved at kunde simulere med det fortrinlige garnsted Omenak.»

Dunindsamlingen paa øerne i skærgaarden drev han — samtidig med at han ivrede mod rovdrift — saa sterkt paa, at han anskaffede sig konebaade, som han udlaante til Grønlenderne til dette formaal. Udbyttet heraf var i 1789 «30 lispund [240 kg.] god duun», som betales af handelen med 100 rd., og heraf havde han selv slet ingen pekuniær fordel, idet det var forbudt Europeerne at tage nogen saadan ved udlaan af baade og redskaber, men hele indtegten tilfaldt de deltagende Grønlendere — til hvem den ogsaa ses at være udbetalt.

Egedesminde — sit længste virkested og egentlige «hjerterbarn» — lykkedes det ham ved successiv udnyttelse af alle det store distrikts erhvervsmuligheder, idelig omrejsen og virksomt tilsyn, at drive op fra en temmelig uanselig koloni til Nordgrønlands største og mest indbringende i datiden.

I ovennævnte aarsoversigt af 31/12 1799 hedder det videre om

Myhlenphort: «Denne virksomme handels betient lader sig og være angelegent at udføre, hvad man herfra havde anbefalet om at see districtets opvoxende ungdom anført til at øve sig i den egentlige grønlandske fangst og give dem leylighed til at anskaffe sig dertil nødvendige redskaber.»

Da han forflyttedes til Sydgrønland, stræbte han først som bestyrer og siden som inspektør overalt at udnytte landets indtegtskilder, bl. a. ved at søge isgarnfangsten indført hvor det lod sig gøre, endog helt nede i Julianehaabs distrikts inderste fjordarme, hvor isen la sig fast om vinteren. —

Missionen havde overalt en ven i Myhlenphort, som bestandig gav den al den støtte, han formaaede. Da Godthaab blev lagt ind under Frederikshaab som anneks, mente handelsdirektionen, at dens gamle faldefærdige kirke kunde sløjfes. Det skyldes Myhlenphort, at dette ikke skete, men at kirken tvertimod blev istandsat. Det ses af hans dagbog for 1807, at han gav — eller agtede at gi — et ikke ringe bidrag til udsmykning af dette tarvelige kirkelokale. I en «note over adskilligt, som ieg agter at requirere hiemme fra», der er tilføjet dagbogen, staar der nemlig: «*Til kirken: 24 lysearmer, 2 tin lysestager, 2 hvide voxlys, 1 al. høie, 20 al. uægte guld kniplinger, 2 tommer brede, 1½ al. carmosin rødt klæde samt 1 positiv til 50 rd.*» Hvorledes han udsmykkede Jakobshavns kirke, er ovenfor fortalt.

Sin iver for Grønlandernes oplysning la Myhlenphort for dagen ved flere forslag, bl. a. om læreanstalter og om trykning af gode og oplysende bøger — hvilket alt dog ingen følger fik foreløbig, fordi den lange krigsperiode lammede alle fremskridt.

Til lige stor ære for hans gode hjerte og hans missionsvenlighed tjener det, at han endog i den værste nødstid under krigen, da det var i høj grad Smalhans med levnedsmidler og Europeerne truedes af hungersnød, lod de i missionens tjeneste staaende Grønlandere faa proviant for deres løn, naar de var i trang. Missionær Wolf siger ved en saadan lejlighed: «Ieg var overhovedet uskiønsom om ieg ikke meddelte Hr. inspecteuren det sandfærdige vidnesbyrd, at han stedse viiser den største og uegennyttigste tienstagtighed og godhed mod missionens betiente.»

Ogsaa det europeiske mandskabs religiøse behov laa ham paa sinde. Ved hans omsorg udsendtes til kolonierne eksemplarer af Hans Strøms prædikensamling, som han fandt «opbyggeligere og lettere at forstaae af den lavere classe mennisker» — end de gamle postiller — i Grønland «hvor tilhørerne som oftest ikke er meget dybttaenkende». —

Myhlenphorts dygtighed og fremragende evner som kolonileder blev hurtigt opdaget og paaskønnedes meget. Inspektør Wille ansaa

ham for «een af de beste, paalideligste, flittigste og nidkiereste be-tiente» og skrev til ham selv i anledning af, at han havde beklaget at ha forlist 5 hvaler: «troer De da, kiæreste Hr. Myhlenphort, at ieg behøver noget beviis for at være overtudet om at De af alle kræfter opfylder Deres pligter? Ney! ieg behøver icke at viide andet end at De er frisk og vel; saa veed ieg tillige, at hvad Dem er and-betroet bliver drevet med iver, reedelighed og utrættet fliid, og da er ieg saa ubekymret om Jacobshavn som om denne colonie icke hen-hørte til mit inspectorat.» Den neste inspektør, Schultz, indvilgede med glæde i at Myhlenphort byttede koloni med Egedesmindes be-styrer, fordi han har «en lykkeligere legems helbred» og derfor er driftigere end denne, og han venter sig af byttet «Egedesmindes districts opkomst og deraf flydende handelens tiltagelse» — et haab, som altsaa hellerikke blev skuffet.

Handelsdirektionen viste allerede efter 4 aars forløb Myhlenphort sin paaskønnelse ved at forskaffe ham medaillen «pro meritis» paa grund af «nidkierhed for handelens vel». Da Myhlenphort i den anled-ning takkede inspektør Wille for dennes formodede medvirkning her-til, svarede inspektøren, at «denne er af slet ingen betydning, De vil selv indsee, at det er en let sag at recommendere en mand som ved alle leyligheder recommenderer sig selv». Senere bevidnede direk-tionen gentagne gange Myhlenphort sin paaskønnelse for «at forøge den aarlige production», og ved hans forflyttelse til Holsteinsborg be-grunder direktionen denne overfor Sydgrønlands inspektør ved at udtale, at Myhlenphort siden sin ansettelse «bestandig har opført sig saaledes i forskellige ham anbetroede bestyrelser, at vi kunne sætte tillid til ham».

Det var derfor en given sag, at da direktionen gjorde forsøg med i modsetning til tidligere at vælge inspektørerne blandt de i landet tjenstgørende funktionærer, maatte valget i første række falde paa Myhlenphort. Det var hellerikke forfejlet. De gode egenskaber og den dygtighed, der havde udmerket ham som kolonileder, fornegtede sig ikke, da han fik overdraget den højeste myndighed i landet.

Det var ikke Myhlenphorts skyld, at der ikke i Grønlands annaler staa synderlig andet ry af hans inspektørvirksomhed end krigens. Det faldt i hans lod at skulle forsøge at raade bod paa de skebne-svangre følger, som den 7-aarige krigsperiode i forbindelse med en nu ganske uforstaaelig og uforsvarlig mangel paa energi og omsorg for Grønland hos direktionen medførte for Europeerne i landet og den indfødte befolkning. Og dette var et Sisifysarbejde — og et saare utaknemligt.

Det er bleven fremholdt at det — i *modsetning* til Myhlenphort

— skyldtes inspektør Motzfeldts energi og foretagsomhed, at krigens følger følte mindre i Nord- end i Sydgrønland.¹ Men dette er ganske misvisende. Naar det saaledes siges, at «han [o Motzfeldt] forhandlede direkte med firmaet Bortvich & Co. i Leith om den fornødne tilførsel og skyede ikke i 1811 at foretage den lange og besværlige rejse fra Godhavn til Godthaab for at bringe posten til Sydgrønland og forhandle med sin kollega der om de nødvendige forholdsregler», saa forholder dette sig slet ikke saaledes. Det var ikke i 1811, men i 1810, at inspektør Motzfeldt rejste til Sydgrønland, og han har da forhandlet med Myhlenphort om en *fælles* henvendelse til vedkommende firma. At det saa blev Motzfeldt, der *paa begges vegne* traadte i forbindelse med firmaet, kom af at Myhlenphort ikke var det engelske sprog megtig. Men at det forholder sig som her anført kan ses allerede deraf, at det engelske firmas første vareudsending først indløb i efter-sommeren 1811, men det bevidnes med sikkerhed af den omstendighed, at varerne udsendtes under *begge* d'herrers adresse. Og naar det fremdeles siges, at «selv Sydgrønland kunde han [o: Motzfeldt] hjælpe med varer, der blev hentede af jagten fra Julianehaab», saa er dette ganske fejlagtigt, thi de nevnte varer var den del af den engelske udsending, som *med rette* tilkom Sydgrønland, hvorfra de dog netop *ikke* blev afhentet af Julianehaabs jagt. Det er vel endog tvivlsomt, om de overhovedet *alle* er bleven afhentet, thi i 1811, da de mest tiltrængtes i Sydgrønland, fik man der sletingen underretning om deres ankomst, og da man omsider fik den i sommeren 1812, vidste man allerede, at Sydgrønland det aar dels var bleven, dels vilde blive undsat med flere fuldt ladede skibe direkte fra Danmark.

Nej, forholdet er meget mere *det omvendte*. Om den undsetning med proviant, som det eneste skib, der i 1810 kom til Grønland, d. 6 november bragte til Egedesminde, siger missionær Wolf, der i det hele taget bruger sterke ord om Nordgrønlands forsyning og forbrug i disse aar i modsetning til Sydgrønlands, at den «er bleven saa ubroderligen deelt, at det sydlige Grønland *næsten intet faar*». Sydgrønland fik saaledes paa ingen maade hjælp fra inspektør Motzfeldt. Tvertimod blev Nordgrønland hjulpet af Myhlenphort. Motzfeldts rejse til Godthaab i 1810 var nemlig først og fremmest *en provianteringstur*, idet han indfandt sig med to store fartøjer for at hente *undsetning* af levnedsmidler til sit betængte inspektorat — og *fik* den med stor beredvillighed, uagtet Sydgrønland knap havde nok til sig selv.

I det hele taget kan det ikke siges med nogensomhelst ret, at Myhlenphort ikke i disse kritiske aar var stillingen lige saa voksen

¹ Schultz-Lorentzen: Grønland under krigen 1807—14 (Atlanten II, 376 ff.).

som sin kollega i Norden. Det var dog han, der tog den ligesaa behjertede og betimelige som — baade hvad skibets lidenhed og direktionens eventuelle misbilligelse angaar — forvovne beslutning at sende den i landet stationerede galeas til Europa, hvorved Sydgrønland straks blev lettet for et ikke ringe antal sultne munde og fik rimelig udsigt til ved dette skib dog at faa *nogen* undsetning det følgende aar. Og det er ligeledes sikkert, at Myhlenphort altid fordelte de forhaandenværende proviantbeholdninger fuldtud retfærdigt. At der efterhaanden ikke var meget at fordele, er en sag for sig — men dette maa dog virkelig legges direktionen til last og ikke Myhlenphort.

Ganske vist saa denne fra først af lyst paa forholdene og ventede krigens hastige afslutning — hvad der vel var medvirkende til at han ikke betenkte sig paa at assistere Nordgrønland med proviant i 1810 — men dette kan saa langt fra tjene til hans forklejelse. Det hjalp ham tvertimod til at udholde de svære aar. Det virker forunderlig rørende at finde en seddel — stukket ind i hans dagbog under kongens fødselsdag 28 jan. 1809 — af følgende indhold:

«Af de glæder, som den algode Gud! har ladet mig nyde paa mit livs løbebane, kan ingen sammenlignes med den ieg nyder i dag med at kunde have den fornøjelse at tilmelde Deherrer missionairer og handelens betiente i søndre Grønland: at Danemark har sluttet en hæderlig fred med England. Dette usigelig glade budskab er mig tilhænde kommet med den kongl. grønlandske handels administrerende directions skrivelse dat., hidkommen over England med skibet capit. . . . som i morges anløb Kangek¹, omtrent 2 miile fra Godthaab.»

Det skulde unegtelig løbe meget vand i stranden, inden denne smukke fantasi blev virkelighed!

Det eneste, som med skin af ret kan bebrejdes Myhlenphort i hans forhold under krigsperioden, er at han i 1809 havde skrevet til direktionen, at Sydgrønland nok kunde klare sig i 3 aar med hvad der var i behold af proviant. Dette havde direktionen til publikums beroligelse indrykket i de offentlige tidender — hvad der, da det blev bekendt i Grønland, kaldte en syndflod af bebrejdelser ned over den arme inspektørs hode. Men det tjener til hans undskyldning, at han neppe havde sagt for meget, blot havde han ikke regnet med — og heller ikke *burde* kunne regne med — af sit gode hjerte at skulle blive nødt til at afgive to fartøjslaster til Nordgrønland, og at enkelte

¹ Yderste pynt af landet paa Godthaabsfjordens nordside, i nærheden af Hans Egedes første plads, «Haabets Colonie».

af købmændene i inspektoratet vilde ødsle saadan med de forhaandenværende oplag, at disse maatte slippe op lenge før beregnet. —

Efter krigen anvendte Myhlenphort alle sine kræfter og al sin indflydelse paa at læge de saar, den havde tilføjet hans inspektorat. Han bestyrede iøvrigt sit embede til sin død til direktionens fuldeste tilfredshed, og var agtet og afholdt af alle i landet og af enhver som kom i berøring med ham. Mineralogen Giesecke, der boede 3 vintre i hans hus, siger om ham, at han «gehört zu den menschen, welche man sogleich ihres offenen und ungekünstelten betragens wegen lieb hat», og ved sin endelige afrejse fra Grønland 1813 mindes han ham og sender ham sin tak «in vollem maasse», fordi han ved sin «täglichem umgang mir die ewig langen winternächte versüsste». Det var hellerikke for meget sagt. Medens inspektør Motzfeldt for Gieseckes ophold hos sig i 3½ aar tilsendte direktionen en regning paa 700 rd., foreligger der intetsomhelst om, at Myhlenphort har beregnet sig nogen godtgørelse for den tid, han opholdt sig i *hans* hus. Han vilde ikke engang modta bevis for de penge, han havde forstrakt videnskabsmanden med. Og en lignende opmærksomhed og omhu lod han blive enhver rejsende, som kom til Grønland, tildel.

Myhlenphorts økonomiske kaar tillod ham saadanne flotheder. Allerede 1789 havde han tilgode hos handelen ca. 550 rd., uagtet hans aarlige forbrug i landet udover kostdeputatet allerede da ikke var helt ringe, i 1790 saaledes 253 rd. Han blev derfor efterhaanden meget velstaaende efter tidens forhold, og uagtet hans formue naturligvis reduceredes meget sterkt ved statsbankerotten, var den ved hans død temmelig anselig. Paaholdende var han paa ingen maade — hvad det ovenfor fortalte noksom viser. Han synes tvertimod at have været en slags frivillig og godhedsfuld «laanekasse» for alle og enhver. Han udstedte stadig anvisninger baade for købmænd, assistenter og missionærer, saavel de danske som de herrnhutiske. Saa meget merkeligere er det, at han aldrig havde betalt en gæld paa 30 rd. til stadskaptajn Flood i Skien. Pengene var laant i 1785, da han skulde rejse til København «at tage examen», og fordringen anmeldtes af kreditor — der havde troet ham forlængst død — i dødsboet efter proklama, men for sent. Myhlenphort maa ganske have glemmt dette lille mellemværende. —

Inspektør Myhlenphort var ugift. Han havde været forlovet — om fra sin ungdom eller senere pr. brev eller kommissionær, vides ikke, selv aflagde han aldrig noget besøg i fedrelandet — med en *Jomfru Alberg*, som i sommeren 1800 skulde have rejst op til ham, men blev syg og døde kort forinden afrejsen.

Hans hus styredes af en blanding, *Ane Marie Jacobsdatter Lynge*, f. 1768 i Umánaq som datter af den danske kateket Jac. Povelsen Møller og hustru Rebecca, og gift med en blanding, Albrecht Larsen Lynge, som stod i handelens tjeneste paa Kronprinsens Ejland, da Myhlenphort kom dertil. Herfra fulgte hele familien med ham til Jakobshavn og senere til Egedesminde, hvor manden døde. Enken og børnene fulgte da med Myhlenphort til Sydgrønland. Hun styrede hans hus ordentligt og dygtigt, hvorfor han ogsaa efter mandens død for at holde paa hende forsørgede hele hendes børneflokk. Hun døde i Godthaab 10/1 1833. Med hende havde han datteren *Elisabeth Augustine*, der senere blev gift med en Færing, bødker *Paul Laih*, hvem hun fulgte til Færøerne, hvor han døde. Hun vendte da tilbage til Grønland og døde i Holsteinsborg 22/7 1847. —

Myhlenphort havde mange interesser og fulgte forbausende godt med paa alle omraader. Hans bibliotek, der talte over 700 bind foruden en mængde hefter og tidsskrifter, var meget alsidigt. Det var ligesom et slags privat og gratis laanbibliotek for hele Sydgrønland. Hvert efteraar vandrede store bogpakker derfra ud til handelsbetjente og missionærer ved de forskellige kolonier — for neste foraar at vende tilbage til bytning med nye. Ved hans død var en mængde bøger ude, som efterhaanden indløb til boet.

Skønt Myhlenphort sad inde med en viden som faa om Grønland og grønlandske forhold — Giesecke taler om de sagkyndige mænd «worunter man Herrn inspecteur Myhlenphort oben an sezzen kann» — forelaa der intet trykt derom fra hans haand. Derimod findes der — i grønlandsk handels arkiver — flere interessante manuskripter af ham, deriblandt en udførlig og instruktiv beskrivelse af Egedesminde distrikt 1799 (udg. af mig 1937) og en indgaaende skildring af koppepidemien i Diskobugt 1800 foruden en lang række dagbøger (udg. af mig 1935). En klar og velskreven afhandling om isgarnefangst er meddelt af mig i Dansk geografisk Tidsskrift 1919. Ogsaa om «hvad der kunde være at gjøre til forbedringer af Grønlandernes kaar» havde Myhlenphort paa direktionens opfordring indgivet en afhandling i aaret 1800. —

Myhlenphort var i ganske ualmindelig grad egnet til livet i Grønland. Han var — hvad der fik stor betydning for hans stilling — en særdeles omgængelig mand, som ikke let kom i konflikt med nogen af de øvrige Europeere. Han havde kærlighed til Grønlanderne og besad en ikke ringe evne til at sette sig ind i deres liv og tankegang. Han forstod tillige den maaske navnlig i de tider vanskelige kunst at omgaas dem saaledes, at han fik indflydelse paa dem og kunde faa dem til det, ingen anden kunde. Da den svermeriske bevægelse fra

1790-aarene i Sukkertoppens distrikt blussede op paany i 1803, skyldes det i væsentlig grad Myhlenphort, at den saa hurtig faldt til ro igen.

Saa var han endelig ogsaa en legemlig sund og robust natur, som godt taalte de strabadser, en grønlandsk embedsmandsvirksomhed dengang førte med sig. Paa en togtrejse i september 1792 til Egedesminde store syddistrikt faldt han overbord fra fartøjet «i en topsejls kuling». Baadens stevn ramte ham i brystet, idet den skød frem gennem vandet, og en spiger tog fat i hans pels, saa han førtes med, slæbt gennem søen, et langt stykke. Endelig fik han revet sig løs, men kom «næsten et riffelskud» bort fra fartøjet, inden han — nesten halvdød — blev reddet op i jollen, som mandskabet omsider havde faaet løst. En anden gang — det var mellem Godthaab og Frederikshaab — rev en isskodse hul paa hans konebaad, men til alt held saa nær land, at det lykkedes at naa ind, inden baaden sank — «havde ikke dette været tilfældet, og ikke en anden baad havde været ved haanden, da havde min og medhavendes undergang været viss!»

Myhlenphort taalte ogsaa godt Grønlands særegne levemaade og blev aldrig «antastet» af den fordærvelige skørbug — dengang alle Europeeres værste fjende. Han vides kun en eneste gang at have været virkelig alvorligt syg, nemlig i 1788, da han overtog Jakobshavn — da var han til gengæld saa medtaget, at man «ikke troede ham til livet», men han kom sig dog forbavsende hurtigt. Ellers led han kun under følgerne af «gammel frost, som ieg ved garnrygtningen i Norden har paadraget mig». Om vinteren merkede han ikke dertil, men om vaaren, naar varmen kom i luften, hovnede hænderne op, saa at han fik «meget ondt for at skrive». Da han ved sin udnevnelse til inspektør var bange for, at dette skulde gøre ham utjenstdygtig før tiden, bad han direktionen paa hans vegne at «consulere en dygtig læge i Kiøbenhavn». Han maa være bleven hjulpet, thi der ses intet merkeligt ved hans skrift, der lige til det sidste er ualmindelig fast og tydelig. —

Imidlertid har krigsaarenes trengsler og savn nok alligevel bidrat til umerkeligt for ham selv at undergrave hans sterke konstitution. Hans elendige bolig skulde ikke heller tjene til at styrke den. Godthaabs daværende inspektørresidens laa saa uheldigt til, at al sneen fra den store slette bagved skulde fyge ned omkring den, saa den til langt hen paa vaaren var som gemt ned mellem høje snevolde, og desuden i en sump, saa at der flød «en elv» midt igennem den ene sidebygning. Taget var saa utæt og gennemhullet, at der med regnvejr — «der om sommeren indtræffer 2 à 3 gange om ugen» — maatte holdes «henved 30 kar» i beredskab til at sette under dryppene. Desuagtet fik man undertiden «en hel vandflod» ned i værel-

serne. I høsten 1802 fik Myhlenphort saaledes sine sengklær og bøger «næsten bedærvede af regnvand». At en saadan bolig i sig selv er usund, er indlysende. Og i krigsperioden er den ikke bleven sundere, thi alle bygninger i Grønland forfaldt dengang.

Thvertfald døde inspektør Myhlenphort ret pludselig den 7de december 1821. Endnu et par dage før havde han foretaget embedsforretninger. Han begravedes 15 december paa Godthaabs kirkegaard «under alle brugelige æresbevisninger». Hans gravsten staar nu opstillet i landsfogedboligens have.

Hans bo opgjordes til omtrent 13 000 rd.¹ Ved testamente havde han et par aar tidligere bestemt, at hele formuen — med undtagelse af nogen mindre legater til husholderskens voksne børn og til hans guddatter, Marcusine Wolff, datter af købmand G. H. Wolff (se denne) — skulde deles i to lige dele, hvoraf den ene skulde tilfalde hans husholderske og datter og den anden hans søster Anna Elisabeth, der først havde været gift med presten Mechlenborg († 1799) og siden med proprietær paa Øvre Semgaard Peter Rougtved († 1810).

Denne disposition gav anledning til indsigelse fra hans anden søster Sophia Susanna, enke efter købmand Hans Jacob Sahling i Trondheim. I et 3 foliosider langt, rørende brev, dateret fra Leikanger og skrevet med en gammel, rystende haand — og en skrekkelig ortografi, f. eks. «*indspægtøren*» — beklager hun, der nu efter sin families død er ensom og fattig, sig til skifteforvalteren over at være forbigaaet. Hun mener, at søsteren — der synes at ha været den eneste, der har bevaret forbindelsen med broren i Grønland — forsetlig har fortiet, at hun endnu er i live eller endog «indbildt ham for mange aar for hæn at ieg var død». Hun vil ikke forsøge at fravriste husholdersken hendes part — «skiønt det er een stoer løn at faae 6 tusin i forlaad og en fatig mæn dog alletider oprigtig sødster i hans fatige dager ikke skulle faae noget». Men hun kræver som en ret — og ogsaa i henhold til et løfte, som søsteren, da hun netop efter mange aars forløb besøgte hende just da meddelelsen om arven kom, havde git hende om at dele sin part med hende — en fjerdedel af arven, da hun altid har hjulpet broren, bl. a. med understøttelse til Københavnsrejsen 1785 og med et udleg af 100 rd. til jomfru Alberg, hvoraf hun aldrig havde faat mere igen end 70 rd.

Hun kunde dog — beklageligvis — ikke faa noget ad lovens vej, da testamentet godtgjordes at være affattet ved fornuftens fulde brug.

¹ Der solgtes ved auktion i selve Grønland for over 1500 rd., mest møbler og bøger.

JOHAN CHRISTIAN MØRCH

Købmand.

Johan Christian Mørch er født 15de oktober 1768 i Norge. Hans fødested og herkomst kendes ikke. Han opgir selv at være født i Frederikshald, men har ikke været at finde i denne bys kirkebøger.¹ Da han blev gift vægrede han sig ifl. brev fra Sydgrønlands inspektør til handelsdirektionen ved at gøre indskud i enkekassen, «ventelig paa grund af undseelse for at skulle gøre reede for, hvem hans forældre ere, og hvorledes han er kommen til verden». Han kunde dog ikke slippe fri for at gøre det befalte indskud, men paa hans aldersattest i enkekassens arkiv er ingen foreldre opgit. Ved sin paatenkte hjemrejse 1804 ansøgte han dog aaret forud inspektøren om tilladelse til at medbringe nogle ræveskind af egen fangst «til en present til sin gamle fader» — saa paa det tidspunkt har han altsaa alligevel vedkendt sig denne.

Ellers siger han selv, at han har «lidt under fattigdom fra fødselen af». Men i sin tidlige ungdom fandt han en velynder i advokat Hans Ulrich Kyhn, som tog ham paa sit kontor, hvor han var i 6½ aar «beskæftiget med det juridiske fag», i 5 aar var han endog ene-kontorist og tænkte paa at indstille sig til juridisk examen paa morsmaalet i 1786 — men to aar før døde hans faderlige ven og han maatte opgi sine planer om en juridisk fremtid og søge ind i kgl. grønlandsk handel. Han glemte dog aldrig sin ungdoms velgører. 1794 skaffede han dennes søn Hans Jac. Kyhn post som assistent i Grønland, men umiddelbart før sin udrejse fra København blev den unge mand syg og kom hverken dengang eller senere ud til landet.

Knap 17 aar gl. blev Mørch antat til Grønland i vaaren 1785. Han bestemtes til «det søndre inspectorat», og det har vel været tanken, at han paa grund af sin sygdom foreløbig skulde gøre tjeneste som «haandskriver» paa inspektoratskontoret i Godthaab. Det blev imid-

¹ Den eneste Johan Christian som er døbt ved denne tid i Frederikshald, er søn af købmand Didrich Hildebrand Pfeil og kjereste: døbt 14 februar 1767. (Meddelt af P. R. Sollied.)

lertid kun ganske kort tid, han var her. Der var trang til assistenter ude ved kolonistederne, og Mørch fik allerede samme sommer som han var kommen til landet en saadan post betrot i Frederikshaab. 20 august 1785 tiltraadte han sin stilling her under købmand Abraham Sandholt, en solid og dygtig mand, der dog allerede det følgende aar afløstes af «oberassistenten» fra Fiskenesset, Hans Henrik Raun, der her fik sin første virkelige købmandspost, uagtet han havde været handelsbetjent i Grønland fra 1755. Han var en from og god mand, der havde sluttet sig nær til Herrnhuterne og hvis oprigtige kristentro satte sit pæg paa kolonierne, han gjorde tjeneste ved. Men hans evner som kolonileder var ikke fremragende. Her fik han nu en god hjælper i enhver henseende i den unge Mørch. Denne, der var velbegavet og evnerig, lærte paa grund af sin ungdom snart det grønlandske sprog til fuldkommenhed og vandt ved sit friske og djerne væsen befolkningen, der meget snart betragtede ham som en af sine egne og som han fik en betydelig indflydelse over, saa at Frederikshaab i den forholdsvis lange aarrække han var ansat der, trods befolkningens gamle ry for «vildhed», var et af de fredeligste og mest produktive etablissementer i Sydgrønland. Den unge assistent vandt ligeledes det europeiske mandskab helt for sig ved sin muntre omgængelse og raske beslutsomhed, der dog aldrig tillod nogen art af insubordination, og de fulgte ham alle som en i tykt og tyndt. Frederikshaab var saa at sige den eneste koloni, som den fordringsfulde og herskesyge inspektør Bendt Olrik ikke kunde finde noget at udsette paa. Om Mørch selv udtalte han, at han var «i mange henseender dygtig, men stiv og indbildsk» — hvilket sidste, saafremt det er en rigtig bedømmelse, vel tildels kan skrives paa hans ungdoms regning, men som formodentlig rigtigt fortolket betyder, at han ikke har ligget paa maven for den stormegtige inspektør.

Mørch var en energisk og dristig togteleder, der ikke skyede hverken vejr eller aarstid, naar det gjaldt at naa frem med fartøjerne i det vidtløftige og isopfyldte udhavsdistrikt. Der findes i Godthaabs inspektorsarkiv en dagbog fra ham for «handelsaaret» 1789 (o: 1/7 1788—30/6 1789), der tydeligt viser dette og hvoraf skal gives et par illustrerende eksempler. De viser tillige hans ungdommeligt livlige stil:

«14de octobris: Sværdfiskene har i dag i stor mængde visiteret alle fiorde og bugter heromkring, hvilket spaaer faae sælhunde paa nogen tiid.

31te octobris: Norden vind med skyet luft, da 3 sole blev seet paa himlen — og 3 åtårsuit [svartsider] fanget her i Helvede [Törnårssuksfjeldet syd for Frederikshaab; Törnårssuk var

den gammeleskimoiske hovedhjelpaand, af Hans Egede og de følgende missionærer brugt som navn paa Djævlen].

7de novembris: Om morgenen begav vi os strax med stille til at roe, da vi kunde see en aaben rende over fiorden, og ved hielp af lidet n. o. vind netop hialp os igiennem, saa at, da vi vare komne i havn ved Narksolik [Narssalik-øen ca. 50 km. syd for kolonien], vi kunde see heele fiorden fuldstoppet med den fra iisblinken udkiørende iis.»

Saa laa Hr. Mørch for anker her og sendte bud til de i omegnen boende Grønlendere «for at hidkalde dem med deres handels gods». De to bud-kajakker betaltes med $\frac{1}{2}$ kg. tobak, og udbyttet af indhandlingen var ialt $21\frac{1}{2}$ «ballie» (å $1\frac{1}{2}$ tønnde) spek, 2 baadeskind, 4 spraglede og 19 «gemene» sælskind samt 4 hvide ræveskind.

Neste dag maatte de til at begynde med bryde sig vej igiennem en 4 km. lang strekning af nyfrossen is «med nogen besværlighed», fik derpaa modvind og maatte ro, saa at hele dagsrejsen blev ca. 15 km. Det var 11 november.

Hele togtet varede fra 4 oktober til 12 november — saa sent paa aaret og i halvaaben baad, uden andet skærm mod vind og vejr end «en liden hytte agter»!!

De fik paa hele togtet indhandlet $33\frac{3}{4}$ ballie spek. Mørch siger da: «Vel kan spæk-baaden, naar den mod søen skal kunde nogenledes biærge sig, ej godt føre meere end 30 ballier spæk; men da jeg syntes det var for bekostelig for den høye handel at leje en kone-baad til at hiemføre de øvrige $3\frac{3}{4}$ ballie spæk, og derfor give 1 rdls penge; tilmed ingen søe var, da jeg lastede baaden, indtog jeg det alt sammen, og desaarsag 2 miile syden colonien, formedelst vindens afløining i en disparat bræk-søe vel fik nogle tønnder vand ind; men dog Herren være lovet lykkeligen ved vindens igienkomst strøg igiennem og som meldt langede colonien kl: omtr: 3 eftermiddag.» En «god betient» maatte altsaa vove livet for sig og 4 mand for ikke at sette den kgl. handel i en bekostning af — 1 rd.!!

5 december kom der bud til kolonien, at Grønlenderne omkring Narssalik havde haft god fangst og atter havde spek at sælge. Træbaadene var alle sat paa land og kunde ikke paany settes ud uden altfor stort besvær, men Mørch fik en af mandskabet overtalt til at gaa med, lod sig udlevere proviant og handelsvarer, og laa paa spring til med første gunstige lejlighed at gaa til Narssalik med konebaad. Lejligheden udeblev imidlertid, idet hele december var yderst stormfuld og søen meget urolig, saa købmanden ikke turde give lov til at vove rejsen — men bange af sig har den unge assistent saavist ikke været! —

1789 forfremmedes Mørch til «oberassistent» og overtog i juli Fiskenesset. Her fik han af inspektør Olrik det delikate hverv at skulle være en slags arrestforvarer for sin formand, oberassistent Lyberth, som var i baghaanden med sine regnskaber og derfor interneredes i et værelse i koloniens vaaningshus med alle papirerne og strenge ordrer til under Mørchs opsyn at gøre dem færdig forinden sin hjemsendelse. Hjemsendt blev han imidlertid ikke. Den nye inspektør hævede suspensionen, og da Lyberth ved Mørchs kollegiale assistance hurtig fik orden i sine dokumenter, sendtes han i september til Sukkertoppen, hvorved Mørch slap ud af sin sluttertjeneste, som han forøvrigt, saasnart Olrik var borte fra stedet, ikke tog saa højtideligt.

Olrik havde tillige givet Mørch meget detaillerede instrukser angaaende bestyrelsen af etablissementet. Saaledes havde han anvist ham «sovkammeret» i det nye kolonihus, «hvor De baade vinter og sommer meest, for desbædre at have tilsyn med mandskabet, naar de ere hiemme, opholder Dem». Det er en typisk Olriksk tanke, at kolonibestyrelsen skal sidde paa lur inde bag vinduernes «cattuns-gardiner» for at komme bag paa kolonisterne, naar de driver den af eller begaar noget urigtigt, som de uden videre forudsettes at ville. Den slags midler behøvede Mørch ikke at ty til for at holde sine undergivne til at passe deres pligter; under en ledelse som hans gjorde de dette af sig selv og med glæde.

Iøvrigt tillod inspektøren ham allernaadigst at benytte hele huset: «ogsaa den egentlige købmands stue som ordentlig holdt er et smukt værelse, staaer altiid til Deres tjeneste» — men han dyede sig ikke for docerende at tilføje: «dog altiid saa net og ordentlig, at De uden at rødmes, der kan modtage en reysende eller besøgende ven eller fiende!» Som om ikke Mørch, der alle dage var berømt for gæstfrihed, vidste, hvordan man skulde tage imod tilrejsende!

Kun et aar blev Mørch i Fiskenesset. Den aldrende købmand Raun ønskede at befries for den besværligere tjeneste i Frederikshaab, og med inspektørens samtykke «byttede de gaarde». Mørch kom tilbage til sit gamle sted som købmand fra 1 juli 1790. Her var han bedst kendt, her følte han sig hjemme, og Frederikshaab blev ham alle dage det kæreste sted i Grønland.

Hertil bidrog ogsaa, at til denne koloni var han knyttet med hjertets baand. Her havde han fundet hende, som nu blev hans hustru. Efter indhentet tilladelse fra handelsdirektionen blev i Frederikshaabs kirke 4 december 1791 «Hr. købmand *Johan Christian Mørch* og halveuropæerinden *Sophia Magdalena Kleist*» egteviiede. Bruden var datter af bødker, senere kolonikok Christian Larsen Kleist (død 24/5 1787 «om morgenen pludseligen, da han hentede steenkul») og hustru, Grønlen-

derinde Else (døbt som voksen af missionær Ambrosius Buch og død 6/8 1791), og født 9 april 1770 (døbt paa dansk dagen efter og holdt over daaben af assistent Msr. Carl Bruun). Og her levede nu det unge par 3½ aar i hjertelig forstaaelse baade med befolkningen og med de europeiske kolonifæller. Mørch holdt flere af missionær Meyers børn over daaben.

Da han 8 aar senere gensaa Frederikshaab, var det ham en saa stor sorg at konstatere befolkningens nationale decadence, at han satte sig hen og skrev en lang afhandling derom til direktionen, hvori han hæver sig til patetiske højder, men hvor hans varme hjertelag for befolkningen tydelig skinner igennem: «Den grønlandske national character er siunken overmaade dybere end min forestilling gik, og uendelige fortrædeligheder vil blive den mands lod, der vil søge at bringe den i sin forrige stemning. Landet har i nogle aar brammet med rige afgaver, men ak! det har i indvortes værd tabt skrækkelig! Ey vil jeg være denunciateur; langt fra mig den tanke: at volde nogen fortræd, jeg taler almindelig, og visselig: enkelte kan ey dadles, da alle maae følge strømmen, hvis kilde opvælder nordlig paa landet og flyder med striid fart syd efter, har allerede oversvømmet Frederikshaabs district og — uden dæmning — vil vel snart naae Hukken!» Han klager over, at «de gode Friderichshaabere» er bleven «saa aldeles forvendte» til europeisk proviant, brendevin, kortspil etc. og fortsetter dernest: «Uskyldige Friderichshaab, hvor var du forandret! Spurgte jeg: hvi man mod landets lov saaledes handlede med proviant? Svar: vil man have noget, maae man tilhandle sig det paa denne maade, thi saaledes er det over heele landet; og — lagde man til — hvad kan det skade indbyggerne? O, I ædelmodige, som tænke at gjøre godt og virke følgeriige onder! Maatte man dog i tiide lære at gaae den rette middelvei! Nationen fordærves ved utidige velgierninger, dens physiske kræfter svækkes, dens moralske character synker, og moderlandet vil med landets tab føle de sørgelige følger! — Men! misunder den misanthrop Grønlænderne de velgierninger, de nyde af ædle Europæere? O ney! Hielper den trængende forhverver med fornøden redskab; klæd den pialtede enke, de nøgne faderløse; styrk Grønlænderens øyne med en god slump tobak; underviis ham om naturens phenomener, der har eller kan have nogen indflydelse paa ham, hans erhverving, hans huusholdning og — I ere nationens og det almindeliges sande velgiørere, som I ved falsk følsomhed aldrig blive! — Men hvad meenes da med denne lamentation? At directionen i høyeste maade maatte gøres opmærksom paa landets declination; at den maatte indhente kyndige mænds erklæring om nationens virkelige befindende, med hensyn paa dens vedvarende som grønlandsk nation, eller dens udartelse til en uvirksom middel-

ting; at der ved kraftige love maatte sættes dæmning for den hyppige proviant afhændelse og Grønlandernes forventelse dertil, det ingen tænksom kan antage som tienlig for deres natur; kort at understøtte efter ringe evne mine høye herrer i deres ufortrødne bestræbelser for landets held i alle forskiellige deele i sær med øye paa fierne fremtiid!»

1794 udnevntes Mørch til købmandsposten i Julianehaab, Sydgrønlands største og mest indbringende koloni. Saaledes havdes der i april 1808 som 10 maaneders indhandling 338 ballier spek, 812 sælskind og 480 ræveskind, medens de tilsvarende tal for Frederikshaab i samme tidsrum var 180, 978 og 154. Her var ogsaa bedre klima og lettere levekaar, idet der holdtes kør, faar og geder med godt udbytte.

Her havde Mørch sin længste virksomhed i Grønland, nesten 20 aar. En havn et stykke nord for Julianehaab kaldtes efter ham «Mørchshavn». Her maatte han friste den sorg at miste sin hustru, som døde af en smitsom sygdom fra ham og to børn 23 november 1802.¹ Og her giftede han sig paany 13 oktober 1805 med sin første hustrus brordatter *Erica Kleist*, der var født 26 oktober 1785 i Frederikshaab og som han selv havde staat fadder til ved hendes daab 31 oktober. Hun var datter af den i København udlærte «nationalbødker» David Lars Emanuel Kleist og hustru Helene. Ved datterens giftermaal var Kleist «udligger» ved den 1794 oprettede filialhandelsplads Nanortalik mellem Julianehaab og Kap Farvel. Med sin anden hustru fik Mørch 10 børn, af hvilke 3 fødtes i Julianehaab. I anledning af sit andet giftermaal skenkede han kalk og disk af sølv til Julianehaabs koloni. —

En vurdering af Mørchs virksomhed ved Julianehaab har inspektør Bull givet i sine fortrolige meddelelser til sin eftermand: «Kjøbmand *Johan Christian Mørch* har udmærket sig ved flere stæder med megen driftighed og er en meget habil regnskabsfører og veed det selv. Han er riig paa planer og forslag; man gjør vel i, at overveie dem nøie. Da han er grønlandsk gift og har 3 svogere under commando [d. v. s. i handelens tjeneste], har han et stort paahæng og kan, for at lette sig, attraae at tiene disse uden sit tab. Saavidt ieg veed, holder han god orden blandt det underhavende mandskab, uden at plage sig og det med unødvendig strengthed.»

Hans kærlighed til befolkningen og hans færdighed i dens sprog gav sig udslag i forskellige oversættelsesarbejder. Saaledes skrev han en oversættelse af Wielands «Oberon», som aldrig tryktes, men verserede i afskrift hele landet over. Ligeledes skrev han «Hans Egedes aften-samtaler med sine disciple», en bearbejdelse efter Kampe, som ligeledes verserede i afskrift, indtil den udgaves i 1837 ved P. Kragh med dansk og grønlandsk tekst. Bogen har oplevet en renæssance, idet den

¹ I Dansk Biografisk Leksikon staar 1803, men det er en trykfejl. H. O.

er udgivet paany paa grønlandsk alene, trykt i Godthaab 1917. — I det Kongelige Bibliotek i København findes nogle manuskripter, bl. a. «J. C. Mørchs frietimer», der indeholder «tanker om Østerbøigden paa Grønland». Paa direktionens opfordring havde Mørch i aaret 1800 indsendt en «afhandling» om «hvad der kunde være at gjøre til forbedringer i Grønlændernes kaar». — Ved inspektør Bulls hjemgang søgte Mørch om at blive hans eftermand, og det var ham vistnok en ikke ringe skuffelse, at Myhlenphort blev den udvalgte — ovenikøbet uden ansøgning.

I aaret 1806—07 var Mørch hjemme med orlov og besøgte sandsynligvis baade Danmark og Norge. Da Myhlenphort paa sin inspektionsrejse 1807 kom tilbage fra Julianehaab til Frederikshaab 5 juli, var Mørch ved dette sted, hvortil han var kommen fra København en maaned tidligere, men ikke havde kunnet komme videre, «da isen forbød ham at begynde paa reisen syd efter til Julianehaab». Galeasen «Sælhunden», der skulde bringe produkter fra Julianehaab til skibet, kunde heller ikke komme frem; for Myhlenphort lykkedes det kun med store anstrengelser og fordi han benyttede konebaad. Først 31 august naaede Mørch sit hjem med «Sælhunden», der langt om lunge var naaet frem til Frederikshaab.

Da mineralogen Giesecke første gang kom til Julianehaab i juli 1806, stod Mørch netop i begreb med at rejse til Danmark. Men han naaede dog at bevise videnskabsmanden den tjeneste at skaffe ham besetning til hans rejse videre sydefter.

Ved Gieseckes andet komme til Julianehaab i juli 1809 blev han «von herrn Mørch sehr freundlich aufgenommen». Da havde mineralogen ligget fast i isen nogle mil nord for kolonien i — elleve(!) dage «und erreichte Grönlands Kanaan hungrig und bis auf die haut durchnässt». Mørch forplejede ham saa godt, at han efter et par dages forløb kom fuldstendig til kræfter «auf die sonderbare diæt», han saa mange dage havde maattet holde. Saa fulgte Mørch med paa den store Kap Farvel-rejse og deltog i Gieseckes ekskursioner. Ved Mørchs indflydelse fik de fuldt op af frisk proviant paa rejsen hos befolkningen — samt et par mænd til vejvisere omkring Kap Farvel-landet. Mørch ledsagede ligeledes Giesecke paa flere andre ekskursioner i distriktet. Iøvrigt havde han ogsaa tidligere interesseret sig for mineralogi. 1795 fandt han saaledes kobbererts paa en ø ved Julianehaab. Og 1799 havde handelsdirektionen i sin aarsberetning udtalt, at «kjøbmand Joh. Chr. Mørch, som er en af handelens fortrinlig gode betientere, har beredvillig ydet bidrag til en nye samling af natursjeldenheder, især af mineralriget, som cancelliraad Monrad har paataget sig at ordne og beskrive». Det har altsaa været noksaa store hjemsendelser.

Under krigen 1807—14 var Julianehaab den koloni, der paa grund af sin afsondrede beliggenhed led mest afsavn af proviant- og andre forsyninger. Missionær Fleischer rejste bort med sin familie, og Mørch sendte alle de «kolonister» fra sig, som paa nogen maade lod sig undvære. Havde man ikke haft det lidet kvægbrug, var det dog sikkert gaaet galt alligevel. Da besluttede Mørch at handle paa egen haand og skaffe sig forsyning for enhver pris. 26 april 1812 kom han til Godthaab med Julianehaabs store jagt «Stærkodder». Her opholdt han sig en tid og kommunikerede bl. a. med hele sit mandskab hos sin gamle kolonifælle, missionær Fleischer. 5 maj drog han nordefter med ordre fra inspektøren til at rejse til Nordgrønland og der blive forsynet af de oplag, som var kommen derop aaret før og bestemt for Sydgrønland. Men da han kom til Holsteinsborg, vilde han ikke længere, men beveggede købmanden der til at udlevere sig, hvad han behøvede, af de der oplagte til Sukkertoppen og Godthaab bestemte provisioner. Paa tilbagevejen maatte han paa grund af storishindringer ligge lunge i en udhavn, hvor han traf sin tidligere assistent, Peter Chr. Kragh, der som fører af galeasen «Sælhunden» var ankommen fra Bergen. 3 aug. kom han til Godthaab og afleverede der 22 «matter» rugmel, som han havde taget med af «Sælhunden»s last, men var ikke at bevege til at udlevere noget af, hvad han ellers havde inde — naar han nu endelig havde forsynet sig, vilde han ogsaa beholde det!

Ved Godthaab opholdt han sig, til han havde taget afsked med pastor Fleischer's, der hjemgik med «Sælhunden» 23 august, hvorefter han omsider 4 dage senere begav sig til sit hjem med sit nøjsommeligt og paa ikke ganske reglementeret vis erhvervede bytte.

Disse svære aar havde imidlertid gjort Mørch træt af Grønland, og med inspektørens samtykke bestemte han sig til at hjemgaa aaret efter. 30 juni 1813 afleverede han Julianehaab til sin eftermand og begav sig med familie til Frederikshaab, hvorfra han tiltraadte hjemrejsen 14 september.

Mørch efterlod sig et godt minde i den grønlandske befolkning for den jevnhed og ligefremhed, hvormed han omgikkes den. Som et vidnesbyrd herom maa det ses, at hans efterfølger, der ikke yndede et saa intimt forhold til Grønlanderne, raillerede over at disse «gjorde mere end een gang — efter den forrige bestyrers tilladelse — fordring paa at dandse i mine stuer» fordi de var «vante til at ansee Europæernes bygninger for deres forsamlings steder». —

Skibet, hvormed ogsaa fulgte botanikeren Morten Wormskiold, der havde opholdt sig et aar i Grønland, kom til Bergen 28 oktober og opløssede sin last i købmand og skibsreder Grans pakboder. Mørch

med kone og 5 børn blev gæstfrit optaget i skibsrederens hus, hvor de boede det meste af vinteren. Mørch skrantede en del, formodentlig paa grund af klimaforandringen, og blev derfor, da skibet i vaaren 1814 sejlede til København, tilbage i Bergen. Her blev han 28 maj 1814 kasserer for maleverket og landværtsskonsumtionen og senere, da konsumtionen ophørte ca. 1820, toldkasserer for indgaaende — et af de største embeder i landet, der indbragte optil 5000 speciedaler og undertiden mere om aaret.

Med sin sedvanlige ildfuldhed kastede Mørch sig straks ind i de nationale bevægelser i aarene 1813 og 1814 og kom snart til at indtage en førende stilling. En samtidig¹ skildrer levende hans iver for at vekke patriotisk liv i byen, som da han ved en folkefest han selv havde arrangeret, gik i spidsen for processionen med et stort gammeldags, fyldt drikkehorn i haanden og utrættelig syngende for med en slidt og forrustet stemme, men af fuldeste hjerte.

Han kastede sig ogsaa med iver ind i dagspressen og var i aarene 1815—16 den anonyme redaktør af ugebladet «Bjørgrvin», hvis indhold han væsentligst selv var forfatter af. —

Trods sine store indtægter havde Mørch svært ved at klare sig økonomisk og kom et par gange i underballance. Dette skyldtes navnlig hans hustrus mangel paa evne til at styre en stor byhusholdning, men ogsaa i nogen grad den udstrakte selskabelighed, han selv yndede at udfolde, og hans store gavmildhed, der ikke tillod ham at la nogen trengende gaa uhjulpet fra sig.

Han var derfor ikke nogen velstaaende mand, da han døde 27 aug. 1830 efter 8 ugers smertefuldt sygeleje. I «Bergens adresse contours efterretninger» findes optaget som inserat en lang «gravinscription» over ham, hvori det bl. a. hedder:

«For fædreland og venskab,
for velgiørenhed og gjæstmildhed,
for huuslig glæde og sandt ægte borgersind
slog dens hjerte varmt,
hvis støv hviler herunder!

— — —

Længe vil man lede efter den,
der blandt samtidige var mere redebøn
til strax at ville hjælpe andre,
endog ganske fremmede,
mere taknemmelig
for selv af andre at være bleven hjulpen,
end denne vor hedenfarne

¹ Skizzer af bergenske forhold fra ældre og yngre tid, af en Bergenser (Jens Gran).

Nordmand, menneskeven, velgjører, embedsmand,
 ja, det var han med liv og sjæl,
 selv glad
 at kunne glæde andre med sig
 var hans sjels vellyst.
 Maatte saavist
 for denne velgjørenheds sæd,
 han udstrøede,
 forjættelsen nu opfyldes
 paa hans egne, paa enke og børneflok:
 Kast dit brød paa vandet,
 og du skal finde det længe derefter!»

Det sidste ønske — som øjensynlig er hensigten med hele inseratet — synes ikke at være gaaet i opfyldelse. Hans bo var fallit og enken sad med børnene i meget fattige kaar til sin død, der indtraf i Bergen 27 december 1846.

Af Mørchs børn levede 8 ved hans død. Det er kun faa af dem, hvis skebne kendes. 13/4 1841 døde en søn *Jørgen Christoph Mørch*¹ i Bergen, 27½ aar gammel. — 2/1 1845 døde en anden søn, *Otto Diderich Mørch*, 34 aar gammel, kontorist og gift med *Johanne Amalie Parelius*, der døde 31/3 1846, 32½ aar gammel. Hun var datter af Johan Parelius og hustru Anne Sophie Kraape i Bergen. Af O. D. Mørchs to efterladte børn døde det ene, *Jørgen Christoph*, 24/8 1845, 1¼ aar gammel. — 1875 levede der i Bergen en af J. C. Mørchs sønner, hvis navn ikke kendes, «i højst bedrøvelige og fattige forhold». — 18/1 1848 døde i Bergen *Catharina Birgitte Mørch*, 30 aar gl. — og endelig døde ligeledes i Bergen 10/11 1884 *Petrine Mørch*, født 1808 i Julianehaab. Hun var enke efter «en hæderlig og stræbsom medborger», skibskaptajn *Jonas Rein*, som døde i Bergen 19/10 1881 i sit 82de aar.

¹ Tydeligvis opkaldt efter hans formand som købmand i Julianehaab *Jørgen Christoph Lund* — et smukt bevis paa den trofasthed, hvormed Mørch bevarede sine gamle venners minde.

BENDT OLRIC

Inspektør.

Bendt Olrik (døbt Olrich) er født den 27de januar 1749 i Bergen som søn af kapellan i Hammer Benjamin Olrich (1717—63) og hustru Elisabeth Margrethe Brix (død 1801) og saaledes eldre bror til kirurg og hvalfangerassistent Ole Tønder Olrik (se denne).

Da han var knap aargammel, blev faren sogneprest i Hosanger, hvor Bendt voksede op, til han var 11 aar gammel, da faren forflyttedes til Askvoll, men døde, da drengen var 14 aar. Paa dette tidspunkt var han rimeligvis allerede elev i Bergens katedralskole, hvorfra han 1768 dimitteredes til Københavns universitet. Sandsynligvis har han i Bergen logeret hos sin farbror, Bendt Olrich (1726—97), der var handelsbetjent hos Conrad Krüger og havde to døtre, Kirsten Cathrine (f. ca. 1755) og Beata (f. 1757), som baade Bendt og broren Ole følte sig nær knyttet til. Farbroren var senere mellemmand, naar brødrene sendte deres aarlige pengeunderstøttelser til moren.

Efter ankomsten til København tog Bendt Olrik «examen artium» ved universitetet 17 juni 1768 og inskrevet i matriklen under navnet Benedictus Olric. Hans privatpræceptor var professor Ramus.

Han ses ikke at have taget «anden examen», og i det hele taget vides intet om hans studier, men endnu 1779 kaldes han «studiosus». Under sit lange ophold i København var han «kommen i omstændigheder» : havde gjort gæld. Men med den energi, som synes at have været et særkende for baade ham og broren, arbejdede han sig nu med et rask tag ud af det hele.

Han opgav al tanke om studeringer, lod sig optage i den velgørende forening «Kædeordenen» og fik — rimeligvis gennem dennes forbindelser — ansettelse i grønlandsk handels og dermed i statens tjeneste. Regeringen havde nemlig 1774 overtaget den grønlandske handel og prøvede nu i disse aar, dog med ringe held, at knytte en udstrakt hval- og sælfangst til handelsforetagendet.

I eftersommeren 1779 sendtes Bendt Olrik (som han nu stavede

sit navn) til Grønland med hvalfangerskibene, der skulde overvintre, som «inspecteur for hvalfangsten og handelen paa de sydlige colonier» og opholdt sig nu forskellige steder i Grønland til 1781. Den sidste vinter tilbragte han ombord paa fregatten «General Eickstedt», der laa i vinterleje ved Jakobshavn, hvor broren Ole ligeledes opholdt sig ombord paa skibet «Baron Krag Juel Vind», og dette ophold og samværet med provst Sverdrup stod siden for ham som et smukt minde i hans urolige og omtumlede liv.

Efter sin tilbagekomst til København i juni 1781 sendte Bendt Olrik 40 rd. til Norge til moren og søstrene, der boede paa presteenkesædet Salbugaard i Askvoll (nu i Hyllestad) i Sogn. Gaarden styredes af hendes søn Frederik Brix Olrich (1750—90) og efter hans død af svigersønnen Halvor Johannessen, men det var ifølge et af morens breve «et meget svaarigt sted at være paa, thi ieg maae nesten sige at vi er udelugt fra det meniskelige selskab». Begge brødrene vedblev siden hvert aar at sende penge til moren.

Bendt Olrik havde udført sit foreløbige hverv i Grønland heldigt, og hvalfangerskibene vendte hjem med udbyttet af en rig fangst. Men han vidste det ogsaa selv. Med endnu mere udpræget selvfølelse end hos broren Ole skrev han straks efter hjemkomsten til sin mor: «Hvad min forfremmelse angaaer, saa ønsker jeg kuns, at den maae blive nogenledes stemmende med den fliid og reedelighed, jeg i min vanskelige post har udviist, og dette tvivler jeg just ikke meget om, da man har særdeelees naadig modtaget mig her.» Det skulde hellerikke vare længe, før paaskønnelsen kom. Der oprettedes to faste inspektørembeder i Grønland, et for «de søndre colonier» i Godthaab og et for «de nordre colonier» i Godhavn, og Olrik blev udset til at beklæde det første. For at festne hans stilling blev han — ligesom inspektøren for Nordgrønland Schwabe — under 7 januar 1782 udnevnt til virkelig kammerraad, og 13 maj s. a. resolveredes det, at de begge skulde have kgl. udnevneelse til deres inspektørembeder. Bestallingen, der udleveredes gratis, dateredes 6 maj 1782. Olricks gage sattes til 500 rd. aarlig, medens Schwabes blev 600. Senere fik Olrik de divergerende 100 rd. bevilget som personligt tilleg. Desuden skulde de have procenter af hele «inspectoratets» produktion.

Imidlertid var Bendt Olrik af sin bror bleven indført i dennes tidligere principals, amts- og stadskirurg Johan Christopher Solles (1722—79) hus. Han var gift med Dine Beate Møller (1734—1808) og havde en søn, der ogsaa blev kirurg og farens efterfølger i «amtet», og flere døtre. I den nesteldste af disse, *Maria Hedevig Solle*, født 1764, fandt Olrik sin brud. De viedes i St. Petri kirke 10 maj 1782¹ og brød

snart efter op fra København. Først drog de til Norge paa besøg hos hans mor og gifte søstre, og derefter gik rejsen til Grønland. Overrejsen dertil blev meget haard paa grund af «continuerlig nordenvind», og især den unge frue led meget af søsyge; «ieg synes ret, at hans unge kone betalte sin cammerrad suurt nok», skrev hans mor til svogeren i Bergen i den anledning.

3 september 1782 holdt inspektør Olrik og frue deres indtog i Godthaab. Men deres bolig skulde først gøres færdig, og dette tog omtrent to aar. De boede da foreløbig i et værelse paa kolonien, og her fødtes deres første barn 4 december. Det døbttes 9 dec. med navnet *Benjamin Christoffer*, men var ufuldbaaret og ikke levedygtigt. Det døde 4 jan. 1783. Af hensyn til de indknebnede forhold ved Godthaab flyttede Olriks den følgende sommer til Holsteinsborg, hvor der i anledning af hvalfangsten var opført flere huse og derfor bedre plads, og her boede de et aars tid i forholdsvis fredeligt samvær med de derboende funktionærer. Her fødtes dem atter et barn 24 november 1783. Det døbttes i Bethelkirken «den 30te eiusdem og blev kaldet *Christian Friderich*. Fadderne vare da: købmand Hr. Jørgen Egede, Msr: Hvidsted, catecheten Mathias Aronsen og min kone [o: pastorinde Mette Elisabeth Holm, født Saabye], men den 25de decbr. e. a. tog Herren igien denne siel til sig». —

Men iøvrigt blev kammerraad Bendt Olriks syvaarige inspektørtid et sandt rædselsregimente for det arme Sydgrønland.

Det er udenfor al tvivl, at Olrik gik ind til sin embedsgerning med den bedste vilje til at udrette noget godt. Han var foretagsom, kraftfuld og energisk og paa en maade en dygtig embedsmand. Sin hovedopgave saa han i at bringe handelen til den størst mulige fuldkommenhed, og her satte han ind med megen iver og nidkærhed. Men netop derfor blev han snart smaalig og nøjeregnende. Svulmende af selvfølelse var han i sin egenskab af landsdelens højeste embedsmand, og hans til sindssyge gresende mistenksomhed vejrede «snighandel», «selvraadighed» og «indgreb i den kongelige handels rettigheder» overalt. For sine landsmænd var han en sand svøbe. «Hele den grønlandske geistlige hob er virkelig for inspecteuren frygterlig», skriver han i en indberetning 1785, og kunde han udtale sig saaledes om missionærerne, som ikke var ham umiddelbart underlagt, kan man let tenke sig til,

¹ St. Petri copulationsprotokol: 1782 10/5 wurde von Hrr. Münter im hause cop: Hrr. *Bendt Olrich*, cammerath und inspecteur bey dem grönländischen walfischhandel, mit die Jgf: *Maria Hedewig Solle*. Cautores: vor den br[äutigam]: I. Schwabe, cammerath u: inspecteur b: d: grönl: walfischhandel; vor die br[aut]: J. Solle, chirurgus beim Strande.

hvorledes han har betragtet handelens funktionærer. Missionær Heide siger herom i en indberetning til missionskollegiet: «Hans undergivne betientere er underkuede som maddiker, de tør intet bevidne, langt mindre oplyse; præsterne er aleene tilbage, og dem søger inspecteuren at æreskiende.» Dertil var han fremfusende og ilsindet, egenraadig og hensynsløs, overmyndig i sin holdning, ubehersket i sine udtalelser, uberegnelig, til tider voldsom, i sine handlinger. Han fór omkring i sit distrikt, regerede og huserede overalt og med alle, flyttede omkring med og hjemsendte købmænd og assistenter over en lav sko og blev ilde likt, ja hadet af saagodtsom alle i Sydgrønland. Betegnende i saa henseende er en udtalelse i et brev fra den udenfor hans domæne staaende, gamle købmand C. C. Dalager, til Nordgrønlands inspektør, Schultz, af 27 marts 1792: «At omflytte betientene efter godtbefindende har været en maxime i de første aar af den saakaldte nye indretning, besynderlig syd paa landet, hvor en brutal mand kørte i ring med de arme betientere som de var brikker i en gnavpose». Den «brutale mand» er selvfølgelig Bendt Olrik.

Det er sandt, at det ikke var nogen let opgave, han gik ind til: at omforme et halvhundredaar gammelt system med dets hævdvundne skikke og rettigheder i handel ogandel. Men hans kollega i Nordgrønland gik ind til den samme opgave, og der gled alt stille og fredeligt af uden konflikter, ja saagodtsom uden gnidninger. Det er ligeledes fældende for det Olriskes regime, at da han afløstes af en ny inspektør, var ogsaa i Sydgrønland alle vanskeligheder med et som bortblæst.

Det synes, som om aarene 1784 og 1785 ligesom satte skel i Olrisk holdning overfor Europeerne i inspektoratet. Man fristes nesten til at sette det i forbindelse med en ændring i hans sindstilstand, saa paa-faldende er det. Indtil da var det dog gaaet nogenlunde fredeligt. Han omgikkes funktionærerne i venlighed, og flere af dem stod faddere til hans børn, saaledes købmand Jørgen Egede og kateket Hvidsted. Senere var netop disse genstand for hans ivrigste forfølgelse.

Det begyndte med, at han opdagede, eller rettere mente at opdage, misligheder og svindlerier ved bjergningen af gods og materialer fra det 1784 strandede skib «Ny Sukkertoppen». I den anledning holdt han stort, man kan nesten sige «pinligt», forhør over funktionærer og mandskab ved Sukkertoppen og hjemsendte omgaaende købmand Smidt «i lænker» samt degraderede assistent Bidstrup mest paa dels ubeviste, dels ubevislige sigtelser. Den hjemsendte ekstrakt af forhøret viste imidlertid, at inspektør Olrik her havde forløbet sig i en saadan grad, at direktionen maatte undlade at forelegge dokumentet for nogen dansk ret for ikke at udsette sin grønlandske embedsmand og forhørs-

dommer for retslig tiltale. Fra dette nederlag synes Olriks «omvendelse til det værre» at datere sig.

Nu kastede han først sit had paa Egede-slegten, «disse privilegerede usurpatorer», som han kalder dem, og gik i sin lidenskab saa vidt, at han i skrivelser til direktionen endog talte med stor haan om baade Hans og Paul Egede. Den førstes «vidt og bredt udkrammede fortienester» har han aldrig kunnet faa øje paa, men vil i det højeste indrømme, at han har «givet anledning til», at der er «stiftet noget godt i Grønland». Paul Egede, der jo endnu levede som en gammel mand og overfor missionskollegiet havde paataalt Olriks urimeligheder, erklærer han at ville stevne for retten og ikke at ville lade sig nøje «førend ieg faaer denne sorte mands kiole ham aftrakt, om det end skulde skee paa min egen kioles bekostning». Senere bliver han dog lidt mere spagfærdig og ønsker blot «kuns af omhyggelighed for hans egne graae haar, som meere og meere nærmer sig til forraadnelse, ingenlunde for min skyld», at han vil lade handelen og inspektøren i fred. I et andet omtrent samtidigt brev taler han om de københavnske Egeders «blodige efterstræbelser». Aaret efter hævder han, at biskop Egede «forvilder Grønlænderne med sine epistler», paakalder direktionens hjælp til afsløring af denne «fiende og falske anklager» og beskylder nu ogsaa missionskollegiet for at lukke øjnene for missionærernes synder og «indhylle alting i ægyptisk mørke».

Med de medlemmer af Egedeslegten, som endnu var i Grønland, havde han i begyndelsen intetsomhelst udestaaende. Købmand Jørgen Frederik Egede i Holsteinsborg stod, som vi har set, endog fadder til hans søn. Men det varede ikke mere end et aar, saa fik piben en ganske anden lyd. Da stemplede han samme J. F. Egede som «een af de værste sniighandlere i landet», lod ham ligefrem udspionere ved uværdige personer som blandingen, kateket Mathias Aronsen og en dansk formand Rasmussen, der for optøjer havde maattet fjernes fra Sukkertoppen, men nu var anbragt som snushane i Holsteinsborg, og pralede endog i officielle skrivelser til direktionen af, at han holdt lønnede spioner.

Sigtelserne mod købmand Egede synes at have været ganske ubehagelige, ihvert fald har jeg ikke kunnet finde et eneste reelt bevis imod ham. Men naturligvis blev han opskræmt ved Olriks forandrede holdning og søgte at sikre sin stilling ved at samle en række vidnesbyrd fra indfødte om reelt forhold i sin virksomhed som kolonibestyrer. Disse vidnesbyrd var han imidlertid saa uforsigtig at overgive Mathias Aronsen, for at denne skulde oversætte dem, men han sendte dem sporenstregs til inspektøren, der nu kom farende som en stormvind til Holsteinsborg, steg i land omgivet af bevæbnet mand-

skab, lod Egede «arrestere» i et kammer paa kolonien, hvor han selv holdt vagt over ham, for at han ikke skulde sette sig i forbindelse med de øvrige Europeere, og plagede ham dag og nat saa lenge, at Egede tilsidst hverken vidste ud eller ind. Han spurgte inspektøren, hvorledes de omtalte papirer var kommen i hans værge; «de er faldet ned fra himlen», svarede Olrik. Saalænge torterede inspektøren den arme købmand — som han selv vidt og bredt forklarer i sin indberetning til direktionen — at denne omsider helt opgav at forsvare sig og bad Olrik hjælpe sig ud af situationen paa hvilkensomhelst maade — ja selv et degnekald hjemme vilde han foretrekke for Grønland (som han notabene elskede og hvor han blot ønskede at blive hele sin livstid!). Olrik praler selv af, at «hos mig fik han ingen trøst!» — tvertimod, han suspendede ham, men turde dog ikke hjemsende ham, lod ham derimod gaa ledig og som halvvejs bevogtet fange til det følgende aar, da direktionen som svar paa hans i hemmelighed udenom inspektøren hjemsendte ansøgning om afsked entledigede ham.

Det er de utroligste ting, Olrik kan tage i sin mund og føre i sin pen baade om og til købmand Egede. Denne er «springs og tøylesløs» og desuagtet «under aaget» eller «under pidsken» af de skiftende missionærer, «en slave af deres mindste vink». Han er «fræk af naturen», men «maatte dog indsee, at hans venner og patroner, som han stedse brouter af, ikke kunde understytte ham længere, uden at fordunkle deres egen anseelse, om nogen af dem har erhvervet sig en sand». Om Egedes slegt sagde han til ham selv, at «de af familien, som maaske kunde været brugbare i Grønland, var smukt blevne hiemme, de derimod, som ikke engang i fædrelandet kunde paa nogen maade bruges og som familien vilde have sig fra halsen, ere hidskikkede!» Egedes «dumdristighed lyser frem overalt, hans frækhed er ubeskrivelig», skriver han i anledning af, at han omsider faar aftvunget købmanden en tilstaaelse af én gang at have købt og med skibet hjemsendt for egen regning et par ræveskind. Det samme havde ved samme lejlighed assistent Lunde og kateket Aronsen gjort, men for dem nevner Olrik i sin indberetning som undskyldning, at «sniighandelen havde været saa udbredt og almindelig før, at de næsten vare bragte paa de tanker, at den var tilladt» — uden at opdage, at han derved selvsagt tillige undskylder Egede!

I 1786 gik saa købmand Egede til Danmark. I det aar, han «logerede» ved Holsteinsborg, havde han ifl. Olrik «ikke beskieftiget sig med andet, end at meske sin feede og svære maskine, holde gjæstebude, leve høyt og i frietimerne fra disse vigtige beskieftigelser stivte ueenigheder blant Danske og Grønlændere, som ypperligt lykkedes ham» — en udtalelse, som ganske maa staa for inspektørens egen

regning, idet tvertimod udtalelser fra tilstedeværende tyder paa, at forholdet det aar har været fredeligere ved Holsteinsborg end før.

I anledning af købmand Egedes hjemrejse — eller, som Olrik haardnakket kalder den: hjemkaldelse (han siger dog: «om i naade eller u-naade, veed ieg ikke») — betegnede inspektøren alle hans regnskaber indtil 1/1 1784 som falske, og raader direktionen til at lade ham aflægge ed paa regnskabernes rigtighed ét for ét: «lige saa mange regnskaber som han beediger, lige saa mange falske eeder gjør han» (!!). Samtidig er Olriks hjerte dog saa meget blødgjort, at han «af medlidenhed med den hselige og al medlidenhed u-værdige Egede» ber direktionen om, at hans straf maa nøjes med at blive «store mulcter», saa at han «ikke for den store verden bliver aldeles blottet til sin skiændsel». Ellers vilde «slaveriet visselig blive hvad han har fortient», og hans straf i mulcter bør i hvert fald «forkyndes i heele Grønland».

Det blev en bitter pille at sluge for inspektør Olrik, at Jørgen Egedes sag ved hans hjemkomst ikke stod værre, end at der endog blev tale om, at han skulde afløse sin avindsmand som inspektør i Sydgrønland. En saa iøjnefaldende oprejsning fik han dog ikke, om end han *blev* «inspecteur», men ved et sandstensbrud paa Bornholm.

En yngre bror af Jørgen Egede, Hans Egede, der var underassistent, men aandssvag, fik Olrik ved samme lejlighed sendt hjem, idet han oplyste, at han var komplet idiot og hverken kunde læse eller skrive og derfor ikke «betros det allermindste». En anden Egedeslegting, pensioneret overassistent Hind (se denne), som inspektøren ligeledes vilde have hjemsendt til forsørgelse af familien, vilde direktionen derimod ikke hjemkalde.

Missionær Christopher Holm i Holsteinsborg, en baade i Grønland og senere i Danmark højt agtet og anset mand, hvis hustru var datterdatter af Hans Egede, undgik hellerikke, uagtet han udadtil levede i bedste forstaaelse med inspektør Olrik, at rammes af dennes animositet mod Egedeslegten. Han faar det smukke skudsmaal, at han «eiede, eller bildte sig ind at eie, indsigter, men besad langt meere sneedighed, allermeest dristighed og opblæsthed»; han var tillige «gruelig gierrig»; naar matroserne ikke ofrede til ham, blev de «forfulgt paa det haardeste fra prækestoelen»; Olrik maatte selv ofre for ikke at udsette sig for «offentlig forfølgelse og prostitution»; Holm «udsuede Grønlænderne, men paa saadan maade, at han slap igiennem, og gav sig under alt dette skin af en barmhiertig og hielpsom mand blant Grønlændere og Danske». Men da han rejste hjem 1784, slap han for videre tiltale fra den koleriske inspektørs side.

Endelig var kateket Hvidsted, som endnu i slutningen af 1783

var blandt fadderne ved den Olrikske barnedaab i Holsteinsborg, ogsaa en fjern slegtning af Egederne. Han undgik naturligvis hellerikke disses skebne. Et par aar senere stempledtes han uden nogensomhelst begrundelse eller bevisligheder som «liderlig og ugudelig» og «en vel kiendt sniighandlere».

Men hermed var Olrik saa ogsaa færdig med Egedeslegten og kunde med desto større kraft tage fat paa de øvrige Europeere i sit inspektorat.

Den nyankomne missionær Peter Rudolph Heide (1756—1826) krævede som sin utvivlsomme ret et vist kvantum edderdun. Alle-rede dette faldt Olrik sterkt for brystet. Men da han saa fik at vide, at Grønlenderne ved Holsteinsborg havde foræret hvalbarder til ham og kateketen, gav dette ham anledning til følgende udbrud i en skrivelse til direktionen af 17 maj 1785: «Retfærdige himmel! hvad skal der blive af alt dette, om ikke Hs. Mayestæt, vor allernaadigste konge, Hs. kgl. Høyhed kronprinsen og min øvrighed gjør en ende paa alt dette! Barder og spæk og duun og ræveskind og sælskind &ca &ca vil opdynges paa Herrens altere, kirkerne forvandles til spæk- og bardehuuse. Snart skal den kgl. handels skibe komme tilbage fra Holsteinsborg tomme, ja fra heele sydre deel af landet!» Som man ser, var Olrik i hvert fald ikke kedelig i sine skrivelser og har formodentlig skaffet direktionen adskillige muntre stunder.

Heide var imidlertid ikke tilsinds at la sig kue. Han tog til genmæle først mod inspektørens uretmæssige indgreb i missionens og missionærernes selvstændighed, senere ogsaa mod hans optreden i det hele taget og hans udstrakte myndighedsmisbrug. Heide blev bistaat af flere af sine kolleger, især missionær Hveysell i Sukkertoppen, som ogsaa følte sig fortrædiget af Olrik, og snart var kampen i fuld gang.

Ifølge Heides senere fremstilling til missionskollegiet af 30 juni 1787 hidrørte uenigheden mellem ham og inspektøren fra en samtale, de havde haft om Europeernes omgang med Grønlænderne, «som jeg paastod burde være venlig, kærlig og ikke haard og tyrannisk». Disse ord havde inspektøren anset for myntede paa sig og optaget som en udæskning, og herfra var striden opstaaet.

I de utallige klager over inspektør Olrik foreligger der ikke noget aldeles bestemt og afgørende eksempel paa, at han har optraadt haardhændet mod de indfødte. Men kender man hans syn paa forholdene og sin egen myndighed, og har man fulgt hans øvrige færd, er man ikke i tvivl om, at ogsaa strenghed mod Grønlænderne har været en maksime hos ham, ligesom den umiskendelige uvilje mod ham, som rejste sig hos befolkningen, bestyrker dette i høj grad. Naar Olrik

selv udtaler, at den grønlandske kateket Mathias Aronsen har en saadan magt over sine landsmænd, «at han kan bringe enhver af dem til at jage mig en kniv i livet eller skienke mig et skud», saa røber han unegtelig derved, at han ikke just følte sig elsket af de indfødte — og afslører tillige sin inderste beveggrund til at holde gode miner med den usmagelige kateket. Hans betragtningsmaade af Grønlanderne fremgaar tydeligt f. eks. af de udtryk, han bruger om dem i anledning af, at missionær Heide «har ikke lært at udpluddre et par grønlandske ord, førend han af christen kiærlighed skriger sine tilhørere i øret: Nålegak er ikke nålegak, Gude kissime nålegak» (inspektøren er ikke den, man først og fremmest skal adlyde, Gud alene bør adlydes ubetinget). Herom siger han: «enhver indseer let hvad saadant virker paa et i sig selv ulydigt og stivt og ved de nedrigste konstgreeb endnu til ulydigere og stivere forvandsket folk». Og naar han i anledning af en forgiftningsulykke i Sukkertoppen 1786 ved nydelse af kødet af et raaddent hvalaadsel skriver til direktionen: «En stor deel af bægge kiøn, som spiieste af dette kød, hensove enten med biden i munden, eller dog strax efter. Handelen fik vel nogle ballier spæk af dette aadsel, men ingen erstatning for det ødelagte brugbare folk», saa røber han herved, at han kun betragter den indfødte befolkning som slet og ret «menneskemateriale».

Det var dog ikke forholdet overfor de indfødte, der kom til at spille væsentlig rolle i de stridigheder, der rejste sig mellem inspektør Olrik og missionærerne, men helt andre ting og navnlig personlige forurettelser, fornermelser og overgreb fra Olricks side.

Sin egen prest ved Godthaab, missionær Andreas Ginge (1754—1812), havde inspektøren i den grad intimideret, at da presten ved en altergang 24 sept. 1786 var kommen til at forbigaa en af altergæsterne med brødet, rejste han af frygt for ubehageligheder i den anledning fra Olricks side sommeren efter til Danmark for at forklare sagen for missionskollegiet. Inspektøren greb øjeblikkelig anledningen til at meddele direktionen, at Ginge havde «suspenderet sig selv» og udtalte det ønske, «at denne upræstelige mand dog ved denne leilighed maatte blive hjemkaldet fra et land, hvor han vel kan bevirke og afstedkomme meget ondt, men intet godt». Det gør et underligt indtryk her at se Hr. Olrik optrede som kirkens nidkære vogter, det var saasandt ellers ikke det, han udmerkede sig ved at være! Endnu mere usmageligt virker det dog, at Olrik beredvillig og af egen drift lovede Ginge at tage sig af hans hustru og børn under hans fraværelse i Danmark — og gik lige hjem derfra og skrev til direktionen, hvilken «gudsforjaaen krop» og «ildesindet person», Ginge er; at han og Heide «begge have foresat sig at udrydde mig

ikke alleene af Grønland, men af jorderiiget» — samt «at Ginge har efterladt kone og 2, snart 3, børn og beviist mig den douceur at paa-
legge mig omsorgen for denne kone og børn, som vel vil koste mig meget, da de trænge til alt og intet forslaaer for dem»!!!

I den Gingeske sag vandt Olrik ingen ridderspore. Missionskollegiet skaffede presten tilgivelse for den begaaede forseelse, da han ellers var «en ordentlig embedsmand», og det følgende aar kom han tilbage til Godthaab fuldt rehabiliteret. Den flom af ukvemsord, inspektøren i den anledning ofrede ham i sine neste indberetninger, er bedst tjent med ikke at blive gengit.

Missionær Niels Hveysell (1752—1829) i Sukkertoppen havde i flere aar kun et eneste lille værelse at bo i med hustru og børn og kunde ikke engang faa et skur eller pulterkammer at stille sine proviantkasser hen i. I den anledning henvendte han sig flere gange til inspektøren, men forgæves. Derpaa skrev han selv til handelsdirektionen som henstillede til Olrik at prøve paa at skaffe missionæren lidt bedre bekvemmeligheder. Inspektøren afviste det pure: Hveysell «kan ei faae meere huus-rum end det han har, som er godt og tilstrækkeligt»(!). Et par linier længere henne siger han rigtignok med en mærkelig logik: «jeg nægter derfor ikke, at han jo kunde behøve meere» — men «overgav man ham den heele colonie, torde det endnu maaskee ikke være vel; men høye øvrighed ved af egen erfaring, hvor ufornuftelige missionairerne er». Naar Olrik mener, at Hveysell ikke behøver mere husrum, staar det sikkert i forbindelse med, at presten var gift med en blanding, og selvom denne var født de Svanenhielm, nærer inspektøren saa stor ringeagt for hendes blandede herkomst, at han endog i en officiel skrivelse betegner hende som «Hr. Hveysells *tøss*»!

Hellerikke af denne sag høstede Olrik laurbær. Direktionen gav ham i anledning af prestens «idelige klager over for lidet husrum, som Hr. Cammerraaden selv tildeels har indrømmet», bestemt ordre til at sørge for, at Hveysell i hvert fald fik et kammer mere og lidt bedre udenomslejlighed.

En voldsom strid havde inspektøren med Heide i Holsteinsborg, hvem han havde idømt en mulkt for ulovlig handel med et skibsmandskab. Heide vedtog bøden — som det senere viste sig, truet og intimideret af Olrik og for at «conservere sig» imod dennes forfølgelser — og gav inspektøren en anvisning paa de første 40 rd. af den. Samtidig skrev han til missionskollegiet og forklarede, hvordan sagen hang sammen, og at han «kun af nød har indvilget i Hr. Olricks paa aabenbar had, ondskab og partiskhed fældede mulkt», og i overensstemmelse hermed indsendte han andragende til handelsdirektionen

om at slippe for mulkten og støttede dette yderligere ved meddelelse om, at han paa en rejse til Nordgrønland 1786 havde indbjerget en drivhval, som gav handelen en fortjeneste paa 2 500 rd.

Ved præsentation af anvisningen negtede Heides kommissionær i København at honorere den, før han fik ordre dertil fra presten. Dette gav Olrik anledning til 2½ folioside til direktionen af de groveste insulter og ukvemsord om og mod Heide, som har «meddeelt inspecteuren en april-seddel at løbe med». Hans skyld var aabenbar; «i den siele-angst», han var, da bøden blev idømt, «skulde han være gaaet ind paa 200 rd., skulde han indgaaet og tilstaaet mig alt, ja givet mig aflad i det mindste paa 20ve aar». Hvis det ikke var sket, at skibet «havde været saa ilende af sig» (det laa dog i landet mindst halvanden maaned!), havde han «mir nichts dir nichts hiemsendt ham (!)» — — «Dette menneskes nedrighed har været og daglig bliver saa stor, som stinkende» — — — «dette umenneske, min blodige fiende og forfølger», skønt Olrik nu har den dristighed at paa-staa, at han har bevist ham «utallige meere end vens stykker(!)», fordi han har «saadan følsomhed over onde», som han «indbilder sig ved ædel behandling[!] maaeskee kunde bedres». Nu har Heide «ved nogle 100de eller 1000de fæle eeder bekræftet», at han ikke agter at betale bøden, men tvertimod vil gøre skridt til at sagsøge inspektøren, hvilket gir denne anledning til at «besværg» direktionen om «for alt i verden» at verne ham, til han kan komme hjem og klare for sig. Om Heides bjergning af drivhvalen udtaler han sig samtidig paa en for presten overordentlig fornermende maade.

Hellerikke i denne sag vandt inspektøren nogen sejr. Direktionen afgjorde bødesagen paa den maade, at Heide i realiteten blev fritaget for at betale noget af hensyn til den tjeneste, han havde gjort handelen ved hvalens bjergning, som man paaskønnede særdeles. —

Endel af de mange stridigheder, inspektør Olrik indviklede sig i, gjaldt hele den grønlandske pretestand som saadan. Et par af dem skal omtales nermere, fordi de i høj grad kaster lys over denne ejendommelige personlighed.

Som det allerede fremgaar af det foregaaende, faldt det inspektøren sterkt for brystet, at missionær Heide ved sin ankomst til landet gjorde fordring paa et vist kvantum edderdun. Dette tilkom ham ifølge en rettighed, missionærene fra gammel tid havde haft til at forsyne sig med dun og skind direkte fra befolkningen til brug for sig selv og husstand. Nu annullerede Olrik uden videre denne rettighed og henviste missionærene til hos købmændene at faa udleveret de nødvendige skind etc. paa deres gageregning. Samtidig fik købmændene strenge ordrer til at se missionærene paa fingrene, at de

ikke bag inspektørens ryg alligevel købte hos Grønlenderne — et spioneringssystem, som falder fuldkommen i traad med den «regeringsmaade», Olrik praktiserte, men som selvsagt maatte være lige ubehageligt for missionærer og købmænd og som de fleste af de sidstnevnte da ogsaa i praksis vægrede sig ved at udføre.

Naturligvis klagede missionærene til sin øvrighed over dette indgreb i deres gamle ret, og missionskollegiet udvirkede da et kgl. reskript af 3 juni 1785, hvorved det udtrykkeligt tillades missionsbetjentene i Grønland at tilforhandle sig landets produkter til klær og andre livsfornødenheder.

Men dermed blev der ikke fred i landet, tvertimod blussede striden endnu sterkere op, idet Olrik nu vilde indføre forskellige indskrenkninger i den tilstaaede handelsfrihed og f. eks. i hvert enkelt tilfelde foreskrive og bestemme, hvor mange skind etc. enhver især kunde behøve, hvilken kvalitet disse skulde være af, hvorlænge det skulde vare, før der igen maatte købes nye osv. osv. Paa baggrund af denne smaalighed tar det sig ret mærkeligt ud, at Olrik selv havde forsynet sig med 12 ræveskind af bedste kvalitet «af yderlig nødvendighed til foer under en peltz til min kone».

Nu blev klagerne over ham flere og mere lidenskabelige. Men inspektøren satte haardt imod haardt. I missionær Hveysells hus gik han voldsomt til verks, lod hans gemmer opbryde og aktionerede ham for et ræveskind. Heide klagede over at han maa «indsende krybende ansøgninger» til Olrik om sine fornødenheder, alt skal «komme an paa inspecteurens naadige beslutning», og han bevilger saa knapt, at han og hans familie maa lide mangel. «Ligemeget,» skrev Heide, «bliver han grov og gjør mig overlast i mit huus som forrige aar Hr. Hveysell, staaer alle Grønlændere mig bie som een mand. Mit foretagende i saafald skal ikke blive anderledes end jeg godt skal kunne forsvare det for enhver lovlig ret.»

Beklagede missionærene sig overfor Olrik selv over at han indskrenkede handelstilladelsen, svarede han, at det var dem, der udvidede den. Drøfte spørgsmaalet med dem vilde han ikke. Paa en saare maadeholden forespørgsel fra W. A. Meyer i Frederikshaab svarede han med brovtende selvfølelse: «Jeg staaer og falder for min allernaadigste konges retfærdige domstol!» Det lyder jo drabeligt. Men der er mindre sejrxfanfare i den tilføjelse, han gør: «og synes at høre i forveien Deres velærverdigheds og Deres medbrødres muntre haandklap geleide mit fald!» Og nærmest ynkeligt virker det, naar affæren refereres til direktionen paa flg. maade: «Præst Meyer har gruelig angrebet mig med alle de øvrige inspectoratets præster /: om Buch [i Julianehaab] er med veed ieg ikke /: for nogle anmerkninger,

ieg forrige aar, i anledning af friehandelen forundt missionairene havde tilstillet inspectoratets kjøbmænd til efterretning. Meyer truer mig forfærdelig — — — hiine angriber mig paa ære, og snart paa livet, Gud veed hvad de vil mig! deres angreb er latterlige; ikke des mindre græmmer det mig indtil sielen, at ieg saaledes skal handles af disse udædiske, ugudelige mennesker som ieg har beviist og beviiser alle muelige tienester, alt mueligt godt» (!!).

Saalænge Olrik var i landet, blev der ikke fred i denne sag trods direktionens paaleg om, at det kgl. reskript skulde staa fuldt ved magt. Saasnat han derimod blev afløst, gled det af sig selv.

Den ovenomtalte missionær Buch var den eneste af Sydgrønlands prester, Olrik ikke karambolerede med, muligvis fordi han kun én gang var i Julianehaab. Dog kan han ikke dy sig for at omtale ham nedsettende. Om han er «sniighandler» tør han ganske vist ikke sige, men saa er der det i vejen med ham, at han «har kone, 2 om ikke 3 børn, 1 à 2 grønlandske drenge til sine creatures opvartning, og Gud veed hvor mange tienerinder». Buch har heller aldrig «besværet sig» over inspektøren; dog skal der absolut kastes den skygge herover: «uden han maaeske gjør det i aar for selskabs skyld, for at føye sine nedrige medbrødre».

En eneste prest var der i Grønland, som Bendt Olrik agtede og ikke betragtede som fjende, nemlig provst Sverdrup i Jakobshavn. Men han var jo ogsaa udenfor den Olrickske myndigheds rækkevidde. Og da han fik tilbud om Holsteinsborg, hvor han vilde komme i Olricks inspektorat, betakkede han sig. —

Den anden betydelige strid gjaldt inspektør Olricks personlige forhold overfor kirken i Grønland. Allerede 1784 klagedes der fra flere sider til missionskollegiet over ham. Kollegiet lod klagerne gaa til handelsdirektionen: baade lærerne og tilhørere, baade kristne og hedninger «besværer sig over cammerraad Olrik, som endog ikke undseer sig for at tilsidesætte den tilbørlige agt for religionen og lærerne, hvilket lettelig kan gjøre den foragtet der i landet». Olrik havde nemlig udtalt, at det var skadeligt for handelen, at Grønlænderne blev kristne. Ligeledes at det var «tosser og narre, der gav en heel hval til kirkers udstyr og prydelse», hvorfor han ganske simpelt *forbød* det. I det hele taget lod han handel og hvalfangst gaa forud for Guds-tjenesten. Da en kristen Grønlender spurgte ham, om han da ikke skulde helligholde hviledagen, fik han det svar: «du skal faa tre sab-bater i een uge, naar hvalfangsten først er til ende!» Den myndighed, han tiltog sig til at bestemme ogsaa over missionærernes friheder, «foraarsager, at hedningerne taber deres agt for lærerne, som de siger blive behandlede som de foragtelige matroser eller som børn».

Kollegiet henstillede derfor til direktionen «at betyde cammerraad Olrik, at han ikke allene viser missionairerne den agt, han er deres embede skyldig, men endog saa vidt mueligt understøtter dem i deres forretninger til religionens fremme og udbreedelse blandt Grønlænderne, og at missionairerne ikke mister deres i forveien begrænsede frihed til at købe af landets producter.»

Direktionen syntes straks at ville holde haanden over sin altfor emsige inspektør, idet man svarede kollegiet, at det maatte fraraaedes Grønlænderne at give af deres fangst til kirkers opførelse og udsmykning, at de ikke af hensyn til kirkegang burde afholdes fra at deltage i hvalfangst, samt at inspektørens «ringeagt for religionen» først maatte bevises.

Hertil svarede kollegiet, at inspektørens tænkemaade maatte «være hans egen sag, naar det kuns ingen indflydelse maatte have paa de eenfoldige Grønlænderne», for hvilket argument direktionen bøjede sig og sendte Olrik en meget skarp skrivelse i anledning af beskyldningen for «at have tilsidesat den tilbørlige agtelse for religionen og dennes lærere samt ved adskillige lidet velbetænkte udtryk og talemaader at have givet forargelse saa vel overfor christne som overfor hedninger». Saafremt inspektøren ikke kunde frigøre sig for denne beskyldning, saa direktionen sig ikke istand til at beskytte ham i hans embede.

Som man let kan tenke bragte denne skrivelse Olrik i harnisk i allerhøjeste grad. Hans forsvar former sig som hadske angreb paa alle missionærerne og mange af handelsbetjentene, samtidig med at han indsendte erklæringer, som han havde aftvunget disse og hvorved det denne gang lykkedes ham at ride stormen af.

Klagerne over ham blev imidlertid stadig ved at lyde, og tilsidst forlangte missionskollegiet ligefrem, at inspektør Olrik skulde kaldes hjem. Samtidig følte denne selv jorden begynde at brende under sig i Grønland og bad om afsked, men i saa vage vendinger, at direktionen opfattede det som et tilbud om at blive endnu et aar, og da man paa grund af handelskrisen hjemme nærede betenkelighed ved et inspektørskifte netop nu, meddelte man kollegiet, at Olrik «maatte forblive et aar endnu paa sin post for derefter til 1789 ufeilbarlig at hjemgaae».

Det sidste aar, Olrik tilbragte i Grønland, havde han den personlige sorg, at hans sidste barn, datteren *Bendte Elisabeth*, der var født 19 og hjemmedøbt 21 januar, samt med stor højtidelighed fremstillet i kirken 24 juli 1788, døde 28 august s. a. «af et indvortes slag for tænder». Dette virkede ikke blidgørende paa hans sind, og hans sidste «regerings»-handling var nærmest desperate. Om vinteren

opstod der i Sukkertoppens distrikt et religiøst svermeri under anførsel af Grønlanderparret Habakuk og Maria Magdalene. Af kirkelige grunde tog Olrik sig ikke dette nær, hans bekymringer gjaldt bare, at svermerne forsømte fangsten og spekindvindingen til handelen. Men han benyttede anledningen til at forbyde alle købmændene i hele Sydgrønland at udlevere provisioner til kateketerne, medmindre disse stiller kaution, og rasede i samme cirkulærskrivelse paa det voldsomste mod missionen. Dette var hans afskedshilsen til missionærerne, og den blev besvaret med harmfulde protester. Lige inden sin afrejse drog han derpaa ud paa tilsyn til kolonierne og benyttede her lejligheden til at afskedige og hjembeordre adskillige af handelens købmænd og nogle af assistenterne, som regel paa aldeles intetsigende grunde. De som var saa uheldige at der kom skib inden Olrik var rejst fra landet, maatte pent parere ordre. Men de kom nesten alle tilbage det følgende aar fuldt rehabiliterede. De derimod, som var saa lykkelige ikke at kunne komme afsted, før den nye inspektør var ankommen, blev af denne reddet fra hjemsendelsen. De betjente, Olrik ikke naaede at komme til, regaleredes med en række smukke skudsmaal; købmand Thomsen i Julianehaab, som han overhovedet ikke havde set og ikke kendte «anderledes end af en skipper Brodersens lovtaler og af hans paa papiret heel rigtige og ordentlige regnskaber», faar den bemærkning, at disse regnskabers rigtighed «har ieg grund til at drage i tvivl», og handelens eldste betjent, ober-assistent Raun, kaldes «stymperen» og betegnes som «en ussel betient, for tiden den sletteste i inspectoratet; gioldbunden er han, mange børn har han, stolt og indbildsk er han af sin lange, Gud veed hvor troe, tjeneste i landet». Dette var hans afskedshilsen til handelsfunktionærerne.

Ovenpaa dette virker flg. erklæring unegtelig forbavsende: «Ieg veed, at embeds iver kan gaae for vidt; men er for min egen person tilfulde overbeviist om, at ieg heri *ikke har gaaet saa vidt, som ieg burgte*, og dette bliver mig til min død en bebreidende tanke.»

Og dog er der noget, som tyder paa, at Olrik til allersidst har søgt at kaste et forsonende skær over sin stormfulde embedstid. Hans sterkeste modstander, missionær Heide, skriver nemlig 14 august 1789: «Ingen kan med sandhed beskyldde mig for ladhed og dovenskab i mit embede, endog ikke min største fiende, hr. Olrik, som tvertimod saavel offentlig paa pladsen som sidst afvigte søndag d. 9 august efter prædikenen i Bethel for mandskabet holdt den herligste lovtale over mig.» —

Bendt Olrik er uden tvivl en af de ejendommeligste personligheder, der har været i Grønland. Samtiden kaldte ham «den onde Olrik».

Ond var han dog neppe af natur, men derimod til det yderste kole-riker. Hans ulykke var, at han misforstod sin stilling og fik sig selv galt i halsen. Tjenstivrig var han, det kan aldrig frakendes ham, men han kendte intetsomhelst til sin myndigheds begrænsning. Dertil var han rapmundet indtil overilelse, heftig indtil brutalitet, selvfløende indtil højhedsvanvid, saa at han stødte alle fra sig og blev en ensom mand, hvorved hans sind utvivlsomt forbitredes yderligere.

I grunden var han vel et ulykkeligt menneske. En født kværuleant, som vel ligefrem endte ved at lide af forfølgelsesvanvid. I alt fald bad han allerede i 1787 handelsdirektionen om, naar han engang skulde rejse hjem, at maatte faa et godt skib og en god kaptajn. «Flere af de paa landet farende» havde nemlig ønsket at komme til at føre ham hjem — han mente: for at hævne sig paa ham, muligvis endog kaste ham overbord; det var jo en let sag at gi hans egen uforsigtighed skylden(!).

Først 29 august 1789 kom Olrik hjem fra sin sidste embedsrejse, og 31 august gik han ombord paa skibet «Inger Louise», der 2 september afgik fra Godthaab til Fiskeneset. Her traf hans efterfølger inspektør Lund ham, men kunde ikke «bringe det til» at faa embedet overgivet ved «en ordentlig leveranceforretning; «han maatte endog være «glad til» at have faaet det nødvendigeste «under adskillige fortrædeligheder». Olrik blev sig selv lig til det sidste. —

Efter nesten to maaneders meget haard overrejse kom Olrik og hans hustru til Norge, hvor de opholdt sig til februar 1790, formodentlig mest hos hans mor.

Efter ankomsten til København tilbragte Olrik flere aar paa «vartpenge», inden regeringen fandt en passende stilling til ham. Endelig blev han 20 oktober 1792 udnevnt til guvernør over de danske besiddelser i Guinea og 7 november til karakteriseret major. Hans gage blev fastsat til 2000 rd. og 600 rd. i vartpenge ved hjemkomst. Skulde han dø, sikredes det hans enke 200 rd. aarlig i pension.

Efter at han og hustru havde oprettet testamente af 21 nov. 1792, drog Olrik tidlig paa vaaren 1793 ud for at tiltrede embedet, og naaede sit bestemmelsessted, fortet Christiansborg, 26 maj. Den haardhændethed, han var optraadt med i Grønland, vilde han have faat sørgelig brug for i Guinea, idet det som følge af forordningen af 16 marts 1792 om negerhandelens ophør endnu i 10 aar skulde være tilladt alle at udføre negerslaver fra Guinea mod at svare 10 rd. af hver. Det var altsaa ikke noget arbejde i humanitetens tjeneste, der ventede ham. Men han fik kun lige tiltraadt sit embede, da han bortreves af døden efter et par maaneders ophold paa Christiansborg

den 3 august 1793. Hans ejendele solgtes ved auktion, der indbragte 1822 rd.

Hans enke slog sig igennem med sin pension. Naar hun i 1795 indsendte en promemoria om at maatte faa udbetalt pengene fra sin mands «stervboe», var dette ikke fordi hun ikke selv kunde klare sig, men for at kunne hjælpe moren til genrejsning af sit hus, der var lagt i aske ved Københavns brand. Hun fik dog først i 1798 1000 rd. og senere 633 rd. 32 sk. Restbeløbet, 188 rd. 4 mk. 13 sk., indgik i hendes «stervboe».

Majorinde Olrik boede efter branden forskellige steder paa landet i Nordsjælland, til hun 1798 flyttede tilbage til København, hvor hun havde et værelse i et hus med have paa Nørrebro. For logis og kost skulde hun betale 50 rd. halvaarlig, men selv holde sig med te, kaffe og øl.

Her døde Maria Hedevig Olrik den 21 august 1799. Skiftekommissionen registrerede flg. sager i hendes bo: 1 egechatol med skab, 2 under- og 1 overdyne, 4 puder, 1 liden dragkiste, 1 dug, 3 spejle, 3 borde, 6 stole, 3 kjoler, 2 kofter, 4 skørter, 2 forklær, 4 lagner, 2 særke, 1 kanapé, 1 blikdaase og 1 børste. Auktionen, der holdtes 3 marts 1800, indbragte 159 rd. 5 mk. 4 sk., der medgik til begravelsesomkostninger.

OLE OLRİK

Kirurg og assistent.

Ole Tønder Olrik (døbt Olrich) er født 1756 (døbt den 12te maj) i Hosanger som søn af sogneprest Benjamin Olrich (1717—63) og hustru Elisabeth Maria Brix (død 1801) og saaledes yngre bror af inspektør Bendt Olrik.

Da han var fire aar gammel blev faren forflyttet til Askvoll og i sit syvende aar blev drengen faderløs. Derefter opdroges han hos moren, der boede paa presteenkesædet Salbugaard i Askvoll (nu i Hyllestad) i Sogn, til sin konfirmation, da han sattes i apotekarlære i Bergen. Efter at være udlært drog han vaaren 1777 til København, hvor broren Bendt var, for at forsøge lykken der. Han kom dertil med kun 2 rigsdaler i lommen og maatte derfor straks søge kondition uden at have tid til at vælge eller vrage. Det lykkedes ham forbausende hurtigt at faa plads. Andendagen efter sin ankomst, 15 april, blev han medhjælper hos barber samt amts- og stadskirurg Johan Christopher Solle (1722—79), der var oldermand for bartsværlauget og boede ved Gammel Strand.

Den unge apotekergesell var ligesom sin eldre bror i besiddelse af en meget udpreget selvfølelse, der kom frem i breve til hjemmet, naar han forlangte, at der skulde skrives «Monsieur Monsieur» udenpaa de breve, familien sendte ham. Derfor var naturligvis hans nye kondition ham ikke særlig tilfredsstillende; han skrev f. eks. til sin farbror i Bergen om sin mester: «han er ikke med det bedste for et fornemt menneske som ieg er». Hans kaar var hellerikke straalende; foruden middags- og aftenmad fik han kun to mark om ugen til at bestride alle sine øvrige fornødenheder med. Han var jo kommen til København for at se sig om og for at lære, men hans dag var helt optaget hos mester Solle, og den kirurgiske kunst som han agtede at hellige sig til, traadte i det daglige helt i baggrunden for de rene barberforretninger. Sæbeskum, ragekniv og kopsetning optog nesten al hans tid, og han klagede vemodig over paa den maade at maatte «slenge sin ungdom hen».

Efterhaanden kom han dog til at synes bedre om sin principal, saa at han endog indførte sin bror Bendt i hans hus, men samtidig saa han sig om efter en bedre stilling. Det varede hellerikke længe, før han fandt en saadan. Allerede i sommeren 1778 fik han — sikkert paa anvisning og anbefaling af broren — ansettelse som kirurg ved den 1774 af kongen overtagne grønlandske handel. —

Den post der betroedes den unge Ole Olrik, bestod i at være skibslæge for mandskabet paa 4 Grønlandsfarere, som i eftersommeren 1778 skulde udsendes paa hvalfangst i Strat Davis med station dels i Holsteinsborg, dels i Diskobugt. Det var et brydsomt og ikke ufarligt hverv, han der gik ind til, aaret i forvejen var en hel hvalfangerflaade kommen i beset i isen øst for Grønland og en mængde af dem forliste; nogle af mandskaberne bjergede sig under svære strabadser ind til de sydligste kolonier paa vestkysten. Men Ole Tønder Olrik var en kæk og dristig natur, som ikke lod sig skræmme ved udsigten til farer, men snarest følte sig tiltalt af eventyret, der ventede ham i de arktiske regioner.

Olrik tilbragte nu nesten tre aar paa farten i Grønland, med midlertidige ophold dels ved Godhavn, dels ved Jakobshavn, hvor han i vinteren 1780—81 traf og var sammen med broren, der gik i vinterleje her ombord paa fregatskibet «General Eickstedt», medens han selv laa her ombord paa fartøjet «Baron Krag Juel Vind». Brødrene tilbragte her en behagelig tid bl. a. i selskab med provst Sverdrup, hvorom de begge siden bevarede gode minder.

Saasomt isen brød op i vaaren 1781, sejlede Ole Tønder Olrik til Holsteinsborg, hvorfra han om sommeren hjemgik med sit skib. Efter ankomsten til København sendte han 20 rd. til sin mor i Norge, hvilket han for fremtiden vedblev med ligesom den eldre bror. Men ellers fik han ikke tid til ret meget privat. Det store omlegningsarbejde af de grønlandske forhold var under fuld forberedelse, og det gjaldt om at smede, medens jernet var varmt. 14 september samme aar modtog han efter ansøgning udnevnelser til kirurg og hvalfangerassistent i Grønland for et tidsrum af 6 aar, dog saaledes at disse regnedes fra hans første ansettelse 1778.

Skibet han skulde rejse op med, laa sejlklart og skulde afgaa endnu samme maaned for at naa til Grønland inden vinteren for alvor begyndte, for at kunne være paa fangstfeltet straks neste vaar og saaledes komme Englenderne og Hollenderne i forkøbet. Men da vinden var kontrær, rejste Olrik overland til Helsingør, hvor hans farbror Chr. Magnus Olrik var hospitalsforstander og raadmand, for at aflegge denne et afskedsbesøg; han vilde da gaa ombord herfra, naar skibet

passerede. Men da dette kom, opdagede han, at man havde glemt hans medicinkiste i København. Skibet maatte da vente, medens han hentede kisten. Rejsen til København efter den blev godtgjort ham af handelsdirektionen med 4 rd.

Efter en temmelig lang overrejse kom man omsider op i Davisstrædet, hvor man mødte udelukkende kontrære vinde af stormende karakter. Efter flere farefulde forsøg paa at forcere op til Diskobugten maatte man tilsidst langt hen paa høsten søge vinterhavn i Godthaab, hvor Olrik tilbragte tiden ret behageligt i selskab med koloniens funktionærer og de nærboende Herrnhutermissionærer.

Tidlig paa vaaren 1782 brød man op fra vinterhavnen og naaede 24 maj Godhavn. Olricks bestemmelse hjemmefra var, at han skulde have station ved «Anlægget Fortunebay». Bugtens navn skrev sig fra Hollendernes hvalfangstbesøg i begyndelsen af det 18de hundredaar, men anlegget var først oprettet 1778 og laa 14 km. vest for Godhavn. 1789 blev det slaat sammen med denne, og 1791 nedlagdes det helt, da det ikke længere betalte sig.

Kort efter sin ankomst til Godhavn rejste Olrik ud til Fortunebay og overtog anlegget, men blev der kun en ganske kort tid, idet handelsdirektionen, der intet kunde vide om, at han først nu var kommen til sit bestemmelsessted, med dette aars opgaaende skibe sendte nye ordrer. Han skulde nu overtage det samtidig nyoprettede hvalfangstanlæg «Godhavns Næs», der laa yderst paa selve Godhavnslandet et par kilometer fra Godhavns loge. Han afleverede da straks Fortunebay til sin eftermand, assistent Libech (se denne) og overtog sin nye post, hvorfra han 29 juni sendte indberetning til handelsdirektionen.

Her «regerede» han over et mandskab, der bestod af 1 spekskærer, 1 kok og 6 matroser, under hvis førerskab slupperne, naar de skulde ud paa hvalfangst, bemandedes med Grønlendere fra de hytter, som snart rejste sig omkring anlegget. Han selv og mandskabet boede i et større og et mindre bjelkehus og havde en udkigshytte, der bestod af hvalkæber beklædt med bredder. Denne hytte knejser endnu paa Godhavnspynten i ensom majestæt som det sidste minde om «Hvalfangstanlægget Godhavns Næs», der helt nedlagdes omkr. 1850. Paa dens vegge er indskaaret hundreder af navne, hvoriblandt ogsaa anleggets første beboeres.

Da broren Bendt blev inspektør i Sydgrønland, gjorde han flere gange forsøg paa at faa Ole forflyttet til sit inspektorat, enten til Holsteinsborg eller Sukkertoppen. Direktionen vilde imidlertid ikke indlade sig paa en saadan ordning, og det er sikkert mere end tvivlsomt, om Ole selv vilde være flyttet. Han kendte meget godt den ugunstige stemning, der herskede i hele Sydgrønland overfor broren og maatte i

virkeligheden prise sig lykkelig over ikke at være ham altfor nær. Han havde det, som Bendt savnede, nemlig en personlig elskværdighed, et vindende væsen og et friskt fornøjeligt sind, som gjorde ham afholdt allevegne. Han befandt sig vel, hvor han var, og var ikke blot i Godhavn, men i hele Diskobugt højt værdsat som en rask og dygtig mand, man saare nødig vilde af med. Da hans «paatagne aar» egentlig var omme 1784, idet de jo skulde regnes fra 1778, gik han da ogsaa beredvillig ind paa at la dem regnes fra 1781.

Af sine foresatte var han meget skattet. Inspektør Schwabe lod ham staa fadder til sine børn, og hans eftermand, inspektør Jens Wille, kalder ham «en ærlig og driftig betient», roser ham for «troeskab, aarvaagenhed, fliid, nidkierhed, ædruelighed og retskaffenhed» og indberettede til direktionen ved hans afsked fra Grønland, at der i aarene 1782—87 «under hans personlige anførsel er fanget 30 hvaler».

Nogen uheld kunde han ikke undgaa under sin virksomhed som hvalfangstleder. 2 februar 1786 blev kateket Jonas og flere tililende Grønlendere, som i en pludselig opstaaende orkan søgte at redde anleggets slupper, «ved stærke styrtninger over landet» sammen med fire slupper med tilbehør slynget i søen og omkom. Og samme vaar hændte noget, som ikke engang Ollriks afholdte og velbefestede position hos mandskabet kunde afværge. Denne vaar dreves hvalfangsten fra baade loge og anleg nemlig under et, hvad der naturligvis gav anledning til misundelse, had, spot og drillerier samt først og fremmest uendelige tvistigheder mellem de to partier. Tilsidst maatte inspektøren gribe ind og straffe ophavsmændene samt treffe den bestemmelse for folkenes forhold under fangsten, at de skulde «holde sig fra hinanden ved hver sin fangst og maae intet makkerskab have uden dog naturligvis hielpe hinanden udi fare».

Ogsaa som kirurg var Olrik baade pligtopfyldende og højt skattet. Da en epidemi i 1785 bortrev nesten alle indbyggerne paa Kronprinsens Ejland, rejste han trods den sene og farlige aarstid — det var i november — dertil i slup over aabent hav; og det skyldes hans og inspektør Schwabes energiske foranstaltninger, at epidemien ikke greb altfor sterkt om sig, men standsedes, inden den fik bredt sig over hele Diskobugt.

1786 kom den senere inspektør Myhlenphort til landet, hvor han flere gange traf sammen med Olrik. I hans bevarede og nu offentliggjorte dagbøger findes der forskellige beretninger og udtalelser om denne. Da skibet, Myhlenphort rejste over med, efter en forfærdelig lang og strabadserende overrejse omsider 26 september nermede sig Godhavn, «blev man vaer et fartø y langt borte, og da man med kikkert havde observeret, at det var en sluppe, som kom til os, blev glæden

fra alle usigelig stor. — — — Efter 1 times forløb var sluppen ved borde. Assistent og chirurgus Olrich var dens anfører. Denne kiække mand tog strax commandoen paa skibet som lots.» Da de sent paa aftenen kom iland og havde spist til aftens hos inspektøren, kunde Myhlenphort ikke bekvemme sig til at gaa iseng, men blev oppe hele natten, hvor da han «og købmand Libeck samt chirurgus Olrich gik og talte om fædrelandet». Dagen efter var han paa besøg hos «chirurgus Olrich ved Godhavns anlæg». Da der observeredes et passerende skib, som viste sig at være det, hvormed «Hr. kammerraad Schwabe med familie» for nogen tid siden var rejst fra Godhavn for over Christianshaab at rejse hjem, skyndte «chirurgus og assistent sig ud med en sluppe for om mueligt at naae skibet», men maatte paa grund af vind og sø vende om med uforrettet sag. I det hele taget tilbragte Myhlenphort en stor del af den tid, han da opholdt sig ved Godhavn, sammen med Olrik, med hvem han blev meget gode venner, og da han efter at være kommen til sit bestemmelsessted Ritenbenk blev syg, var hans første tanke at komme til Godhavn «for at søge raad hos chirurgus Olrich», hvilket dog maatte opgives paa grund af den fremrykkede aarstid.

Da han i marts 1787 sammen med sin købmand foretog en besøgsrejse paa slede til Godhavn, var han atter meget sammen med Olrik. Blandt andet førte denne ham og nogen andre landsmænd til en seance, som aandemaneren Tingertôq gav i et Grønlenderhus. Da de indfandt sig i «templet» og der var gjort mørkt, begyndte «aanderne» at rumstere, og pludselig blev de fremmede bombarderet med en regn af smaa-sten, saa de efter kort tids forløb maatte fortrekke. Senere undskyldte aandemaneren sig med, at «aanderne» ikke likte, at der var fremmede tilstede og derfor var ubehagelige, men han havde sagt de besøgende dette forud og krævede derfor betaling. Saa gav Olrik ham noget tobak og dermed var han tilfreds.

Den sidste aften, Myhlenphort tilbragte i Godhavn, havde Olrik indbudt ham og endel andre Europeere til gæstebud. Blandt de indbudte var en assistent Bidstrup, som inspektør Bendt Olrik tidligere havde hjemsendt fra Godthaab for «gæld og galskab». Denne Bidstrup tog nu saa meget til sig «af Olriks goddædighed», at han blev fuld og gav sig til at yppe klammeri med sin vært, fordi denne var bror til inspektør Olrik. Af hensyn hertil brød selskabet op allerede kl. 9, hvorefter Olrik fulgte dem til kolonien. Men neppe var de kommen her, før Bidstrup indfandt sig — «kom tumlende efter», som Myhlenphort siger — og skældte Olrik ud for hans brors skyld. Olrik blev tilsidst hidsig over disse fornemmelser mod broren og vilde prygle Bidstrup, de andre skilte dem ad, men Bidstrup trak kniv. Det kom dog ikke

til blodsudgydelse, men Bidstrup slog alt af glas og porcelæn istykker og rasede saadan, at han maatte bagbindes og køres til anlegget paa en slede. Neste morgen, da de fremmede skulde rejse, var han meget flov, medens Olrik lod som ingenting.

Da Myhlenphort 24 maj igen kom en svipvisit til Godhavn, traf han ikke Olrik. Denne var rejst til Fortunebay for derfra at hjemgaa med «snouw-skibet kaldet de 2de fruier Elisabeth & Catharina», det samme som Myhlenphort aaret før var kommen over med og som havde overvintret. 28 april var hans afskedsansøgning bleven bevilget «paa grund af nedbrudt helbred».

Hertil knytter der sig en lille kuriøs historie. I en skrivelse af 10 juli s. a. meddeler Bendt Olrik direktionen, at «den arme hvalfanger-assistent» nu har tilsat den sidste rest af sit helbred og gaar hjem «efter tilladelse». Hertil gør han den aldeles overflødige tilføjelse: «Jeg kan kuns ynke ham, tør ei bede om naade for ham.» Broren trængte saavist ikke til hans beskyttelse, endsige til nogen «naade». Hans veltjente tid i landet var rekommendation nok.

11 nov. 1789 treffer vi Ole Tønder Olrik som embedsansøger, idet han da androg generaltoldkammeret om at maatte komme i betragtning ved besettelsen af tjenesten som kontrollør samt vejer og maaler i Tønsberg. Han oplyser her, at det under 15 maj 1788 er bleven bevilget ham en «vartpenge» paa 100 rd. aarlig «indtil forfremmelse». Ansøgningen var bilagt med en straalende attest fra direktionen for kgl. grønlandsk handel. Det hedder heri, at han har «indbragt den kgl. handel meget betydelige fordeele», at han har «viist sig som en reedelig og ordentlig regnskabsfører», samt at han haver udvist «saavel utrættet virksomhed som fornemmelig en klog og fornuftig omgang med landets indfødte, hvori han efter hr. inspecteur Willes vidnesbyrd kun skal have faa lige».

Han fik dog hverken dette embede eller toldertjenester i «Laurvigen» og Bergen, som han ligeledes søgte. Hans glimrende anbefaling kunde dog ikke undlade at gøre sin virkning, og i 1790 blev han belønnet med et toldbetjentembede i Ringsted, og blev kort efter konsumptionsinspektør sammesteds. Under en ildebrand her udviste han det samme mod og den samme djerve optreden, som kendetegnede hans færd i Grønland. Af og til afla han besøg hos farbroren i Helsingør, hvor han var meget velset paa grund af sit høflige og charmerende væsen. De samme egenskaber skaffede ham indgang i huset hos astronomen professor Peder Horrebow (1728—1812) i København, hvis søsterdatter var gift med farbroren i Helsingør. Her traf han en anden af professorens søsterdøtre, den foreldreløse *Anna Margrethe Haste*,

født den 3die august 1761 i Fakse paa Sjælland som datter af magister, sogneprest Espen Haste (1723—85) og hustru Sophia Magdalene Horrebow (1725—91) og søster til digteren Peder Horrebow Haste (død 1831). Med hende blev han forlovet, og 17 oktober 1793¹ gjorde professoren deres bryllup med stor højtidelighed ved en fest, hvor digteren P. H. Haste fejrede brudeparret i en sang.

1796 forflyttedes Olrik til Køge som toldkasserer, men skørbugen, han havde paadraget sig spiren til i Grønland, tog nu hurtig overhaand og lagde ham i graven allerede i februar 1799. Hans jordefærd foregik 11 februar.

Enken flyttede med sine to sønner til København, hvor hun døde 24 september 1825. Hun skildres som «værdig og hyggelig».

Ole Tønder Olriks sønnesøn var maleren Henrik Olrik (1830—90), og blandt hans efterkommere er professorerne Hans og Axel Olrik.

¹ Viede i Trinitatis sogn 17 okt. 1793 «Ung karl Hr. controlleur *Oluf*[!] *Tønder Olrich* og jomfrue *Anna Margrethe Haste*, for ham lovede professor P. Horrebow og for hende Haste, equipage mester ved det asiatiske compagnie.»

ANDERS OLSEN

Købmand.

Anders Olsen er født ca. 1718. Ifølge egen opgivelse var han «fra Senjen i Nordland, et sted 100 mil fra Bergen», men nærmere kan ikke oplyses, ligesom hans ekstraktion er ubekendt. Han har dog sikkert været et almuesbarn.

I aaret 1740 tiltraadte «studiosus og købmand» Niels Axelsen Rasch, Hans Egedes hustrus slegtning, efter dennes og Sewerins opfordring en rejse til Nordland for at udsøge «nogle stærke og raske Nordlandskarle» til kolonister i Grønland. Han medbragte i høsten 1741 seks mand til København, hvor de opholdt sig paa Sewerins bestøtning til skibsfarten paa Grønland aabnedes i vaaren 1742.

Blandt disse «Nordlandskarle» var brødrene *Anders og Hans Olsen*. Tanken var oprindelig, at de og deres fæller skulde være kolonister i Frederikshaab, men i hvert fald disse to kom til Godthaab, hvor de «traadte i kost og løn» fra 17 juli 1742.

I Godthaab var der i disse aar sterkt aandeligt røre. Nogle kilometer fra kolonien laa Ny Herrnhut missionsstation, hvor missionærerne netop var kommen rigtig godt igang og allerede havde samlet en vaagen og missionsivrig menighed. I Godthaab residerede den danske missionær Chr. Drachardt, der hjemmefra var pietistisk indstillet og mere og mere arbejdede haand i haand med brødrene ved Ny Herrnhut; inden sin hjemrejse 1751 havde han helt sluttet sig til dem og blev senere herrnhutisk missionær i Labrador. Den danske kateket Berthel Laersen var ligeledes grebet af den herrnhutiske forkyndelse og gik stedse sterkere i brødrenes ledebaand.

Dette røre undlod ikke at indvirke paa det europæiske kolonimandskab, af hvilke flere blev draget med ind i bevægelsen. Blandt de stærkest paavirkede var de to nordlandske brødre, og da især Anders. 30 juni 1746 sendte han grev Zinzendorf et brev, dateret fra «en øe

ved Godthaab» og underskrevet «Andreas Nordlænder», i hvilket han hilste «Hr. Graf og heele meenigheden» (i Herrnhut i Tyskland) «kærligst i den korsfæstede Jesu». Hvor ringe han end var, maatte han dog sige menigheden, at han «trøstede sig til Lammets». Han var bleven vakt «ved den lille meenighed i Grønland» og haabede «at blive ret frimodig i Lammets blod og vunder». Brødrene i Grønland kaldte ham «broder». Han ønskede, at Frelseren ogsaa vilde «sende sine sande vidner» til hans hjemstavn i Nordland. Endnu vilde han blive to aar i handelens tjeneste, saa vilde han enten gaa til menigheden i Herrnhut eller «blive hos brødrene paa en eller anden plads, hvor Frelseren vil sætte ham».

Brevet er ledsaget af følgende vers, som utvivlsomt er digtet af ham selv:

Her har du min haand,
o meenighed sand,
jeg arme, der veed
ei andet end Lammets, blod, vunder og sveed.

Til frelsning, til fred
og til salighed,
imens ieg er her
og hisset i evigheds evigheder.

Nu meenighed sød,
tag mig i dit skiød
og gjør mig med dig
i vunderne salig, fornøyet og riig.

Det standpunkt, Anders Olsen her havde fundet, blev han tro til sin død, og han vedblev bestandig at være brødrenes ven. —

I overensstemmelse med den beslutning, Olsen omtaler i brevet til Zinzendorf, skrev N. A. Rasch, da foged i Vesteraalen, til København om at han maatte komme hjem 1748.

Imidlertid havde Olsen forandret beslutning, rimeligvis fordi han for sin dygtigheds og erfarings skyld var bleven forfremmet. I en liste over dem der i Sewerins tjeneste var ansat i Grønland, nevnes «Anders Olesen, matros og assistent», og af Sewerins regnskab for 1750 og 1751 fremgaar det, at «assistent Anders Olsen» hvert af disse aar har faaet tilgodehavende udbetalt af ham.

Det var vistnok hans hensigt at hjemgaa 1750, naar det almindelige oktrojerede handelskompagni overtog kolonien, men da dette skete, bevegede købmand Moltzau, der fuldtud kendte hans værd, ham til at overtage en assistentspost mod tilleg i gage og paa forventet approbation. Olsen vilde dog kun binde sig for et aar, rimeligvis fordi hans

ven Drachardt havde «gjort vanskeligheder» i anledning af hans paa-tenkte giftermaal med en indfødt.

Handelskompagniet var ikke tilsinds at give slip paa Anders Olsen. Det paala Moltzau at bevege ham til at blive «mod 5 à 10 rd. tillæg i løn» og ved at stille ham i udsigt «ved vacance at betræde kjøbmands-posten» i Godthaab.

Moltzau maatte hertil svare (10/8 1751), at Olsen vel var gaaet ind paa at blive endnu et aar i kompagniets tjeneste, men «til kjøbmands tjenesten finder hand sig ikke beqvem». Derimod vilde han neste aar «nedsætte sig der i landet efter den frihed som Hans og Peder¹ Olsønner er forundt». Han vil da tage bolig «paa een af de pladser, som i aar er givet ordre til», men haaber ikke det gør noget, hvis det bliver nogle mil syd- eller nordligere, da det «ikke vil præjudicere nogen colonie». Han staar nu i underhandlinger med missionær Drachardt, der vil hjemgaa, om at købe «det iaar til ham privat oversendte huus». Han ansøger nu om at «nyde den plads hvor hand nedsætter sig frie og ubehindret sin livs tiid at handle i den circumferens, som hannem fastsettes». Han ønsker ligeledes «at komme ind under den kgl. placat med forbud imod fremmede handlere²». Han ber om det kunde tillades at et skib hentede hans produktion direkte, han skal nok «sette huus» paa et for skibsindløb bekvemt sted. Og da een person umuligt kan bestride dette, ber han om at faa broren, der allerede har «frihed at handle», til hielp.

Moltzaus tanker om dette projekt er at det «kand blive til nytte», især «til at udrydde Hollændernes skadelige handel», hvilket ogsaa er Anders Olsens «endelige hensigt».

Imidlertid vilde det først kunne realiseres neste aar, da Olsen maatte forberede sig ved anskaffelse af konebaad, telt og andre nødvendige rekvisiter. Han vilde da foreløbig opholde sig i Godthaabsegnen og drive fiskeri og jagt.

Hertil svarede kompagniet, at man ikke havde noget imod, at Anders og Hans Olsønner blev i landet og nedsatte sig som frihandlere enten samlet eller hver for sig, men helst ved Sukkertoppen eller Tunuliarfik (nordfor Julianehaab). Man havde hellerikke noget imod at det blev nærmere, blot ikke saa nær at «colonierne derved nu eller i tiiden præjudiceres». Man vilde ogsaa, hvis havnen var god det paa-gældende sted, la skibene — til lettelse for kolonierne — gaa ind og hente spek og skind der.

Samtidig meldte kompagniet missionskollegiet, at de to brødre

¹ Peder Olsen Walløe.

² Disse maatte ikke handle indenfor et kystomraade af 15 mil paa hver side af etablerementerne.

— foruden Peder Olsen Walløe — var de eneste «frihandlere» i Grønland, d. v. s. som vil sette sig ned udenfor koloniernes omraader og leve af handel og kvægavl. De har giftet sig med indfødte og vil blive i landet deres livstid; «disse tvende personer haver et got skudsmaal».

*Hans Olsen*¹, der 1749 var fulgt med Peder Olsen Walløe paa dennes handelsrejse til Kap Farvel, hvorfra de aaret efter vendte tilbage til Godthaab, hvor han leverede «endel skindvahre som er hands part af den handel, som hand haver haft til fælles med Peder Olsen forrige aar i syd», blev derefter af kompagniet antaget som matros med 40 rd. i løn. 1751 blev han «frie-handlere, solgte samme aar produkter til Godthaabs koloni for 142 rd. og neste aar for 32 rd. 5 mk., men heretter var for en lang aarrække hans skebne knyttet til brorens. 1758 havde han tilgode hos kompagniet 180 rd. 1 mk. 12½ sk.

1752 foretog Anders Olsen og hans bror en rekognosceringsrejse til «Weidefiorden» (=: Holsteinsborgs fjordkompleks). De havde i opdrag fra kompagniet at undersøge «de nordlige grensers beskaffenhed». De fandt «2de pladser som mand kunde sette en logie eller colonie paa», nemlig «den bekiente Sukkertop — og omtrent 3 mil nord for Nepisene eller den saa kaldede Weidefiord, paa et sted som Grønlænderne kaldte Assumiut², en meget skiøn og behagelig plads nærved søekanten; paa begge steder beqvem havn og indløb for skibe». Anders Olsen vilde gerne nedsette sig paa en af disse pladser, hvis der kun «kand accorderes ham for sin livstid at boe og ernære sig, at han ikke, naar han engang har taget fast boepæl, siden skulle blive trængt fra pladsen, enten ved en nye colonies anleggelse eller andre omstændigheder». Og om skibet da eventuelt maatte føre hans hus derhen, han skal nok selv følge med som lods? Til vinter vil han saa foreløbig — til direktionens resolution kommer — slaa sig ned et eller andet sted «for at profitere hvad handel der kand forefalde», som han saa vil levere til Godthaabs koloni. — Skulde direktionen ikke kunne billige hans plan, ber han om sin gamle post som assistent, da det er hans forset ikke at forlade landet. Broren «vil holde compagnie med ham».

Brødrene var ikke, som af kompagniet antaget, bleven gift endnu. Men efter hjemkomsten fra denne rejse blev de det. 10 august 1752 viedes *Anders Olsen* i Godthaab til Grønlænderinden *Tupernat*, født 1726 paa Ravnøerne som datter af Grønlænderen Sanak og hustru og døbt i februar 1729 af Hans Egede. Hun var et meget dygtigt og tillige fromt og elskeligt menneske; missionæren Rasmus Bruun benevner hende «kiøbmand Olsens kiære hustrue Tupperngat» og siger, at hun er almindelig bekendt «som en christen og meenig-

¹ I Sewerins ovennævnte fortegnelse kaldes han «Nordfahrer ved Godthaab».

² Her laa Holsteinsborgs missionshus i Glahns tid til det flyttedes til kolonien 1767.

hedens tienerinde». Omtrent samtidig fik Anders Olsen det skudsmaal af købmand Lars Dalager, som havde kendt ham i 14 aar, at han er «et ærligt og honet menneske, som, saavidt hans rygte strækker sig, har gjort sig elsket og æret af alle». — Rimeligvis samme dag som Anders Olsen blev *Hans Olsen* gift med sin kæreste *Juditha*, der var døbt som halvvoksen af Drachardt. —

Vinteren 1752—53 tilbragte brødrene ved «det bekjendte sted Sukker-Top, hvor de, ifald anstalterne havde føyet sig, tænker at ville sette deres boepæl». For de produkter, brødrene herfra leverede til handelen, krediteredes de for 92 rd. 4 mk. hver.

Imidlertid turde Anders Olsen ikke fortsætte frihandelen, da han var kommen i gæld, og Moltzau antog ham da paany i tjenesten «som en tilsynsmand ved colonien, fornemmelig paa togte», men udtalte samtidig med at indberette dette — øjensynlig efter Anders Olsens anmodning — ønskeligheden af at «en loge blev sadt ved Fisker Nettet» 18 mil sydfør Godthaab «hvor mand alle aar maae gjøre handels-reiser». Anders Olsen «erbyder sig med 3de matroser at ville besørge handelen der paa grendserne».

Kompagniet tog Anders Olsen paa ordet. 6 april 1754 gav direktionen ham ordre til at anlegge den omtalte loge «ved Søndre Fiskenes»; — — «paaskiønnende det gode skudsmaal, Os er givet om Eders hidindtil udj compagniets tjeneste viiste gode opførsel, troeskab og flittighed samt besiddende kundskab om landet og erfaringhed udj handelen», haver man «hermed villet antage Eder som Ober Assistent, dog under købmanden fra Godthaab hans opsigt og raadførelse». Man tilbyder at «afkøbe Eder Eders tilhørende liden bygning for dets billige værdie». Skibet «St. Birgitte» skal besørge nedflytningen fra Godthaab og dets mandskab hjælpe med ved logens oprettelse — — «I tillige med 3de mand til logens besætning, og assistenten Hans Jacob Roderiguez¹, der oversendes for at gøres kyndig udj sproget og handelen, kan forblive ved logen for at gaae Eder til haande, da I ey lader mangle hannem paa det beste at underviise og gjøre dygtig til compagniets tjeneste i fremtiden».

«Det lidet vaanings-huus» i Fiskeneset — som kompagniet købte «af Andreas & Hans Olsen» for 160 rd. — bestod af I) «betienternes stue», skilt fra folkenes ved breddeskillerum; een kakkelovn varmede dem begge; der fandtes 3 vinduer, 1 dør med hengsler og klinkefald, 1 sengested, 1 benk og 2 træstole; II) «folkenes stue», hvori var dør med hengsler og klinkefald, 2 vinduer, 2 standkøjer og 1 lidet bord; III) «kiøkkenet» med god skorsten, dør, 1 lidet vindue samt fig. køkkentøj: 1 kobber kødkedel, 1 fyrfad, 2 smaa jerngryder, 1 kobber

¹ Født 1735. Omkom under snestorm paa rypejagt lidt før jul 1755 i Frederikshaab.

duppepotte, 6 tintallerkener, 1 kobber tekedel, 1 ildtang, 1 ildpuster, 1 jernpande, 1 brandjern, 1 lygte, 1 messing lyseplade med saks samt 1 jernlampe; IV) «forstuen», hvori var dør med hengsler og laas, 1 vindue, 1 liden trappe til loftet. —

Anders Olsens bestyrelstid ved Fiskenesset blev paa hans eget initiativ af meget kort varighed. 9 maj 1755 skriver direktionen: «Som vi af Eders relation af 14de augusti afvigte aar haver fornummed, at I efter den af os tillagte ordre ved Sukker Toppen haver udsøgt et sted, som I formeener til et collonies anleggelse samme steds at være det bequemteste, saa have vi resolveret samme endnu i aar at lade i stand sette og Eder, siden I dertil findes villig og derom haver været ansøgende, som købmand der ved at antage», og man sender nu «med skibet Charlotte de til denne nye collonie destinerede 2de bygninger med behøvende materialier, inventarium, handelsvahre og proviant».

Fra 24 juli 1755 — rimeligvis den dag galliotten «Charlotte» gik i havn ved Sukkertoppen — oppebar Anders Olsen løn som købmand 100 rd. aarlig. 3 august: «toeg vor boelig paa landet», 3: købmanden, assistenten Paul Grill og 4 mand. Grill havde faaet kost ombord hos skipper Hendrich Svendsen siden 24 maj, Anders Olsen selv tilligemed «monsr. Kunz, som fulgtes med for at være bygningen behielpelig som tømmermand» siden 19 juli.

1756 bestod Sukkertoppens koloni af et stort vaaningshus «af norsk bygning, stok paa stok, 20 alen langt og 12 alen bredt», et spekhus 16 × 10 alen, af bindingsverk med breddetag, et baadeskur «eller nøst» af bindingsverk, med sten- og jordmur, bordklædt i den ene ende, samt et lille hus, tækket og klædt med bredder. I vaaningshuset havde købmanden to stuer, assistenten en og folkene en, desuden var der køkken med spisekammer og forstue. Paa loftet var lager og oplagsrum, opgangen var ad en trappe fra køkkenet; i den ene gavl var en dør med en «bom» over «som bruges til opheisning af gods». I spekhuset var indrettet bødkerverksted i den ene ende. Ogsaa her var loftet oplagsrum.

I Fiskenesset gav Anders Olsen trods sin korte virketid anledning til, at herrnhutiske missionærer nedsatte sig ganske nær ved logen, ved det senere Lichtenfels. Ogsaa nu viste sig hans forkærlighed for den herrnhutiske kristendomsform, idet han allerede lige efter sin nedsettelse paa Sukkertoppen tilskrev handelsdirektionen, dateret 20 aug. 1755, at hvis der neste aar ingen «missionsbetiente» kom hertil «fra det høye collegio», om da ikke «een af de mæriske brødre her i landet, som er sproget mægtig, kunde forflyttis til et saadant sted for at talle Guds ord til hedningene, og derfor nyde nødtørftig underholdning» — «det var efter min ringe erfaring baade handelen og missionen til een

virkelig fordeel og nytte». Da han imidlertid øjensynlig selv tvivlede paa, at dette vilde kunne lade sig gøre, idet det neppe kunde forventes, at missionskollegiet vilde indvilge heri, gjorde han i samme skrivelse et indirekte forsøg paa dog at faa sin gamle ven Berthel Laersen, som, skønt han stod i den danske missions tjeneste, var hans ligesindede og meningsfælle i kristelig henseende, op til sin nye koloni: «catecheten ved Godthaab, Berthel Laersen, kunde og i sandhed, med bedre frugt og nytte, af det høylovlige missions collegio brugis ved en anden colonie end hvor han nu er.» Forsøget lykkedes; allerede 1757 forflyttedes Laersen til Sukkertoppen. —

I Sukkertoppen virkede Anders Olsen i en lang aarrække sammen med sin bror og kateket Berthel Laersen, som 1764 ordineredes til prest for den derværende menighed. 1756 var det tiltenkt Olsen at anlegge atter en ny koloni Sydbay, men det blev forhindret ved at skibet ikke kunde komme ind til Sukkertoppen. —

I begyndelsen af 1760-aarene omgikkes Anders Olsen atter med tanken om at gaa ud af tjenesten og rejse til Herrnhut. Han skrev derom til sin gamle ven Drachardt, der havde opholdt sig der godt en halv snes aar og ernæret sig som porcellænsmaler. Men Drachardt fra-raadede ham det paa det indstendigste, da det vilde føre ham «i den største uroelighed og confused» — «thi ieg har i disse 12 aar seet exemplar nok paa saadanne confuse brødre, som har lagt deres amt ned, er kommen og har i 2 eller 3 aar, saa længe de har havt noget at sætte til, opholdt sig her, men derefter ere de løbne bort og laster den hellige meenighed». Vennen raadede ham derfor til at sette sine børn i kost hos en skikkelig herrnhutisk Grønlander, for at de kunde blive opdraget i den lære, men selv blive i embedet. Og da kompagniet, for hvilket Olsen ogsaa havde omtalt sin hensigt og fremholdt hensynet til sine børns opdragelse, stillede ham i udsigt at blive købmand i Godthaab, naar Lars Dalager gik hjem, som han havde ladet sig forlyde med at ville, opgav han tanken og slog sig til ro. Godthaab blev imidlertid ikke ledig den gang, og da Dalager 1767 gik hjem, var Olsen «anderswo engagirt».

1765 havde nemlig handelsdirektionen paalagt ham et nyt hverv, idet man beskikkede ham til formand for den planlagte hvidhvalfangst med garn i Holsteinsborg. Et par minder om hans ophold her er det endnu paa Grønlandskortet figurerende «Anders Olsens sund» og den af ham rejste varde paa toppen af øen Inugsulik, der ligeledes bærer hans navn den dag idag. Mineralogen Giesecke saa her 1808 resterne af hans overvintringshus, hvorfra han drev hvalfangsten med aabent-vandgarn.

Lengere end to aar skulde han ikke drive dette forsøg. Da kunde

han altsaa, om han vilde, have faat Godthaab. Men han foretrak nu sin gamle koloni, som var blevet ham tilvant og som sikkert var det sted i Grønland, der vedblev at staa hans hjerte nærmest. Da Sukker-toppen i 1783 blev flyttet til sin nuværende plads, udtalte han nemlig i et brev til direktionen sin misbilligelse heraf: «Jeg som i 17 paa 18de aar har tient og lidt godt og ondt der paa grendserne, kan ikke begribe den fordeel, der er eller kand være ved det nye anlæg.»

Sin hidtidige erfaring om Grønlands geografi nedla Anders Olsen i disse aar i et manuskript betitlet:

En kort tabelle
i
rubricer forfattet
over
Fasteland med fiorder og øer
fra
colonien Frederichshaab og nordefter
saa lang som beseiglig og bekiendt er
hvornæst følger
En kort beskrivelse over de sydligste
grændser, paa den Væster side af Grønland,
saa og
En tabel fra ovenmelte colonie sør efter,
saa langt hen, som havis efter-retning
skrevet
af

Ved colonien Sucher-toppen 1764.

Anders Olsen.

Endnu en bedrift kom den gamle pionér til at udføre i kolonisationens tjeneste, ogsaa dennegang paa eget initiativ.

21 maj 1773 skrev handelsdirektionen til ham: «Paa Hans forhen Os giorte og iaar til Wulff¹ igientagne forslag om en loges oprettelse syden for Friderichshaab, hvorved Han har tilbuden sin tjeneste, have vi reflecteret.» Foreløbig havde man dog ikke midler til de store kostninger med fragtning af skib, da man var uvis om den bedste beliggenhed. «Vores tanker er altsaa, at Hand tillige med fiire mand, nemlig Hans søn og tre andre, som herfra udsendes, begiver sig for det første til Friderichshaab og derfra paa recognoscering syd efter for at opsøge et beqvemt og fordeelagtigt sted ned imod Statenhuck, hvor en loge med fordeel kunde anlægges.» Man ønsker: jo længere syd des-

¹ Pakhusforvalter, tidligere kateket i Christianshaab og købmand i Holsteinsborg Chr. Fred. Andr. Wulff (1736—1809).

bedre «for derved fra den der anliggende handels-plads at kunde lade recognoscere viidere østen efter for om mueligt paa den maade i tiidens længde at faae nogen kundskab om den gamle Østerbygds nuværende tilstand».

Man tilbyder Anders Olsen for denne ekspedition 150 rd. i aarlig løn samt «en raisonnable douceur». Sønnen skal «nyde» 30 rd. aarlig og «een portion proviant». «Og maae det derefter komme an paa Hans vindskibelighed, erfaringhed og kundskab at foretage recognoscering, naar og paa hvilken maade Hand eragter det tieneligst og med hvad slags fahrtøyer Hand dertil holder bequemest, forladende Os fuldkommen paa Hans bekiendte redelighed og omsorg for compagniets beste, og skal det være os kiært, endnu i aar at faae nogen efterretning om et forventende godt udfald og til næste aar at faae en omstændeligere efterretning derom og bekræftelse derpaa.» Proviant til rejsen blev udsendt til Frederikshaab og «saa mange materialier, som Hand til en liden boelig behøver». —

Saa overgav da Anders Olsen sin mangeaarige koloni i sin eftermands varetegt og brød op fra Sukkertoppen 4 september 1773 — «paa en recognoscerings reyse i syden til en nye colonies anlæggelse syden for Friderichs Haab», som hans gamle ven Berthel Laersen har noteret i sin kirkebog ved afskeden. Nu skiltes han ogsaa fra broren, som blev i Sukkertoppen. Denne høst naaede han Frederikshaab, hvor han slog sig ned for vinteren og traf forberedelser til ekspeditionen.

Tidlig paa vaaren 1774 brød han op, idet han foreløbig lod familien blive tilbage i Frederikshaab, og tiltraadte sammen med sin eldste søn den vigtige ekspedition. I løbet af aaret sendte han tre beretninger hjem til kompagniet, dateret 19 april, 15 juni og 18 juli, den sidste fra Kap Farvel. Heraf erfarede direktionen «med glæde», at han havde «lykkelig fuldført den paatagne recognoscerings-reyse og haver opnaaet den tilsigtede egn» samt «omtr. 20 à 28 miile syden for Friderichshaab» fundet «et beqvemt indløb til en god og sikker skibs-havn med de fleere fornødne bekvemmeligheder til en colonies anleggelse», og at han «i henseende til de mange sammesteds sig opholdende og længere syd fra ankommende Grønlændere har det beste haab om een fordeelagtig handel i tiiden».

Anders Olsen rejste sit hus paa samme sted, hvor Peder Olsen Walløe havde overvintret i 1751 og som han havde kaldt «Første Vinter», og hertil blev nu i 1775 opsendt fra København «det fornødne til en liden loges anlæg saavel som nogle handels vahrer og andre fornødenheder» med hukkeren «Island», ført af skipper Alling.

I denne sommer hjemsendte Anders Olsen «relationer» om det nye

anleg 5 juli og 23 august. Heraf erklærer direktionen i skrivelse af 18 april 1776 at have «med fornøjelse erfaret, at Hand haver udsøgt den beleyligst eragtede havn» til etablisementet, og meddeler at «den af Ham anlagte nye Syd-colonie fører efterdags navn af *Julianes-Haab*». Den blev snart landets største og mest indbringende. Mineralogen Giesecke kalder den «Grønlands Canaan».

Anders Olsen interesserede sig ikke blot for sin nye kolonis handelsmæssige bestyrelse. Han nærrede ogsaa en varm interesse for dens minder fra fortidens europæiske bebyggelse. Hans datterdatters mand købmand W. M. Olrik beretter at han i begyndelsen af 1770-aarene — rimeligvis paa sin første rekognosceringsekspedition — «gjorde en galop-reise til Skovfiorden og Kirkefiorden», men maatte «formedelst sygdom» vende hjem uden at have set sig ret meget om. «1 à 2 aar senere recognoscerede han Sydbugten nøiere» og blev mer og mer overbevist om «at Nordmændenes første og fornemste opholdssteder havde været her». Siden blev «i forening med hans sønner» mange rejser foretaget rundt i fjordene og «flere rudera funden end Europæerne nu om stunder maaskee vil faa at see». Dette er skrevet 1832. Sine iagttagelser af ruinerne har Olsen selv nedlagt i en indberetning, som bl. a. blev benyttet af Thorhalesen i hans «Efterretninger om rudera eller levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes bygninger paa Grønlands vestre side» 1776. —

Anders Olsen bestyrede Julianehaab til 1780, da han paa grund af tiltagende alder og svageligt helbred tog sin afsked, som han fik ved handelsdirektionens bevidnelse af sin anerkendelse for hans lange og tro tjeneste i Grønland. Ovennevnte købmand Olrik beretter rigtig nok, at han var kommen i underballance og derfor blev afskediget, nedsatte sig som kvægholder, fik uaar, og vilde, berøvet al understøttelse, endog kosten, være sultet ihjel, hvis ikke hans svigersøn købmand Thomsen havde hjulpet ham. Olrik siger tilsidst, at «han endte sit liv i elendighed, forinden directionens tilstaaelse om lidt hielp indløb». Men jeg har intetsteds fundet dette bekræftet.

Derimod er det rigtigt nok, at da den gamle pionér havde taget sin afsked af handelens tjeneste, realiserede han omsider sin ungdoms drøm om et frit og ubundet liv i det gamle Grønland. Han nedsatte sig som kvægavler og jordbruger først ved Upernaviarssuk, et græsrigt sted ved mundingen af den bugt, hvor ruinen af Hvalsey kirke ligger. Men da hans hus her brendte, og fangstforholdene ved stedet ikke var saa gode, som han af hensyn til sine børn kunde ønske¹, bosatte han sig ved Igaliko, et sted han paa sine rekognosceringsrejser særlig havde

¹ Denne Anders Olsens første nedsettelse som kvægavler kendes kun fra endnu levende tradition i hans efterslegt.

kastet sin kærlighed paa, og her i det frugtbare dalstrøg ved ruinerne af det middelalderske bispesæde Garðar rejste han sin «gaard», som han byggede af sten fra ruinerne. Han blev den første selvejer i den nyere tids Grønland, idet handelsdirektionen 1784 gav ham hjemmelsbrev paa ejendommen. Her levede han sine sidste aar, omgivet af en talrig familie. Ifølge slegtstraditionen søgte han ikke kirke i Julianehaab, men hos Herrnhuterne i Lichtenau.

Dog var udveen og opdagertrangen ikke helt død ud i den gamle kæmpes sind. I sommeren 1783 overlod han tilsynet med sin ejendom til sin husstand og tiltraadte med sin eldste søn endnu engang en «recognosceringsrejse» sydefter, forsynet med instruks fra handelsdirektionen «at reise fra bugt og til bugt, fra fiord og til fiord» rundt Kap Farvel og om paa landets østre side. Paa rejsen skulde han undersøge mulighederne for fangst og bebyggelse og tillige se efter «rudera efter de gamle Nordmænd».

Beretningen om denne rejse indsendte han 3 sept. 1783 til direktionen, som imidlertid følte sig skuffet over dens ordknaphed, men den gamle mand havde ganske forstaaeligt ikke kunnet overkomme at føre nogen vidtløftig journal. Sterk i pennen var han aldrig.

Anders Olsen naaede «18 mile nord og nordøst hen fra Stattenhuck paa den øster side». Længere kunde han ikke komme paa grund af drivis og vinteris, skønt det var i juli maaned. Han spurgte Grønlandere, som han traf paa, hvornaar der kunde være tale om, at han kunde komme videre. De sagde «at ieg vel, naar isen gik los og fra landet, da kunde fahre nord effter — — men maatte da ei tænke for dette aar at komme tilbage, thi, naar isen gik derfra løs, lagde den sig ned i Huckens løb [Prins Christians sund] og uden om, saaledis, at mand ei kunde komme der igiennem eller forbi, og da, saasom ieg icke havde effterladt mine i den stand, at ieg kunde blive vinteren over borte, vente ieg tilbage». —

Anders Olsen døde paa sin gaard i Igaliko den 11 december 1786 og blev begravet udenfor sit hus. Hans grav dækkes — som han selv havde bestemt — af en stor, glat tilhugget sandstensplade som dem der i middelalderen lagdes over adelige herrer¹. I søen bag Julianehaabs koloni ligger en stor sten, paa hvilken Anders Olsen selv har indhugget sine forbogstaver A O S og aarstallet 1777 under Christian VII's navnetræk med et kors over. Og ved søens bred rejstes i 1897 et pynteligt lysthus, der fik navnet «Anders Olsens minde».

I Julianehaabs eldste kirkebog findes følgende notat: «Den 10de februarii 1789 behagede det Herren ved døden at bortkalde *Tuperna*,

¹ Ifølge slegtstraditionen havde han længe før sin død forarbejdet sin ligkiste, som han medførte paa rejser og benyttede som rejseskrin.

afg. kjøbmand Olsens enke, og den 14de ejusdem blev hun efter foregaaende jordpaaastelse bortført til sit hvilested.» —

Anders Olsen efterlod sig 6 børn. Den eldste søn *Paul Andersen*, døbt 22/6 1753, farens ledsager paa flere ekspeditioner, blev senere kateketformand og døde som gammel mand og pensionist i Godthaab. Den nesteldste datter *Ane Maria*, døbt 19/5 1758, var 1778 og 1779 «bortrejst til Danmark», blev 1783 gift med kjøbmand Niels Møller Thomsen (1755—91, død i Christianshaab) og døde i Godthaab 16/2 1818. Datteren *Anna Cathrine*, døbt 11/2 1763, blev 1784 gift med kolonist Hans Raun, søn af kjøbmand Hans Henrich Raun og grønlandske hustru Esther, og døde 6/6 1824 i Godthaab. Datteren *Okaline Margrethe*, født ca. 1766, blev gift 1793 med bødker Søren Jensen Geraae, søn af oberassistent i Ritenbenk Jens Andersen Geraae og grønlandske hustru Tupera. Deres datter Lea Geraae var den ovenomtalte kjøbmand Ollriks hustru. Endelig blev den eldste datter *FridERICA Christina*, døbt 14/1 1756, som andensteds omtalt gift med assistent Caspar Alsbach.

Den yngste søn *Johannes Andersen*, døbt 25/3 1760, blev farens arvtager som kvægholder og jordbruger og figurerer i Julianehaabs handelsbøger som «proprietaire ved Igaliko». Giesecke, der besøgte ham flere gange, beklager hans ofte fattige forfatning, men giver ham i en til kongen stilet beretning «über und für Grönlands aufkommen», dateret 14 maj 1818, følgende smukke omtale: « — — ein mann, welcher von einem dänischen vater abstammt — ein mann, welcher wol der einzige in seiner art ist, da er in einem sehr grasreichen fiord, dem ehemaligen aufenthalte der alten Normänner, wohnt, so hat er dem beyspiel seines verstorbenen vaters zu folge sich auf die viehzucht gelegt. Er hatte, da ich ihn vor 12 jahren besuchte, 7 kühe auf der weide gehen. Ich träumte mich hier in die gepriesene Österbygd versetzt, als er mir gute milch und selbst bereitete butter vorsezte, und noch mehr wurde ich überrascht als er mir bey meiner abreise einen laib selbst verfertigten käses und ein pfund selbst gegossener talklichter verehrte, welche so gut waren, als man sie nur von einem lichterzieher erwarten konnte. Bei einer zahlreichen familie von 8 bis 9 kindern war er doch im stande von zeit zu zeit frisches fleisch an die kolonie zu verkaufen, da er sich nebenbey zu der seinigen unterhalt als ein guter seehundefänger die produkte, welche ihm das meer darbietet, zu verschaffen wusste. Er ist ausserdem ein geschichter zimmermann, und hat von den mährischen brüdern das waldhorn zu blasen gelernet. Er baut auch gartenfrüchte als kohl, salat, spinat, rettiche, weisse rüben, welche wohl gedeihen, und wohnt in den ruinen eines alten norwegischen gebäudes. Seine industrie wurde nie belohnt; ja nicht einmal bemerkt.»

Giesecke oplyser andensteds, at Johs. Andersen tillige beskæftigede sig med stenslibning. De prøver, videnskabsmanden saa deraf, var af den art, at man umuligt kunde vente dem bedre af en mand, der hverken havde maskiner eller vejledning. Det er da sikkert ham, der har udført farens gravmæle.

Da Giesecke sidste gang gæstede Johs. Andersen i 1809, fulgte denne ham paa vej, bistod ham af al evne og blæste til afsked salmelodier paa valdhorn ud over fjorden efter den bortdragende gæst.

12 september 1826 «døde Johannes Andersen, eier af Igaliko, af sting». Hans talrige efterslegt udgør endnu stedse grundstammen af Igalikos befolkning, der væsentligst ernærer sig som kvægavlere.

Anders Olsens øvrige store efterslegt er spredt over hele Grønland. Flere af dem har indtaget og indtager betydende stillinger indenfor det grønlandske samfund, saavel i handelens og administrationens som i kirkens og skolens tjeneste. —

PETER NICOLAI RANDULFF

Købmand.

Peter Nicolai Randulff er født 1 april 1766 (døbt 1 sønd. e. paaske) i Beitstaden prestegæld som søn af foged paa Inderøy Peter Hermansen (With) Randulff (1723—76) og hustru Anna Dobberdine Rosted (1738—72).

Faren var ikke saa lidt af en eventyrer. Oplært paa embedskontorer ansøgte han 24 juli 1758 om «conducteur-tienesten i Trondhiems stift», men uden at opnaa den. Derimod blev han 1760 foged paa Inderøy, men suspenderedes fra embedet netop samme aar, som den her omhandlede søn blev født. Imidlertid hævdedes suspensionen og han forblev i embedet endnu en aarrække. Men 1773 suspenderedes han atter for kassemangel og blev belagt med arrest. Han opnaaede dog afsked fra embedet 7 juli 1774 mod at forblive i arresten, indtil gælden, 2666 rd., var betalt. I juli 1775 rømte han imidlertid til Jemtland, herfra kom han til Malmö, hvor han opholdt sig i nogen tid, og havnede endelig i København, hvor han opholdt sig i 3 uger under navnet «studiosus Peter Brønlund», og afgik her ved døden. Hans bo registreredes 4 marts 1776, ved hvilken lejlighed det oplystes, hvem han i virkeligheden var.

Moren, der var datter af sorenskriver Rosted i Inderøy, var allerede død ca. 1772 og efterlod sig 5 børn.

Efter hjemmets opløsning spredtes børnene hos slegtninge. Peter Nicolai blev opdraget af en farbror, Niels Brønlund Randulff i Trondheim. Navnefællesskabet her med fhv. missionær i Christianshaab Niels Brønlund Bloch lar ane en slegtskabsforbindelse, der kan have været bestemmende for den unge Peter Nicolais senere livsskebne.

Efter endt skolegang uddannedes han paa embedskontorer ligesom faren, konditionerede nogle aar hos en onkel sorenskriver Bull paa Sunnmøre og blev derefter fuldmægtig hos fogden paa Sunnmøre. Herfra søgte han ansettelse i Grønland. Hans udnevnelsskrivelse er

adresseret «à/ Spilcheviig». Spjelkavik var navnet paa Sunnmøres fogedgaard i Borgund prestegæld i Møre og Romsdal fylke. Her traf han ogsaa sin senere hustru, med hvem han ved sin bortrejse var forlovet. Hun var fra Havna ved Djuvika i Borgund, hed *Christophora Lucie Hammond* og var født 13 juni (døbt 7 juli) 1771 i Borgund som datter af købmand Thomas Hammond og hustru Ingeborg Marie Lyng. Ogsaa hun havde haft slegtsforbindelse i Grønland, idet den afdøde købmand Joh. Christopher Hammond i Ūmánaq var hendes fars vistnok tremening.

Peter Nicolai Randulff modtog ansettelse i kgl. grønlandsk handels tjeneste 24 december 1791 og begav sig tidlig paa vaaren 1792 til København for paa handelens derværende kontorer at sette sig ind i sine tilkommende forretninger. Han udsendtes i maj samme aar og bestemtes til «det nordre inspectorat». —

Ved ankomsten til Godhavn var han først nogen uger skriver paa inspektoratskontoret og blev derefter 21 september 1792 anbragt som hvalfangerassistent ved «Godhavns Anlæg».¹ Hans fortrinlige kvalifikationer bevirkede, at inspektør Schultz, da købmand Kragsteds øjeblikkelige fjernelse fra bestyrelsen af kolonien Ūmánaq blev en nødvendighed, 4 marts 1793 konstituerede ham i denne afsides og derfor betroede post. Han rejste dertil paa hundeslede og overtog kolonien fra 1 april. Aaret efter, 24 april 1794, «konfirmeredes» han i sin post af handelsdirektionen. Inspektør Schultz gav ham det vidnesbyrd at han har «duelighed i alt» og «er en moralsk god character».

Samme aar kom hans kæreste op til ham. Skibet, der skulde anløbe Godhavn, kom imidlertid saa sent hertil, at det saa ud til det maatte overvintre her. Inspektøren trøstede den unge pige, der var meget bedrøvet over denne triste udsigt, med at hun nok skulde faa det godt i hans hus og til vinter kunde rejse op til sin kæreste paa hundeslede. 24 september stod «jomfrue Hammond» fadder til inspektør Schultz's barn i Godhavn — og saasart der blev vintervej, kom hendes ven ned fra Ūmánaq paa hundeslede for at hente sin brud, hvorefter deres bryllup stod i inspektørens hus 26 februar 1795. Den af presten Rud. Fridr. Lassen holdte vielsestale er endnu i familiens eje.

1795 tegnede det til, at skibet ikke skulde naa op til Ūmánaq. Inspektøren gav derfor ordre i tilfælde af dets udeblivelse at sende de fleste af kolonimandskabet ned til Diskobugten, da det ikke vilde være muligt at opsende forsyning derfra saa sent paa aaret

¹ Han ledsagede dog som skriver eller sekretær inspektøren paa dennes tilsynsrejse Diskobugten rundt, hvor han 15 oktober optraadte som køber ved en auktion i Christianshaab.

— «men maaskee er De da nød allesammen at forlade Omanak». Da skibet omsider alligevel naaede op, undgikkes disse eventualiteter.

Købmand Randulff var en særdeles dygtig og interesseret kolonibestyrer, altid optat af at sette foretagender igang til handelens og befolkningens bedste.

Allerede samme aar, som han kom til stedet, foreslog han inspektøren at sette «Omenaks kulbrud» i en saadan stand, at ogsaa *hele Diskobugt* kunde forsynes med kul derfra. De dertil fornødne flere arbejdere skulde ikke blive ledige om vinteren heller, forsikrede han, men kunde settes igang med isgarnfangst af sæler rundt om i det store distrikt. Inspektøren turde ikke rigtig stole paa, at dette forslag var saa veloverlagt, som man vilde have kunnet vente sig af en med distriktet bedre kendt mand, og vilde derfor ikke indvilge i det, før han ved selvsyn havde gjort sig bekendt med forholdene. Men da han samme sommer kom derop paa inspektion, gav han straks ordre til at realisere planen, og i de følgende aar blev der brudt store mængder af kul i Ūmánaqsbugten. Nogle aar senere opdagede Randulff «et nyt ypperligt kulbrud», som derefter straks blev taget i brug.

Ogsaa garnfangsten fik et stort opsving i Randulffs bestyrertid. Efter aftale med inspektøren «indrettede» han i aarenes løb en hel række «garnfangststeder» i distriktets forskellige dele, nogle nærmere, andre meget langt fra kolonien, og bragte derved dennes produktion op til hidtil ukendte højder. I 1799 indgav han til direktionen en «læseværdig beskrivelse» af Ūmánaq's distrikt.

Befolkningen tog han sig af med omhu og betenksomhed. For at forebygge de sedvanlige «sultetider» om høsten anskaffede han et stort «sildevaad», hvormed han i juni—juli fangede store mængder af «angmagssæt» (lodder, *mallotus arcticus*), som tørredes og hengemtes for at uddeles til Grønlenderne i trangtid. Paa opfordring indgav han i 1800 en «afhandling» til direktionen om «hvad der kunde være at gjøre til forbedringer af Grønlændernes kaar».

En meget anselig tilvekst fik distriktet i Randulffs tid, idet en stor skare mennesker, 110 personer ialt, flyttede dertil fra det nedlagte Upernavik for at nyde godt baade af missionen og handelen. Ganske vist flyttede endel af dem snart tilbage igen, fordi de lengtes efter deres gamle bopladser, men mange blev tilbage og etableredes af Randulff og missionær Jansen ved gode fangstpladser i distriktet.

Afdøde købmand Hammonds børn tog Randulff sig som sin hustrus slægtninge kærligt af og fik den glæde, at de udviklede sig til særdeles dygtige mennesker. —

Med missionæren levede Randulff i det store og hele i god forstaaelse og de arbejdede godt sammen, ligesom deres hustruer som

eneste europæiske kvinder ved stedet havde megen glæde af hinanden. Dog kunde der nok af og til komme en knude paa traaden, især mellem de to koloniautoriteter. 1796 meddelte f. eks. missionær Jansen handelsdirektionen, at naar han i denne vinter ikke havde haft saa stort resultat af sin garnfangst, som man skulde vente efter den omhu og det arbejde, der var anvendt derpaa, saa var grunden den, at han ikke havde «kunnet overtale handelens betient til at vise sig den villighed at overlade det nødvendige fadeværk dertil», hvorfor han havde maattet la spekket ligge paa marken «og har paa slæde indbragt det lidet, som hundene have levnet». I denne anledning skrev direktionen til inspektøren, at man vel ikke paa afstand kan bedømme forholdet, men «høyst uforsvarligt var det handlet af købmand Randulff, om han af personlig animositet, eller af egensindighed, lagde forsættelige hindringer i vejen for en fangst, som man gjør sig saa megen flid for at opmuntre».

Det har nok ikke været hverken «personlig animositet» eller «egensindighed», der laa bagved, men et blot og bart konkurrencespørgsmaal — om hvilket der efter denne «erindring» ikke høres mere. —

Hverken Randulff eller hans hustru var sterke af helbred, og Ūmánaqs højarktiske klima med den strenge vinterkulde tog meget paa dem begge. Hvor nødtigt de end vilde — idet de ellers trivedes vel og var glade baade for stedet og befolkningen — maatte de derfor bestemme sig til at bryde op fra Ūmánaq og søge ned til mildere egne. 19 maj 1799 modtog Randulff direktionens tilbud om at blive forflyttet enten til Godhavn eller Kronprinsens Ejland. Men da den sidste vinter havde taget meget paa egtefællernes kræfter og begge de foreslaaede pladser som yderligt liggende havde ret barskt klima, besluttede de sig til at rejse hjem for godt. Da de imidlertid efter afskeden fra Ūmánaq paa hjemrejsen med skibet i september 1799 anløb Godhavn, var madame Randulffs helbredstilstand saadan, at hendes mand ikke turde udsette hende for det nordlige Atlanterhavs barske høstvejr. De blev derfor i Godhavn, hvor Randulff 9 september traadte i nummer som «fungerende assistent». Dette ophold kostede dem begge deres børn. Datteren *Anna Doberdina* døde i efteraaret 1799, og sønnen *Thomas Peter* døde 11 februar 1800. De rejste barnløse fra Grønland først paa sommeren 1800.

Efter ankomsten til København rejste de snarest muligt til Norge, hvor de sidst paa aaret 1801 opholdt sig hos hustruens familie paa Sunnmøre. Her blev Randulff efter nogen tids forløb postekspeditør i Borgensund (Ϸ: Aalesund) og 9 marts 1804 postmester sammesteds. Imidlertid maatte han paa grund af svagelighed tage afsked med

«vartpenge» 7 januar 1812; samme aar modtog han titel af overkrigskommissær.

Senere rettede hans helbred sig noget; i aarene 1814—15 var han fyrinspektør for Rundøy i Herøy paa Sunnmøre og chef for en afdeling af kystvernet paa Sunnmøre; derpaa søgte han sig atter ind i embede og blev told- og konsumptionskasserer i Stavanger — men allerede to aar efter døde han i Stavanger «af tæring» 23 april 1817. Hans hustru overlevede ham over 20 aar og døde 28 april 1838 i Stavanger. Trods det smertelige tab af deres to barn i Grønland kom de ikke til at gaa barnløse i graven. Kompagnikirurg *Peder Andreas Rosted Randulff*, født paa Sunnmøre 28/8 1808, cand. med. 1836, ansat ved militæret i Trondheim 1838, død 8/7 1848, gift med Lorentz Lorchs datter Eleonora Birgithe, var «en søn af overkrigskommissær, toldkasserer Randulff og hustru». En anden søn var *Ole Christian Bornemann Bull Randulff*, født 24/2 1807, som var løjtnant i Sjø-Etaten og døde (faldt overbord i tjenesten) i december 1830. Datteren *Anna Doberdine Randulff*, født 28/8 1804, død 26/3 1837, blev 1830 gift med auditor i Frederiksvern John Gill Blix (død 1874), en dattersøn af Ūmánaqs første missionær Jonas Gill. —

NICOLAI NIELSEN RASCH

Missionær.

Nicolai Nielsen Rasch er født 1729 i Trondheim (døbt 3die september og opkaldt efter en 1725 født og afdød ældre bror). I sit «vita» siger han: «ab honestis natus parentibus» : født af hederlige foreldre. Foreldrene var slagter Niels Thomassøn Rasch og hustru Karen Bentsdatter Trønning (eller Trynning). Hans farmor Maren Rasch var søster til Gjertrud Rasch, Hans Egedes hustru. Hun blev gift med Thomas Mikkelsen Dyvigen. Deres børn tog da navnet Rasch.

Efter den første undervisning i Trondheim blev Nicolai Rasch — uvist af hvilken grund — sendt til Bergens katedralskole, hvorfra han dimitteredes efter en seksaarig skolegang. 1751 rejste han til København og blev der «optaget i det academiske borgerskab». Aaret efter tog han «anden examen» og efter kun et aars forløb theologisk attestats 29 oktober 1753 med karakteren non contemnendus. Muligvis var det dette hastverk, som fik missionskollegiet til at udtale om ham, at han var «skjødesløs i sine studeringer, men et nogenlunde hoved».

I København logerede han i hvert fald en tid hos «grenadeer Knud Larsen», til hvem han kom i gæld og endnu 1755 var 33 rd. skyldig, som da blev ham afkrævet saa energisk, at han, uagtet han havde optaget store forskud paa sin gage, «ydmyst og kiærligst» bad missionskollegiets sekretær sørge for, at han «maatte blive skilt fra denne min creditor, som ieg alleene skylder for nærværende tiid». —

Efter sin ankomst til København var han snart bleven optaget som alumnus paa «det grønlandske seminarium», anbefalet dertil som slegtning af Hans Egede gennem dennes hustru. Da han nu var færdig paa universitetet, og der var trang for missionærer, besluttede missionskollegiet at sende ham ud allerede foraaret efter, uagtet han kun saa kort tid havde faat undervisning i sproget. Man haabede, at han desuagtet som ganske velbegavet og temmelig ung hurtig vilde kunne tilegne sig dette og leve sig ind i forholdene deroppe. Han «blev kaldet til kirkeligt embede og ordineret til missionarius i Grøn-

land 1754». Ordinationen fandt sted 18 marts i Frue kirke, og samme dag indskrev han sit «vita» — ualmindelig kortfattet — i bispeprotokollen. 5 dage tidligere, 13 marts, var han i Trinitatis kirke bleven viet til sin trolovede *Catharina Belwarth*, datter af en tidligere sømand, nu skomager i København, og dennes hustru Agnete Noer.

Kort tid efter, 27 marts, tiltraadte han rejsen til Grønland med skibsfører Lars Pedersen. Der findes en beretning om rejsen af en medpassager. De maatte for kontrær vind ligge længe først udfor Helsingør og siden udenfor Norge og var omtrent tre uger om at naa Shetland. Her fik de atter modvind og maatte ligge og krydse frem og tilbage 8 dage. Det varede i det hele over 6 uger, før de var udfor Grønlandskysten ved Frederikshaab. Her mødte de «to skindbaade og en mand i hver baad, som raabte og sagde »Omiasuak« tre gange, hvilket betyder »O, du store skib«. Vi gav dem et tov for at fæste baadene og tog dem op paa dækket. Søen var meget høj. Disse Grønlændere skulde ledsage os ind til vor havn. De blev søsyge begge to og brækkede sig. Vi laa tre dage udenfor landet; paa den fjerde kom vi ind i havnen, som kaldes Frederikshaab. Købmanden Dalager¹ kom om bord og bød os velkommen». Det var 27 maj 1754.

Det havde været meningen, at formanden i embedet, missionær Buch, skulde blive endnu et aar i landet sammen med sin unge efterfølger for at sette denne ind i forholdene og undervise ham i sproget. Det vilde uden tvivl have været af stor betydning for Rasch og gjort hans virksomhed i Grønland betydelig mere værdifuld, end den blev, om dette havde kunnet ske, thi der var baade evner og vilje i ham til at blive en god missionær. Og Buch havde den hellige ild, der bør besjele en saadan. Men planen hindredes ved Buchs skrøbelige helbred. Han maatte hjemgaa med skibet straks samme sommer og overlade sin eftermand til kateketen Jochum Grønbechs omsorg. De var dog sammen til 6 august. Den paatenkte ordning havde imidlertid til følge, at Rasch havde maattet efterlade sin kone i København. Hun kom først op til ham aaret efter (tilladelse fra handelskompagniet 6/3 1755).

Rasch tog til at begynde med meget ivrigt fat. Med hensyn til hans prestegerning for Europeerne ved kolonien er det af interesse at se, hvorledes den og han bedømtes af en af dem. Vedkommende fortæller: «Den stakkel, som skulde være vor prest, var norsk; han var en stolt mand, men havde ingen klæder og maatte af en hjemrejsende købmand købe grønlandske klæder, som denne havde ladet

¹ Christopher Carl Dalager, f. 1726, købmand i Frederikshaab 1752—54. Død som leder af handelen og hvalfangsten ved Klokkehuk paa Arveprinsens Ejland i Diskobugten 1799 efter 53 aars tjeneste i Grønland.

sy til sig. Til foraaaret ventede han sin kone, som var skomagerdatter. — — Presten holdt altid Gudstjeneste ved midnat og ved sekstiden hver morgen; de, som da ikke var staaet op, maatte vente straf. Kulden var meget streng, endskønt vi lagde saa meget i kakkelovnen, at vi ved ilden kunde tænde vore piber inden vi gik i seng, sedvanlig ved midnat; men alligevel før sekstiden om morgenen var isen bleven saa tyk paa vinduesruderne, at vi ikke kunde se om det var nat eller dag, og loftet oven os var at se til som dækket af is. Alligevel maatte vi fra vor kolde stue gaa ind i en anden for at synge danske salmer, af hvilke jeg kun forstod lidt dengang» (manden var Islending). Det er en betragtning udfra en «gemen mands» tankegang, men den vidner dog indirekte til gunst for den unge prests iver og pligtopfyldelse. Ifølge instruksen skulde missionæren holde daglige morgen- og aftenandagter med «kolonisterne», som havde pligt til at møde ved disse.

Ogsaa i den egentlige missionsvirksomhed tog Rasch fat med god vilje og megen energi. Men da han kom hovedkuld ind i et stort arbejde — der var ca. 100 døbte ved kolonien foruden de mange unge, som undervistes, og i omegnen boede omtrent 200 hedninger — kom han ind paa at benytte Grønbech som tolk baade paa prædikestolen og tildels ved undervisning og daabsforberedelse. At dette i lengden ikke var heldigt, er indlysende. Ogsaa herom ytrer ovennevnte fortæller sin mening paa sin egen maade. «Presten,» siger han, «bryder sig kun lidt om hedningerne; degnen har det sværeste arbejde med at lære dem at læse, og naar de er naaet saa vidt frem, gaar de ind i prestens stue og læser for ham.» Det værste derved var dog, at Rasch paa denne maade aldrig lærte grønlandsk ordentlig, saa meget mere som han plagedes haardt af skørbug og ofte maatte ligge tilsengs i alle de aar, han blev i Grønland. Dette forbedredes ikke ved den bolig, han havde — «dette fugtige og mugne værelse, som tillige er helt indknebet og ubelejligheds, hvormed jeg dog var fornøyet, alleniste det ikke var disse grove og ugudelige folk [o: kolonimandskabet] saa nær.» Forresten beklager Rasch selv, at hans forkyndelse ved tolk kun havde «liden indgang hos tilhørerne».

Iøvrigt tog han sig ivrigt af menigheden. For at den ikke skulde lide skade ved den nære omgang med «kolonisterne» fik han en stor del af dens medlemmer til at flytte ud paa en ø i nærheden, hvor han skiftedes med kateketen til at besøge dem hver uge. Og da hans helbred ikke taalte disse idelige rejser frem og tilbage, tilbød han selv at bygge et hus, hvori han kunde opholde sig længere tid ad gangen, naar handelskompagniet vilde hjælpe ham med noget tømmer dertil foruden det drivtræ, han selv havde indsamlet, men kompagniet vægrede sig ved denne udgift.

Han gav sig da til at uddanne nogle af de døbte unge mænd til «nationalkateketer», for at menigheden stadig kunde ha «lærere» hos sig, men hellerikke dette lykkedes helt. «Deris troeskab,» siger han, «kan man ey forlade sig paa;» og om en af dem maa han bekende, at han «er mere wild end ieg kunde forestille mig og derhos trodsig».

Skrivning, som endnu ikke var almindelig, vilde Rasch gerne have indført i skolen og rekvirerede derfor allerede 1754 nogle tavler, papir og andre skrivematerialer — «ifald collegium anseer det tienligt og nyttigt» — navnlig for at de selv kunde naa til «at udskrive forklaringen» (som skulde benyttes ved katekismusundervisningen), og da Grønlanderne af naturen er meget lærvillige, havde han i denne henseende held med sine bestræbelser.

Ligeledes havde han stor glæde af en slags menighedsraad, han fik oprettet, bestaaende af de indfødte hjælpere og nogle «ældste», som skulde vaage over menighedens færd og bl. a. ved uenigheder optrede som mægler. Institutionen slog godt an; den modtoges med tilfredshed af Grønlanderne, som helst vilde dømmes af deres egne og ansaa deres dom for den retfærdigste; de «udvalgte» betragtede deres hverv som en ære og bestræbte sig for at bevare det ved en smuk vandel. Men efter Raschs tid gik dette istaa og indførtes ikke senere hverken andensteds eller igen her.

I den tid, han virkede ved Frederikshaabs mission, døbte Rasch 66, deraf 47 voksne hedninger. Men saa kunde han ikke mere. Haardt medtaget af skørbug, som især den sidste vinter angreb ham voldsomt og bl. a. bevirkede, at han til tider ikke kunde tale, maatte han 1759 bekvemme sig til at gaa tilbage med koloniskibet uden at afvente missionskollegiets tilladelse. Skønt han var uden skyld deri, blev dette ikke taget ham naadigt op og bevirkede, at han maatte vente nesten to aar paa embede, uagtet han søgte alt muligt.

Endelig 29 maj 1761 modtog han udnevnelser til sogneprest for Skydebjerg og Orte menigheder i Fyn, hvor han efterfulgte en anden Grønlandsmissionær, Peder Welling, Andreas Bings stedsøn¹. Her døde han 26 november 1781. Hans huslige liv var ikke lykkeligt, idet der var meget daarlig forstaaelse mellem ham og hustruen; 1765 stilledes der ham endog en bøde paa 1 rd. om ugen i udsigt i denne anledning. Hustruen døde 13 maj 1798. De havde i det mindste 1 søn, hvis skebne imidlertid er ukendt.

¹ Ved skifterettens mellemkomst blev prestegaarden straks overtaget «af successor hr. Nic. Rasch» for 400 rd. mod at enken straks fraflyttede den. Tillige tilsagde Rasch hende 20 rd. aarlig foruden de 40, som ifølge hans kaldsbrev tilkom hende, alt «at betale qvartaliter».

NIELS AXELSEN RASCH

Købmand.

Niels Axelsen Rasch er født 1714 paa gaarden Vebbestad i Kvæfjord som søn af gaardbruger, handelsmand og lensmand Axel Nielsen Rasch (død 1718) og hustru Birgithe (Beret) Lucie Røst (død 1752) og saaledes brorsøn af Hans Egedes hustru Gjertrud Rasch.

Gaarden Vebbestad, af skyld 2 vog 2 pund, bestod fra gammel tid af en stor klynge bygninger, beboelseshuse — deriblandt «malet stuen» og «borge stuen» — og udhuse, samt en række af lensmandens far opførte «overbygninger mere end til gaardens landskylds taxter behøvende» nemlig: 1 stue «hage stuen» kaldet, med køkken, loft og fordøre, vinduer, bord og benker, 2 sengesteder «og al anden indredning», 1 liden stue med køkken og fordøre, sengested og 2 benker, 2 smaa vinduer «og anden indredning», 1 stue med fordør «staaende i østre ende af malet stuen, med indberedning», vinduer og 2 sengesteder, 1 «nyt senge-huus, tvært af borge stuen», og endelig «søehuse», nemlig inderste, mellemste og yderste nøst, en «fiske-siaa», en bod yderst ved søen og en dito indenfor. Gaardens besetning bestod af 9 storfe, 2 heste, 9 voksne sauer og 6 voksne gjeter, og der hørte et stort og velholdt «søe-redskab» til ejendommen.

Saalenge lensmandens mor levede, blev hun boende i «malet stuen», mens familien beboede de andre «stuer».

Her voksede sønnen Niels op som den eldste af 6 børn, 4 sønner og to døtre. Efter lensmandens død giftede enken sig igen med «Sieur» Tarald Andreas Gieverts (død 1767) som, saavidt ses kan, var en god stedfar for sin hustrus børn af første egteskab. Selv fik han to sønner og to døtre med hende, saa det blev efterhaanden en stor børneflokk, der opvokste paa Vebbestad, hvor der blev holdt huslærer til dem.

1725 ved «vaarstevnet» bragte stedfaren Niels til Bergen og satte ham i katedralskolen, hvor han gik en aarrække. En del af tiden

havde han et kammer hos en enke, Dorothea Koch, hvorfor der betales 4 rd. i penge foruden endel naturalier, medens han fik sin kost dels hos bekendte af familien dels to gange ugentlig hos en mand ved navn Christopher Bøycken for 12 rd. aarlig. De sidste aar boede han «i Hans Frørup's Huus».¹ Engang var han syg og der maatte betales for ham i «badskierløn» 4 rd. Han blev ekviperet ved sin indtredelse i skolen, ellers fik han ikke mange klær i Bergen, men har vel faat hjemmefra. Til bøger brugte han ikke mere end en halv snes rigsdaler i alle disse aar, lidt mere medgik til «foræringer til hans hørere og andre som han havde kost hos».

1734 dimitteredes han fra skolen og rejste hjem paa et kort besøg, hvorefter han drog til universitetet. Paa rejsen til København købte han paa en auktion i Trondheim en «liinklædning» for 12 rd. og fik i Bergen syt «en affarvet klædning» med knapper og sølvtraad, som med syløn beløb sig til ca. 26 rd., og desuden «bind og skiorter» for 4 rd. I rejsepenge fik han 10 rd. Ialt beløb de pengeudgifter, stedfaren afholdt for ham fra hans indsettelse i skolen til hans ankomst til København, sig til 168 rd. 14 sk.

11 august 1734 tog han «examen artium» ved universitetet, hvor han valgte professor Thomas Bartholin til privatpræceptor. Næste aar tog han «anden examen» og rejste derefter hjem til Vebbestad, hvor han dog neppe har opholdt sig længere end vinteren over. 1736 var han atter i København, hvor han sikkert har modtaget sin fastermand Hans Egede, da denne vendte hjem fra Grønland med sin hustrus kiste. Ved højtideligheden, da denne nedsattes paa Nicolai kirkegaard 5 oktober, har han sagtens været tilstede.

Det er rimeligt at anta, at han derefter af onklen er bleven vundet for Grønland og sat i forbindelse med «Grønlands Patron» Jacob Sewerin. Muligvis var han allerede forud, som nedenstaaende synes at antyde, af sin fetter Paul Egede bleven opfordret til at komme op til ham.

I en henvendelse til kongen af 13 april 1737 i anledning af at der var truffet den bestemmelse, at Hans Egede, fordi der ingen anden prest var udsendt til Grønland i hans sted, foreløbig skulde gageres af Sewerin, skriver denne nemlig saaledes: «— — — haver ieg dog efter dend unge Hr. Paul Egedes begiæring, hvilket er tilforn Deres Mayestæt aller underdanigst refereret, med et af de afvigte maaned til Christianshaab bortsendte skibe hensendt en studiosus, navnlig *Niels Rasch*, som den ældre Hr. Egede her recomenderede mig, for at lære sproget og gjøre sig beqvem enten til det geistlige eller verslige, ligesom hand siden maatte forefindes, hvilket octroyen ey obligerede

¹ Frørup var «glarmager» og hos ham var Niels's yngre bror Hendrich Rasch i lære.

mig til, mens er saaledes en extra bekostning, som ieg af kiærlighed for Grønland har paataget mig.»

Rasch er saaledes ifølge dette afrejst fra København i marts 1737, formodentlig med fregatten «Blaahejren», ført af kaptajn Vodroff, som kom til Christianshaab 14 juni. Efter Sewerins mening var det altsaa uvist, om han skulde trede i missionens eller i handelens tjeneste, men der synes efter hans ankomst til Grønland overhovedet kun at have været tale om det sidste. Han blev assistent ved kolonien og gjorde tjeneste i denne stilling i to aar. Som saadan var han straks samme høst med til en meget besværlig tårn. I november skulde koloniens jagt efter fuldført høsttogtning settes paa land for vinteren. Dette skete ikke ved kolonien, fordi isen der paa havnen først brød meget sent op om vaaren, men 4 mil nordligere i den saakaldte Sandbay kort syd for det senere Claushavn, hvor der for det meste blev isfrit i begyndelsen af maj, undertiden tidligere. Paa rejsen derhen fra Christianshaab fik de en sterk sydveststorm paa sig, hvorved de to bagerste af tre joller, som jagten havde paa slæbetov, ved søens magt rev agterstavnen ud af den, der var nærmest jagten. Den kunde derfor ikke bruges til at hente de to løsrevne tilbage, og jagten kunde hellerikke vende og sette efter dem, fordi købmanden havde forsømt at ballaste den. De maatte derfor sejle for vinden til Sandbay og finde sig i, at deres to gode joller «bleve af søen kastede til landet og sønderslagne». Da de kom til bugten, kunde de ikke faa jagten sat paa land med det samme, dels paa grund af høj sø, og dels fordi deres eneste jolle jo ikke kunde bruges. De maatte derfor blive et døgn ombord, til de kunde faa fat paa en konebaad og en mængde Grønlandere fra den nærliggende boplads, ved hvis assistance de omsider fik jagten halet paa land ved hjælp af et gangspil. Bagefter maatte de saa rejse tilbage til kolonien i leiede konebaade.

Den første vinter, Rasch tilbragte i Grønland, var ualmindelig haard. Kolonibygningsens skorstene var lukket helt til «med en hvelving af rimfrost, som gaaer næsten ned til ovnhullerne med smaa huller paa, hvorigiennem røgen trækker». Stueveggene var helt tilrimede, sengklærne frøs fast til veggen i nattens løb, naar ilden i kakkelloven gik ud, hed vin frøs til is i madskabene og sprengte flaskerne, smørret maatte hugges løs med huggejern, og kødtønderne maatte slaas helt i stykker for at faa kødet ud; naar dette kogtes, kunde det være gennemkogt udvendig, men frossent indvendig. Koloniens mandskab maatte for kuldens skyld forlade huset og indlogeres hos Grønlanderne ved isfjorden, hvor de befandt sig meget godt, gik nesten nøgne i husene ligesom deres værter, vænnede sig til deres føde, som de ellers stadig havde væmmedes ved, og hurtig blev meget mere snavsede end

de indfødte. Kulden vedblev over tre maaneder at være lige streng; paa en tur, som Rasch og Paul Egede foretog sammen til det indre af Jakobshavns isfjord, frøs «fransk brendeviin» til is, uagtet flasken var indpakket i uldent og holdtes i stadig bevægelse, idet den hang bagpaa sleden.

Med et af koloniskibene 1738 fulgte Rasch og Paul Egede paa dets tilbagerejse med til Kronprinsens Ejland, som dengang kaldtes «Hvalfisk-Ejland», for derfra at foreta en handels- og rekognosceringstur til Disko. Paa vejen var skibet nær strandet ved at løbe paa en grund nord for de saakaldte Grønne Ejlande i Diskobugtens sydlige del, men da det var højvande, lykkedes det at komme flot, og da der ingen læk fandtes ved undersøgelse, kunde hjemrejsen fortsættes.

Rasch var ikke rigtig dristig ved at være iblandt Diskøens Grønlendere, som var meget ilde berygtede, og gik hver aften ombord paa sit fartøj for at sove der, medens Paul Egede uden frygt færdedes iblandt dem, blev hos dem om natten, ja endog foretog en to dages tur med et par ledsagere til Diskos indre, hvormed han satte Rasch og folkene i dødelig skrek for, at han ikke mere skulde komme tilbage. De endte dog alle med at blive saa gode venner med befolkningen, at der var stor bedrøvelse, da de sejlede derfra efter at have gjort god handel, og de maatte love at komme igen.

Nytaarsdag 1739 henimod aften opstod der en føhn-orkan over Christianshaab, der fik kolonihusene til at gyngede som skibe i søgang og endte med at rive vaaningshusets tag af; veggene bøjede sig og gulvet rystede som i jordskælv. Købmanden, der var gaaet op paa loftet for at lukke en dør, der var sprunget op, blev kastet til jorden og forslog sig meget slemt. De følgende dage fik alle travlt med at samle proviantfustagerne, tømmer og spær fra det nedblæste tag og andre ting, som var bleven splittet ad, sammen og reparere skaderne, og Rasch maatte med Paul Egedes hjælp staa for det hele, da det varede længe, før købmanden kom sig efter sit fald. En lykke var det, at proviant- og varebeholdningerne ikke var fløjet til søs, da man i saa fald vilde have været meget ilde stedd.

I februar samme aar foretog Rasch og Paul Egede en rejse til Jakobshavns isfjord og besøgte befolkningen syd og nord for fjorden. Da de kørte over fjorden, traf de paa nogen fiskere, der stod mellem de indefrosne isfjelde og fiskede gennem huller, de havde hugget i isen. De fik her foræret et fiskesnøre af sammenknyttede hvalbarder, som var 364 favne lang.

I juni maaned saa de fra kolonien 4 hollandske skibe, som øjensynlig søgte ind til dem, men ikke kunde for is. Dette satte saa stor skrekk i Grønlenderne, at de tog flugten i den tro, at de fremmede

vilde ind at erobre kolonien. Det var disse skibe, som faa dage efter blev opbragt af Sewerins armerede fartøyer efter det bekendte «søslag» paa Jakobshavns red.

Med returskibene det aar hjemgik købmand Fersleff, og Rasch beskikkedes i hans sted. Hen paa vinteren fik han og de andre paa kolonien en ordentlig forskrekkelse, idet Paul Egede blev bidt af en hund og faldt i en dødlignende besvimelse. Grønlenderne græd og raabte, at han var død, og «min kollega, Hr. Alsbach, og kjøbmændene vidste ei, hvad de skulde gribe til». Forskreckelsen satte sig dog hurtig, da det viste sig, at han intet alvorligt var kommen til.

Ogsaa denne vinter var kulden saa streng, at folkene, og denne gang købmanden og assistenten med, en tid maatte flytte ind hos Grønlenderne ved isfjorden. Her overværede Rasch en aandemanerséance, som varede en hel nat. Da han senere fortalte Paul Egede herom, og de tilstedeværende Grønlendere af hans mine og gebærder forstod, hvad det var, han talte om, vilde en af dem hevne sig paa ham ved at sladre om ham til fetteren: Købmanden, sagde han, ærer ikke Gud! Han har ladet sine kivfakker (arbejdsfolk) arbejde og kalfatre jagten paa en søndag førend det blev aften! Men heksemesteren selv fik Paul Egede ikke at se; han havde absenteret sig.

Samme dag fik Rasch Paul Egede med hen til et hus, hvor der var en kvinde, som beskyldtes for at ha drebt sin mand. De fik et følge paa over 100 mennesker i hælene paa sig, da det rygtedes, hvor de vilde hen. Da de kom til hende, gav hun sig til at græde og gebærdede sig som en dybtsørgende, sagde til Paul Egede, at han ikke maatte nevne hendes mands navn, hun var bedrøvet nok endda. Ved at høre dette brød mængden ud i haansraab og spurgte, om ikke herrene vilde la matroserne prygle hende dygtig af. Paul Egede sagde da, at dersom det, hun var beskyldt for, var sandt, var prygl ikke nok, saa burde hun miste sit liv! Da de derpaa var gaaet ud af huset, havde hun sagt, at hun fortrød, hun ikke havde slaet ham i hovedet med sin stok for hans slemme mund! hvortil de andre havde svaret, at saa skulde købmanden nok have straffet hende derfor!

Efter at kolonisterne i april maaned var flyttet tilbage til Christianshaab, vovede Rasch en dag livet for at redde en tilrejsende Grønlender, der med hund og slede var kørt gennem den møre is paa koloniens havnebugt. Denne bedrift fik et efterspil. Vedkommende Grønlenders bror, der ogsaa kom til kolonien, var ikke at formaa til at betale sin gæld til købmanden for optagne handelsvarer. Paul Egede, der var tilstede ved forhandlingen, fortalte ham da, hvad købmanden samme dag havde gjort for hans bror, og da denne i det samme kom til og bekræftede det, blev den anden saa glad, at han

straks lovede betaling. Da Rasch agtede sig hjem det aar, gjaldt det nemlig for ham at faa klaret Grønlendergælden forinden.

Et trek viser, at Rasch kunde være hidsig og opfarende — noget som Grønlenderne, der er skarpe iagttagere, straks havde bidt merke i. Da Paul Egede nemlig ved en lejlighed, hvor han underviste Grønlenderne, sagde om Moses, at hvis det havde staaet til ham, havde han nok slaaet alle dem ihjel, som tilbad guldkalven, men som det var, maatte han nøjes med at slaa stentavlerne itu, gav dette en tilstedeværende anledning til den bemærkning, at dette var Kablunakkernes (Europeernes) maade, at hevne sig paa livløse ting, som købmanden, der i vinter slog «det støjende legetøj» (et bretspil) i stykker og kastede det paa ilden, fordi assistenten vandt 4 ræveskind fra ham. —

7de juli kom koloniskibet, og Rasch overleverede nu kolonien til assistenten, der skulde modtage den paa den afløsende købmand, Niels Egedes vegne; denne kunde nemlig ikke ventes fra Godthaab før efter skibets afgang. Før sin afrejse overværede Rasch den højtidelige daab af 3 unge Grønlendere og Paul Egedes bevegede afskedsgudstjeneste, og 4 august 1740 forlod de begge med skibet Christianshaab, havde en god overrejse og kom 10 september til Listerlandet, hvor Rasch gik fra borde for derfra at begive sig til Nordland efter aftale med Sewerin.

Denne var nemlig ifærd med at gøre forsøg paa at faa «det gemene mandskab» ved kolonierne, over hvis forargelige opførsel der stadig lød klager, afløst af folk af bedre kaliber. Han havde derfor allerede «afløst de liderlige folk, som dér [i: ved Christianshaab] vare, med de beste og skickeligste, som ieg kunde udsøge og overtale af mit eget gods [Dronninglund i Vendsyssel], der endnu med 4 mand bliver augmenteret».

Nu havde Hans Egede henledet hans opmærksomhed paa, at der ogsaa fra Nordland kunde være gode kolonistemner at hente og at Rasch, naar han efter endt tjenestetid i Grønland rejste paa besøg til sin hjemstavn, sikkert vilde paatage sig det hverv at udsøge saadanne. I den anledning skrev Sewerin til kongen, dateret 30 januar 1741: «Ieg har udi samme forsæt [som ovenfor omtalt] ved en Grønlandsk betient [i: Rasch] afvigte aar søgt at obtinere udi Nordlandene saa mange døgtige og skickelige karle, som behøves ved Gothaabs colonie /: for at forsøge, enten mine landsmænd eller Nordmændene ere de beste udi Grønland /:, hvilke ieg maae give frie transport nest kommende høst her ned og underholde dem om vinteren, indtil de gaaer op til Grønland 1742, for der med at afløese de ligesindede grove folk, der ere ved samme colonie.»

Sagens videre forløb lar sig forfølge gennem bevarede aktstykker.

I brev til kongen, dateret København 30 november 1741 skriver Sewerin, at han «har ved een af mine Grønlands betientere, nafnlig *Niels Rasch*, som er føed udj Nordlandene, ladet udsøge sammesteds afvigte vinter 6 flincke Nordlands karle, hvilcke hand her har hidbragt med sig for at bruge dem, vil Gud, ved bemelte nye plantede colonie [ø: Frederikshaab] i det haab, de i tiiden skal faae lyst at ned-sætte sig der udj landet og locke fleere af deres landsmænd til sig».

Rasch har aabenbart ingen vanskelighed haft ved at røgte det hverv, der var paalagt ham, men kunnet faa folk nok, thi Sewerin fortsetter saaledes: «Samme Niels Rasch hafde vel antaget fleere, som gjerne hafde lyst at gaae til Grønland, der iblant 2de Finner, som vare resolverede at boe udj landet for at tæmme rinsdyr og ernære sig baade af fiskerie og skytterie etc., mens de bleve fraraadede, enten af geistlige eller verslige folck, saa hand med ald den baade umage og bekostning, som der paa er anvendt, har maat ladet sig nøye med de 6 hidbragte; det staaer der hen, om ieg kand overtale ham at gaae op igien til Grønland for at anføre samme og fleere, mens fornemmelig vil det vel komme at dependere af Deres Mayestæts aller naadigste løfte i henseende hvad hand self videre aller underdanigst kommer at ansøge, paa det fundamente, at hand tilforn kand have udviist desseinet nogen særdeelis tjeneste.»

Men Sewerin havde, øjensynlig inspireret af Rasch, endnu mere vidtgaende planer, idet han i fortsettelse af foranførte bad kongen om at «lade beordre fogden udj Finmarken og den handelsbetient, som er ved Wasøe, at udsøge og overtale 2, 3 eller fleere familier af fattige Finner, som godvillig ville gaae op til Grønland og der nyde en vis portion af meel etc. til hielp af deres underholdning de første aar, indtil de kunde komme udj stand selff at ernære sig. Det samme kunde og schee ved fogden Tønder fra Sennien, som nyelig er nedkommen fra Nordlandene, hvor Finnerne falder ulige dueligere og hurtigere end udj Finmarcken og ere vandte til baade smedde arbeyde, baade- og husbygning etc. Paa begge steder ere mig bekiendt visse familiers nafne, som ieg a. u. kand gjøre forslag om med D. M.s a. n. tilladelse, og kand deres transport her ned beforders heel menagerlig med de Finmarkske skibe».

Ifl. kgl. skrivelse af 12 januar 1742 til de deputerede i finanserne skulde de af Sewerin ønskede ordrer udgaa til fogderne i Finnmark og Senja og handelsbetjenten paa Vadsø, ligesom der til planens realisation bevilgedes 200 rd. aarlig. Det var saaledes ikke Chr. VI's skyld, at der ikke fandt en invasion af Lapper sted til Grønland.

De 6 «stærke og raske Nordlands karle» havde man imidlertid, og Rasch viste sig villig til at «lade sig persuadere» til at føre dem til Grønland, dog ikke, som Sewerins tanke først var, til Frederikshaab, idet der viste sig besejlingsvanskeligheder ved denne kolonis anleggelse, men til Godthaab, hvor Rasch blev købmand 1742. Blandt Nordlandskarlene var den bekendte Anders Olsen (se denne) og hans bror Hans Olsen, som begge blev i landet hele deres livstid. Om disse Nordlandsfolk skriver Peder Olsen Walløe i sin dagbog: «En købmand Rasch havde paa Hr. Sewerins vegne forsøgt at bringe nogle /: jeg troer 5 mand :/ over fra Nordlandene hertil i den formeening, at da de vare fødte under et klima og vante med næringsbrug og føde, som kom overeens med det grønlandske, maatte de og være bedre skikkede her end de danske. Jeg troer endog, man havde i sinde at bringe det derhen at stifte en slags beboelse eller kolonie her i landet af disse folk.»

Om Raschs købmandstid i Godthaab vides ikke andet, end at der fra missionær Drachardt indløb klage til missionskollegiet over, at han havde «nægtet ham og huusfolket øl, brød og andre provisioner». Der kom intet ud af denne klage, saa sammenhængen maa vel være den, at Rasch, der var i nær slegt med Hans Egede, ikke har kunnet se roligt paa, at den herrnhutisk sindede Drachardt af al magt søgte at drage Hans Egedes gamle menighed over paa herrnhutisk side og derfor ikke har villet indvillige i forskellige forlangender fra prestens side. At han skulde have negtet ham, hvad der rettelig tilkom ham, er der ingen grund til at tro. Men iøvrigt blev Rasch denne gang kun et aar i Grønland og hjemgik igen 28/7 1743 med skipper Jacob Bentsen. —

Ved missionskollegiets møde 29 januar 1744 forelagdes skrivelse fra Hans Egede, hvori han anmoder om, at kollegiet «naadigst vil antage sig studiosus *Niels Rasch*, der som købmand har i nogle aar giort tjeneste i Grønland, efter Mr. Sewerins ham meddelte attester». Kollegiet resolverede herpaa, at Rasch kunde melde sig, naar han søgte noget employ, da man i saa fald skulde rekommendere ham.

I et par aar opholdt Rasch sig nu i København, optaget af forskellige projekter.

Allerede ved missionskollegiets møde 22 februar 1744 fremlagdes en memorial fra ham af 1 februar, hvori han forestiller, at «det er ugiørligt paa den nu brugelige maade og saalænge colonierne ickun er kjøbmands contoier, enten ret at anvende Grønlænderne eller at faae den halve nytte af landet. Men foreslaaer, at 5 à 6 Nordlandske familier, som var at overtale, bleve udskibede fra Trunhiem, paa reisen

lagde op til Iisland og der til at besette Grønland indkøbte faar og qvæg og landede ved fiordene om Gothaab, hvor der er krat og skiøn græs. Naar disse folk fik hielp i 2 aar med proviant og forskaanede for arbeide, fødte de sig siden selv og vilde ægte sig med de omvendte Grønlændere, altid meere til sønder recognoscere og peuplere og i sønderste deel af landet indføre agerdyrkning saavel som i Nordland, og naar saaledes erfaredes, at indbyggerne kunde nære sig selv, kunde aar efter andet fleere duelige folk udsendes, ved hvilke, siden de ere vante at seyle, jage, fiske, løbe paa skier, bygge baade og fahrtøyer, kunde sikkert med tiden, uden stor bekostning, ventes at decouvrere Øster Bøygden. Naar saa Sewerins octroy var til ende, kunde Mayestæten spare det meeste af det, der aarligen gives ud til missionen og det heele indrettes paa samme fod som i Finmark.»

Rasch tilbød heri sin tjeneste, naar der allernaadigst maatte gives ham noget at leve af, f. eks. en civil betjening ved Trondheim for derfra at besørge det til dette forslag behøvende. Hertil resolverede missionskollegiet, at han kunde melde sig, naar nogen saadan betjening var ledig.

Paa kollegiets møde 8 april samme aar var Rasch der igen med en ny plan, idet han nu ansøgte om «at motte hielpes til livets ophold enten ved en allernaadigst pension eller ved med kgl. privilegium som borger her i staden [København] med et fahrtøy at handle paa Nordland i Norge, som før skal være skeed een ved navn Bendix Nebel i høy salig Chr. V's tid». Han vilde da paa sine rejser «søge at persuadere Nordlandsfolk til Grønland». Kollegiets resolution herpaa lød: er impracticabel; saa hellere søge at skaffe ham employ.

Endelig paa kollegiets møde 20 juni samme aar «anholder *Niels Rasch* om Westeraalens og Lofodens fogderie i Nordland, saafremt Hans Kgl. Mt. skal bortgive denne tjeneste til en anden i *Anders Brøggers* sted, som for urigtig regnskab skal være suspenderet, hvilken station kunde være heel beleilig for ham til at gjøre, efter sit ønske, det grønlandske dessein nogen tjeneste». Kollegiet resolverede, at «sagen forestilles».

Her var han ved det, som skulde bli hans endelige maal. Men sagen trak i langdrag og han maatte endnu i halvandet aar slide cancelliets trapper som embedsansøger. Omsider paa missionskollegiets møde 27 november 1745 forelagdes følgende: «*Niels Rasch* fra Grønland, som for 14 dage siden har søgt en fogedtjeneste i Tellemarken, beder i indlagte memorial af 25de hujus, at saafremt han samme ey kand nyde, ham da aller naadigst motte forundes den fogedttjeneste, som nordenfields i Westeraalen nu skal være ledig.»

Kollegiet besluttede at forestille sagen indtregende hos majestæten,

og endelig 14 december 1745 konstitueredes Rasch som foged i Vester-aalen, Lofoten og Andenes og «konfirmeredes» i embedet 4 juli 1747.

Han var dog endnu ikke færdig med Grønland. Sine «Nordlands karle» i Godthaab stod han stadig i forbindelse med, og i en skrivelse til missionskollegiet 1747 ber han om, at der af dem, han havde med sig fra Nordlandene, til høsten 1748 maatte hjemkomme Anders Olsen, Hans Haagensen og Petter Jensen. Han ønsker, at de skal «komme til sine igien», da han ellers vanskeligt vil kunne «persuadere» andre. Nordlendingene «ere særdeelis mistænkelige, naar de skal overtales til noget, som er dem usædvanligt, og derhos frøgtagtige at reise ud af deris eget land». Rasch havde givet det løfte, at de «om 2 à 3 aar» skulde komme tilbage. Folk tror nu, at de «enten er døde eller, maa-skee efter andres snak, at ieg har solt dem for min egen forfremmelse og gavn skyld.» Kommer de nu hjem, kan de gøre dobbelt propaganda for sagen. For Anders Olsens vedkommende blev der jo i hvert fald ingen hjemvendelse af, da det kom til stykket, hvorledes det saa ellers er gaat med de andre.

Paa missionskollegiets møde 23 december 1746 fremlagdes «collegii brev til Mr. Rasch, kgl. foget i Lofoden udj Nordlandene, at indgive sin betænkning om handelens saavelsom missionsværkets bedre anleggelse udj Grønland, naar den med Mr. Sewerin nu oprettede octroy tilkommde aar er til ende».

Paa denne opfordring svarede Rasch i et 25 foliosider stort opus, dateret Andenes 11 november 1747. Heri findes adskillige gode tanker, som først senere tider har realiseret.

Hovedpointet i betænkningen gaar ud paa, at *kongen* (∴: staten) antager sig «det arme Grønland i alle ting for engang ret at forsøge, om det er værd at gjøre sig umage for eller ikke». Og dertil ansetter «en god, forstandig og reedelig ober-directeur». Der bør gives lille, fast lønning til de omhyggeligt udvalgte betjente, men gode procenter af udbyttet.

Han anviser veje til at spare, f. eks. at der indrettes beholdere paa kolonilofterne til at styrte varer som mel, gryn, erter etc. om i, saa tønderne kan gaa tilbage og ingen tømmer og bødker behøves. Ligeledes at der til spekket bygges «spækkister nedsat dybt i jorden hvor der er blaaleer». Selv har han i sin tid bestridt handelen med færre folk end sedvanlig ved at tage lejede Grønlandere tilhjelp; de mange Euro-peere er dyre og «bestiller om vinteren saagotsom intet».

Der maa føres gode, reelle varer, «saa kunde de ligesaa godt være danske og norske som tilforn af Holland og Øster-søen». Fra Norge kunde tages «brædder, lægter, stager, alt slags giort kaaber og jærnsager». Desuden af ting, der ikke før har været indført, f. eks. køl- og

stevntrær til kajakker og konebaade samt slædemeder. Fra København kunde tages blikarbejde, spejle, synaale, manufaktur etc. «Saa kunde og de penge, som før gik ud af, nu blive i landet.»

Om *missionen*, «som det fornemste, hvortil alt det andet skal contribuere» siger han, at dens fremtid beror paa «missionairenes habilité i sproget og lyst at blive i landet, samt fornuftige og exemplariske omgang baade med Grønlænderne og colonisterne». Der har været dem, der gik til Grønland, fordi «ingen anden udvey har været for dem, saa hastig at naae sit forsæt». Det har hidtil ofte været til hindring, at «seminaristerne havde altfor ringe erudition i det grønlandske sprog», dels paa grund af «uflittighed» og dels paa grund af «deris slette udtale». Men størst hindring har været «den tvist og uforligelighed, som har grasseret imellem Europæerne indbyrdes». Ikke blot matrosernes ugudelighed, som i sandhed ofte har været «forskrækkelig». Men især «den tvist og u-eenighed, der har reyst sig imellem betienterne», ikke bare mellem gejstlige og verdslige, men mellem gejstlige indbyrdes, hvor to har været paa et sted, «til stød og forargelse baade for hedninger og christne. Enhver har icke vildet oppasse sit eget officium alleene, men og bemænget sig i den andens, det hand igien icke har vildet taale, saa deraf er kommen: at den eene har lastet den andens person og idretter, for at gjøre sig selv yppermeere.» Det kunde derfor, mener han, «have sin nytte i saa langt bortliggende land, at enhver frøgtede for en fiscal over sig». Han foreslaar missionæernes tjenestetid sat op, selvom de derfor maatte have større løn, og paastaar, at de finnmarkske og nordlandske missionærer «lider større besværligheder og langt meere ondt» end de grønlandske — og for ringere løn. Selv tilbød han i sin tid Sewerin at ville tjene i Grønland uden løn, naar han straks ved hjemkomsten maatte blive befordret.

Men som en meget vigtig ting fremhæver han «kongelige articuler, hvori enhver Europæer sig haver at rette», og at en af betjentene beskikkes til «oberhoved». Thi Grønland har lenge været anset for «et asylum, hvor ingen hafde friehed at straffe dem for hvad de gjorde». Og naar ved skibstid matroserne og folkene fik brendevin, maatte der taales «druchenskab, bander og eeder, klammerie, opsætsighed og tyverie, icke at tale om horerie med Grønlændernes qvinder». Naar saa købmanden paataler dette overfor skipper og styrmand, «maatte han, naar han treffer paa en grov og uvittig, snart være bange for, at hovedet blev bidt af ham og ellers i anden maade taale adskilligt».

Angaaende «Østerbøyg» anser han det for en let sag at naa dertil, da der kun er 40 mil mellem Østgrønland og Island. Hvert aar kommes landet saa nær, at man kan se det — om ogsaa man hvert aar kan komme ind til det, er ikke saa vist paa grund af «den continueerlig

driv-iis». Men dette er meget forskelligt. Sidste gang han rejste til Grønland, sejlede de «langs sydlandet Huchen forbie den gandske dag», og der var ikke is at se undtagen enkelte isfjelde.

Skal da Østerbygden eftersøges, kan det enten ske fra en koloni, der lægges ved «Onartok» (syd for Julianehaab), da Frederikshaab er for fjernt, og saa derfra med slupper, eller fra Island med skibe, der krydsede udenfor Østkysten hele sommeren for at passe tiden og slippe ind; det maatte da være «2de middelmaadige galiotter eller hucherter», hver med to aars proviantering og «ungt og frisk mandskab».

Landets «peuplering» med Nordlendinger anser han for meget vigtig, ogsaa af den grund at der da kunde faas billigere arbejdskraft til kolonierne. Han foreslaar 10 familier, der hver skulde forsynes med hus med stue og kammer, en finnegamme til ildhus, et fæhus til stort kvæg, en finnegamme til faar og geder, et hønhus, et baadnøst, 2 malkekøer, 5 faar og 5 geder, 1 kvie, 1 tyr, 2 bukke og 2 væddere samt en del husgeraad. Desuden en aarlig provianthjelp i de første aar. Endelig skulde to familier enes om baade, fiskegarn og heste. Hele bekostningen til 10 familier anslog han til 2240 rd.

Alle sagerne og personerne turde han gerne selv paatage sig at føre direkte fra Nordland til København pr. jagt om sommeren i to gange. Bekostningen herved skulde blive 750 rd., saa at alle omkostninger ved denne kolonisation ikke skulde overstige 3000 rd. —

Foged Rasch blev 2 september 1749 gift i Steigen (viet i huset) med *Anna Barbara Thams*, født i august 1723 i Trondheim som datter af prokurator, senere lagmand Peter Thams og anden hustru Lavina Thulin. De boede først paa Huseby, senere paa gaarden Vinje i Bø prestegæld i Vesteraalen. Gaarden var overladt som embedsbolig. —

Da hans gamle mor «Mad: Gevertz Birgita Lucia Røst af Webbestad» døde og blev «gravfæsted» sexagesima søndag — 5 februar — 1752, kunde foged Rasch, uagtet han blev indbudt, ikke være tilstede paa grund af embedsforretninger. Det samme gentog sig ved skiftet efter hende, som paabegyndtes 31 oktober 1753. Dette gav stedfaren anledning til den ironiske bemærkning i skifteakterne, at «hand maae være henrøgt ligesom Paulo i den 3die Himmel udj sine 3de Fogderier», siden han ikke engang i saa vigtige anledninger kunde komme tilstede. Rasch mødte, som han havde meldt skifteretten, paa skiftestedet 2 december, da han var færdig med høsttingene, og havde ventet, at skiftet var bleven udsat til da, men fandt til sin fortrydelse, at det var sat igang. Da det fortsattes 30 maj 1754, var han igen ude paa tingrejser og kunde altsaa hellerikke da møde. Han optog dette som forsetligt og beklagede sig herover i ret bitre udtryk, ligesom han protesterede mod boregistreringen, som han sagde baade var mangelfuld

og for lavt vurderet; ligeledes gjorde han gældende, at odelsretten til Vebbestad tilkom ham. Der kom dog intet ud af hans protest. Da skiftet var opgjort, giftede stedfaren sig paany — hvilket synes at have været den egentlige årsag til Raschs indsigelser. —

Hvert aar efter vaartingrejserne plejede foged Rasch at rejse til Bergen «at klarere sine regnskaber»; det maatte han ogsaa gøre i 1754, uagtet han nylig havde fristet den sorg at miste en lille datter som til foreldrenes store bedrøvelse «ved en hastig død var afgang den 4de Paaske-dag». De mistede ialt 5 børn. —

26 november 1757 skrev sorenskriver Claus Kiemmeler, boende paa gaarden Gulstad i Vesteraalen, til kammerkollegiet: «I dette øyeblik indløb mig underretning fra kongl: mayestæts foget over Westeraalen og Loefoden Niels Axelsen Rasches nu efterladte enke, at det har behaget Gud, efter de haarde høste-tings reysers aflæggelse den 14de hujus, og den 22de dito ved een sagte og salig død, at henkalde ham fra denne verden, og sadt hende udj den bedrøvelige enkestand og til lige frugtsommelig, hvilket ieg har fundet mig pligtig, som sorenskriver udj Westeraalen hvor fogden er beboende, underdanigst i forveien at indberette og tilkiendegive de høye og naadige herrer.»

I anledning af fogdens død skrev enken «Anne sal: Niels Raschis» til kollegiet, dateret «Wennie» 28 november 1757, at hun «frasier sig gaarden Wennies bruug for tilstundende aar 1758», da hun som «een fattig enke» ikke ser sig istand til at holde saa mange folk som behøves dertil og svare de kongelige skatter deraf.

Paa missionskollegiets møde 6 juli 1758 fremlagdes memorial fra afdøde foged Raschs enke, en datter af forrige lagmand Thams, med ansøgning om tilladelse til at faa sin mands og 5 smaa børns lig, som af nød var nedsatte i neste meget fugtige kirke, forflyttet til Hadsels eller Malnes kirke og der nedsatte under gulvet i tør muld, uden svekkelse for kirken eller hinder for andre gravsteder, og derhos byder 20 rd. til kirken. Herpaa resolveredes: siden Rasch i mange(!) aar, som købmand i Grønland under Sewerin, har gjort missionen god tjeneste, ogsaa ved forslag efter hjemkomsten, saa anbefales og tillades dette andragende. —

Foged Raschs enke blev senere gift anden gang med sogneprest til Nesna, siden til Frosta, provst Augustinus Buschmann (1720—93), hvis anden hustru hun var. Deres søn Johan Buschmann blev «ober-assistent» i Grønland.

Enkeprovstinde Buschmann døde i Trondheim 26 juli 1813, omtrent 90 aar gammel. —

Foged Raschs eftermand i embedet var betjent ved den kgl. handel i Finnmark Truels Krogh, far til Nordlands første biskop Mathias Bonsach Krogh. —

NIELS NIELSEN RASCH

Skipper.

Niels Nielsen Rasch er født ca. 1677 paa gaarden Vebbestad i Kvæfjord prestegæld som søn af gaardbruger og lensmand Niels Nielsen Rasch (død ca. 1705) og hustru Nille Nielsdatter (der ved skiftet efter manden 6/11 1709 ifølge sønnernes begæring fik lov til at besidde odelsjorden uskiftet, saalenge hun levede, dog skulde hun svare udgifterne deraf) og saaledes bror til Hans Egedes hustru.

Som ganske ung blev han sendt til søs og tjente sig op til styrmand. Som saadan tog han bolig i Bergen, hvor han ca. 1700 blev gift med *Birthe Anders* (el. *Alberts*) datter *Schnel*, født ca. 1780. Ved skiftet efter faren kaldes han «borger og indvaaner i Bergen».

Da Hans Egede som prest i Vaagan i efteraaret 1708 ved en tilfældighed havde faat sine tanker henvendt paa det mystiske Grønland og ønskede nermere besked om forholdene i landet, som de nu var, henvendte han sig, før han talte med nogen anden derom, til denne mand. «For dend aarsage skyld — siger han — skrefv ieg neste foraar 1709 til Bergen til min svoger *Niels Rask*, som ochsaa hafvde faret paa Grønland, at hand vilde gifve mig under-retning der om, saa vitt hand viiste eller hafvde hørt der om af andre. Og erlangede ochsaa hans giensvar, som lydte, at det Grønland, som af vore og andre nations skibe blifver beseiglet og rettelig kaldes Spidtz-Bergen, beliggende hen under 80 grader brede, der er ingen folch at see eller finde, men Grønland under syd, som begyndis paa 60 gr. og er bekiendt til 74 grader og kaldis *Strat David*, der er wilde folch og mennsker. Dend beste platz skall omtrent være paa 64 grader etc. Dend øster siide af Grønland, som vender mod Island, hvor fordem skall hafve boet Norske folch, kand nu iche blifve bekiendt formedelst drifv iis, som har lagt sig der under landet.»

Niels Rasch var saaledes ikke blot den første, der fik nys om, hvad der gærede i Hans Egedes sind, men han var tillige den, der blev aar-

sag til, at den første koloni netop blev placeret ved munden af Baals Revier. Alene dette berettiger, at han medtages i denne biografisamling, saalidt der ellers vides om ham og hans liv. Men berettigelsen bliver meget større, naar vi hører, hvad Hans Egede derefter siger.

Han fortsetter saaledes: «Denne relation virkede udj mig en hiertelig commisceration ofver disse arme menniskers elendige tilstand, at de tilforne hafvde været christne og udj dend christelig troe opliuste, men af mangel paa lærere og underviisning vare nu igien faldne udj hedenske blindhed og wildhed. Ieg ønskede derfor i mit hierte, min tilstand hafvde været saaledis, da vilde ieg holde det for min største lychsalighed og glæde, om ieg motte prædiche *Christum* for dennem, og ieg syntis, mand var hertill i synderlighed forpligtet, i henseende, at de, som meldt, baade hafvde været christne, som ochsaa vare af norske folch og extraction, og deris land under Norgis crone beliggende. Samme tanche opvachte hos mig en større og større lyst og forlengsell, saa ieg altiid practiserede paa veye og midler, saadant forset at sette i verck.»

Det var altsaa faktisk Niels Raschs beskedne indsats, som gjorde Hans Egede til Grønlands apostel. Selv havde han aldrig drømt om, hvilken virkning hans meddelelser vilde gøre paa svogeren, og han blev nærmest forfærdet, da han saa det og stemte i med dem, der fraadede foretagendet, men endte dog, da Egedefamilien flyttede til Bergen og de omgikkes jevnlig, med at blive vundet for det.

3 april 1713 tog Niels Rasch borgerskab som skipper i Bergen. 1722 mistede han sin hustru efter hvem skifte blev afholdt 17 juli, og 1729 døde han selv. Hans skifte afholdtes 4 maj. Han opnaede saaledes at se den plan, hvortil han uafvidende havde bidraget i saa høj grad, under fuld realisation. —

FREDERIK FRIEDLIEB v o n ROSBACH

Købmand.

Frederik Friedlieb von Rosbach er født den 13de april 1788 i Tingvoll prestegæld paa Nordmøre som søn af premierløjtnant, senere major og chef for meldalske kompagni af 2det trondheimske infanteriregiment Ditlev von Rosbach (død 1807) og hustru Stenette Marie Hammond.

Han nød undervisning i hjemmet ved huslærer. Da inspektør i Nordgrønland P. H. Motzfeldt i sit permissionsaar 1803—04 var paa besøg i Norge og gæstede kompagnichef Rosbach og frue, med hvem han paa hidtil uopklaret maade var beslegtet, lovede han at tage sig af husets unge søn og skaffe ham en fremtid i Grønland. Motzfeldt tog ham med til København og senere, da han 22 maj 1804 rejste tilbage til sit embede, til Godhavn, hvor han tog ham ind som skriver paa inspektorskontoret til oplæring. Her tilbragte den unge mand sin første vinter i Grønland. Han blev en hurtig og øvet kontorist, færdedes i sin rigelige fritid meget med Grønlanderne, foretog i deres selskab slede- og jagtture og blev, da han var saa ung, snart fortrolig med det grønlandske sprog, saa at han endog ved lejlighed kunde fungere som tolk for inspektøren.

Ret længe varede dette frie og ubundne liv dog ikke. Midt om vinteren kom Ritenbenks købmand i forlegenhed for assistentshjelp og skrev til inspektøren derom, og denne, der ikke vidste bedre raad, sendte 3 marts den unge Rosbach derhen, idet han meddelte ham beskikkelse som koloniassistent. I en saadans pligter var Rosbach naturligvis ikke videre øvet, men «ved hr. købmand Rousings gode vejledning maae De erfare den kundskab i regnskabsføringen, som er nødvendig til Deres embedes bestridelse», skrev inspektøren i hans instruks.

Ved Ritenbenk gjorde Rosbach tjeneste i fire maaneder, assisterede købmanden ved aarsregnskabet's affattelse og deltog i alle foraars-

togterne. 10 juli 1805 skrev inspektøren til ham: «Fra Deres tjenestepost som assistent ved Ritenbenk entlediges De herved og følger med skibet Hvide Bjørn til Godhavn, hvor Deres videre bestemmelse vil erfares».

Ved ankomsten til Godhavn maatte Rosbach indtil videre trede tilbage i sit «forrige nummer som haandskriver», da der ingen anden plads var ledig i øjeblikket. Men han var nu saa meget inde i koloni-forretningerne, at inspektøren fra novembers begyndelse tillige overdrog ham posten som koloniassistent ved Godhavn. Her fik han ogsaa anledning til at deltage i koloniens hvalfangst som slupfører. Med hans første aars tjeneste var handelsdirektionen efter inspektørens indberetning saa tilfreds, at der blev tildelt ham «speceripenge» ogsaa for den tid, han var traadt tilbage i nummer, skønt dette ellers ikke tilkom en «haandskriver».

Hidtil havde Rosbach arbejdet saa at sige under sin protektors opsyn, men nu tildeltes der den 18-aarige unge mand en betydelig mere selvstendig virksomhed. 12 juni 1806 tilskrev inspektøren ham: «I formodning om at Hr. assistent Møhl antager den ham under dags dato tilsendte beskikkelse til bestyrer af logen Godhavn, ansættes De herved i hans sted til assistent ved colonien Upernavik. De opgaar nu med det dertil bestemte skib Hvidfisken» — men med den tilføjelse, at hvis Møhl ikke vilde have Godhavn, skulde Rosbach overtage denne, hvad der vilde have været noget ganske uhørt i saa ung alder. Det blev imidlertid ikke til noget, idet assistent Møhl modtog beskikkelsen til Godhavn. —

Rosbachs 5-aarige Upernaviksophold blev ikke nogen behagelig tid. 1 maj 1807 skrev direktionen til ham: «I Deres nye post ville vi have Dem helbred og god lykke tilønsket.» Men samme aar kom krigen og i et par aar fik kolonien intet skib, hvorved proviantbeholdningen nesten slap op og rationerne som følge deraf efterhaanden indskrenkedes til saagodtsom intet. Europeerne var henvist til selv at skaffe sig føden ved jagt og fiskeri, der i disse egne lange tider ad gangen gav saare ringe udbytte. Befolkningen, der jo hørte til de sidst koloniserede Grønlendere, var i sig selv ikke altid let at have at gøre med, og nu, da adgangen til at forsyne sig med butiksvare holdt op, optraadte den ofte knurrende og oprørske.

Rosbach synes dog at have taget alt med godt humør. Som fortrolig med sprog og tankegang havde han et eget greb paa at omgaas Grønlenderne og befandt sig vel i deres selskab, ligesom han havde ikke ringe indflydelse over dem. Købmanden tabte modet og forlangte afløsning. 19 juni 1809 skrev inspektør Motzfeldt da, at i tilfælde af at købmanden ikke vilde forblive, skulde Rosbach overtage posten

efter ham og føre handelen videre efter bedste evne. Brevet blev opsendt fra Godhavn med skibet «Diana», der var udrustet fra Archangelsk og som nu medbragte «en rigelig forsyning af alt» til kolonien.

Købmanden og flere af folkene rejste nu bort, og Rosbach blev ene tilbage med nogle faa gifte kolonister. De følgende aar kom der igen intet skib, og som følge deraf opstod der paany proviantmangel. Rosbach tabte dog ikke modet. Saalenge der var noget at handle med, drev han kolonien paa sedvanlig vis og med forbavsende godt udbytte. Men han kunde ikke komme af med produkterne, de ophobedes i pakhusene og udenfor paa marken og det var tilsidst ikke muligt at holde kontrol med dem; de ringe kvanta, som storbaaden eller jagten fra Godhavn, der saavidt muligt aflagde kolonien en visit hver sommer, kunde bortføre, mindskede ikke meget i bunkerne. Her lagdes grunden til Rosbachs økonomiske misère. Da der omsider ikke var mere at handle med, maatte kolonien opgives indtil videre. Rosbach sluttede sit sidste aarsregnskab pr. 30 juni 1811, overgav bygninger og beholdninger til en gift underassistent, der vilde blive ved stedet, og ventede nu kun paa at blive afhentet.

Men inden afrejsen modtog han en jobpost, idet han fik brev fra «formanden» Mads Thomsen Lund, der ledede «Forsøget Tasiussaq» 20 mil nord for kolonien: «Jeg vil saa nøje som er mig muelig meddele Dem følgende sandfærdigheds underretning om hvad som er passeret her ved forsøget i disse dage». 13 juni var en engelsk kaper løbet ind i havnen og havde beslaglagt alle de indhandlede produkter. Besetningen var kommen i land, «alle velbevæbnede med flinter og huggerter, som om her havde været et hundrede mand til forsvar». De havde hejset det engelske flag og opført sig som stedets herrer. De bortførte ialt ca. 175 tønnder spek, endel sælskind og nogle «eenhjørningshorn» og lod sig forlyde med, at saafremt de ikke fangede nogen hval, vilde de ind til Upernavik og Ūmánaq paa hjemvejen, «dér var meget spæk og sælskind».

Rosbach indberettede straks dette overfald til handelsdirektionen, men — karakteristisk for de usikre skibsforhold under krigen — fik først svar under 31 maj 1814: «Indholden af Deres skrivelse dateret Upernavik den 12 juli 1811 som indløb hertil, tilligemed en senere af 31 juli s. a., med hr. Lindberg i slutningen af aaret 1813, finder vi det ufornødent her videre at berøre, da colonien nu provisorisk er nedlagt, og Dem selv anvist post andensteds. Kun i henseende til det indberettede voldsomme angreb paa handelens ejendomme, som under Deres bestyrelsestid forøvedes ved Upernavik af engelsk capt: Forster, vil man have Dem underrettet om, at saasnart man kom til kundskab om, at den lovede erstatning for det bortranede endnu ikke var skeet,

har man herfra bragt sagen under nye omhandling paa vedkommende sted.» —

16 juli 1811 forlod Rosbach Upernavik og fik ved ankomsten til inspektørsædet anvist post som hvalfangerassistent ved Ritenbenk. Aaret efter befriedes han fra denne underordnede stilling og fik anvist post som bestyrer af den tidligere selvstændige men nu under Ritenbenk hørende loge Arveprinsens Ejland eller «Klokkerhuk». Her installerede han sig med egen husholdning, der førtes af oberassistent Libechs enke Charlotte Sandgreen.

I sin dagbog skriver Rosbach under 18 september 1812: «Den til Arveprinsens Eyland bestemte proviant for mig og 3de mand blev idag indtaget i jagten Martinette, samtidig hvad stedet kunde tiltrænge til hvalfangstens drivt.» Det fremgaar af dagbogen, i hvor høj grad de forstyrrede forhold under krigen greb ind overalt, virkede demoraliserende paa befolkningen, nedbrydende paa dennes sundhedstilstand og ødeleggende for handelen. Saaledes meddeler han, at «nogle til Ritenbenk fra Godhavn ankomne brevskeer til colonierne Jacobshavn og Christianshaab har det ikke været kiøbmanden mueligt at faae besørgede dertil af mangel paa kajak-roere — eller løst hos disse til at udrette dette ærinde». Gentagne gange meddeler han, at Grønlanderne lider nød «da her aldeles ingen krudt eller blye findes». De kan derfor ikke erhverve noget til livets ophold. Han overlader dem en hel hvalline, «at de kan trevle den op og binde garn deraf». Han uddeler hele december maaned igennem byg og rugmel til de nødlidende — 60 personer ialt. Hans hjerte løber over af medlidenhed: «disse stakler, som siden nytaar aldeles intet har fanget paa nogen maade, lider nu igjen stor hungersnød blot af mangel paa krudt og blye».

Der var naturligvis intet at bestille for ham under disse omstændigheder. Butikken var tom, og hvalfangsten kunde ikke drives ordentligt af mangel paa tilstrekkeligt og tilstrekkelig kraftigt mandskab; gang paa gang melder dagbogen om cirkulærer fra inspektøren angaaende «proviantindskrænkning og formindskelse af ranzonen til samtlige kostnydende». 1813 negtede mandskabet ved Ritenbenk at udføre de fornødne togtrejser «formedelst den indskrænkede ranzon». Grønlanderne led endnu mere. Endnu 16 januar 1815 maatte der sendes sleder med proviant «til gamle Ritenbenk, hvis 2de huuses folk ere ved at døe af sult».

Under disse omstændigheder gav Rosbach sig hen i et udstrakt rejseliv blot for at faa tiden til at gaa. Det var en ren lise for ham at blive kaldt til Ritenbenk et par dage «efter anmodning fra Hr. Fleischer for at hjælpe ham med skriverier». Ellers fór han paa sin slede rundt til alle kanter hele vinteren igennem. Til Godhavn «at tale med hr.

inspecteuren». Til Jakobshavn og Christianshaab «at købe hellefisk». Over landet til Ūmánaq — blot paa besøg, men hvor han med glæde tilbyder at passe kolonien for købmanden, mens denne tager sig en tur ned i Diskobugt. Missionær Hartz's forbirejse giver ham en kærkommen anledning til at slaa følge — helt op til Ūmánaq een gang til.

At han 1815 faar overdraget bestyrelsen af Ritenbenk under købmandens Danmarksrejse gør ingen større forandring heri. Endnu er der mangel paa handelsvarer, butikken derfor lukket det meste af vinteren, altsaa tid nok til at rejse hvorhen man vil! Blot et par dage hjemme ved kolonien en gang eller to om maaneden «for at udveye proviant til folkene» — og saa afsted igen. Hans hunde faar ordentlig rørt sig; de er igang allerede fra det tidlige efteraar, da det gaar ad den forfærdelig halsbrækkende vej mellem Klokkerhuk og Ritenbenk over land, dels gennem dyb sne i kløfterne, dels over høje, snebare skrenter, hvor man maa «bære slæder og tøy».

Hellerikke om sommeren kan han holde sig hjemme. Der er heller ikke da stort at bestille, fordi der intet er at virke med. Saa farer han med sin slup til Ritenbenk eller Jakobshavn for at slaa tiden ihjel ved en prat med kollegerne — eller ud paa jagt- og teltliv med de indfødte. Langt hen i november med aabent fartøj en tur til Jakobshavn igen, denne gang «for at afhente det fra Sydgrønland ankomne til Ritenbenk og Omenak bestemte». Turen er slem — senhøstes med storm og uroligt hav — men hvad gør det? det er altid en adspredelse! Helt til Holsteinsborg naar han engang — og her møder han i købmandens søster sin skebne!

Det virker som en stor befrielse at modtage inspektørens jublende cirkulære, «hvoraf man med glæde har erfaret *fødelandets fredsslutning med England* samt at man i denne sommer har haab om directe be-seiling fra Kjøbenhavn» — ak, der skal mere til end et par sommerskibe for at raade bod paa alt det, der er brudt ned og lagt øde gennem 7 lange aar! —

25 juli 1816 tilmelder Rosbach konstitueret inspektør Fleischer, at han «med det første agter at indgaa ægteskab med Jomfrue *Mette Catharina Grønwald*, som hertil er udkommet med skibet *Freden*, captain Lauritz Mathiesen». De viedes i Ritenbenk 2 august af missionær Hartz og flyttede umiddelbart efter til Klokkerhuk, som Rosbach paany overtog efter købmandens tilbagekomst fra Danmarksophold. Hustruen var født den 26de februar 1788 i Allesø prestegaard som datter af forpagter Peder Jørgensen Grønwald og hustru Anna Catharine, f. Grønwald, og søster til købmand i Holsteinsborg Mathias Grønwald (1784—1836). 29 april 1817 skrev direktionen til Rosbach: «Til Deres efter inspecteurens erholdte tilladelse indgaaende ægteskab med

Jomfrue Mette Cathrine Grønvald ønsker Vi Dem lykke! Ved skrivelse fra Frue oberstinde Rosbach, dat. Trondhiem d. 20 dec. 1816, indløb hosfølgende brev til Dem tilligemed Deres alders attest» — der saaledes kom post festum.

Hellerikke som gift holdt Rosbach inde med sit rejseri. Ganske vist rejste han ikke fuldt saa hyppigt som før, men det var ikke smaature, han foretog — baade til Godhavn og Umánaq gik fremdeles hans vej. Blot satte han saa hustruen af i Ritenbenk, hvor hun var den ligeledes nygifte købmandsfrue en kærkommen gæst.

Rosbach havde af inspektøren faat tilladelse til med sin kone at aflegge et besøg hos svogeren i Holsteinsborg i sommeren 1817. Dette blev dog til intet. Herom melder hans dagbog: «14 juli ankom Jacobshavns spæksluppe, som var mig lovet til Holsteinsborg. 16 juli: afgik idag med den til Jacobshavn, hvor skibet Freden var ankommen. Modtog her embedsbreve hvoriblandt et til mig, at min reise maatte ophøre. Dette gjorde mig sandeligen meget ondt for min kiæreste, at hendes attraaende ønske ey kunde blive opfyldt med denne reises forgang. 24 juli afgik Freden til Ritenbenk, min kone og jeg fulgte med.» I stedet maatte han saa rejse omkring i Diskobugt og overvære leveranseforretninger hele sommeren, medens hustruen sad alene tilbage hos købmandens i Ritenbenk.

1817 fejredes reformationsfest i Klokkerhuk: «26 october, søndag. Afholdt bøn og forkyndte vedkommende Danske og Grønlændere den paa fredag begyndende fest angaaende jubel-festen om dr. M. Luther, og som i følge hs. majestæts befaling skal hellig holdes. Fredag 31 october: ved solens opgang i dagmorges forkyndtes det ved canonernes løsning her ved Arveprindsens Eyland jubel-festens høytidelige begyndelse. For samtlige danske blev af mig afholdt bøn og andagt. En tale først og dernæst blev valgt prædiken paa pintsedag og salmen nr. 5: O store Gud vi love dig etc. og derefter salmen nr. 351: O, var min sjæl fra synden frie etc. Efter den danske bøn blev af katecheten i det grønlandske sprog afholdt tjeneste for samtlige Grønlændere, alle viste dem sædelige og skikkelige. 1 nov.: atter blev denne dag helligholdt med bøn og andagt af Danske og Grønlændere. Søndag 2 nov.: igien afholdt bøn paa dansk og grønlandsk her ved stedet. Paa denne dag blev til prædiken valgt talen af Salzmann paa den attende søndag efter trinitatis og salmer som første dag, og til afslutning salmen nr. 267: Gid vi med angergivne hierter etc. Ved solens nedgang blev det samtlige Danske og Grønlændere forkyndt høytidens ende ved canonernes løsning ved stedet.» —

Rosbachs egteskabelige lykke blev ikke af lang varighed. Hustruen døde uforløst i barselseng den 11 januar 1818: «I dagmorges, saa taale-

lig kl. 10½ formiddag, forlod hun, den ejegode, dette timelige her paa jorden, dette liv!!!» 14 januar kom Madame Libech, der ved giftermaalet var rejst til Godhavn, tilbage og overtog paa ny husførelsen, og dagen efter «blev min salig kone begravet! Ak hvilken sørgelig dag for dig, gode Rosbach!»

Nu tog hans rejseri igen sterkere fart. Faa uger efter konens død begav han sig paa en flere ugers sledetur bugten rundt og straks derefter en lignende til Ūmánaq. Det merkes, at sorgen ligesom har gjort ham fredløs. —

Under 3 juli 1818 skriver han i sin dagbog: «Idag modtog jeg fra inspecteur West embedsskrivelse dat. Godhavn 28 april h. a., hvorved jeg entlediges fra min post som hvalfangerassistent og constitueres som oberassistent ved logen Kronprindsens Eyland og anlægget Hunde Eyland (maaskee til skade i steden for gavn, Rosbach!).» Ved den sidste bemærkning sigter han til sine paa grund af krigsaarene sterkt derangerede pengesager.

Nu begyndte han at beskikke sit hus til opbrudet. 22 juni «blev min salig kones grav fiinet med et stakitværk og en inscription». 2 juli rejste han til Ritenbenk for at ordne afleveringen af logen med købmanden, 12 juli paabegyndtes leverancen, og to dage senere afrejste han fra Arveprinsens Ejland og var snart installeret paa sin nye plads, som skulde blive hans sidste.

12 august skriver han til direktionen: «Giennem inspecteuren er jeg ved skrivelse af 14 juli d. a. kommuniceret den høje directions bevaagenhed med at ansætte mig ved logen Kronprindsens Eyland med predicat af købmand og 100 rd. S. V. aarlig gage fra 1 juli 1816.» Aaret efter, 28 april, skriver direktionen til ham: «Vi beklage det tab, De har lidt ved at miste Deres kone d. 11 januar afvigte aar. Om Deres kones arvemidler kan vi foreløbig give Dem den underretning, at hun i Odense herreds overformynderie havde indestaaende 242 rd., i Lunde, Scham og Skoubye herreders overformynderie 123 rd. foruden 2de skatkammerbeviser, hvert paa 100 rd.» Pengene kom først til udbetaling i Rosbachs bo. —

Hellerikke paa Ejlandene kunde Rosbach la sit rejseri fare, dertil var han kommen for sterkt i vane dermed. Følgen var, at han ofte kom ud for farefulde situationer med revner i isen, eller maatte køre lange strekninger over løst sammenhengende isflager. Undertiden maatte han ogsaa, naar han kom hjem fra rejse, «sættes over med sluppe», fordi isen helt var gaaet.

Paa Kronprinsens Ejland fik han ofte om sommeren besøg af engelske og skotske hvalfangere, med hvis officerer han fraterniserede og tilbragte mangan gemytlig stund. Iøvrigt var han en stor spillefugl.

I en lille sirlig bog har han efterladt sit private regnskab, hvori ofte forekommer tab i kortspil, og det er ikke helt smaasummer, det drejer sig om, efter den tids forhold; 5, 8, ja 10 rd.'s tab er ikke sjældent. —

Rosbachs dagbog slutter 9 juli 1821. Ikke tre uger senere, 26 juli, omkom han ved at styrte i søen fra en klippe i nærheden af logen. Det skete under selvmordlignende omstændigheder, men blev udlagt som et ulykkestilfælde.

6 august 1821 skrev købmand Plum til direktionen: «At Hr. købmand Rosbach ved en ulykkelig hændelse d. 26 juli ved døden er afgangen og at Hr. inspecteur West ved efterretningen herom stod reise-færdig for med skibet Hvidfisken at afgaae til Omenak og desaarsag beordrede mig at optage en ordentlig forretning ved Kronprinsens og Hunde Eiland skulle jeg ikke undlade at melde med tilføiende, at logen og anlæget nu er afleveret af mig paa boets vegne.»

1825, 23 nov., afholdtes skifte i Godhavn af inspektør, kaptajn-løjtnant Carl Holbøll i boet efter den afdøde købmand *Friderich Friedlieb Rosbach* og forhen afdøde hustru *Mette Cathrine*, f. Grønwald eller Jørgensen. Boet var fallit, deficit 1200 rd. —

Rosbach efterlod en uegtefødt søn *Ditlev Rosbach* ved Ritenbenk, som af købmanden der «bespistes og forsynedes med det nødvendige» paa farens regning og senere paa hans bos. Fra denne søn stammer en blandingslegt, der bærer navnet, og som iblandt sine medlemmer teller flere dygtige folk, som med rette kan henregnes til Grønlands nobiles. —

CHRISTEN RØER

Assistent.

Christen (undertiden kaldet Christian) *Røer* er født 1753 (døbt i Kongsberg kirke 2/11) som søn af brugsejer Paul Hanssøn *Røer* (1717—1802) og 1ste hustru Maren («Massi») Schou (1722—62). Formodentlig var der en slegtsforbindelse med den «secretaire *Røer*» paa Hedmark, som i 1749 stod fadder ved den senere første Nordgrønlandsinspektør J. F. Schwabes daab i Stange kirke. Derved kan muligens forklares den merkelige konnektion til Grønland, som viser sig i denne familie. Foruden vor mand fik nemlig ogsaa to af hans brødre forbindelse med Grønland, nemlig helbroren Svend *Røer*, f. 1752, som blev assistent ved kgl. grønlandsk handels revisionskontor i København, hvilken post han beklædte endnu ved farens død, og halvbroren Paul *Røer*, f. 1768, som blev eksamineret styrmand og bl. a. foretog en rejse som saadan til Grønland.

Om Christen *Røers* barndom og ungdom er intet andet bekendt end at han konfirmeres i Nesodden kirke 4/10 1772. Da han tidlig paa vaaren 1785 fik besked om, at han efter indgit ansøgning kunde vente ansettelse i kgl. grønlandsk handels tjeneste, opholdt han sig paa Krokstad spikerverk ved Krokstadelven i Eiker paa vejen mellem Hokksund og Drammen. Her har han formodentlig haft post paa verket.

Da han nu skulde forlade Norge, udstedte han til broren Hans (1742—1809), der boede paa Møllenhof 3—4 km. øst for Krokstad ved Drammensvejen, et gældsbevis saalydende:

«Efter opgivet regning skylder ieg til broder Hans *Røer* til undertegnede dato toe hundrede halvtredsindstve og fiire rigsdaler, een ort og 17 skilling, som herved tilstaaes.

Krogstad spiger-fabrique den 5te april 1785.

Ch. Røer.»

Hans underskrifts rigtighed er attesteret af en mand ved navn Aamodt.

Hvordan han er kommen i denne gæld til broren og hvortil pengene er anvendt har det ikke været muligt at faa oplyst.

Umiddelbart efter udstedelsen af dette gældsbevis begav han sig til København, hvor han modtog udnevneelse til assistent ved kolonien Godthaab og 26 april fik udbetalt af handelens kasse til nødvendig ekvipering og forsyning til rejsen til Grønland 100 rd., nemlig «optagen forstrækning af 1 aars løn» 50 rd. og «1 aars speceriepenge» 50 rd.

14 maj gik han ud til Godthaab med skibet «Jacobshavn», ført af skipper Jacob Koefoed, og kom efter en langvarig overrejse i slutningen af juli til sit bestemmelsessted, hvor han traadte i tjeneste fra 1 august. —

Det blev en meget kort funktionstid, assistent Chr. Røer fik i Grønland, men det fremgaar af de oplysninger som kendes, at han var virksom i sin tjeneste og især en dristig og uforfærdet sømand — omend endnu ukendt med de grønlandske farvande og høstvejrets lunefuldhed paa disse breddegrader.

Sidst i november var han trods vejrets urolige karakter gaaet ud paa togtrejse til bopladsen Kangeq i munden af Godthaabsfjorden med et af koloniens mindre fartøjer. Da handelen var forbi og fartøjet fuldladet, var det røget op til en sydveststorm, der blev sørgelig mindeværdig i Grønlands annaler. I Diskobugten tog den assistent Thordersen og størstedelen af hans mandskab paa vej hjem til Ritenbenk. I Kangeq raadede man togtemandskabet til at vente og se vejret an. Men den tjenstivrige assistent vilde hjem til kolonien — det var jo ingen vej at tale om, kun et par mil tvers over fjorden! — og hans iver smittede de andre. Man lagde altsaa ud og satte kursen efter Godthaab for rebet sejl og med en fart, der lovede snarlig hjemkomst.

Hvordan det gik, derom melder Godthaabs kirkebog: «Assistent Christian Røhr, bødker Hans Jacob Enevoldsen og matros Marcus Hansen Kiøge omkom paa en handelstogt, da de havde været efter spæk ved Kangek og d: 22de novembris 1785 vendte tilbage. En bye kastede jollen om, og disse tre mænd blev paa stædet. Den 4de var krøben op paa kiølen og blev ved kajaker reddet.»

Ved auktion 29 november bortsolgtes de omkomnes efterladenskaber, af hvilke Røers udbragtes til 179 rd. 57 sk. I gage fra 14 maj til dødsdagen tilkom der ham 26 rd. 24 sk, i procenter for samme tidsrum 10 rd. 74 sk. og i speceriepenge fra «handelsaarets» begyndelse 1 juli 19 rd. 69 sk. Missionær Ginge var bleven ham 10 rd. skyldig,

som betaltes ved anvisning paa missionskollegiet. Af varer havde han ikke optaget ved Godthaab for mere end 2 rd. 26 sk. —

27 sept. 1790 blev boet efter «Chr. Røer, som haver faret som assistent med det grønlandske handels skib *Jakobshavn*, men ved døden er afgangen», taget under behandling af Hof- og Stadsrettens skiftekommission i København.

Her mødte procurator Top og fremla «sin regning over boet med bilag, ham kommer til gode 13 rd. 5 mk. 10 sk». Dernest mødte copist Rosenwinge Kolderup «her af staden» og fremla «fuldmagt fra afdødes bror Hans Røer fra gamle Møllenhoff af 24 aug: sidstl.; bekræftet af notarius, Hr. justice raad Stockfleth i Hougsund i Eger d: 16de d: m.; til komparenten for derefter at modtage og quittere for bem.te Hans Røers her i boet anmelte fordring, for hvilken og Sr. Kolderup begjærede sig boets værende formue udbetalt».

Fra kgl. grønlandske handels kassererkontor var fremlagt gage-regning for afdøde samt udbetalt det boet tilkommende beløb 144 rd. 6 sk.

«Thi blev af de her indkomne penge udbetalt procuratorens regning, i salario til rettens sportel-casse 3 rd., i behold bliver da 127 rd. 12 sk.» Heraf blev betalt i formueskat ($\frac{1}{2}$ pct.) 3 mk. 13 sk. Restbeløbet udbetaltes til brorens fuldmægtig mod kvittering. —

JEPPE ANDREAS SCHEEN

Kirurg og assistent.

Jeppe Andreas Scheen er født 1763 (døbt 18 november) i Bergen som søn af parykmager Svend Henrich Scheen (begr. 31/7 1773) og hustru Henriche Eriksdatter (begr. 4/1 1771) og ventelig i slegt med den *Peder Brandahl Scheen* (født 1700 i Verdal som søn af magister, sogneprest til Stord Thomas Scheen og Lisbeth Brandahl, student fra Bergen 1720, gift med enken Johanne Forenberg, f. Goversdatter Wright), som af Bergenskompagniet var antaget og 13 februar 1728 af kongen kaldet til prest i Grønland i Albert Topps sted,¹ men døde forinden udrejsen.

Efter sin skolegang kom den unge Jeppe Scheen i apothekerlære og uddannede sig siden til kirurg eller feltskær, i hvilken egenskab han rimeligvis har praktiseret i Norge. 20 maj 1790 blev han af den kgl. grønlandske handels direktion i København antaget til stedfortreder for hvalfangerassistent og kirurg ved «Godhavns Anlæg» Niels Poulsen, der blev udsat af tjenesten paa grund af «et uartigt og utilbørligt brev» til direktionen, uagtet der fra kolonierne i Diskobugt indsendtes adresse om at maatte beholde ham i landet som kirurg alene.

Scheen tiltraadte sin dobbelte stilling 7 august 1790 og deltog i løbet af det følgende aar i fangsten af flere hvaler, ligesom han i egenskab af læge foretog en vinterrejse til Ritenbenk og Jakobshavn for efter anmodning fra flere sider at tilse de derboende Europeere. Efter hjemkomsten fra denne rejse fik han nok at gøre med som en slags politi at overvaage, at der ikke foregik uregelmæssigheder med de mange anløbende engelske hvalfangerskibe. 9 maj 1791 laa der paa

¹ Det hedder i kaldsbrevet: «saafremt han ellers efter foregaaende overhøring udj lærdom saa dygtig, udj liv og levnet saa skickelig, og af den alder efter loven befindes, at hannem prædicke-embedet kand betroes, til hvilken ende fornævnte Peder Brandahl Scheen sig didhen med første fra Bergen afgaaende skib haver at begive og der udj 5 aar ved samme forretning forblive».

eengang 4 saadanne paa Godhavns havn. Han gik da i følge med stedets «oberassistent» og hvalfangerkommandøren ombord paa skibene «for at erindre capitainerne om bestemmelserne». En af kapitajnerne og hans hele mandskab «begiægnede» dem da «meget nærgaaende», ligesom de, da de egenmægtig var fulgt med i land, foran inspektørboligen — og altsaa «lige for inspecteurs øyne» — viste de to danske officerer «stor grovhed». Scheens konduite ved denne ligesom ved andre lignende lejligheder var imidlertid saadan, at han, efter at inspektøren havde gjort indberetning til direktionen, fra denne modtog «anerkiendelse for modfuld optræden ved nærgaaende begebenheder og fornærmelser» fra Englendernes side.

Det blev dog ikke længe, de fik lov at beholde deres dygtige politiemand i Godhavn. 30 juli 1791 maatte inspektøren i mangel af andre ansette ham som hvalfangerassistent ved det hensygnende hvalfangst-anleg Igdlutsiaq under kolonien Ritenbenk. Han vedblev dog samtidig at fungere som kirurg for Diskobugten indtil 1793, da den første særlige læge i hele Grønland blev ansat her med bolig først ved Jakobshavn og siden ved Godhavn. Ved denne lejlighed maatte Scheen — efter inspektoratsordre af 26 oktober 1793 — aflevere «den medicin og de chirurgiske instrumenter, som vare ham anbettede», ligesom han mistede det ham som kirurg bevilgede løntilleg paa 24 rigsdaler aarlig.

1794 oprettedes under Ritenbenk «forsøget» Nûgssuaq paa den yderste pynt af den store halvø af samme navn, som skiller Diskobugt fra Ūmánaq-bugten. Forsøget blev anlagt paa samme sted, hvor kolonien Ūmánaq først var sat. Ifølge direktionsordre skulde stedet «besættes med Grønlændere, en formand og et par danske folk med nogle slupper med tilbehør» for at kunne drive hvalfangst, naar lejlighed tilbød sig, men der skulde ogsaa drives handel med de nærmestboende indfødte. Der opførtes foreløbig «et godt jord-huus med skuur» til beboelse og vareoplæg. Her blev Scheen 28/6 1794 beskikket til «vinterassistent» — saaledes ment, at han om høsten skulde flytte derud og lede hvalfangsten og handelen vinteren over, medens han om sommeren skulde gøre tjeneste inde paa kolonien. Der er omtrent 20 miles vej fra Ritenbenk til Nûgssuaq, saa det forstaas let, at det ikke var behagelige ture at foretage senhøstes og tidlig paa vaaren med et lille fartøj — undertiden delvis paa hundeslede.

Det lykkedes at drage saa mange Grønlændere til stedet, at der blev mandfolk nok til at besætte alle 4 slupper, og da det tillige var et godt fangstterræn baade for hval og sæl, blev produktionen allerede det første aar saa stor, at det maatte opgives at fragte den til Ritenbenk med de smaa fartøjer, der stod til raadighed, men Uperna-

vik-skibet maatte beordres til at afhente den, naar det var for hjem-gaaende.

1796 fik Scheen tilbud om at overtage bestyrerposten for det genoprettede Upernavik, men da hans helbredstilstand ikke var tilfredsstillende, frabad han sig den og blev da i stedet 13 oktober s. a. forflyttet længere sydpaa til anlegget Hunde-Ejland i Diskobugtens munding som hvalfangerassistent. Stedet, der tidligere havde hørt under Egedesminde, blev samtidig lagt sammen med logen Kronprinsens Ejland saaledes, at der skulde være «samfiske» imellem dem. Her fik han — som erstatning for de forøgede indtegte, han gik glip af i Upernavik — i det mindste en god bolig, et lunt og tørt stokverkshus, i stedet for den fugtige og usunde hytte ved Nûgssuaq, som havde skaffet ham «gigt og værk» paa halsen, og her var han til 1799, da han 11 juli forflyttedes i samme egenskab til logen Arveprinsens Ejland, hvorhen man nu søgte at drage de Grønlandere, der hidtil havde befolket Igdlutsiaq, idet dette steds snarlige nedleggelse var besluttet. Det lykkedes ogsaa, og Igdlutsiaq blev da nedlagt, hvorved produktionen fra Arveprinsens Ejland, som havde været i sterk nedgang, paany opnaaede en stigning. Men stedet havde udenfor hvalfangsten ikke store erhvervsbetingelser, og da hvalernes tal var i sterk aftagende, blev opgaven kun kortvarig og holdtes i virkeligheden kun oppe ved Scheens dygtighed og foretagsomhed.

Scheen var en fremragende hvalfangstleder og havde i det hele taget det bedste lov paa sig. Inspektør Schultz gav ham anbefaling for «fliid og god conduite», og eftermanden, inspektør Bendeke, udtalte, at han «forstod grønlandsk og at omgaaes Grønlænderne». Men hans helbred havde faat et knek, som det ikke kunde forvinde. 1801 var han i 6 maaneder konstitueret købmand i Ritenbenk, hvor han efter afleveringen til den nye bestyrer forblev som koloniassistent, da han ikke længere taalte at forestaa den strabadserende hvalfangst. 1802 maatte han af helbredshensyn søge afsked og hjemgik i september. —

Efter hjemkomsten fik han ansettelse som surnumerær assistent paa handelens kontor i København, men han opnaaede ikke den helbredelse, som havde været hensigten med hans tilbagevenden fra Grønland. Allerede efter knap et aars forløb kunde han ikke bestride sit kontorarbejde. Han fik da under 16 aug. 1803 bevilget en aarlig vartpenge i 3 aar à 60 rd.

Før sin udrejse til Grønland havde Scheen deponeret 160 rd. hos stiftsprovst Nordal Brun i Bergen. 30 april 1803 skrev denne til ham, at han havde sat disse penge ud for ham, saaledes at han dags dato

har 200 rd. tilgode, af hvilke han faar $3\frac{1}{2}$ pct. i rente, men vil han have summen udbetalt, maa det ske med $\frac{1}{4}$ aars varsel. Brevet slutter saaledes: «Det glæder mig, at De dog er kommen levende fra Grønland, men syg — det er ilde. Bliv snart karsk og snart lykkelig. Det ønsker *J. N. Brun.*» —

Siden indtraadte der en foreløbig bedring i Scheens helbredstilstand, saa at han efter sin brors opfordring i 1804 søgte en toldbetjentpost i Bergen mod at svare dens fratredende indehaver pension. Men mod aarets slutning gik det atter ned ad bakke, og skønt han ellers fik god pleje hos sin tidligere købmand i Ritenbenk, nu «collecteur» Lunde, hos hvem han logerede paa hjørnet af Antoni-stræde og Christen Bernikows stræde, maatte han omsider la sig indlægge «i cuur og pleie» paa Frederiks hospital, hvor han efter nogle maaneders ophold døde den 4 februar 1805. Begravelsen foregik fra hospitalet 8 februar og medførte en udgift af 93 rd., deraf til kisten 15 rd., til jord og omkostninger 42 rd., medens resten medgik til følgets traktement.

Der fandtes i hans bo endel kirurgiske instrumenter og medicinske bøger. Hans efterladenskaber solgtes ved auktion, der tilligemed «en liden restpension» indbragte 86 rd. 3 mk. 13 sk.

Hans arvinger var to brødre i Bergen, Erich og Svend Henrich Scheen. Af disse var den eldste parykmager, og i hans forretning havde broren i 1804 anbragt den hos biskop Nordal Brun indestaaende kapital, men forretningen gik daarligt, han havde «tabt indtil 80 rd. af sine visse kunder» og hvis det blev saadan ved «nødes ieg at barbære som ieg lærte i Kiøbenhavn».

Den yngste bror var født 1758 (døbt 24 sept.) og havde 23/8 1787 tat borgerskab som «haarskiærer udi Bergen».

BØRGE JOHAN SCHULTZ

Inspektør.

Børge Johan Schultz er født 1764 (døbt 24 juli) i Ringsaker prestegæld som søn af major Christopher Jørgen Schultz og hustru Johanne Crantz Eeg.

Efter undervisning i hjemmet konditionerede han paa embedskontorer en aarrække, indtil han drog til København for at læse til juridisk eksamen paa morsmaalet, som han tog 30/7 1788 med karakteren «bekvem» for den teoretiske og «vel» for den praktiske prøve.

Herefter er han ventelig blevet i København for at sollicitere og blev 17 marts 1790 udnevnt til inspektør for de nordre kolonier i Grønland. Instruks for ham udfærdigedes 20 maj.

Samtidig maa hans forlovede have opholdt sig der i byen, thi 22 maj opsatte de «fælles gensidigt testamente», dateret København, ifølge hvilket den længstlevende i tilfælde af manglende livsarvinger skulde beholde det fælles bo og formue — «uforseglet, uregistreret, uvurderet og uden skiftes holdelse» — og vilde den længstlevende indgaa nyt ægteskab, da skulde den give afdødes arvinger 15 rd., hvormed disse skulde være fornøjede og derfor «give vedbørlig afkald». Men skulde begge dø, da skulde bo og formue deles mellem begges arvinger efter loven.

Testamentet oprettedes «i erindring om vores dødelighed og paa grund af den forestaaende lange sørejse til Grønland, af oprigtig omsorg og kiærlighed for hinanden som ægtefæller». Det blev først kgl. konfirmeret 11 marts 1803, da de var blevet barnløse.

Derefter rejste de forlovede paa afskedsbesøg til Norge, hvor hans mor endnu levede som enke, og her blev kgl. inspektør i Nordgrønland *Børge Johan Schultz* 12/7 1790 egteviet i Eidsvoll kirke med sin kusine *Martinette Christine Schultz Eeg*, der var født 1753 (døbt 2 juli) i *Vejø* som datter af foged i Romsdalen Jacob Andreas Eeg og hustru

Elisabeth Leganger og altsaa 11 aar eldre end sin mand. Vielsen foregik efter kongebrev.

Derpaa begav det nygifte par sig skyndsomst til København og gik ombord i skibet «Jomfru Giertrud», der skulde føre dem til Grønland. —

Efter ankomsten til Godhavn overtog Schultz straks inspektoratet efter sin formand Jens Wille, som derpaa hjemgik 6 september med «Jomfru Giertrud».

Den første vinter hengik roligt med at sette sig ind i embeds-sagerne og foretage en slederejse Diskobugten rundt for at hilse paa og præsentere sig for koloniernes honoratiore og befolkning. Men i april opdagedes de første engelske hvalfangerskibe fra «udkiggen» paa Godhavns Nes, snart vrimlede farvandet af dem — og dermed var roen forbi. De erfaringer Schultz gjorde om deres færd i denne sin første Grønlandsvaar, fik ham til at sette sig hen og fylde mange ark med gruopvekkende men sikkert ikke overdrevne skildringer af denne og gøre direktionen de mest indtremgende forestillinger om nødvendigheden af at treffe forholdsregler til indskrenkning af den skade, de voldte landets befolkning og den kongelige handel.

«De usurpere,» siger han, «her et dominium, reducere vore Grønlændere til sine, ligesom i gamle tiider de Svenske vilde gjøre med alle Lapper; de betage handelen den varighed, som arbeides og haves hensigt til ved alle gjørende foranstaltninger» — — — «de overtale Grønlænderne og Grønlænderinderne med brendeviin etc: at tage logie ombord, de første for at drive hvalfangsten, de sidste vel og i samme henseende, men fornemmeligen at styre Engelsmændenes saavel officerer som de gemeenes hovedlyst; og til disse brug benytte en stor deel af landets indbyggere.» — — — «Denne handlende nation forsyner Grønlænderne med saa mange slags af Leeverpools rariteter, at Danmarks nyttige og nødvendigere handelsvahre for Grønlænderne, deels ikke længere ansees af disse for nødvendige, uagtet de savnes, deels ikke kan kjøbes fordie de have intet at betale med, eller kan krediteres dem, fordie de lade sig klæde nøgne af Engelsmændene, og altsaa ikke kan lade sig see, eller komme ud for at erhverve — —.»

Og nu øser han ud af sine kortvarige men triste erfaringer. F. eks.:

«Natten imellem d. 7de og 8de majj h. a. have 2de engelske capitaner — — — funden for got at tage 4re Grønlænderinder og 2 Grønlændere med deres slupper ombord i skibet *Bothersworth*, lader dem der danse, skiænker dem overstadig drukken, og da vinden blæser god, og de ville seile om morgenen den 8de majj, kaster de disse drukne mennisker op paa et eyland, hvor der hverken var folk eller

fæe. Nogle laae næsegruus i sneen, næsten qvalt, andre laae saa yderlig paa iiskandten, at hvis de kunde for drukkenskab rørt et lem, havde de maattet falde i søen og druknet. Dette, at benævnte Grønlændere vare borte, kom ober assistent *Steen* af en lykkelig hændelse efter, da han skulde brandvagte og derved savnede disse Grønlændere, og da blev han af een som holdte udkik underrettet om, at denne havde seet slupper sætte fra skibet til det eyland hvor Grønlænderne siden fandtes.»

Og videre:

«Den 26de april lagde nogle engelske skibe sig fast ved et iisfield nær ved Godhavn, og den 27de berettede hr. *Lassen*,¹ at en stor deel af Grønlænderne vare beskiænkede. Ieg gik i disse dage omkring /: da ieg, saa at tale, var sadt ud af mit embeds førelse :/ for at see og høre. Allevegne fandt ieg Grønlændere paa klipperne at ligge drukne. Den 28de begyndte mængden af Engelsmændene at sværme om i de grønlandske huuse, og alt blev da uorden i den vidtløftigste forstand. Brandvagterne blev forsømt fordie Grønlænderne nu ikke vare at overtale dertil. Paa iisen gik disse over til skibene, hvor de bleve venligen og som kierkomne modtagne.»

Helt passiv kunde han dog ikke holde sig, hvor haabløst det hele end saa ud:

«Ieg blev selv nød til at understøtte *Holm*² og *Martini*,³ som med nogle faae danske attraperede en heel slump engelske matroser, der havde gaaet en omvey med en heel bylt skind, men som af disse bleve seede og mødte inden de kom til skibene — — — — nogle af de engelske matroser lættede paa deres stokke, som de havde forsynt dem med, da *Holm* angreeb dem, og idet ieg kom til saae ieg de vilde bruge stokkene, men det blev hindret, og vi tog skindene. Men hvad fulgte videre heraf? Engelsmændene forsamlede sig talrigere end vor heele styrke, bestormede de grønlandske huuse, og tog tilbage hvad de havde givet for skindene, som var at finde. Grønlænderne kom strømmeweis til mig og klagede herover. Ieg brugte alle de forestillinger, deres forstand kunde modtage og sagde dem at dette var følger af at de handle med Engelsmændene. Nogle lovede vel, at de ikke skulle handle meere med dem, men andre sagde til mig: du er skyld i at Engelsmændene fornærme os. Vi handle med dem fordi vi faae kiole, væst og boxer af fiint tøy, krudt, blye etc: for nogle faae stk: sælskind. Vi ere fornøyede naar vi saaledes have handlet, men du forbyder denne handel; du fratager Engelsmændene skindene,

¹ Missionær R. F. Lassen, der boede ved Godhavns Nes.

² Assistent Joachim Holm.

³ Assistent J. F. Martini.

saa komme Engelmændene og forstyrre os! Det var meget vanskeligt for mig at beroeligg Grønlænderne.»

Han opgør resultatet:

«Fra at de fremmede skibe kom og til udgang maj vedvarede de mange ulykkelige følger af disses uroeligheder. Hvalene javede de bort med den mængde slupper som søgte de smaae og enkelte aabninger her gaves tæt under landet. Det nyttede os lidet at brandvagte; thi naar vore slupper javede efter en fisk, som de rimelig kunde faaet, sadt alle de mange gange flere fremmede slupper efter, og naar de ikke kom saa nær de kunde sætte fast før de danske, gjorde de saa megen allarm, at fisken gik bort.»

«Faae ere de skind, som ifølge min ordre bleve confiscerede, uagtet enhver gjorde sig umage med at oppasse saavel nat som dag. Men mange 100de ere dog komne i Engelmændenes hænder, som ieg læt kan skiønne efter hvad her er fanget — — — —.»

«Uagtet at directionen efter skrivelse af 11te febr. 1788 har gienem det udenlandske departement bevirket, at dette ved det kongelige danske gesandtskab i *London* ville gjøre de meest passende forestillinger mod Engelmændenes selvraadige opførsel til handelens og Grønlændernes skade, saa viser dog de sande og tilforladelige beretninger herfra landet siden den tiid, at de ikke alleene vedblive deres forrige handlemaade, men at de endog fordobble deres selvtagne friheder, lige til at byde spitsen mod inspecteur, commdr., købmand, kort sagt: mod alle som med rette tilkommer at hindre disses ulovligheder. Ieg veed intet som i høyere grad kan underminere den kongl: handel end denne Engelmændenes fremgangsmaade, og intet kan give mig saa slem varme som dette, just fordi ieg endnu ikke har sikre midler at bruge. Ieg kan ikke begribe af hvilken skuffe den engl: regering har taget de foranstaltninger, som man burde ventede denne skulde have føyet til at hæmme dette fra den danske regering paa-klagede onde; men rimeligt er det, at i hvor megen grund der end er angivet til klage over krænkelse af folkeretten af næsten heele den engl: nation, er dog intet tilstrækkeligt middel føyet til at hindre hvad vi endnu maae klage over. Saa virksomme de love ere med hvilke denne nation har søgt at forebygge smughandel hos sig selv, saa magtløse maae de være i henseende til Danmark — — — —.»

«Saaledes seer ieg den grønlandske handel nødvendig maae hælde midt under de øvrige beste indretninger, og kan ikke ventes ophiulpen, saalænge kilden til dens muelige velstand faaer saa mange og tiltagende afledninger. Grønland er derfor endnu langt fra ikke en guldmine for Danmark, og udsigterne hen i tiiden efter disse omstændigheder er, i mine tanker, ikke opmuntrende, thi Engelmændene kan

jo i fremtiden paa grund af en upaatalt handel og fiskefangst paa landet og under etableringerne i nogle gange 20ve aar offentlig paastaae og legitimere sin retmæssige adkomst til at deele kongen af Danmarks herlighed af Grønland /: thi rettighed til landet skjøttede maaskee ikke om /: og trods al Danmarks paastand om ulovlig oprindelse til en saadan adkomst forsvare den med vaaben. Ugrundet er denne tanke ikke, thi til Ørkenøerne og Hitland er Engellands adkomst endnu meget mindre lovlig end den som det lader til Engelland søger at vinde til handelen paa Grønland, og dog er hiine deele af Norges rige blevne fra en slags forlehning og pant til en ugenkaldelig eiendom. Det at nogle erindringer ere giorte giennem det udenlandske departement om disse ulovligheder, hindrer vel ligesaa lidt bemeldte adkomst, grundet paa hævde, som de mange erindringer fra den danske regering om forbenævnte øer skaffede samme eiendomme tilbage — — — — —.»

Efter denne kraftige motivering gaar Schultz over til at gøre directionen indtrængende forestillinger om forebyggende midler mod dette onde, idet han paaviser at den kgl. anordning af 1776 «mod al uberettiget handel til søes og lands med Grønlænderne eller de danske colonister; mod at bortføre Grønlændere og mod udøvelse af al overlast mod disse og de danske colonier og loger» har bevist sin utilstrekkelighed. Der maa skrappe forholdsregler til. Han hævder saaledes, at territorialgrensen bør udvides til «4 danske søemile», at ingen fremmede skibe, som af nødvendighed søger havn, maa undtages fra pligten til at melde sig hos inspektøren eller etableringsbestyreren og ikke uden tilladelse have nogetsomhelst, selv det nødvendigeste, samkvem med land, at Diskobugt i sin helhed bør hævdes som lukket farvand, samt at der «maa holdes et *armeret* skib i det første aar eller fleere, efter omstændighederne» uden hensyn til de dermed forbundne omkostninger.

«Dette er opgaver» — siger han — «til directionens nærmere overveelse; men opgaver som ere grundede paa local kundskab og nøgen sandhed, den beste af de mange variationer ieg har gjort til min egen veiledelse; opgaver som ere aldeles nødvendige at betragtes naar et virkende forbud mod fremmed handel og andre ulovligheder skal være til for at beskyærme den kongelige handel. Men i alle ommeldte tilfælde bør straffen være almindelig, det er: under uundgaaelig confiscation af skib og gods.»

Og — slutter han — «den høye direction maa ved sin formaaende forestilling kunde bringe handelen i fornøden sikkerhed, og kunde en privat mands enkelte vel formaae hans mayestæt at holde et defensions skib i Færøe, da de engelske ogsaa der begik uordener /: men

som blot alene kom af og angik oplags handelen der :/ saa seer ieg ingen grund, ingen rimelighed hvorfor at ikke ogsaa den kongl: handel her i inspectoratet maae beskiærnes mod angreeb».

Det kan ikke negtes, at Schultz's skildring og djerve udtalelser vakte furore helt op i kancelliet. Territorialgrensen turde man ikke røre ved, og som følge deraf kunde Diskobugt hellerikke blive lukket farvand. Direktionen var meget ængstelig for, at Schultz her skulde gaa for vidt og indskærper, at han maa «aldeles ikke med magt, men i det høyeste kun i mindelighed, og under fornøden forsigtighed, urgere en saadan paastand». Men ellers blev der omgaaende truffet ret vidtgaaende forholdsregler.

Det nye kystskib «Dorothea», som udgik i 1791, blev «forsynet med armatur». Aaret efter udsendtes til Godhavn kanonér Jørgen Bang for at lede og indøve mandskaberne ved logen og anlegget i brugen af kanoner, som skulde benyttes efter omstendighederne «til afværgelse af aabenbare fornærmelser af fremmede hvalfangere». Folkene skulde især indøves «i hurtig ladning». Øvelserne skulde særlig foretages paa «Dorothea», naar det laa i vinterleje paa Godhavns havn. Der afgaves til det indøvende mandskabs brug 12 rifler og 6 pistoler med kugleform samt 3 «kanonkradsere» og 111 pund krudt.

Inspektøren forsynedes med uniform og fik ret til at føre vimpel paa sit fartøj, vimplen skulde blot «afmærkes med K. G. H. i midten af det hvide kors til forskiel fra krigsfartøiernes».

Af det indøvede mandskab skulde 6 have «en anstændig og eensformig dragt af lange blaae boxer og korte trøier med metalknapper samt rund hat». Disse uniformerede matroser skulde tjene til sluproere for inspektøren, særlig naar han i embeds medfør skulde ombord paa fremmede skibe.

Det kan nesten siges, at Schultz's hele embedstid gik med til bekæmpelsen af de fremmede hvalfangeres skadelige færd og indflydelse. Der kom ikke et fremmed skib indenfor rækkevidden af «udkiggen» paa Godhavns Nes, uden at inspektøren roede ud til det med sine stoute matroser, bordede det og oplæste højtideligt de kgl. anordninger og forbud. 1793 rekvirerede han «6 svingbasser» til sin jagt «til brug ved krydstogter imellem Godhavn og Kronprindsens Eylande» i vaartiden, naar farvandet vrimlede af engelske hvalfanger-skibe.

Hans fortsatte anstrengelser blev hellerikke uden virkning. I juni 1793 skriver han til direktionen: «Baade ieg selv og med commandeur Jappen¹ har været ombord paa mange engelske skibe /: af Hollændere

¹ Fører af kystskibet «Dorothea» Rivert Jappen fra Föhr.

har vi endnu ingen seet :/ og advaret capitainerne og foreholdt dem de alvorlige midler ieg havde at bruge. I almindelighed har dette gjort nogen virkning. Men den lyst de har til at ligge i nærheden af Godhavn, og som ofte har været vigtig for dem, har dog ogsaa i aar holdt adskillige temmelig nær. En Grønlænder blev i maji maaned saa vel tractered med brendeviin paa et fremmed skib, at han døde strax efter han var kommen paa land.»

Der blev dog ikke nogensinde brug for hverken rifler, kanoner eller «svingbasser». Alene disses tilstedeværelse viste sig tilstrekkelig til at holde altfor stor selvraadighed i ave. De fremmede blev skikkeligere og snighandelen aftog lidt efter lidt. —

De indenlandske handels- og hvalfangermandskaber voldte heller ikke saa lidt bryderi, men Schultz synes at have været den rette mand til at holde dem i ave og til orden og redelighed.

Kun et halvt aars tid efter hans ankomst til landet, i april 1791, gjorde mandskabet ved Godhavns Anleg «rebellion» i anledning af en iøvrigt velfortjent straf, kommandøren vilde la tildele en matros «under heiset flag». Det maatte ordnes ved inspektørens mellemkomst, hvorefter han udstedte følgende proklamation:

«Hvis nogen herefter skulde vove at stifte oprør, saa findes her ved stædet saa meget huus-rum og jern, at ieg vil forsikkre mig og enhver for viidere fremgang; thi uagtet ieg aldrig havde troet saadanne midler nødvendige her ved stædet, saa mærker ieg at disse sammensvorne brødre glemme at her er øvrighed, og at de har nu alle gjort hvad de kunne gjøre, nu tilkommer det ogsaa mig at gjøre resten, og dette skal de strax faae kiendelig beviis paa, da de hos mig har undertrykt al overbærelse og mildhed.»

Dette ser inspektøren sig nødsaget til, «da disse utæmmelige mennesker med vold opfordrer mig til at viise dem, at ordens overholdelse og straffens riis ikke er kraftløs i Grønland».

Ved en senere lejlighed saa Schultz sig nødt til at indskærpe kommandøren ved anlegget, at en til tamp dømt matros «faaer alvorlige slag og det fulde antal slag af en passelig tamp, paa skiorten og een nattrøye».

I sommeren 1796 havde 3 af det europeiske mandskab paa Kronprinsens Ejland stjaalet store kvantiteter spek fra logens pakhuse og solgt det til et overvintrende skibsmandskab. Her viste Schultz sig fuldt paa højde med moderne retspleje ved anvendelse af «betinget benaadning». Forbryderne idømtes nemlig kun bøder og slap for «straf paa kroppen» — som dog «i gientagelsestilfælde skal staae dem aaben».

En munter episode ved en straffetildelse fra Schultz's første embedsaar skal tages med her. En bødker i Jakobshavn, der havde lavet optøjer og udvist fræk og uforskammet opførsel mod købmanden, blev idømt tamp og hjemsendelse. Straffen skulde eksekveres i Godhavn før hjemsendelsen. Da delinkventen gik «hen under flagget» for at modtage sin straf, sang han: «I Jesu navn skal al vor gierning skee» — og bagefter, da straffen var fuldbyrdet, kvitterede han med: «syng høyt, min siæl, vær hierteglad, nu er der fred paa Jacobshaun.» —

For handelens og hvalfangstens opkomst i landsdelen var Schultz meget ivrig og sørgede for, at de rette mænd saavidt muligt kom paa de rette pladser, hvor der kunde blive fuld anvendelse for deres særlige evner. Saaledes var det i sidste instans ham, der fik Myhlenphort til det af epidemier og misfangst ganske ødelagte Egedesminde distrikt som den eneste, der kunde rette det op igen.

Schultz tog sig i det hele taget med stor omhu og betenksomhed af inspektoratets funktionærer. Han saa en stor værdi for handelen i at disse befandt sig vel i landet. Paa sin sedvanlige djerve maade skrev han derom til direktionen: «— — jeg haaber, handelen skal blive vel tient ved unge, muntre mænd — naar munterhed og en sorgfrie siel ikke længere er ombord hos de grønlandske betientere, kan man lige saa gjerne sende skroget hjem!»

Det nedlagte Upernavik fik ikke lenge lov for Schultz at ligge ubenyttet hen. Allerede 1793 sendte han togtefartøj derop, og samme aar skrev han til direktionen og anbefalede etablisementets genoptagelse. Han tænkte ikke paa atter at oprette det som koloni, men for at sikre handelen produkterne derfra og saavidt muligt lukke den snighandels-kanal, som her frembød sig, vilde det blive nødvendigt at anlegge et forsøg med en formand — «ung, sterk, grønlandsk talende, redelig» — og et par eller 3 mand. Det vilde ikke blive dyrt, idet et stort og godt indrettet grønlandsk hus foreløbig vilde være tilstrekkeligt til bolig og oplagsrum.

1794 undersøgte Schultz paa en længere ekspedition personlig Diskofjord paa Diskos vestside «og en anden fiord ligeledes paa Disco-Eyland som gaves navn af Jørgens Fiord»; dette har sikkert været Mellemfjord. Som resultat af denne undersøgelse oprettede han 1795 en filialhandelsplads i Diskofjord, ledet af en gammel matros Johan Drengan. Det første forsøg mislykkedes, idet togtebaaden forliste, men det neste lykkedes, og udstedet betalte sig godt.

Ligeledes fik han rejst huse og indrettet filialhandelsplads ved Rifcol i den sydligste ende af Egedesmindes distrikt og paa øen Qúmarfik ved Kronprinsens Ejland, hvorfra der tillige skulde drives hvalfangst.

Allerede 1791 anskaffede Schultz for en bekostning af 16 £ Sterling, betalt pr. veksels til indfrielse af konsul Wulff i London, en «skydeharpuun», da han hos de engelske hvalfangere havde «seet hvad nytte den gjør». —

Den reduktion af missionen, som paa grund af svigtende indtægter foretoges i 1792, saa inspektør Schultz paa med megen betenkelighed. Han gjorde sig al mulig umage for at faa Godhavn gjort til sæde for en missionær — men forgæves. Han støttede i høj grad missionærernes bestræbelser for at faa etableringer og bopladser forsynet med gode kateketer og sagde frygtløst sin mening om det ilde anvendte spare-system i missionsvæsenet. Hvad kan det nytte — spørger han f. eks. — at energiske missionærer uddanner dygtige indfødte «naar disse ikke kan tilstaaes de vilkaar, som skaffe dem livets ophold og som alleene gjør det mueligt at kunde vælge de beste? Den Grønlænder, der bruger sin kajak /: endog kun maadelig /: og rifle, har bedre vilkaar end den catechet, der heele aaret skal stræbe for liden løn og ½ portion kost. Tager directionen her ikke haand i med, saa er den anvendende fliid og umage fra inspecteurs og missionaires side overflødig». Og hvad kan man i det hele vente sig af iver og driftighed, naar missionærerne selv «have lidet at leve af og ikke fra missions collegii side synes at faae den ringeste opmuntring, ikke engang understøttelse i deres embeds andragender!» —

Inspektør Schultz har æren af at være stifteren af det grønlandske lægevæsen. Allerede 1791 skrev han til direktionen om ansettelse af «en fast chirurgus», som *kun* skulde være læge for befolkningen og Europeerne og ikke — som ved tidligere tilfældige lejligheder — til lige gøre tjeneste ved handelen eller hvalfangsten som assistent. Han foreslog ligeledes, at gagen til en saadan kirurgus delvis skulde tilvebringes ved forholdsmæssige bidrag fra landets embedsmænd. 1793 ansattes en saadan læge for Nordgrønland i Jakobshavn, aaret efter flyttedes han til Godhavn. Fra den tid af har landsdelen stedse haft læger. Sydgrønland fik det først over 40 aar senere. —

Med den indfødte befolkning kom inspektør Schultz trods konflikten i Godhavn 1791 i anledning af handel med Englenderne efterhaanden til at staa paa en udmerket god fod. Dog skulde han faa at merke, at Godhavnerne selv efter flere aars bekendtskab og samliv ikke var noget let folkefærd at omgaas.

I maj 1796 havde Grønlænderen «Niels den dovne» drebt enken Vilhelmine i anledning af at hun havde udladt sig med at ville have ham til mand. Schultz holdt forhør i sagen, men kunde ikke faa nogen tilstaaelse ud af ham, uagtet han havde indrømmet overfor landsmænd. Under forhøret «opholdt endeel Grønlændere sig uden-

for med hvæssede knive», som skulde «bruges mod inspecteuren, hvis denne ikke lod Niels gaae». Senere slog stemningen om, og Schultz maatte sende den mistænkte bort «for at de paa ham opbragte Grønlændere ikke skulde foranstalte et nyt mord». —

At Grønland var et land, hvor en embedsmand, der vilde passe sine pligter, kunde ha aarsag til at sige «jeg gaar i fare hvor jeg gaar», fik Schultz flere gange at føle.

I den skønneste sommertid 1791 oplevede han og hans hustru en stranding, der let kunde have haft alvorlige følger. Herom skriver han: «Efter at ieg havde opholdt mig ved Skandsen,¹ tog ieg afstæd for at naae Godhavn. Med vindstille roede vi indtil vi kom Godhavn nær paa 4 miile, da kom en storm af S: W: og gruesom søegang, som jagede os med vor aabne og ikke meget stærke sluppe *Sophie* tilbage. Ingenstæds mellem Godhavn og Ritenbenck gives et indløb, meget mindre havn for en slup. Vi gjorde forsøg paa et stæd at lade ankeret falde, men den svære søegang nødde os at flygte, vi holdt af tilbage til Skandsen. Ikke heller her var noget indløb. En lang flak udløbende grund gjorde det ikke rimelig at komme uskad til landet. Ieg vilde holdt af til Klokkerhuk eller Iglytsiak, men stormen tog til, og folkene raadede mig derfra, da vi havde langt derhen. Ingen af Grønlænderne kunne komme til os med konebaad og tage os i land, thi søen var for mægtig. En Grønlænder vovede sig dog ud i kajak, og blev af søen kasted hen til os. Denne raadede os at lægge til ved et stæd som han troede var got. Dette gjorde vi, thi sluppen kunde umuelig ligge for søen. Men da sluppen tog grunden, kom nogle søer, som kastede den paa siden, og fyldte den. Ieg fandt at mod og styrke ere fortreffelige hielpemidler i saadanne omstændigheder. Ieg sprang i søen, tog min kone, og, uagtet søen skiulede os begge, slæbede hende i land. Dernæst reddede ieg selv mit document skriin og overlod saa resten til folkene. Her prisede vi forsynet, som i denne forfatning, med hældende regn og kulde, gav os lye i et grønlandsk tælt, hvor vi maatte forblive i et og et halvt etmaal. Vore klæder vare alle vaade, derfor blev den blotte brix at ligge paa os et haardt leie. Men vor største mangel var spise, thi al vor proviant var bedærvet; og her var intet andet end sælhundekiød at faae. Vor lykke var, at sluppen traf paa sandgrund, og at her var over 50 mennisker, som viiste sin villighed med at hielpe os. Vi kom til Godhavn den 29de julii — —.»

En slem hjemrejse, hvor det var livet om at gøre, havde Schultz atter 9 marts 1792 fra Egedesminde «over iisskodser og stumper, med hunde og slæde og Grønlænder hielp med sluppe og til fods — og tacker Gud at det gik vel!»

¹ Paa Diskos østside 50—60 km. fra Godhavn.

Aaret efter var han en dag ude at spasere i fjeldene ved Godhavn, gled ud og styrtede ned af en bratning, hvorved han brækkede sin fod. Han var dog heldigvis ikke ene, saa han blev bragt hjem snarest, men maatte lunge humpe om paa eet ben. —

1792 fik inspektør Schultz en ny «haandskriver» paa sit kontor. Han hed *Friderich Christian Schultz* og var «af respectable familie». Inspektøren manudcerede ham i fristunderne fra kontorarbejdet «i de juridiske videnskaber». Hans skriftsprog gør indtryk af at han har været Nordmand, og det ligger vel nær at antage ham for en slegtning af inspektøren. Han egnede sig imidlertid ikke særlig for Grønland. Inspektøren anbragte ham i oktober 1793 som «volontair» hos Myhlenphort i Egedesminde, men hellerikke han kunde bruge ham. Han blev da entlediget 9 juli 1794, hjemgik med skibet og rejste i foraaaret 1795 ud til Ostindien. Hans senere skebne er ukendt. —

Inspektør Schultz havde med sig til Grønland sin hustrus yngre søster *Johanne Henricha Eeg*, som 1793 blev gift med «oberassistent» Johan Chr. Steen paa Kronprinsens Ejland. To aar efter kom hun igen, da hendes mand blev forflyttet til Godhavn, hvor søstrene nu var kolonifæller til inspektørens hjemrejste.

Desuden havde inspektør Schultz's til stadighed europeisk hus-hjelp. De medførte ved deres udrejse tjenestepige Johanne Henrichs-datter, som blev hos dem i tre aar. Derefter fik de «en norsk pige» Else Pedersdatter, som imidlertid gik hen og fik et barn med kokken ved Kronprinsens Ejland, hvorfor baade foreldrene og barnet blev hjemsendt den følgende sommer. 1794 havde de hele to unge piger i huset, Jfr. Martha Maria Møller, der blev i landet efter dem og 1801 blev gift med købmand Chr. Fred. Rousing, og Jfr. Dorthea Magdalene Piccardie, der rejste til Holsteinsborg for at blive husbestyrerinde for oberassistent Christen Heiberg og eventuelt stige til højere værdighed, men blev vraget, fordi han «ønskede en frisk, ei en falmet rose».

Inspektør Schultz og hustru fik to børn, begge født i Grønland. 22 juli 1792 fødtes sønnen *Jørgen Christopher*, der hjemmedøbtes 2 august af missionær Jansen og daabsbekræftedes 9 september af missionær Cappelen paa dennes hjemrejse, ved hvilken lejlighed fadderne var: Madame Buschmann, Jomfrue Joh. Henr. Eeg, Hr. Cappelen, oberassistenterne Buschmann og Steen samt hvalfangerkommandør Rivert Booyen. 5 august 1794 fødtes datteren *Giertrud Dorothea*, der døbttes 24 sept. af missionær Lassen, ved hvilken lejlighed madame Steen bar barnet og fadderne var: assistent J. Chr. Arentz, oberassistent Steen, assistent Motzfeldt, Jomfrue Hammond og missionær Lassen. —

27 maj 1796 entledigedes inspektør Schultz paa grund af svekket

helbred, men med tilladelse til, om han ønskede det, at blive i embedet endnu et aar, i hvilket fald hans eftermand Bendeke skulde blive i Godthaab. Han benyttede sig af tilladelsen og blev, men afleverede saa til Bendeke den følgende sommer og hjemgik fra Godhavn 4 august 1797.

Jagten «MartINETTE Schultz», der var opkaldt efter inspektørfruen og som gjorde ypperlig tjeneste krigstiden over og helt op i 1830-aarene, bevarede lenge hans minde i Nordgrønland. —

Efter hjemkomsten fik inspektør Schultz 325 rd. i vartpenge og opholdt sig nu en tid i København for at søge embede. 31 december 1800 fik han kgl. udnevning til foged i Toten, Vardal og Biri i stedet for Chr. Ludv. Spørck, som var forflyttet. Da dette embedes faste gage ikke oversteg 450 rd. fik han ved kgl. resolution tilsagn om at beholde halvdelen af vartpengene som personligt tilleg saalenge hans gage som foged ikke var højere eller til han befordredes til andet embede.

Schultz boede nu resten af sit liv paa fogedgaarden Breili i Nordlien paa Toten — «et af de steder, hvor i sin tid bygdens konditionerte familier mødtes». Gaarden havde «store, lune, koselige rum». I hjørnet af gaardspladsen mellem de to hovedbygninger stod nogen store pregtige lønnetrær — som staar endnu — og her gik trappen ned til den paa skraaning liggende store og smukke have «som med sin fylde af frugt og smukke lysthuse var et rent paradys for beboerne og deres gæster». Det store lyse køkken «var tidligere skueplads for mange muntre optrin, megen dansemor». Her «holdtes oftere folkebal end i vore demokratiske tider». Tversover gaardspladsen gik den gamle kongevej til Gjøvik, ad hvilken Christian Frederik «i knagende kulde» drog nordover til Trondheim. Her slog man sig ofte ned paa sine rejser baade for en og flere dage — «de franske visiters tid var endnu ikke kommen»¹.

Foged Schultz's hjem paa Breili var stort og veludstyret, med smukke møbler — sofaer, borde, lænestole og spejle — i stuerne, stort køkkenudstyr, velredte gæstesenge, tildels med ederdunsdyner fra Grønland, et bugnende «klædekammer» — i hvis skabe der fandtes bl. a. 30 par lagner, 25 par pudevaar, 34 forskellige duge, halvandet hundrede servietter og 115 stk. haandklæder — og et særdeles vel-forsynet stabbur. Til gaarden hørte en udmerket jordvej med stor og velholdt buskab. Som «indvendig hushjælp» fik fogdens straks fra deres tilflytning til Breili Jomfruerne Jacobine Frederikke Myhlenphort og Else Cathrine Sjøbeck. Den sidste var en akkvistion fra Grønlands-

¹ Jens Raabe: En storbygd.

opholdet, datter af underassistent Daniel Sødebeck i Ritenbenk. Begge jomfruer var «fast husinventar» paa Breili saalenge Schultz og hans hustru levede.

Faa aar efter ankomsten til Toten havde foged Schultz og hustru den store sorg at miste begge sine børn — formodentlig af en grasse-
rende børnesygdom. 28 november 1802 begravedes paa Toten *Jørgen Christopher Schultz*, 10 aar gammel, og to maanedes senere, 26 januar 1803, begravedes ligeledes *Giertrud Dorothea Schultz*, 8 aar gammel.

Det var efter dette uerstattelige tab, der gjorde dem barnløse, at
egtefællerne omsider lod deres gensidige testamente af 1790 kongelig
konfirmere. Det var formodentlig ogsaa efter tabet af børnene, at
fogden søgte sin trøst i livets materielle nydelser. Han skal være bleven
en stor gourmand — traditionen siger «stor-etar». Lenge efter hans
død laa der hauger af østersskaller omkring husene paa Breili, og især
var stegt lammekød hans livret, deraf kunde han konsumere enorme
portioner. —

I krigstiden var der offentligt kornmagasin paa Breili, af hvilket
foged Schultz var forvalter. Som bekendt var aarene 1812 og 1813
frygtelig svære hungeraar i Norge, og engang da nøden var paa det
højeste kom der en dag en stor hob folk fra Vestre Toten til foged-
gaarden og forlangte, at kornmagasinet skulde aabnes for dem. 3—4
kæmpestore karer trengte ind til fogden, som de drog med sig ud i
gaarden under svære trusler for at faa ham til at lukke op for maga-
sinet og uddele korn til de hungrige ventende. I det samme kom fru
Schultz til og da hun saa dette oprin, troede hun at folkene holdt paa
at gøre det af med fogden og raabte op paa sin vestlandsk: «la mig
dog faa se min mann, før han dør!» Da hun vedblev at skriges op, greb
en stor Vester-Totning fat i nakken paa hende og slengte hende hen
i en «møkhaug», saa hun besvimed og det varede noget før hun kom
til sig selv igen. Baade hun og fogden slap dog derfra med skrekken.

31 januar 1814 ankom Christian Frederik til Totens prestegaard,
hvor han blev modtaget af egnens honoratiores, deriblandt fogden
Schultz. Dagen efter forlod prinsen prestegaarden tidlig om morgenen
og naaede om aftenen Øyer prestegaard — et antageligt vejstykke at
tilbagelegge midt i vinterens hjerte!

Ogsaa i de politiske begivenheder i dette aar kom foged Schultz
til at tage sin beskedne del. Totens fuldmagt til sine repræsentanter
paa Eidsvoll er som nr. 2 undertegnet af ham. —

Foged Schultz blev efter ansøgning ved kgl. resolution af 9 august
1825 «paa grund af sygdom» — han havde siden september 1823 haft
flere svære anfald af apopleksi og led desuden af daarligt hjerte
— meddelt afsked i naade og med en aarlig pension af 458

speciedaler, nemlig 296 spdl. som udgjorde to trediedele af fogderiets faste gage 444 spdl. og 162 spdl. som personligt tilleg i henhold til ovennevnte resolution af 1800, altsaa halvdelen af de vartpenge, han havde haft som fhv. kgl. inspektør i Nordgrønland.

Schultz fik ikke lenge lov at gaa som pensionist. Han døde paa Breili den 18 august 1826 «efter fleere aars vedvarende sygdom» og begravedes ved Østre Totens kirke 26 august, 62 aar gammel.

Skifteretten sattes 19 aug. 1826 paa gaarden Breili i Totens tinglag for at tage boet efter fhv. foged over Totens fogderi *Børge Johan Schultz*, der efter anmeldelse afgik ved døden igaar eftermiddags, under lovlig forsegling. I sorenskriverens lovlige forfald betjentes retten af foged Friis. Ved retten mødte stervboenken, fru Schultz, samt exam. jur. Heyerdahl, der i den senere tid havde været fogden behjælpelig i hans uafgjorte regnskabers opgørelse.

Boet ejede ikke kontanter, kun sagde enken, at hun havde i behold af pensionen for andet kvartal d. a. 100 spdl., som egentlig skulde bruges ved afbetalingen af det 12te halvaars nu forfaldne rente- og kapitalafdrag af boets gæld til direktionen for laanet af 1820 — men hvorom hun nu vilde afvente skifterettens nærmere bestemmelse. Hun erklærede, at hvad der til begravelsen behøvedes af madvarer, det havde hun, men til kontante udleg maatte der tages af de 100 spdl. Der fandtes et aktiebrev paa 145 sølvspecier, som leveredes enkefruen til opbevaring. Endvidere fik hun overladt til dagligt brug endel sølv-tøj, nogle møbler og noget sengetøj samt hele køkkenudstyret. Det store udstyr af linned- og dækketøj, som boet ejede, ønskede hun foreløbig at beholde, «dels til rengørelse, dels til begravelsen». Det kunde saa senere registreres.

De fleste kreaturer var endnu paa sæteren og «agerafgrøden» var endnu ikke indhøstet, dette maatte enken besørge og derfor føre bruget videre saalenge, men hun ønskede en mand til hjælp med at have opsyn med folkene. Hertil var hr. Heyerdahl villig, ligesom til «al assistance med videre udarbeidelse af afdødes regnskabssager samt alle oplysninger».

Heyerdahl havde været paa fogdens kontor i lang tid, men havde dog ikke kunnet afværge, at der under chefens langvarige sygelighed var kommen svær uorden i regnskaberne. Ved revisionsdepartementets decision til antegnelserne i regnskabet for formue- og næringskatten 1823—24 og 1824—25 til rigsbanksedlernes indløsning blev foged Schultz paalagt at tilsvare 3102 spdl. 102 sk., nemlig 669,41 til statskassen og 2434,61 til banken. Der blev anmeldt fordring i boet for disse beløb, men der var ikke dækning. —

Enkefru Schultz blev boende paa Breili, hvor hun ved foged Friis's

velvilje fik overladt nogle værelser og endel af haven. Hun døde paa fogedgaarden den 18 december 1836, 83 aar gammel. Ved skiftet efter hende 17 jan. 1837 var nærværende de to jomfruer Myhlenphort og Søbeck, som i over 36 aar havde været i hendes og afdøde mands hus og tjeneste.

De to jomfruer opgav, ikke at vide af andre nær beslegtede af afdøde end to søskendebørn, enke efter byfoged Øvre i Molde Mette Øvre, f. Jalles, og enke efter proprietær Eeg, Riborg Eeg, f. Schultz og boende i Veøy prestegæld. De foreviste derimod bekræftet genpart af testamente, opsat 10 marts 1827, hvorefter de begge var indsat til hendes universalvinger paa grund af deres lange og tro tjeneste.

Foged Friis oplyste imidlertid, at den afdøde foged som regnskabsbetjent havde været i kassemangel, hvorfor hans bo stadig var under behandling. Alt hvad enkefruen havde benyttet var derfor registreret og vilde nu blive bortsolgt til fordel for dækningen af hans gæld til statskassen. Fru Schultz havde optaget den største del af sin lille pension, og resten var brugt til hendes begravelse. Derfor frafaldt han for sine to myndlinge — de to jomfruer — indtil videre krav paa erstatning for de mange aar, de havde tjent og plejet baade sidst afdøde enkefrue og hendes forhen afdøde mand. Fru Schultz havde i levende live bortgivet sine gangklæder til de to, og disse erklærede, at hun ikke havde gjort gæld i sin enkestand. Kun havde brigadelæge Raabe ikke faat godtgørelse for tilsyn og medikamenter, og tjenestepigen Oline Johannesdatter havde tilgode løn for et kvartal, hvilken nu udbetales med 3 spdl.

1838 17/3 blev skifteretten sat paa Totens sorenskriverkontor, gaarden Billerud paa Toten, hvor da blev foretaget skifte efter enkefrue *Martinette Christine Schultz*. Da det godtgjordes, at afdøde ikke havde efterladt sig saa meget, at skifteomkostningerne deraf kunde bestrides, blev boets videre behandling hævet.

Hvad der siden blev af de to trofaste jomfruer, vides ikke.

JOHAN FRIDERICH SCHWABE

Inspektør.

Johan Friderich Schwabe er født den 13de februar 1749 i Stange prestegæld paa Hedmark som søn af den sidste sorenskriver over det samlede Hedmarkske sorenskriveri Hans Henrich Schwabe (1713—76, søn af «velædle og velbrd. Hr. cancelliraad» Joh. Fred. Schwabe, der begravedes paa Kongsberg 6/8 1748, «75 aar og nogle maaneder gammel») og hustru Rebecca Hof. Ved hans daab i Stange kirke 18 februar var tilstede som faddere «provsten Hof, secretaire Røer, sorenskriver Sommerfeldt, provstinde Hof, Frue Røer».

1752 købte sorenskriver Schwabe den gamle adelige sædegaard Sakslund i Stange, hvilken han derefter besad til 1759, da han solgte den til verksbestyrer Joh. H. Ziegler.

Hjemmet var ikke lykkeligt, foreldrene levede daarligt sammen. 1758 blev sorenskriver Schwabe anklaget af sin svigerfar, provst Ole Hannibal Hof paa Toten, for at have «ilde medhandlet» sin hustru, provstens datter Rebecca Hof. To gange havde provsten ved mellemkomst og mandens løfter faat hende tilbage; nu maa han beholde hende og hendes tre børn hjemme hos sig. Foreldrene blev altsaa skilt og Johan Friderichs undervisning fortsattes paa morens bekostning. Han anbragtes i Odense — muligens er moren flyttet dertil — og fra denne bys katedralskole dimitteredes han privat til universitetet, hvor han 29 juli 1766 tog «examen artium» og fik Orientalisten professor Joh. Chr. Kall (1714—75) til privatpræceptor.

Efterat han havde taget «anden examen» drog han hjem til Norge og konditionerede først som kontorist og senere som edsvoren fuldmægtig hos forskellige sorenskrivere ialt 7—8 aar. Derefter rejste han paany til København, hvor han 20 februar 1776 sammen med to andre norske tog juridisk eksamen paa morsmaalet ved universitetet med karakteren «beqvem» for den teoretiske og «vel» for den praktiske prøve.

Da han efter endt eksamen kom tilbage til Norge, blev han «kgl. adjungeret» hos sin far og efter dennes død konstitueret i embedet. Da dette ifl. reskript af 8 jan. 1777 deltes i Nordre og Søndre Hedemarks sorenskriverier, forestod han begge embeder under vakancen, men skuffedes i sit haab om at blive udnevnt til et af dem.

Derefter begav han sig da paany til København for at sollicitere. Herfra foreligger der flg. ansøgning, som viser hans daværende forfatning:

«Ieg har paa 11te aar, som studiosus, lagt mig efter det juridiske, deri aflagt examen med beste caracteer, været constitueret eedsvoren fuldmægtig hos adskillige sorenskrivere, forvaltet Hedemarkens sorenskriver-embeder, samlede deels som kongel: adjungeret for min sal: fader, forrige sorenskriver sammesteds Hans Henrich Schwabe, og deels som constitueret sorenskriver imedens embederne efter hans død stode vacante, ligesom ieg og har tilveiebragt mig indsigt i de oeconomiske videnskaber.

Da ieg ikke var saa lykkelig at opnaae nogen af de Hede-markiske sorenskriverier, indgav ieg udi dette aars augusti maaned allerunderdanigst ansøgning om Iedderens og Dalenes fogderie i Christianssands stift. Dersom det allernaadigst maatte behage hans kongl: mayestæt at tildeele mig dette embede, blev ieg derved satt i stand til at hielpe min ulykkelige og ynkværdige moder, som ved sin mands død mistede de 300 rd. pension, han efter kongl: resol: var forbunden at svare hende af Hedemarkens sorenskriverie /: hvoraf hun har fremholdet mig til universitetet, samt tillige opdraget 2de døttre, som een efter anden ere hendøde /:. Endog hendes ringe effecter bleve ved skiftet opskrevne til hendes mands giælds betaling, saa hun nu, syg og skrøbelig, maae fremdrage sit liv i yderste armod og elendighed.

Kiøbenhavn d: 15 dec: 1777.

Joh. Frid. Schwabe.»

Schwabe fik hverken dette eller flere andre lignende embeder, han søgte, men blev omsider under 22 april 1779 udnevnt af kongen til ligesom Bendt Olrik (se denne) «at gaae til Grønland paa 2 aar for at undersøge aarsagerne til handelens og hvalfangstens mindre fordeelagtige drift, samt den øvrige forfatning der i landet, og gjøre forslag til sammes forbedring og opkomst». Han skulde herfor nyde «aarlig belønning» af 300 rd. fra 1 april s. a. at regne.

Herom siger han selv senere: «Omendskiønt ieg paa den tid havde i 2 aar opholdet mig her i Kiøbenhavn som sollicitant og ved adskillige

leiligheder haft det beste haab om at opnaae gode embeder, gik ieg dog med saa meget større fornøielse til Grønland, som ieg troede at kunde finde en besynderlig leilighed til at udmærke mig og til at bane mig vei til Deres mayestæts nåade.»

Forinden udrejsen gennemgik han nøje alle protokoller og dokumenter vedrørende Grønland. —

Schwabe rejste ud i september 1779 med et af de til overvintring og hvalfangst neste foraar bestemte skibe og kom i november til Grønland, hvor han opholdt sig to vintre, væsentligst i Diskobugt. Han havde station dels i Godhavn og dels i Jakobshavn, medens han om sommeren fulgte skibene paa deres rundture og om vinteren berejste kyststrekningerne paa slede. Bl. a. undersøgte han sammen med en bergraad Schram kulforekomsterne i Ūmánaqsbugten og paa Diskos nordøstside ved Vajgattet. I Jakobshavn stiftede han bekendtskab — der siden gik over til venskab — med provst Sverdrup, som ved sin humane og forstaaende bedømmelse af personer og forhold fik afgørende indflydelse paa hans totalopfattelse af de særlige grønlandske omstændigheder og foreteelser og i høj grad kom til at sette preg paa hans indberetning om sine gjorte iagttagelser og hans senere optreden som Nordgrønlands første inspektør.

Ved sin tilbagekomst til København i sommeren 1781 indgav Schwabe «en udførlig rapport om handelens og hvalfangstens da værende tilstand, mangler, og de, efter min formeening, tienligste midler til begges opkomst». Indberetningen vakte berettiget opsigt hos autoriteterne ved sin klare og moderate fremstilling af forholdene og de velgennemtenkte forslag, den mandede ud i, og «nød ikke alleene den lykke at blive modtagen med allernaadigst biefald, men blev og af directionen for den kongelige grønlandske handel lagt til grund saavel ved en nye plan til handelens og fangstens fordeelagtigere drift i Grønland, som ved en almindelig instrux for dette land af 19 april 1782». Sidstnevnte blev den i nesten 100 aar enegældende og ligger paa en maade til grund for de principer, der følges den dag idag ved handelsstederne i Grønland.

Ved kgl. kabinetsbefaling af 24 august 1781 og efterfølgende resolution af 5 september blev Schwabe «forsikret om Deres mayestæts allernaadigste velbehag over min udviste fliid paa den aflagte undersøgningens reise, og ansat som inspecteur over de nordlige colonier i Grønland, til hvilket embede der, foruden sædvanligt amtmands forretninger, ogsaa blev lagt nogle af en dommers, m. m.». Tillige blev hertil ved kabinetsordre af 1 maj 1782 knyttet et løfte om «at naar ieg som inspecteur havde i 4 til 6 aar med biefald forestaaet det mig allernaadigst anbe-

troede embede, og derom kunde fremviise directionens vidnesbyrd, ieg da, ved hiemkomsten fra Grønland, maatte nyde to tredie deele af min gage i vartpenge, eller og meere, ifald ieg besynderlig og til megen nytte havde udmærket mig, samt befordring til et bedre og roeligere embede».

Som inspektør i Nordgrønland skulde Schwabe aflønnes med 600 rd. i aarlig gage «foruden andre agrements, som de i handelens tjeneste der i landet staaende betiente uden for lønnen nyde, saasom visse procenter, frie huus og ildebrand, og en vis deputat af proviant med meere til en huusholdning fornøden, saa at hans indkomster i det heele kunde anslaaes til 14 à 1500 rd. aarlig».

Endelig blev han — ligesom den til inspektør i Sydgrønland udsete Bendt Olrik — under 7 jan. 1782 udnevnt til «virkelig kammerraad».

Efter at have faat sin fremtid fastlagt, begav Schwabe sig til Norge, hvor han først holdt bryllup, idet han 29 oktober 1781 i Bragernes viedes «i huuset» til Jomfru *Birgitha Henrichsdatter Larsen*, der var født 1754 (døbt 2 sønd. eft. epiph.) i Hofs prestegæld i Solør som datter af senere gaardbruger paa Toten Henrich Larsen Haagenstad og hustru Pernille Andersdatter. De havde før egteskabet en datter *Fredericha Sophia Schwabe*, f. 6/10 1777, d. 16/8 1859, senere gift med sogneprest til Stjørdal, senere til Gran paa Hadeland Hieronymus Heyerdahl (1773—1847). Traditionen vil vide, at Schwabe paa en tingrejse som fuldmægtig eller konstitueret sorenskriver saa sin senere hustru, som da var budeje, og straks blev indtaget i hendes usedvanlige skønhed.

Efter brylluppet opholdt Schwabe sig en tid i sin hjemegn paa Hedmark og «hvervede» her en del unge mennesker til tjenesten i Grønland. Herom siger han selv senere: «De studenter og andre vel opdragne personer, som 1782 gik ud som købmand og assistentere, blev meddelt et udtrykkeligt kongl: løvte om forfremmelse til kongl: embeder efter visse aars tjeneste og om at maatte nyde den løn, de gik ud med, i vartpenge». Blandt de «hvervede» var Schwabes fetter Peder Boyesen Dorf.

I maj 1782 begav Schwabe sig derefter med husstand, deriblandt tjenestepige, til Godhavn paa Disko, der var udvalgt til sæde for inspektoratet af hensyn dels til de mange fremmede skibe, som her anløb, og dels til at de forskellige pladser i inspektørdistriktet bedst mentes at kunne berejses herfra. —

Ved sin ankomst til sit bestemmelsessted 23 juli fandt Schwabe sin vordende embedsbolig neppe paabegyndt. Bygningen var tilhugget i København og udsendt med et tidligere skib, men dette kom først til Godhavn 6 august tilligemed den til rejsning af boligen bestemte hus-tømmermand. Man havde saaledes hidtil ikke kunnet foretage andet

end legge grunden, og familien maatte indtil videre indlogeres i logens andre huse, hvor der kun var trangt rum. Boligen blev først færdig til indflytning langt hen paa høsten og blev neppe helt god i løbet af de faa aar, familien benyttede den. I hvert fald brugtes der uforholdsmæssig meget brensel til at opvarme den. Medens saaledes provst Sverdrup til sin bolig og den store kirke i Jakobshavn med skolestue og kateketkammer ialt kun brugte 6 læster kul om aaret, brugtes der meget mere i inspektørboligen. 1783 havde Schwabe beregnet 5 læster dertil, men maatte have 4 til, og 1784 beregnedes der straks ved planleggelsen af kulbrudenes ydelse til de forskellige etablissementer 10 læster til inspektørens hus, hvor der var 3—4 kakkelovne igang daglig foruden «kiøkkenfyrestedet».

For Schwabes eget vedkommende betød det ikke saa meget, at hans bolig ikke var færdig, da han straks efter ankomsten begav sig paa omrejse til etablissementerne og først kom tilbage derfra langt ud paa høsten, ligesom han hvert aar tilbragte en stor del af tiden baade sommer og vinter paa rejser.

Der var nok at ordne allevegne. Den «saakaldte nye indretning» med omhyggelig journalisering af alle koloniforretninger og autoriserede regnskabsprotokoller etc. faldt ikke i de gamle handelsbetjentes smag, ligesom flere af dem ligefrem manglede kvalifikationer til at føre disse bøger og først møjsommeligt maatte lære det — hvad der ofte kostede alvorlige «næser» og endnu ubehageligere «antegnelser», der undertiden maatte tilsvares med indtil hundreder af rigsdaler.

Men hvad der især voldte forargelse hos de gamle betjente var de nye autoriserede spekmaal. I den «gamle tid» skal efter Schwabes egne iagttagelser og de oplysninger, han kunde skaffe sig, spekmaalet eller «ballien» have været af højst forskelligt rumfang de forskellige steder, dog «intetsteds ringere end paa 1½ tønne, men vel gaaet til 2 og derover». Godhavns «ballier», om hvilke han siger, at de «her i egnen [o: i Diskobugt] have passeret for meest taalelige», tog han sig for at eftermaale. De befandtes at være saaledes: «Sælhunde spæk-ballien tog 23 potter meere end det nye justerede maal [der tog 1⅓ tønne]. Hvalfiske-ballien derimod, som er dobbelt og regnes for et fad, indtog 94 potter, efterat 2 af de nye ballier først vare imaaledede, altsaa paa hver tønne-ballie, som indeholdtes i den dobbelte, 47 potter drøeyer, end det nye spækmaal, og saaledes større end sælhunde ballien, hvilket skal have sin aarsag deri, at hvalspækket i sig selv meere svinder og ofte indhandles frossent.»

«Ballien» var hidtil den gældende møntenhed, kan man nesten sige¹.

¹ Efter pengenes indførelse hed en rigsdaler til langt op i 19 hundreder «nápartaq»: en tønne, fordi en «ballie» eller tønne spek til ca. 1810 betaltes med 1 rigsdaler.

Herom bemerker Schwabe: «De grønlandske producter ere indhandlede til meget forskellige priser, deels i hensigt til hvad Grønlænderne ere faldne paa, og deels gammel brug paa stedet, eller betientens tænkemaade; thi ogsaa de europæiske handels vare have været beregnede til ballier, hvoraf Grønlænderne have maattet betale nogle sorter meget høyt, som f. ex: isenkram, krud, blye, toback etc: etc.; andre ringere, som en deel af alenstøyet m: m:» Han nevner nogle eksempler: 4 pilejern kostede 1 ballie, 5 à 6 pund bly 1 ballie, 1¼ pund krudt 1 ballie, ligeledes 2 alen kirsey til bukser, medens 5 al. do. til en pels kostede 2 ballier, 4½ al. «ordinair cattun til skiorte» 2 ballier, 1 «rull toback» derimod 3 à 4 ballier — og tilføjer derefter: «Paa denne maade har een ballie spæk gieldet og været ansadt til forskellige priser:» 24 skilling, 2 mark, 3 mark, 4 mark, 5, 6, 7 mark «og derimellem, ja vel og under eller over».

Alt dette er uddrag af Schwabes indberetning af 6/9 1782, hvortil han har betjent sig af «nogle af de meest erfarne betienteres meddelelser». Han siger endvidere, at naar købmændene havde givet forskud og vedkommende døde eller rejste bort, «maa de igienlevende formuende landsmænd undertiden saa uformærkt betale gielden». Derimod nevner han intet om, at spekballierne undertiden var uden bund og stilledes henover et hul i jorden, som først maatte fyldes — et forhold, som ikke var ukendt for Grønlænderne selv, men som de fandt sig i med et vist humor, saa de endog kunde briste ud i latter og sige: «naa endelig blev den da fuld!» naar toppen omsider naaedes. Han er tvertimod meget hensynsfuld mod betjentene, naar han slutter indberetningen med de ord: «Men ligesom ieg paa den eene side vil troe, at der baade har været og endnu findes retskafne købmænd i Grønland, saa har man paa den anden side havt alt for kiendelige spor paa, at andre have misbrugt deres frie raadighed i handelen til at udsue Grønlænderne, fornærme handelen og berige sig selv.»

Men man forstaar, at naar der nu skulde indføres justerede spekmaal og en ny fast udhandlingstakst for alle handelsvarer, maatte dette vekke stort opstyr blandt alle dem der i saa mange aar havde været vant til de gamle forhold. Da Schwabe kom til Christianshaab, blev han mødt af en deputation af de gamle handelsbetjente med Carl Dalager og de Svanenhielm i spidsen, som prøvede paa at gøre ham forestillinger og ialtfald opnaa en lempeligere overgang til det nye system. Og at lederne af denne bevægelse var de mest veltjente af betjentene og absolut retskafne mænd, gjorde ikke stillingen nemmere for den nye overordnede, som tilmed var saa meget yngre baade af alder og erfaring.

Naar det alligevel gik an at faa det nye til at glide, naar det alle-

rede i løbet af et par aar lykkedes at faa enhver modstand brudt og de gamle betjente omstemt helt, naar forholdene i Nordgrønland hurtig faldt i lave i grel modsetning til i Sydgrønland, hvor den koleriske Olrik tvertimod afstedkom en forvirring, der satte spor lenge — saa skyldtes det udelukkende det overordentlig heldige valg, man havde gjort i den energiske og pligttopfyldende mand, der sattes i spidsen for Grønlands dengang vigtigste og mest produktive landsdel. Tilligemed det held at han havde en mand som provst Sverdrup at støtte sig til, var Schwabe i sig selv et administrativt talent og i besiddelse af en enestaaende evne til mægling og forhandling, saa at han ved indtremgende henvendelser og forestillinger og ikke mindst ved sin intelligente og overlegne personlighed ikke blot fik misbrugene afskaffet, men tillige virkede inciterende paa sine omgivelser og fik dem til at anspende sine evner og energi i «det nyes» tjeneste — i den grad at der ved hans blot 4-aarige virksomhed etableredes de bedst mulige tilstande i inspektoratet baade for Grønlandere og Europeere.

Nogle eksempler skal nevnes paa hans «omgangsmaade» og de midler, hvorved han naaede dette uventelige resultat.

I Egedesminde havde et bestyrerskifte haft til følge, at der var indtraadt tilstande mellem Europeerne, som nesten nermede sig til revolution. Ved sin personlige nærværelse paa stedet i kun tre dage udvirkede Schwabe at «urolighederne hævedes, officererne blev forligte, og de opkomne stridigheder i mindelighed afgjorte».

Ved hvalfangstanlegget Fortunebay havde mandskabet forlangt varm mad tre gange daglig. Da de vedblev deres fordring trods modforestillinger fra hvalfangerassistentens side maatte sagen indankes for inspektøren. Schwabe afgav den resolution, at da der ved de andre etablissementer kun gaves varm mad to gange daglig, maatte hvalfangermandskaberne ogsaa kunne nøjes med dette, nemlig een gang friskkogt og een gang opvarmet. Men — naar de saa gerne vil, kan de godt faa lov at faa tre gange, notabene hvis de selv vil skaffe brendsel dertil ved at «brække lyng».

I Ūmánaq var der udbrudt strejke blandt mandskabet i anledning af at der skulde brydes kul, og købmanden havde idømt dem, der negtede at være med, bødestraf. Sagen indankedes for inspektøren, og Schwabe «eragtede», at bødestraf var det mildeste, der kunde idømmes, de genstridige kunde godt tillige være «straffede paa kroppen». Bøderne maatte derfor betales — «og kan læmfædig revselse ikke forbedre, da vil bolt og jern ydmyge». Men han glemmer ikke at tilføje, at «ellers kan mandskabet være fuldkommen forsikret om, at naar de vil opføre sig som skikkelige folk, skal de hverken mangle yndest eller belønning».

Til den gamle købmand Dalager, der som anført havde været en af oppositionens ledere, skrev Schwabe f. eks. saaledes i et brev af 25 maj 1784: «Hvo som elsker sit fæderne land, anvender alt, hvad der staar i hans magt, til dets bedste. Fæderne landets vel er patriotens glæde. Altsaa, kiære Dalager, staaer veien til agtelse, ære og belønning aaben for enhver, der er given leilighed til at kunde viise sig som god og virksom borger. Mange savne denne leilighed og ønskede den, men vi, som have den, bør tacke Gud og tiene vor fæderne land som patrioter.» Hvilken dyb menneskekundskab røber der sig ikke i denne appel? Den traf paa en prik og havde den forønskede virkning.

Missionær Winsløw i Egedesminde havde 1782 skrevet til missionskollegiet om et missionshus stort nok til «en velindrettet kirkesal, værelse til catecheten og leilighed for missionairen». Kollegiet melder tilbage at have skrevet derom til handelsdirektionen. Ved henvendelse 1783 fra missionæren til Schwabe maatte denne erklære, at han aldeles intet havde hørt til eller faaet besked angaaende denne sag. Men — derimod kan der, da der nu netop kommer et nyt kolonihus ud til Egedesminde, i det gamle, der bestaar af 4 værelser og køkken, med det samme «blive den beqvemmelighed, som De kan behøve».

I samme linie som dette ligger den beredvillighed og betenksomhed, hvormed Schwabe straks efter sin ankomst til landet uanmodet bestemte 3 læster kul aarlig til Jakobshavns kirke, at levere fra brudet paa Disko hver høst. —

Ogsaa den indfødte befolkning havde Schwabe en egen evne til at faa indflydelse paa og var iøvrigt i alle maader lydhør overfor dens tarv.

Godhavn var før inspektoratstiden «berygtet som een af de liderligste og ryggesløseste pladser i heele Grønland». I marts 1783 var der f. eks. stort forhør «i anledning af 2de intenderede mord af Grønlander paa Grønlander». Schwabes nærværelse og indflydelse havde en kendelig bedring af disse uhyggelige forhold til følge. Han skildrer selv levende en tragikomisk episode af denne art og dens heldige udgang: 11 maj 1785 «havde ieg 3de grønlandske herrer hos mig, som, paa egne og fraværendes vegne, bade om tilladelse til at slaae en gammel udøbt enke ihjel, som de forsikkrede var en hex, og havde af ondskab paaført dem den sygdom, som de nu plagedes med. Ieg beegnede dem høflig, bad dem sidde ned, og overbeviiste dem med venlighed om deres vildfarelse og overtroe, som ieg gjorde dem saa haandgribelig, at de selv ikke kunde bare sig for latter, men lovede at slaae drabet aldeles af sine tanker, og gik derpaa gandske roelige bort, ligesom ieg og siden aldeles intet har hørt dertil.»

Allerede samme aar, som han var begyndt sin inspektørvirksomhed, antog Schwabe de første indfødte «hvalfangermatroser» mod 10 rd.

aarlig løn foruden sedvanlige «spekpenge» af fangstudbyttet og «fuld gemeen mands kost». Dette var i og for sig ikke epokegørende, thi der havde længe været indfødte i tjeneste ved handelen i kolonierne. Men det nye var, at han beordrede at de skulde bo blandt det europæiske mandskab i mandskabsstuerne og spise med ved de ordinære maaltider, og mandskabet «tilholdes at omgaaes dem paa en sagtmødig og venlig maade og uden at forhaane dem». Forsøget lykkedes over al forventning — takket være Schwabes overlegne personlighed og deraf følgende autoritet selv over saa uensartede og urolige elementer som europæiske hvalfangermatroses.

De «blandede ægteskaber» havde Schwabe derimod — tildels med rette, som det havde udviklet sig dengang — ikke noget godt øje til. I skrivelse af 1 juli 1784 har han udtalt sig herom:

«Dersom det ikke var for at faae fruentimmer af blandet ægteskab /: som Grønlænderne i almindelighed vrage /: gifte, og for at befrie dem fra at blive skiøger, da burde Europæere aldrig tillades at gifte sig med dem; thi disse grønlandske ægteskaber er næsten altid skadelige, men nu faaer man vel til en tid see igiennem fingre dermed, dog derhos være meget sparsom paa at indvilge dem. Ieg har og afværget adskillige. I mit inspectorat har ellers 2 à 3 Grønlændere giftet sig med blandinger, og naar kun de med landets døttre gifte Europæere ville, i følge instruxens 2 postes 7 §, opdrage sine pige børn som Grønlænderinder /: hvilket ieg for eftertiden, saa vidt mueligt, skal paasee /: da ville Grønlænderne vist ogsaa tage til takke med dem, thi de forsmaaer dem fornemmelig, fordie de ere forvante med europæisk kost, og uvante til landets handtering. Endnu vil ieg legge denne anmærkning til: at matroses og andre gemeene folkes giftermaal med Grønlænderinder have mindre onde følger for vedkommende selv, end de personers, som have havt en god opdragelse.»

Senere — umiddelbart før sit opbrud fra landet, i skr. af 10 juli 1786 — udtaler han sig yderligere angaaende dette prekære spørgsmål:

«Derimod har ieg dels forekommet, dels afslaaet adskillige ansøgninger om ægteskabs-bevilling, da ieg i almindelighed anseer disse grønlandske giftermaal for skadelige, saavel for personerne selv og deres afkom, som for handelen.

Undertiden har ieg tænkt paa, om det ikke kunde blive nyttigt, at giftermaal imellem virkelige Grønlændere, og fruentimmer af blandet ægteskab fremmedes ved premier? Og der-

som disse fruentimmer /: for hvis skyld Europæernes grønlandske giftermaale endnu tillades :/ paa saadan maade kunde blive forsynede, maatte man med fornøyelse give premier, for at spare det spæk, som gaaer hen til Europæernes lamper.»

Med denne tanke kan jevnføres købmand Joh. Chr. Mørchs forslag ca. 1802, tiltraadt af direktionen, om at bevilge piger af blandet egteskab, der kunde blive gift med Grønlendere, en konebaad i medgift. —

Sterkest viste Schwabes indlevethed med og omhu for den indfødte befolknings tarv sig i oprettelsen af «Hjelpkassen for trengende Grønlendere».

I et brev til gamle Dalager af 21 okt. 1783 udtaler han sig udførligt om sine motiver hertil. Se, siger han, naar hvalfangst udfalder heldig, vil der til hver deltagende Grønlender falde «en skickelig» — og naar fangsten er særdeles god, «en betydeligere sum end Grønlænderne, som slette huusholdere, egentlig kunde behøve». Naar da købmanden ser, at den sum, som skal fordeles, er saa stor at der kan legges 1—2—300 rd. tilside, og Grønlænderne endda kan faa en god part hver, var det saa ikke godt og nyttigt om denne overskydende sum, Grønlænderne uafvidende (han har kendt sine Pappenheimere!) blev sat hen til fælles bedste, til hjælp for trengende? Saa skal der endda passes paa, at Grønlænderne ikke hæver mere end nødvendigt behøves ad gangen, for at de kan have noget til trangtid!

Den hensatte kapital skulde da snarest indmeldes til inspektøren, som indfører den i en dertil autoriseret protokol. Schwabe «har allerede en liden fond» og ber nu købmand Dalager, da denne har haft held, skaffe noget til veje og siger, at han nok herefter skal sørge saa vel for den nye kasse, «at landets børn i tiden skulle tacke mig i min grav». Han anser enhver betjent, som bidrager til dette, for «landets velgjører», og deres navne skal blive antegnet i protokollen «til bestandig erindring». Kassens midler skal anvendes «til trængende Grønlænderne, enker og faderløse».

Den nye institution fulgtes af held og blev til uvurderlig nytte i en lang fremtid. Gamle Dalager svarede omgaaende paa inspektørens brev ved at meddele, at han havde hensat 142 tdr. spek til hjælpkassen. Denne var ved Schwabes hjemgang bragt op til en kapital af 3122 rd. 44 sk., som inden aarhundredets slutning var steget til det dobbelte. Den havde under 5 juli 1785 opnaat kgl. konfirmation, og Paul Egede skriver om dens ophavsmand¹: «Saa meget got har denne retskafne mand udrettet i Grønland. Ligesaa veltænkende har han været mod missionen og dens betiente. Og med forsigtighed har han

¹ Efterretninger om Grønland, s. 265.

søgt at udrydde det forargelige og skammelige væesen, som paa dette sted havde taget overhaand, og viist i ord og gjerning at missionens hellige hensigter vare og hans, og for begge deele vil landets børn vel-signe ham.» —

Hvalfangsten undergik efter Schwabes plan en fuldstendig om-ændring, der havde dens rigeste flor i hele den nyere kolonisations-historie til følge. I stedet for fangstens drift paa gammel grønlandsk maade med konebaade, hvorved neppe en af ti hvaler bjergedes, medens resten enten undslap saarede eller sank — og i stedet for det kostbare forsøg med at lade handelsskibene gaa tilbage til Grønland om høsten for i vinterens løb og om vaaren at drive fangst efter hvaler, hvilket «gandske mislingede», da de fleste af skibene paa grund af den sene aarstid maatte vende om for uroligt vejr og søge havn i Norge, og de faa, der kom op, om vaaren ofte maatte ligge indefrosne i havnen og se paa at fremmede hvalfangere færdedes og gjorde fangst udenfor isbeltet — var der nu en række etablissementer, hvorfra fangsten dreves «med slupper og fleet» i alt væsentligt af de indfødte selv med nogle faa europæiske matroser til hjælp, og «have deri opnaaet en saadan færdighed, at de give de beste engelske hvalfangere intet efter, og overgaae vore». Dette opnaaedes allerede medens Schwabe endnu var i Grønland og udvikledes enormt i den nærmest følgende periode. —

En stor ulykke ramte distriktet i høsten 1785, da «en ødelæggende smitsom sygdom» ved flygtende Grønlandere bragtes fra Sydgrønland til Diskobugt og der «begyndte at slaae ned for fode». Men ogsaa denne situation viste Schwabe sig voksen. Han lod de befængte steder sperre, udsendte udførlige cirkulærer om sygdommens behandling og bekæmpelse og «føjede samme anstalt som om sygdommen havde været en virkelig pest» — alt med en saadan resoluthed og i en saadan hurtighed at det virkelig lykkedes at begrænse epidemien i betydelig grad og indskrenke den til de allerede smittede steder. —

Det blev ikke lenge ad gangen den virksomme inspektør fik være i sit hjem, og naar han var der medgik tiden for det meste til kontorarbejde og den omfattende korrespondance, hans embede krævede. Der blev da ikke megen lejlighed til at dyrke familielivet eller kolonisel-skabelighed. Et par anledninger var der dog ialtfald, da der feste-des i inspektørboligen, nemlig naar børnenes daabshøjtid fejredes.

Der fødtes i Godhavn to børn, som begge døbttes af tilfældigt tilstedeværende prester fra andre distrikter:

«*Rebekka*, velædle og velbyrdige Hr. kammerraad Schwabes og frue Birgitta Schwabes daatter, er født her ved Godhavn d. 2den novembris 1782, blev døbt d. 14de juli 1783 af den

med skibet her ankommende missionaire, velærværdige Hr. Peter Cappelen. Fadderne vare: /: S. T. :/ Hr. kammerraad Schwabe, som selv holdt barnet over daaben, commandeuren paa skibet «Taasinge Slot» Roloff Peters, kjøbmand Svend Sandgreen, hval-fanger-assistenterne Christopher Nicolai Libek og Ole Tønder Olrich.» —

«*Hans Hendrich*, velædle og velbyrdige Hr. kammerraad Schwabes og frue Birgitta Schwabes søn, er født her ved stedet d. 27 martii 1784, blev døbt d. 3die maii ejusd. ann. af missionaire Christian Gierløff. Fadderne vare: /: S. T. :/ Hr. kammerraad Schwabe, som selv holdt barnet over daaben, kjøbmand Svend Sandgreen, ober-assistent Christopher Nicolai Libek, hval-fanger-assistent Ole Tønder Olrich, missionaire Christian Gierløff.» —

Den uafbrudte og strenge virksomhed, Schwabe udfoldede, trættede ham ud, og de anstrengende rejser i kulde og ofte haardt vejr virkede nedbrydende paa hans helbred, ligesom familien led under de med den nyopførte bolig forbundne ulemper. Da nu tillige den opgave, han havde taget sig paa — at indføre den nye tingenes orden i landet — lykkedes saa hurtig, ansøgte han under 31 aug. 1785 om hjemgangstilladelse, da hans «sygelige omstændigheder tiltager jo længere des mere» og han navnlig i tykt og fugtigt vejr «føler mindelser af sit grønlandske bryststing». Entledigelsen bevilgedes ved kabinetsordre af 1 maj 1786. Med fregatskibet «Ebenezer», ført af kapt. Munch, der bragte hans eftermand Jens Wille til Godhavn, indskibede Schwabe sig med familie og tjenestepige Sophie Cathrine Cramer for hjemrejse til fedrelandet. Endnu en rundtur fik han dog til nogen af Diskobugtspladserne, idet skibet skulde besejle Jakobs-havn og Christianshaab, hvor han tog beveget afsked med de venner, han havde vundet her.

Hjemreisen blev derfor meget sen. Mandag 2 oktober 1786 saa den nyankomne senere inspektør Myhlenphort fra «udkiggen» paa Godhavns Nes «Ebenezer», der kom fra Christianshaab, passere forbi. Der blev gjort forsøg paa at naa ud til den med en rasktroende slup, «men det blæste haardt og skibet skiød en svær fart for vinden», saa det lykkedes ikke.

Den gode medbør vedvarede ikke. «Ebenezer» fik en haard og langvarig overrejse og maatte omsider søge havn i Norge, hvor Schwabe overvintrede og først naaede København den følgende vaar. —

I København fik han en overordentlig god modtagelse. Handels-

direktionen udtalte, at «kammerraad Schwabe — — — ikke alleene med en udmærket fliid har arbeidet efter den nye lagte plan og vaaget over sammes vedligeholdelse, men ogsaa ved nye forestillinger og derefter iværksatte indretninger, som en længere erfaring havde lært ham at være nyttige, bidraget til at handelen nu aarlig modtager fra de fleeste colonier langt anseeligere retourladninger, og at den oeconomicke bestyrelse i landet er bragt i en god orden». Det var ikke for meget sagt. Schwabes kun fireaarige virksomhed i Nordgrønland betegner en epoke i denne landsdels annaler, som eftertiden knap naaede, idet hans enestaaende evne til at forsone modsetningerne i handel og administration kun delvis blev naaet af andre i de følgende hundrede aar.

Det var da kun i sin gode orden, at der ved kgl. resolution af 8 aug. 1787 tillagdes ham ikke som forud betinget de to trediedele af, men den hele gage, 600 rd., i «vartpenge», og at han beskikkedes som medlem af den i 1788 nedsatte grønlandske handels kommission.

Imidlertid havde han 12 nov. 1787 ansøgt kongen om den ved justitsraad Jentofts død ledigblevne lagstol over Oplandene. Hans ansøgning, der er bevaret, giver et rids af hans hidtidige virksomhed i det offentliges tjeneste og er bilagt med en meget lang og udførlig rekommendationsskrivelse fra direktionen for den kgl. grønlandske handel foruden attester om hans tidligere dommervirksomhed i Norge fra amtmand, kammerherre baron von Holch og amtmand over Romsdalen, etatsraad Even Hammer.

11 januar 1788 udnevntes han til dette embede, men maatte af hensyn til sit sæde i Grønlandskommissionen indtil videre efter kgl. tilladelse la det bestyre af ejeren af Storhamar, kancelliraad og tidligere sorenskriver i Salten Jens Grømbech Wessel, hvis hustru var slegtning af Just Vogel, der som handelsassistent havde været Hans Egedes samtidige i Godthaab.

Schwabe holdtes bundet i København af kommissionsarbejdet hele aaret 1788 og et langt stykke ind i 1789 og blev ved denne lejlighed eksekutor i biskop Paul Egedes dødsbo efter dennes udtrykkelige ønske. I anledning af sin deltagelse i kommissionen skrev Schwabe en betenkning: «Om at overlade den grønlandske handel til private,» som findes i manuskript i det Kongelige Bibliotek i København. —

Efter sin personlige tiltredelse af lagmandsembedet tog han bolig paa gaarden Rør i Ringsaker, som gennem lange tider havde været residens for lagmændene i Oplandene og hvor der før reformationen havde været kirke — en gaard med smukke bygninger, stor frugt- og urtehave, god skov, fiskeret i Mjøsen og kalkbrud. Blandt dens herligheder nevnes «fiskevandet Grunna i Almenningen og engeslotten

Bordal». 1748 havde Thore Larsen Stor-Deglum (1708—82) og hustru Gunvor Knudsdatter Vetten (1719—1810) bygslet gaarden med tilhørende rettigheder af daværende lagmand A. Lachmann, som boede paa Grefsheim i Nes, men da Schwabe blev lagmand, vilde han selv bo der og drive gaardsbruget.

Schwabe virkede i sit embede «med samme nidkierhed, retsindighed, troskab og uegennytte», som han havde udvist i sine tidligere embedsbestyrelser i Norge og i sin betjeningstid i Grønland, indtil han entledigedes derfra ved lagstolenes ophævelse efter forordning af 11 august 1797 fra 30 september s. a. at regne. Han pensioneredes med 1000 rd. og søgte ikke senere ind i embedsvejen.

Derimod ansøgte han kongen om at maatte overtage den nu overflødige embedsgaard «for at nyde erstatning for de af ham anvendte bekostninger paa at opføre en nye vaanings- eller hovedbygning, som den ifl. besigtigelsesforretning af 18—19/10 1790 nødvendig behøvede». Byggeriet foregik med mueligste sparsomhed og dog fuldt forsvarligt. Han har «indrettet ved gaarden en smuk og beqvem haug, der har kostet over 400 rdlr.». Til gaard og have er ialt medgaaet ca. 2000 rd. Han havde ligeledes anlagt bygdevejen. Han har stor besætning, inventar og bohaver og sidder med stor familie, derfor ønsker han gaarden overdraget til ejendom. Den og ødegaarden anslaaes tilsammen til 5000 rd.'s værdi. Han ønsker overdragelse uden auktion og ansøger om at faa godtgjort for hus og have 1200 rd. — resten bedes sat i prioritet, da det er vanskeligt at laane penge.

Stiftamtmanden, kammerherre Kaas, som havde rejst paa Hedemark for at besigtige lagmandsgodset, erklærede at alle sagkyndige er enige om, at der ved bygningen var anvendt største sparsommelighed, at bekostningen i virkeligheden havde været betydelig større, «men at laugmanden som ærlig mand ikke har villet beregne andet end det hvorfor han kunde fremlægge beviser». Schwabe «befinder sig i maadelige formuesomstændigheder med en talrig familie og ulykkelig afsindig kone». Han har nu tilbudt for ejendommen ialt 5400 rd. med fradrag af de omkostninger, han har haft, 1172 rd. Af købesummen maatte tre fjerdedele bli staaende i gaarden indtil videre og én fjerdedel udredes i 3 paa hinanden følgende aar i lige dele. Der er git to andre bud paa ejendommen, nemlig af løjtnant Hedemann paa 4500 rd. og af løjtn. Heramb paa Knud Thoresen Stafs vegne paa 5000 rd. — men stiftamtmanden anbefaler, at gaarden overdrages Schwabe under hensyn til, at denne ved opnaelsen af embedet i sin tid og brugen af gaarden maatte tro sig sikker herpaa for livstid.

Ved kgl. resolution af 20/3 1799 overdroges da gaarden Rør med ødegaarden Bangsberg, af skyld tilsammen 2 skippund 6 lispund

tunge (3: 63 skyldmark), til forhenværende lagmand, kammerraad J. F. Schwabe for 5400 rd. minus 1000, ialt altsaa 4400 rd. Schwabe solgte senere Bangsberg og skal have faaet mere for den end han gav for det hele.

Hustruen, som ifølge endnu levende tradition paa Ringsaker led af «stormannsgalskap», blev efterhaanden helt umulig baade som hustru og husfrue, og ved kgl. bevilling af 18/7 1800 blev Schwabe skilt fra hende mod at tilsvare hende 100 rd. aarlig. Hun anbragtes nu i en slags pension forskellige steder. Traditionen fortæller, at engang, da hun logerede paa Biri, rømte hun derfra og fandtes neste morgen siddende i et æbletræ i haven paa Rør, hvorfra hun maatte bringes tilbage med magt. —

Ifølge mandtal pr. 1/2 1801 boede paa gaarden Rør i Ringsaker: «Johan Fr. Schwabe, 52 aar, kammerraad og fhv. lagmand, nu gaardbruger, separeret af 1' ægteskab.

Fredericha Sophia Schwabe, 24 aar, i 1' ægteskab.

Hans Henrik Schwabe, 17 aar.

Anne Sophie Schwabe, 10 aar.

Margrethe Marie Schwabe, 9 aar.

Rebecha Schwabe, 7 aar.¹

Gunhilda Schwabe, 4 aar.

Fredericha Dorthea Heyerdahl, 1 aar, huusbondens datterdatter.

Ole Larsen, 5 aar, plejebarn.»

Der var 4 karle, 8 piger og et gammelt fattiglem paa gaarden. Under denne hørte 8 husmandspladser.

Ifølge samme mandtal levede fru Schwabe, 48 aar, paa gaarden Berg paa Toten «af pension, separeret fra sin mand». —

3 juli 1819 tinglæstes skøde fra J. Fr. Schwabe til Thore Knudsen paa gaarden Rør i Ringsaker. Der udstedtes samtidig panteobligation fra Thore Knudsen til J. Fr. Schwabe, stor 8840 speciedaler, hvoraf 5840 spdl. mod pant i gaarden Rør, 1ste prioritet, ligesom der skreves føderaadskontrakt fra samme til samme.

Ifølge Ringsaker kirkebog døde 2 september 1821, begravet 12 september, af langvarig svaghed *Johan Frederik Schwabe*, forhenværende lagmand, kammerraad, pensionist, Rør i Ringsaker, 76 aar, skilt fra sin endnu levende kone.

5 september indfandt sorenskriver Traasdahl sig paa gaarden for efter dødsanmeldelse at tage sig af afdøde kammerraad Schwabes bo. Af afdødes arvinger var tilstede: løjtnant *Chr. Schwabe*, *Hans Hendrich Schwabe* samt datteren *Gunild Schwabe* og endelig datteren *Maria Margrethes* mand prest *Hans Heyerdahl*. Den afdødes papirer

¹ Den i Grønland fødte Rebekka var altsaa død.

samt eventuelle penge beroede i hans chatol. Dette aabnedes, men der fandtes kun i rede penge 10 spdl., som udleveredes med det samme til begravelsesomkostninger. Afdøde havde tilgode pension fra 1 juli til dødsdagen, disse penge ønskede arvingerne hævet til supplerung af omkostningerne ved begravelsen.

De med hans endnu levende men fraskilte hustru *Birgithe Schwabe* avlede børn var: 1) *Hans Hendrich*, 37 aar, boende paa gaarden Lille Mørk i Furnes, umyndiggjort, under gaardmand Gunder Halvorsen Grefsengs formynderskab. 2) Løjtnant *Chr. Schwabe*, fuldmægtig. 3) *Frederikke Sophie*, gift med sogneprest Heyerdahl i Stjørdalen. 4) *Anna Sophia*, gift med løjtnant *Wincens Sommerschild* i Stjørdalen. 5) *Margrethe Marie*, gift med prest *Hans Heyerdahl* i Land. 6) *Rebekka Schwabe*, gift med provst *Bull* i Nes. 7) *Gunild Schwabe*, ugift.

Det fortælles om kammerraad Schwabe, at han ikke vilde have flere af sine døtre gift med officerer, det var kun «forgyldt armod». Som det ses nedenfor af de kvitterede arveforskud i hans skifte, synes det ikke at være uden grund, at han kan ha udtalt sig saaledes.

14 september registreredes boet, som var meget stort. Lejligheden, der bestod af dagligstue, storstue, sidekammeret, sengekammeret, barnekammeret, fadeburet og spiskammeret samt køkkenet, var rigt møbleret og overdaadigt forsynet med husgeraad. Der fandtes meget sølvtøj, porcellæn, stentøj og glas, lysestager, kobberthemaskiner og dito kaffekander. I køkkenet var en mængde kobber- og messingtøj.

15 september fortsattes forretningen. Der fremlagdes en opgørelse, fundet blandt papirerne, over hvad der i tilfælde af hans død maatte komme til afdrag i børnenes arvelodder. Fra ltj. Sommerschild saaledes kvitteringer for modtaget forskud paa sin kones arv ialt 356 spdl. Fra provst Bull lignende for ialt 188 spdl. Fra Chr. Schwabe for 30 spdl. og fra presten Hans Heyerdahl for 50 spdl.

Der fandtes diverse optegnelser over gaver, den afdøde havde bestemt til forskellige af sine husfolk, og især en liste over endel ting, han havde skænket sin plejesøn *Johan Frederik Jørgensen Schwabe*.

Derefter fortsattes med at registrere og vurdere hvad der fandtes i kælderen, paa sideværelset, paa «jernkammeret» — her bl. a. et marmorthebord og et gammelt klaver — paa «sahlen», paa «lieutenantkammeret», paa jomfrukammeret, paa klædekammeret og paa «trehøyden». Der fandtes 5—6 fuglebure af forskellig størrelse. Derpaa begav man sig til «vognskiulet», «bodene», «boekammeret», «rustkammeret» og bryggehuset. Der var et utal af sengklær og en uhyre mængde dækketøj og linned.

Av storfæ fandtes kun følgende 4: «1 ko kaldet Baronesse, 1 do.

kaldet Rødgaas, 1 do. kaldet Rosinkind, 1 do. kaldet Skoutlin.» Desuden 6 sauer, 1 lam og en voksen purke.

Derefter opgaves til indtegt for boet den afdødes føderaad fra 14 april til dødsdagen, at beregne efter kontrakten af 3 juli 1819, samt fogdens kvittering for afdødes indskud i Norges bank 150 specier.

Blandt boets ringe gæld var 25 spdl. til den fraskilte hustru for de tre sidste maaneder.

Auktionen indbragte 161 $\frac{1}{2}$ spdl. 81 sk. Begravelsen kostede 223 spdl. 76 sk. De gifte døtre havde hver af deres far faat en opredt seng og en styrslede. Som ækvivalent herfor foreslog de, at der tillas den ugifte søster Gunild 70 spd. Det resterende føderaad fra Thore Knudsen beløb sig gjort i penge til 32 spd. 76 sk.

Skiftet sluttedes 14 maj 1822 med en beholden kapital paa 12 468 spdl. 3 mk. 4 sk. Brødrene fik hver 2687,3,10 og søstrene hver 1343,4,5. —

Sønnes *Christian Schwabe*, f. 29 jan. 1787 i København, blev student 1807, var «opsynsmand» ved almuevæbningen paa Oplandene, blev 17/10 1810 exam. juris med bedste karakter, prøveprokurator 1811, derefter underofficer i Norske jægerkorps og 1814 sekondløjtnant. Ved arneforandringen tog han afsked for at bistaa sin far, «hvis sygelige forfatning havde krav paa hans nærværelse og hvis ønske at have ham om sig den sønlige pligt bød ham at opfylde». Efter farens død blev han paany prokurator og døde som saadan i Sogndal 20 aug. 1841, gift med sin svogers søster *Martha Dorothea Sommerschild* (1796—1887). Om ham se nærmere Finne-Grønn: Norges prokuratorer.

Den ved farens død endnu ugifte datter *Gunild* — der var født i Biri prestegæld, hvoraf formentlig maa fremgaa, at foreldrene allerede da var separeret — blev aaret efter farens død gift med prokurator *Ole Berg*, siden sogneprest i Frosta.

Den i skiftet nævnte plejesøn *Joh. Fred. Jørgensen Schwabe* var født 1809, blev sogneprest i Rennebu, entlediget 1891 og død 1902 i Trondheim, godt 93 aar gammel. —

Efter mandens død er den fraskilte hustru antagelig bleven opat i huset hos den eldste søn Hans Hendrich Schwabe. Vangs kirkebog udviser nemlig, at «15 oktober 1827 blev begravet i Vangs prestegæld enken fru Birgithe Schwabe, opholdende sig paa Mørkved, død 3 oktober 1827, 70(!) aar gammel». Hun blev formentlig jordfestet ved Furnes kirke. —

CORNELIUS SEEHUSEN

Styrmand.

Cornelius Seehusen var født ca. 1697 som yngste søn af købmand i Bergen Johan Seehusen og anden hustru Margarethe Giertzdatter.

Ved udrustningen af skibet «Haabet» i vaaren 1721 blev han antaget til «botteler» ombord paa dette med 4½ rd. i maanedlig gage. Ved højtideligheden 30 april, da edsafleggelsen fandt sted og «artiklerne» oplæstes for de samlede skibs- og kolonimandskaber, kaldes han «quarteer mester» og beskikkedes som saadan til medlem af «raadet i Grønland».

Ved «Haabets» tilbagekomst til Bergen i august 1722 fik han udbetalt i «til gode havende maanedz penge» 56 rd. 4 mk. 15 sk. —

I 1723 genantoges han i tjenesten, nu som «under styremand» paa skibet «Fridericus Quartus», ført af «skipper og commandeur» Berendt Hansen Wegner, med 7½ rd. i maanedlig gage.

Ifl. skrivelse af 7 juni 1723 fra kompagniets direktører til «raadet i Grønland» skulde han under overvintringen være medlem af dette og «spise ved raadets bord», ligesom han skulde være medlem af skibsraadet paa «Fridericus Quartus».

Det bestemtes tillige, at Seehusen skulde «anteigne hvad tiid efter anden af provianten bliver optaget til spiisning, paa det at mand deraf kand hafve fuldkommen underretning, at compagnietz proviant icke til overflød er bleven fortæred».

Neste vaar skulde skibet gaa nordefter for at drive handel og hvalfangst. Skipperen var udrustet med myndighed til at anholde «fremmede handlere», hvis disse vovede sig indenfor «Haabets colonies» omraade. Skulde der da «gjøres nogen priise», skulde denne sendes til Bergen under anførsel af skipper Helmick Sem med Seehusen som styrmand. Dette tilfælde indtraf dog ikke.

Derimod blev Seehusen under overvintringen medlem af en vigtig ekspedition.

17 februar 1724 sammenkaldtes «raadet» under forsæde af Hans Egede, der forela en plan om at foreta en rekognosceringsrejse «et støkke nord effter» i anledning af de beretninger om landets beskaffenhed, han havde modtaget af Grønlanderne og med eventuelle nyanleg for øje, navnlig paa øen Nipisat i Holsteinsborgs fjordkompleks, hvor der skulde være gode muligheder for hvalfangst og hvor de hollandske skibe om sommeren samledes.

Efter raadets enstemmige indvilgelse tiltraadte da Hans Egede 22 februar rejsen nordefter «med styrmand *Seehusen* og en af harponererne og øvrige 2de chaluper folch, tilsammen 20 mand sterck». De rejste fra boplads til boplads, udspurgte de indfødte og samlede efterretninger om fangst- og andre forhold, og undersøgte kysten bl. a. for nordboruiner. Paa grund af den tidlige aarstid mødte de hindringer baade af vejforholdene og af isen. Rejsen gik derfor langsomt for sig og da de naaede nær op til den 66de breddegrad, maatte Egede «resolvere» at vende om uden at ha naaet Nipisat. 16 marts tiltraadtes tilbagereisen, og efter 5 dages forløb naaede de hjem til «Haabets colonie».

Paa denne rejse førte Seehusen en udførlig journal, der endnu er bevaret; den afviger meget lidt fra Hans Egedes beretning i hans «Relation» for 1724 og ligger maaske til grund for denne.

Efter tilbagekomsten til Bergen fik Seehusen udbetalt sin restgage med 87 rd. 1 mk. 6 sk. —

Hvor Seehusen har tilbragt tiden de følgende to aar er ikke bekendt, men 24 juli 1726 blev han i Stranda kirke gift med *Magdalena* (kaldet *Malene*) *Olsdatter Helt*, der var født ca. 1693 som datter af Ole Iversen Helt paa Bu i Romsdal (død 1706) og Sophie Hansdatter Juell og havde siddet enke siden 1724 efter handelsmand Nils Pedersen Langelo (f. ca. 1679), efter hvem der holdtes skifte 22/1 1725 og som efterlod sig et rigt bo med meget jordegods.

Med sin hustru overtog Seehusen handelsstedet Slyngstad med huse og varer samt to jægter paa henholdsvis 18 og 9 lester. Endnu samme aar udvidedes deres ejendomme yderligere, idet der 4/11 1726 i Dale skibrede tinglæstes bygselbrev paa 6 mellag i Slyngstad, som ejedes af Ørskog prestebol.

Herligheden varede imidlertid ikke lenge, idet der 8 januar 1731 kl. 9 aften overgik dem den ulykke, at Slyngstad overskylledes af en flodbølge foraarsaget af et stort fjeldskred paa den anden side af fjorden, ved hvilken lejlighed tillige Stranda kirke blev ødelagt.

9/4 s. a. meddelte Seehusen øvrigheden, at han ikke var istand til at betale resterende skat efter sin formand — 59 rd. 32 sk. — dels fordi hans jægter, købmandsboder og varer var blevet ødelagt

af flodbølgen og dels fordi ogsaa andre uheld havde ramt ham, saaat han nu med kone og 5 børn var kommen i armod. Nogle aar senere forliste to jegter med varer for ham paa en Bergensrejse.

Han fortsatte dog sin handelsvirksomhed, men synes ikke at ha naaet at oprette tabene, thi da han døde 1744 — begravet 4 maj — udviste skiftet efter ham, sluttet 19/10 1745, ganske vist aktiver til beløb 1347 rd. 1 mk. 6 sk., men da passiverne udgjorde 1336 rd. 3 mk. 6 sk. blev der kun 10 rd. 4 mk. til arvingerne.

Disse var hans sødskende, idet han ikke efterlod sig børn. Med sin hustru fik han ganske vist 2 døtre, Sophia født 1727 og Cornelia Margrethe født 1730, men begge døde som spæde. De ovennevnte 5 børn har altsaa været hustruens af 1ste egteskab. —

Enkemadame Malene Seehusen blev 19/4 1748 gift 3. gang med Lars Abelset Pedersen Horningdal (sedvanlig kaldt Lars Abelset), født i Skodje 1716. Han fortsatte handelsvirksomheden paa Slyngstad, men det siges 16/11 s. a., at han «formedelst sin slette tilstand moxen ingen handel (har) drevet i dette aar», og stort bedre er det neppe blevet senere, thi da han døde paa Giske 1781 var hans bo fallit. Hustruen var allerede død paa Slyngstad 1763, begravet 7/9.

MONS SOMMER

Assistent.

Mons (Mogens) Sommer er født 1748 i Eivindvik (Gulen) i Sogn som søn af sogneprest Thomas Sommer (1702—69) og 2den hustru Ingeborg Stoltenberg (1721—1809). Han døbttes 19 sønd. eft. trefold., som faddere fungerede Hr. Lyder Joh. Smit, Joh. Kobroe, Ole Under-tuun, Kirsten sal. Mons Hendrichsøns og Botille Marie Stoltenberg.

Efter undervisning i hjemmet ved huslærer sendtes han til Bergen, hvorfra han 18 aar gl. dimittertes privat af rektor Boalth. 1767 blev han indskrevet blandt studenterne ved Københavns universitet og valgte til privatpræceptor professor Kaasbøll. Aaret efter tog han «anden examen», men da hans far døde, maatte han opgi universitetet, da han «siden derpaa ey længere kunde have den fornødne soutien at opholde sig der». Han rejste da hjem til Norge og tog huslærerpost.

Imidlertid havde han under sit ophold ved universitetet — uvist paa hvilken maade — stiftet bekendtskab med juridisk professor ved Sorø akademi Jón Erichsen, som 1771 forflyttedes til København som kommitteret i det nyoprettede «Norske Kammer», hvorfra han senere overgik til økonomi- og kommercekollegiet. Da dette fik med den grønlandske handels overgang til statsdrift at gøre, glemte Erichsen ikke sin unge norske ven, men tilbød at skaffe ham post i Grønland og opfordrede ham sterkt til at indgi ansøgning herom, idet der hermed var forbundet kgl. løfte om befordring i hjemlandet efter 6 à 8 aars upaaklagelig tjeneste. Sommer fulgte opfordringen og blev 1775 «af den høj kongelige direction for den grønlandske handel antaget til assistent paa Grønland». —

I Grønland fik han anvist plads som handelsassistent ved kolonien Sukkertoppen, som dengang endnu var beliggende paa øen Kangâmiut udfor Evighedsfjorden, hvor den kendte pionér Anders Olsen 20 aar

tidligere havde anlagt den. Nu bestyredes den af købmand Jens Larsen Smidt, hvis medhjælper Sommer altsaa blev. Om hans ophold her foreligger kun magre efterretninger. Distriktet var vidtstrakt og krævede mange togtrejser, hvortil Sommer for det meste benyttedes som leder. Men da det tillige var vejrhærdt, la han her grunden til den gigtsygd, som senere bestandig plagede ham i større eller mindre grad. Den selvraadige og koleriske inspektør Olrik erklærer i en indberetning af 17/5 1785, at Sommer i Sukkertoppen havde været «til togtereiser heel ferm». Da Olrik først blev inspektør for Sydgrønland 4 aar efter at Sommer havde forladt Sukkertoppen, kan han ikke ha haft personlig erfaring om dette. Det er altsaa det ry, der endnu 7 aar senere er gaat af den ualmindelige dygtighed, den unge assistent heri havde lagt for dagen, som aftvinger inspektøren dette vidnesbyrd. *Aftvinger* — ja for han tilføjer nemlig: «for resten uduelig og ubeqvem for landet — — — en snighandler paa sin hals» — hvilket dog altsammen faar staa for hr. inspektørens regning — han anerkendte nødig anden dygtighed end sin egen og lugtede snighandel overalt, og der foreligger intet, som kunde retfærdiggøre en saadan dom.

1778 forflyttedes Sommer til Nordgrønland, og det overdroges ham at anlegge en hvalfangerloge ved bugten Fortunebay paa Disko vest for Godhavn. Det blev et drøjt job, han der fik. Medens «huusernes opførelse» stod paa, maatte han «tillige med hos havende 7 mand udholde climatets besværligheder i en lille fielle-hytte og et lidet grønlandsk telt fra foraaet til sidst i october maaned, da vi fick et lidet værelse til beboelse». Han tilføjer: «Dette paadrog mig da helbreds svækkelse og en sygdom, som nødede mig at ansøge den høye direction om tilladelse at gaae hiem, hvilken naadig tilladelse ieg ogsaa aaret efter bekom». Slet saa hurtigt, som det her synes, gik det dog ikke. Han fungerede endnu et aar ved Fortunebays anleg som hvalfangerassistent, o: leder af hvalfangsten, til 1780, da han tilbyttede sig posten som handelsassistent i Christianshaab — sagtens i det haab at det bedre og stabilere klima i det indre af Diskobugt skulde restituere hans helbred. Da dette ikke lykkedes, hjemgik han i 1781 — dog efterladende sit navn, hvorom vidner flg. notat i Egedesminde kirkebog: «1781, 11 juli, døbt ved provst Sverdrup: *Thomas*, den ved Christianshaab værende assistent *Mogens Sommers* søn, avlet med Grønlænderinden *Sara*». Denne sidegren af Sommer-slegten har holdt sig i Grønland til nutiden. —

I oktober 1781 kom Sommer til København «for ifølge fundationen allerunderdanigst at søge og vente allernaadigst videre befordring». Under 14 jan. 1782 indgav han ansøgning om «den i Drammen

nu ledig værende obervisiteur tjeneste efter afdøde Peder Hagemann». Han angir som grund, at han har «en aldrende fattig moder og med hende 3de faderløse søstre, som alle med mig sukker efter at ieg for tilstundende tiider kunde blive sat i den forfatning at være dem til nogen understøttelse og hielp» og haaber at reussere i sit allerunderdanigste andragende, da han har «sine foresattes velbehag med sit forhold og formoder tillige gode recommendationer».

Han fik dog ikke dette embede, men faldt derimod i «en fatal sygdom, som for hans oeconomiske forfatning var saa meget værre, som den i 4re maaneder holdt ham til sengen».

Da han omsider blev restitueret af denne sygdom, var han saa heldig at faa ansettelse i det kgl. østersøiske kompagnis tjeneste paa forvaltningskontoret og satte nu bo i København sammen med moren og søstre. I september 1785¹ giftede han sig — viet i Nicolai kirke — med Jomfru *Sara Greiter*, der var født 10 decbr. 1767 (db. i St. Petri tyske kirke 14/12) som datter af «skomager Sr. Abraham Greiter og hustru Madme. Dorothea geb: Juncker».

Herligheden varede imidlertid kun kort. I begyndelsen af aaret 1787 blev Sommer «med mange fleere paa grund af compagniets forandring dimitteret» med en 3-aarig «vartpenge» paa 104 rd. aarlig.

Nu maatte han atter til at søge «employ». Allerede 12/2 1787 indgav han ansøgning om skibsmaalertjenesten i Christiania. Han siger her, at han haaber paa snarlig befordring — «at ieg som en gammel karl med kone og børn og en gammel moder at forsørge maae allerunderdanigst vorde bønhørt». Han kom dog til at søge lenge — i Norge saaledes under 1 decbr. 1787 en toldbetjentspost i Bergen og endnu under 30 marts 1789 kontrollørtjenesten i Bragerne — stadig uden at opnaa befordring. Omsider satte han i ansøgning af 11 novbr. 1789 om en kontrollørtjeneste i Tønsberg autoriteterne kniven paa struben. Han beraaber sig paa sin grønlandske tjeneste og det kongelige løfte om «befordring til en convenable employ» og erklærer, at nu maa det snart være, da han er «i en beklagelig forfatning», idet det er umuligt for ham at ernære en familie paa 7 personer af de bevilgede vartpenge, som desuden vil ophøre med aaret 1790 — «og hvad skal ieg saa gribe til? Mine beste leveaar sniger sig hen i uvirksomhed; kummer, græmelse og sorg, foraarsaget ved mangel og haard skiæbne, svækker daglig min helbred og truer mig med en tidlig død, fra en elsket hustru og 3de smaae, hvis ulykkelige skiæbne allermeest smerter mig».

Dette hjalp. Ganske vist fik han ikke den ansøgte post i Tønsberg. Derimod aabnede der sig en anden udvej. Under 19 decbr. 1789 meddeltes der toldbetjenten i Frederikstad Hans Bergh afsked fra sin

¹ Kirkebogen findes ikke.

tjeneste med 66 rd. 64 sk. i pension, «og bliver den paa vartpenge staaende assistent *Mogens Sommer* beskikket til toldbetient i hans sted» — «med den til tjenesten reglementerede gage og øvrige lovlige indkomster». Den kgl. beskikkelse var af 11 decbr. og bestallingen skulde indløses med 12 rd. 55 sk.

Imidlertid lod det sig ikke gøre paa den aarstid at flytte til Norge. Sommer maatte søge om tilladelse til at forbli i København indtil videre, «da det nu er saa sildig og bekostelig at komme op til Fride-richsstad». Der gaves ham da under 26 decbr. «dilation til første skibslejlighed søndensfields nestkommende foraar, til hvilken tid Han da uden ophold haver at begive sig til det Ham allernaadigst anfortroede embede; og imidlertid maae Han sørge for, at embedet ved en duelig og paalidelig person forsvarlig forrettes, alt paa Hans eget an- og tilsvar».

Det blev ikke Sommer beskaaret nogen lang tjeneste i hans føde-land. Allerede i juli maaned samme aar kom han galt afsted «formedelst et fald han gjorde i embedsforretninger» og døde efter et 15-dages sygeleje. 1790 «den 6te augusti begravedes i byens kirkegaard *wissiter Sommer*, hans alder var 41ve aar».

Under 7 aug. indberettede tolder Leschly i Frederikstad toldbetjent *Mogens Sommers* dødsfald og meddelte samtidig, at toldbetjent Carl Bremer «af medynk over enkens forfatning med 3 børn har declareret sig villig til at ville bestride den afdødes post under et med sit eget, saa at hun kunde nyde lønnen og sportlerne, til en virkelig betient blev ansat». Tolderen indstillede dette til approbation, understøttet ved brev af samme dato fra kammerherre og stiftamtmand Moltke i Christiania.

Toldbetjent Bremer selv gik et skridt videre, idet han i egenhændig skrivelse til generaltoldkamret ansøgte om at maatte bli *ene* toldbetjent paa stedet, mod at *Sommers* enke «som hielp i hendes fattige omstændigheder kunde nyde den halve gage og han selv «alene procenterne og skrивerpengene».

Hvorvidt det første blev bevilget, kan ikke ses. *Bremers* ansøgning blev det i hvert fald ikke, idet der 1791 er en ny toldbetjent i *Sommers* sted — dog ikke hans svoger, skibssekretær Simon Greiter, som under 16. aug. 1790 havde ansøgt om posten.

Enkens ulykkelige forfatning skrev sig navnlig fra, at *Sommers* «korte betienings tiid og hans fattigdom ved tiltrædelsen» var aarsag til at det pligtige indskud for hende i enkekassen *ikke* var blit gjort. Hun ansøgte derfor i brev af 14 aug. om pension «paa grund af sine trængende omstændigheder». Hendes «yderlige fattigdom» bevidnedes af sognepresten og borgmester Peter Garde, der begge gik sterkt i for-

bøn for hende. I et senere brev ber hun om en øjeblikkelig hjælp til afbetaling af gæld og til begravelsesomkostningerne og indsender 18 sept. kvittering for de hende skenkede 20 rd. af kammerets fattigkasse.

Ved forseglingsforretningen i boet «efter afg: told visiteur *Mogens Sommer i Forstaden*» fremviste enken bevilling til at den længstlevende maatte sidde i uskiftet bo. Boet blev da udleveret hende. Borgmesteren attesterer, at det er «meget fattigt».

Senere fik hun en lille pension og flyttede med børnene tilbage til København, hvor hendes spor tabes. Sønnen *Thomas Sommer*, f. 4/3 1789, blev 15/8 1808 fændrik i Bergenhus infanteriregiment, 19/12 s. a. sekondløjtnant, 7/11 1809 premierløjtnant, og forblev i Norge efter rigernes adskillelse. 10/7 1809 havde han erholdt tilladelse til at egte *Margrethe Sophie Holm*, f. Balchen, enke efter en købmand. Løjtnant Sommer døde 5/5 1825 i Bergen. Der var desuden to børn til, datteren *Ingeborg Fredericha Sommer*, f. 23/3 1786, og sønnen *Abraham Sommer*, f. 29/7 1787. Alle tre børn var født i København og døbt i St. Petri tyske kirke.

Visitør Sommers gamle mor flyttede senere til Bergen, og her begravedes «søndagen den 13de januarii 1809 paa Korskirke-gaarden kl. 12 slet sognepræst Hr. Thomas Sommers enke, Madame Ingeborg Sommer fød Stoltenberg i Tønsberg, gammel 88 aar, død den 7de januarii i 21. rode nr. 33». Skiftet efter hende sluttedes 24/2 1810. Da levede alle sønnens 3 børn, som fik arv efter farmoren, Hr. Abraham Sommer og Hr. lieutenant Thomas von Sommer hver 157 rd. 2 mk. $7\frac{7}{15}$ sk. og Jomfrue Fridericha Sommer 78 rd. 4 mk. $3\frac{11}{15}$ sk. —

JONAS DE SVANENHJELM

Købmand.

Jonas Lillianschiold de Svanenhjelm er født 1726¹ paa Svanøy, «Sunnfjords perle», i Kinns prestegæld som søn af cancelliraad, proprietær Morten de Svanenhjelm (begr. 6 marts 1749 i Bergen) og hustru Cecilia Christina Lillianschiold (begr. 2 februar 1749 i Bergen).

Faren var søn af stiftamtskriver i Bergen Severin Seehusen (1664—1726), hvis far Morten Seehusen var raadmand i Stavanger, og hvis mor Elisabeth Godtzen stammede fra den stavangerske patricierfamilie af samme navn samt fra Christen Thrane, som var lensherre i Stavanger. Ved kongeligt brev af 20 december 1720 ophøjedes Severin Seehusen og hans «ægte afkom af mand og qvindekiøn» i adelsstanden under navnet *Svanenhjelm*, og benaadedes med et vaabenskjold, delt i fire felter, som to og to over kryds bar henholdsvis en svane paa blaa grund og et rødt hus paa guldgrund, og over skjoldet en aaben turneerhjelm, kronet af en svane med udspilede vinger. Da Seehusen 1711 blev stiftamtskriver, ejede han en kapital paa 700 000 rd. foruden «det heele Svanøe gods med ald dessens herligheder». Dette gik imidlertid altsammen tabt for familien «paa hans og assessor Hansens debet, i henseende til de mangfoldige antegnelses poster, som efter hans død 1726 og derefter ere opkomne», hvorved hans enke, *Alida Crommetie* af den skotske adelige slegt af samme navn, blev sat i saare kummerlige omstendigheder. Da hun døde 1749, 78 aar gammel, kom restbeløbet fra hendes skifte, 31 rd. 14 sk., «til afdrag udj Hans Mayestäts paa sterfboet heftende præntion, 19715 rd. 36¼ sk., foruden rendter». Ved hendes begravelse i Bergens Nykirke 7 februar 1749 skrev prokurator Claus Blechingberg en gravsang, der skildrer hendes skebnes tragiske omveksling og hvori det tilsidst hedder:

¹ Kirkebogen for Kinns prestegæld er ført paa saa forvirret en maade og skrevet med saa gnidret en skrift, at det er umuligt at finde ud deraf.

«Betragtes den herkomst, som hende har ziiret,
 da er den med stamme og greene udspiiret,
 af ældgammel skotske og adelig æt,
 som navnet med vaaben for dyder har baaret,
 og ey udi denne matrone forlaaret,
 hvad slægten kand pryde med lignend portrait.

Som æblene ikke langt falde fra stamme,
 saa viisde og denne nu salige damme
 i barndom og ungdom hvad adeligt var;
 saa yndig af skabning, saa hørsom og lydig,
 ved alderens tilvæxt lærvillig og dydig,
 hun vaaben med navnet ret værdelig bar.»

Men var den unge Jonas Svanenhielm paa fedrene side af ædel rod, saa var han det ikke mindre paa mødrene, idet *moren* var datter af amtmand i Romsdal Jonas Lillianschiold, hvis slegt adledes af kong Christian V 26 maj 1676, og hustru Sidsel Bjørnsdatter Kaas, som tilhørte den uradelige danske slegt (Sparre-)Kaas.

Formodentlig har Morten de Svanenhielm bestyret Svanøy gods for sin far, idet sønnen i Grønland selv siger sig at være født der. Godset blev ellers ved stiftamtskriverens død overtat af kongen, men hans svigersøn og efterfølger i stiftamtskriverembedet Wilhelm Hansen købte en del af det tilbage, og dette overdrog han 1732 til svogeren Morten de Svanenhielm. Muligvis har denne da bestyret det ogsaa i den tid, det var kongelig ejendom. Ved hans død 1749 blev det solgt til fogden Hans Thiis Nagel.

Som ved hans mors to maaneder tidligere blev ogsaa ved Svanøy-proprietærens jordefærd sørgeharpens strenge rørt gennem et langt og følelsesfuldt poem hvis titel lød:

«Dødens fornødne og fornøvelige
 tanker over
Morten Svanenhielms
 livløse legomes nedsættelse udi hans
forfædres grav
 udi Ny-kirken i *Bergen* 1749, d. 6 martii
 allerærbødigst berørt
 af
 sørge-huusets
 client
 og
 broder.»

Digtet bestaaer af 18 fireliniede vers og ender med en «graf skrift», hvori det tilslut hedder:

Her hviler og saa en af Adams ysle stamme,
der skjønt hans fader her nobiliteret var,
dog Adams synde-sold paa jorden maatte ramme,
at han sig kummerlig af den ernæret har.

Men nu hans kummer stand omskiftet er til glæde,
da kroppen møye-løs i graven hviler still,
og sielen kummer-løs i himlen tager sæde
til Guds basune dem til ære samle vil. —

Svanøy-proprietæren og hans hustru efterlod to børn, som skulde føre navnet videre. Den ældste, Severin de Svanenhielm, var ved foreldrenes død sergeant ved 1. Bergenhusiske nationale infanteriregiment. Han var født sidst paa aaret 1723 og døde 3 nov. 1789 paa gaarden Harkestad i Herdla som afskediget kaptajn. 1 april 1752 fik han som fændrik bevilling paa at drive gæstgiveri i Herdle-sundet. Han var to gange gift, men efterlod intet afkom.

Den yngste søn, der blev slegtens sidste mand, kom til at føre en grønlandsk købmands beskedne tilværelse. Da han med een gang mistede sin farmor og begge sine foreldre, var han saa langt borte fra sit hjem, at der ikke kunde være tale om, at han kunde komme tilstede ved deres jordefærd, ja han har neppe erfaret deres død før adskillig tid efter.

Han blev opdraget og undervist i sine foreldres hus paa Svanøy, ventelig ved huslærer, til det efter hans konfirmation bestemtes, at han skulde sendes til Stavanger for paa amtmandskontoret der at uddannes til skriver. Herom vidner følgende «presteattest», som medgaves ham ved denne lejlighed:

«Monsr. Jonas Lillianschiold de Svanenhielm, velbyrdige Hr. Morten Svanenhielms egtelige k: søn, som i sine kiære foreldres huus som en kiær og lydig søn udj ald honetitee sig haver comporteret og ved tiltrædende aar i Herrens frygt opdraget, haver jeg efter forfunden god fornøyelse i hans christendoms poster til confirmation udj Svanøe kirke annammet, og derpaa strax neste prædiken til Herrens bord annammet; men som hand nu agter at rejse med sine kiære forældres permission til sin Hr. morbroder, velbyrdige Hr. justiceraad og amtmand de Fine, saa forsikkrer jeg hannem naade, lyke og velsignelse, og herfor tienstskyldigt vil recommendere hannem det ærv: clericie, hvor hand maatte kunde forlange saligheds betiening.

Kinds prestegd: d: 6 decembr: 1749. *F. S. Brarup*

past: ecc. Kindens

Aarstallet 1749 maa være en fejlskrivning alene af den grund, at Bendix Christian de Fine var amtmand i Stavanger fra 1725 til 1746 (død 2 juni), ligesom det ogsaa vilde være højst usandsynligt, at Jonas Svanenhielm først skulle være konfirmeret i en alder af 23 aar. Men det vides desuden andenstedsfra, at den unge mand fik sin skriveruddannelse hos denne amtmand, som var — ikke hans kødelige morbroder, som presteattesten kunde synes at angi, men gift med hans moster Charlotte Amalie Lillianschiold. Hos hende opholdt han sig endnu flere maaneder efter amtmandens død, idet Klevenfeldts «Stifts Relationer» angaaende adelspersoner i Danmark og Norge efter indberetning fra Christiansand af 18 nov. 1746 angir: «Jonas Svanenhielm, en ung person af 20 aar, opholdende sig i Stavanger hos sin moster, Frue sl. justice-raad de Fines, forrige amtmand over Stavanger, og der øvet sig i pennen.» Aarstallet for presteattesten maa da ventelig være 1742 eller 1743. I sogneprest Brarups egen indberetning til stiftsrelationerne om «adelen udj Kinds præstegield» af 12 aug. 1748 nevner han da ogsaa selv «Jonas Svanenhielm, som conditionerer i Kiøbenhavn for skriver karl».

I vaaren 1747 var den unge Svanenhielm rejst til Kjøbenhavn, hvor han fik ansettelse som skriver ved rentekammeret, hvilken stilling han endnu indehavde ved foreldrenes død. Samme aar overflyttedes han imidlertid til det almindelige oktrojerede handelskompagnis kontor og var hermed inde i sin endelige livsbane, idet der under 29 april 1750 udfærdigedes beskikkelse for ham som «oberassistent ved logen Jacobshavn». —

Svanenhielms overrejse fandt sted med skibet «Jubelfesten». Forinden havde han været tilstede ved skibets tilladning og personlig modtaget og kvitteret for «alle de requisittas, som til logen Jacobshavn udsendes».

Hans instruks, som er meget detailleret, lød bl. a. paa, at han «haver i samme sin tjeneste i alle maader at opføre sig, som det en habil, flittig og troe betient vel egner og anstaaer, altid og i alle tilfælde at søge compagniets fordeel, uden at hensee til nogen egen nøttighed i hvad fliid og møye, hand end til compagniets tjeneste maatte fornødiges at anvende, — — — ei befatte sig med nogen slags egen handel være sig enten med Grønlanderne eller fremmede, ikke heller i slig fald connivere med andre, i hvem det end være kunde, lidet eller meget.» Han havde «flittig at efter see og nøye observere alle andre ting, der og omkring stedet, om en eller anden nye foranstaltning maatte være at i værk sætte». Saasart skibet var hjemgaat, skulde han «sætte alle ting derudj landet i mueligste god skik og orden», foreta indsamling

af tørv til vinterbrug, «besørge spek-kisten paa beste maade opsat», og derefter ta fat paa handelstogterne «med al fliid, uden at hensee til veyens længde eller den haardhed og besværlighed, deslige reyser medfører, og continuere saalænge farvandet er navigabel og noget hos Grønlænderne er at bekomme». Derefter skal han med al omhu sette fartøjerne paa land og sørge for deres konservering paa bedst mulige maade «indtil for-aaret igien ankommer, da hand saa tilig som mueligt og veyrliget det tillader igien begiver sig paa handels-reyserne». Over disse skal han føre nøjagtig journal. For motions skyld skal han om vinteren la mandskabet «fremskaffe 1, 2, 3 byrder lyng, efter dagens længde afpasset; de kan ogsaa gierne gaae paa skiøtterie» og udbyttet da anvendes til deres forplejning. Saafremt der blev begaaet «nogen excesser af Grønlændere», skal han lemfældigt paatale det og søge det straffet. Saafremt hans tjeneste er tilfredsstillende «og hand opfører sig upaaklagelig», skal han nyde 50 rd. aarlig løn «og have deel i det kongelige løvte om befordring ved hiemkomsten».

Den mangeaarige købmand i Christianshaab Bent Jacobsen Lund, som var bleven genantat i tjenesten af handelskompagniet, fik med samme skibslejlighed ordre til at «komme ober assistenten Svanenhielm, som til logien Jacobshavn er antagen, til hielp og underretning i alle tilfælde, efterdj hand er landet, sproeget og den grønlandske negotie gandske ubekientd».

Ved sin ankomst til Jakobshavn forefandt Svanenhielm logen «udj meget slet, brøst- og bygfældig stand». Bygningerne var «negligerede og nogle aar ikke hiulpne, end ikke med søm eller bredder, eller manglende hængsler og laase, døre og vinduer». Fartøjerne var ligeledes daarlige, kølbrudte og delvis ubrugelige. Handelen med Grønlænderne var «i kiendelig decadence og paa den foed, at fremmede udefra, og de ved coloniet indentil, gjøre derudj stor indpass». 2 mil nord for logen holdt hollandske skippere ligefrem marked for befolkningen en del af sommeren. I den anledning skrev han til handelsdirektionen om to Grønlændere, der havde rifler tilgode «fra Herr *Severins* tiid, da Sr. *Carl Dalager* var købmand her i Bugten» og opfordrer til snarest at udsende disse rifler «formedelst de af slige restancer flydende fortrædeligheder, at man ey alleene idelig derover maae høre bebrejdelser, men Grønlænderne torde endog beslutte at ophæve ald handel med os, hvilken hilsen jeg ofte i begyndelsen, naar jeg kom til dem paa handel, haver maattet modtage; overalt settes man derved i slet credit hos Grønlænderne, som man dog burde søge at conservere».

Svanenhielm fik saaledes nok at gøre for det første. Desmere er det at undres over, at han som ganske ny i landet virkelig i den korte tid, han var der, fik logen sat «paa god foed». Bygninger og fartøjer

blev straks repareret, saa vidt det med de forhaandenværende midler lod sig gøre, og ved indforskrevne materialer yderlig forbedrede den følgende sommer. Et «missionshuus», som han straks skrev til kompagniet om, blev udsendt og opført. Angaaende hvalfangst, som han ligeledes straks skrev om, fik han ordre til at indberette, «paa hvad maade den profiteerligst kand drives og hvad materiale dertil behøves», hvilket derefter straks udsendtes. Handelen med Grønlanderne kom hurtig i bedre genge. «Dette maae vi dog efterrette Eder», skrev direktionen allerede efter et par aars forløb, «at vi finde at I udj krammens omsætning imod landets producter have viist Eder meere resolut end kjøbmændene paa de andre collonier», hvorfor man ogsaa tillaa ham 20 rd. mere i gage «paa Eders gjorde gode løvter». Da skibet «Havfruen» var forlist med bl. a. Jakobshavns last i 1751, udtalte direktionen det følgende aar, at man desuagtet ventede at høre, at logen ikke havde manglet hverken proviant til mandskabet eller varer til handelen, da man ved, hvilken «forsynlig huusholder» han er.

Den assistent, man havde medgivet Svanenhielm, viste sig ikke at være meget værd. Han taalte ikke klimaet, skrantede bestandig og hjemgik 1752. I anledning af hans forventede hjemgang havde Svanenhielm andraget om at maatte besørge det hele selv uden assistenthjelp. Dette turde direktionen dog for livs og døds skyld ikke gaa ind paa, hvorfor han fik ordre til at antage til assistance kateket Hind, «som er beqvem og vil paatage sig det for en sømmelig gage af 25 à 30 rd.» —

Ved skrivelse fra handelskompagniet af 30 marts 1753 fik Svanenhielm ordre til at overta Christianshaab efter købmand Bent Jacobsen Lund, som skulde hjemgaa. Det var en betydelig forfremmelse for saa ung en mand, der kun havde været 3 aar i landet, at faa betroet den eldste og betydeligste koloni i Diskobugt, under hvilken tillige logen Claushavn hørte, og den maa udelukkende tilskrives den ubestridelige dygtighed, han havde lagt for dagen som administrator og kolonileder. Hans gage steg straks automatisk til 100 rd., senere efterhaanden til 200, ligesom hans procenter fordobledes.

Ved Christianshaab kom Svanenhielm til at legge sin egentlige livsgerning, idet han bestyrede kolonien i 30 aar og derved ganske naturligt kom til at sette sit preg paa den. Skønt hans forgænger havde været en anerkendt dygtighed som kolonibestyre, lykkedes det ham at overgaa denne og i betydelig grad «forbedre» koloniens produktion, uagtet en ny koloni 10 aar senere blev oprettet ved Egedesminde, hvorved Christianshaabs togte-omraade betydeligt indskrenkedes. Svanenhielms koloniekonomi var med rette berømt og skaffede ham fortjent anerkendelse, ikke blot i handelskompagniets tid, men ogsaa efter at kongen havde overtat den grønlandske handel. I brev

af 6 juni 1783 udtaler den nye inspektør, at han «tacker mangfoldigst for den tjeneste, De baade siste aar og de foregaaende /: da inspectoratet endnu ikke var mig andbetroet /: har viist de øvrige colonier, fordi Deres fornuftige huusholdning og Deres meget priisværdige forsigtighed har sat Dem i stand til at gjøre forstrækning, naar ingen anden har kundet». Naar man hører, at Svanenhielm det nevnte aar, uagtet han paa grund af overvintrende hvalfangere havde haft et forbrug af 1880 kg. smør og 6429 kg. skibsbrød ved sin egen koloni, havde kunnet «assistere» andre kolonier med ikke mindre end 1176 kg. smør og 3569 kg. skibsbrød, da maa man indrømme, at rosen ikke var uberegtiget. Det viser ogsaa hans gode økonomi, at han engang sidst i maj maaned, da ellers Europeernes forraad af «specier» som regel forlængst var opbrugt og den saakaldte «faste», som varede, til skibet kom med ny forsyning, forlængst indtraadt, kunde beværte missionær Egede Saabye, der paa embedsrejse til Christianshaab var faldet i vandet og kom til kolonien i sterkt forkommen tilstand, «med kaffe og tilsidst med en god punsch, som ret varmede mig op».

Det af de første kolonister opførte vaaningshus ved Christianshaab stod paa et meget uheldigt sted. Grunden havde forskudt sig og huset havde lidt meget ved stadig at være udsat for de heftige fjøhn-storme, der faldt lige ned over det fra det høje fjeldparti østenfor kolonien. Svanenhielm foreslog derfor gentagne gange huset afløst af et nyt og kolonien flyttet til havnens modsatte side, hvor da det gamle vaaningshus kunde genrejses som proviantbod. Lenge talte han for døde øren, men tilsidst bøjede man sig for hans mer og mer indtremgende argumenter. 1763 skrev kompagniet omsider om «det forlangte og tit omskrevne vaaningshuus til colonien *Christianshaab*, som Vi nu har ladet tilhugge, afpasse og opsætte, saa det i aar vorder udsendt». Huset skulde opføres paa den af Svanenhielm udpegede plads, og «udi særdeleshed recommenderes paa det nøyeste, at beoagte alleting til bygningens forsvarlige anlæg, opførelse og forsiuning, saa den for een hastig brøstfældighed samt i andre maader kan vides sikker; der maae derfor og sees derhen, at grunden bliver sufficient saa bygningen i tiiden ikke, som forhen er skeet, skal kunne forskyde sig». Ligeledes udtales det, at man «eragter høyiligen fornøden, at der graves saa dybt ned i jorden indtil fast bund erholdes, da grøvterne igien fyldes med store steene for derpaa at legge fodstykkerne. Vi haver den tilliid at I herudi saavel som i alle andre tilfælde foranstalter alleting udført til compagniets sande nytte».

Tilliden blev ikke skuffet. Huset staaer urokket og urokkeligt den dag idag, uagtet det er opført for de to trediedele vedkommende paa en imponerende bred og høj stensetning lige ud til strandkanten af ca.

35 meters længde, hvis plane overflade tillige udgør en anselig gaardsplads, som begrænses af vaaningshuset, det overflyttede gamle hus og stakitverk paa de to andre sider ud mod søen. Ikke een sten i dette vældige massiv synes at have rørt paa sig i de 175 aar, der er henrundet siden da. Den gamle købmand har ære af sit verk. —

Da Svanenhielm havde været nogle aar ved Christianshaab, «forandrede han sin stand» og giftede sig — med en indfødt. Egede Saabye meddeler en egteskabshistorie, som — uden at jeg tør paastaa det for vist — meget godt kan være Svanenhielms. Efter først at ha berettet, at de unge grønlandske kvinder, naar de havde naaet en vis alder, begyndte «at sætte priis paa sig selv» ved af og til «at vaske deres haar og øvrige legeme i — urin», hvorved de kommer til «at lugte for os meget stramt; men for Grønlænderne er lugten liflig», taler han om blandede egteskaber og siger, at «saa forskjellig end deres ansigters og øvrige dannelse er, saa have de dog noget vist blidt i deres væsen, som matroserne især lære snart at lide. Vænne disse sig først til den jomfruelige lugt, saa falder resten af sig selv». Men derefter fortsetter han: «Jeg kjendte en handelsbetjent, en i hver henseende ordentlig mand, af god familie og opdragelse, som efter nogle aars ophold i landet fattede kjerlighed til sin opvarterske, der dog ikke hørte til landets skjønheder. Pigen kunde han lide, men ikke lugten. Da hun imidlertid kom daglig til ham, maatte han omsider give efter for sin lidenskab. Han fandt et middel til at befrie sig fra den ham stedse modbydelige stramhed, og han brugte det. Han bestænkede hende nemlig med eau de lavande, først i forbigaaende, siden mere aabenlyst; det gjorde sin virkning. Nu friede han, og fik, som man kan tænke sig, ja. De levede et ganske lykkeligt ægteskab, og havde mange børn; men hun lugtede og stedse siden af eau de lavande».

Hvorledes dette nu end forholder sig, vist er det, at 13 august 1758 viedes i Christianshaabs kolonihuses kirkestue købmand *Jonas Lillien-schiold de Svanenhielm* og Grønlenderinden *Birgithe* af missionær Stage fra Claushavn, og aaret efter fødtes deres første barn. De fik ialt 7. I sin bibel, som endnu eksisterer i en efterkommers eje, har faren optegnet følgende om disse:

- «1) 1759 d. 19 julii er J. L. de Svanenhielms datter *Cecilia Christina* født til verden, og døbt af missionair Hr. Stage d. 25 julii paa colonien Christianshaab, i overværelse som faddere assistent Hamond og bødker Lars Lynge. Stod til confirmation d. 14 octbr. 1776. Gift med købmand Nic. Dan. Muus.
- 2) 1760 d. 4 octbr. blev *Severin de Svanenhielm* født til verden paa colonien Christianshaab og døbt af Hr. Stage d. 9 octbr. i over-

- værelse som faddere assistent Hammond og Lars Lyngge. Ved døden bortrevet 1778.
- 3) 1763 d. 29 april er J. L. de Svanenhielms datter *Charlotte Amalie* født til verden paa col. Christianshaab og døbt af Hr. Stage d. 30 udi overværelse som faddere assistent Hammond og Lars Lyngge. Gift 1784 med missionair Hr. N. Hveysel.
 - 4) 1768 d. 13 maii er *Alida Svanenhielm* født til verden paa colonien Christianshaab og døbt af missionair Hr. Drejer d. 15 s. m. udi overværelse som faddere bødker Lars Lyngge og huustømmermand Daniel Torning. Ved døden bortkaldt d. 20 janr. 1776. I col. Christianshaab.
 - 5) 1769 d. 3 octbr. er *Jonas de Svanenhielm* født paa col. Christianshaab og døbt af Hr. Drejer d. 8 octbr. og overværende som faddere Hr. Hammond, Lars Lyngge og tømmermd. Jon Gudmundsen. Er ved døden bortkaldt d. 7 janr. 1771, paa col. Chrhaab.
 - 6) 1772 d. 18 julii er *Morten de Svanenhielm* født i col. Christianshaab og døbt af Hr. Saabye d. 28 julii, som faddere var skpr. Anders Fyhr, styrm. Rasmus Kidlle og assistent Niels Fog[h] Irgens. Ved døden bortkaldt d. 6 febr. 1773.
 - 7) 1774 d. 6 april er *Birgithe Charlotte de Svanenhielm* født til verden paa col. Christianshaab og døbt af Hr. Saabye d. 22 maii. Som faddere Hr. Morten Balvig og assistent Irgens, Lars Lyngge og Jon Gudmundsen. Ved døden bortkaldt d. 9 maii 1782.

2de før og trende efter moderens død, henkaldet, til den Evige Salighed.»

Svanenhielms hustru var født ca. 1732 af ublandet, hedensk Eskimoherkomst og døbt som halvvoxen pige. Uden al tvivl stammede hun fra Frederikshaab¹ og der knytter sig noget vist romantisk til hendes forening med Svanenhielm. I missionskollegiets arkiv findes der et brev, skrevet paa et noget ubehjælpsomt grønlandsk, af flg. indhold:

«Kære Jomfru Birgitte.

Jeg vil skrive til dig. Jeg skal igen komme til Kalalernes land, oppe nord for Jakobshavn skal jeg overvintre, jeg vil medføre et nyt hus. Derop skal du komme til mig. Du skal ikke være tjenerinde. Jeg lenges efter dig. Deroppe er det godt for dig at være, ogsaa for Frederik. Jeg lenges meget. Hvis I ikke

¹ Allerede missionær A. Buch skriver fra Frederikshaab 28/8 1752 ved omtalen af «duelige subjecta» blandt ungdommen dér, at «fornemmelig distinguerer sig — — — *Birgitha*», som han mener endog kunde være et lærerindeemne.

synes, det er for langt borte, skal I komme til mig beggeto, du og Frederik. For fremtiden vil jeg ikke rejse bort, jeg vil blive i Grønland! Lad mig nu se, I rejser straks til mig, nu til sommer skal I komme derop. Jeg medfører en mængde ting og masser af handelsvarer. Glem nu ikke mine ord. Saaledes skriver

Kåle.»

Brevet er sendt missionskollegiet af missionær Rasch ved Frederikshaab som bilag til en klage over, at man saaledes søger at lokke hans døbte bort fra menigheden der. «Kåle» viste sig at være købmand Christopher Carl Dalager, der havde været bestyrer af Frederikshaab 1752—54 og nu efter en hjemrejse blev sendt til Diskobugten for at anlegge den nye loge Ritenbenk. Brevet opfattedes af Paul Egede som et regulært frierbrev, hvad det tydeligvis ogsaa er. Imidlertid kunde missionskollegiet naturligvis ikke indlade sig paa at stavnsbinde de indfødte, og Rasch maatte finde sig i, at Birgithe rejste, derimod søgte han at holde fast paa hendes bror Frederik, der var nationalkateket, hvilket dog, saavidt vides, hellerikke lykkedes.

Nu hed imidlertid Carl Dalagers hustru, med hvem han blev gift 24 maj 1759 i Christianshaab, ikke Birgithe, men Juliane Marie, medens som sagt Svanenhielms hed Birgithe. Naar hertil føjes, at det omkr. aar 1800 siges, at købmand Muus i Frederikshaab, som var gift med disses datter Cecilia Christina, havde vanskeligt for at klare sig økonomisk paa grund af overheng, «formedelst sin kones familieforbindinger der ved stedet», saa har det mere end sandsynligheden for sig, at Svanenhielms hustru er identisk med den «Jomfru Birgitte», som «Kåle» stiler sit frierbrev til. Hun er altsaa, ventelig i 1755, havnet i Christianshaab sent paa høsten, har ikke kunnet komme videre paa grund af aarstiden, og er da bleven Svanenhielms «opvarterske», indtil hun til vaaren kunde komme videre nordefter — men er saa «bleven hengende» og endt med at blive hans hustru, medens Dalager, da han omsider kom for at hente hende, men fandt hende «optaget», har fundet sig en erstatning, maaske i hendes søster eller slegtning. Dette «brudrov» gjorde i hvert fald ikke noget skaar i de to købmænds venskab.

Da Svanenhielms børn voksede til, blev spørgsmaalet om deres undervisning brendende. Imidlertid tog først assistent Hammond og derefter missionærerne Drejer og Egede Saabye sig af dem. Senere fandtes der andre udveje. To af børnene anbragtes i hjemlandet til uddannelse, og de andre, som blev store nok til det, fik i Morten Balwig, først kateket og siden missionær i Christianshaab, en udmerket lærer, der tidligere havde været skoleholder eller institutbestyrer i en

fynsk provinsby. Den eldste datters konfirmation foregik helt «paa dansk», og ifølge kirkebogen klarede hun smukt for sig ved denne lejlighed. —

Svanenhielm havde som menneske det bedste ord paa sig i Grønland, f. eks. siger missionær Thrane om ham i et brev af 23/7 1755 til missionskollegiets sekretær Finchenhagen: «Msr. Svanhielm er i mine tanker et solid, fornuftig og tillige fromt menneske.» Hans forhold til de indfødte var gennemgaaende godt. At han havde meget hjerte for dem, viste sig ved adskillige lejligheder, hvor han kom dem til hjælp i nød; saaledes beretter provst Sverdrup i 1786, da en langvarig epidemi havde hærget menigheden i Jakobshavn overordentlig sterkt og bortrevet mange af dens medlemmer, at «dette opvakte den gamle købmand Svanenhielm til medlidenhed», saa at han sendte provsten 50 rd. til at lindre nøden blandt de afdødes efterladte. Han behandlede i det hele taget Grønlenderne saa reelt og honnet, som det overhovedet kunde ventes af en købmand i de tider, da handelsbetjentene praktisk talt var eneraadende med hensyn til, hvor meget der skulde betales for de forskellige handelsvarer. Dette udelukkede dog ikke, at f. eks. Egede Saabye undertiden kunde føle sig beføjet til at paatale et og andet, hvori han syntes, at Grønlenderne var bleven forfordelt. «Min købmand og jeg,» siger han, «bevarede stedse den udvortes tugt; og Gud veed, at jeg meente ham det ikke ilde. Undertiden maatte jeg rigtig nok skrive ham til, men det skede uden bitterhed, og — ved samtale syntes alt sligt glemt. Ved min afrejse fra landet græd han, og ønskede inderlig, at jeg kunde og vilde blive.» Desmere uforstaaeligt er det, at Svanenhielm samtidig hjemsendte en klage over, at Egede Saabye skulde ha drevet ulovlig handel med Grønlenderne. Presten kunde fuldtud frigøre sig for beskyldningen, men greb nu lejligheden til at tage bladet fra munden med hensyn til den almindelige handelspraksis i Grønland, idet han dog udtrykkelig bemærkede, at det ikke var Svanenhielm, han specielt sigtede til. Hans henvendelse fik udentvivel en vis indflydelse paa de bestemmelser til handelens regulering, som faa aar efter blev truffet — og haandhævet gennem inspektoraternes oprettelse.

Men den gængse handelspraksis havde dog den virkning, at der trods Svanenhielms utvivlsomme Grønlendervenlighed ikke kom noget fuldt fortrolighedsforhold istand mellem ham og befolkningen. Dette viste sig ved flere lejligheder. Da saaledes Egede Saabye engang var blevet overfaldet af en desperat far, der af stædighed ikke vilde have sin datter bortgiftet, skrev Svanenhielm til ham, at dette burde eksemplariter straffes, og tilbød ham at la sit mandskab møde for at udføre straffen — og han forstod øjensynlig sletikke prestens hensigt

med ikke at ville anvende verdslig magt, men hellere prøve med sagtomdighed at faa manden til at gaa i sig selv. Maaske forstod han det bagefter, da fremgangsmaaden virkelig lykkedes. En anden gang kom Svanenhielm selv til at merke følgerne af det manglende tillidsforhold mellem Grønlenderne og handelspersonalet. Herom fortæller Egede Saabye: «Kjøbmanden paa Christianshaab var engang kjørt nogle mile bort i følge med en Grønlænder. Under deres ophold reiste sig en storm af sydost, de skyndte sig derfor hjemad; men da de vare komne noget over halvvejen, var isen gaaet i stykker, og drev i store flader fra landet, de skulde reise til. De kjøre hist og her, men vinde kun lidet. De større og mindre iisflader blive mindre og drive, og det seer ud til, at de maae lade slæden i stikken, og med springen fra stykke til andet redde livet saalænge muligt. Nu siger Grønlænderen koldsindig: «Kjøbmand! Du kan ikke springe som jeg, og det seer ikke ud til, at jeg kan hjælpe dig. Maaskee redder jeg livet, du neppe; hør! du har papir og blyant i din bog; riv et stykke af, og skriv her paa min ryg (han bøjer ryggen) at du er druknet; dine folk kunde ellers, om jeg kommer til land, troe at jeg havde slaaet dig ihjel.» Naturligvis havde kjøbmanden ikke lyst hertil, men bad Grønlenderne for Guds skyld ikke at forlade sig. «Jeg vil ikke forlade dig,» svarede han, «men du kan ved et spring drukne, naar jeg derved kan frelses; dog ligemeget! dør du, saa kan jeg dø med, saa har ingen noget at sige.» Denne samtale medtog kun nogle øieblikke. Endelig frelste de begge livet, efter megen møie og mange farer, og vare glade; men kjøbmanden kunde ikke glemme den kulde, hvormed Grønlænderen vilde formaae ham til at skrive, at han var druknet, og hin gottede sig over ham. «Det var løier,» sagde han, «kjøbmanden vilde ikke skrive; du var bange, kjøbmand!»

Svanenhielm røbede selv ved et par lejligheder, at det fulde tillidsforhold mellem ham og befolkningen manglede. I 1755 var en hedensk Grønlænder, som paa grund af mistanke for hekseri efterstræbtes paa livet af en anden, kommen til Christianshaab. Missionær Thrane fik ondt af manden og spurgte, om det ikke var muligt at beskytte ham. Men da «svarede kjøbmanden Svanhielm, at vi alle skulde derved settes i lige fare, efterdi Grønlænderne kiende deres styrke; hvorfor det og var raadeligt, at hand strax maatte flygte fra colonien». Endnu 20 aar senere, da Svanenhielm forlængst var bleven knyttet til befolkningen ved blodets baand, var han ikke kommen videre. Da var der blandt katekumenerne ved Christianshaab en enke, som ligeledes fik en hekseribeskyldning heftet paa sig. «Vil De døbe hende,» spurgte Svanenhielm Egede Saabye, da denne kom ind fra den sidste overhøring inden daaben. «Ja,» svarede presten; «hun har den fornødne kundskab og ytrer lengsel efter daaben.» «Jeg vil raade Dem,» sagde

købmanden, «at De ikke døber hende, thi Grønlanderne sydefter vil drebe hende, og det var skade, om de skulde begynde ogsaa at drebe døbte som hexer.» «Skulde jeg da,» udrød presten, «udsette hende for hendes forfølgeres raseri, eller rettere, overlevere hende til dem ved at negte hende daab? Nej, det var synd. Jeg døber hende med flere, og paaegger derved Dem og Deres folk en forpligtelse mere, at forsvare et uskyldigt menneskeliv, som er bleven Deres medchristen!» «Hverken jeg eller mandskabet kan paatage os hendes forsvar,» sagde købmanden; «vi er ofte borte, hvilken tid hendes mordere kunde passe; og om vi end vare hjemme, ville vi dog ikke udsette os for Grønlandernes raseri; thi de have besluttet hendes død.» Enden paa det blev, at Egede Saabye, trods «mordernes» nærværelse, døbte kvinden og tog hende med sig til Claushavn.

Personlig var Svanenhielm imidlertid en from og god kristen, og stod gennemgaaende i det bedste forhold til missionen og missionærerne. Det græmmede ham derfor overordentlig meget, at missionær Thrane, med hvem han ikke altid havde kunnet enes trods sin sagtmødige karakter, tog sig af dage i kolonihuset i Christianshaab. Særlig til provst Sverdrup stod Svanenhielm i venskabsforhold gennem mange aar. Han var da ogsaa en af dem, der ydede Sverdrup virksomst støtte i raadslagningen 1765 om den svermerske kateket Jacob Paulsens skebne. Svanenhielm raadede paa det bestemtteste til hjemsendelse i stedet for anbringelse andensteds i Grønland; han for sit vedkommende «vilde holde det alt for betænkeligt at imodtage catecheten» ved sin koloni. —

1774, da kongen overtog de grønlandske affærer, kaldtes Svanenhielm til København for at staa til disposition «til raadførsel med de nye herrer». Han boede med kone og 5 børn til leje i et hus paa Christianshavns torv fra høsten 1774 til vaaren 1775. Hans hustru blev præsenteret ved hoffet, hvor hun af enkedronningen fik et halssmykke — et fløjlsbaand besat med «diamanter» — som endnu er i en efterkommers eje.

Under sit ophold i København fik Svanenhielm tilbud om «grønlandsk pakhuusskriver tjeneste», men kunde ikke opnaa tilfredsstillende vilkaar, ligesom han vel ogsaa har næret betenkeligheder ved at blive i hovedstaden med sin store grønlandske familie. Derimod opnaede han i denne anledning visse forbedringer i sin stilling, som det fremgaar af følgende skrivelse fra handelsdirektionen af 9 dec. 1774:

«I betragtning af den udi Hans skrivelse til os af 21 november sidstafvigte giorte declaration at ville heller gaae tilbage til Grønland, end modtage den anbudne pakhuusskriver tjeneste, samt de derved anførte omstændigheder, tilstaae Vi Ham 1 por-

tion proviant til Hans børn, som angaae fra den dato Han igien til colonien ankommer, men i henseende til den for Hans kone ligeledes ansøgte portion proviant efter Hans død, da maae hun derom, naar Han engang skulde frafalde, gjøre nærmere ansøgning.

Iøvrigt ville Vi, naar Han drager vedbørlig omsorg for at anføre og oplære Hans sønner til handelens tjeneste, paa beste maade sørge for, at de kunde vorde employerede derved, saa snart de komme til den udfordrende alder, og da befindes at besidde fornøden beqvemhed til tjenesten, hvilket Vi Hannem herved til fornøden efterretning have villet bekiendtgjøre.»

I sidstomtalte hensigt anbragte Svanenhielm nu sønnen Severin hos sin gamle ven, missionær Caspar Drejer, som nu var prest i Torvastad paa Karmøy. Her konfirmeredes den unge mand 1776 og sendtes derefter til Kjøbenhavn til uddannelse paa grønlandsk handels kontor. I brev af 22 aug. 1777 udtalte faren ønsket om at faa ham op til sig som assistent aaret efter, men han døde forinden udrejsen. Datteren Charlotte Amalie fik han anbragt i Paul Egedes hus, hvorfra hun 10 maj 1784 blev gift — viet i Vartov kirke af Paul Egede — med missionær Niels Hveysell (1752—1829), som skulde til Sukkertoppen. Sin opsparede kapital, 2800 rd. i banko-obligationer,¹ deponerede han hos missionskollegiet, «der antager sig de grønlandske familier i alt hvad fornødent og billigt kand være», og androg samtidig kollegiet om understøttelse til de to børns opdragelse.

Efter saaledes at have «beskikket sit hus», drog Svanenhielm med hustru og 3 børn tilbage til Grønland i maj 1775. Medens skibet endnu var i Kattogat, angrebes imidlertid hustruen af kopper og døde efter faa dages forløb, hvorefter skipperen paa mandens indtremgende anmodning anløb Grimstad, for at hun kunde blive begravet i kristen jord.

I Claushavns ministerialbog for 1775 har Egede Saabye noteret flg.:

«*Birgithe*, kjøbmand de Svanenhielms kiæreste, døde i maji maaned a. c. paa reysen hertil fra Kjøbenhavn, omtr. 43 aar gl., af kopper; hun er begravet i Norge.»

I Fjære kirkebog findes følgende notat:

«1775 d. 25 majj blev begravet *Svanenhielms* huustrue fra Kjøbenhavn, som vilde til Grønland med sin mand.»

¹ Allerede 1768 havde Svanenhielm betroet sin ven, «oberkjøbmand» N. C. Geelmuyden (se denne) til opbevaring 3 stk. kgl. obligationer à 400 rd. Ved Geelmuydens død viste det sig, at han uden Svanenhielms vidende havde pantsat de to af obligationerne i banken for 600 rd. og at kun den ene var i behold. Stervboet maatte da indløse de to pantsatte, hvorefter de alle tre deponeredes hos handelskompagniet.

Og endelig findes blandt Svanenhielms efterladenskaber følgende notitser:

«For kiiste, flag, canoners løsning, ved minutskud, douceur til skipr., styrmand, og skibsfolk — — — — — — — — — —	20 rd.
Transport med lodsoldermandens folk og fartøye, til oldermandens boelig, og derfra til kirken, sc. Fiere kirke øster paa Norge, begravelses omkostninger, etc. — — — — —	15 »
Præsten for tale, over graven — — — — —	10 »
Marmor steen fra marmorværked (til kjøbstæden, ved søe kandt), derfra til kirken, inscription betal: for hver bogstav, een muur under steenen paa graven — — — — —	50 »
Correspondence, med præsterne Pharo og hs. eftermand Tybring, der paatog sig commissionen, formedelst hs. formands død —	5 »

100 rd. og derover

NB: for Birgitta de Svanenhielms begravelse paa Fiære kirkegaard ved Arendal i Norge 1775.» —

Kort efter sin tilbagekomst til Christianshaab oplevede Svanenhielm en i Grønland saare sjelden kirkelig højtidelighed, nemlig Balwigs ordination, der foregik 11 august 1775 i Christianshaabs kirkestue. Herom beretter Egede Saabye, der forrettede ordinationen, da provst Sverdrup var i Holsteinsborg for at møde Sydgrønlands provst: «Præmisserne saavel som handlingen selv udførtes ganske efter ritualet og øvrige anordninger. Koloniens folk, skibsmandskabet, Grønlænderne havde endnu ikke seet nogen præstevielse. Den behagede dem meget; men intet af det alt dog mere end den latinske messe, hvoraf man ikke forstod et ord. Jeg havde oversat disse bønner, som nok var i dette tilfælde det rigtigste; men saavel den medbroder, jeg havde anmodet om at assistere ved ordinationen, som ordinandus formeente, at jeg var uberettiget til denne frihed. Nogle dage efter ordinationen meddelte jeg ham collats, indsatte ham, som provst, søndagen derefter, og faldt da ned igien til det, jeg virkelig var, og tør endnu med en vis tilfredshed erindre mig at have været.»

I oktober 1776 konfirmeredes den eldste datter og styrede nu farens hus, indtil hun i 1779 blev gift med købmand Muus i Umánaq. 1782 døde det yngste af børnene, den 8-aarige Birgithe Charlotte, der

iøvrigt var anbragt hos missionær Caspar Grewe i Claushavn. Svanenhielm var nu ene og har neppe kunnet undgaa at føle sig ensom, især da hans skiftende assistenter ofte var saa meget yngre end han. Og nu kom den store forandring med inspektoraternes oprettelse, ny instruks, nye takstbestemmelser, ny regnskabsføring osv. Dette blev den gamle købmand for meget. Ved meddelelsen om den nye tingenes tilstand kom hans jevnaldrende kollega, købmand C. C. Dalager, straks ned til ham, de to gamle venner drøftede situationen og rustede sig til at møde fjenden, og ved inspektør Schwabes ankomst til Christianshaab i juli 1782 mødte de op med en række motiverede indsigelser og ændringsforslag til de nye bestemmelser og søgte at «retlede» den nye øvrighed og give ham direktiver. Men da inspektøren venligt og forstaaende, men bestemt tilkendegav, at nyordningen ikke stod til at rokke, indgav Svanenhielm paa staaende fod begæring om afsked af handelens tjeneste. Den indvilgedes ham med hans fulde løn, 200 rd., i pension, og 12 aug. 1783 afleverede han kolonien «efter til 30 juni af lagte 33te aarsregnskab». Da han imidlertid havde store udestaaende fordringer hos befolkningen, bad han om at maatte blive boende ved Christianshaab, indtil han fik disse inddrevet, hvilket inspektøren med stor beredvillighed gik ind paa. Sin erkendtlighed herfor af lagde han i flg. skrivelse:

«At collonien Christianshaab og logien Claushavn med alt hvad deraf dependerer, til den i mit stæd beskikkede købmand Niels Fogh Irgens, rigtig og uden mangel er aflevered, ville ieg hermed underdanigst anmelde, samt tillige aflegge underdanigst tak for den mig af directionen bevilgede pension, hvilken beregnes fra 12te augusti dette aar, da collonien er aflevered. Tillige er da min underdanige ansøgning: at maatte udj den føye tiid, eller de faae aar, som ieg endnu forbliver her ved collonien, for at faae rigtighed for mine regnskaber, og andet her i landet, fremdeeles nyde og beholde kost, kammer, specerier, som hidindtil, hvilket ieg saa meget meere gjør mig forsikret om, eftersom dette alle tiider har været tilstaaed andre pensionerede handelsbetientere her i landet, hvorføre ieg og, som een af de aller ældste handels betiente og købmand i landet, haaber at nyde det samme i den korte tiid og faae aar indtil ieg forlader collonien og landet. Hvad ieg derimod, i en eller anden maade, kand være handelen til tjeneste, skal stedse være min skyldighed og fornøyelse.

Christianshaab den 9de september 1783.

J. L. de Svanenhielm.»

Det var ikke let for den gamle købmand at beslutte sig til den endelige afsked fra det land, som han havde ofret sin ungdom og manddom. At faa sine udestaaende fordringer inddrevet kan dog ikke have taget ham de 7 aar, han endnu blev der, saa grunden har sikkert været den ikke usedvanlige: Grønland havde tat ham fangen, saa han ikke kunde løsrive sig.

I al den tid, han som pensionist levede i Christianshaab, var han de vekslende købmænd en god og loyal støtte ved sit indgaaende kendskab til distriktets forhold og befolkning. Ofte hjalp han dem i en snever vending ligefrem som assistent, og ved enhver nyansettelse i Christianshaab og Claushavn gav inspektøren anvisning paa at søge støtte hos «den værdige gamle Hr. de Svanenhielm».

Utvivlsomt var det — eller blev det efterhaanden — hans hensigt at tilbringe resten af sin levetid ved sin gamle koloni og legge sine ben i sit udlendigheds land. Men 1787 blev svigersønnen Muus købmand i Christianshaab, og da denne tre aar senere hjemgik, besluttede Svanenhielm omsider at bryde op og følge med, saameget mere som han de sidste aar havde skrantet meget. 12 august 1790 forlod han Christianshaab ombord paa skibet «Der Frühling», ført af skipper Jens Hansen Thus.

Ved sin afrejse fra landet havde Nordgrønlands første inspektør udfærdiget følgende attest:

«At Hr. Jonas Lillianschiold de Svanenhielm, som i aaret 1783, efter ansøgning, blev entlediget fra colonien Christianshaabs bestyrelse, efter at have staaet i den grønlandske handels tjeneste i 33 aar, har med største berømmelse, flid og aarvaagenhed forestaaet den ham betroede købmands plads her i landet, og at han ved sin besynderlig gode oeconomie og orden ved colonien, har fortrinlig udmærket sig, det bevidner
Godhavn paa Disco i Grønland d. 31 augusti 1786

J. F. Schwabe

Inspecteur over de nordlige colonier i Grønland.»

Den «presteattest», som den gamle købmands sidste sjelesørger i Grønland medgav ham ved afrejsen, lyder saaledes:

«Velbyrdige Hr. Jonas Lillianschiold de Svanenhielm har ei alleene i sine gierninger viist det saligheds haab, som boer i ham, men hand har endog ladet sit lys saaledes skinne i et stille og afholden levnet, i hengivenhed og taalmodighed i de smerteligste sygdomme, saavel som i andre christendommens dyder, at jeg billig kand sige: hand har været et følg-værdig eksempel for christne og opmuntring for hedningene til at antage den religion, som danner saadanne mennesker. Som giest ved

Herrens bord indfandt hand sig her sidste gang den attende augusti a: c: Den Gud, som saa naadig indtil de graae haar har styret hans fødder paa fredens vey, forleene ham naade til ey alleene med taalmodighed at bære alderdommens byrder, men endog at finde sin fornøjelse i at betænke, at hand daglig kommer det bestemte maale nærmere og nærmere.

Claushavn d. 24 aug: ao. 1790.

Jens Lintrup

Præst ved Claushavn og Christianshaab i Grønland.

Efter sin hjemkomst boede Svanenhielm og svigersønnen med familie den første vinter i Kjøbenhavn. Hans følelser ved at have skiftet opholdssted kommer paa rørende maade til orde i følgende brev til svigersønnen Hveysell paa Sukkertoppen:

«Aller højstærede Hr. sviiger-søn!

Indlagde brev udfærdigede ieg fra Christianshaab, i tanke at der skulde gives leilighed med konebaad at fremsende det. Men da der ingen leilighed forefaldt, tog ieg det med hertil, for at sende det med skibet. Min sviiger-søn kjøbmand Muus, med kone og lille datter tilligemed mig, kom tilsammen paa et skib her til Kjøbenhavn d: 27de november forige aar. Vi havde en kort reise paa 4 uger og 4 dage, fra Christianshaab til Hillesund, i Norge, men der blev vi liggende forlegen henmod 8te uger formeedelst contrair vind, og stormende vejr, hvorføre vi kom saa silde hertil. — Her haver, siden ankomsten hertil, været tyk, taaget og u-sund luft, og neppe en dag noget glimt af solen, hvilket ikke kommer overeens med Disco bugtens og Christianshaabs clima, hvor der, nesten bestandig, er klar luft, soelskin og behagelig vejr. Hvad mig ellers angaaer, haver ieg vel her nødtørftigt udkomme, men ieg længes dog, og maaskee bestandig vil længes efter Christianshaab, hvor ieg haver været min meeste tiid, neml: 40 aar. Ieg fandt større fornøjelse der, end nu i det pralende Kjøbenhavn, hvori ieg finder slet ingen behag. — Det meeste der gremmer mig, er, at det gaaer min sviiger-søn Muus meget contrair, og hans lange troe tjeneste ved de nordligste og haardeste collonier i Grønland jlde paa-skiønnes. Hand haver, efter saa lang tiids forløb, endnu ingen resolution faaed, om hand kand nyde vartpenge, eller ikke, og om hand da endelig fik 130 rd., som vilde blive det høieste, saa er dette dog utilstrekkeligt at komme ud med til ham og familie udi det kostbare Kjøbenhavn. Men ieg frygter meget for, at hand hverken faaer vartpenge, eller pension, og altsaa bliver

sadt i de alleryderste, og elendigste omstændigheder, da hand slet ingen indkomst haver. At komme til Grønland igien dette aar, lader sig ikke gjøre; og der slet ingen vacance eller leilighed er dertil i aar, da der heller ingen assistentplads er leedig, som hand dog helst ønskede, thj de byrder der nu paalegges kjøbmændene, falder ham altfor svære, og at komme derover neste aar, kand maaskee blive vanskelig og u-vist. Saa ieg er gandske fortabt paa hans vegne, og veed icke hvad ieg skal siige herom.

Førend min afreise fra Christianshaab forige aar, indløb ved skibets ankomst den bedrøveligste tiidende, at min eeneste og kiereste broder ved døden var afgaaet. Ieg haver formeedelst dødsfald ofte maattet fristed den eene sorg, efter den anden, og endelig nu den hierte sorg, at miste min kiereste broder. Men Gud, efter hvis villie alt saadant skeer, styrke os med sin kraftige trøst. — Ieg ønsker af hiertet, at dette maatte forefinde kiere sviiger-søn, Deres kiereste og børn, ved sundhed, helbred, og fornøjelse; Ieg vilde og burde skrive miin kiere Amalia til, men tiiden og leiligheden gjør det u-mueligt for mig denne gang. Ieg haaber derfor, at hun holder mig undskyldt. Thi hvad ieg kunde have at skrive om, vil alt erfares af dette brev. Ieg maae afbryde, med kierligst hilsen, og velsignelse over Dem alle; henlevende aller højstærede kiere sviiger-søns forbundne tiener

J. L. de Svanenhielm.»

Kjøbenhavn den 21de april 1791.»

Ikke lenge efter flyttede Svanenhielm med familie til Mariager, hvor der var betydelig billigere at leve end i Kjøbenhavn. Flytningen dertil er rimeligvis foregaaet efter korrespondance med og paa initiativ af tidligere missionær Balwig, som nu var prest her. 1792 fik Muus paany ansettelse i Grønland og rejste derop i vaaren, og om sommeren flyttede Svanenhielm tilbage til Kjøbenhavn i anledning af at Hveysells skulde komme hjem. Fra Mariager medfik han følgende «presteattest»:

«Velbyrdige Hr. Jonas Lillianschiold de Svanenhielm, kongel: grønlandsk kjøbmand, har her i Mariager som i Grønland :/ hvor ieg har kiendt ham i syv aar :/ viist sin sædvanlige christelige, ædle og stille opførsel.

Han communicerede sidste gang d. 29 junij 1792, som herved bevidnes under min haand og segl.

Mariager den 10de julij 1792.

M: Balwig,

provst i Onsild-herred, og
sogne præst til Mariager, Hem og Sem.»

I København boede Svanenhielm nu i fire aar og plejede her omgang med flere tidligere «Grønlendere», deriblandt især grosserer Chr. Fr. Andr. Wulff (1736—1809), som 1751 kom til Christianshaab som kateketelev og senere havde været assistent og købmand i Holsteinsborg til 1767. I vaaren 1797 flyttede Svanenhielm til sin datter og svigersøn Hveysell, som 1794 var bleven sogneprest paa Rømø i Ribe stift. Hos dem henlevede han sine sidste aar og døde paa Rømø preste-gaard 27 dec. 1801 som slegtens sidste mand. Dødsfaldet bekendtgjordes i Berlingske Tidende som følger:

«At min svigerfader Hr. Jonas Lilienschiold de Svanenhielm, forhen købmand i Grønland, 75 aar gl. idag ved døden er befriet fra dette livs lidelser og møie, bekendtgjøres slægt og venner paa min kones og egne vegne.

Rømøe præstegaard den 27de decbr. 1801. *N. Hveysell.*»

Svanenhielm begravedes i Rømø kirke foran prædikestolen 8 jan. 1802. Hans kiste forsynedes med 6 smedede haandgreb og en malet plade paa laaget, ligesom der til begravelseshøjtideligheden anskaffedes «2de lyseplader og to vokslys». Til ligtøj og kisteklæde medgik 20 alen hvid blommet musselin, 16 alen sort nobret fint bay og 20 alen sort krusflor. Til traktement ved begravelsen indkøbtes 20 pund kaffebønner, 12 pund kandis, 1 pund topsukker, 64 stk. kager à 4 sk., tvebakker (∴ kavringer) for 4 mark, 1 tønde øl, 19 kander lemon-brendevin, 2 pund røgtobak og 3 dusin kridtpiber.

Der har altsaa været noksaa stort følge ved jordefærden — et vidnesbyrd om at den gamle Grønlandskøbmand ogsaa har vundet sig mange venner paa den danske Vesterhavssø.

Svanenhielms grav ses endnu i Rømø kirke. Hans datter døde 10 juli 1824 og hans svigersøn 15 april 1829, begge paa Rømø, hvor nogen af deres slegt endnu lever. —

JØRGEN SVERDRUP

Viceprovst.

Jørgen Jørgensen Sverdrup er født den 16 december 1732 paa Petter Dass's fødegaard, den tidligere fogedresidens Nord-Herøy i Alstahaugs prestegæld i Haalogaland som yngste søn af den nuværende Sverdrupslegts stamfar, godsforvalter Jørgen Andersen Sverdrup (1671—1732) og hustru Margrethe Pedersdatter Angell (1691—1779). Faren var død et par maaneder før sønnens fødsel. Juledag 1732 døbt i Herøy kirke «Madme. Margrethe sal. Sverdrupis sit drengbarn nomine *Jürgen*. Test: Monsr. Rasmus Angel, Aagvigen, Monsr. Benjamin Dass Angel, ibd., Monsr. Østen Angel, Nord-Herrøe, Madme. Maren Sverdrup, ibd., Madmselle Judithe Angel, Aagvigen».

Efter farens død blev moren en del aar boende paa Nord-Herøy og tilflyttede derefter sin ejendomsgaard Tilrem i Brønnøy, hvor hun boede til 1763, da hun flyttede til sønnen Peter Jacob paa Lauga i Nærøy, hvor hun tilbragte sin alderdom.

Hun sad i temmelig trange kaar med mange børn, men gennemførte med stor dygtighed og streng økonomi at gi børnene en god opdragelse, faa de fleste af døtrene godt bortgiftet og la de eldre af sønnerne «holde frem til bogen», een blev prest og to tog juridisk eksamen paa morsmaalet. Derved udtømtes imidlertid hendes midler, og hvor meget den yngste søn end havde ønsket at gaa den studerende vej, maatte han opgi det. Han «bestemtes til skriver, hvilken stilling jeg ogsaa i nogen tid beklædte hjemme hos min mor», siger han i sit «vita» i bispeprotokollen for Sjællands stift. Hensigten har vel været, at han skulde ta samme juridiske eksamen som brødrene. Men heraf blev intet.

Da han var henimod 18 aar gammel, kom han ind i en religiøs brydning, som ændrede hele hans livsretning. Hans barndomshjem var meget religiøst. Faren havde været personlig ven af Th. von Westen og delte dennes missionsinteresse, og moren havde opdraget børnene «paa en vis maade grundig i vor hellige religions grundsætninger».

Børnene fik derved et trosgrundlag, som vistnok for alles vedkommende holdt gennem hele livet. Men for Jørgens vedkommende gik det gennem en aandelig krise, hvor han i længere tid «blev plaget af mange tvivl om sandheden af vor hellige religion». At de pietistiske og herrnhutiske strømninger, som i disse aar naaede op til Nordland, ikke var uden skyld heri, er vistnok sikkert. Jørgen Sverdrup bevarede bestandig stor veneration for Herrnhuterne, og hans kirkelige livssyn var sterkt pietistisk farvet.

For at komme ud af sine tvivl bestemte han sig til at studere theologi, men allerede inden han naaede at faa begyndt paa dette studium, var krisen gennemkæmpet og troen urokkelig festnet hos ham.

Saa snart han havde fattet sin beslutning, satte han den i verk og skaffede sig midler til at begynde studierne. Det var navnlig broren Peter Jacob, som tilligemed en kreds af venner forstrakte ham med de fornødne penge, der senere samvittighedsfuldt blev tilbagebetalt. Af moren fik han ved sin nedrejse til Trondheim 40 rd. en gang for alle.

Efter to aars forberedelse hos sin svoger Jacob Hersleb, resid. kapellan i Brønnøy, blev Jørgen Sverdrup 1752 optaget i nestøverste klasse i Trondheims katedralskole, kom aaret efter ind i «mesterlektionen» og dimittertes efter halvandet aars forløb med et udmerket vidnesbyrd af rektor Schønning til Københavns universitet, hvor han 30 juli 1755 tog «examen artium» med karakteren laudabilis og til «privatpræceptor» fik trønderen, prof. C. F. Munthe. Efter «anden examen» 1756 er han antagelig vendt tilbage til Norge og har opholdt sig der et par aar, rimeligvis «conditioneret» som huslærer, hvorefter han 28 juli 1758 tog bakkalaaurgraden og begyndte sit egentlige fagstudium under professorerne Peder Holm og Joh. Otto Bang. Han anlagde sit studium bredt, var meget grundig og ihærdig og erhvervede sig snart ry baade hos universitetslærerne og blandt sine medstuderende som «en brav, flittig, duelig og gudfrygtig student», der «var et lyst hoved og besad mange og grundige kundskaber», og som «anvendte megen flid paa sine studeringer».

Samtidig med at han tog graden søgte Sverdrup ind paa «det grønlandske seminarium». Det kan ikke ha været de dermed forbundne fordele, bolig paa Regensen og en ugentlig pengehjælp, der har faat ham til at foretage dette skridt, idet hans kvalifikationer var mere end tilstrækkelige til at han kunde ha opnaat det samme uden at binde sig til Grønland. Der er derfor ingen tvivl om, at han har ment at ha et særligt kald netop til den gerning. Fra sin hjemegn, hvor Hans Egede var født og hvor mange af Egedeslegten levede, har han sikkert haft kendskab til den grønlandske mission. I hvert fald er

det et faktum, at han i København straks søgte forbindelse med Paul Egede og kom paa ekspektancelisten over dem, der kunde blive tale om at opta paa seminariet. Et par aar senere blev han optat paa dette, tog 17/2 1762 theologisk attestats med laudabilis, holdt kort efter dimisprædiken med samme resultat og var nu forsaavidt færdig til at drage ud.

Han ønskede dog selv noget længere forberedelsestid. Efter et kort besøg i Norge for at ta afsked med sin mor og slegt, som han aldrig senere gensaa, kastede han sig med stor iver over studiet af grønlandsk og gav sig ogsaa i kast med fysik, zoologi og botanik for derved at dygtiggøre sig til at yde bidrag til kendskabet af Grønlands naturforhold. Han skulde egentlig udsendes 1763, men bad om tilladelse til at vente endnu et aar for yderligere at «perfectionere sig», uagtet det kneb for ham at subsistere i København. Paa missionskollegiets møde 18/10 hedder det i referatet: «Da bemeldte Sverdrup har anvendt al sin tiid et par aar paa at gjøre sig duelig til missionens tjeneste, ey alleene ved at legge sig efter sproget, men og efter physiqven og i sær botaniquven, saa beder han, at ham nu til vinter maa naadigst forundes I favn brænde, den han ey for fattigdom kan anskaffe sig.»

16/3 1764 fik han endelig kongelig vocation «som missionarius ordinatus at gaae til Jacobs-Hafn udi Grønland», blev ordineret i Frue kirke 6 april af biskop Harboe og gik i begyndelsen af maj ombord i skibet «St. Peder» for at opgaa til sit bestemmelsessted.

Jørgen Sverdrup var særdeles veludrustet til missionærgerningen i Grønland. Hans nordlandske hjemstavns barske natur, den strenge opdragelse i hjemmet og de yderst spartanske livsforhold, han fra barndommen af var bleven vænnet til, kom ham i høj grad tilgode i en virksomhed, hvor haardførhed og nøjsomhed var uomgængelige betingelser for fuldt ud at kunne gøre fyldest. Han siger selv, at han som «den der er født under en haardere clima end nogen nuværende missionaire» egner sig godt til at holde ud i Nordgrønland. Og fra første færd var det hans agt at gi Grønland sin manddomstid. Han siger selv langt senere, at det altid har været hans faste forset «at blive i Grønland, indtil den, hvis befaling ingen kan imodstaae, selv behager at lade mig repatriere». —

Det var ikke lette forhold, Sverdrup som ung missionær gik ind til. Missionen i Diskobugt var efter en kort blomstringstid i begyndelsen nu kommen ind i en nedgangsperiode, dels paa grund af hyppigt missionærskifte, dels paa grund af modstand fra forskellig side indenfor koloniens verdslige administration, og maaske navnlig fordi dette

havde bevirket, at den af missionærerne, paa hvem hele arbejdet en tid hvilede, i fortvivlet selvopgivelse havde berøvet sig livet.

Sverdrups nærmeste formand Christen Fabricius, ældre halvbror af den i Grønlands historie bekendte Otho Fabricius, havde paa grund af øjensvagthed maattet hjemgaa uden varsel 1763, og den Jakobs-havnske menighed, der var ret faatallig i sammenligning med de omgivende hedninger, havde saaledes været presteløs et aar. Dette havde bl. a. haft den følge, at 3 gamle kvinder var bleven drebt under navn af «hekse». De var ganske vist selv hedninger, og det var hedninger, som havde anstiftet drabet, men i dette havde nogen af de døbte taget del, halvvejs tvunget af de andre. Sverdrup fik straks ved sin ankomst med denne uhyggelige sag at gøre og maatte herunder gøre den dobbelte, nedslaaende erfaring, baade at han selv foreløbig intet synderligt kunde udrette paa grund af manglende sprogfærdighed, og at han ikke engang kunde stole paa sin medhjælper.

Da missionær Fabricius rejste hjem, havde han overladt menigheden i Jakobshavn til den danske kateket Jacob Povelsen Møller. Denne var en velbegavet mand, der talte sproget flydende og forstod at omgaa de indfødte. Han havde udvist betydelig dygtighed og ofte haft ansvarsfulde hverv betroet. Fabricius nærede derfor ingen betenkelighed ved midlertidig at betro ham ledelsen, ligesom missionskollegiet betragtede Sverdrup som særdeles velhjulpet med ham ved sin side.

Det viste sig imidlertid snart, at kateketen — som ogsaa efter Sverdrups mening «ved enhver nye missions ankomst skulde være hans lys og løgte saavel i henseende til sproget som menighedens tilstand» — i høj grad skuffede den forventning, man havde haft til ham. I det aar, Jacob Møller forestod missionen i Jakobshavn, var der begyndt hos ham et religiøst svermeri, som nu snart slog ud i lys lue. Han mente «at være besadt af Guds aand, naar den kom over ham» og gav sig nu til ved aftenbønnen, der om vinteren holdtes i de døbtes huse, at docere forskellige svermeriske lærdomme, som ikke lod Grønlænderne, der af naturen har nogen hang til mystik og svermeri, upaavirkede. Blandt andet erklærede han sig istand til at opvekke døde og at ha faaet den mission at rense menigheden for qavdlunáq'ernes (Europeernes) urene surdejg. I den anledning «brugte han istedenfor at holde bøn at tale ondt om de danske til de forsamlede Grønlændere, og at tillægge dem alle forskellige forseelser, laster etc.». Men det værste var, at han opstillede en ny lære om «polygamia simultanea» — samtidigt flerkoneri — som skulde være tilladt for de udvalgte og troende, og erklærede selv at ville gaa i spidsen ved at tage sig en medhustru.

Saasnart Sverdrup kom under vejr med dette, tog han hele ledelsen af menigheden i egen haand og forrettede ogsaa selv aftenbønnen i husene. Men nu indfandt kateketen sig der hvor andagten holdtes, og forstyrrede den ved at raabe op, haane presten for hans mangelfulde grønlandsk og i det hele taget gøre optøjer i den grad, at de tilstedeværende «bleve forargede og ikke kunde bare sig for latter». Uagtet Sverdrup i det længste bar over med ham og prøvede paa at «omgaaes ham som en medbroder», blev der tilslut ikke andet at gøre end at suspendere kateketen og faa ham hjemsendt til Danmark med første skib. Men Møller havde da opnaat at gøre stillingen saa vanskelig for Sverdrup og forholdene saa forvirrede, at det tog meget lang tid at faa genoprettet det tabte. Endnu i den sammenfattende oversigt over missionens tilstand, som Sverdrup i vaaren 1789 efter sin endelige tilbagekomst til Danmark afgav til missionskollegiet, erklærer han, at «den uorden, som ved anno 64 havde indsneget sig, spores endnu». Og blandt befolkningen havde han som følge af denne sag længe ord for at være «en isumalutok, eller af et ondt gemytte, blot fordi ieg med ord og miiner har givet tilkiende mit mishag over deres uordentligheder» — ja han var endog i den første tid gentagne gange udsat for korporlig overlast, saa han ikke var mere sikker paa sit liv end at han i sin indberetning 1765 ansaa det for ikke udelukket, at denne kunde blive «det sidste brev til collegiet» fra ham.

Hos sine overordnede i hjemmet fik han ikke megen støtte. Paul Egede ansaa ham for «en melancholicus», og skønt collegiet billigede hans fremgangsmaade med kateketen, udsendte man dog denne paany aaret efter — dog ikke til Jakobshavn — og var i det hele taget mest tilbøjelig til at anse sagen for nervøs overdrivelse fra Sverdrups side.

1765 udsendte man en afløser til Jakobshavn og beordrede Sverdrup til Claushavn for at overtage missionen i Diskobugtens sydlige del. Skønt dette egentlig maatte blive en stor lettelse for ham, vilde han dog paa ingen maade bort fra Jakobshavn, men blive paa stedet og selv forsøge at faa bragt orden i forholdene fremfor at overlade vanskelighederne til en nyankommen, hvad han ansaa for uforsvarligt baade overfor denne og menigheden. Han blev derfor, hvor han var, og bad collegiet undskylde sin overtredelse af dets ordre. —

Fra een side set kan det siges at være en lykke, at Sverdrup saa tidligt mistede sin medhjælper og maatte klare sig paa egen haand. Han var maaske aldrig blevet til det, han blev, dersom ikke dette havde været tilfældet. Han blev derved tvunget til at lære sig sproget nesten udelukkende ved omgang med befolkningen og fik saaledes lejlighed til ganske anderledes at komme denne nær ind paa livet end de fleste andre missionærer, der tog deres sprogundervisning hos kate-

keterne. Han blev ligeledes nødt til selv at danne sig sin arbejds- metode, hvorved han undgik den fristelse, som laa nær og som adskil- lige faldt for, at overlade altfor meget til kateketen og i for høj grad rette sig efter dennes raad og anvisninger. Naar hans ven og nabo Egede Saabye mange aar senere udtaler, at han lærte af Sverdrup og «ved at agte paa hans embedsførelse, hvad det betydede at være præst i Grønland», saa er dette utvivlsomt en frugt af at Sverdrup saa tidlig og saa fuldstændig maatte staa paa egne ben i sin missionærvirk- somhed.

Med stor energi og selvopofrelse gav han sig hen i denne. Hans hjemsendte indberetninger vidner højt herom trods deres yderst knappe og beskedne meddelelser. Han lod ingen lejlighed gaa forbi til at «opvække» hedningene. Det var langt fra ham at sidde hjemme og vente paa, at disse skulde komme og melde sig til daabsundervisning. Han opsøgte dem ikke blot i selve kolonien og omegn, men rejste ud til de pladser, ofte fjerne, hvor de opholdt sig, baade vinter og som- mer. Han gik til dem paa deres fangst- og fiskepladser, slog følge med dem, naar han mødte dem paa sine daglige motionsture, tog dem ind i sin stue, naar de kom til ham i hvilketsomhelst ærinde, og førte lange — ofte timelange — samtaler med dem for at vende deres sind mod Gud.

Naar de saa var bleven «opvakt», tog han fat paa deres «oplæring», idet de optoges i menigheden som katekumener og deltog i hans dag- lige daabsundervisning, som imidlertid kun kunde foregaa regelmæssigt om vinteren, naar de ikke flakkede om paa fangstrejser, og som derfor maatte drives med dobbelt kraft i den tid, de opholdt sig paa vinter- pladsen. Og af hensyn til deres daglige erhverv maatte han legge undervisningstimerne dels tidlig om morgenen, inden sælfangerne tog ud, dels om aftenen, naar de var kommen hjem. Ofte læste han med dem baade morgen og aften og flere timer hver gang, især naar daabs- tiden nærmede sig.

Samtidig øvede han prestegerning i menigheden, som ved hans ankomst talte ca. 80 sjele, holdt Gudstjeneste for dem om søndagen og en tidlang ikke blot aften- men ogsaa morgenbøn i deres huse om hverdagen, ved hvilke lejligheder han indførte katekisation for at bøde paa de døbtes tilbagegang i kristendomskundskab, og gennemgik her de kristne tros lærdomme og søndagsevangelierne. Endelig holdt han hele vintertiden igennem 5 à 6 timer daglig skole for menighedens børn.

Hertil kom en anden side af hans gerning, som han med sin ualmindelige samvittighedsfuldhet ogsaa gjorde meget af. Han var jo ogsaa prest for «kolonisterne», 3: Europeerne ved stedet, og for

dem holdt han en kort andagt hver morgen foruden at han holdt Gudstjeneste for dem paa morsmaalet for det meste hver søndag.

Den danske Gudstjeneste holdtes i en stue i «kolonihuset», den grønlandske samt katekumenundervisning og børneskole derimod i hans eget hus, en lille bjelkebygning, der laa meget ubekvemt til, afsides og langt fra Grønlenderbyen, og hvortil adgangen var ad en smal og ofte glat fodsti i fjeldkanten langs havnebugten — hvorfor det gentagne gange «arriverede» Sverdrup i den mørke tid om høsten, naar føret var glat, at snuble og falde i vandet.

Hans eneste opholdsstue var meget lavloftet, idet det oprindelige gulv var opraadnet og et nyt, for at undgaa fugtighed, lagt højere op, saa at han neppe kunde staa oprejst under loftet. Midt i stuen var anbragt et par tømmerstøtter for at afstive det brøstfeldige loft, hvis bjelker var knekket under vegten af handelsvarer, der i sin tid havde været opmagasineret der.

Denne stue maatte altsaa foruden til studerekammer, spise- og soverum for Sverdrup tillige tjene baade til kirke og skole, hvor der daglig opholdt sig et stort antal «skindklædte, skidne og stinkende børn» — indtil han ikke kunde udholde dette længere og paa egen bekostning lod opføre et skolehus nermere ved Grønlenderbyen. Derimod maatte stuen i mange aar vedbli at fungere som kirkelokale for den stadig voksende indfødte menighed.

Alt øvrigt maatte foregaa i de grønlandske vinterhuse. Hvad dette vilde sige dengang, faar man et begreb om ved følgende beskrivelse af en samtidig: «huset er ikke meere end halvt saa høit og bredt som bøndernes svinestier i Danmark, og i indgangen ligger dagligen meere end 30 bidske hunde, Grønlænderne tilhørende, giennem hvilke missionairen skal hazardere sit ansigt, naar han næsegruus paa hænder og fødder maae krybe igiennem den lange og ureene grav for at komme ind i hytten».

Iøvrigt byggede Sverdrup sig senere selv et hus paa almindelig grønlandsk maner og boede deri nogen vintre for at være nermere ved menigheden, men hans helbred led sterkt derved, især hen paa foraaaret, naar hytten ved dagvarmen blev fugtig, ligesom han fik sine ejendele «bedærvede» derved.

Om sommeren fulgte Sverdrup de døbte paa deres lange fangstrejser helt ned til Sydgrønlands grænse ved Holsteinsborg, og naar han kom tilbage derfra, benyttede han tiden til høst til at berejse sit store distrikt — hele den nordlige del af Diskobugt — og tilse kolonien Ritenbenk 135 km. mod nord, som ogsaa hørte til hans «sogn» og hvorhen han tillige foretog ofte meget besværlige og farefulde vinterrejser paa hundeslede. Et af de første aar, han var i landet, kom han

ud i en forrygende snestorm og maatte overnatte i det fri i over 30 graders kulde. Han forfrøs herunder sin højre haand aldeles til op over haandleddet, der gik koldbrand deri og han havde nær mistet armen. Dette blev dog undgaat efter mange ugers svære lidelser, men han fik aldrig mere den samme kraft i armen som tidligere. En anden gang havde han en meget strabadsøs hjemrejse fra Ritenbenk om høsten, idet han bl. a. med sit mandskab maatte tilbringe 8 dage under aaben himmel og uden at kunne faa stort andet at leve af end muslinger, som de samlede op i strandkanten. —

Sverdrups levemaade var yderst tarvelig. Hans stue var kun udstyret med nogle faa haarde træstole, et fyrretræsbord og et sengested «med cattuns omhæng» foruden et par reoler med bøger. Hans aarlige gage udgjorde kun 150 rd. foruden et saakaldt «speceritillæg» til værdi 50 rd. Hans daglige kost bestod for en meget stor del af grød og erter med salt kød, dog vænnede han sig hurtig til «grønlandsk» mad, sælhundekød og tørret fisk; hvilket vistnok i forbindelse med stadig virksomhed og daglig motion var det der frelste ham fra datidens svøbe for de fleste Europeere i Grønland, skørbugen. Han udtalte selv i 1767, at han «nu i en 3de aars tiid er bleven afvænnnet fra alle beqvemmeligheder, kan finde mig i om sommeren at flakke om blandt Grønlænderne i deres tælte, og om vinteren at opholde mig i deres meget soedede huuse».

I sin knapt tilmaalte fritid drev Sverdrup med iver botaniske studier, samlede og hjemsendte idetmindste 3 herbarier med en mængde af de i Grønland sjeldnest forekommende planter, som her fremkom for første gang. Hele sin Grønlandstid igennem foretog han tillige regelmæssige meteorologiske observationer. Om noget af dette eksisterer endnu, er mig ubekendt. Selv bekymrede han sig i sin store beskedenhed ikke om at faa resultaterne af sine undersøgelser offentliggjort. At de derimod er draget til nytte af andre, er en afgjort sag, bl. a. benyttede Paul Egede sig af hans botaniske samlinger. Hans naturvidenskabelige resultater har i det hele taget sikkert delt skebne med hans forskellige sproglige udarbejdelser: de blev alle mer eller mindre benyttet, men — altid uden at hans navn saa meget som nevnedes! —

Det varede ikke saa meget lunge inden Sverdrup opnaaede en efter datidens forhold enestaaende færdighed i det grønlandske sprog. Alle-rede efter et par aars forløb skulde ingen med rette ha kunnet haane ham for slet sprog eller daarlig udtale. Selv om det ganske naturligt lunge vedblev at volde ham besvær og anstrengelse at udarbejde en saadan afhandling, som en datidsprædiken sedvanlig var, paa grønlandsk,

saa naaede han snart at kunne bevege sig frit i daglig tale og forstaa alt hvad de indfødte talte med ham om.

Derimod varede det længe inden han kunde komme rigtig ind paa livet af befolkningen og vinde dens tillid og fortrolighed.

De første par aar stod det direkte missionsarbejde nærmest i stampe. Sverdrup kunde ikke vinde gehør hos hedningene. Missionen var «kommen i despect og miscredit» paa grund af affæren med kateketen. De udøbte mødte ganske vist presten med venlighed, men indtog en afvisende holdning overfor hans kristendomsforkyndelse, og katekumenernes antal øgedes lidet.

I menigheden holdtes arbejdet vel som omtalt i gang ved Sverdrups personlige energi, men de døbte stod stadig langt tilbage i kristelig erkendelse. Mange var bleven sløve og ligegyldige, varmen og iveren var borte, de havde «forladt den første kærlighed». *Livet* hos de kristne var ligeledes i tilbagegang. Der var splid og uvenskaber imellem dem, og usædelighed havde grebet sterkt om sig. Det var selvfølgelig det nye dogme for polygami, doceret af menighedens egen gamle lærer, der havde bragt forvirringen ind i sindene hos de «over 200 Grønlændere ved Jacobshavn, hvoraf endda de fleste ere udøbte». Disse sidste nærrede nu absolut ingen betenkeligheder mere ved at leve i flerkoneri eller ligefrem usædelighed — og nogen af de døbte begyndte at blive smittet af eksemplet og talte om at ta sig medhustruer, en enkelt *havde* allerede gjort det. Sverdrup udtalte efter et par aars forløb, at det ikke kan ventes, at «saa hastig af Grønlændernes sind vil kunne udryddes den miscredit, som religionen var kommen i, da de saae deres gamle lærer selv under gudfrygtighedens skin at foretage de lastværdigste ting».

Formaninger syntes foreløbig at være spildt. De fleste var bleven døde paa det øre. Hertil bidrog navnlig, at kateket Møller ikke blot havde talt nedsettende om Sverdrups person, men ogsaa ligefrem modarbejdet hans forkyndelse. Under hele sin virksomhed i disse første aar havde han «dag og nat lidt fortræd og forfølgelse, deels af een, deels af en anden» — og han siger udtrykkelig, at det altsammen er «stammende fra Jacob Povelsen».

Hertil kom, at «kolonisterne» — der ikke bestod af lutter helgener — ikke sympatiserede med Sverdrups pietistiske livssyn og kristendomsforkyndelse — og desuden var mindre tilfredse ved udsigten til at han gennem sin stadig tiltagende sprogfærdighed skulde komme altfor meget ind i Grønlændernes fortrolighed, hvorved han let vilde blive en betydelig modvegt mod deres egen indflydelse. Denne holdning hos hans landsmænd bidrog naturligvis hellerikke til at styrke hans stilling i den grønlandske menighed. Endnu i 1769 fandt han

anledning til at udtale, at hvis det ikke var for hans samvittigheds skyld — idet han jo ogsaa var prest for «kolonisterne» — skulde han helst bo «saa langt fra de Danske som mueligt», thi for sit personlige vedkommende foretrak han langt «Grønlandernes eenfoldige omgang» for hines selskab og naboskab. —

Sverdrup fortsatte dog uanfegtet af al modstand og træghed sin virksomhed i det begyndte spor. Og da han indsaa, at han maatte arbejde paa langt sigt, tog han allerede aaret efter sin ankomst — medens han ventede paa at befolkningens sind skulde undergaa en ændring — fat paa at uddanne unge mennesker til vordende medhjelpere i kirke og skole. Det var det første systematiske forsøg paa at uddanne landets egne børn til «nationalkateketer» i den bevidste hensigt at de skulde afløse de danske kateketer. Sverdrup saa klart, at her laa en af missionens største fremtidschancer, og han fortsatte denne virksomhed mere og mere rationelt gennem hele sin Grønlandstid.

De første aars modgang og vanskeligheder kunde dog ikke trods noksaa forceret virksomhed undlade at udøve tryk paa Sverdrups sind, og han overfaldtes ofte af sterk ensomhedsfølelse, som kun hans levende tro og indlevethed med Gud hindrede i at tage helt overhaand. Men det bevirkede, at han begyndte at tenke paa at tage sig en hustru. Først mente han at ville rejse hjem for at udsøge sig en saadan i fedrelandet. Men forholdene gjorde, at han opgav denne tanke, idet han bl. a. ikke mente at kunne forlade sin virksomhed et helt aar. 1768 forfærdede han imidlertid baade missionskollegiet og slegt og venner med den meddelelse, at han aaret før den 26 oktober «efter foregaaende tillysning og Guds paakaldelse i Jesu navn blev viet til enken *Marianna Grætzie*». Hun var født ca. 1739 af ublandet eskimoisk herkomst og døbt som halv- eller helvoksen samt havde været gift med en dansk bødker Wilhelm Grætzie, med hvem hun havde en søn og to døtre i alderen fra 6 til 1 aar. Vielsen fandt sted i Cloushavn og foretoges af Sverdrups gamle skolekammerat og ven, missionær Caspar Drejer.

Som motiv til sin handlemaade angav Sverdrup især at han ved egteskab med en indfødt vilde faa en enestaaende anledning til at komme ind i befolkningens sprog og tankegang, vinde dens tillid og fortrolighed, bedre kunne rejse omkring iblandt den om sommeren og holde længere ud i landet. Han la dog hellerikke skjul paa, at en af aarsagene til hans beslutning var, at han ikke mente at kunne byde «et dansk fruentimmer» de kaar, han maatte leve under i Jakobshavn.

Sverdrup indsaa meget vel, at han udsatte sig for sine overordnedes mishag og sine venners misbilligelse ved det skridt, han havde gjort. Men han fandt «alle indvendinger igiendrevne i Lucas 14,26 f.». Han fik hellerikke senere aarsag til at fortryde sit valg, omend han to aar

senere lidt bittert klager over, at «alle mine venner og velyndere have ophævet al correspondance med mig». Hustruen blev ham ikke blot, som han havde ventet, et bindeled til befolkningen, men ogsaa en udmerket medhjælp. —

Paa dette tidspunkt var arbejdet endelig begyndt at krones med held. Sverdrups utrættelige nidkærhed og sagtmødige udholdenhed kunde ikke i lengden vedblive at la sindene upaavirkede. Hans Kristusbaarne personlighed og uselviske færd drog mange, hans varme og indtremgende vidnesbyrd endnu flere — og da han nu ved sit giftermaal ligesom blev «en af deres egne», var ageren moden til høst. En «haard grasserende sygdom» i 1768, af hvilken han ogsaa selv blev angrebet, men under hvis forløb hans og hustruens selvforglemmende deltagelse og opofrende hjælpsomhed rigtig la sig for dagen, havde yderligere gødet jordbunden. Og nu begyndte der en sterk og dybtgaaende vekkelsesbevægelse blandt befolkningen. Hedningerne strømmede til i stadig større tal og forlangte daabsundervisning. I vinteren 1768 døbtes 13, to aar senere var menighedens tal steget til 125, uagtet epidemien havde bortrevet mange og endel var flyttet bort paa grund af misfangst. I vinteren 1772 var nogen og tredive bleven døbt og antallet af kristne steget til 204 i Jakobshavn og 30 i Ritenbenk.

De allerede døbte grebes i lige grad af bevægelsen. Kirkegangen tiltog, saa alle rum i «prestegaarden» fyldtes og mange stod paa marken udenfor de aabne vinduer. Sverdrup fik saa meget at gøre, at han ofte maatte «gaae uforberedt til de vigtigste forretninger». Han og hustruen gik stadig rundt i husene og opholdt sig ofte hos Grønlanderne til langt ud paa natten. Traditionen vidste endnu i min Grønlandstid at berette om dette og om, hvorledes begærligheden efter Guds ord voksede, saa alle bøgger blev revet bort, saasnart de kom. Den havde ogsaa opbevaret et rørende træk om en fattig enke, som havde lært at læse og hvis højeste ønske det var at faa et nyt testamente. Da saa bøggerne kom om sommeren med skibet, la Sverdrup i hemmelighed et under hendes brikseskind og bortfjernede sig hastig for gennem kighullet i tarmskinsruden at være vidne til hendes glæde, da hun fandt det.

— Sverdrup havde allerede i 1769 faat opfordring til at komme hjem til forhandling med missionskollegiet neste sommer. Men da tiden kom, kunde han ikke rejse for vekkelsens skyld. Endnu 1771 var han ikke istand til at forlade menigheden og arbejdet, der maatte «smedes, mens jernet var varmt». Der havde ligeledes været tale om, at han skulde overta den i 1769 oprettede mission ved Egedesminde, men hellerikke det hverken vilde eller kunde han. Men omsider i 1772 kunde hjemrejsen ikke længere opsettes. Da kunde han ogsaa med rette sige: «min gierning har ved Guds naade ikke været forgieves». Missionær

Tulle, som paa hans opfordring flyttede fra Egedesminde til Jakobs-havn for under hans fraværelse at forestaa missionen der, forefandt en menighed «som med rette kand fortiene navn af en velindrettet mission, der noksom vidner om dens retsindige og brave lærers utrettelige fliid, saavel med de voxnes som med de unges underviisning». —

De forhandlinger, som Sverdrup af missionskollegiet var kaldt hjem til, drejede sig navnlig om oprettelsen af et *tilsynsembede* i Grønland. Om dette spørgsmaal havde der allerede staaet overvejelser paa i nogle aar, og det var 1769 bleven tilbudt Glahn i Holsteinsborg at blive provst for Grønland. Han ønskede imidlertid ikke at overtage en saadan post, men havde henvist til Sverdrup. Ogsaa Paul Egedes opmærksomhed var rettet paa denne, men han ønskede tilsynsombudet delt i to, saaledes at der blev eet provsti i Nord- og eet i Sydgrønland, idet han med rette hævdede, at een mand ikke vilde kunne bestride tilsynsrejser i *hele* det vidtstrakte land.

Sverdrups forhandlinger med kollegiet i København resulterede da i, at han 26 marts 1773 udnevntes til *viceprovst*¹ og *visitor* for Nordgrønland med 100 rd. tilleg i løn. Hans provsti kom til at omfatte kolonierne Egedesminde, Christianshaab, Clauthavn, Jakobshavn, Ritenbenk, Ūmánaq og Upernavik, hvortil senere kom Godhavn paa Diskoøen, alle med tilhørende store og vidtløftige distrikter. Visitatturnusen skulde endes i løbet af 3 aar, derefter skulde provsten tilbringe et aar «ved sin egen mission» for saa at paabegynde turnusen paany. I dennes andet aar skulde visitorator tillige foretage en rejse til Holsteinsborg for der at mødes med Sydgrønlandsprovsten til konference.

Det vesentligste ved hans tilsynsgering var følgende:

at undersøge de døbtes og katekumenernes kundskab, levnet og næringsmidler;

at efterse missionens indretning og økonomi de forskellige steder og udtenke forbedringer deri;

at undersøge og indberette om missionærernes opførsel, fremgang i sproget og gerning i det hele taget,

at varetage danske og grønlandske missionsbetjentes og efterladtes interesser juridisk;

at katekisere med unge og gamle i menigheden;

at indsette missionærer og kateketer;

at være forligsmand i stridigheder handel og mission imellem;

at ordne missionærernes omflytninger.

¹ Da Paul Egede bar titel af «proust for den grønlandske mission», blev tilsynsmændene i selve landet «viceprovster».

Endvidere skulde provsten «i særdeleshed arbejde paa Nye Testamentes og andre bøgers sproglige forbedring», forfatte og indsende en geografisk og økonomisk beskrivelse af distrikterne samt saavidt lejlighed gaves «gjøre iagttagelser i naturhistorien fornemmelig i de poster, som kunde have nogen indflydelse i landets oeconomie og handelens fremtarv».

Da viceprovsten for Sydgrønland, Islendingen Egil Thorhallesen, der var udnevnt samtidig med Sverdrup, allerede hjemgik efter to aars forløb, blev der ingen ny udnevnt i hans sted, men Sverdrup beskikkedes til provst for *hele* Grønland, dog uden forpligtelse til at foretage visitatsrejser «i Syden». Dette vilde hellerikke ret vel kunne ha ladt sig gøre. Det kunde være galt nok at skulle visitere et provsti, der spendte over et omraade fra ca. 67 til godt 73 nordlig breddegrad. Alle rejserne maatte jo foretages i baad, tildels i grønlandsk konebaad, og strakte sig over det meste af den korte sommertid. Der maatte medføres alt til livets ophold nødvendigt — mad til visitorator selv og hele besetningen, telte, sengetøj, forskelligt overtøj, klær til skiftning, mange par fodtøj, kedler og kokekar, paa visse strekninger endog brenndsel — alt foruden provstens embedsdragt, kirkebrød og altervin, bøger, papir og skolerekvisiter m. m.

Det gjorde sig snart bemærket, at missionen havde faat en overledelse i selve landet. Der kom mere ensartethed i arbejdet, sørgedes for oplæring og ansettelse af kateketer, hvis arbejde reguleredes ved en instruks efter Sverdrups forslag. Der kom bedre system i skoleundervisningen, og forsyningen med bøger og skolemateriell blev mere ensartet og større. Der indførtes en ordentlig administration med ensartede regnskaber og indberetninger og autoriserede protokoller, kirkebøger og kopibøger, og der indrettedes arkiver ved missionerne. Respekten og interessen for missionen højnedes ikke blot blandt den indfødte befolkning men ogsaa blandt Europeerne i landet ved at en personlighed som Sverdrup stod i spidsen for den, og snart bad købmændene i Ritenbenk og Godhavn provsten skaffe missionærer til deres kolonier — den sidste tilbød endog personlig at yde et ikke ringe bidrag til en eventuel missionærløn.

Det var dog langtfra, at Sverdrup følte sig tilfreds i sin nye stilling. Provstegeringen og de lange og stadige visitatsrejser blev ham efterhaanden mer og mer utilfredsstillende, og manglende forstaaelse fra missionskollegiets side for hans forslag og indstillinger trættede ham ud, medens hans egentlige interesse var og blev at være prest for menigheden og missionær for hedningerne. Det varede derfor ikke længe, før han begyndte at slaa paa at ville frasige sig «det saa kaldede viceproust og visitorator embede», men uagtet hans ønsker herom frem-

traadte i stedse sterkere form, vedblev kollegiet stadig at vende det døde øre hertil, og han slap aldrig ud af stillingen saalenge han var i landet. Tvertimod blev der i de nærmeste aar ved forholdenes magt lagt stedse større byrder paa ham, idet nesten bestandig et eller flere missionariater stod ledig og han maatte paatage sig bestyrelsen af dem foruden sit eget. Hertil kom, at vekkelsen uddybedes og bredte sig over hele Diskobugt, saa at han kom til at staa i saa stor en virksomhed som aldrig før. Her udfoldede hans vældige arbejdskraft sig imidlertid rigtig i sin fulde styrke. Hans arbejdsevne voksede med kravene — og han, der sletikke var nogen legemlig sterk natur, fik paa nesten forunderlig vis helbred og kræfter til dette. Som eksempel skal nevnes, at i de to aar — 1778—80 — da han vikarierede i Clauthavn og Christianshaab, besøgte han disse distrikter ikke mindre end *ti* gange, opholdt sig altid flere dage ad gangen paa hvert beboet sted, foretog Gudstjenester, kirkelige forretninger og katekumendaab, skoleeksaminer samt besøg hos og samtaler med hedningene, af hvilke han vandt adskillige, saa at der var et anseligt antal katekumener, da stederne atter fik egen missionær. Desuden foretog han netop i disse aar kateketuddannelse i større stil end hidtil og fik endda tid til en ikke ringe literær virksomhed, omplantede bl. a. en række salmer til grønlandsk og foretog helt nye oversættelser af Luthers katekismus, Pontopidans forklaring og dele af ritualen. —

Allerede kort efter sin første ankomst til Grønland var Sverdrup begyndt at arbejde paa at skaffe den Jakobshavnske menighed bedre forsamlingslokaler, men uden held. Under sit Københavnsophold førte han paany langvarige forhandlinger derom baade med missionskollegiet og handelsdirektionen og tilbød endog selv at ville deltage i bekostningen med et beløb af indtil 200 rd. — men atter uden held. Det eneste han opnaede, var at presteboligen blev flyttet ned til Grønlanderbyen og fik en uvæsentlig udvidelse.

I vaaren 1777 gav imidlertid en særlig vellykket hvalfangst Sverdrup anledning til at iverksette en plan, han længe havde næret, idet han under Gudstjenesten den paafølgende søndag opfordrede menigheden til at samle bidrag til en kirke- og skolebygning. Tanken slog saa sterkt an, at der allerede samme sommer kunde hjemsendes et større parti spek og endel hvalbarder, der i Danmark udbragtes til omtrent 500 rd. Indsamlingen fortsattes stadig, Sverdrup byggede en spekkiste til at opbevare det indsamlede i til hjemsendelsen, 1779 udsendtes de første materialer, og aaret efter opførtes Zionskirken i Jakobshavn ved siden af prestehuset i en lille vig ud imod Diskobugt. Sverdrup var selv bygherre og tildels medarbejder under opførelsen. Omkostningerne ved bygningen beløb sig til ca. 2000 rd., af hvilke menigheden bidrog med ialt 1500 rd. i Sverdrups tid. Kirken var

en 24 meter lang og 11 meter bred tømmerbygning med taarn og klokke, kirkerum, skolestue og kateketkammer, staar endnu og benyttes stadig som kirke. I den nyeste tid har den dog som følge af grundens forskydning maattes flyttes højere op paa fjeldet og delvis ombygges.

Den gamle provst vidste nok hvad han gjorde, da han fik rejst den store bygning — til nær op mod nutiden den største i Nordgrønland og navnlig for sin tilblivelsestid som en hel domkirke. Han vilde skaffe sit kære Jakobshavn et Gudshus, hvori ogsaa fremtidens menighed kunde samles, naar «hedningenes fylde» var gaaet ind deri. Om han havde kunnet være med og set den gang i 1914, da vi ved det store samfundsstevne i Jakobshavn var ca. 700 mennesker samlet i Zionskirken — det vilde have frydet hans hjerte!

Hvad kirken har betydet for den gamle provst selv, og hvor stort et fremstød i aandelig vækst hans menighed har faat ved at den selv var med til at rejse den, er let at se. Dens betydning for Diskobugt — ja for hele Nordgrønland som pionér for kristendommen i en tid, da mere end halvdelen af befolkningen var hedninger — kan ikke overvurderes. Man faar en lille anelse derom ved Myhlenphorts bemærkning i sin journal, da han paa rejsen til sit første hjem i Grønland besøgte Jakobshavn 1786: «Provst Sverdrup viste mig kirken, som stoed tæt ved hans huus. Denne kirke er den eeneste i heele nordre Grønland.» Den staar som et megtigt vidnesbyrd om Sverdrups position hos befolkningen og om den anseelse, hans personlige færd havde tiltvunget sig ogsaa hos hans landsmænd i Diskobugten, idet disse saa godt som alle gav bidrag til kirken. —

Sverdrups anseelse stod nu paa sit højdepunkt. Grønlenderne, baade kristne og hedninge, modtog ham, hvor han kom, med kærlighed og ærefrygt, og hans ord havde vegt i de videste kredse. Europeerne omfattede ham med respekt og højagtelse, og det synes som han var blevet et slags forsyn for dem alle, nær og fjern, tilkaldt og raadspurgt i alle mulige anledninger. Da landets højeste myndighed, inspektorerne, oprettedes i 1782, og den nyindførte ordning af handelens forhold gled igennem saagodtsom uden gnidninger eller konflikter i Nordgrønland i grel modsetning til i Sydgrønland, og det gik betydelig lettere med afskaffelse af misbrug hist end her, saa skyldes det i første række hans indflydelse. Han jevnede og mæglede mellem handelsbetjentene og inspektøren, til hvem han straks kom i det bedste forhold, og lettede for alle parter overgangen fra det gamle system til det ny.

Nu begyndte imidlertid hans helbred at svigte, og han søgte paany at blive befriet for tilsynsembedet, men uden resultat, idet missionskollegiet blot for hver gang bad ham blive ved og gav ham et

Men nu stødte sygdom og familiesorger til. 9 maj 1785 døde hans hustru under en epidemi og aaret efter hans kæreste steddatter, og han begyndte nu for alvor at tænke paa hjemrejse. Det trak dog ud i flere aar, før han kunde beslutte sig til at bryde op, fordi arbejdet og landet bandt ham. Endelig 1787 meddelte han kollegiet sin beslutning at ville repatriere neste aar og bad om, at et embede maatte staa rede til ham; det maatte være i Norge, da han savnede baade midler og indsigt til at overtage et landbrug, knyttet til en dansk prestegaard. Han nevned en række prestekald, fra syd til langt op i Nordland, som han kunde ønske sig.

Da tiden kom, var han nær bleven alligevel og havde — da hans eftermand allerede var kommen til Jakobshavn aaret før — truffet anstalter til at slaa sig ned i Ritenbenk. Han rev sig dog omsider løs og holdt afskedsprædiken 27 august 1788, hvorefter han gik ombord paa skibet «Friheden», som tre dage senere lettede anker, medens koloniens salutkanoner tordnede — og skibet stod ud af havnen, forbi de

Jakobshavn + Grønland den 30 Juli 1788.

*Sverdrup
repatrierende Skibf.
om aare.*

mange skindklædte mennesker, der besatte fjeldene for at tilvinke ham det sidste farvel, og forbi «prestegaarden» og Zionskirken, hvis spir var det sidste, han øjnede af sit mangeaarige hjem.

Sverdrup havde saavist ikke høstet guld af sit lange Grønlandsophold. Hans hele bagage bestod af — 5 kasser med bøger og sengetøj og 2 bogreoler! Men han medtog Grønlandernes taknemlige velsignelser og et levende vidnesbyrd om det nære forhold, han stod i til dem, en lille foreldreløs Eskimopige af sin kones familie, som han havde taget til sig som datter. Og Nordgrønlands inspektør tolkede i sit afskedsbrev de følelser, som besjelede alle, Grønlandere som Europeere, ved hans bortgang fra dem: «Da nu velærværdighed staaer paa pynten af Grønland for at forlade det, saa tillad mig først at tacke Dem paa det forbindtligste for hver en suur time, De har haft i dette haarde land, og for alt det gode, De ved Deres nidkierhed for Guds ære og ved Deres retsindige hierte har stiftet. Dernæst at tilynske Dem en lykkelig og hastig reise til fædrelandet, og der alle de glæder og fornøjelse, som Deres ædle hierte kan og vil tage deel i; samt at De der maae blive belønnet efter fortieneste. Deres belønning herovenfra kan icke blive ude.» —

8 september 1788 steg Sverdrup iland paa toldboden i København. Efter saa mange aars forløb var han bleven «ganske fremmed i staden» og fandt først «efter nogle dages omløben et nogenledes beqvemt logement» for sig og sin lille plejedatter. Han maatte ogsaa ekviperes fra inderst til yderst og købe tøj til pigebarnet. Derfor kunde han først 18 september gøre missionskollegiet sin opvarntning. Her ventede der ham den skuffelse, at kollegiet intet skridt havde gjort til at skaffe ham embede. Men der bevilgedes ham hans fulde gage, 400 rd., i ventepenge, foreløbig for et aar, og — ligesom i sin tid Hans Egede — «et værelse paa vaisenhuuset til logement».

Han genvandt nu i løbet af vinteren sit helbred «ved den mildere clima og passende medicamenters bruug», og begyndte derfor i vaaren 1789 at se sig om efter et embede i Norge. Da Avaldsnes prestegæld paa Karmøy blev ledigt ved presten Schanches død i marts, søgte han dette, fordi der kun var een kirke og intet anneks. I sin iøvrigt meget kortfattede ansøgning nevner han sin 24½ aars lange tjeneste i Grønland og fremhæver, at det er «formedelst tiltagende svaghed og under høist tvingende omstændigheder», at han har «seet sig nødsaget til at repatriere». Han fik udnevnelser til embedet 29 maj. Denne «hastige befording» fyldte ham med taknemlighed mod kollegiet — som dog ikke havde skaffet ham den paa grund af hans fortjenester i Grønland, af hvilke det ingenlunde havde den fulde forstaaelse — men især fordi hans store ventepenge tyngede haardt paa den altid slunkne missionskasse. Kollegiet beviste ham dog den godhed at la ham beholde ventepengene naadensaaret ud, da han ellers saagodtsom intet vilde have faat at leve af.

I september 1789 forlod Sverdrup da København for sidste gang og blev indsat i sit nye embede 5 oktober, 17 sønd. e. Trin., af provst Krogh i Skudesnes «ved en tale fra chors dørren». Det blev kun magert levebrød, han fik i sit gamle fedreland. Husstel og levemaade i preste-gaarden var til det yderste spartansk, og til at holde kapellan, da helbredet senere paany begyndte at svigte, fik han ikke raad.

Hans plejedatter blev hos ham, saalænge han levede. 9 juni 1799 konfirmeredes i «Augvaldsnæs» kirke: «*Kirsten Johansdatter*, gl. 17½ aar NB: fød ved colonien Godhavn i Grønland.» Efter hans død blev hun 1810, 12 juni, gift i Torvastad med fast lods *Ole Olsen Røværh*, f. 1782, søn af bonde og lods Ole Olsen og Berte Nielsdatter. I slutningen af november 1813 «er paa søen forulykket og bleven borte Ole Olsen Røværh, 31 aar gl.». Han efterlod datteren Torborg Kirstina, døbt 30/6 1811, og sønnen Ole, døbt 10/10 1813. Hustruen giftede sig paany 27 sept. 1816 med ungkarl *Peder Thorsen Haavig* og døde som enke efter ham 5 januar 1854 paa Røvær.

Ellers styredes hans hus af hans søskendebarn *Bolette Kristine Angell*, f. 13/12 1762, død 25/7 1849, datter af sogneprest til Selja Peter Angell og Helene Marie Brønlund, indtil hun 30 november 1809 blev presten i Torvastad *Adam Jalles's* 3die hustru. Hun var hos ham fra ca. 1791, hun optræder første gang som fadder i Avaldsnes 9/6 1793. Til bedste for hende oprettede han testamente 1799, da han havde afbetalt sin gæld og der «blev en slags sandsynlighed til, at mit boe ikke skulde blive fallit, om Gud havde behaget at henkalde mig».

Ved folketellingen 1/2 1801 bestod husstanden i Avaldsnes preste-gaard af: «1) Jørgen Sverdrup, huusbond, 69 aar gl., enkemand 1ste gang, sogneprest og udtient provst, først 15 aar i Grønland og siden 4 aar i Carmsund. 2) Bolette Christine Angell, hans søskendebarn og huusholderske, 39 aar, ugift. 3) Kirsten Johansdatter, hans fosterdatter, en Grønlænderinde, 19 aar, ugift. 4) Niels Nielsen, hans fostersøn, 16 aar, ugift» — endvidere «en rosdreng», to «tjenestedrenge», en kokkepige, en overbudeje, en underbudeje samt et gammelt fattiglem.

Om hans virksomhed som prest i Avaldsnes er ikke meget bekendt, men dog nok til deraf at slutte, at den ikke har været mindre samvittighedsfuld og nidkær end i Grønland. Da den gamle provst Krogh trak sig tilbage i 1792, beskikkede biskop Tybring Sverdrup til hans efterfølger. Han frabad sig æren, «saasom min alder og jevnlige gigt-svaghed ei giver mig haab om at kunne forrette embedet med nytte». Biskoppen fastholdt imidlertid sin beskikkelse, fordi Sverdrup var den bedst kvalificerede til dette embede, og han fungerede da som provst for Karmsunds provsti til 1796, da han trods biskoppens indtremgende opfordring til at fortsætte fastholdt at maatte trekke sig tilbage, fordi hans svigtende syn gjorde det umuligt for ham «at efterkomme alle mine partes som proust».

Som i Grønland laa ogsaa i Norge den opvoksende slegts opdragelse ham sterkt paa sinde. Der var i Avaldsnes sogn med dets godt 2000 beboere 6 skoleholdere, som han «anseer det høist vigtigt og fornødent» saa ofte som muligt «at reise om for at have øie med og undersøge deres forhold med ungdommens underviisning», især «fordie man herude paa landet ei har de bekvemmeligste skoleholdere, men maae lade sig nøie med dem saadan som de kan faaes».

Hans forhold til menigheden var det bedst mulige. Han tog ligesom i Grønland inderlig del i sine sognebørns baade aandelige og time-lige vel og der foreligger adskillige vidnesbyrd om, at disse nærede baade ærbødighed og kærlighed til ham. Hans ven Egede Saabye skriver om ham — i den tids ejendommelige udtryksmaade — at ogsaa «i Norge stiftede han gavn og udbredte held som i Grønland», og traditionen paa stedet bevarede endnu for en snes aar siden mindet om ham som en ualmindelig from og samvittighedsfuld prest og sjelesøger.

I foraaet 1805 søgte Sverdrup afsked fra presteembedet, da han var «berøvet hørelsen og for det meste synet, og tillige i de sidste dage anfaldet af et apoplectisk tilfælde, som haver efterladt sig en lamhed i heele høire side». Kirkebogen viser, at han ikke forrettede Gudstjeneste fra midfaste søndag til 8 søndag efter trinitatis, da der «blev holdt Gudstjeneste og communion første gang efter min sygdom ved mig J. Sverdrup». Først 7 februar 1806 entledigedes han med 200 rd. i pension, «nemlig 100 af det nordlandske kirke- og skolefond og 100 af hans nu havende embede, samt at en ham tilhørende bygning paa prestegaardens grund maae til hans beboelse blive staaende, saa længe han lever». Ifølge kgl. res. fik han yderligere 200 rd. af postkassen.

Da hans eftermand imidlertid ikke kom til Avaldsnes før aaret efter, maatte han efter bedste evne vedblive at bestride embedet til april 1807. Dog fik han hjælp af et par naboprester og en «candidatus ministerii Hr. Kølle». Selv holdt han *hel* Gudstjeneste kun 3—4 gange, sidste gang 17 sønd. e. trin. 1806, ellers nøjedes han med at «holde communion» eller «forrette altertjeneste», det sidste senest nytårsdag 1807. Hans sidste egenhændige tilførsler til kirkebogen er meget skælvende og ubehjelpsomme. —

Sverdrup blev boende i Avaldsnes og afgik her ved døden 1 paaske-dag den 22de april 1810. Hans død averteredes i Berlingske Tidende paa flg. maade:

At den gamle værdige provst Hr. Jørgen Sverdrup første paaskedags morgen den 22de dennes, efter 10 dages svaghed, stille og sagte sov hen paa Augvaldsnes præstegaard, i sin alders 78 aar, bekendtgjøres herved for den salige afdødes beslægtede og venner. Hvorhos det maae tiene til efterretning, at den salige afdøde, ved et under 27de december 1799 oprettet og den 12te martii 1803 confirmeret testamente har indsat min kone Bolette Christine, fød Angel, til eneste og universalarving. Torvestad præstegaard pr. Stavanger, d. 24de april 1810. *A. Jalles*, sognepræst til Torvestad kald.»

Jordfestelsen fandt sted 30 april. Provsten Kroghs søn og efterfølger i Skudesnes, som var Sverdrups trofaste beundrer, lod hans lig føre til Bokn kirke, som han var ejer af, og lod sin gamle vens kiste nedsette i sit eget familiegravsted. Han havde ogsaa ladet en af sine sønner, der senere blev sognepræst i Flakstad i Lofoten, opkalde efter ham: *Jørgen Sverdrup Krogh* (1805—47), da han vilde, at hans gamle vens navn skulde leve efter ham.

Sverdrups grav kan ikke mere paavises. Men hans ven Egede Saabye har i sin dagbog, trykt 1817 og oversat paa flere sprog, sat ham en uforgængelig gravskrift: «*Hiemkaldt nyder han nu troskabs* *salige løn*»

ARNOLDUS SYLOW

Missionær.

Arnold(us) von Westen Sylow er født 1703 (døbt 14 august) i Trondheim som søn af skriver og amanuensis paa raadhuset Peter Sylow og hustru Berith Maria von Westen (død 1754).

Efter farens død, som indtraf i hans barndom, tog morbroren, lektor Thomas von Westen, sig af drengen, der allerede var anbragt i katedralskolen, som han gennemgik fra nederst til øverst. Skolen var paa dette tidspunkt i sterk nedgang; der manglede mænd, som kunde opmuntre ungdommen til studier og vejlede dem, der viste evner til mere end det almindelige¹. Sylow var dog blandt de flinkere disciple; da han kom i mesterlektien, udtalte hans morbror om ham, at han var «et skikkeligt subject» og en af de faa, der virkelig var moden til at «sendes til academiet».

I sit «vita» i Sjællands stifts bispeprotokol siger Sylow, at han «dimitteredes af rector Krog 1726». Dette maa bero paa en hukommelsesfejl, idet han i Københavns universitets matrikel er opført under 16 oktober 1725, og her er hans navn tilmed senere slettet med bemærkning om, at han da allerede *var* «optaget i de akademiske borgeres tal» paa dette tidspunkt. Hans virkelige eksamenstermin kendes derfor ikke. 1727 tog han imidlertid «anden examen», hvorefter han fik bolig paa regensen, og 26 maj 1728 tog han baccalaur-graden sammen med den senere bekendte rektor Benjamin Dass.

Hvad han derefter har foretaget sig i de mange aar, inden han tog attestats, er ikke bekendt. Sandsynligvis har han været beskæftiget med informationer, enten i skoler eller privat, thi han synes mestetiden at have opholdt sig i København. I sit «vita» siger han, at «efter nogle aars forløb behagede det Gud at kalde mig til missionærgerningen i Grønland», hvormed han formentlig vil udtrykke, at det kom til ham som et særligt kald, at han skulde gaa ud som missionær. Sandsynlig-

¹ Erichsen: Trondhjems katedralskoles historie, s. 132 ff.

heden taler for, at paavirkningen hertil kan være sket ved bekendtskab med Paul Egede i dennes studentertid, maaske ogsaa noget gennem morbroren Thomas von Westen, som havde kendt Hans Egede og støttet dennes missionsplaner.

Da «seminarium Groenlandicum» først blev oprettet efter Hans Egedes hjemkomst 1736, har vi vel hermed terminen for Sylows optagelse blandt de vordende Grønlandsmissionærer. Som grønlandsk alumnus oppebar han forskellige stipendier, saa at han atter kunde ofre tid paa sit theologiske studium, samtidig med at han gennem Hans Egedes undervisning fik «lagt fundamenterne til det grønlandske sprog», som han siger i sit «vita».

Imidlertid bestemtes det paa missionskollegiets møde først paa vinteren 1740, at Sylow det aar skulde udsendes til Godthaab. Han maatte derfor skynde sig at afslutte sine studier. 8 marts indstillede han sig til theologisk attestats, som han bestod med karakteren non contemnendus; faa dage efter holdt han dimisprædiken, som bedømtes til laudabilis, og 18 marts ordineredes han i Vor Frue kirke af biskop Peder Hersleb. Efter 7 april at have indskrevet sit «vita» i bispeprotokollen, holdt han 29de samme maaned i Trinitatis kirke bryllup med en enke, *Karen Lund*, født i januar 1708 som datter af en mønster-skriver ved Holmen¹. Hun fulgte ham dog ikke til Grønland, idet der ikke i Godthaab var plads til en gift anden-missionær, men synes at have opholdt sig i Norge i mandens Grønlandstid, muligens hos hans mor. —

Da Sylow kom til Godthaab, geraadede han straks i konflikt med den derværende missionær, Christian Drachardt (1711—78). Denne, der allerede fra sin studentertid var sterkt pietistisk paavirket, havde straks efter sin ankomst til Grønland sluttet sig nær til Herrnhuterne, som han iøvrigt endte med helt at gaa over til. Dette bekymrede Hans Egede i høj grad, idet han saa den grundvold, han selv havde lagt, og hele sin missionsmetode alvorligt truet derved, og han havde derfor givet Sylow i opdrag at overbringe Drachardt nogle «mundtlige monita» i den anledning. Disse vilde Drachardt imidlertid — som man nesten kunde vente — ikke modtage; han erklærede rent ud, at han ikke vilde betragte Sylow «som sin proust» og derfor heller ikke kunde rette sig efter hans mundtlige meddelelser. Dette gjorde straks forholdet spendt imellem dem, og da Drachardt hældede mer og mer til Herrnhuterne, medens Sylow var strengt ortodoks, kom det overhove-

¹ I Schjørnus manuskript om Norges gejstlighed i Riksarkivet i Oslo findes angivet, at Sylows første hustru var steddatter af presten Andreas Justsen Bing i Berg, tidligere missionær i Grønland. Nermere herom har ikke kunnet oplyses. I tilfælde skulde hun altsaa være født Welling.

det ikke til noget samarbejde mellem dem i de to aar, de var sammen. Købmanden, Niels Chr. Geelmuyden, sluttede sig til Sylow, og det kom meget snart til «stærke klagemaal, disputer og beskyldninger» mellem de to parter, idet Drachardt paa sin side klagede over «hidsighed, ufordragelighed og hovmod» hos Sylow. Uagtet Hans Egede støttede den sidste, navnlig i den hensigt at faa Drachardt fjernet fra Godthaab og dermed fra Herrnhuternes nærhed, tog missionskollegiet alligevel tilsidst det parti at beordre Sylow som missionær til den under anleggelse værende nye koloni Frederikshaab 1742.

I den første tid saa det ikke godt ud for missionens fremtid her, idet koloniens opretholdelse mødte store vanskeligheder, som især skyldtes de fra østkysten af Grønland kommende drivismasser, den saakaldte «stori». I løbet af 6 aar forliste 3 skibe totalt og et «kom i besæt» i isen hele sommeren og maatte derfor vende hjem med uforrettet sag. Kun to gange i disse aar naedes kolonien, men den ene gang maatte skibet overvintre og den anden gang sinkedes det saa længe ved stedet, at dets videre besejlingsplan for det aar maatte opgives. Forsyningerne af proviant, handelsvarer og materialier maatte derfor oftest fragtes ned fra Godthaab, men da transporten maatte foregaa med smaafartøjer, blev det neppe det nødvendigeste, de fik.

Under disse omstændigheder maa det nærmest betragtes som et under, at missionen dog kom i gang ved Frederikshaab, og det skyldtes udelukkende Sylows udholdenhed. I sommeren 1744, da købmanden lod kolonien i stikken og rejste bort til Godthaab med alle folkene, blev han endog alene tilbage med een mand og «agtede at forblive nestkommende aar».

Personlig led han meget ved koloniens mangelfulde indretning. Den knappe tilførsel af levnedsmidler tærede paa hans helbred og kræfter, og tilstanden forværredes yderligere ved at kolonibygningen efterhaanden af mangel paa vedligeholdelse blev nesten ubeboelig. Han havde til og med maattet flytte ind i et ufærdigt kammer, hvor fugtighed ødela alle hans ejendele og angreb hans sundhed. I «missionairens kammer» fandtes (ifl. inventarieregnskab for Frederikshaabs koloni 1746) følgende: «1 fast naglet senge sted; 1 4-re kandtet bord; 1 med læder overtragt stoel; 6 boghylder; haver og en karm vinduer; 1 bielægger ovn fælleds med købmandens stue varmer dem begge.» Noget andet lokale end dette usle værelse havde han heller ikke til at holde Gudstjeneste i om søndagen og til at «meddele underviisning» i om hverdagen. At han under disse forhold aldeles ikke kunde tænke paa at faa sin hustru op til sig, er ganske selvfølgelig. Havde hun ikke kunne tage med ham til Godthaab, vilde hun langt mindre have kunnet dele hans slette kaar her.

Ogsaa andre vanskeligheder var der for missionæren ved dette sted. Befolkningen her «i syden» var meget «wildere» end i Godthaabs distrikt, hvor evangeliet jo nu havde været forkyndt regelmæssigt i over 20 aar. Der klagedes over udbredt usædelighed, ja endog flere tilfælde af blodskam var forekommet. Heksedrab forefaldt hyppigt, blodhævn udøvedes i utrolig grad, og endog aldeles grundløse mord kunde finde sted. Købmand Lars Dalager, hvis «relationer» denne skildring tildels skyldes, siger udtrykkelig, at «drab paa gandske uskyldige mennesker indfalder ogsaa iblandt» og nevner som eksempel en enkelt mand, der havde 13 saadanne paa sin samvittighed, da han omsider selv maatte bøde med livet.

Imidlertid indsaa Sylow hurtig, at Frederikshaab trods alt var en missionsplads, der gav endog særdeles gode løfter for fremtiden og som derfor ikke burde opgives — hvad Sewerin helst ønskede. Den laa «sær bequemt til», ikke alene fordi gode erhvervsbetingelser altid sikrede egnen en ret talrig befolkning, men ogsaa af hensyn til, at den, som provst Thorhallesen bemærker 1775, «hidindtil har lagt nærmest Søerlænderne og været den første, som har modtaget dem paa rejsen, her havde Søerlænderne de fleste bekjendtere og slægtninger».

I missionskollegiets møde 27 februar 1745 forelagdes Sylows beretning, at «fra vaar til høst har der altid været mængde af Grønlænder ved colonien, saa det er et folkerigt sted, og jo længer søer jo meere folkerigt, desaaarsage hand meener, det vilde blive til missionens nytte, om en loge eller 2 bleve plantede 40 eller 50 miile sønden for denne colonie, hvor der berettes at være mange folk, overflødighed af sælhunde, at der voxer smaae træer, at sneen gaaer tiligere af marken om foraaet, og at der endnu skal sees nogle af Kablunakkernes gamle forfaldne huuse».

Paa forhaand var det nesten ikke at vente, at Sylow skulde være den rette mand til at begynde en missionsvirksomhed her. Ganske vist var han «en arbeidsom, flittig og nidkier lærer», men saa strengt ortodoks, at han var ganske hensynsløs i sin kamp mod hedenskabet og overfor de nationale skikke — «altfor alvorlig, endog i de uskyldigste ting, taalte ikke, at ungdommen legede, spillede bold og gleed paa sælskind ned ad de med snee takte bierge». Dertil var han af naturel kolerisk og overordentlig let til at tabe taalmodigheden.

At dette svekkede virkningen af hans arbejde, er sikkert nok. Han beretter selv, at «naar han iblant har tiltalt dem for deris sang, tromme spil, overtroe, hoer og fraadserie, de ere da blevne saa forbitrede, at deris legemer have skielvet af vrede, ja vel og udladt sig med haarde ord imod ham». I kollegiets møde 29 januar 1746 med-

delte Hans Egede, «at Hr. Sylo skal have været i fare for at ihjelslaaes af Grønlænderne, fordie hand af u-tidig nidkierhed har med magt vildet holde dem fra deris leeg og lystighed; ved hvilken opførsel hand [o: Egede] eragter, at Grønlænderne gøres afspændige, og fatter had til lærerne». Og da den bekendte opdagelsesrejsende Peder Olsen Walløe 1752 overvintrede ved det sted, hvor senere kolonien Julianehaab blev anlagt, gav nogle af omegnens Grønlendere hans nærmeste naboer det raad «at omkomme denne fremmede», da man troede, at han var udsendt for at holde mandtal over dem for senere «at føie anstalt til deres almindelige ødelæggelse». I sin dagbog for 7 april 1752 opgiver Walløe som aarsag til denne mistanke «en utidig nidkierhed, da man ved Frederikshaab for ½ snees aar siden havde behandlet Sydlænderne meget haardt, fordie de ei strax vilde blive christne og afstaae fra deres hedenske skikke, og derfor truet med straf».

Ikke desto mindre vandt Sylow efterhaanden ikke saa lidt terræn hos befolkningen. Uagtet han stod ganske alene i arbejdet og ingen anden hjælp havde end 4 nydøbte unge piger, som havde været hans katekumener i Godthaab og som han havde taget med derfra og efter endt undervisning døbt, lykkedes det ham at samle et ikke ringe antal hedninger om sin forkyndelse. Han «drev paa deres underviisning» og daabsforberedelse «med stor iver og nidkierhed», og mange af dem opnaaede «en smuk kundskab». Han skaanede ikke sig selv, men rejste om sommeren bestandig omkring i distriktet og opholdt sig uge-, ja maanedsviis paa sommerpladserne. Men da han ingen kateketer havde at anbringe paa de om vinteren beboede steder, maatte han tage dem, der ønskede at forberedes til daab, ind til kolonien, ligesom han ganske naturligt helst saa, at den døbte menighed blev boende der eller ihvertfald saa nærvæd, at han kunde føre stadig tilsyn med den. I sin iver herfor gik han endog saa vidt, at han forlangte, at købmanden skulde «befale» Grønlænderne dette, hvad dog naturligvis ikke lod sig gøre «eftersom Grønlænderne ere et frit folk», men bare affødte «dispute» mellem de to autoriteter.

1746 havde Sylow samlet en menighed, som bestod af 54 døbte, af hvilke 37 var døbt som voksne, foruden et betragteligt antal katekumener. I et aars tid havde han haft en ung mand fra vajsenshuset, Eskild Lye, hos sig til uddannelse i sproget og missionsgerningen og allerede bragt ham saa vidt, at han kunde have nogen hjælp af ham i arbejdet. Han vilde derfor, skønt hans helbred efterhaanden var sterkt nedbrudt, gerne være bleven nogen aar endnu. Men da hans hustru hellerikke nu, da forholdene ved kolonien dog var bleven adskilligt bedre, havde mod til at rejse op til ham, maatte han beslutte

sig til at forlade landet. Uagtet der ingen afløser kom, fordi Sewerin havde holdt denne tilbage i haab om at faa lov til at nedlegge kolonien, rejste han til Danmark denne sommer. Gerne havde han efterladt Lye, for at missionen ikke helt skulde mangle tilsyn, men købmand Dalager modsatte sig det, og han maatte derfor medtage sin kateket. Og da han ønskede at demonstrere for missionskollegiet, hvor vidt missionen ved Frederikshaab var naaet, medtog han tre unge Grønlendere af menigheden, 2 mænd og 1 kvinde. Dette vakte kollegiets mishag, hvorfor Sylow erklærede sig villig til — om det ikke kunde være anderledes — at «bekoste de tre af ham medbragte Grønlænderes underhold af sin fattige formue». Kollegiet modtog merkeligt nok tilbudet, men gav ham dog lidt hjælp til deres klær. Iøvrigt døde de to mænd inden et aars forløb af kopper, og kun pigen kom med Sylow til Norge. I en memorial af 1 januar 1748 begærede studiosus van Osten, tidligere læge i Godthaab, «at den grønlandske pige, som i fior fulgte med Hr. Sylow til Norge, maatte tilbage kaldes for iaar at oversendes med skibet til Frederichshaab, hvor hun \therefore nu frygten for smaae kopperne at skulle fænge er forsvunden \therefore kunde med sin kundskab være sine landsmænd til stor nytte og opbyggelse». Kollegiet vilde dog ikke give ordre hertil, men tilskrev blot Sylow «for at forhøre, om hun er hos ham med god villie, hvis ei vilde man have omsorg for at faae hende til sit fædrene land». Hun vilde imidlertid ikke forlade sin prest, men døde iøvrigt efter nogle aars forløb.

Ved ankomsten til de danske farvande løb skibet, Sylow rejste hjem med, ind til Hals ved Limfjordens munding, hvor Sewerin havde sin oplagsplads «Grønlands Lykke», og den hjemvendende missionær afla efter indbydelse sin patron et besøg paa hans gods i Vendsyssel. Ved afrejsen herfra medgav Sewerin ham en varm anbefaling, dateret Dronninglund 7 novbr. 1746. Heri udtales, at «Velærværdige Hr. *Arnoldus von Westen Sylo*, Norvagus», har «udholdt sine fulde 6 og paa 7. aar i Grønland» og det «uagtet han lod sin hustrue i Norge blive hiemme efter sig»; at han har «i værende 4 sidste aar udstaaet meget ondt, i henseende til baade underholdning og varme formeedelst *Fridrichshaabs* skibes forulyckelse og udeblivelse, hvorudover forlist de for hans regning udsendte klæder, bøger etc.»; at han «med utrættelig fliid og gandske vedbørlig (har) forrettet og beøjet sit anfortroede embede, hvortil han har været desto bedre beqvem formedelst gode legems kræfter (der nu temmelig ere medtagne af udstanden travaille) og imidlertid døbt 54 Grønlændere, gamle og unge, hvoraf 3 veloplyste og skikkeligt opdragne med hannem ere hidkomne, hvis kundskab

om Gud videre kand vidne om hans arbeyde med baade dennem og de andre udi de qvarterer i Grønland, hvor ordet før hans tid icke har været prædicket».

Med bilag af denne anbefaling begyndte Sylow straks efter sin ankomst til København at søge embede. Dateret 21 februar 1747 søgte han saaledes «det i Bergenhuus stift vacant-værende Ous [ɔ: Haus] kald, paaberaabende sig sin haarde tjeneste, i hvilken han «har liid saa stor nød og skade», at han «i steden for sin forrige gode helbred og førlighed er nu altid sygelig og beladt med en besværlig og u-lægelig bryst-syge», sin «iværende nød og trang» og det kongelige løfte om befordring af veltjente Grønlandsprester og ender saaledes: «aller-naadigste konge! Vi arme grønlandske missionairer svæve i livsfare fra vi begynde til vi ende vor tjeneste. Veyen derhen, saavel som hid igien, er den haardeste og farligste være kand. Mens man er der, lider man alle haande ont og maae alle tiider vandre som paa dødsens bræd: og foruden har ieg endda maattet lide yderste hungers nød og miste fast alt hvad ieg eiede og havde.» —

3 marts 1747 udnevntes da «forrige missionarius ordinatus udi Vort land Grønland» Arnoldus von Westen Sylow til «sogneprest for Hougs præstegæld udi Bergenhuus stift». Det tog dog naturligvis nogen tid, før han kunde komme derop og tiltrede sit nye embede. «Festo St. Michaëlis (18 sønd. e. Trin. 1747) var gudstieneste forretted ved Hougs . . . samme dag blev Hr. *Arnoldus von Westen Sylo* installerit af stiftsprousten Hr. *Ole Tideman*¹ og capelanen Hr. *Japhet Hegelund* samme tid indsat i Hougs kircke. Den første at være min successor, den anden at være residerende capelan» — har formanden Geert Geelmuyden noteret i Haus kirkebog.

Sylow kom her til en gammel og forfalden prestegaard, som han helt opbyggede fra nyt af. Hans hustru, som han nu endelig var blevet forenet med, var svagelig og døde allerede 1748. Hun begravedes 28 juni, ved hvilken lejlighed «stiftsprousten Hr. Tidemand holdt liig-prædiken». Sylows gamle mor, som han havde taget til sig, styrede da huset for ham en aarrække til sin død.² Derefter fik han sin søster, Mette Carstine Sylow (døbt 19/6 1714), enke efter rektor i Bergen Jacob Høyer (død 1756) og senere gift med sogneprest i Manger Wilhelm Frimann (1712—89), i huset som husbestyrerinde.

Forholdene i menigheden var ved Sylows tiltredelse nesten lige

¹ Den senere biskop, dr. theol. Ole Tidemand (1710—78).

² «Fredagen d: . . . holdt Hr. Hegelund liig-prædiken over min sl: moeder *Birgitta Maria Sylow* nee de von Westen. Som døde . . . efterat hun hafde levet . . . » (Haus kirkebog 1754).

saa «forfaldne» som prestegaarden. 21 juli 1748, 6 sønd. e. Trin., holdt biskop Pontoppidan visitas og «fandt sogne-folkets oplysning ickuns maadelig, dog nogle siæle begiærlige og lærvillige, hvorfor jeg haaber, at sogne-presten velærv. Hr. (Thomas)¹ Arnoldus von Westen Sylow, som nyelig er kommen til stedet, stræber ved Guds naade efter muelighed at oprette hvad hidtil er bleven forsømmet, særdeeles da hand siunes at have lyst til Herrens gierning».

Sylow gjorde ikke heller biskoppens forhaabninger til skamme, men han hemmedes meget i sin gerning baade ved sit mindre gode helbred og ved embedets besværlige vejforhold. Til Bruvik og især til Stamnes havde han den lange vej ned og op gennem Sørfjorden, hvor kirkebogen ofte melder om at han maatte gøre venderejse, undertiden under livsfare, efter at ha tilbagelagt endog den største del af vejen. Og til Gjerstad maatte han ride den lange og besværlige fjeldvej. Her kom han et par gange galt afsted, ogsaa herom beretter kirkebogen. 4 sønd. i advent 1750 hedder det: «formedelst svaghed og upasselighed af det fald, som ieg nestafvigte søndag fik, da hesten styrtede med mig paa veyen til Giersta, formaade ieg ei at holde prædiken». En anden gang gik det endnu værre. I vaaren 1756, søndagen «Lætare», faldt han igen med sin hest — «thi da ieg var kommen den halve vey til Gierstad, og det med stor besværlighed, saa mand neppe kunde faae øyne op for snee-fok og drev, begyndte hesten i hans langsomme gang at glide med begge for-fødderne, og da ieg fornåm ieg ey kunde holde ham og hindre faldet, kastede ieg mig over hovedet af ham til den andre side, hvor ved ieg fik et svart stød, derpaa faldt hesten ned udi sneen og kunde ey reyse sig op igien, hafde ieg bleven siddende paa hesten indtil han falt, saa hafde arm og been bleven knuuset paa mig, Gud være loftet for sin særdeeles hielp og befrielse». Men han havde længe mén af dette ulykkelige fald. Baade søndagen «Judica» og søndagen «Misericordia Domini» hindredes han i at holde Gudstjeneste, idet han natten forud «blev heftig syg og angrebet med megen smerte og piine i venstre side, hvilket det svære fald foraarsagede». Endnu 5 sønd. e. Trin., da han om lørdagen begav sig paa rejsen til Stamnes for at holde Gudstjeneste, maatte han «efter een god miils reyse» vende om med baa-den, «thi ieg blev saa sterk angrebet af piine i min venstre side, at ieg hverken kunde sidde eller staae, Herren forbarme sig over mig og forleene mig med taalmodighed!» —

21 apr. 1755 androg Sylow om at bli fri for — da nu hans reside-rende kapellan hr. Hegelund søgte bort — at holde resid. kapellan, dels fordi prestegældet fra gammel tid ingen saadan havde haft, «deels

¹ Forveksling med Sylows yngre bror Thomas v. W. S., (1719—79), sogneprest i Snaasa.

fornemlig siden hands helbred /: som nesten blev satt til i de 6 aar og derover hand tiente i Grønland som missionair :/ nu med aarene saaledes aftager, at hand snart maae nødes til at holde sig een personel capellan, hvilket vil blive ham alt for tungt at overkomme, helst siden hand aarlig maae betale 100 rdr. til den residerende». Skulde dette ikke kunne la sig ordne, bad han, at den resid. kapellan maatte lønnes med 100 rd., som udrededes af Os og Sunds prestegælde «der i stiftet, som endog er større end hands». Nogen resolution herpaa er det ikke lykkedes at finde. —

Hans helbred havde lidt alvorligt ved opholdet i Frederikshaab, og faaet et knek, som han aldrig forvandt. Han var bestandig svagelig og maatte af den grund ofte opgi at holde Gudstjeneste i sine kirker. Han fik da assistance af «studiosi»¹ fra Bergen eller omegnen. «Studenten Fürstenberg prædickede ved Gierstad for mig,» hedder det f. eks. flere gange i 1757 og 1758. Sidstnevnte aar, 3 november, ordinertes nevnte *Ananias Fürstenberg* (f. 7/4 1722 i Bergen, student 1744, kandidat 1749, død som sogneprest i Ytre Holmedal 21/2 1801) til personel kapellan hos Sylow i Haus. Det var paa høje tid han fik hjælp. 1. søndag efter paaske 1759 var han i Gjerstad, ankommen dertil dagen før, katekiserte lørdag og holdt Gudstjeneste, altergang for 83 og gravfestelse søndag. Men «samme søndag aften kom ieg hiem og blev saa heftig angreeben af steen smerte og feber, saa ieg maatte gaae til sengs, hvilken sygdom tog alt meere til og continuerede til henimod St. Hans tiider, og imidlertiid hafde ieg piine og smerte nat og dag, og ventede at min frelsere skulde opløse mig». Han har overhovedet ikke selv noteret i kirkebogen senere for det aar og prædikede først igen efter nytaar 1760. To aar senere var det igen galt. Fra 1 søndag efter paaske til 10 søndag efter trinitatis 1762 prædikede han sletikke.

I et embedsbrev til biskop Tidemand, dateret Haus prestegaard d. 21 mai 1759, skriver han i anledning af at han saa lenge er udeblevet med en erklæring i en sag, at «aarsagen dertil har været min langvarige sygdom siden paasche, som endnu Gud bedre! continuerer. Og da jeg formedelst min store upasselighed ey kand have den ære persohnligen at gjøre min underdanige opvartning, saa vil jeg hierteligen have Deres høyædle høyærværdighed paa Deres forestaaende visitations reyse befalet under den allerhøyestes varetægt og beskiærmelse, ønskende at Herren selv vil ledsage og bevare Deres høyærværdighed og føre Dem vel og uskad tilbage».

At han ellers, som dette brev antyder, naar han var frisk, har været en hyppig Bergensgæst, bekræftes af, at der i bispearkivet for-

¹ ɔ: theologiske kandidater.

uden dette kun findes et eneste brev til fra ham, nemlig en «allerdygste gratulation til Deres høyærværdighed med den høye værdighed at være doctor af det theologiske facultet». Biskop Tidemand blev dr. theol. 18 nov. 1760.

Imidlertid havde Sylow 14 juni 1762 i Bergens domkirke indgaat nyt egteskab med *Rebekka Christine Koren*, født 1733 (døbt 5 marts), datter af sogneprest til Stord Johan Clausen Koren (1690—1742) og hustru Drude Marie Smed (død 1763, datter af biskop Niels Smed i Bergen).

Den nye lykke blev kun af kort varighed. Sogneprest Sylows sygdom tog paany overhaand. I kirkebogen staar for 1763: «Dom: Misericord: Domini [2 søndag efter paaske] holdt Hr. Sylow confirmation ved Hougs, Hr. Fürstenberg prædikede.» Dette blev Sylows sidste embedsforretning. Han døde 23de juli 1763 og «1ste augusti holdt stifts prousten Hr. Renord¹ liig-prædiken i Hougs kirke over sognepræsten Hr. Arnoldus von Westen Sylow, som døde d: 23de julij, efter langvarig svagheit fra paaske tiider af».

Begge Sylows egteskaber var barnløse. Enken giftede sig paany 21/9 1768 med sogneprest i Fjelberg, provst *Dithmer Kahrs* (1713—85), hvis 2den hustru hun blev. I dette egteskab fik hun bl. a. en søn, som døbt *Johan Arnoldus von Westen Sylow Koren Kahrs* (1772—1823, overvrager i Bergen) og saaledes kom til at føre hendes første mands navn videre.

Ved sit andet giftemaal gjorde provstinde Kahrs egtepagt med manden og var da ejende «nogle gangklæder og faa pretiosa, samt 625 rd. danske curant reede penge». Ifølge samme egtepagt hensad hun efter sin anden mands død paa hans selvejendom Nordhus, saalenge hun levede.

Ved provstinde Kahrs's død 16 oktober 1809 skrev sogneprest Augustinus Meldal Brun i Fjelberg en lang gravskrift over hende i Bergens adressekontors efterretninger, hvori det bl. a. hedder, at hun var «stedmoder for 5, virkelig moder for 3 børn», samt at hun var «enke i en tid af næsten 25 aar, hvoraf de sidste 10 bragte hende formedelst svagelig helbred mangan tung lidelsesdag» — og at «i det huuslige liv tildeelede forsynet hende baade smaa og større kaar og med begge deele var hun aldeles fornøiet».

Provstinde Kahrs var faster til købmand i Egedesminde Wilhelm Frimann Koren (se denne). —

¹ Stiftsprovst Jens Rennord (1702—70).

SEVERIN THRANE

Missionær.

Severin (Søren) Thrane er født den 19de september 1725 i Tønsberg som søn af købmand Peder Sørensen Holbech og Sitzel¹ Nicolai-datter Holst.² Ved hans daab i Tønsberg kirke 22 sept. var tilstede som faddere: Else Jens Smidts, Maren Niels Sørensens, kaptajnløjtnant Norman, Nicolai Brun og Chr. Holm. Faren havde en betydelig købmands- eller grosserer virksomhed (*negotiator felicioris conditionis*), men han døde, da sønnen var 6 aar gammel. Dennes morbror, presten Carl Chr. Holst, tog sig da af ham og paabegyndte hans undervisning. Imidlertid giftede moren sig paany med en militærperson, Jacob Thrane, og drengen kom da hjem igen, hvor han «ved faderens særdeles omhyggelige kærlighed og omsorg blev oplært saavel i videnskaberne som i de pligter, der sømmer sig for ethvert honnet menneske».

Imidlertid havde oberst Vilhelm de Ulrichsdal (1692—1765, naturlig søn af Ulr. Frd. Gyldenløve), der som chef for 2. smaalenske infanteriregiment siden 1733 havde haft bolig i Tønsberg, fattet interesse for den opvakte og velbegavede dreng og overtalte foreldrene til at sette ham i en lærd skole. Ved oberstens velvilje og indflydelse blev han sendt til Frederiksborg skole. Forinden adopterede stedfaren ham («*qua occasione nomen adoptivum Thrane mihi, sic amante & jubente summe fideli patre, est applicatum*»).

I løbet af 3 aar gennemgik han derefter under rektor magister Johs. Schrøder den lærde skoles øverste klasser («*cursum scholasticum*») og dimitteredes til universitetet, hvor han 21 december 1742 tog «*examen artium*». Til privatpræceptor valgte han den juridiske professor Chr. Thestrup. Efter at have taget «anden examen» rejste han

¹ Sønnen kalder hende i sit «*vita*» Sidsilia.

² 11 decembris 1724 copuleret uden foregaaende trolovelse og liusning Peder Sørensen Holbech og Sitzel Nicolai datter hiemme udj huuset eftersom de havde dertil kongelig bevilling» (Tønsberg kirkebog).

til Norge, hvor han tilbragte 4 aar som huslærer. Ifølge meddelelse fra presten Achton i Stokke, datert 31 dec. 1746, havde han «tilforn» konditionert hos Sr. Lars Stranger paa Bragernes, men boede «for denne vinter» hos sin svoger studiosus Johannes Wulff paa Melsom i Stokke, hvorfra han «til foraaret» agtede at rejse til København «forat sustinere examen theologicum».

5 november 1748 fremstillede han sig til denne eksamen for professorerne Wøldike og Reuss og bestod med karakteren non contemendus og fik 27 november haud illaudabilis for sin dimissprædiken. Straks efter rejste han tilbage til Norge, hvor han forblev en aarrække og dels informerede dels bistod forskellige prester som uordineret medhjælper. Allerede sidst i december 1748 var han, ligeledes ifølge attest fra presten Achton, igen hos svogeren paa Melsom «efter ustanden examen theologicum» og «søger efter en convenabel leylighed. Udi hands opførsel er alt det, som fortienet et godt skudsmaal». 1750 konditionerte han i Sandefjord hos Sr. Knud Hellevad og havde «til opbyggelse ladet sig høre af prædickestolen». Aaret efter kom han i huset hos presten Achton i Stokke, hvor han ligeledes «lader sig med fliid og lycke bruge til at prædike og katechisere», ligesom han «fører ustraffeligt levnet». 1752 var han flyttet med Achton til Sande prestegaard, hvor han faar det samme vidnesbyrd. Endelig i aaret 1754 blev han paa Paul Egedes anbefaling antaget som alumnus paa «det grønlandske seminarium» i København og tilbragte her knap et aars tid med at læse grønlandsk.

Ved missionskollegiets møde 9 januar 1755 forelas en memorial fra studiosus Severin Thrane om «at maatte gaa til Grønland dette aar, til assistance for Hr. Peder Egede, som formedelst jevnlig svagheit skal behøve hielp, og for desto hastigere der i landet selv at perfectioneres og være i vedbørlig stand, naar Hr. Egede repatrierer». Paul Egede «kand forsikre, at Thrane, i henseende til hidtil udviiste fliid og retsindighed, vil blive et beqvem redskab til frugtbarlig nytte for Grønlænderne» og at hans opsendelse nu vil være af stor nytte for Christianshaabs mission. Kollegiet bifaldt hans opsendelse med 100 rd. i aarlig løn, saalænge «adjuncturen» varer. 7 marts modtog han kgl. vocation til missionær i Christianshaab og ordineredes 24 maj i Frue kirke af biskop Hersleb. Allerede 23 april havde han indskrevet sit «vita» i bispeprotokollen. Han ender det med ønsket om, at «naadens Gud til dette embede ved Jesu Kristi naade til sit eget evangeliums ære vil velsigne den herom bønfoldende Severinus Thrane».

Denne saa lovende og under saa gode auspicer tiltraadte løbebane udviklede sig imidlertid til

En livstragedie.

Det var ikke lette vilkaar, den unge missionær Thrane gik ind til. Han skulde det første aar leve sammen med missionær Peder Egede og bistaa denne, samtidig med at han selv fik sprogundervisning, hvad jo nok kunde behøves efter den korte tid, han havde haft til forberedelse hjemme, og vejledning i missionsgerningen. Men ved hans ankomst til landet havde missionæren i Jakobshavn, som først var kommen dertil aaret før, men desuagtet havde haft lykke til at udrette endel, besluttet at rejse hjem uden tilladelse hellere end at udsette sig for endnu et aar at maatte taale den «omgangsmaade», som handelens folk og særlig købmanden i Jakobshavn havde tilladt sig overfor ham. Han bad derfor Thrane om at overtage sin post, foreløbig for et aar. Først vilde han ikke, men gik dog tilsidst ind derpaa, tog ogsaa godt fat og fik udrettet ikke lidet; foretog ogsaa en rejse til den nyanlagte koloni Ritenbenk og virkede der med megen iver for evangeliets sag. Men at det blev et meget drøjt aar for ham, derom vidner den beretning, han indsendte til missionskollegiets sekretær, dateret «Logen Jakobshavn den 29de juni 1756». Da den er meget illustrerende, er det bedst at lade ham selv føre ordet.

Han udtrykker først sin glæde over at beholde en dansk kateket, som ellers gerne vilde være gaat delvis over i handelens tjeneste, og siger at han «troer nock, at han allerede haver en liden fortroelighed til mig, har ofte bedet mig, ieg vilde see det saaledes insinueret, at han maatte blive hos mig; da intet skal glæde mig meere end søge hans tarv og bedste, saavidt det staaer i min ringe formue; det er dog en glæde, naar duelige folk kand gjøre deres arbeyde uden suk, i sær naar arbeydet er Herrens og icke et menneskes. Formedelst dette har ieg, strax ieg kom til landet, og saae beskaffenheden, giort mig fliid at omgaaes catecheterne med al venlighed og omgiengelighed, men derimod matroserne med en kierlighed, som icke skal gjøre dem kiephøye eller tiene til at styrke dem i deres indbildte formeening. *Cuncta ordine valent*, siger det viise ordsprog: ja ieg maae underdanig aabenbare min troe og høye velynder, at hvis Hr. Peder Egede hafde seet sig i stand til at forblive, hafde ieg reyst hiem dette aar for at demonstrere det høye collegio de virkelige og sande omstændigheder her i dette usle land, hvilke synes hidindtil at være aldeelis skiulte, i mindste saavidt hoved-sagen betræffer, ja, ere absolute stridige imod Hans Mayestæts allernaadigste intention og Gud frygtige omsorg for landets fattige indbyggere. Mit hierte gaaer over af væmodighed». Derefter fortsetter han:

«Det var icke tænkeligt, at Hr. Lassen aldeelis vilde forladt dette land, efterdie hans alder staaer ham temmelig bie til videre at have gaaet frem i Herrens gierning med de arme hedninger, som han og

mange ganger lovede at komme tilbage, hvorføre nogle af hans sager bleve tilbage; ja han sagde publice baade til Hr. Egede og mig, at han reiste hjem for at anholde om Christianshaab og tage sig en hustrue, da han, uagtet sin slibrige constitution, vilde tiene det høye collegio, saalænge mueligt; just dette var min grund til at tage hans vices ved Jacobshv: Derhos maae ieg tilstaae, at haarene kand reyse sig paa mit hoved ved at erindre, *hvad han her haver udstaaet af daglig fortræd og chicaner*, som icke een men alle med een mund have fortaalt mig, saa 1/10 part kunde synes nock til at give en stackels missionaire aarsag at forlade landet, om man og siden maatte tiene brødet som en træl og slave. Alle her spaaede mig strax ilde, da ieg resolverede at tage hans plads, ja de fornuffigste syntes at holde det for u-muelighed, at ieg kunde begaae mig; men disuagtet stolede ieg paa min Gud, og at ieg allerede fra mit 7de aar hafde lært at omgaaes fremmede, og vidste, hvad kierlighed kand udvirke, naar den gelejdes med taalmodighed og apte conduite.

Ved allerførste øyekast blev ieg, al simulation og tildecket væsen u-agtet, vaer, at ieg hafde truffet for et u-lige gemytt, der vilde prøve mig, om ieg og vidste, hvad verden kand skienke. Ieg saa strax, det var fornøden at være gandske alvorlig og vaersom, toeg complimenter og fyldekalk op for hvad det er i sig selv, da ellers mit gemytt er genegen til belevenhed og munter omgiengelse. Ieg fik tusinde høflige expressioner, søde ord og persuasioner, icke at troe, hvad andre fortalte, ieg skulde befinde det langt anderledes &c! Men saasnart skib var afgaaen begyndte den gamle tone, støy og egensindighed, galskab og hovmod, ja aabenbar u-gudelighed; saa at Grønland kunde icke andet end ansees for en røverkule, hvor Sathan hafde frihed at agere legemligen. Dette pinede mit hierte: ieg bøyed mine knæ for Guds ansigt, og strax med all friemodighed i kierligste terminis og i eenrum forestilte, at saadan omgang icke kunde forsvares, ja vilde tilveyebringe Guds retfærdige vrede &c. Dette gjorde og u-lige forandring, saa hver tackede mig og gave mig at viide, at de nu levede som i Paradiis fremfor forrige aar. Anlangende Mr. Holm¹, haver han et temperament, som er genegen til overiulelse, ja kand blive gal og rasende over en bagatelle. Har og groveligen forløbet sig adskillige gange imod den høye directions² sande villie. Ieg har icke kundet finde bund i ham, thi ligesaasnart ieg har forestilt ham, at hand ved saadan omgang vilde u-feilbarlig blive anseet, og givet ham venlige erindringer, har han givet forunderlig fortrydelse tilkiende, ja med bitter graad vriet sine hænder, og selv beklaget sit u-styrlige gemytt. Men dagen efter er

¹ Kjøbmanden Jørgen Holm (se denne).

² Handelsdirektionen.

alting glemt, og det eene det andet liigt; ja ieg troer icke, det er ham mueligt at vaere sig, thi han haver 3 sind i et øyeblikk. Gud forbarme sig over saadanne arme mennsker! mig synes, de ere meere værd at ynke end hevne sig over. Ieg vilde med glæde glemme altsammen, dersom han hafde allermindste kierlighed for Grønlænderne, men det synes, som han icke troer, at de ere vores medskabninger, ja agter dem som skarn, mod hvilket all frihed kand bruges.

Saameget som det baade er min skyldighed underdanigst at adlyde det høye Missions Collegii befaling, at *ingen prest maae indkomme med klage uden vidne*: i hvilket ogsaa er en naturlig billighed, efterdie en ildesindet prest kand vel og hitte paa u-ordentlige optøyer, være ligesaa trættekier, u-rolig, opblæst og malitieux, som en handelsbetient, og dog søge at velte all skylden fra sig: *saa meget tvivlraadig og u-viss bliver ieg ved at erindre eet og andet, hvori ieg icke kand determinere, enten ieg bør tie eller tale.*

e: gr:¹ En handelsbetient, som haver et u-kierligt hiertelag, finder fornøjelse i at dominere, ja haver saa ildesindet og u-eftertænsksom foragt for Grønlænderne, at han meener, man kand gjøre ved dem, hvad man vil. Han bliver da vreed paa en Grønlænder, som icke vil lystre hans pibe. Manden kommer paa besøg: derpaa passer handelsbetienten paa at besnære ham, naar alle andre, som kunde vidne, ere ude, setter sin brødkiste eller andet bagatellerie frem, for selv at give ham leilighed til at stiele /: hvortil Grønlænderne ere meget genegne :/ vender saa ryggen til og lader som han haver andet at bestille uden da enten at see eller høre, hvad Grønlænderne foretage, men imidlertid bruger sin speyl, og deri virkeligen ey allene seer dem stiele, men giver dem og rum at tage saameget som de lyster. Derpaa løber han ud efter folkene, og bruger nu tampen uden menneskelig barmhiertighed. Alt, hvad kand beviises, er allene, at Grønl: hafde stiaalet, og derfor fik hug. Følgelig kand icke klages, uden maaskee, at Grønl: fik for mange hug, og handelsbetienten derfor allene erindret dermed at holde maade. Men om de vigtige omstændigheder, som egentlig gjøre sagen vederstyggelig og anhängig, vare en missionaire saa bekiendte, at han ogsaa med eed kunde stadfæste det, er han dog forbunden at tie, om han ellers vil være sikker;

eller —

en handelsbetient kand icke finde leylighed med skiellig aarsage at straffe en matros, til hvilken han haver pique, enten af egennyttige raisons, eller fordie han haver fornøjelse i at prygle. Han faaer matrosen saa u-formærket bag veggem eller i eenrum, støder ham saa lumsk

¹ exempli gratia ☺: for eksempel.

under brystet eller nogle dygtige ørefigen &c: Matrosen gaaer ind til presten, viisende, hvorledes han er behandlet, har opløben kind eller andre klare kiendetegn, saa et halv øye kand see sagens rigtighed. Men alt hvad kand beviises er, at matrosen seer saa eller saaledes ud, og klagede, at kiøbmanden hafde gjort det. Her er man ligeledes nødsaget at tie, thi gierningsmanden kand icke med noget vidne overføres. Det høye compagnie veed da icke andet end deres betient er et skickeligt godt menniske, som formedelst troeskab vil holde folkene til arbeyde og smuk orden, men bliver derfor bagtalt og forhadet, ja falskeligen anklaget og beløyet; især naar det er en trædsk person, som er dreven i udflugter, veed dygtig at bruge mange søde og redelighedsynende ord, og oven i kiøbet haver en dyngge af procurator-stræger i hovedet. Ieg maae forbigaae mange andre exemplar som icke ere ubekjendte. Den forbarmende Gud føre det allene saa vidt, at de arme vankundige hedninger icke maae hindres fra saligheds vey ved at see saa grove excesser af dem, som vil bære Christi navn; hvad skal vi vente, naar hedninger kand bespotte os for aabenbare laster? —

Men om saa hidsige og kloefingrede personers frihed blev indskrænket lidt meere her i landet, var det en stor fornødenhed: thi intet kand være meere u-skickeligt og til nachdeel, end at de folk, af hvis christelige omgiengelse hedningerne burde opbygges og indtages, begaae saadanne laster som gjøre dem til latter, spott, eftertale og forargelse for de allervankundigste. — —

Maaskee det høyl: Missions Collegium vil synes, at det optagne til de fattige Grønlændere og skolebørn stiger noget høyt, efterdie ieg haver optaget den heele summa, som dem naadigst er tillagt: men ieg haver i denne huusholdning daglig antegnet, hvad hver har faaet, og stedse rettet mig efter fornødenhed. Hvad som gjør meest indgreb, er, at de fleeste ved missionen her paa stædet ere fattige, enker, fader- og moderløse børn. Vi have vel nogle flittige iblant, som ere stræbsomme til at fange, hvilke icke ligge paa den lade side, om endskiønt fangsten er u-hældig. Men icke meere end een eeneste mand, som fortiener navn af hurtighed, og ligesaa from som kiek og temmelig lykkelig. Men han haver stor familie at sørge for. Ieg har derfor haft daglig overhæng den tid de trængede og fangsten var slett, saa at hvor meget ieg kneeb af, maatte ieg dog mage det saa, at de icke skulde gaa bedrøvede bort: man har ondt at gjøre i saa fald. —

Endelig har ieg her gjort begyndelse med et lidet anlæg, som i mine tanker er u-omgiengelig fornøden, saafremt man icke skal frygte, at den største part af de til missionen komne skal blive u-duelige drog, som icke selv kand blive i stand til at erhverve sig føden, og følgerig i

tidens længde u-forbigiengelig blive baade missionen og handelen til nachdeel: sc:¹ ieg har indeholdt nogle vahre, som ieg vil see at komme ud med til at tilhandle eller lade gjøre et par *kajakker*, med deres meest behøvende redskabe, til fremvoxende drenge at begynde at lære og øve sig i fangst: samme skal de icke have til ejedom, men til laan, indtil saasnaart de blive saa færdige, at de selv kand indtiene sig de redskabe, som til fangst og næring ere fornødne: da b.te kajaker igien paa nytt laanes til andre fattige drenge paa samme vilkaar. Naar man nu aarlig med maadelig bekostning anskaffer en 2 à 3 kajaker, ligesom mængden tiltager af de behøvende, kand det inden faa aar bringes dertil, naar Gud tillægger sin naade, at den bekostning bliver aldeelis u-fornøden, skaffer en deel hurtige og øvede folk, der icke allene kand indhente føde til sig og mange andre, men og give noget anseeligt til handel. Da det derimod er aabenbar, at de Grønlændere, som fra ungdommen ere u-øvede, fordie de icke have haft noget at øve sig med, blive siden stodere deres livs tid, hvilket kiendelig viiste sin rigtighed baade blant de christne og hedenske Grønlændere. —

Abraham og Daniel ere begge slette fangere, fordi ungdommen er anvendt til at gjøre opvartning ved colonien; men det selsomste er, at naar en handelsbetient selv har gjort dem dertil, det da skal heede, Grønlænderne blive u-duelige ved den assistance, som haves af missionen, og presterne give dem alt for meget; og aldeelis forbigaaer den første grund og nærværende fornødenhed; thi det kand dog icke være nogen fornøyelse eller velsignelse ved at spiise den mætte ey heller ved at proppe den hungrige. Imedens ieg i foraaret af mangel paa brændsel var reyst til Christianshaab, hafde Mr. Holm antaget Aron til at gjøre matros tjeneste for at nyde halv mands kost og gr: klæder. Ieg kunde herudj icke gjøre nogen hinder, efterdj stæd faderen Jens allerede var reyst sønder efter². Ieg taugde derfor stille, uden ieg kierligst sagde til Holm, om denne bliver Abraham eller Daniel liig, maae Han i fremtiden icke sige, at presterne har gjort det; thi Han legger selv grundsteenen.» — —

Som det fremgaar af beretningens begyndelse, skulde missionær Egede ved Christianshaab nu hjemgaa. Thrane skriver nærmere derom: «Ieg har nu erholdet Hr. Peder Egedes skrivelse af 20 hujus, hvori han giver tilkiende sin faste resolution at repatriere dette aar med skipper Jacob Bentsen, efter forhen hafte tvilraadighed.» Dette vilde imidlertid medføre, at Thrane vilde blive *eneste* missionær i Diskobugten, idet Lassen ikke skulde udgaa igen og ingen ny endnu var for haanden til at afløse ham.

¹ scilicet ☉: nemlig.

² ☉: paa foraarsfangst.

Naturligvis var den unge missionær, ikke mindst efter det aar, han havde tilbragt ved Jakobshavn, ikke glad ved dette, men nærede store betænkeligheder derved: «Intet gjør mig meere frygtagtig end *den slette og usle helbred*, ieg hafde i vinter, og er endnu rett maadelig». I slutningen af beretningen udtaler han sig udførligere herom: «Ieg kand sige med faa ord, at dette aar har været mig et drøvelses aar og bitter leve-tiid: ieg haver icke haft en fuldkommen helbreeds dag, og blev i vinter saaledes tilreed af skiørbug, at mine been værkede og smertede mig dag og natt; brystvee og bedærvet mave: men saavidt ieg kand begribe, troer ieg den miserable kost er aabenbare skyld i manges ildelidende i dette usle land: gammel kraftesløs og forliggen salt kiød, suurt flæsk, mugne erter, skal icke styrke legemet meget, men naar en u-reenlig matros skal lave det til, bliver det en væmmelse at beskrive. Ieg har mange gange angret den dag, ieg reyste hid u-gift, skiønt derved [o: ved at være gift] kunde være mange u-leyligheder; imidlertid har smør og brød været mit største ophold og koldt thee-vand¹; — — — ieg kunde i verden aldrig troe, at Grønland var saa jammerfuld at leve udj; ey heller vilde raade min fiende at komme hid.»

Han har ogsaa andre betænkeligheder, bl. a. den, at ligeledes var catechet Jens Pedersen² gandske slet og ilde tilreed af skiørbug, da han dog tilforn skal have haft god styrke, men nu seer meget ilde og sygelig ud, ieg tager deri saa meget meere deel, efterdj han icke allene er kieck i sproget, men og paapasselig uden enten at trættes eller kiedes i sit arbejde».

Imidlertid er han reede til at gøre, hvad han formaar, for at opret-holde missionsarbejdet: «Det bliver altsaa paa min side at observeres: hvad det høye Miss: Coll: haver i saa tilfælde beordret, skal ogsaa anvende alle mine ringe kræfter til at viise baade arbejdsomhed og troe aarvaagenhed.»

Og han er for saavidt ved godt mod: «Gud være loved! maae ieg dog beholde det *saa* godt — — —; hvad som til denne dag nest Gud har conserveret mig, er, at ieg endnu icke er bleven moedfalden, men holdt mig munter, befalende *den Rætfærdige* min sag, som icke frister over formue: 1 Cor: 9, 16—17. Dog har ieg 2de gange været saa syg, at ieg absolute maatte ligge, men strax ligesom reven mig løs igien.» —

Saa gik han ind i ensomheden og passede trofast sin gerning i efter-aaret 1756 og vinteren 1757. Men dermed var hans kræfter — baade fysisk og psykisk—udtømt. Missionskollegiet hørte aldrig mere fra ham.

¹ Koldt — fordi missionshuset i Jakobshavn laa et stykke fra kolonihuset, hvor maden tillavedes og hvorfra den skulde bringes. Indtil missionæren fik egen kok, var der stadig klager over dette.

² I Christianshaab; den eldste og dygtigste af medarbejderne (død 1780).

Den til den nye loge paa Sydbay¹ nyankomne missionær Jacob Borchs første brev til missionskollegiets sekretær, dateret Christianshaab d. 3 juli 1757, begynder saaledes: «Vil alleene forud, skiønt med græmmelse over at ieg skal føre saa ubehagelig en tidende, *tilmælde Dem Hr. Thranes død*, som er skeed først i maij maaned, idet han ved tungsindighed og indvortes anfegtning dreven, skal have lagt haand paa sig selv og om morgenen er bleven funden død; da han skal have skaaret sin strube over med en ragekniv. Sandelig en gierning og exempel, som ey alleene opvækker en horreur, men og anleediger os at be-
tragte vor skrøbelighed, at beede Gud om hielp til at modstaae Dievelens fristelser, da det ikke er vor dygtighed, men Guds naade at tilskrive, at vi hidindtil have undgaaet hans snarer og strikker. Ved en af mig paatagen reyse til bugten for at ville consuleret Hr. Thrane fik ieg denne slette tidende at høre — — —.»

I en senere beretning til missionskollegiet af 14 juli siger Borch angaaende dette, at «vandet løb mig strax af mine øyne, ey saa meget for dødsfaldet som for maaden og consequencerne ieg der af befrygtede». Og derefter fortsetter han:

«Betræffende Hr. Thranes død, da berettede kjøbmand Svanhielm paa Christianshaab mig den saaledes: Hr. Thrane skulde for en tiid i vinteren have forekommet dem noget besynderlig, og som den der maatte have nogen indvortes anfegtning eller uroelighed i sindet, der nu og da gjorde ham u-stadig og u-liige i sin tale: nu at han ville drage hiem og resignere kiolen, nu at han ville noget andet der var u-overensstemmende med det forrige. Herpaa skal han, først i maij maaned, da de ey mærkede til ham, og en aabnede døren, for at høre til ham, være funden død, siddende paa gulvet, med ryggen op til en stoel, og med struben overskaaren. Som nu anskrig blev giort gik alle nærværende ind i et lidet kammer hvor de mærkte, at gierningen var skeet, og fandt der hans beste ragekniv hvor med han havde skaaret struben liggende blodig paa en tallerken. Man kunde see, at han, efterat gierningen var fuldbyrdet, var løbet ud i det yderste værelse, havde med sine blodige hænder gramset i sengklæderne, snappet en pude og holdt samme for den aabne skade; derpaa afmægtig gaaet over gulvet for at ville, som man meente, kaste sig i sin læhnestoel, men falden om med ryggen imod den.

Endnu berettede og kjøbmanden, at han havde ladet legemet forvare indtil Gud vil der fra fædrene landet kand komme ordre paa hvad skee skal.»

Borch tilføjer: «Som ieg høylig befrygtede at denne sag skulle giort en stor opsigt iblant hedningerne, før den aldeeles var bleven bekiendt;

¹ Senere flyttet og omdøbt til Holsteinsborg.

spurte ieg om deres sentiments herover. Men, som ieg allereede har befunden, at Grønlænderne ere et besynderligt folk, saa forsikrede kjøbmanden med andre fleere, at de havde anseet dette hos den afdøde som noget fermt heroisk og tappert.» —

Det lader sig nu ikke afgøre med sikkerhed, hvad der har været den egentlige aarsag til Thranes fortvivlede handling. At der skulde ligge noget saadant under som utugtigt eller upassende forhold, saaledes som det senere fra enkelte hold blev antydet, kommer aldeles udenfor betragtning. Der findes ikke et ord derom i denne førstehaandsberetning, som missionær Borch en maanedstid efter begivenheden fik af øjenvidner, der havde levet sammen i hus med Thrane hele vinteren. Og *hvis* der havde været noget om det, skulde det nok være bleven fremholdt fra handelsfolkenes side.

Hellerikke kan aarsagen søges i depression som følge af elendig levemaade som aaret forud, thi Christianshaabs koloni var berømt som et godt madsted og dens kjøbmand som landets fortrinligste administrator og koloniekonom.

At der var visse omraader, hvor en missionær hellerikke ved Christianshaab kunde vente at finde forstaaelse og støtte hos de europæiske kolonifæller fremgaar af et brev fra Thrane af 30 juni 1755, kort efter at han var kommen til landet. Han beretter her følgende: «For nogle dage siden kom en hedning navnlig Kauanga til Christianshaab; af hvis ansigt man kunde læse dødens angst: hand eftersøges paa livet af en anden navnlig Tellibak /: her ved Christianshaab, der pleyer opholde sig meest ved Jacobshavn :/ ey paa anden grund end en overtroisk mistanke, at hand ved hexerie har taget livet af en liden dreng, som var Tellibaks søn; Men da ieg af medynk over den forfulgte spurgte, om det ey var mueligt at forsvare ham, svarede kjøbmanden Svanhielm, at vi alle skulde derved settes i lige fare, efterdj Grønlænderne kiende deres styrke: hvorfore det og var raadeligt, at hand strax maatte flygte fra colonien.» Men ellers var kjøbmanden en from og god mand, der holdt mandskabet til Gudsfrygt, saavidt det stod til ham, og altid stod i det bedste forhold til missionen, saa at Thrane her maa have haft paradisiske kaar at leve under fremfor aaret før i Jakobshavn.

Vi maa da som den sandsynligste aarsag til den unge missionærs livstragedie la den af Svanenhielm til Borch angivne blive staaende: «at ingen vidste anden grund til gierningen end melancholie og u-roelighed i sindet». —

ALBERT TOPP

Missionær.

Albert Topp er født den 4de og døbt den 10de marts 1697 i Leikanger prestegæld i Sogn som søn af klokker Niels Albertssen og hustru, hvis navn ikke kendes.

I hjemmet blev han undervist af faren og sattes derefter i Bergens katedralskole, hvorfra han 1717 dimitteredes til Københavns universitet. Her tog han 25 maj «examen artium» og 28 maj 1718 «anden examen». Til privatpræceptor fik han professor Andreas Frølundt.

Efter tre aars ophold ved universitetet indstillede han sig 26. sept. 1720 til theologisk attestats, som han bestod med karakteren *haud illaudabilis*. For sin dimisprædiken 2 oktober fik han *laudabilis*.

Derefter vendte han hjem til Norge og blev straks huslærer hos sogneprest Niels Christensen Weinwich (1676—1729) i Voss. Denne havde med sin første hustru 6 børn, som alle blev Topps elever, og var netop bleven gift anden gang med presteenken madame Ruus, der i egteskabet medbragte sønnen Morten (1740—70), som senere blev sogneprest i Voss og som ogsaa nød undervisning af «studiosus» Topp, saavidt endog at han kunde sendes til universitetet 1723 uden at have gaat i nogen skole, kun privat dimitteret af rektor Møinichen i Bergen.

Det kan neppe fejle, at Topp interesseret har fulgt Hans Egedes Grønlandsplaner, maaske været nærværende ved hans oprejse 1721, og optaget af de «relationer», han hjemsendte til Bergenskompagniet og som sikkert er bleven publiceret ialtfald i lokale kredse. Og da det blev bekendt, at Egede ønskede en medhjælper i missionsgerningen, meldte han sig til kompagniet som villig til at paatage sig dette hverv.

30 marts 1723 udstedte «Bergens Grønlandske octroyerede compagnie» kaldsbrev for «studiosus» Albert Topp, underskrevet af alle 4 direktører, Jean v. d. Lippe, Magnus Schiøtte, Jens Fæster og Jens

Andersen Refdal. Det fik kongelig stadfestelse 16 april i følgende missive: «Eftersom Vores octroyerede Bergens grønlandsche compagnies directeurer haver kaldet og antaget studiosum Albert Top til at være præst paa det største fra vor kiøbsted Bergen udi indeværende aar til Grønland destinerede skib, hvor hand skal blive udi 4 aar, efter det hannem derpaa givne kaldsbrevs videre formelding, dateret Bergen den 30te martij sidstforleden, og nu hos Os om Vores a. n. confirmation derpaa a. u. ansøgning er bleven giort, da ville Vi bemelte Albert Top til præst paa forskrefne skib og paa Grønland a. n. have confirmeret og stadfæstet, saa og hermed confirmere og stadfæste, saa fremt hand ellers efter foregaaende overhørelse udi lærdom saa dygtig og udi liv og levnet saa skikkelig og af den alder efter loven befindes, at hannem prædike embedet kand betroes.»

Missionskollegiet havde saaledes sletikke noget med Topps udnevnelse at gøre, hvilket det aabenbart har følt sig tilsidesat ved. Da Topp nemlig 1724 rettede en henvendelse til kollegiet, fik han et meget afvisende svar, holdt i en saa irettesettende tone, at han følte sig pikeret derover og beklagede sig til handelsdirektionen i Bergen, som beroligede ham ved at tilsende ham genpart af den post i oktroyen, som hjemlede kompagniet ret til udvevnelser. Topp lod sig dog ikke nøje derved, men udbad sig «at maatte blive underrettet om den rette distinction imellem de kongelige missionairer og compagniets præster, hvorvidt deris embeder og udretninger skal skilles, dend enes fra dend andens». Hellerikke missionskollegiet lod sig nøje med ordningen, som den var, men indgik til kongen med henstilling desangaaende, og det bestemtes da ved kgl. forordning af 1 februar 1726, at ogsaa kompagniets prester skulde herefter «dependere af missions-collegio i de sager, som angaae de geistlige forretninger». Kompagniet selv distingverede mellem «de to slags» prester ved at titulere dem forskelligt; Hans Egede kaldes «velærværdige», Topp kun «ærværdige», men han skulde være medlem af «raadet» i Grønland og «spise ved raadets bord» sammen med «Hr. Hans Egede med sin kieriste, ober kiøbmanden Hartvig Jentofft, skipper og commandeur Berent Hansen, skipper Selgen Dahl, styremand Erich Larsen, styremand Helmich Sem, under-styremand Cornelius Seehusen, feldschier Johan Wilhelm Jordan, assistenten Jacob Geelmuyden samt Hr. Hans Egedes børn». Hans aarlige løn af kompagniet var 100 rd. — «hvormed hand och var velfornøyet, saasom hand hafde skickelig udkomst».

Topp blev altsaa, formentlig først efter ankomsten af den kongelige stadfestelse af hans kaldsbrev, ordineret i Bergen af biskop Clemens Schmidt og gik derefter til Grønland med skibet «Federicus

Quartus», ført af skipper Berendt Hansen Wegner; de med dette skib opsendte skrivelser er først dateret 7 juni. 30 juli kom de til «Haabets colonie», i hvilken anledning Hans Egede skriver: «Med skipper Berenth Hansøn ankom nu ochsaa en præst ved navn Hr. *Albert Top*, som effter de kongl. allernaadigste forundte privilegier af compagniet er vocerit at være min assistent udj disse hedenske Grønlænders omvendelse. Gud iføre hannem saavelsom mig krafft ud af det høye og gjøre os till beqvemme middele og redskab, Hans hellige navn og ære iblant de vankundige at udbrede. Amen.»

Det viste sig snart, at Egede i Topp havde faat en endog uventelig god medhjelp. Først og fremmest i det sproglige, hvor den unge theolog synes at have haft fremragende evner. Saasnart skibstravilheden var forbi, gik de for fuld kraft igang med lingvistiske studier, hvor den unge Paul Egede maatte holde for flere timer om dagen. Han fortæller meget morsomt herom: «I de første aar maatte jeg daglig gjøre rede for hvad jeg havde lært af sproget, og denne examen af min fader og hans kollega Hr. Albert Top holdtes baade for- og eftermiddag. Til et paradigma blev udvalgt verbum *neglikpok* [elske]. Til medhielp fik vi en liden faderløs dreng, der ved denne daglige øvelse med ordets forandring igiennem alle tempora, blev os en vigtig person, da han havde en god naturlig forstand, men baade han og jeg bleve meget fixerede for vor *Neglikpok*.» Og han fortæller flere eksempler paa, hvordan de «fixeredes» af deres legekammerater: «Hvor længe vil I nævne: elske?» eller: «Er I endnu ikke trætte af at elske? Skaf hellere din kammerat en kajak, og roe ud i havet og skyd alker, som der er i stor mængde!» «Sid ikke hver dag og mal paa det hvide tõi, det er qvindagtig, bliv mandig!» Endogsaa naar de var paa rejse, blev de ertet dermed: «Længere inde i fiorden traf vi nogle skalkagtige drenge, som fixerede mig med vort verbum: *Neglikpok*. En begyndte i præterito, en anden i præsenti og en tredie i futuro, og det paa en gang med høj røst og latter.» Tilsidst blev det ham for meget og han lovede sig selv for fremtiden at vælge et andet paradigma.

Imidlertid fremmede disse energiske studier og øvelser deres sprogkundskab saa vidt, at Hans Egede 10 januar 1724 vovede sig til at holde sin første grønlandske prædiken — et eksperiment, som dog ikke faldt heldig ud, idet Grønlenderne ikke forstod den, og som derfor ikke blev gentaget for det første. Vigtigere var det at Topp fandt ud af sprogets polysyntetiske karakter; Egede bruger det udtryk om det, at det er «kompendiøst» og forklarer det med, at «oftest en heel meening befattes udi et eeniste ord», og de fik opsendt andre sprogs grammatiker, f. eks. en lappisk, for at sammenligne dem med grønlandsk. De store fremskridt, der efter Topps ankomst gjordes, gav sig ogsaa

tydelig til kende i det 1724 hjemsendte manuskript: «Begyndelses-elementer til dend christelig kundskab for de grønlandske catechumener», især ved sammenligning med det af Hans Egede alene i 1723 udarbejdede: «Nogle faae spørmaale af dend christelig lærdoms hofvet støche», som nærmest er komplet uforstaaeligt — en samling af misforstaaelser, kan man nesten sige.

Det varede hellerikke længe, før Topp var kommen saa vidt i sproget, at han kunde deltage i det direkte missionsarbejde. Herom siger Hans Egede ved nytår 1724: «Eftersom velbemeldte min elskelig collega Hr. Alberth Top til datum mest har employeret sin tid til at fatte og forstaae de faae vocabula og talemaader, som ieg fra ankomsten hidtill har colligeret af Grønlændernis sprog, altsaa har vi i Jesu nafvn med dette nye-aars indtrædelse taget os fore, ochsaa ved leylighed iblant at ville besøge andre fleere, end de, som boe her paa plätzen hos os, for at forsøge, hvorledis de vill lade sig beqvemme til at lære og imodtage dend christelig underviisning, som ieg udj forfattede enfoldige spørmaale og bønner dem agter at foreholde og ved Guds aands bistand og opliisning i hiertet at imprimere.»

De begyndte da straks i januar at drage omkring til de nærmest-boende og undervise husfolkene. Det lykkedes saa godt, at de besluttede «fremdelis at continuere med begynte huus visite, dog saaledis, at vi her effter alternere med hinanden der udj, thi det vilde ellers falde alt for besverligt for en stedtze og paa en lang tid udi de Wildes huuser at forblifve for dend stanch og damp skyld af deris stedtze brændende thran lamper og anden smutzighed som de omgaaes med.» Der maatte ogsaa en af dem være hjemme for at holde skole med de unge, der var antaget paa kolonien til undervisning og uddannelse, for med tiden «at bruge dem som middell til deris lands mænds opliisning».

Paa disse undervisningsture opholdt Topp sig oftest flere dage ad gangen hos Grønlenderne og begyndte med vaaren tillige at gøre længere udflugter paa egen haand til de fjernere boende. Naar han var hjemme paa kolonien, drev han stadig fortsatte lingvistiske studier og var meget ivrig i at bearbejde det ude hos Grønlenderne indsamlede sproglige materiale. Det er aldeles beundringsværdigt, at han kunde faa lejlighed til dette betydningsfulde arbejde. Kolonihuset var i sig selv meget inskrenket og indeholdt kun tre stuer, hvoraf den ene var Egedefamiliens bolig, den anden bogholderens, assistentens og fleres, og den tredie mandskabets. Der var saaledes ingen plads til den nye missionær, hvorfor der til dennes brug blev medsendt et tømmerhus. Det viste sig imidlertid, at dette ikke kunde anvendes til menneskebolig, hvorfor der med «spanske vægge» blev afskildret et «aflukke», dels af bogholderens, dels af mandskabets stue. Dette udgjorde det

«lidet kammer, hvorudi velærværdighed Hr. Top opholdtes». Naar dertil legges, at der i dette indskrenkede hus boede ca. 60 mennesker, er det nesten ikke til at fatte, at der har kunnet blive tid og ro til undervisning, endsiges til sprogstudier og lingvistiske udarbejdelser.

17 februar 1724 samledes «raadet» for at konferere om anleggelsen af et nyt paatenkt etablissement ved det store fjordkompleks Amerdloq paa 67 gr. n. br., og 22 februar drog Hans Egede og styrmand Seehusen derop for at rekognoscere forholdene. Det lykkedes ikke at naa saa langt, men de fik undervejs saa god underretning om forholdene der i egnen, at det besluttedes at anbringe det nye anleg paa øen Nipisat, hvorfra der var gode muligheder for hvalfangst.

Efter skibenes ankomst om sommeren bestemtes da skipper Claus Hartz til med sit førende skib at drage op med 20 mand til «Nepisene»¹ og oprette det nye anleg samt overvintre der. Topp «vedtoeg ochsaa at reyse did hen, for at gaae de der blifvende christne mennisker til haande med trøst og underviisning af Guds ord og ochsaa ved leylighed at gjøre Skaberen bekient blant stedetz vanvittige indbyggere». 20 juli fik de «føyelig veir» og afrejste fra «Haabets colonie». Topp fik en «wild mands dreng» med sig «paa det hand af hannem kunde hafve nogen hielp og manuduction udj sproget».

13 oktober fik Hans Egede efterretning fra det nye anleg ved nogle folk, som havde bragt assistent Jac. Geelmuyden derop. De berettede «samptlige compagniets folchets velliidende der sammesteds, som och medbragte brefve, saavell fra min collega Hr. Albert Top, som skipper Claus Hartz, med viidere confirmerit. Effter ringe leylighed hafde de och oprettet sig et huus og vinter værelse, hvor i de for kuldens streng-hed formeener sig noch at blifve conserverit». Om stedets «beleylighed» lød udtalelserne meget lovende. Der var græs nok til at føde noget kvæg, og hvalfangsten kunde blive meget fordelagtig. 7—8 mil inde i en fjord havde man fundet en ypperlig lakselv, «hvor der fangis deylig og stor lax, saa skiøn som dend nogensteds skal være at faae i Norge». Ogsaa nermere ved kolonien havde de fundet en lakselv, «saa at de i denne punct blifver noch vell forsiunede». Nogen handel med «de wilde» havde de ogsaa gjort. Topp skrev, at Grønlenderbesøgg havde de daglig, «og ere de i naturel og sæder disse herboende gandske liige, og auribus promptj, animo putridj [rede til at høre, men træge af sind], saa at och med dennem endnu for det første og i denne tilstand er lidet at udrette».

Dette falder sammen med den anskuelse angaaende Grønlendernes modtagelighed for kristendommen, som Topp lod komme til orde i sin indberetning til Bergenskompagniet samme aar, altsaa efter et aars

¹ Locativ plur. af nipisa (stenbider, rognkalv).

ophold i landet: «Til med seer ieg icke effter menneskelig tycke eller tanche, hvorledes at nogen af disse wilde, vanvittige og i Adam van-artige mennesker, vi lever iblant, kand vindes til troens bekiendelse, al den stund de lever saa aldeles uordentlig hen; hver er sin egen herre! Thi det er uigiensigeligt, at skal der af dem blive folk, der udj alle ting endnu befindes som fæe, da maae de ved christelige anordninger først gøres til mennesker, førend mand kand haabe at faae dem til christne mennesker.» I dette stykke faldt hans mening ganske sammen med Hans Egedes datidige anskuelse.

Hans Egede savnede Topp meget, da denne var rejst til Nepisene; «det hafde været meget fornøden — siger han — at vi endnu hafde blefvit sammen; Hr. Albert Top staaer mig meget vell an, saasom hand i alle maader for vercket er christelig intentioneret». Men da han anser det for bedst, at Topp bliver ved Nepisene, ønsker han en afløser for ham udsendt til sig.

I maj 1725 besøgte han ham paa Nepisene og skriver derom: «Hvad min collegæ Hr. *Alberth Toppis* foretagende er betreffende, da har hand saa ofte, som Grønlænderne ere komne der till dem, effter muelighed dennem underviist, efftersom hand af mangell paa folch og andre forhindringer — hermed sigtes bl. a. til hans svigtende helbred — icke har kundet besøge dem i deris huuse. Men med dend lille vild mands dreng, som ieg her fra stedet loed være hannem følgagtig, har hand i særdelighed employeret sin tid, og formedelst hans manuduction icke allene temmelig avanceret udj sproget, men endoch kommet saa vitt med hannem selv, at hand formedelst sømmelig omgiengelse og dend christelig underviisning, ham daglig blefv gifvet, har faaet saadan begreb om Gud og sin salighed, saa hannem dend hellige daab er blefven meddeleet. Hvilchen hand och med stor andagt, ja taareflydende øyne annammede, till alle hosværendis største glæde og fornøjelse. Hand blefv døbt Nye-aars dag og gifvet det navn *Fridrich Christian.*» —

Sine bekymringer i anledning af Topps bortflytning kunde Hans Egede have sparet sig, thi 20 juni 1725 kom han og hele mandskabet fra Nepisene tilbage til «Haabets colonie» med det der overvintrede skib. Grunden hertil var proviantmangel, efter Egedes antydninger øjensynlig fremkommen ved at besetningen i begyndelsen havde taget for rigeligt til de medbragte beholdninger. I sin indberetning til kompagniet af 9 juli siger Topp intet herom, meddele blot, at han har overvintret paa Nepisene, hvorfra man «for vigtige aarsager» har maattet bryde op for en tid. Men stedet er «icke u-behagelig» og synes ogsaa at kunne «blive compagniet sær nøttelig frem for andre, formedelst den aarlige hvalfangst, her kunde gøres om vinteren», naar

bedre foranstaltninger blev truffet, og erklærer sig villig til at gaa tilbage dertil og tilbringe resten af sin tid der, hvis stedet bliver besat paany, kun vil han ikke være «oberhofvet», da det er en ting, han ikke forstaar sig paa.

Foreløbig var der jo imidlertid intet at gøre derved, og han og Egede genoptog derfor i fællesskab baade sprogstudierne og omrejserne til Grønlenderne. I januar 1726 kom Topp paa en af disse i stor livsfare. Sammen med koloniens assistent var han rejst nordpaa til en større boplads for, «som det denne gang faldt ham til, paa embedes vegne at besøge Grønlenderne». Paa tilbagerejsen herfra «paakom et stormende væjr af sønden med sneefog», saa de maatte legge til ved en øde ø, hvor de fandt en brugelig havn. Her «maatte de holde ud om natten paa øen». Neste morgen begyndte vejret at stilne af, og de begav sig paa vej, men da de kom ud af sundet, hvor baaden havde ligget, stod søen og vinden lige paa land og drev baaden tilbage, saa den tørnede, uden at det var muligt at vende og ro tilbage til sundet. Da baaden tørnede, slap de fleste ombordværende, deriblandt Topp, op paa land, men sluppen blev sønderslaaet, og de, der endnu var i baaden, faldt i vandet. Der blev gjort alt, hvad der var muligt, for at redde dem; assistenten sprang i søen og vilde gribe en lille Grønlenderpige, men kom tilligemed hende ind under baaden, hvorved hun druknede; da moren saa det, blev hun saa altereret, at hun ogsaa druknede. Det lykkedes først i sidste øjeblik at redde assistenten og en mand, som endnu sad i den sønderslaaede slup i vand til halsen. De bjergedes ved at Topp rakte «enden af chaloups-masten, som lykkeligen var slagen paa landet» ud til dem. De maatte dog alligevel, skønt reddede fra søen, «have crepered, saavel af hunger som af frost og kulde, thi de vare gandske vaade», hvis ikke «præstens lille madskriin» var bleven slaaet op paa land. Nu fik de i det mindste lidt at vederkvæge sig paa, og da vejret var mildt trods blæsten og snefoget, klarede de sig ved at grave sig ned i sneen og dække sig til med et den druknede kone tilhørende renskind, som ogsaa drev i land til dem.

Imidlertid var man paa kolonien blevet bange for, at det skulde være tilstødt dem noget, da de ikke kom til den ventede tid, og sendte derfor bud til Grønlenderbopladsen. Herfra fik man at vide, at de var afrejst, og der blev som følge deraf stor bedrøvelse baade blandt Europeere og Grønlendere, idet man ikke kunde tenke andet, end at de alle var omkommet. Alligevel sendte man den følgende morgen en slup afsted for at søge efter dem, og «Gud fjøede det og saa vel, at dens vej faldt lige frem ved øen, hvor de stakle vare, og udi tvende dage og nætter i stor banghed og livsfare havde lidt meget ondt. De toge dem

stive og forfrosne, ja næsten fordærvede, i chaluppen med sig, og førte dem hjem til colonien. Men den arme Grønlænder, hvis kone og daatter var druknede, der han fik høre den ulykke, skikkede han sig meget utaalmodig, med hylen, graad og klagen, og vilde ikke lade sig trøste. Det bedste var, at Poeks kone, som var med i faren, kunde berette, at de havde nok gjort deres yderste fliid med at ville biærged dem.» De fleste af de skibbrudne kom dog forbavsende hurtig til kræfter efter den haarde tårn, og Topp var ikke bleven mere forskrekket deraf, end at han fjorten dage efter tog med Hans Egede ud paa rejse til Grønlænderne.

Sidst i april samme aar var Topp med nogle andre fra kolonien en tur henne at se paa endel tilrejsende «Sørlændinge», som laa i telt nogle mil borte og nu «anstillede en leeg og lystighed iblant dem med syngen og dantsen. Saadan leeg bestaaer der udi, at to staaer lige for hinanden med en liden tromme udi haanden, paa hvilken de spiller een om den anden, og synger imod hinanden, og hvad da den ene kand have at forekaste den anden, det fremfører han i saadan en vise. Kand contraparten ikke svare ham derpaa, eller igiendrive ham, da maae han med skamme vige af, og bliver beleet af alle dem, som høre derpaa. Den ene af dem, som her certerede med hinanden, var meget kiæftig, saa hans contra-part maatte give tabt, hvorføre der opstoed en anden, at forsøge sin konst paa ham, men han maatte ligeledes gaae bort med skamme. Derefter loed vores *Poek* høre sine viser, som han havde gjort om sin reise, og hvad synderligt hand havde seet i vort land; Hvilket de allesammen admirerede og rosende.» Her stod ved dette sted «henved 80 telter strøe-vis her og der omkring». Hans Egede kom senere ogsaa derhen og «deelte dem i visse hobe ude paa marken, og underviiste dem om GUD», og da de fleste af dem var fremmede, hørte de derpaa «med fornøjelse». —

1727 udløb Albert Topps «paatagne aar», og da hans helbred havde lidt meget ved opholdet i Grønland og det strabadserende liv, han havde ført, turde han ikke blive der længere. Der var desuden endnu en grund til at han rejste hjem netop da. Bergenskompagniet havde givet op 1726, og det var uvist, hvorledes det vilde blive med Grønlands fremtid. 18 marts 1727 blev det da besluttet mellem Hans Egede og Topp, at denne «skulde reise hjem til Fædernelandet, med skibet som her havde ligget vinter-leje, og nu lavede sig til hjem-reisen, for at gjøre desseinets itsige slette tilstand vedkommende underdanigst bekiendt, og efter muelighed drive paa de forlangende anstalters i verk-sættelse, eftersom sligt ved blotte skrivelse ikke saa eftertrykkelig, som fornøden giordes, kunde skee».

27 marts rejste derfor Hr. Topp til Grønlenderne i nærheden «og tog afsked med dem». Meningen var nemlig at rejse med det allerførste. Men der blev intet af. 2 april lettede skibet anker og stod tilhavs, og med Topp fulgte en ung Grønlender, som ønskede at se Europa. Men 4 dage efter maatte man søge tilbage til kolonihavnen, da der var overfyldt med is i farvandet, «og havde imidlertid udstaaet et stormende væjr, og havde været i stor fare for isen».

Topp gik derfor endnu engang iland og tog fat paa omrejserne igen, og var 3 maj med Hans Egede ude paa en plads, hvor der stod over 60 telte «her og der omkring». Da vejret var godt «stillede vi dem ihobe paa marken og læste for dem». Dette gentog sig endnu nogle gange.

Ligeledes gav denne sinkelse Topp anledning til paa anden maade at virke for «desseinet». Med det 26 maj ankommende skib fulgte den kgl. kommissær Christopher Jessen Petterssøn, «som skulde undersøge det grønlandske væsen, for allernaadigst at ville see, hvad der nu var at gjøre, og om den grønlandske handel med nogen fordeel herefter kunde fortsættes». I en memorial, dateret «ombord paa skibet Cron Printz Christian den 6 junii 1727» gav Topp udførligt, ialt 8 foliosider langt gensvar paa kommissærens 19 spørgsmaal, og dagen efter et ligeledes udførligt og bekræftende responsum paa sammes spørgsmaal: «Om Hr. Topp troer, desseinet kan fortsettis med nogen success eller bør opgives?»

Imidlertid var Topp blevet tvivlraadig med hensyn til sin hjemrejse, idet der blandt de med skibet indløbne breve «ikke var et ord fra directurerne om hans dimission, uagtet hans tiid var forløben». Han henvendte sig derfor 2 juni skriftlig til Hans Egede som «desseinets oberhofved» og bad om tilladelse til at hjemgaa med skipper Berent Hansen Wegner, «hvorved alle omkostninger for compagniet sparedes», hvilket neppe vilde blive tilfældet saafremt han hjemgik med et af de for dette aar fragtede skibe. Han udbad sig tillige Hans Egedes anbefaling.

Herpaa gav Egede «tienstlig giensvar», hvori han indvilgede i «Eders ærværdigheds billige forlangende betræffende at maae gaae hiem med skipper Berent Hansøn, som nu er seigl ferdig», samt udtalte «som et sandferdig og vel meriterit skudtz maal», at Topp ikke blot havde «forholdet sig til fornøyelse i omgiengelse og comportement» mod sine europeiske kolonifæller, men ogsaa «som en retsindig Guds tiener anvendt all muelig fliid og vindskibelighed til vore her omkring boende Grønlænderes underviisning og opliisning». Egede ønskede derfor intet hellere end at beholde ham, men da dette ikke kunde la

sig gøre, bad han ham «at I lader Eder desseinet troelig være anbefallet, i at gjøre dessens beskaffenhed med muelig fliid vedkommende demonstrerit till en forhaabentlig lykkelig progress og fremtarf». —

Endelig 10 juni begav det overvintrede skib sig for alvor paa hjemrejsen; «med dette overgik ogsaa Hr. Albert Top, som havde været udi landet i 4 aar, som en med-arbeidere med mig, til hedningenes oplysning, og imidlertid forholdt sig som en flittig, troe og retsindig GUDS tienere, hvilket skudsmaal ieg med sandhed kand give ham. Hans svage hilsen og kleinlige legems-constitution vilde ikke tillade ham, at forblive længere i dette land». —

Efter skibets hjemkomst til Bergen maatte Topp efter ordre rejse til Christiania for i den under forsæde af statholder Ditlev v. Vibe og biskop Deichman nedsatte kommission at gøre rede for missionens fremgang i Grønland, og her talte han efter sit løfte til Hans Egedes dens sag saa godt, at det besluttedes at raade til dens fortsættelse.

Derefter rejste han til København for at søge embede og havde her foretrede for kongen og missionskollegiet, hvor han ligeledes djervt og grejt gik i skranken for Hans Egedes livsverk.

Samtidig begyndte han at søge embede. Bl. a. søgte han i januar — datoen mangler — Tingvoll sognekald paa Nordmøre og anfører som grund hertil, at han efter sin hjemkomst «har ingen viss sted at betiene; har og gandske intet at leve ved eftersom compagniet fra min hiemkomst dato intet ydermeere contribuerer til mit ophold». Han fik dog ikke dette embede, men kaldedes 5 marts 1728 til sogneprest for Aafjordens prestegæld i Trondheims stift, som han ikke havde søgt. Paa vejen til sit nye embede blev han i Bergen 17 maj 1728 viet til sin gamle elev Morten Ruus's halvsøster *Anna Christina Ruus*, født i januar 1698 i Os som datter af residerende kapellan Thomas Ruus (1657—1718) og 1ste hustru Inger Margrethe Schreuder (1669—99). Fra ca. 1740 var Johan Støren (1715—92), senere provst og sogneprest for Stjørdalen, «informator» for Topps børn i Aafjorden. —

6 oktober 1742 udnevntes Topp til residerende kapellan ved Bergens Nykirke, men allerede 30 oktober afgik han ved døden, førend han endnu havde erholdt den kongelige bestalling paa sit nye embede. Hans lig blev nedsat i Aafjordens kirke 25. sønd. e. Trin., 11 november. Den over ham af sogneprest til Ørlandet Lars Barhow holdte ligprædiken blev trykt i Trondheim 1744 og optrykt 1747. Merkeligt nok synes der ikke med et ord at hentydes til hans Grønlandsvirksomhed i denne ligprædiken. Paa laaget af Topps kiste stod følgende gravskrift (aftrykt bag i ligprædikenen):

Den udi Livet for dum
 Velærværdige, Hæderlige, Høylærde,
 Men udi Døden
 Himmelfarne, Salige Mand
Hr: Albert Topp,
 Sogne-Præst for Aæfiords Præstegield
 i Trondhiems Stift,
 Kaldet Præst for Nye-Kirkens Sogn
 i Bergens Stad.

Fød i Bergen d: IV Martii Anno MDCXCVII.

Død i Aæ Præstegaard d: XXX Oct: Anno MDCCXLII.

Forventer herfra en Ærefuld Opstandelse.

Een stille, stadig, dydig Siæl har haft sin korte Boelig
 I dette Legeme beqvemt, velsignet, hellig, roelig.
 For Kirken, og for hver Mands Huus een Præst Hand var roesværdig,
 I Liv og Død Hand *Jesu* Kraft til Seyer havde færdig.
 Du Jord forvar eet helligt Støv: Opstandelse det haaber
 I *Jesu* Aabenbarelse: Naar Doms-Basunen raaber!

Digtet — eller maaske hele indskriften — skal være forfattet af Eiler Hagerup. —

Topp efterlod i manuskript: «Relation om Grønlændernes brugelige sprog», som findes anført i Catalog. Bibl. Foss., Kbh. 1751.

Hans hustru afgik ved døden 1763 (begravet 31 oktober). Af deres 8 børn levede 1775 kun datteren Maren Topp.

JUST VAGEL

Assistent.

Just (Jochimsøn) Vagel er født 1702 i Frederikshald som søn af købmand, senere kommerceassessor Jochum Matthiesen og hustru Kirsten Heidemark og saaledes yngre bror af ekspeditionsrejsende i Grønland Mathis Jochimsøn.

Formodentlig efter farens død (1721) kom han til København, hvor han 1728 levede som skriver. 1731 havde han en sag mod admiralitetsretten i København angaaende det i Frederikshald under krigen sunkne skib «Printz Carl»; der tilkendtes ham ved dommen et beløb af 1818 rd. Det var formodentlig af disse midler, at han, som det fremgaar af et brev fra hans søster Christine Sophie sal. Grønbechs, 1737, gennem mange aar forstrakte sine trengende slegtninge.

Da broren 1732 udrustede sin ekspedition, blev han medlem af denne og kom som saadan til Godthaab 21 juni samme aar.

Herfra fulgte han med broren paa dennes ekskursioner, men da koloniens handel var i sterk tiltagen og købmanden, overassistent Jens Hiort Træschow, manglede assistance, især ved proviantens udvejning hjemme ved kolonien, naar han selv og førsteassistenten, Niels Egede, var ude paa togt, blev han af «raadet», som Hans Egede var formand for, beskikket som anden assistent med løn fra 15 juli 1732. Hans Egede siger herom i sin indberetning af 13/6 1733: «Hvad de høye herrer gunstigst gjør befallet, om at give designation paa alle de i behold havende sorter ved colonien, bliver af Hiort ved Jochumsens broder Just Wagel allerydmygst efterlevet. Bemelte Just Wagel er efter Hiortis till mig giorte begiering paa de naadige herrers behag tillagt en mands kost, fordi Hiort behøvede ham til assistance, iche allene udi hans fraværelse ved proviants udlevering etc., men end ock ved pennen og till sine regenskabers forfattelse, hvilchet Hiort af egen capacitet iche er duelig til. At iche D. K. M.s tieneste skulle blive forsømmet, har ieg slikt mott consenteret, ydmygst formoedende, det iche unaadig bliver optaget.»

Da broren efter endt ekspedition 16 juni 1733 rejste tilbage til København, maatte Just Vagel følge med, men aaret efter blev han af indehaveren af handelsmonopolet Jacob Sewerin paany antaget til assistent eller «kjøbsvend» i Godthaab, hvor Niels Egede nu beskikkedes til købmand. Allerede 15 juni 1734 kom han til Godthaab, men da skibet snarest skulde gaa videre nordefter til Diskobugt for at assistere ved anleggelsen af den nye koloni Christianshaab og han havde modtaget ordre til at følge med for under anleggesarbejdet at drive handel med de indfødte i omegnen, gik han 21 juni igen ombord for at gaa nordpaa. Efter endt hverv ved Christianshaab fulgte han — tilligemed Paul Egede, der nu som ordineret missionær var kommen med et andet skib direkte til Christianshaab, men havde tilladelse til at besøge sine foreldre — med skibet tilbage og kom 8 august til Godthaab for at tiltrede sin tjeneste der.

Fra sit tidligere ophold i Grønland og sin tjeneste ved kolonien dengang var han jo baade kendt med forretningsgangen og lokalkendt i distriktet og kunde derfor allerede 18 august gaa ud som fører af et «handels-tougt søer efter med tvende chalupper». Dette togt varede 17 dage, og de kom hjem «med begge chalupper fulde af spæk». 12—27 november foretog han atter et «handels-tougt søer efter» — det sidste for dette aar — og saaledes fortsatte han hvert aar fra tidligt foraar til sent efteraar; 1736 paabegyndte han endog foraarstogterne allerede 13 marts. Om sommeren, naar Grønlenderne var borte fra deres vinterboplads, foretog han provianteringsstogter ind i Godthaabs store fjordkompleks enten paa laksefangst eller rensdyrjagt eller begge dele.

Paa togterne var han ofte ledsaget af Paul Egede, naar denne skulde ud for at «underviise» Grønlenderne, eller af Niels Egede, som da kommanderede den største baad og var togtets egentlige leder. Undertiden var begge brødrene med, især naar det gjaldt proviantering, da saadanne rejser naturligvis tillige artede sig som lystture. I august 1735 var de saaledes paa en 14-dages tur inde i fjorden. Hensigten var at fiske laks til saltning ved munden af en af de store elve fra indlandet — men dette mislykkedes totalt; laks fik de ikke en eneste af «for continuerlig regn, som gjorde elven for stor og striid». Imidlertid kom de ikke tomhændede tilbage: «sex smaae rensdyr havde de dog skudt, og bragte hiem med sig».

1736 udeblev koloniens skib længere end sedvanlig og det kneb saa sterkt med forsyningen, at man 31 maj «var foraarsaget at afsende assistenten» — Just Vagel altsaa — «med 4 mand, nord efter, til den nordre colonie udi Disco-Bugt, for at fornemme, om fædernelands skib der maatte være ankommen og der sammesteds at faae nogen assistance

af levnets-midler». Det var paa højeste tid; man havde nu «varted til det alleryderste». Allerede lenge havde man maattet leve af grød, og der var nu ikke engang nok til 3 uger — kun halvanden tønde gryn, og der var 25 mennesker ved kolonien! 3 dage efter Vagels afrejse var Niels Egede ganske vist saa heldig at skyde et rensdyr, «som kom os vel tilpas udi vor store nødtørfthighed» — men hvad forslog det til saa mange! og hos Grønlanderne rundt omkring i fjorden var der intet at faa, da det var udenfor sælhunde-sæsonen. Midt i juni fik de nok skib, men det skulde videre nordpaa og havde ikke ret meget med til Godthaab og mest handelsvarer; imidlertid fik de dog nogen hjælp derfra, saa de klarede sig igennem, til deres eget skib kom 7 juli. Da fik de proviant nok, saa da Vagel 28 juli kom velbeholden tilbage med «assistance fra den nordre colonie», hvortil allerede to skibe var ankommen, da han kom derop, kunde han med nogen ret sige, at han havde gjort denne lange rejse omsonst, hvor nødvendig den saa ellers havde været, da han tiltraadte den.

Kort før Vagel kom tilbage fra denne rejse, var Paul Egede draget til Christianshaab for at blive der, og dagen efter hans tilbagekomst holdt Hans Egede afskedsprædiken, for et par uger senere at forlade landet sammen med sin søn Niels og begge sine døtre. Der kan vel ikke være tvivl om, at Vagel har savnet sine gamle kolonifæller, saa godt som han havde haft det sammen med dem. Og har han maa-ske ventet ved Niels Egedes bortrejse at blive købmand i hans sted, saa blev han skuffet, idet Sewerin havde beskikket N. C. Geelmuyden til hans efterfølger og 1739 kom til og med Niels Egede op igen som sideordnet købmand. Imidlertid fandt Vagel sig i sin skebne, blev endnu nogle aar i landet og kom, saavidt ses kan, altid godt ud af det med sine foresatte. Ogsaa med de skiftende missionærer stod han paa en god fod. Kun det sidste aar, han var i landet, havde han en liden konflikt med en af dem, Chr. Drachardt, i anledning af at denne ved proviantudvejningen til missionens personale forlangte udelukkende hele skibstvebakker og ikke vilde modtage sin del af de ved transporten ituslaaede. Det gik saa vidt, at da Drachardt vilde tage sig selv til rette og derfor sagtmødt men bestemt blev standset af Vagel, beskyldte han denne for at ha villet «sla» sig, hvilket Vagel imidlertid «med største sindighed og kierlighed» svarede: «Gud bevare mig for at slaae Eder eller nogen.» Ellers befandt han sig særdeles vel i Grønland og ved det friske og frie liv som farende købsvend og vilde sikkert gerne blevet, saafremt der havde været en fremtid for ham der. Men da der stadig ingen udsigt viste sig til avancement, tog han 1741 afsked med Grønland og drog tilbage til København. —

Hvor han derefter har opholdt sig, vides ikke. Sandsynligvis har det været i København. 1742 søgte han kontrollørtjenesten ved Holmestrandes toldsted og anførte til støtte for sin ansøgning, at hans far, kommerceraad Vagel, i sin tid havde mistet over 80 000 rigsdaler som følge af Svenskekrigen, samt at han selv havde gjort tjeneste i Grønland i nesten 8 aar og kan fremlegge attester fra Hans Egede og Jacob Sewerin for upaaklagelig opførsel. Han fik dog ikke denne post. 1744 var han fuldmægtig ved assistentshuset (det offentlige laane-kontor) i København. Samme aar blev han 6 november i Holmens sogn gift (viet i huset) med *Johanne Marie Brügman*. Hun var født 1702 som datter af kaptajn og chef for 2 søartillerikompani Johan Brügman (død 1740) og hustru samt enke efter Peder Christian Braabye, «forrige skriverkarl ved munsterskriver Wildschjødt», og havde en 7 aarig søn Johan Jacob, der stod under formynderskab af «munsterskriver Sr. Michael Platou».

Endnu 1757 boede Just Vagel i København som porcellænshandler, men derefter vides intet om ham, før han mange aar senere dukker op i Vang paa Hedmark. Her levede hans nærmeste slekt, nemlig hans brordatters to sønner major Joachim Wessel til gaarden Nedrekvern i Furnes og kancelliraad, fhv. sorenskriver i Salten Jens Grømbech Wessel til Storhamar. De var gift med hans brordøtre Susanne Marie og Christine Sophie Vagel. Det var derfor ganske naturligt, at han paa sine gamle dage flyttede hertil. Her døde «Just Vagel» 1783 og begravedes i Vang 28 april, 81 aar gammel; hans enke «Madame Vagel» begravedes sammesteds 2 januar 1788, 86 aar gammel. —

BERENDT WEGNER

Skibsfører.

Berendt Hansen Wegner er født 1684 i Bergen (døbt 8 juni i Korskirken) som søn af «kyper» (bødker) Hans Berentsen Wegner og hustru Anna Zachariasdatter.

Gik som ganske ung tilsøs og var 1702—03 matros hos skipper Jens Bigum paa skibet «Helena Maria». 20 aug. 1705 tog han borgerskab som styrmand i Bergen og fór 1706 med skibet «Magdalene Christine» til Molde og derefter til Nantes, 1708 med samme skib til Portsmouth og aaret efter atter til Nantes. 1709 fik han andel i skibet «Sophie Cathrina», hvis reder var Jørgen Dischington, og rejste samme aar med det til Dünkerken. Aaret efter var han skipper paa sit gamle skib «Magdalene Christine», som 1711 blev kapret ved Holland. For dette fik han senere godtgjort i assurance 550 rd.

Fra 1721 knyttedes Wegner til Bergenskompagniet, som 30 januar «accorderede» med ham «at føre Findnæsskuden», der købtes for 1550 rd. og skulde «forhudes og gøres klar af bradbænken» og som senere døbt «Haabet». 30 april udfærdigedes en lang og vidtløftig instruks for ham, samme dag toges han og mandskab i ed, og 3 maj lagde han ud paa Bergens red med Hans Egede og hans familie ombord. 12 maj fik de god vind og afsejlede fra Norge, kom tilankers i «Haabets havn» ved Godthaabsfjorden i Grønland 3 juli, hvorefter skibet med mandskab overvintrede. 21 juni 1722 afrejste han og kom 13 august tilbage til Bergen med sit førende skib «Haabet». Hans gage som skipper var 20 rd. maanedlig og hans afregning ved hjemkomsten beløb sig til 206 rd. 5 mk. 7 sk. Resten havde hans familie oppebaaret under hans fraværelse.

Under overvintringen havde Wegner forsøgt hvalfangst. 11 maj rejste han med to «chalupper» nordefter fra kolonien «i forset at forblive hos Grønlænderne nogen stund, for at varte, om de der nogen hvall skulle blive var». 2 maj kom han imidlertid tilbage med ufor-

rettet sag. De havde set hvaler nok, men da det var finhvaler, turde de ikke give sig i kast med dem. —

I juni 1723 udgik Wegner atter til Grønland førende skibet «Fridericus Quartus», med hvilket fulgte sam passagerer missionær Albert Topp og kirurg Joh. Wilh. Jordan. Skibet kom 30 juli til «Haabets colonie» og overvintrede paany for saa tidlig som muligt neste vaar at «gaae nordefter paa handel og hvalfangst» for at komme Hollenderne i forkøbet. Først 6 april 1724 lykkedes det at faa skibet ud af havneisen og lagt lengere ud i sundet for at klargøre til rejsen, og 24 samme maaned stod han tilsøs. 21 juni kom han tilbage, men havde kun fanget en eneste hval, der gav 50 «cordeeler» spek «som gandske lidet vill forslae mod dend derpaa anvendte store bekostning». De havde dog haft fast i 3 hvaler, men de to andre forlistes. 30 juni begav han sig paa hjemrejsen og gik efter ankomsten til Bergen med varer til København. 29 september udbetaltes hans «til gode havende maanedes penge» med 100 rd. og 24 december 1725 endnu «det hand resterede paa hans hiemkommende maanedspenge 1724» med 15 rd. 2 mk. 4 sk. Først 24 oktober 1725 havde «endel af skibet Quartus folck» faaet udbetalt «deris tilkommende $\frac{1}{2}$ hyre fra Kiøbenhavn».

1 maj 1726 udstedtes instruks for Wegner som skipper paa «Cronprintz Christian» til Grønland, hvor han derpaa overvintrede for tredie gang. —

Wegner var ikke nogen helt naar det gjaldt at forcere den grønlandske dravis. Det viste sig allerede paa rejsen med «Haabet» i 1721. 24 juni mødte de isen omtrent udfør Godthaabsfjorden, men der viste sig at være aabninger i den. Wegner spurgte da Hans Egede, «om vi skulde vove at holde til?» hvortil Egede straks svarede ja. Det viste sig imidlertid, da de kom lengere ind i isen, at denne var meget tæt, og da den medfølgende galliot signaliserede, at den «havde faaet skade», tabte skipperen besindelsen, sprang ned i kahytten og opskræmmede Egede-familien med raabet: «befal Jer Gud i vold og bered Jer til døden! her er ei haab til liv! galiiothen har stødt og synker!» Hans Egedes ro og besindighed og hans opmuntrende tale til mandskabet reddede skibet — men Wegner «fik siden i kahytten sin fortiente bebreidelse».

I vaaren 1724 skyldtes det uheldige udfald af hvalfangsten ligeledes Wegners mangel paa mod til at vove sig ind mellem isen, som det aar strakte sig usedvanlig langt mod nord.

Men paa hans sidste Grønlandsrejse blev det især galt. Paa oprejsen gennem Davisstrædet havde de mødt megen is og var først naaet ind til landet et godt stykke nordenfor kolonien, hvorfra de først 19 juli fik sig kæmpet ind paa «Haabets havn». Dette havde sat saadan skrek

i blodet paa Wegner, at han, da skibet midt i august var klart til hjemrejse, erklærede at skønt han nu helt vel kunde komme til søs, idet isen havde spredt sig, fandt han det ikke raadeligt at tiltrede rejsen «paa saa silde aarsens tid[!], helst nu megen iis var i far-vandet». Koloniraadet, som frygtede proviantmangel, hvis skibet skulde overvintre, gav ham ordre til at rejse — «men han var ikke til at persvadere for befrygtende mødende farlighed udi søen; hvorfor han beredede sig til vinter-leje, hvormed vi andre maatte være fornøjet».

2 april 1727 gik Wegner ud af «Haabets havn» for at tiltrede hjemrejsen, men da de «i søen træffede en stor hob iis» og fik storm, turde han ikke forcere rejsen, men gik 4 dage senere i havn igen. Endelig 10 juni begav han sig for alvor paa hjemvejen. —

Da Wegner i begyndelsen af august kom til Bergen, var kompagniet opløst, og hverken direktørerne eller de tidligere interessenter vilde modtage ladningen, ligesom raadmand Schiøtte negtede at betale mandskabet dets tilgodehavende. Wegner rejste proces ved skipperlaugretten i Bergen, og raadmanden dømtes til at betale, men vilde fremdeles ikke. Først i 1729 fik stiftamtmanden ordre til at betale Wegner og hans mandskab. —

Da kongen havde overtaget handelen paa Grønland og i 1728 gjort store anstalter til dens forbedring og udvidelse, fik Wegner gennem den grønlandske kommission 1729 tilbud om at føre fregatten «Morianen» til Godthaab. Han var nok villig dertil, men satte som betingelser, at han vilde have samme gage som han tilsidst havde haft af Bergenskompagniet, nemlig 24 rd. maanedlig, og at han vilde være selvstendig fører og ikke have en «oberofficer» over sig. Herpaa vilde kongen ikke gaa ind, og Wegner kom ikke oftere til Grønland. —

Wegner døde i Bergen 1733 og begravedes fra Korskirken 9 december. Ca. 1709 var han bleven gift med *Maren Dahl*, født ca. 1686 som datter af skipper Rasmus Selgensen Dahl og hustru Gjertrud Hansdatter Ciccus. Hun døde 1738 og begravedes fra Nykirken 3 maj. Ægteparret efterlod 3 døtre. —

THOMAS WIBORG

Missionær.

Thomas Christensen Wiborg er født den 19de december 1744 i Christianssand som søn af stadsmægler Christen Thomassen Wiborg (1707—77) og 2den hustru Ide Sophie Magnussen Karmgaard (levede 1773).

Efter elementær undervisning i hjemmet sattes han 13 aar gammel i katedralskolen, hvorfra han dimitteredes efter 8 aars skolegang. 26 juli 1765 absolverede han «examen artium» ved Københavns universitet og tog til privatpræceptor professor eloquentiæ Chr. Fred. Wadskiær, med hvem han — uvist paa hvad maade — var i slegt. Efter 12 maj 1766 at have taget «anden examen» vendte han tilbage til Norge, hvor han opholdt sig i 4 aar dels som huslærer, bl. a. 2 aar hos sogneprest N. Grøgaard i Skiptvet, dels som uordineret medhjælper hos prester paa landet. Under 18 april 1769 attesterer sogneprest Lauritz Bierregaard i Eidsberg, at Wiborg «har med berømmelse immer signaliseret sig under conditions-tiden her i naboe-egnen», dels hos sorenskriver Bassøe «ved mange børns forfremmelige information» — dels «hos hr. sogneprest Grøgaard paa lige fordeelagtig maade til hans børns avancement» — og øvet sig «imidlertid til prædike-stoelens jevnlige og lykkelige betiening til alles opbyggelse der og andensteds». Han har to gange prædikeret i Eidsberg kirke og udvist «beqvem talent» dertil. Endelig 1769, skriver han i sit «vita», «saa jeg atter København for at fuldende cursum academicum». Her blev han huslærer for professor Wadskiærs sønner og vedblev at være dette lige til den dag, han blev ordineret.

Imidlertid var hans lyst til Grønland allerede tidligere bleven vakt, venteligt ved sammentref med professor Paul Egede, som satte stor pris paa ham, og fra 1767 søgte han hvert aar plads som alumnus paa «seminarium groenlandicum», men trods Egedes anbefaling uden held,

indtil han endelig blev antaget 16 juni 1770. Fra hans alumnustid hidrører følgende kongelige resolution:

«Da nu værende seminarister ved den grønlandske mission *Lars Eeg*¹, *Christian Gjerløff*² og *Thomas Wiborg* have indsendt en memorial, at de vil nyde 4 mk. ugentlig ved communitetet, men at de ikke derved kand have deres nødvendige udkomme, da de foruden deres sædvanlige studeringer, ogsaa maae lære det grønlandske sprog for at kunde tiene ved den grønlandske mission;

Saa have Vi

bevilget, at de grønlandske seminarister maae herefter nyde *otte mark* ugentligen af communitetet. Hirschholm den 9de octbr. 1771. *Christian Rex.*

27 februar 1772 indstillede Wiborg sig til theologisk attestats, som han bestod med karakteren non contemendus. Men skønt baade han og Gjerløff nu var færdige med deres universitetsstudier, trak det dog ud med deres udsendelse, idet der ingen vacance var i Grønland. Da Myhlenphort 1773 bestemtes til paany at udsendes for at afløse Fabricius i Frederikshaab, indgav de i forening en protest herimod, men uden at kunne faa bestemmelsen forandret.

Nu aabnede der sig imidlertid en udsigt for dem til at komme i embede, idet Thorhallesen og Sverdrup udnevntes til viceprovster i Syd- og Nordgrønland og i den anledning skulde have beskikket hver sin «adjunctus». Der var blot det ubehagelige aber dabej, at disse stillinger, der nærmest svarede til ordinerede medhjælperes, kun lønnedes med halv gage i de første to aar. Det havde dog mindre at sige for Wiborg, der hverken var gift eller forlovet og derfor nok kunde slaa sig igennem med den reducerede indtegt. Efter at det da var bleven bestemt, at Gjerløff skulde med provst Sverdrup til Jakobshavn, medens Wiborg skulde rejse til Godthaab for at blive «adjunctus» hos provst Thorhallesen, udstedtes 11 marts 1773 deres kaldsbreve, og 26de samme maaned ordineredes de i Frue kirke af biskop Ludvig Harboe, «a me semper colendo [som stedse vil blive af mig højagtet]», siger Wiborg i sit «vita». Dette, som han nedskrev 5 april, ender han med

¹ Formodentlig søn af foged i Romsdal Jacob Andreas Eeg og Elisabeth Leganger. Han var alumnus i flere aar, men fik aldrig theologisk attestats. Provst Sverdrup ønskede ham til privat missionsmedhjælper 1773, men uvist af hvilken grund blev der intet af. *Lars Eeg*, kantor og skoleholder paa det danske hoved-fort Christiansborg i Guinea, døde der 15 sept. 1775. Han havde tilgode 322 rd. 4 mk. 11½ sk.

² Se købmand Arnkiels biografi.

det fromme ønske: «Gode Jesus! du som fordem forlenede dine disciple med aandelige gaver, giv at jeg under dit førerskab maa lede mange hedninger ind i dit samfund!» —

Ved sin ankomst til Godthaab 26 juli 1773 med skibet «Stradt David» blev Wiborg modtaget paa det venskabeligste af provst Thorhallesen og fik anvist bolig i de til kirken hørende «missionsværelser», hvortil han medførte det af missionskollegiet anskaffede nye inventar, nemlig «et sængestæd med omhæng, 1 lidet bord med vinger, 2 ryslæders stoele med rygstykker, 1 stort og 1 lidet suppefad, 2 suppe- og 4 dybe tallerkener, 2 spiseskeer».

Ved Gudstjenesten først for Grønlenderne og siden for de danske 8 søndag efter trinitatis blev Wiborg indsat i sit embede af provsten, og allerede samme høst var han med paa embedsrejse nordover til øen Pisugfik, hvor der ved den store vekkelse 1768 var opstaat en blomstrende menighed, som stod under ledelse af den danske kateket Jacob Rachlew. Her fik den unge medhjælper straks ubehagelighederne ved de grønlandske høstrejser at føle — men fik ved samme lejlighed sit navn foreviget. Paa vejen ligger det høje og stejle forberg Kangeq, der ifølge Thorhallesen «er saa farligt at fare forbie, helst med nordlige vinde, da søen skiær sig dybt ned og man ingensteds paa 1 miiles vey kan bierge baaden, og baade norden og sønden for er et bredt farvand». Her fik de uvejrlig paa sig under forbifarten, men var saa heldige at treffe paa «en ø, hvor man kan bierge sig for sønden-vind». Her maatte de ligge vejrfast i 3 dage, men saa fik øen ogsaa — til minde om at det var paa Wiborgs første rejse i landet, de fandt den — «navn af St. Thomas».

Under provst Thorhallesens energiske førerskab fik den unge novice ikke lov at ligge paa den lade side, men maatte foruden undervisningstimerne i grønlandsk deltage i det daglige missions- og menighedsarbejde. Dette formede sig saaledes (ifl. Thorhallesen):

«Alle dage holdtes morgen og aften bøn, og naar veyret var saa slet, at Grønlænderne ikke kunde komme til kirken, skeede det ved national-catecheterne i deres huuse. Skole holdtes om formiddagen fra 10 til 12, og efter at vi vare saa mange lærere, at jeg kunde undværes, holdt jeg paa et à parte stæd i skolen catechisation for dem, som jeg lod kalde der til, og som jeg vidste, helst behøvede videre underviisning. Den maade fandt jeg medførte stor nytte.

Efter-middagen blev brugt til motion og hvad andet, som foretoges, til huusholdningens tjeneste, enten for os selv eller Grønlænderne, indtil kl. 5, da catechumeni bleve kaldede og

underviiste, indtil aften-forsamlingen indfaldt fra kl. 6 til 7 efter omstændighederne.

I aften-forsamlingen blev catechiseret for de tilstædeværende 2 gange om ugen, sædvanlig hver tirsdag og torsdag, med mindre veyret gjorde forhindring der udi, men i de sidste aar brugte jeg den maade at opraabe nogle visse, som jeg forsamlede paa et vist stæd og tilspurgte. Aarsagen var, at jeg fornåm, at nogle sneg sig borte den aften, som catechisationen holdtes, og ikkun de blev til stæde, som vidste sig i stand til at gjøre reede for, hvad de havde lært.

Om søndagen brugte vi ofte den maade at catechisere om aftenen over middags-prædiken, hvilket medførte en dobbelt nytte, dels at de som hørte den, gav bedre agt derpaa, dels og, at de, som formedelst forretninger vare paa søen eller andre stæder, fik dens indhold at vide. Ellers holdt een af catecheterne tale over dagens epistel.»

Det var en god skole, Wiborg her kom til at gaa i, og han tog godt ved lære baade hvad sproget angik og i arbejdsmetoderne. Dog synes der at være enkelte omraader, hvor han ikke — i hvert fald ikke lige-straks — fulgte sin lærer. Denne udtaler nemlig angaaende den sær-undervisning af sinkerne, som han ovenfor omtaler, at han «ønskede, at min eftermand havde fundet for got at følge samme skik» — hvad Wiborg altsaa sandsynligvis ikke har villet. Ligeledes har provsten øjensynlig til at begynde med følt sig usikker med hensyn til Wiborgs stilling til de saakaldte «kateketmissioner» rundt om i distriktet, som netop var den nyindretning, der skaffede Thorhalesen æren for at have erobret den danske mission tilbage fra Herrnhuterne. Derfor turde han ikke døbe en storfanger og hans familie fra bopladsen Qarajat inde i Godthaabsfjorden, skønt de alle var baade tilstrekkelig oplyst dertil og ønskede det inderligt, men ikke vilde flytte til kolonien af frygt for at blive sat tilbage i erhverv — «og jeg ikke torde anlægge fleere annex-missioner, uvis om min eftermand kunde eller vilde holde dem ved lige». Her tog provsten dog fejl af en til at begynde med ret forstaaelig reservation hos sin medhjælper, som af redelighedshensyn ikke straks har villet gaa med til, hvad han endnu ikke kendte rigtig af selvsyn og erfaring, thi han fik den glæde, inden han forlod Godthaab for at hjemgaa, at «Hr. Wiborg resolverede 1775 at reise til Kariæt» og døbe vedkommende familie «samt at sætte Abel til en bestandig lærer for dette stæds beboere» — ligesom Wiborg paa dette punkt gik fuldtud i sin lærers fodspor ved senere at oprette flere «kateketmissioner» ude i distriktet.

Allerede 1774 var Wiborg kommen saa vidt, at Thorhallesen turde betro ham ledelsen af missionen i Godthaab, ikke blot medens han selv foretog visitatsrejsen til Frederikshaab, som medtog et par maaneder af vaar og sommer, men endog hele vinteren 1774—75, da han selv mente at burde rejse til anneksmissionen paa Qilángait-øerne «10 à 11 miile fra colonien» og overvintre dér, fordi den danske kateket Johs. Andersen Raaberg var bleven forflyttet derfra til Frederikshaab.

Efter Thorhallesens hjemkomst fra visitatsrejsen 1774 var Wiborg paa embedsrejse nordover til Pisugfik og foretog ved samme lejlighed en besøgstur til Holsteinsborg. Under opholdet her blev han forlovet med Niels Egedes datter og det bestemtes, at han neste aar, naar provsten gik hjem fra Grønland, skulde komme og hente sin brud. —

Da provst Thorhallesen 30 april 1775 kom tilbage fra Qilángait, pakkede han sit tøj og gjorde sig rede til visitatsrejsen nordover til Holsteinsborg, som skulde være hans sidste embedshandling, inden han forlod landet. Imidlertid rejste Wiborg allerede 2 maj til Pisugfik «for at forrette sacramenterne», saa han kunde være færdig til at følges videre med provsten til Holsteinsborg «for at gifte sig med Hr. capitain Egedes datter». 9 maj brød de op herfra og kom «efter en sær besværlig reyse», som medtog hele 10 dage, til Sukkertoppen, hvor Thorhallesen holdt visitats og Wiborg fungerede som censor ved skoleeksaminerne og overhøringen af katekumener og kateketer.

Derefter begav de sig til Holsteinsborg, hvor de efter en hurtig og god rejse ankom 27 maj, og hvor der efter forskellige festligheder i selskab med de forholdsvis mange Europeere holdtes visitats 4 juni, som var 1 pinsedag. Derefter rejste provsten efter kærlig afsked med sin «adjunctus» tilbage til Godthaab for at hjemgaa, medens Wiborg foreløbig slog sig til ro hos sine svigerforeldre, som jo nok ønskede at lære deres tilkommende svigersøn nærmere at kende.

30 juni kimede kirkeklokkerne atter til fest i Holsteinsborg. Da blev i den nye Bethel-kirke «ægteviet velædle velærværdige Hr. *Thomas Wiborg*, missionarius ordinatus ved Godthaabs mission, til velædle Jomfrue *Gjertrud Lovise Egede*». Bagefter var festmaaltid hos «capitainens», hvor missionær *Jørgen Jæger* (1741—94), som havde konfirmeret jomfru Egede og nu egteviet hende, udbragte brudeparrets skaal i veltalende vendinger, hvorfor han var berømt, medens koloniens kanoner afgav salutskud. Bruden var født 1757 (døbt 20 april) i Aalborg og «confirmeret i sin daabs pagt» 21 februar 1773 i Bethelkirken. 1777 fødtes der egteparret en datter, der i daaben i Godthaabs kirke 23 februar fik navnet *Elisabeth Eleonora*, men som døde allerede 13 august samme aar og stededes til hvile paa den sandede og stenede kirkegaard ovenfor elven ved Godthaab, og flere børn fik de ikke. —

Wiborg fortsatte arbejdet i Godthaab aldeles i Thorhallesens spor. Han samarbejdede udmerket med koloniens købmand, «Sr.» Hans Rasmus Storm (1734—81), svigersøn af købmand Anders Olsen i Sukkertoppen, og da der kom ordre til kolonierne om, at «købmand og missionair skal i eenighed søge at faa de døbte Grønlændere adspredt til de nærsomste stæder», skete dette her paa en maade, som indbragte dem begge tak og erkendtlighed baade fra handelsdirektion og missionskollegium.

1775 blev *Christopher Holm* (1747—1819) «anden missionaire» i Godthaab. Han skulde afløse Jæger i Holsteinsborg, men da der ikke dér var husrum til to gifte prester, anbragtes han her for at nyde godt af Wiborgs manuduktion. Han medbragte kollegiets skriftlige paamindelse om, at de to prester maatte «see til at leve i kiærlighed sammen, at ikke Herrnhuterne og deres tilhængere skulde faae anledning til at fiske i rørt vande». Paamindelsen kunde have været spart. De to mænd harmonerede godt med hinanden, deres hustruer var søskende-børn, og familierne tilbragte to aar sammen i udmerket naboskab. Holm lærte af Wiborg ikke blot at tale godt grønlandsk, men ogsaa at interessere sig for den Thorhallesenske metode med «kateketmissioner», saa at han satte saadanne igang i Holsteinsborg. —

Wiborg havde bestandig strenge ture omkring til sine «anneksmissioner» i distriktet. Saaledes var han i 1778 tretten dage om at naa hjem fra Qilángait-øerne, og han og folkene var i den tid i bestandig livsfare paa grund af storisen, der laa tæt paa landet og var i sterk bevægelse som følge af stadig uroligt vejr. Til sine rejser benyttede han sig af en konebaad, som havde tilhørt provst Thorhallesen og som denne havde efterladt i haab om, at kollegiet vilde overtage den. Wiborg foreslog dette, men fik i første omgang til svar, at missionærerne ikke havde ret til eget fartøj; der tilkom handelen at befordre dem, og de skulde pænt følge med, naar koloniens baade gik ud paa handelstogter. Da dette selvfølgelig ikke lod sig gøre i et distrikt, hvor der som her var en række faste missionsstationer, der stadig maatte tilses med saa korte mellemrum som muligt, gentog Wiborg sit forslag, og kollegiet gav sig nu for saa vidt, idet man bevilgede konebaaden, men ikke dens vedligeholdelse, som missionæren selv maatte bekoste, ligesom han ogsaa fik ordre til at «see til at han imellemstunder faaer befordring af handelen». Da han vedblev at gøre kollegiet forestillinger, opnaaede han omsider ikke blot, at der bevilgedes ham 6 rd. aarlig til konebaadens vedligeholdelse, men ogsaa i 1779, da «missionens konebaad i stærk storm blev kastet i stranden og knuustes», at den blev erstattet med en ny og større — «dog med største sparsommelighed».

1780 fik Wiborg opfordring til at uddanne børn af blandet egteskab til kateketer og tilsagn om, at «den heri udviisende fliid skal blive paaskiønnet», men denne opfordring kom forsaa vidt post festum, som han allerede i flere aar havde arbejdet paa kateketers uddannelse — det var han nok nødt til, hvis han ellers vilde have sine «katektemissioner» besat med duelige kræfter! Men dette viser blot paany, hvor ubegribelig fjernt det høje kollegium stod de virkelige forhold i Grønlandsmissionen.

1781 døde den afholdte købmand Storm, og Wiborg tog sig af hensyn til børnene — hustruen var død 2 aar tidligere — paa det omhyggeligste af «koloniens forsejling og senere overlevering til eftermanden», hvilket indbragte ham en anerkendende skrivelse fra handelsdirektionen og tilsagn om, at «enken[!] og hendes børn» paa hans andragende «skal faae noget til underholdning». Det lader altsaa til, at ogsaa direktionen undertiden stod de virkelige forhold i Grønland fjern. —

Takket være Thorhallesens sejrige kamp mod den herrnhutiske paagaahen i missionskonkurrencen i det Godthaabske distrikt havde Wiborg ikke videre bryderi med naboerne i Ny Herrnhut, men levede for det meste i god forstaaelse med dem. Dog klager ogsaa han over den «forvirring», som deres «afvigende lære og praxis» medfører overfor hans menighed, som bl. a. ikke kunde forstaa hvorfor altergang og egtevielse hos Herrnhuterne skulde foregaa for lukkede døre. Naar folk fra Godthaab var tilstede ved Gudstjenesten i Ny Herrnhut maaske netop for at overvære kendingsvielse, blev de ganske simpelt udvist, naar denne skulde begynde — «saaledes har menigheden hiemme befalet os», var den for disse enfoldige uforstaaelige begrundelse heraf. Det kom hellerikke godt overens med forholdet i den godthaabske menighed, at «den hellige skrift ikke er meget i agt» hos Herrnhuterne, idet «psalmebogen er deres bibel».

Ligeledes fandt Wiborg sig foranlediget til at indsende til kollegiet nogle salmer fra den herrnhutiske salmebog med oversættelse for at vise, hvor unaturligt, vammelt og sødladent indholdet var. —

1782 udbrød der i Godthaab en smitsom sygdom med stor dødelighed. Der bortreves omtrent 100 af menigheden, og Wiborg udførte under sygdommen et stort barmhjertighedsarbejde, ligesom han tog de uddøde familiers ejendele i forvaring. Hans hensigt hermed var at udlaane dem til fattige og trengende, men den blev totalt misforstaaet af den nyansatte inspektør, kammerraad Olrik (se denne), som skrev til direktionen om at udstede ordre til, at de udleveredes til handelen for derfra at sælges til Grønlanderne. Wiborg protesterede harmfuldt mod denne tanke, og selvom hans protest ikke naaede direktionen, var denne dog saa taktfuld ikke at dele sin inspektørs insinuation mod

missionen — eller vel egentlig mod missionæren personlig — for uberegtiget berigelse. Det viste sig da ogsaa, at Grønlenderne *ikke* misforstod hensigten. De laante redskaberne, naar de behøvede dem, og leverede dem tilbage, naar de havde erhvervet sig nye. —

Imidlertid havde anstrengelsen med at pleje de syge Grønlendere været for meget for Wiborgs kræfter. Han havde allerede i flere aar været haardt angrebet af skørbug hver vinter og derfor søgt hjemgang 1781. Kollegiet havde dog ikke villet indrømme ham den, «da Deres tiid endnu ikke er udløben». Derimod udsendte man i sommeren 1782 missionær *Andreas Ginge* (1754—1812) «til understøttelse i Deres embede og som successor». Wiborg skal «omgaaes ham med kiærlighed, raadføre og veilede ham, i alt oplyse ham, saa han kand overtage embedet efter Dem». Samme sommer hjemsendte Wiborg sin hustru, venteligt for at *hun* dog skulde kunne være sammen med sine gamle foreldre, som hjemgik samme aar.

Det blev ikke lang tid de to prester i Godthaab fik lov at være sammen. Sidst paa høsten 1782 blev Wiborg paany angrebet af skørbug og maatte gaa til sengs, og 26 februar 1783 døde han. Paa sit dødsleje tilkaldte han inspektøren og skriftede for ham, at han tidligere havde tilforhandlet sig nogle faa ræveskind fra Grønlenderne, og bad ham om i stilhed at tage disse tilbage. Langt fra at gøre dette gennemrodede inspektøren aabenlyst hans gemmer, da han var død, konfiskerede skindene og indberettede sagen til direktionen. Denne godtgjorde i København enken skindenes værdi efter den sedvanlige indhandlingspris — hvilket inspektøren overfor Europeerne i Grønland erklærede, var sket «allene i betragtning af Egedes familie». I det hele taget skaanede han ikke Wiborg. Han skriver i officiel indberetning 1782, at «dette aar er det sidste af hans regeringstid her, hvor han har haft fuldkommen enevælde», og han paastaar, at «Wiborg var forhadet af alle».

Dette bør dog uden al tvivl tilskrives inspektør Orlriks aldeles ubeherskede animositet imod alt, hvad der blot havde berøring med Egedeslegten, overfor hvilken han synes at have været besat af en ren monomani.

Det stemmer ikke med den ubetingede tillid, Grønlenderne viste Wiborg i den ovenfor omtalte sag med de under epidemien uddøde familiers efterladenskaber, ligesaaavel som nedenstaaende brev fra en døende mand i hans menighed unegtelig taler et ganske andet sprog:

«Thomas, kære!

Jeg har modtaget dit brev med megen tak og har haft stor trøst af det. Den kærlighed, du bestandig har vist mig, har altid været mig en opmuntring og trøst. Du har aldrig sagt mig

et ondt ord! Derfor lenges jeg inderligt efter dig, nu da min hjemrejsestund synes at være nær. Jeg aabenbarer min tanke for dig: du skal ikke sørge! Jesus har sagt til os: enhver som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve! Deri søger jeg min styrke, og *Hans* navn frydes jeg ved. Kære, nu skriver jeg dig et ord, som visselig bliver mit sidste til dig: gid jeg kunde se dig endnu engang! Du og din kone hilses af

Sårdloq d. 12 nov. 1777.

Rasmus.

Paa foden af brevet staar:

«En hjelpekatekets brev til Thomas Wiborg dagen før sin død.» —

Enkemadame Gjertrud Lovise Wiborg, født Egede, sendte under 27 okt. 1783 missionskollegiet et brev, hvori hun beklager de «elendige omstændigheder», hun er sat i ved sin mands død og udtrykker haabet om, at kollegiet vil «komme hende til hjælp», saa hun ikke skal lide nød. Hun fik en lille øjeblikkelig understøttelse og indsendte efter kollegiets anvisning 31 dec. s. a. en supplik til kongen om pension, som hun ogsaa opnaaede.

Hun døde i Asminderød ved Fredensborg i Nordsjælland under et besøg hos sin bror, fhv. købmand i Holsteinsborg, studiosus Jørgen Frederik Egede, den 1 oktober 1794. Skifte efter hende foretoges 7 oktober i Budolphi kloster i St. Pederstræde i København, hvor hun havde bolig som konventualinde. Tilstede var broren fra Asminderød, som mødte med fuldmagt for den anden bror Hans Egede. Disse to var eneste arvinger.

Ved skiftebehandlingen 23 oktober forlangte klostrets direktør ifølge klostrets statuter hendes bo ekstraderet. Broren forlangte paa arvingernes vegne ligeledes boet ekstraderet mod skadesløsholdelse til klostret. Det sidste skete — hvoraf vel maa sluttes, at hun har haft møbler, pretiosa og lignende fra foreldrene, som arvingerne ikke har villet la komme ud af familiens eje.

GERHARD WOLFF

Købmand.

Gerhard Heiberg Wolff er født den 3die september 1781 i Sogndal som eldste søn af daværende personel kapellan, senere (fra 1783) sogneprest til Leikanger Niels Wolff (1741—89) og hustru Cathrine Rachløw Heiberg (1751—1839).

Moren er vel som enke flyttet til Bergen af hensyn til børnenes opdragelse. Her kom i hvert fald den eldste søn i katedralskolen, medens to andre sønner sattes i guldsmedlære, og herfra dimitteredes han til Københavns universitet, hvor han 12 maj 1801 tog «examen artium» med karakteren laudabilis. Til privatpræceptor valgte han professor Thomas Bugge. Efter «anden examen» rejste han en overgang hjem til Norge. 25 sept. 1803 optreder «studiosus Gerhard Wolff» som fadder i Kaupanger kirke i Sogn.

Den unge student havde sterke konnektioner til Grønland. Hans mors fetre var de tre brødre Heiberg fra Strandebarm prestegaard, af hvilke den eldste havde lagt sine ben i Grønland, medens de to andre hjemkom derfra til København 1804, samme aar som den unge Fr. Rosbach, der kalder sig «fætter til G. H. Wolff», gik ud til Nordgrønland som «haandskriver» for inspektøren. Samtidig forberedte cand. theol. Chr. Fr. Fleischer, som var gift med Wolffs kusine, sig til at blive grønlandsk missionær, ligesom dennes fetter, F. D. S. Fleischer, som var skolekammerat af Wolff og student et aar senere end han, var rejst ud som assistent til Nordgrønland samtidig med Rosbach.

Det skyldes rimeligvis paavirkning og tilskyndelse fra alle disse «grønlandske» slegtninge og venner, at den unge student fik lyst til ogsaa at prøve sin lykke i Grønland og trods sin fine studentereksamen ikke gik videre ad den slagne embedsvej via universitetet, men i stedet modtog ansettelse som volontør paa kgl. grønlandsk handels kontor i København. I vaaren 1805 gik han ombord paa skibet «Der Frühling», kapt. Kettelsen, med bestemmelse til Frederikshaab. Rejsen gik godt,

til de kom op i Davisstrædet, men her var hele kysten blokeret af storisen, som det aar var usedvanlig svær og laa helt op til Godthaabs-egnen. De maatte derfor i lang tid holde gaaende ved at krydse udenfor, indtil isen aabnede sig saa vidt, at de kunde slippe igennem, og kom først paa havn ved Frederikshaab 27 juli.

Her kom den nye assistent straks i arbejde, idet der foruden skibsexpeditionen tillige var leverance mellem den afgaaende gamle købmand Muus (se denne) og den tiltredende, assistenten ved stedet A. C. Astrup (se denne), som nu allerede efter et aars forløb forfremmedes til købmand. Og da befolkningen netop var sterkt angrebet af en hoste- og snueepidemi, kneb det med at faa tilstrækkeligt lejet mandskab til hjælp, hvorfor der blev dobbelt travlhed for «officererne» og arbejdet desuagtet trak i langdrag. Først 2 september var skibet sejlklaart, hvorefter «høsttogterne» straks begyndte og baade købmand og assistent maatte afsted til hver sin kant ud i distriktet for at blive færdig inden vinteren kom, navnlig da storisen vedblivende la dem svære hindringer i vejen.

Den første vinter i landet hengled meget behageligt for Wolff, idet missionær Rosenvold (1768—1846), som var gift, tog sig kærligt af den unge mand, og baade han og hans ugifte chef tilbragte mange behagelige timer hos prestefamilien. Dette var dog allerede forbi den følgende sommer, da Rosenvold rejste hjem og afløstes af Jessen (1782—1852), som var ugift, selvom de tre herrer dog fremdeles kom godt ud af det med hinanden og førte en ganske behagelig ungarlemenage sammen.

1806 kom mineralogen Giesecke (1761—1833) til landet for at be-rejse vestkysten i hele dens udstrækning for videnskabelige undersøgelser. Det var hans hensigt at begynde ved Julianehaab, hvorfor han gik op med det dertil bestemte skib, men ogsaa dette aar kom storisen i vejen. Giesecke skriver derom: «unser aller sehnlichster wunsch, zuerst nach Julianehaab zu kommen, wurde zu wasser, weil das eis, das uns im wege lag, nicht zu wasser werden wollte». Skibet maatte derfor søge Frederikshaab, hvor det ankom 31 maj. Medens det laa her, var Giesecke en af de første dage gaaet vild paa en ekskursion til ængstelse for missionær Rosenvold og købmand Astrup, som maatte sende folk ud at lede efter ham. Wolff, som allerede havde erhvervet et godt kendskab til egnen, blev ham derfor attacheret den tid, skibet endnu maatte ligge her, til isen spredte sig saa meget, at det kunde søge ned til Julianehaab. Der indledes her et venskabsforhold mellem videnskabsmanden og den unge assistent, hvilket bl. a. havde til følge, at denne gav sin lærde ven meddelelse om, naar der indtraf noget af merkværdighed i egnen. Saaledes fik Giesecke 3/10

1808 brev fra Wolff om, at nogle Grønlendere fra Frederikshaab, som var paa rensjagt i Kvannfjorden ret øst for kolonien, havde set et dyr af uhyre dimensioner og med megtige horn, hvilket forskrekkede dem i den grad, at de straks rejste hjem og opgav al videre jagt for det aar. Ifølge beskrivelsen mente Giesecke, at det maatte være en elg, her var tale om. Det er dog snarere sandsynligt, at det har været et foster af de opskræmte indfødtes fantasi — formodentlig en stor rentyr, der i taage har fortonet sig som noget uhyrligt — idet der aldrig før eller siden har været hørt om elge i Grønland. —

Wolff udviklede sig i Frederikshaab til en dygtig togtefører, som efterhaanden kendte farvandet i distriktet ud og ind og var hjemmenvant i alle krinkelkroge og nødhavne, idet storisen ogsaa de følgende aar var usedvanlig slem og la togtningerne mange hindringer i vejen. En gang var det nær gaat rent galt, idet han mistede sit fartøj, som havde maattet søge nødhavn 9 mil fra kolonien, og kun med nød og neppe bjergede sig og folkene. Paa sin rejse fra Godthaab til Julianehaab 1809 passerede Giesecke dette sted: «der sogenannte Profoshavn — — — wo Herr assistent Wolff ungefehr 4 wochen früher, nemlich den vierten may dieses jahres, mit der jacht Libertas im eise verunglückte, und sich noch mit mühe auf dem sinkenden fahrzeuge ans land retten konnte». Det lykkedes dog senere at hæve fartøjet, som blev repareret og i hvert fald overlevede krigsperioden, under hvilken «jagten Libertas» adskillige gange gjorde togter til Godthaab og andre nordligere steder for at hjemhente «provisioner» til den nødstedte koloni.

Det eneste skib, som i krigsaarene kom til «de sydlige colonier», c: syd for Godthaab, var «Jupiter», kapt. Erken, som 24 august 1809 gik hjem fra Frederikshaab. Da var Giesecke paa tilbagevejen fra sin undersøgelsesrejse til Julianehaabs distrikt naaet til dette sted, men vilde ikke gaa hjem med skibet, «da meine sachen alle sich noch theils zu Godthaab, theils zu Godhavn befinden»¹. Imidlertid giver hans beretning et sterkt indtryk af, med hvilke følelser Europeerne ved kolonien betragtede dette deres i saa mange aar eneste skib, naar det hedder, at han, Jessen, Astrup og Wolff ved dets afrejse «alle begleiteten ihn [c: kapt. Erken] durch die scheeren hinaus über 1 meile in die offne see, mit herzlichem wunsche einer glücklichen heimreise nach dem vaterlande, und giengen mit unsrer jolle wieder zurück» — uagtet det blæste en meget haard nordenvind, som endog hindrede Giesecke flere dage i at rejse videre. —

Wolff oplevede i Grønland hele den 7 aar lange krigsperiode og fik

¹ Hans undersøgelsesrejse var beregnet at skulle kunne endes paa to aar, men krigen bevirkede, at han først kom hjem fra Grønland 1813 — efter 7 aars forløb!

derved i fuldt maal dens savn og ubehageligheder at føle. I Frederikshaab var forsyningerne saagodtsom hele tiden — bortset fra det korte lysglimt, skibet bragte i 1809, men som dog sterkt forringedes ved at alt maatte deles med Julianehaab — saa utilstrekkelige, at Europeerne ikke engang kunde faa halv ration af proviantsorterne, men maatte nøjes med mindre og ofte helt undvære en eller flere sorter. Og af fersk proviant var her endnu mindre end ved de fleste andre steder noget at faa, fordi der helt manglede ammunition, og naar de smaa fartøjer herfra gik til Godthaab eller andre steder efter forstrekning, maatte proviant naturligt komme i første række, saa at der ikke blev plads til andet. Europeerne her var derfor sterkt udsatte for angreb af skørbug, som da ogsaa siden forfulgte Wolff hele hans Grønlandstid igennem, saasnart vinteren satte ind. Det nedslog dog ikke hans mod mere end at han blev i landet, medens mange af hans kolleger greb den første lejlighed til at gaa hjem.

Da disse lejligheder jo imidlertid foreløbig ikke var ret mange paa grund af skibenes udeblivelse, var der ikke udsigt til avancement for ham for det første. Men da kom et tilfælde ham til hjælp.

8 maj 1811 kom han i følge med assistent Monrad (1780—1853) fra Fiskeneset i et ærinde til Godthaab — og blev holdt tilbage af inspektør Myhlenphort, som var i stor forlegenhed. Der var nemlig opstaaet mistanke om, at «oberassistent» Platou (1779—1827), som bestyrede Godthaabs handel, havde gjort sig skyldig i underslæb med handelsvarerne. En anstillet undersøgelse bekræftede mistanken. Der var ødslet sterkt med provianten og man havde derfor langt mindre at staa imod med, end selv de sterkt indskrenkede rationer krævede; inden regnskabsaarets slutning 30 juni vilde man være saagodtsom helt udgaaet paa alt undtagen et parti overgemte og mugne erter. De til udhandling til Grønlenderne bestemte varesorter var ligeledes nesten opbrugt, medens de ifølge regnskabet endnu skulde være tilstede i betragtelige kvantiteter. Det blev derfor nødvendigt straks at fjerne købmanden fra bestyrelsen — men hvem skulde afløse ham? Da kom Wolff som en deus ex machina og inspektøren var straks klar over, at her var manden dertil. Foreløbig blev han sat i arbejde med at forsøge at skaffe fersk proviant. Han blev sendt ud paa ægsamling paa yderøerne og kom tilbage efter nogle dages forløb med 1500 terneæg og 47 ederfugleæg. Et par dage efter var han og inspektøren «op i skibshavnen» for at finde muslinger, hvoraf de hjembragte en god forsyning — «næringsmidlerne», bemærker Myhlenphort, «ere nu saare faae, fordi man ey formedelst iis kan faae nogen slags fisk. Og proviantsorterne ere nu ogsaa forbie, som man nok kan forestille sig, siden intet skib udkom til landet forrige aar».

Endelig 28 juni «begyndte en general beholdnings-optagelse ved colonien Godthaab, fordi købmanden sammesteds ved sin ødselhed og efterladenhed er kommen overmaade meget til agters med hvad han har at aflegge regnskab for».

Derefter rejste Wolff hjem til Frederikshaab for at pakke ind. Med galeasen «Sælhunden», som ført af assistent Peter Chr. Kragh (se denne) passerede Frederikshaab for nordgaaende, begav han sig midt i juli paa vej til Godthaab, men da fartøjet maatte legge sig ind ved Qilángait-øerne for is, indskibede han sig i en konebaad og kom til Godthaab 25 juli.

Efter at galeasen derefter var ekspederet og afgaaet til Europa, «begyndte oberassistent Platou at aflevere colonien til eftermanden, Hr. assistent Gerhard Wolff». Leverancen var selvsagt hurtig endt, og 24 august var begge d'herrer med inspektøren paa laksefangst ved elven Kanísut inde i Godthaabsfjorden. Imidlertid var inspektøren i forlegenhed for, hvad han skulde gøre med den afsatte bestyrer, thi ved Godthaab vilde Wolff ganske naturligt ikke beholde ham. Da kom købmand W. M. Olrik som en frelsende engel paa besøg fra Sukkertoppen. Ved hans hjemrejse bad inspektøren ham «medtage som assistent coloniens degraderede bestyrer, der havde sat sig i betydelig gjæld til handelen og havde viist sig uværdig til nogensomhelst bestyrer-post». «Hør, gode Olrik,» — sagde han — «til hvem skal jeg vel henflytte dette menneske? Hvem vil tage imod ham, og hvem kan bedre tage imod ham end De? Hos Dem kan han ansees for at være kommet i et slags forbedringshuus; De kan allerbedst lære ham *mores*; han vil lære disse meget hurtigt, formedelst den egne maade, De har, at tage slig en kumpan paa. Kjender han Dem ikke endnu, hvorom jeg dog ikke tvivler, vil han meget snart faae at vide, at han har en mand for sig, der ikke lader sig drille ret længe. Hør, Olrik, tag ham nu med Dem for i vinter; blot for i vinter. Til foraaret sender jeg ham til Holsteinsborg, hvor bestyreren vist vil blive fornøiet med den umage, De har havt med hans forbedring!»

Man merker det lettelsens suk, der droges ved Godthaab baade af den nye bestyrer og af inspektøren, da den sidste i sin dagbog for 8 september endelig kunde melde, at «idag reiste hr. Platou, som er afsadt fra Godthaabs bestyrelse og igien ansadt som assistent ved colonien Nye Sukkertoppen». Manden forbedrede sig virkelig og blev 1821 paany købmand ved Godthaab, endog anbefalet dertil af Myhlenphort. Men naar han ved dennes død først konstitueredes og siden fik kongelig udnevnelser som hans efterfølger som inspektør for Sydgrønland, saa har unegtelig Olrik ret, naar han skriver, at dette «altid bliver en scandal». —

I oktober 1811 rasede en orkan over det ulykkelige Godthaab og gjorde stor skade paa de flere aar igennem ved forholdenes magt misrøgtede bygninger. Baade inspektørboligen, kirken og alle «kolonibygningerne» blev sterkt ramponerede, vinduer knust, stakitverk omstyrtet, skorstene helt eller delvis nedblæst, flagspillet paa klippen slynget i søen. Wolff fik travlt med at reparere skaden, hvilket dog af mangel paa materialer kun højst ufuldkomment lod sig gøre. Adskillige Grønlendere mistede deres konebaade, kajaker og redskaber, ligesom deres huse led skade.

Da der dog efter galeasen Sælhundens hjemsendelse var kommen skib til landet med *nogen* forsyning, var manglen paa levnetsmidler knap saa følelig om høsten og den første del af vinteren, som den havde været aaret før, takket være Wolffs forsigtige og økonomiske bestyrelse af vareoplagerne. Dog tillod «den jammerlige forfatning under nærværende krigs uroeligheder, som ogsaa i sit fulde maal har strakt sig til Grønland» hverken at højtideligholde julen eller kongens fødselsdag 28 januar eller at uddele gryn, ærter og brød til befolkningen som ellers ved disse lejligheder, men embedsmændene skød sammen, hvad de kunde undvære, for at Grønlenderne dog skulde faa «noget lidet». Iøvrigt fejredes julen paa sedvanlig maade i kirken, idet der endnu dette aar var missionær i Godthaab, saa at der baade var dansk og grønlandsk Gudstjeneste i helligdagene. Nytaarsnat overværede Wolff for første gang — i følge med de andre Europeere og endel Grønlendere fra Godthaab — Gudstjenesten ved Ny Herrnhut, «der var temmelig højtidelig og hvor de i aarets løb afdøde blev nævnet ved navn og mindedes med nogle ord».

Brendelsmanglen var stadig føleligst, uagtet Wolff havde sørget for om høsten at faa hentet saa meget «skovbrænde» hjem fra fjordene som muligt. I januar maatte han med inspektørens tilladelse «lade ophugge en gammel slup og en gammel Bergens-bisp til brændsel».

I samme januar maaned 1812 kom godt tilpas et aadsel af en stor hval, som blev fundet en mils vej fra kolonien. Wolff udlaante fartøjer til Grønlenderne for at hjemhente kød og spek, af hvilket sidste han indhandlede endel til koloniens belysning og opvarmning.

Saa lidt der end havde været af varer og produkter at overtage ved leverancen sidste sommer, viste det sig dog, at Wolff havde ladet sig tage ved næsen. Da han i marts maaned eftervejede 5 «piber» fuglefjer, som han uden detailleret eftersyn havde overtaget fra Platou, og som hver skulde holde 64 pund, var der kun 7 pund i en af piberne, altsaa en undervegt af 57 pund, og han kunde kun prise sin lykke, at manglen var bleven opdaget, inden fustagerne engang indskibedes til København. —

Hen paa vinteren begyndte proviantknapheden atter at blive følelig. Allerede i marts og april maatte Wolff sende slupper ud paa fiskebanken 3—4 mil fra kolonien «for om mueligt at faae nogen hellefisk [kveite] til forfriskning for Europeerne, som i lang tid har lidt mangel paa de nødvendigeste levnetsmidler». Det blev dog kun lidt, der fangedes. 8 maj gik købmanden selv ud til «Kookøerne» for at forsøge sin lykke, men vendte dagen efter tilbage uden fangst. Der var ingen fisk i havet den vaar. «Dette uhæld foreenet med stor mangel paa europæiske levnetsmidler gjør Europæernes tilstand meget slet.» Uheldet vilde tilmed, at sneen blev liggende usedvanlig længe, saa at man ikke kunde komme til at tilsaa haverne. Først 4 juni gjordes købmandens have istand og tilsaaedes med salat, kørvel, roer og kaal.

Endelig 16 august kom skibet «Freden», kapt. Mathiesen, med højst velkommen forstrekning af «provisioner og andre fornødenheder, deels kjøbt i Kiøbenhavn og deels i Leith i Skotland». Skibet var aaret før bleven kapret af Engelskmændene, men frigivet. Med skibet fulgte to ekspeditionsrejsende, løjtnant Morten Wormskiold og sekretær Heiliger, men til gengæld hjemgik missionær Fleischer med familie, saa at kolonien nu var presteløs, hvilket paa dobbelt maade var et savn for Wolff, som derved baade mistede sine slegtninges selskab og nu maatte nøjes med af og til at bivaane kateketens gudstjeneste for sine landsmænd, hvoraf han dog ikke kunde ha stort udbytte, selvom han forstod endel grønlandsk.

3 september kunde Wolff for første gang tillade sig at holde gæstebud for koloniens Europeere i anledning af sin «gebuhrsdag», og i den følgende tid foretog han nogle fornøjelsesture ind i fjorden med de fremmede herrer for at vise dem omegnen og gaa paa jagt. Dog var brendemanglen endnu saa truende, at de ogsaa paa disse ture maatte forene det nyttige med det behagelige og indsamle brendsel, ligesom han i oktober sendte to baade ind i Ameralikfjorden i samme ærinde.

Iøvrigt var kolonien nu ogsaa bleven saa vidt forsynet med handelsvarer, at togterne rundt i distriktet saa smaat igen kunde begynde. Saaledes var Wolff en tur ude i november maaned; 3 dage senere saas han krydse ude paa fjorden, men kunde ikke komme i havn for is og modvind. Først neste dag kom han ind til kolonien med godt lastet fartøj. Han vilde straks efter ha været ud endnu engang inden vinteren, men mod al sedvane paa denne aarstid «bestuede» storisen baade havn og fjord, saa al videre togtning maatte opgives og baaden aftakles og settes paa land. —

Med dette aar var den værste tid af krigsperioden forbi for Grønlands vedkommende. De følgende somre kom der flere og flere skibe til landet, og selvom det varede længe endnu, før besejlingen var fuldt

regelmæssig — og tilstrækkelig, ikke mindst fordi der udkrævedes store kvanta af træ- og andre materialer af hensyn til det sterke forfald paa alle bygninger, fartøjer etc. i landet — kom Europeerne ikke mere til ligefrem at lide nød som tidligere, og handelen med befolkningen kunde igen foregaa nogenlunde som før krigen. —

Fra 1 juli 1813 overtog Wolff købmandsposten ved Sukkertoppen efter Olrik, men fik efter ansøgning permission 1815 for et aar, dels for at blive restitueret efter krigstidens strabadser og forsynet med klær og andre nødvendighedsartikler, som han var ganske udgaaet med, dels for at besøge slegt og venner. Under hans permission var den samme aar genansatte assistent I. Arøe (se denne) konstitueret bestyrer.

Hvorvidt Wolff i sit permissionsaar har besøgt Norge, er ikke bekendt. Men under opholdet i Danmark blev han forlovet og allerede i efteraaret 1815 gift med *Anne Margrethe Kloe*, født 24 april 1787 i Aakirkeby paa Bornholm som datter af Hans Nielsen Kloe og hustru¹. Det er vel sandsynligt, at de nygifte derefter har gæstet slegten i Norge og at de netop med dette for øje har holdt bryllup saa snart.

Efter sin tilbagekomst til Grønland vedblev Wolff bestyrelsen af Sukkertoppen til 1824, da hans svigtende helbred, som ikke lenger taalte de sterkt strabadserende togtrejser i dette vejrhaarde og vidtstrakte havkystdistrikt, tvang ham til at søge til blidere egne med kortere og mindre besværlige rejser. Han blev da bestyrer af kolonien (oprindelig «logen») Fiskenesset, der nærmest var at betragte som en retrætepost. Her var han, til han 1827 forflyttedes til Grønlands største og mest indbringende koloni Julianehaab som bestyrer. Hans helbred var dog vedblivende utilfredsstillende. Han søgte derfor permission 1830 og opholdt sig nu i Danmark i to aar. Han kom saaledes hverken til at overvære grundstensnedleggelsen til den af Dansk Missionsselskab skenede kirke i Julianehaab, som fandt sted 21 juli 1831, eller at forestaa kirkens opførelse, hvad han ellers havde glædet sig til, idet kirken blev opsendt allerede 1828, men skibet, den kom ud med, strandede paa en klippe lidt nord for Frederikshaab, og skønt materialerne tildels blev reddet, tog deres bjergning dog saa lang tid, at de først kom til Julianehaab to aar senere. Heller ikke til kirkens højtidelige indvielse, som fandt sted 30 juli 1832, naede han at komme med, idet skibet, han efter permissionsaarene rejste ud med, først kom til kolonien i august. Men det sidste par aar af sit Grønlandsophold kunde han dog faa sit ønske opfyldt at komme til dansk Gudstjeneste

¹ 1816 i april blev en søster til Wolffs hustru, *Mette Marie Kloe*, døbt 10/10 1790, død 13/4 1860 i Kbh., gift med enkemand, kolonibestyrer i Ritenbenk *Nicolai Julius Rasmussen*, f. 1777 (døbt 27/6), død pludselig «af næseblod og nervesvaghed» som konstitueret inspektør i Godhavn 3/10 1824.

i en rigtig kirke — hvad han ikke havde kunnet ved nogen af de steder, han havde opholdt sig i Grønland, siden 1812 i Godthaab. —

1828—31 foretog premierløjtnant Wilhelm August Graah sin berømte rejse til Østkysten for at løse spørgsmaalet om Østerbygdens beliggenhed. Paa udrejsen var han Wolffs gæst i Julianehaab og blev paa forskellig maade støttet af ham. Efter rejsens tilendebringelse kom der fart i ruinundersøgelserne i Sydgrønland. Ved det Kgl. Nordiske Oldskriftselskabs møde i København 30 oktober 1832 kunde selskabets formand give den meddelelse, at «Hr. colonibestyrelse G. H. Wolff paa Julianehaab har givet løfte om at ville foretage undersøgelse i nogle af de i Julianehaabs district værende ruiner».

Det er dog ikke bekendt, at Wolff personlig foretog saadanne undersøgelser. Han naaede det ikke, idet hans helbred paany svigtede. Hans gamle skørbugstilfælde hjemsøgte ham regelmæssigt hver vinter. Da assistent Arøe 24 juni 1834 kom fra Nanortalik ind til kolonien, bemærker han i sin dagbog: «Hr. Wolff traf jeg endnu i temmelig sygelig tilstand.»

Da skibet samme sommer kom til Julianehaab, medbragte det Wolffs udnevntelse til kasserer ved kgl. grønlandsk og færøisk handel med ialt 1300 rd. i aarlig gage, og han rejste da straks til København for at overtage sit nye embede. I dette virkede han, idet han først blev udnevnt til kammerraad og senere til justitsraad, til sin død 12 april 1855. Hans hustru døde i København 4 april 1862.

Af deres børn blev datteren *Cathrine Marcusine Wolff*, født paa kolonien Sukkertoppen 23 februar 1817, gift 12 september 1832 med sin fætter *Niels Wolff Christie*, født 26 september 1808 i Sogndal, død 11 december 1875 som sogneprest i Enebak. Hun var opkaldt efter farens ven, inspektør Marcus Nissen Myhlenphort, hvis guddatter hun var og i hvis testamente hun var betenkt.

En søn, *Niels Wolff*, født paa Sukkertoppen 3 juni 1821, theologisk kandidat 1847 med haud illaudabilis, døde ugift i meget høj alder (9 april 1913) som fhv. inspektør ved borgerdydskolen i København. —

DE BERGENSKE GRØNLANDS-FARERE

Besejlingen af Grønland var i den første tid af landets anden kolonisation forbundet med ikke ringe risiko, dels paa grund af utilstrekkelig kendskab til farvandene omkring landet og dettes kyst- og havneforhold, dels og navnlig paa grund af storisen, der ofte belejrede Vestkysten til opimod den 65de breddegrad. Dette havde til følge, at skibene undertiden maatte overvintre deroppe under meget tarvelige og primitive forhold, og i enkelte tilfælde at de paa op- eller nedrejsen forsvandt med mand og mus.

De modige folk, der under disse forhold som skippere eller styrmænd besejlede landet fra Bergen i kolonisationens første periode, bør derfor ikke savne omtale i et verk som dette. Enkelte af dem er medtat foran i special-biografierne, nemlig de som paa en eller anden maade var særlig knyttet til Hans Egedes færd. De øvrige vil findes samlet i dette afsnit.

Jean Christensen, styrmænd.

Sandsynligvis er han identisk med den mand af dette navn, som 20 marts 1719 tog borgerskab som skipper i Bergen.

Hans fødested og herkomst er ikke bekendt, derimod vides det, at han ca. 1714 var blevet gift med *Else Cathrine Bringman*, hvis foreldre var Albert B. og Johanne Strangesdatter Mule, og at han 1720 boede i Bergen og som skipper blev ansat til 5 rd. i krigsstyr.

Senere har det formodentlig knebet med at faa ansettelse som skibsfører, thi da skipper Hans Fæster i 1724 af Bergenskompagniet fik ordre til med sit førende skib, hukkerten «Egte Sophia», sammenren igennem at foreta krydstogter mellem Island og Østgrønland for at drive fangst og samtidig undersøge kysten af Grønland i saa vid udstrekning som muligt samt eftersøge de pladser «hvor de gamle

Norske forhen har boet,» blev Jean Christensen førstestyrmand hos ham med 16 rd. i maanedlig hyre. Togtet varede $3\frac{3}{4}$ maaned.

Om hans senere liv vides ikke meget. 1729 var han stadig styrmand, idet han som saadan sattes i 2 rd. skat til det aaret forud brandlidte København.

Han døde først paa aaret 1730 og efterlod intet til enken og børnene, tre sønner og to døtre. —

Selgen Michelsen Dahl, skipper.

Født sandsynligvis sidst i 1670-aarene som søn af raadstutjener Michel Selgensen og Malene Jansdatter Rich tilhørte han en slegt Dahl, af hvilken flere medlemmer blev søfarende. Saaledes var Hans Dahl, søn af Rasmus Selgensen D., skipper i Bergen, hvor han døde 1729. En bror af denne, Selgen Dahl, var skipper i Trondheim og døde der i begyndelsen af 1730-aarene¹, og en søster, Maren Dahl, blev gift med Grønlandsskipperen Berendt Hansen Wegner.

Selgen M. Dahl gik i ung alder tilsøs og var allerede i de første aar af det ny aarhundrede saa vidt, at han kunde gifte sig. Hustruen, der var født ca. 1677, hed *Wibiche Nagel* og var datter af Jan Dominicussøn N. og (sandsynligvis) 3. hustru Trine Hansdatter — og formentlig slegtning, maaske faster, af sogneprest i Skjold Dominicus Nagel (1698—1749). Egteparret boede antagelig paa Nordnes, idet deres børn døbttes i Nykirken.

I krigen mod Sverige deltog Selgen Dahl som styrmand i kongelig tjeneste og sad i 1711 i svensk fangenskab i Göteborg. — Aaret efter, 1712, finder vi ham som styrmand med hukkerten «St. Povel», skipper Jakob Sem, paa rejse «til gamle Grønland eller Strat Davis med Nürnbergerkram», altsaa paa handel. Dette gentog sig de to følgende aar.

Da stiftsbefalingsmanden og Bergens magistrat 8 februar 1720 indkaldte «de negotierende i Bergen» for efter kgl. ordre «at fornemme deris meening, om handelen paa Grønland fra Bergen med fordeel eller nytte kunde oprettes og fortsettes, hvorom hr. Hans Egede hafvde giort project», var «St. Povels» reder «styck capitain» Bærenfels tilligemed skipper Sem og styrmand «Selgendahl» blandt de indkaldte. Skipperen berettede, at han havde gjort fire rejser til Grønland og paa en af disse selv tredje været 2—3 mil inde i landet, hvor han bl. a. saa endel rensdyr, men ikke traf mennesker. Derimod ude paa øerne, hvor han laa med sit skib, var der endel «hytter af jord og steen sammensat». Paa spørgsmaal erklærede han, at han ikke

¹ Dennes søn Hans Dahl (1729—1803) var sogneprest i Skogn i Trøndelag og professor theologiæ extraordinarius.

vidste noget bekvemt sted til en kolonis oprettelse og hellerikke troede at «folck herfra» vilde kunne leve der «formedelst dend store kulde dér i landet falder, saa og dend taage som fast stedse i landet og der udenfore continuerer, hvoraf folckene bliver fuld af skiørbug».

Paa forslag af Hans Egede blev derpaa Selgen Dahl indkaldt og efter at ha hørt skipperens forklaring bekræftede han denne, men tilføjede at han i hvert fald havde set eet sted der i landet, som vilde egne sig til kolonianleg, ligesom baade han og Sem var enige i, at der var folk nok i landet, idet de bl. a. paa een havn havde set 3—400 mennesker samlet.

Det kan saaledes være rimeligt at anta, at Selgen Dahls udsagn har lagt et lod i vegtskaalen til fordel for Hans Egedes plan.

Da denne blev til virkelighed, blev han da ogsaa selv medvirkende til dens realisation, idet han blev antat som styrmand paa skibet «Haabet»¹ og saaledes var med til at føre Egedefamilien til Grønland og til at anlegge «Haabets colonie», hvor han da overvintrede med skibet. Han er da ogsaa medunderskriver af raadets indberetning af 15 juli 1721 og spiste med ved «raadets bord» den hele vinter. Den følgende vaar gav kompagniets direktion ordre til, at saafremt skipperen «ved døden motte være afgaaen» og skibet var i saadan stand at det kunde føres hjem, skulde Selgen Dahl være dets skipper. Dette faldt, da skipperen var i bedste velgaaende, bort af sig selv, og han fulgte da skibet som styrmand til Bergen, hvor han i august 1722 fik udbetalt sin tilgodehavende hyre, ialt 148 rd. 2 mk. 4 sk.

Neste vaar hyrede kompagniet ham som fører af snauskibet «Printz Friderich», hvis besetning foruden skipper og styrmand talte seks mand, og som saadan fik han 20 maj 1723 udbetalt 2 maaneders hyre med 36 rd. Hans yngste søn Michel Selgensen Dahl, der skulde med som «skibsunge», fik ved samme lejlighed udbetalt 3 rd.

13 juli afsejlede Dahl fra Bergen i følge med skipper Wegner, der førte fløjtsskibet «Fridericus Qvartus».

Deres instruks, datert 7 juni 1723, lød paa at de skulde «holde good compagnie saavel natt som dag» og sette kurs nord eller syd om Færøerne til «bugten af landet Grønlands østre side» og søge at komme kysten saa nær, at de kunde konstatere om der levede folk dér, om der var ruiner «af de gamlis biugninger» samt om der voksede skov etc. Saafremt der fandtes «sickre aabninger» i isen ind til landet, skulde Selgen Dahl med tre chalupper søge derind og foreta nevnte undersøgelser. Kunde han med det lille snauskib komme gennem et af de formodede sunde «Baer-Sund eller Forbische Stradt» over til vestkysten, skulde han forsøge dette, men kompagniet over-

¹ Blandt de i ed tagne ved skibets afrejse fra Bergen var «Styrmand Selien(!) Dahl».

lod til ham selv «at gjøre og lade som hand godt siufnes, og forsvarlig kand være».

Ankommet til «Haabets colonie» skulde Dahl «krydse, handle og recognicere ofver alt, hvorføre hand og alle tider, naar veirligt det vil tillade, maa være ude, og som fartøyet er indrettet baade til at seigle og roe med, saa maa og schipperen alle tider assisteris med saa meget mandschab som hand behøfver». Ellers skulde Dahl være medlem af koloniraadet og spise «ved raadets bord».

Skibene fulgtes da troligt ad og kom allerede efter en god uges forløb op i nærheden af Grønland, hvor de imidlertid mødte stormende vejr og svær sø. Endnu natten til 23 juli «udj hundevakten» var skibene kun en kabellengde fra hinanden «udi et stormende veir og brot søe sampt tych luft og mist», men neste morgen var snauskibet ikke at se fra mastetoppen af «Fridericus Qvartus».

Dette skib kom 30 juli til «Haabets colonie», hvor det var ventet med lengsel og nu modtoges med glæde, men frygten for snauskibets skebne dæmpede straks stemningen — «ofver Selgen Dahls udeblivelse er wj icke lidet bekymrede», skrev Hans Egede dagen efter til kompagniet. Dog opgav man endnu ikke haabet om at det kunde være i behold.

Det gjorde kompagniet hellerikke — og med tilsyneladende god grund. I skrivelse af 28 marts 1724 til «raadet udi Grønland» meddelte direktørerne, at de nok havde været «udj stor frycht» for Selgen Dahl og hans skib, men for 3—4 uger siden var de blevet underrettet om, at en hollandsk skipper, som ifjor havde været oppe i Davisstrædet, paa hjemvejen derfra et stykke østenfor Statenhuk havde mødt snauskibet, som «gick med tvende refwede mærseigell», de havde prajet hinanden, og Selgen Dahl havde spurgt hvor langt der var til Statenhuk og om den anden ikke havde set «et stort fløjt skib, som var hans compagnon, mens var skilt fra hannem udj mistigt og hart wejr», hvorefter de var sejlet hver sin vej «udj et got wejr».

I henhold hertil haabede direktionen paa at skibet skulde ha overvintret i Grønland, i hvilken anledning de konstituerede Selgen Dahl som medlem af koloniraadet «om hand er udj lifve», og beordrede, at han da snarest skulde «seigle synder efter» for at forsøge at komme gennem et af de formodede sundे over til østkysten og møde Hans Fæster «som med sin førende huckert er destineret at krydsze imellem Island og dend østre side af Grønland», i hvilket fald de efter endt rekognescering da kunde bringe besked herom, Fæster til Bergen og Dahl til kolonien.

Haabet brast dog baade i Grønland og Bergen.

I sin journal skrev Hans Egede allerede 14 september 1723: «Dend

forlængst hid forventendis smaae snau, Printz Friderich kaldet, som Sellien Dahl førte, dens lunge og uforhaabentlig udeblivelse, vill dis-verre intet andet betyde, end hans undergang 'og gandske borte-blivelse i det stormende veir ved Staten Huch, hvor hand kom skipper Berenth Hansøn af sigte og ey meere af dem blefv seet.»

Og 28 juni 1724 skrev presten Albert Topp til direktionen, at «Printz Friderich, compagnietz skib, ført af Selgen Dahl, safnis disz-verre alt for megit, og dømmes mand hand i stormen maae være forgaet.»

Og endelig 16 august 1724 lod kompagniet af hensyn til forsikrin-gen notarius publicus i Bergen opta forklaring af skipper Wegner og hans styrmænd Erik Larsen og Cornelius Seehusen, hvoraf konklusjonen blev «at bemelte skib Printz Friderich er blefven borte med mand og alt». —

Selgen Dahls hustru overlevede ham en aarrække. Hun begrave-des fra Bergens Nykirke 18 april 1738. Deres 4 børn, 2 sønner og 2 døtre, var alle født mellem 1704 og 1710. Den yngste søn forsvandt som nevnt med faren. —

Jens Andersen Falch, skipper.

Skriveres undertiden *Falck*, men har sikkert tilhørt en oprindelig i Risør hjemmehørende slegt *Falch*. Han var født ca. 1693, sandsyn-ligvis som søn af Anders Falch og Helvig Mortensdatter Bang (død 1749), som efter mandens død blev gengiftet med Ludvig Martens. Deres datter Wibeche Martens blev gift med styrmand Erik Larsen (s. d.), som altsaa var skipper Falchs svoger.

Om hans ungdom er intet andet bekendt end at han maa ha faat uddannelse tilsøs og formentlig havde faret nogle aar som styrmand, da han i april 1721 af det nystiftede Grønlandskompagni i Bergen blev antat til at føre «dend gallioth som Compagniet hafver fragtet». Det lille fartøj hed «Anna Christina» og skulde ledsage det større «Haabet» til Grønland og bringe bud tilbage til Bergen om rejsens forløb og koloniens grundleggelse. Ellers lød Falchs ordre paa at han ved ankomsten til landet «efter raadets foranstaltning» straks skulde «gaa ud paa handling, saavelsom og, saa meget som muelig er, udi det ved den destinerede hafn liggende revier at recognisere om landets situation og tilstand».

Skibene fulgtes ad over Atlanten og kom efter tre ugers sejlads til Grønlands sydspids, men derefter fik de i lige saa lang tid drivis og storm at drages med og kom tilsidst i beset af isen, hvor galioten led endel skade, saa skipperen paa «Haabet» endog mente den vilde

gaa under. Skaden var dog ikke større end at den kunde klare sig, da de slap ud af isen, og begge skibe kom i god behold i havn 3 juli.

Her viste det sig snart, at Jens Falch var den rette mand til det ham betroede hverv, idet han i løbet af nogle dage fik — som koloniraadet udtrykte sig i indberetning til kompagniet — «cognoissance af stædets og landets beskaffenhed», ligesom han paa grund af den langvarige overrejse «hastede at blive expederit» fra kolonien for med «en deel cargason at gaa ind udi haffnerne paa retour reysen, for at handle med de vilde», idet det nu var for sent «at sende galliothen efter ordre lenger nord». Hjemrejsen gik godt og 19 september 1721 «hiemkom den liden befragtede galiioth og bragte de tidender at de udgaaende folck hafde løckelig fæsted foed paa landet Grønland».

Aaret efter gik Jens Falch atter ud, denne gang som styrmand med skipper Ebbe Mitzell, med hvem kompagniet havde akkorderet om at befragte hans hukkert «D'junge Maria». De fulgtes med et andet ligeledes fragtet skib ført af Claus Hartzen. Da de sidst i maj kom op i Davisstrædet, fik de taaget vejr og storm, hvorved de forfejlede bestemmelsesstedet og søgte havn nogle mil nord for dette. Her maatte de ligge en god uges tid, da Mitzells skib havde tat grund og faat en mindre kølskade. Da de omsider kunde sejle videre, tænkte de at søge nordefter i den tro at være sydfør kolonien. Men da vejret i det samme klarede op, fejrede Jens Falchs orienteringsevne en triumf, idet han genkendte de to fjeldtoppe «Sadlen» og «Hjortetakken» ved «Baals revier» og deraf sluttede at kolonien maatte ligge et kort stykke fra stedet, hvor de laa, hvorfor han med skibsbaaden søgte sydefter og ganske rigtig snart fandt kolonien, hvor han modtoges med aabne arme, da man nesten havde opgitt haabet om skibs komme og raadet derfor, da provianten nesten var sluppet op, havde drøftet nødvendigheden af at alle maatte gaa hjem med det overvintrede «Haabet». Hans Egede skrev i den anledning 5 juli 1722, at han «vil have Jens Falch til beste rekommenderet hos compagniet», da han «i sandhed befinder hannem dygtig og beqvem til compagnietz tieniste og dette lands continuerlig besejling frem for alle de andre, thi hand nu ved 2de reiser har kiending af landet og stædet vi boer paa og næst Gud havde hand iche været med denne gang, da havde skiibene næppe fundet os her» — hvorfor Egede ogsaa erklærer: «det var meget fornøden, at compagniet ville hielpe Jens Falch til et godt skibsrom at gubernere».

Kompagniets direktion tog Hans Egedes anbefaling ad notam og engagerede Falch til som skipper med 20 rd. maanedlig gage at føre skibet «Cron Printz Christian» til Grønland 1723. Hans instruks udfærdigedes 19 april, og med første gode lejlighed stak han tilsøs. Umid-

delbart efter indfaldt «et meget forfærdelig hart wejr», hvorfor det befrygtedes at skibet skulde være kommet noget til. Han klarede imidlertid dette, og skønt han ogsaa, da han kom ind i Davisstrædet, mødte stormende vejr og, da han omsider naaede op paa koloniens højde, tillige taage, saa han i flere dage maatte holde gaaende udenfor, kom han omsider 22 juni om morgenen velbeholden til «Haabets colonie», hvor han straks efter ordre gik igang med at nedsette ringbolte i havneklipperne til fortøjning. Han medførte endel kreaturer og «et lidet tømret huus», egentlig bestemt til at afgi logi for den ankomende hjælpeprest Albert Topp, men da det ikke var «tienlig at boe udi om vinteren», blev det i stedet for proviantbod.

Under opholdet her ledsagede skipper Falch Hans Egede ind i den saakaldte «Præste Fiord» for at besé forholdene for eventuel flytning af kolonien hertil — medens en planlagt rekognosceringsrejse med skibet til Diskobugt paa grund af vejrforholdene maatte opgis for denne gang. 1 august forlod Falch kolonien for hjemgaaende og kom efter 4 ugers rejse velbeholden til Bergen, hvor han 17 september fik udbetalt i restgage 62 rd. 3 mk.

Aaret efter udgik han paany som fører af samme skib. Hans instruks af 28 marts beordrede ham til paa overrejsen at «holde compagnie» med «Haabet», der førtes af Claus Hartzén. Som passager medfulgte den tidligere kirurg ved «Haabets colonie» Berenhardt. Overrejsen forløb godt og ca. 20 maj passerede «Cron Printz Christian» kolonien og fortsatte nordefter for at drive handel og rekognoscere landet omkring Diskobugt. De mødte her «iis og contrarie vind» og kunde derfor kun komme ind paa to havne — hvor de blev vel modtat af befolkningen — hvorefter de styrede sydover igen og kom til kolonien 22 juli. Herfra ledsagede han Hans Egede og den for hjemrejse staaende købmand Jentoft paa en recognosceringstur til den gamle Hollenderhavn «Delfshaven» ved Pisugfik-øerne for at se, om dér «kunde være en beqvem plan hvor en colonie kunde settis». Kort efter tilbagekomsten herfra tiltraadtes hjemrejsen 3 august, medbringende som passagerer Jentoft og de to Grønlendere Pôq og Qiperoq. Efter en rejse paa 4—5 uger kom de til Bergen, hvor Falch straks efter gjorde klar til at føre Jentoft og Grønlenderne til København.

1725 førte han atter «Cron Printz Christian» til Grønland, nu med gageforhøjelse til 24 rd. maanedlig. Da han havde faat sin ene haand beskadiget, sendtes Fr. Henckel med som skibskirurg for at tilse den paa overrejsen og i begyndelsen af april afgik de fra Bergen i følge med skipper Hans Fæster paa «Egte Sophia».

Begge skibe kom efter 6 ugers rejse 29 maj til «Haabets colonie», hvorfra Falch allerede to dage efter begav sig til Nepisene, hvortil han

ankom 5 juni. Derfra kom han tilbage 20 juni sammen med skipper Hartzén og hele koloniens besætning, som forlod den paa grund af proviantmangel, og 10 juli begav han sig paa hjemrejsen. Denne maa ha været meget langvarig, thi først 24 oktober fik han udbetalt sin tilgodehavende resthyre med 84 rd.

Endelig i april 1726 gik han for sidste gang ud som fører af skibet «Egte Sophia», der forsvandt sporløst under oprejsen, i hvilken anledning der — formentlig af hensyn til forsikringen — afholdtes søforhør af notarius publicus i Bergen 20 december 1727. —

Skipper Jens Falch efterlod hustru, *Anna Margrethe Nielsdatter*, og 3 børn, af hvilke de to var døbt i Bergens Nykirke, Anders 1722 og Anna 1724. —

Hans Michael Fæster, skipper.

Han var født ca. 1691 i Nordfjord som søn af købmand Alexander Didrichsen Fæster (død ca. 1696) og Karen Jensdatter Ravn, fór tilsøs og blev 1717 skipper, hvorefter han rejste til Holland, hvor han tog borgerskab 24 okt. s. a. 20 januar 1718 fik han attest som fører af en hukkert til Finnmark. To aar senere flyttede han til Bergen, hvor han tog borgerskab 7 sept. 1722. Han boede i Dreggen i Korskirkenes sogn og betalte 1720 i krigsstyr 7 rd. 3 mk.

Gennem sin bror Jens Fæster, der som købmand i Bugaarden paa Tyskebyggen i Bergen blev participant i Grønlandskompagniet og valgt til medlem af direktionen og som 1723 solgte sin gaard til kompagniet, kom skipper Hans Fæster i forbindelse med dette og blev antat til med hukkerten «Egte Sophia» at foretage et togt til østkysten af Grønland i henhold til de gamle kursforskrifter. Hans instruks gik ud paa at sette kursen nord om Færøerne til højden af Reykjanes paa Island, og derfra ved krydstogter mellem dette og Grønland at søge at «komme ind under landet Grønlands øster cust», og ifald dette lykkedes, «at recognoscere alle fiorder og hafner, som dend hannem medgivende beskrivelse omformelder», og tillige undersøge muligheden for hval- og kobbefangst.

I det Kongelige Bibliotek i København findes¹ en indberetning om Fæsters rejse, ifølge hvilken han allerede 12 maj kom under Grønland «mellem Rompnæs og Eimernæsfiord», men fandt kysten helt sperret af is og kunde ikke komme den nærmere end 3—4 mil, men saa dog landet derinde ganske klart. Han krydsede da langs isen baade mod syd og nord og kom undertiden landet indtil 1 mil nær. Undervejs fangede han 109 stkr. kobber, som gav 6 kordeler spek, samt «en hviid

¹ Ny kgl. sml. 1293 fol.

biørn», men saa ingen hvaler. Og maatte da omsider — «imod hands villie, for at undgaa en lager paa isen» — begive sig paa hjemvejen. Isen blev befundet paa sine steder indtil 8—9 favne tyk og var paa enkelte steder taarnet op til skibsmersets højde. De havde den meste tid «meget stormende og hart vejr og paa adskillige tiider været stor fare undergiven». Konklusionen heraf var, at det altsaa var umuligt selv i aarets bedste tid at komme «ind udj landet till søes paa den østre siide» — — og maa man derfor fare fort som begyndt paa vestsiden «og da nu med tiiden see at komme derfra til meer bemelte østre siide».

Hele togtet varede $3\frac{3}{4}$ maaned og Fæster fik i gage 105 rd. eller 28 rd. maanedlig. —

Det følgende aar gjorde skipper Hans Fæster endnu en rejse til Grønland med hukkerten «Egte Sophia», men denne gang til vestkysten dels med last til «Haabets colonie» og dels for at rejse kysten langs «paa handling» sammen med den tidligere købmand Hartvig Jentoft. Til begge udstedtes ordre 4 april 1725. Og da det ved det kgl. privilegium for Bergenskompagniet var forbudt «alle og een hver som ikke udj compagniet er interessert» at drive handel paa Grønland eller komme landet paa 4 mil nær, skulde de tillige, hvis de traf skibe drivende handel eller paa det forbudte omraade, «strax til colonien lade dem opbringe».

Hans Egede, der blev meget glad, da han hørte om planen 1724 om at foretage et togt til Østgrønland for at finde den gamle Østerbygd, blev dybt skuffet, da han nu af skipper Fæster selv hørte om togtets negative resultat og tog deraf anledning til at precisere nødvendigheden af oprettelsen af «een colonie om syd ved 61 grader omtrent — — — da var mand saa meget nermere dend øster custe til gafns at recognoscere».

Togtet varede dette aar 5 maaneder, og 24 oktober fik Fæster tilgodehavende hyre udbetalt med 96 rd.; 31 marts havde han faat en maanedes forskud med 24 rd. —

Om hans senere liv er ikke meget bekendt. 27 februar 1726 indskreves han i Bergens skipperlaug, og 1729 boede han stadig i Bergen i 20. rode, da han beskattedes med 5 rd. til Københavns brandhjelp. Ved sin anden hustrus død 1740 opholdt han sig i København. Ved sin død 1762 (19/6?) boede han i Bergen og begravedes fra domkirken.

Hans Fæster var 3 gange gift, 1. gang 10 april 1720 med *Elisabeth Bert*, f. 1691 (døbt 12 juli i Korskirken), død 1723, datter af Sander Jonsen B. og Elisabeth Edwardsdatter Vahl; 2. gang 17 januar 1725, viet i Korskirken, med sin slegtning *Bodil Laading*, f. 1702 (døbt 29 jan. i Korskirken), datter af Herman L. og Magtel Giertsdatter Dobberdin; de fik kgl. bevilling til egteskab 4 nov. 1724; og 3. gang 9 jan.

1744 med en enke *Birgitte Undal*, de viedes i domkirken. I første egteskab var der 2 sønner og 1 datter, og i andet egteskab 2 sønner. —

Lorentz Conradus Fæster, skipper.

Formentlig bror af ovennevnte kom han ligesom denne gennem den tredie bror købmand og meddirektør for Grønlandskompagniet i forbindelse med dette og betroedes førelsen af den købmand Hans Forman tilhørende hukkert, som efter akkord af 30 jan. 1721 fragtedes af kompagniet for til hjælp ved dækning af udgifterne ved kolonisationen at drive hvalfangst under Grønland og i den anledning underkastedes en fornøden reparation og forsynedes med kordeler, liner, lenseere, harpuner og i hvalfangst opøvet mandskab.

Allerede 28 marts 1721 forlod Fæster med hukkerten Bergens havn og satte kurs efter Grønland. Hans ordre lød paa snarest at søge op til fangstfeltet omkring Disko og da, efter forhaabet heldig fangst, paa hjemvejen søge ind til det sted, hvor den paatenkte koloni skulde anlegges paa omtrent 64° 15' nordlig bredde. I denne hensigt var der mellem Fæster og «Haabet»s fører Wegner aftalt «zeignall» hvorefter han skulde kunne «finde stæedet hvor de hafver sat boepæl».

Af disse planer blev der imidlertid intet. I indberetning fra raadet i den nye koloni til kompagniets direktører af 15 juli 1721 meddeles det, at «Wj hafver sendt folck ud at recognoscere efter skipper Lorentz Fæster, men endnu ikke været saa løckelig at have nogen kundskab om hannem».

Dette havde sin fuldgyldige aarsag, thi paa oprejsen i vaaren 1721 var der sket dette, at «skipper Lorentz Fæster hafde den vanløche at hand da hand fick Stadten huck at see, fick en störtning af en søe, som fald ind i hans storseigell og kastede skibet paa siden saa at masten maatte brecke førend skibet reyste sig», hvorefter det nesten «som et wrag» drev omkring i havet, indtil det langt ud paa sommeren kom ind til Bergen med besetningen i meget forkommen tilstand — men, hedder det i en skrivelse til raadet i Grønland, de «kom sig dog igien til deris hilsen». —

Efter dette kom Lorentz Fæster ikke mere til Grønland. 1722, 12 marts, tog han borgerskab som skipper i Bergen, hvor han boede i 8. rode og 1720 havde betalt 2 rd. 3 mk. i krigsstyr. Fra 1723 førte han skibet «Modesta Marie», som gik paa Finnmark, hvor han døde paa en rejse i 1725; 17 oktober holdtes skifte efter ham.

Fæster blev 22 november 1719 i Bergens Nykirke gift med *Else Hermansdatter Sem*, født 1699 som datter af købmand Herman Sem og Anna Lange og søster til styrmand Helmich Sem (s. d.). Efter man-

dens død blev hun 2 november 1729 i Nykirken gengiftet med Henning Irgens (død før 1750) og døde i Torvastad paa Karmøy 1766. Med Fæster havde hun 2 sønner og 1 datter. En af sønnerne var Hans Lorentzen Fæster som blev døbt i Nykirken 4 august 1720; han tog borgerskab som skipper 23 februar 1746 og som købmand 25 april 1786 og døde 22 februar 1800.

Claus Hartzten, skipper.

Var født ca. 1687, hvor vides ikke, ligesom hans herkomst er ukendt. 1719 blev han skipper i Bergen, hvor han boede paa Øvre-gaten udenfor Bryggesporden i Korskirkens sogn.

I april 1719 førte han skibet «Barbara» til Finnmark med varer for Daniel Ravnsberg og ligeledes aaret efter, da han 25 november aflagde forklaring i Bergen for at være gaat direkte fra Arkangelsk uden at anløbe Finnmark, fordi det var for sent paa aaret.

Han havde imidlertid tidligere faret som skipper paa Grønland, idet han var blandt de søfarende som af stiftsbefalingsmanden og Bergens magistrat 8 februar 1720 indkaldtes for at afgi erklæringer om deres kendskab til Grønland. Her forklarede «skipper Claus Hartz» at efter hans mening ansaa han det ikke for muligt «at folck herfra kunde boe der udj landet formedelst kulde; de som farer herfra til Strats David, pleier at komme der sidst udj majo og seigler igien mit i Iulio, iisen kommer drivendis til landet». Ellers erklærede han at selvom det var godt vejr, var det dog saa koldt deroppe «at de maae gaae med vanter, som er tykke handsker, paa hænderne; undertiiden kand der indfalde een halv dag got veir, men derpaa maa vist nok ventis storm og uveir». —

Da Grønlandskompagniet 1722 skulde sende forsyninger til «Haa-bets colonie», fragtede det dertil to skibe, af hvilket det ene, et pink-skib, førtes af «skiepper Claus Harsen»; bekostningen derved var 1070 rd. 5 mk. 1 sk. 11 april udstedtes ordre ifølge hvilken han skulde «holde compagnie» under overrejsen med det andet af skipper Ebbe Mitzell førte skib og, naar han efter ankomsten til kolonien havde udlosset, «fare syd efter til handling» med de indfødte langs kysten.

Skibene fulgtes ad over Atlanten og op gennem Davisstrædet, hvor de fik stormende og taaget vejr at kæmpe med, af hvilken grund de omkring 1 juni «forfaldt» i en havn nogle mil nord for kolonien, hvor de maatte blive liggende en uges tid for uroligt vejr. Derefter vilde de, i den tro at kolonien laa længere mod nord, have fortsat rejsen nordefter, hvis ikke styrmand Jens Falch i sidste øjeblik havde faaet kending af fjeldene ved «Baals revier», hvorefter han søgte mod syd

med en af skibsbaadene og fandt frem til kolonien, vendte tilbage og lodsede skibene dertil.

Medens de laa her var begge skipperne med Hans Egede i slutningen af juni paa undersøgelse i den saakaldte «Præste fiord» ved Ameralikfjordens munding, hvortil Egede havde plan om at flytte kolonien.

Ekspeditionen af skibene trak længere ud end beregnet, dels fordi der ved kolonien først maatte rejses et provianthus til at opløse ladningerne i, og dels fordi Claus Hartzen maatte hjælpe til med sit mandskab at faa kølhalet Ebbe Mitzells skib, som havde lidt skade ved grundstødning. Af disse aarsager kunde Hartzen først 11 juli begive sig «paa handling» sydover langs kysten.

I vinteren 1723—24 bestemtes det, at Claus Hartzen skulde føre kompagniets skib «Haabet» til Grønland den følgende vaar. Allerede 5 februar udbetaltes haandpenge til de folk, som skulde fare med ham, og 28 marts udstedtes hans instruks, der gik ud paa, at han skulde «holde compagnie» paa overrejsen med kompagniets andet skib «Cron Printz Christian», ført af skipper Jens Falch, og, naar de kom op «paa høyden af kolonien», gaa ind til denne, medens Falch skulde fortsætte nordover «til handling». Naar han da havde udlosset, skulde han sejle over til den amerikanske kyst mellem 69 og 70 graders nordlig bredde paa skovhugst, som dér skulde findes god anledning til, og «om der maatte findes wilde, da at søge handling med dennem» og dertil medbringe en af koloniraadet udpeget mand «som nogenleedis forstaaer sproget». Efter tilbagekomsten herfra skulde han gaa til den af raadet udpegede plads for anleg af en ny koloni — eventuelt Delfshaven — og der overvintre og med sine folk «forretter hvis andet som til compagnietz tieniste, handelen og wercketz gavn og nøtte kand forrefalde».

Skibene fulgtes ad over Atlanten, men da de havde rundet Grønlands sydspids gik Hartzen ind under land og fulgte kysten nordover, medens Falch holdt sig længere ude i Davisstrædet. Ved forbipassagen sendte han da 20 maj bud ind til kolonien om Hartzens komme, og 23 maj fik kolonisterne denne «at see nerme sig her under landet, og kom samme dag lycheligen og velbeholden her i hafvnen».

Efter da at ha udlosset gik «skipper Claus Hartz» igen under sejl 6 juni og søgte over til Amerika-siden efter af raadet at ha faat ordre til ved tilbagekomsten derfra at begi sig til Isortoq-fjorden, hvor den ny koloni agtedes anlagt paa øen Nipisat («Nepisene»). Imidlertid kom Hartzen 2 juli «ganske u-formodentlig» tilbage til «Haabets colonie» med uforrettet sag, idet det havde vist sig umuligt at komme ind til den amerikanske kyst for is. Paa tilbagerejsen havde han været ved Nepisene, hvor han traf «5 Hollandsche handlere» i fuld virksomhed, saa at han ikke, skønt han havde gode varer at tilbyde, fik «solt

til en knapenaals werdie». Han benyttede da blot lejligheden til at udse en god «hafvn og platz» for det paatenkte anleg.

Amerikaplanen havde han ikke opgit, men tilbød Hans Egede og raadet neste aar at søge over til kysten der paa 57—58 graders bredde, hvor han af Hollenderne havde faat vished for at der fandtes skov, men i sin skrivelse til direktørerne fraraadede Egede dette som baade for bekosteligt og hasarderligt.

20 juli begav Hartzzen sig derefter til Nepisene med de dertil bestemte folk, deltog i rejsningen af etablisementets huse og gik derpaa i vinterhi med sit skib. Efter aftale med Hans Egede foretog han tilbaads i oktober en ekskursion til Narssarmiut i nuværende Sukkertoppens distrikt, hvor der var observeret et hollandsk skibsvrag, for at bjerge af dette hvad der kunde faas fat paa. De fandt vraget borte men bjergede endel tovverk og et anker.

Efter overvintringen paa Nepisene kom Hartzzen 20 juni 1725 med sit skib udfor «Haabets colonie», medførende hele etablisementets besætning, som paa grund af proviantmangel havde maattet forlade stedet. Indsejlingen til «Haabets havn» var i den grad bestuvet med is at det til at begynde med syntes umuligt at komme ind til kolonien, men omsider aabnede isen sig dog saa meget at de med stort besvær fik staget sig ind paa havnen.

Herfra begav han sig 10 juli paa hjemrejsen til Bergen, hvor han 5 september fik udbetalt paa sin gage 32 rd. Under hans fraværelse havde hans kone optat endel af hans løn. 11 september fik han og skibsfolkene udbetalt «udgaaende ½ hyre til Hamborg» og endelig fik han selv efter hjemkomsten herfra udbetalt «tilgodehavende og resterende maanedspenge» med 129 rd. 1 mk.

Hermed forsvinder Hartzzen af Bergenskompagniets annaler. Herefter vides intet andet om ham end at der 9 november 1737 afholdtes skifte i Bergen efter den med Christoffer Greves bysse paa Grønland forulykkede skipper «Claus Harsen». Han efterlod enke, *Marie Jensdatter*, med hvem han som styrmand var blevet gift 10 oktober 1715 i domkirken, og 5 børn. —

Annanias Larsen, styrmand.

Var rimeligvis født ca. 1687, muligens søn af baadsmand Lauritz Lauritzen, som efterlod en søn Annanias, og 2den hustru Margarethe Johannesdatter.

Hans tidligere færd er ikke bekendt, men 1724 fik han ansettelse som styrmand paa skibet «Cron Printz Christian», ført af skipper Jens Falch, og fik 8 marts i forskud udbetalt en maaned hyre med 14 rd.

Rejsen gik udenom «Haabets colonie», som passeredes ca. 20 maj, og direkte «nordover paa handling», hvor de traf megen is og derfor ikke kunde komme ind uden paa to havne. 22 juli kom de herfra ind paa «Haabets havn» og laa her til 3 august, da hjemrejsen tiltraadtes. Efter tilbagekomsten til Bergen fik han 12 september udbetalt resterende hyre med 57 rd. 4 mk. 13 sk. og har derefter formentlig i slutningen af samme maaned fulgt skibet paa dets rejse i kompagniets ærinde til Kjøbenhavn som styrmand.

Hermed er han formentlig udtraadt af kompagniets tjeneste. 13 marts 1726 blev han indskrevet i Bergens skipperlaug som styrmand og boede da paa Markevejen udenfor Kortspilsmuget. Senere vides der intet om ham. —

Erik Larsen, styrmand, se s. 472—474.

Bertel Michelsen (Michaelsen?), styrmand.

Antagelig født omkr. aar 1700 af ukendt herkomst blev han 1724 antat som understyrmand paa hukkerten «Egte Sophia», ført af skipper Hans Fæster, og deltog saaledes i dennes bekendte krydstogt mellem Island og Grønland for at finde Østerbygden. Ved udrejsen fik han 31 marts udbetalt «paa haanden» 8 rd. og efter tilbagekomsten fra det resultatløse togt 12 september resterende tilgodehavende med 22 rd.

Hans tjeneste maa ha været tilfredsstillende, thi da skibet «Cron Printz Christian» i 1725 skulde til Grønland, ført af skipper Jens Falch, blev han overstyrmand hos denne og fik 31 februar udbetalt en maanedshyre med 14 rd., besøgte baade «Haabets colonie» og det nye anleg Nepisene og fik efter tilbagekomsten til Bergen 24 oktober udbetalt tilgodehavende maanedspenge med 49 rd.

Senere fór han, saavidt vides, ikke paa Grønland, men var bl. a. muligvis styrmand paa skibet «Den vandrende Jacob», da dettes skipper Peter Mitzell 10 februar 1734 blev ihjelskudt af tyrkiske kapere. 1737, 29 marts, blev han indskrevet i Bergens skipperlaug som skipper, og 27 april 1747 beskikkedes han af Bergens magistrat til navigationsmester i Bergen, i hvilket embede han erholdt kgl. konfirmation 1 september s. a. Han døde 1759 og begravedes 17 januar fra Nykirken.

Michelsen var to gange gift, 1. gang 6 november 1727 i Nykirken med *Birgitte Larsdatter Waage*, som døde 1746, begravet 30 okt. fra Nykirken, og 2. gang 24 april 1752, ligeledes i Nykirken, med *Bodil Witt*, født 1719 (døbt 8 sept. i Nykirken) som datter af Ludolph W. og Bodil Hansdatter Ørenberg. Af Michelsens ca. 10 børn blev sønnen

Michel Bertelsen Kyssing farens efterfølger som navigationsmester mod at betale sin stedmor 30 rd. pension og sørge for sine umyndige søskende «paa vedbørlig maade». Lars Bertelsen Kyssing, der døde som navigationsmester i Bergen 11 juni 1798, har formentlig været en af disse søskende. —

Ebbe Mitzell, skipper.

Født ca. 1686 som søn af skipper Thomas Petersen Mitzell og 1. hustru Mette Ebbesdatter — og formentlig bror af den 1734 af tyrkiske kapere drepte fører af «Den vandrende Jacob» Peter Mitzell — tog han 8 marts 1706 borgerskab som styrmand og 1718 som skipper i Bergen. 11 august 1712 var han i Korskirken blevet gift med *Birgitte Zachariasdatter*, født i Bergen 1691 (døbt 30 nov. i Korskirken) som datter af «kypper» (o: bødker) Zacharias Olsen og Anna Pedersdatter. 1720 boede han i 17. rode og sattes til 2 rd. 3 mk. i krigsskat.

1722, 12 februar akkorderede Bergenskompagniet med skipper Ebbe Mitzell om fragt af den ham tilhørende hukkert «D'junge Maria»; betalingen blev 907 rd. 3 mk. 13 sk. og desuden «for andre omkostninger 12 rd. 12 sk.

Ifølge ordre, udstedt 11 april, skulde han under afrejsen «holde compagnie» med skipper Claus Hartzen og opsøge det sted i «Stradt David paa dend høyde hvor Compagniet haver deris colonie af 64 grader 7 minutter».

Skibene fulgtes ad og kom sammen op i Davisstrædet, hvor de mødte is, taage og uroligt vejr, hvilket havde til følge, at de ikke straks fandt kolonien, men «forfaldt» i en havn nogle mil nordligere, hvor Mitzells skib ved indløbningen stødte paa grund og fik en liden skade paa kølen. Her maatte de ligge for vejret 8 dage, og da de endelig kunde komme derfra, agtede de sig nordover i den tro, at kolonien maatte ligge der. Imidlertid klarede vejret og Mitzells styrmand Jens Falch fik kending af fjeldene ved Godthaabsfjorden, hvorved de fandt den rette vej og omsider 8—10 juni indkom til «Haabets colonie», hvor de modtoges med stor glæde, da der allerede længe havde hersket proviantmangel.

Medens de laa her, optog Mitzell og hans kollega efter kompagniets ordre et besigtigelsessyn over skibet «Haabet», som havde overvintret, og erklærede det for at være istand til at hjemgaa. Efter derpaa at ha udlosset foretoges kølhaling af Mitzells beskadigede skib, som ligeledes viste sig istand til at kunne fortsætte rejsen. Derefter var Mitzell og Hartzen 29—30 juni begge med Hans Egede paa rekognosceringstur til «Præste fiorden» for at se efter plads til en eventuel henflytning af kolonien hertil.

Ifølge sin ordre skulde Mitzell nu være gaat «nordefter paa handling og landets recognition», men da han endnu 17 juli «for contrarie wind og weyr ligger her paa hafnen» vedtoges det, at han maatte «forandre sin cours og seigle søer efter, og udj de faae dage, hand hafver at forblive her udj landet, søge ind paa handels pladtzer, og saavit hand kand, afsette sine med havende handelswahrer». Dagen efter forlod han da endelig kolonien og kom velbeholden hjem til Bergen efter nogle ugers forløb. —

I 1723—24 for Ebbe Mitzell paa England og Frankrige. Men da Bergenskompagniet 1726 gav op og kongen besluttede at «fortsætte verket», kom Ebbe Mitzell for anden gang ind i Grønlandsfarten. Kongen lod ved kompagniets direktion 1727 fragte to skibe fra Bergen. Det ene af disse var Mitzells hukkert «D'junge Maria», ført af ham selv.

Allerede 26 maj kom han til «Haabets colonie» medbringende som passager en af raadmand Magnus Schiøtte efter kongelig ordre udsendt «commissionair» Christopher Jessen Petterssøn, som «skulle undersøge det grønlandske væsen, for allernaadigst at see, hvad der var ved at giøre, og om den grønlandske handel med nogen fordeel herefter kunde fortsættes».

Efter at ha udlosset gik Mitzell «effter Monsr. Christoffer Jessen Pittersøns forlangende» sammen med koloniens assistent Mathias Fersleff nordover til Diskobugt for at rekognoscere efter plads egnet for kolonianleggelse. Begges beretninger om rejsen eksisterer, Mitzells i egenhændigt manuskript i det Deichmanske bibliotek i Oslo (mskr. 84 fol.), og tillige sammen med Fersleffs i afskrift i «protokol om det grønlandske wesen 1727» i Rigsarkivet i København.

13 juni kom han op til Diskobugt, men da vinden var imod ind i bugten maatte de gaa i havn ved «Hvalfiske Eilanderne». To dage senere gik de over til Disko, hvor de rekognoscerede de følgende dage bl. a. efter kul, og 18 juni gik de tvers over bugten til Rodebay og de følgende dage videre sydover til Sandbay og «Viire Bay», hvor de fandt den bedste plads til anleg af koloni og hvor ogsaa 7 aar senere Christianshaab blev anlagt. Paa tilbagerejsen søgte de forskellige steder at faa handel med de indfødte, men da Hollenderne havde været saagodtsom alle steder, mislykkedes det nesten helt.

Efter tilbagekomsten til «Haabets colonie» 17 juli afgav Mitzell og Fersleff beretning til raadet og kommissær Petterssøn og derefter var Mitzell med Hans Egede 27 juli inde i «Baals revier» for nermere at undersøge en plads ved navn Nûk (∩: neset), hvorhen kolonien

¹ Stadholderskabets indkomne sager 15/1 og 17/2 1724, Rigsarkivet, Oslo. Meddelt af P. R. Sollied.

mentes med held at kunne flyttes — og hvor da ogsaa aaret efter Godthaab anlagdes. Indberetninger herom baade fra Hans Egede og Mitzell findes bevarede i det Deichmanske bibliotek i Oslo (mskr. 84 fol., nr. 14).

Derefter forlod Mitzell 3 august Grønland, som han saavidt vides ikke senere gensaa.

1729 boede han endnu i Bergen paa det gamle sted, hvor han s. a. beskattedes med 8 rd. til det brandlidte København. Hans dødsaar er ikke bekendt. Hustruen døde efter manden 1764 og begravedes 18 juli fra Korskirken. De efterlod to sønner. Maren, f. Paasche, salig Zacharias Mitzells, der døde i Bergen 1791, var formentlig en svigerdatter. —

Magnus Pedersen, styrmand.

Født ca. 1700, hvor vides ikke, ligesom hans herkomst er ukendt.

1722 var han med til Grønland som baadsmand paa skipper Claus Hartzens pinkskib, men var allerede da saavidt navigatør at kompagniets direktion bestemte ham til styrmand for hjemgaaende paa deres i Grønland overvintrede skib «Haabet», saafremt begge dettes «oberhofveder» i vinterens løb «ved døden motte være afgaaen».

Dette var imidlertid ikke tilfældet, saa Magnus Pedersen blev ikke styrmand denne gang. Men 1724 blev han styrmand paa «Haabet», da dette under skipper Claus Hartzens anførsel skulde til Grønland, og fik 8 marts i forskud udbetalt 2 maaneders hyre med 20 rd. Da skibet var bestemt til overvintring, beskikkedes han i direktionsskrivelse af 28 marts til medlem af «raadet udj Grønland», men da overvintringen fandt sted ved det nye anleg Nepisene, i hvis grundleggelse han deltog, har han altsaa været medlem af det derværende koloniraad. Under hans ophold i Grønland blev der 23 sept. 1724 og 18 april 1725 udbetalt 10 rd. paa hans hyre, og efter hjemkomsten til Bergen udbetaltes restbeløbet ham selv 4 oktober med 119 rd. 4 mk. 5 sk.

1726, 16 marts, indskrives han i Bergens skipperlaug som styrmand, og 4 oktober s. a. tog han borgerskab som saadan. Han boede da ved Bryggesporden i Korskirkens sogn, men herudover vides intet om hans skebne. —

Johannes Reimers, styrmand.

Født 1700 i Bergen (døbt 20 juni i Korskirken) som søn af skipper Rørich Johannessen R., der senere blev konsumptionskriver, og Anne Margrethe Clausdatter Ritzerou.

1723 antoges han af Bergenskompagniet til styrmand paa skibet «Cron Printz Christian» under førerskab af skipper Jens Falch og fik 9 april udbetalt 1 maanedes hyre med 12 rd. Det blev en langvarig oprejse med meget uroligt vejr, og først 22 juni kom de til «Haabets colonie», hvorfra de skulde være gaat videre mod nord til Diskobugt «paa handling og landets recognition», men dette gik Reimers glip ad paa grund af fortsat uroligt vejr. Da de saa endelig maatte beslutte sig til hjemrejse 1 august, fik de til gengæld en forholdsvis god og hurtig overfart. Efter tilbagekomsten til Bergen fik han 17 september sin tilgodehavende resthyre udbetalt med 37 rd. 3 mk.

Hans senere færd som styrmand er ikke bekendt. 9 marts 1733 indskreves han i Bergens skipperlaug og tog 13 okt. s. a. skipperborgerskab. Han døde 16 april 1754 i Bergen og begravedes 23 s. m. fra Korskirken.

6 marts 1732 var han i Korskirken bleven gift med *Echte Haslop*, født 1710 i Bergen (døbt 30 juni i Korskirken), datter af den bekendte kaperkaptajn Didrich Haslop og Echte Henrichsdatter Farnau. Hun døde endel aar før manden efterladende 3 sønner og 5 døtre. —

Cornelius Seehusen, styrmand, se s. 741—743.

Helmich Sem, styrmand.

Født ca. 1697 i Bergen som søn af skipper Herman Jacobsen S. og Anna Lange. Svoger til skipper Lorentz Fæster.

1723 blev han af Grønlandskompagniet antat til styrmand paa snauskibet «Printz Friderich», skipper Selgen Dahl, og fik som saadan udbetalt haandpenge med 2 rd. allerede 11 marts, skønt skibet ikke skulde afsejle de første maaneder. Først 7 juni udstedtes deres instruks, ifølge hvilken skibet skulde overvintre og baade skipperen og styrmand Sem være medlemmer af koloniraadet og spise ved dettes bord. Ligeledes skulde de i henhold til den kgl. forordning, som overlod kompagniet «det gandske land Grønland» og forbød alle fremmede at komme det paa 4 mil nær, «opbringe alle de skibe som uden kongl. passer og tilladelse tvert imod meer allerhøjst bem.te forordning handler med landets indbyggere», og ifald noget skib opbragtes, skulde Helmich Sem føre det til Bergen som skipper.

Af alt dette blev der intet, idet «Printz Friderich» forsvandt under oprejsen med mand og mus. —

Berendt Hansen Wegner, skipper, se s. 823—825.

Christen Hansen [With], skipper.

Hans fødselsaar og herkomst kendes ikke. 1712 førte han købmand og reder Hans Mathias's hukkert «St. Peder», 26 lester stor, til «Gammelgrønland» med handelsvarer og gik efter tilbagekomsten herfra til Amsterdam. 30 marts 1713 afgik han til «Grønland eller Stradt Davis kaldet» med samme skib. Som følge heraf var han blandt de indkaldte til det bekendte møde paa Bergens raadstue 8 februar 1720, hvor han blev tilspurgt om han kunde gi noget forslag til «handels fortsættelse» paa Grønland. Hertil svarede han, at det kunde han ikke, idet han ganske vist havde faret paa Grønland og Stradt Davis, men aldrig været inde i landet, kun opholdt sig ude ved øerne i skær-gaarden og dér drevet handel med de indfødte. Han mente dog nok, der kunde vindes noget ved en saadan handel og navnlig naar der tillige dreves fiskeri, naar blot fremmede kunde «forbiudes at fahre derhen». Iøvrigt forklarede han, at saavidt man kunde se ind i landet, var fjeldene snedækte og yderkysten «et lutter klippigt land ligesom her langs leeden». Der var hverken skov eller land at se, som kunde egne sig «til ager og eng». Da han derefter blev spurgt, om han troede folk kunde opholde sig der og kolonier oprettes, svarede han, at han selv aldrig havde set noget sted «hvor huus beqvemmelig kunde settis», og hvis Europeere skulde leve der, maatte der tilføres dem «baade kornvahre, brendved og ald anden fornødenhed».

Da planen om kolonisation desuagtet realiseredes, kom Christen Hansen selv til at medvirke dertil, idet han 1722 førte skibet «St. Jacob», 24 lester drægtig, til Grønland og fritoges for lastpenge i henhold til de Grønlandskompagniet tilstaaede privilegier.

Christen Hansen boede 1720 i Bergens 21. rode og sattes da til 10 rd. i krigsskat. Han var 3 gange gift, 1. gang 7 jan. 1712 i Korskirken med *Maren Pedersdatter*, med hvem han ikke havde børn; 2. gang med *Michol Michelsdatter Steen*, født ca. 1697, død 1721 (begr. 12 febr. fra Korskirken), med hvem han havde en søn Hans, døbt i Korskirken 31 jan. 1721; 3. gang 30 dec. 1722 i Domkirken med *Divert Kaae*, f. ca. 1700, datter af Jan K. og Helchie Cissius. Her ingen børn.

Skipper Christen Hansen forulykkede ved Hamburg med sit førende skib omkring nytaar 1724. Hans enke blev gift 2. gang med skipper Just Hendrich Smith og 3. gang med købmand Johan Christian Becker. Hun døde som enke efter sidstnevnte 14 juli 1770 i Bergen.

Sønneren Hans brugte familienavnet *With*.

ANDRE NORSKE

Foruden foranstaaende, som alle indtog overordnede stillinger, har en stor mængde Nordmænd i kortere eller længere tid gjort tjeneste i underordnede poster ved den anden grønlandske kolonisation.

At biografere alle disse vilde i sig selv blive altfor omfattende, selvom det lod sig gøre. Men det er simpelthen ugørligt af den grund, at det ikke engang vilde være muligt at give blot en fuldstændig navnefortegnelse over dem alle, dertil er de bevarede arkivalier altfor mangelfulde og faatallige.

I det følgende skal blot forsøges givet en kort oversigt over endel af dem som kendes. —

Med skibet «Haabet» udrejste sammen med Hans Egede 1721 følgende «landfolck», som alle maa forudsettes at have været norske:

Smeden *Torsten Knudsen*, bødkeren *Johan Jungblut*, matroserne (eller arbejdsfolkene) *Peder Joensen Wessel*, *Johan Wildenrath*, *Ole Olsen*, *Jørgen Rasmussen*, *Elling Nielsen*, *Aron Augustinussøn*, *Erich Torbensen*, *Jochum Jochumsen*, *Enevold Hansen*, *Johannes Pedersen*, *Peder Iversen*, *Ingebrigt Christenssøn*, *Hendrich Wilshusen*, *Gunder Olsen*, *Søren Ellingsen*, *Joen Olsen* og *Rasmus Holgersen*. Desuden egteparret *Bendix Kolbeinssøn* og *Anne Stephensdatter* samt «fruentimmerne» *Anne Mogensdatter* og *Birgithe Rasmusdatter*.

Nogle af dem blev kun kort tid i landet. Allerede 1722 hjempermitteredes efter eget ønske Peder Joensen (eller Jansen) Wessel; han deltog senere som harpunerer. Joen Olsen døde 12 februar 1722 af skørbug efter lenge at ha været sengeliggende. Birgitte Rasmusdatter fik hjemlov 1723. Hendes medtjenerinde Anne Mogensdatter kom galt afsted med skibstømmermanden paa «Haabet» *Hendrich Iverssøn*; de blev fastelavnssøndag 1722 «publice absolveret», blev senere gift og hjemrejste i august s. a. Bødkeren Joh. Jungblut viste sig udelig og flygtede fra kolonien med et hollandsk fartøj.

13 aug. 1724 døde Bendix Kolbeinssøns kone. Hendrich Wilshusen, som en stor del af vinteren laa syg af skørbug, hjemgik 1722, men kom

op igen nogle aar efter som «skibsmænd». 1728 blev han antaget til lods paa Grønland og rejste ud sammen med sin kone *Ingeborg Knudsdatter*; de hjemgik dog begge aaret efter. De havde begge det bedste lov paa sig for flid og dygtighed, han ved sit lodseri og hun ved husarbejde og tilsyn med kvæget. Oktober 1729 ansøgte de om enten at maatte optages i «de søfarendes fattige huuse» i Bergen eller at maatte gaa til Grønland igen, hvor de da vilde «rydde en plads» og nedsette sig for livstid. Resultatet blev, at de efter kgl. resolution blev optaget i det omtalte hus i Bergen.

Aron Augustinussøn kom til at gøre kolonisationen nytte paa en ret ejendommelig maade. En af de indfødte, som hed «Aroch» (âroq?), kom til at synes godt om ham paa grund af deres navnes lighed, og dette gav Hans Egede anledning til at anbringe ham ude blandt Grønlenderne dels for at lære deres sprog og dels for at udforske deres liv og skikke, eventuelt ogsaa for at paavirke dem kristeligt. I begyndelsen drev Grønlenderne gækkeri med ham, men efterhaanden kom de til at synes om ham og vilde ikke af med ham igen. Han selv befandt sig ogsaa vel iblandt dem og kunde ikke noksom rose dem for «deres skichelige forhold imellum dem selv indbyrdes». Engang var de dog blevet uenige og Aron havde faaet prygl, men aarsagen var, at han først havde slaaet til en af dem, og de blev snart gode venner igen. Først efter to maaneders forløb vendte han tilbage til kolonien efter at ha faaet et godt indblik i befolkningens daglige liv. —

Af andre Norske som tjente samtidig med Hans Egede, kan nevnes snedkeren *Jacob Joensen*, som døde 22 dec. 1723 efter nogen tids svaghed, og smed *Ole Johansen*, som 27 dec. 1723 blev viet til *Marie Joensdatter*, et «qvinde menniske, som med skibene i dette aar hidkom». De fik allerede 10 juli 1724 deres første barn, en lille pige, som straks efter døbttes, men som moren natten til 11 sept. s. a. var saa uheldig at «ligge ihjel». — I sommeren 1723 kom «en person fra Nordlandene», *Christopher Christophersen*, til «Haabets colonie»; her blev han 10 dec. 1724, 2. sønd. i advent, trolovet og senere gift med pigen *Kirsten Johansdatter*, som et halvt aars tid før var kommen dertil som tjenestekvinde. Hans Egede nærede betenkelighed derved, da han ingen tiladelse havde faaet til at vie dem af kompagniets direktion, men da de sagde at ville blive i landet og «sette sig ned paa en af de gamle iorde plätz for at rygte qvæget og dyrche iorden», hvis de kunde faa lov dertil, indvilgede han i deres ønske at blive gift. — 23 maj 1724 var ligeledes udkommen til kolonien en gammel norsk tømmermand *Thorlak Thommessøn*; han taalte imidlertid ikke klimaet og døde efter nogen tids svaghed 15 februar 1725. — Langfredag s. a., 30 marts, fødte matros *Anders Johansens* hustru *Gjertrud Johansdatter* et pige-

barn, som var svagt fra fødslen, straks blev døbt og døde natten til 1. paaskedag. — Arbejdskarlen *Hemming Olsson* havde fattet kærlighed til en «vildmands-pige» og ønskede at egne hende, og skønt Hans Egede forestillede ham det betenkelige herved, kunde han ikke faa ham til at afstaa fra sit forset, hvorfor han endelig indvilgede i, at pigen kom ind til kolonien for i hvert fald først at blive undervist i kristendom og døbt. Hvad der senere kom ud af denne sag, er ikke bekendt. Egteskab blev det neppe. Manden vilde ellers, naar han blev gift med hende, have nedsat sig «paa en beqvem platz i landet for sig selv». Han hjemgik imidlertid 1728. —

Af de 1728 udsendte menige soldater og frigivne slaver med deres efter lodtrekning tilgiftede hustruer fra «Børnehuset» paa Christianshavn var neppe nogen norskfødt undtagen sergeant *Jens Pettersson*, som døde af skørbug 5 febr. 1729. Derimod var der adskillige norskfødte blandt de andre i det aar udsendte, saaledes — formentlig — guvernørens ingeniør *Gunder Lund*, guvernørens husholderske *Anna Dorothea Titius*, f. ca. 1704 som datter af kaptajn ved spydebergske kompagni Bendix Habes Titius, og guvernørens skytte *Hendrik Børgeesen*, som døde af skørbug 6 januar 1729. Ligeledes søløjtnant *Jesper Hansson Reichardt*, f. 1704 i Skien, d. 29 sept. 1752 i Trankebar som kommandørkaptajn; skibstømmermændene *Peder Olsen Høystad* og *Johan Emertsen*, som begge døde af skørbug henholdsvis 16 og 17 jan. 1729, samt endelig bødker *Gunder Michelsen* og skomager *Hans Thorstensson*, som ligeledes begge døde af skørbug henholdsvis 8 og 20 februar 1729.

Af de eldre norske «kolonister» hjempermitteredes 1728 foruden, som omtalt, *Hemming Olsen* tillige *Halvor Tørresen* og den ovennevnte smed Ole Johansen og hustru. *Han* kom dog paany til Godthaab 1733 og bad da Hans Egede udvirke tilladelse til, at konen ogsaa maatte komme derop, hvilket Egede ligeledes ønskede «mest for den aarsage, at hun kunde passe paa de faae chreatur her er paa colonien, hvilche maae crepere, formedelst mand ingen haver, der till gavns kand udrette dette».

Nordmanden *Michel Olsen Dingeland*, som ligeledes havde «udtjent sine aar» og skulde være hjempermitteret 1728, maatte man derimod beholde paa Godthaab, «efftersom hand kand med muur arbeide anvendes til at opmuure voris huus af leer og steen, hvorefore hannem af raadet er tilsagt dette aar i løn 40 rdr.». Han fik imidlertid kun liden glæde heraf, idet han afgik ved døden af skørbug 13 februar 1729. Hans efterladenskaber solgtes ved auktion til fordel for hans i Bergen boende hustru. —

Iblandt de under Jacob Sewerins præsidium i Grønland tjenst-

gørende underordnede mandskaber var neppe mange Norske udover de af Niels Rasch 1740 fremskaffede «Nordlandskarle».

I Sewerins skiftepapirer i Viborg landsarkiv findes en fortegnelse over samtlige i hans tid i Grønland ansatte. Af de der anførte antager jeg, at kun følgende — bortset fra de foran biograferede — kan ha været Nordmænd:

Matros *Anders Keisen*, tømmermand *Frenne Gierulfsen*, «Nord-fahrer» ved Godthaab *Hans Olssen*¹, *Madtz Hendrichsen Kleve* ved Godthaab, *Mogens Jacobsen* fra Altens havn i Finnmark, *Peder Olsen Langestrand* ved Godthaab, matros *Svend Buttelsen* samt matros *Truels Olsen* ved Godthaab. —

I «det almindelige octroyerede handelscompagnies» tid, 1750—74, var der atter hyppigere ansat Norske paa forskellige steder i Grønland blandt kolonimandskaberne. Adskillige af disse stiftede familie og blev hele deres liv i landet.

Ved anleggelsen af «logen» Sydbay 1756 medvirkede tømmermand *Aron Thesen*, som utvivlsomt var af norsk herkomst. Han blev forelsket i den nydøbte unge Grønlenderpige *Margrethe*, de fik et barn sammen og fik omsider tilladelse til egteskab. Da konen døde, giftede han sig paany. Hans tre sønner *Magnus*, *Mathias* og *Johannes* blev alle dygtige kateketer, de to første talte og skrev dansk som deres modersmaal. Datteren *Johanne*, døbt 29 marts 1757, blev husholderske for købmand *Jørgen Frederik Egede*, *Niels Egedes søn*, og 20 sept. 1786 viet til ham inden hans afrejse til Danmark, hvor hun døde aaret efter.

Samtidig med ham levede ved Sydbay og senere ved Holsteinsborg en norsk «kolonist» *Jon Gunderssøn*, som 1763 blev gift med pigen *Gjertrud*, der var en af missionær *Glahns* flinkeste elever. De fik 15 maj 1768 en datter.

Ligeledes samtidig og sammesteds var der en anden norskfødt «kolonist» eller matros *Eli Jonsen*. Han kom ved paasketid 1766 til missionær *Glahn* og bad om at blive viet til «en af de døbte piger» ved Holsteinsborg; hendes navn var *Andrea*. *Glahn* maatte meget mod sin vilje negte det, da det var strengt forbudt at vie Europeere til Grønlenderinder uden handelsdirektionens tilladelse. Han anmodede *Jonsen* om at afvente denne og i mellemtiden «ikke befatte sig med hende»; dette lovede karlen og *Glahn* troede ham paa hans ord, da han «aldrig havde hørt noget uanstændigt om ham». I skibstiden samme aar fik han imidlertid at vide, at pigen var frugtsommelig, hvilket begge parterne ogsaa vedgik; *Eli* gentog sin anmodning om at

¹ Se *Anders Olsens* biografi.

blive viet, og pigen paastod, hun «ikke havde overgivet sig uden paa ægteskabs vilkaar». Da anmodningen om vielse nu paany maatte negtes, idet der endnu ikke var indløbet tilladelse hjemmefra, «giorde karlen nogle optøyer i skibstiden». Glahn siger hertil, at han «saa langt fra regner ham dem til onde», men «langt meere ynker ham, saasom han ved denne sag — — — er blevet indviklet i saa mange bekymringer og faaet saa mange fortrædeligheder paa halsen, at hans sind er derover bleven uroeligt og han selv nu mindre herre over sig selv, end tilforn. Til dette kan legges den samvittigheds byrde, som han bær paa og den uroe, samme forvolder ham.» Han giver ellers Eli Jonsen det allerbedste vidnesbyrd og erklærer pigen for «en af dem, som haver en ypperlig kundskab og som tilforn har ført, midt under en hob fristelser, det ustraffeligste liv». Desuagtet voldte det besvær at fremskaffe ægteskabstilladelsen. 10 januar 1767 fødtes parrets første barn, en datter. —

Til Frederikshaab udrejste 1765 en norsk bondegut *Rasmus Povel-sen Gram*. Han var engageret af missionskollegiet efter anmodning af missionær Myhlenphort for at gaa denne tilhaande ved hans store faareavlsbedrift. Myhlenphort skulde betale halvdelen af hans kost og løn, medens kollegiet bevilgede den anden halvdel. Saavidt vides, blev karlen i landet efter Myhlenphorts hjemgang og gik i handelens tjeneste. —

Ved Gl. Sukkertoppen (Kangâmiut) var i 1760-aarene en norsk-født «arbejdskarl» *Biørn Holm*. Han hjemsendtes 1768, fordi han havde «begegnet» missionær Berthel Laersen «grovt og stygt». Sagen forholdt sig saaledes, at Laersen havde negtet at vie ham til en Grøn-lenderinde, fordi der ikke forelaa ægteskabstilladelse; karlen var da blevet saa vred herover, at han bogstavelig talt pryglede presten. —

Efter «kongens» (∴: statens) overtagelse af handelen fra 1776 blev endnu mange flere Norske antaget i tjenesten ved kolonierne. Ogsaa adskillige af disse stiftede familie og blev i landet.

1781 kom *Peder Thoresen Juul* «fra Norge» i tjeneste ved God-havn som hvalfanger og skibstømmermand. Ved sin tilbagerejse 1785 fik han det vidnesbyrd af inspektør Schwabe, at han «ey alleene i denne sin tjeneste har fuldkommen opført sig til fornøjelse, men og i andre henseender viist sig som et fornuftigt, dueligt og ordentligt menneske».

I kraft af denne attest søgte Juul, dateret Christiansund 30 okt. 1787, en post ved toldvæsenet sammesteds, hvilken var blevet ledig «ved undertoldbetient Andreas Rohdes død». Han forklarer her, at

han siden hjemkomsten fra Grønland har søgt at ernære sig og sin familie «ved snedkerarbejde», men at dette «formedelst dets ubetydelighed aldeles er utilstrækkeligt til anskaffelse af det fornødne» til livets ophold. Hvorvidt han opnaede den ansøgte post, er mig ikke bekendt. —

I 1780-aarene var ansat som «baadsmand» ved Kronprinsens Eiland *Rasmus Andersen*, født 25 dec. 1749 paa gaarden Taktø i «Nordfjords» prestegæld (maaske = Taklo i Eid) som søn af gaardbruger Rasmus Andersen og hustru Anne. Han blev 1787 efter direktionens tilladelse gift med *Maren Jacobsdatter Møller*, født 11 febr. 1758 som datter af dansk kateket Jacob Povelsen Møller og grønlandsk hustru Rebekka samt enke efter assistent Jacob Dorf (søn af Egedesmindes købmand Johs. Pedersen Dorf i grønlandsk egteskab). Andersen forflyttedes senere til Egedesminde, hvor han blev «udligger» (o: underhandelsmand) ude i distriktet og døde i 1820-aarene. —

Ligeledes i 1780-aarene var *Ole Tønnesen Bach* «formand» ved Holsteinsborg. Han var født i Stavanger 22 maj 1752 som søn af baadsmand Tønnes Pederssøn og Birthe Kirstine Pedersdatter. Omkr. 1795 blev han, som da var forflyttet til «logen» Qerrortussoq, gift med en blandingspige, og dette par blev stamforeldre til en endnu blomstrende dygtig slekt, til hvilken bl. a. hører presten Gustav Olsen, Polar eskimoernes første missionær, nu boende ved Holsteinsborg som emeritus. —

Abraham Dreyer Borch havde 1792 været 12—13 aar i handelens tjeneste, dels paa skibene og dels i landet. 1790 var han blevet skriver hos den gamle købmand Christopher Carl Dalager ved Klokkerhuk (Arveprinsens Ejland). Denne erklærede ham for ualmindelig dygtig til alt koloniarbejde og søgte — bl. a. ogsaa med den motivering, at han var «kommen af bedre folk» og i familie med professor Caspar Abraham Borch — at faa ham ophøjet i overbetjentklassen, men det trak for lenge ud, og Borch forlod da Grønland 1794. —

Omtrent samtidigt men paa hver sin kant af landet satte et par norskfødte «underbetjente» livet til i deres tjeneste i Grønland.

23 nov. 1791 drog købmand Nørregaard ud paa aarets sidste handelstogt fra Christianshaab. Blandt hans ledsagere var Nordmanden bødker *Sturlev Olsson*. De kom ikke tilbage og først i februar maaned 1792 fik man rede paa deres sørgelige skebne. De havde været ved «Nome» (o: Nûk ved Nivâq-fjordens munding) og paa Grønne-Ejlande og drevet handel — men har da faaet en Føhn-storm paa sig og er gaaet i drift med vinden, til de strandede paa et skær nordvest for Grønne-Ejlande. Her fandtes liget af købmanden og en af besætningen,

de andre var forsvundet. Baaden fandtes senere helt ude i Diskobugstens munding ved Hunde Ejland med knust agterstevn. Traditionen beretter, at beboerne paa Grønne Ejlande havde hørt en lyd som af en klokke; det viste sig senere, at de forliste havde slaaet paa en gryde for at tilkalde hjælp, men Grønlenderne var i deres overtro bleven saa forskrekkede over denne uvante lyd, at de forlod deres boplads og flygtede til fastlandet; et faktum er ialtfald, at en eftersøgende baadekspedition i december 1791 fandt bopladsen paa Grønne Ejlande forladt. —

I Godthaabs eldste kirkebog findes følgende notat:

«Arbeidsmand *Niels Gudmundsen*, omtrent 32 aar gl.; fød i Norge af bondestanden, har tient i København ved det Kongl. Artilleri Chor nogle aar og udgik 1790 i handelens tjeneste, da han som arbejds-karl blev sendt her til Godthaab; døde af kulde & hunger, da han næsten havde naaet til Grønlænderne ved Nougarsok d: 26de december 1791.»

Bag dette kirkebogsnotat skjuler der sig en frygtelig tragedie. 17 oktober 1791 sendtes en konebaad fra Godthaab til Sukkertoppen for at afhente købmand Falch, som skulde overtage bestyrelsen af Godthaab. Blandt besetningen var ovennevnte Niels Gudmundsen. Det havde imidlertid den sommer været et aldeles usedvanligt «isaar», 3: den saakaldte «stori» fra østkysten var gaaet op langs vestkysten helt forbi Godthaab og op imod Sukkertoppen, hvad kun yderst sjældent hænder; Godthaabsfjorden havde ofte «været næsten gandske tillagt af samme». Konebaaden fik derfor en usandsynlig haard tur nordover, maatte ligge over forskellige steder og kom først til Sukkertoppen 2 november. Her laa de saa en uges tid og ventede paa købmand Falch, som omsider bestemte sig til ikke at vove rejsen til Godthaab «for den farlige aarets tiid, samt for den endnu omsværmende fladiis». Man opfordrede ogsaa baadsmandskabet til at blive ved Sukkertoppen indtil videre, men herom vilde folkene ikke høre tale — de vilde tilbage til Godthaab til julen. Efter 8 dages strabadser var de imidlertid ikke naaet længere end til bopladsen Napassoq, hvor de sterkt blev raadet til at vende tilbage til Sukkertoppen «som var den korteste vei». De vilde imidlertid ikke opgive at komme hjem, og da en af de ledsagende Grønlenderinder sagde sig at kende en vej over land til Godthaabsfjorden, bestemte de sig til at forsøge at naa dertil tilfods. 11 decbr. begav de sig paa vej og «tiltraadte denne daarlige vandring» kun slet forsynede med klær og proviant. Allerede paa den fjerde dag styrtede vejvisersken af udmattelse og døde kort efter. De andre fortsatte imidlertid alligevel, men under stedse sværere forhold.

De maatte overnatte under klipper eller store sten, tilsidst slap provianten op og til og med blev det sterk snefog. 19. dec. kunde en af Europeerne «ikke reise sig fra det sted, hvor de under en klippe havde søgt nattehvil, men saa ofte han reiste sig, styrtede han forover». De øvrige — som endnu var 5, nemlig tre europeiske mandfolk og to unge grønlandske piger — «maatte nu overlade benævnte tømmermand i dødens favn, og ventende samme skiebne fremvandrede de videre for at anvende de kræfter, som Gud endnu forundte dem, til deres livs vedligeholdelse». Under tiltagende lidelser forløb nu de følgende dage for dem; een gang «fandt de reensdyrs skarn, som de aad», ellers «tyggede de ogsaa paa remmen af et medbragt reensdyrskind».

Da de omsider 25 dec. var naaet saa langt, at de kunde se Nûgârssuk paa Godthaabsfjordens nordside, styrtede endnu en af mændene «af hunger og mathed, blev paa stedet og frøs ihjell» uden at de andre var i stand til «at række ham en hiælsom haand». Endnu var fire i live — «om den kan kaldes at være i live, der, naar han falder, næppe kan staae op eller krybe frem» — og dagen efter, 26 dec., om morgenen, «da de vare opstandne fra deres usle natteleye, blev *Niels Gudmundsen* saa mat, at han ikke kunde gaae af stædet, *satte sig ned og frøs ihjell*». Imidlertid havde Grønlenderne ved bopladsen paa Nûgârssuk faaet øje paa staklerne, som de først antog for ørne men snart af bevægelserne kunde skønne var mennesker. De skyndte sig da at komme dem til hjælp og fik dem bragt ned til husene og reddet. De to unge piger, som var mindst medtaget, kom snart til hægterne og kunde allerede efter et par dages forløb begive sig videre til deres hjem. Den eneste Europeer, som overlevede denne frygtelige tur, matros Hans Olsen, maatte blive længe hos Grønlenderne og kom først ind til Godthaab i februar 1792 — «i en ynkelig forfatning» med koldbrand i fødderne; han blev invalid og kunde altsaa ikke mere svare til sit grønlandske tilnavn «Tivagajuk» ∴ den danselystne.

Grønlenderne paa Nûgârssuk «opsøgte *Niels Gudmundsen*, som laae ikke langt fra deres huuse; de fandt ham i en siddende stilling død og stiv, og saaledes tildækkede de ham med den overblevne rest af reenskindet og lagde steen og snee over for at skiule det døde legeme mod vilde dyr».

Det oplystes senere, at hele denne katastrofe med lethed kunde været undgaaet. Grønlenderen Mathias ved Napassoq havde nemlig tilbudt folkene at føre dem over land til Nûgârssuk paa 3—4 dage mod 4 rd. i betaling. Men det kunde de ikke bli enige om at gi, de mente, at naar vejen ikke var længere, kunde de sagtens klare den selv. — —

Af andre Norske eller formentlig norskfødte i tidsrummet 1776—1814 har jeg fundet følgende:

1787 konfirmeredes 3 marts i Sukkertoppen af missionær Hveysell hvalfangermatros *Ole Mogensen Berg*, søn af tømmermand *Mogens Hermansen* «i Kobbervig i Avaldsnæs præstegæld i Norge».

Endvidere optræder i dette tidsrum ved forskellige kolonier kokkene *Erik Andersson*, «født i Norge», *Lars Hansen Dyrøpe*, «født 1779 i Trondhiems stivt», samt *Colbein Colbeinsen* (muligens en ætling af den paa *Hans Egedes* tid i *Godthaab* ansatte *Bendix Kolbeinsson*, hvis navn ogsaa findes stavet med C); tømmermændene *Peter Siegstad*, som har efterladt stor og dygtig slegt ved *Egedesminde*, *Ole Fodstad* og *Eyulf Krogsen*; matroserne *Jacob Olsen Ramberg*, «født ved Trondhiem», *Lars Gullichsen*, «født i Norge», *Tønnes Tørressen*, «født i Stavanger», *Lars Undalen*, *Arent Endresen*, *Hans Olstad*, *Halvor Johannessen* og *Hans Gløersen*; baadsmand *Carl Thin* og «arbejdskarl» *Jon Sivertsen*, som har stor efterslegt ved *Holsteinsborg*, samt «spæk-skiaerer» *Jens Tellefsson* ved *Kronprinsens Eiland*, som har stor efterslegt i *Diskobugt* med efternavnet «Tellesen».

Ligeledes kan der neppe være tvivl om, at slegten *Olsvig* i Nordgrønland, uagtet stamfaren var født paa *Christianshavn*, er norsk af oprindelse. Derpaa tyder navnet. —

Tilslut skal meddeles uddrag af legatfundats eller, som det kaldes, «gavebrev» af 10 marts 1780, kgl. konfirmeret 8 nov. s. a., udstedt af *Christopher Siursen Hieltnes*, boende paa *Hjeltnes gaard* i *Ulviks sogn* i *Hardanger*:

Han og hustru *Marie Siurs-datter* har besluttet at give 300 rd. «til Guds ære og vore fattige uomvendte medmennesker og blodsforvandre i det langt bortliggende Grønland, dets beboere, som neppe eller aldeles ikke have hørt Jesu navn nævne, til en sand oplysning i deres christendom til deres sieles beste.»

Summen bliver staaende hos giveren «mens ieg lyster» og svares deraf 4 pct., 12 rd. aarlig, fra oktober 1780. Ved hans død udbetaltes ialtfald legatets kapital¹.

Da hensigten navnlig var at oplære nogle af «de vandkundige Grønlændere», mænd og kvinder, i deres kristendom og Guds frygt, «helst paa et sted, hvor Guds ord lidet eller intet er hørt», saa maatte der der udvælges «en retsindig christen og oplyst indfødt Grønlænder, som forstaaer at leve og ernære sig med de der i landet brugelige ernærings midler», som skulde undervise dem i kristendom og foregaa dem med et godt eksempel i kristeligt levnet. Til ham skulde anvendes 8 rd.

¹ Senere forøgedes yderligere legatkapitalen.

Han skulde beklæde denne post i 5 aar og i den tid oplære 2 Grønlendere, som egnede sig til «at informere sine landsmænd». Saa udvælges af missionæren ved lodkastning den ene af disse, som derpaa overtager embedet i andre 5 aar — og saa fremdeles.

For de resterende 4 rd. skulde aarlig købes fornødne bøger til informator og de informerede; halvdelen beholder informator og halvdelen uddeler han til eleverne. Saaledes i 4 aar. *Alle* det 5te aars bøger tilfalder derimod den, som *ikke* treffes af loddet; halvdelen til ham selv og halvdelen til dem, han paa egen haand maatte oplære.

Hengaar et aar uden informator, købes bøger for *alle* renterne; disse bøger anvendes da af den tiltredende informator dels til «den i lære staaende almue», dels til ham selv og de to elever.

Spørger man, hvordan en hardangersk bonde kunde komme paa tanke om at fundere et legat til den grønlandske mission, erindrer jeg om, at *H. C. Glahn* netop havde været prest i Ulviks nabosogn Kinsarvik; jeg synes at spore *hans* tanker i fundatsen. Men endvidere var en søn af provst Schnabel i Ulvik, kapellan hos sin far, gift med en jomfru Saabye, datterdatter af Hans Egede og kusine til presten Glahns hustru. —

TILLEG I
NORSK-DANSKE

LUDVIG AARS

Assistent.

Ludvig Jensen Aars er født den 9de januar 1740 «om morgenen» i Hørdum by og sogn i Thisted amt, Aalborg stift, som søn af degn og skoleholder sammesteds Jens Nielssøn Aars (ca. 1687—1770) og hustru Boel Mortensdatter (ca. 1691—1770; hun og manden døde med kort mellemrum).

Ludvig var den yngste af 10 børn. Sin elementære undervisning fik han hos faren i Hørdum skole, men sendtes efter konfirmationen til Thisted for at perfektioneres «i læsning, skrivning og regning». Her opholdt han sig et par aar.

I sommeren 1759 rejste han imidlertid til Norge paa foranledning af sin eldre bror Jacob Aars (1736—1807). Denne var 1757 kommen til Christiania og havde faat ansettelse som «skriverdreng» hos auditør Hans Christian Gjessing, og da hans principal 1761 blev sorenskriver i Aker, avancerede han til «skriverkarl» paa sorenskriverkontoret. 1767 tog han juridisk eksamen paa morsmaalet; fik 1769 kgl. bevilling som «procurator udi Norge» og udnevntes 1774 til sorenskriver i sin principals embede, Aker samt Asker og Bærum.

Da Ludvig kom op til broren, skaffede denne ham plads som «skriverdreng» hos statholdersekretær Niels Hauritz, hos hvem han «conditionerede» fra august 1759 til marts 1762. Da hans principal nu blev sorenskriver i Gudbrandsdalen, mistede han sin stilling, men fik i april samme aar plads hos præsidenten for Christiania magistrat, konferensraad Nicolai Feddersen (død 4/3 1769), som «tiener ad interim». Her blev han dog kun til juli maaned, «da han derfra til Danmark hiemreiste».

Formodentlig har han derefter opholdt sig i sit hjem i Hørdum en tid, men har saa begivet sig til København for at søge «employ». I april 1763 rejste han til Vestindien som skibsskriver og vendte tilbage til København i november samme aar. Endelig 1764 i maj maaned

er han «faret til Grønland paa collonien Sukkertoppen kaldet for at blive der som assistent».

Sukkertoppen var paa dette tidspunkt en ung koloni. Den var anlagt 1755 af den kendte pionér Anders Olsen (se denne) ved Kangámiut paa en lille ø nogle mil syd for Søndre Strømfjord ved den nordre side af munden af den for sine farlige isbræer og sin vilde skønhed berømte Evighedsfjord og fik navnet Sukkertoppen efter de toppede fjelde paa den kort nordfor liggende ø Ūmánaq. Det var ikke noget behageligt opholdssted. Terrænet var meget ujævnt og pladsen indskrenket, og vaaningshuset var bygget «paa et sært ubehageligt sted i hældningen af en klippe, hvor ingen udsigt er, med mindre man gaar udenom klippen». Der var ingen plads til udvidelser til nogen side. Dette var den fornemste årsag til, at kolonien i 1781 flyttedes til sin nuværende plads $\frac{1}{2}$ breddegrad sydligere. Det tilhørende distrikt var en dels aaben, dels skærfyldt havstrekning af en snes miles længde med mange snevre og dybe fjorde, hvor vinden stod ud fra med voldsom kraft, og handelstogtningerne vaar og høst var derfor meget ubehagelige og farlige og kunde ofte trekke urimeligt lunge ud, fordi fartøjerne gerne maatte ligge i «nødhavn» flere steder undervejs for at oppebie lejlighed til at slippe forbi særlig farlige lokaliteter.

Derimod var kolonien, hvad befolkningen i distriktet og omgangstonen ved stedet angik, et af de bedste steder at opholde sig paa for en ung nybegynder, fordi den i disse henseender var sterkt preget af sin merkelige grundlegger, der med afbrydelser bestyrede den i en lang aarrække, og ikke mindre af den for sine «skønne gaver og aandens drift til at tale Guds ord» meget berømmede Berthel Laersen (1721—82), oprindelig et vajsenshusbarn, fra 1739 opdraget ved Godthaab til kateket, beskikket som saadan ved Sukkertoppen 1757 og paa grund af missionskollegiets udmerkede tilfredshed med hans gerning 1764 ordineret til prest ved stedet og missionær for distriktet.

Aars var den tredie der indtog assistentstillingen ved kolonien. Som saadan virkede han først under købmand Hans Storm, en prestesøn fra Jylland, 1765 gift med en datter af pastor Berthel Laersen og dennes grønlandske hustru, og derefter under Anders Olsen, som 1767 paany overtog koloniens bestyrelse — til begges fulde tilfredshed. Da han imidlertid ønskede at gifte sig med en indfødt pige, som han havde fattet kærlighed til, kaldte kompagniets direktion ham 1770 hjem for at forebygge dette egteskab, som man ikke mente, vilde blive gavnligt for hans vordende stilling som købmand.

Han blev imidlertid ikke afskediget af handelens tjeneste, men beskæftigedes foreløbig paa kontoret i København og udsendtes paany 1771 som assistent ved det nye etablissement, der 1769 var anlagt af

assistent Andreas Bruun (se denne) «længst om de Nord» ved bugten «Egalume» paa Svartenhukshalvøens nordside og døbt «Colonie Rosencrantz», og som 1772 flyttedes til Upernavik. Her virkede han under den midlertidige leder, købmand Christopher Carl Dalager, men fik kun en kort arbejdstid. Paa grund af den elendige bolig og de daarlige provianteringsforhold angrebes han om efteraaret af skørbug, som efter nogle maaneders forløb lagde ham i graven i foraaet 1772. Samme sommer som kolonien flyttedes, blev der i skibstiden holdt auktion over hans efterladenskaber. —

JØRGEN ARNKIEL

Købmand.

Jørgen Michelsen Arnkiel er født den 11te december 1746 i København som søn af fuldmægtig Michel Jørgensen Arnkiel og hustru Anna Sophie Amalie Bugge (levede endnu 31/5 1782).

Som lille mistede han sin far og moren giftede sig paany 22 september 1751 med residerende kapellan i Nysted paa Lolland, 1773 sogneprest i Sakskøbing Paul Grum Arnkiel (1716—76). Her voksede han op og har rimeligvis frekventeret byens lærde skole uden dog at gaa den helt igennem.

I slutningen af 1760-aarene kom han til Grønland og var assistent ved handelen i Jakobshavn, da han i sommeren 1770 blev «interimskøbmand» i Ritenbenk, medens købmand Dalager rejste op for at fæstne etableringen af den nye «Colonie Rosencrantz» nord for Svartenhuk-halvøen, det senere Upernavik. Tanken var imidlertid ikke, at han skulde blive ved Ritenbenk længere end til Andreas Bruun (se denne) kom ned fra «den nye colonie»; *han* skulde saa overtage bestyrelsen, medens Arnkiel skulde «gaae op til Dalager som assistent». Men Bruun maatte af hensyn til sit svekkede helbred rejse hjem, saa Arnkiel forblev ved Ritenbenk til 1771, da han ifølge direktionsordre af 23 maj afleverede bestyrelsen til oberassistent Hind (se denne) og derefter begav sig til «den nye colonie» som assistent hos Bruun, der nu skulde afløse Dalager.

Medens Arnkiel var i Ritenbenk, fattede han kærlighed til en udøbt pige ved navn Takpana. Denne lod sig da optage blandt katekumerne ved stedet, rimeligvis efter aftale med Arnkiel, som havde til hensigt at egte hende. Men da provst Sverdrup kom til Ritenbenk for at prøve katekumerne i deres kristendomskundskab, gik det straks op for ham, at pigens eneste beveggrund til at søge daabsundervisning var haabet om at blive gift med den danske mand. Han var derfor straks i tvivl, om han turde døbe hende, men havde dog nok

besluttet sig til at gøre det, hvis ikke han havde erfaret, at hendes forhold til Arnkiel vilde faa følger. Da maatte han afvise hende.

Imidlertid ansøgte Arnkiel, der paany var flyttet til Jakobshavn, direktionen om tilladelse til at «indgaa ægteskab med en indfødt», inden han flyttede til Upernavik, hvortil han var beskikket som assistent. Men da direktionen erfarede, at det var en pige af ublandet herkomst, der var tale om, blev ansøgningen afslaaet, idet man ikke ønskede saadanne forbindelser, og Arnkiel blev hjemkaldt fra Upernavik 1773 «for at forebygge dette ægteskab». Efter hans afrejse fra Ritenbenk havde pigen levet iblandt hedningerne, hvor hun fødte sit barn, der døde «af vanrøgt».

Under opholdet i København havde Arnkiel imidlertid faaet udvirket saavel sin tilbagevenden til Grønland som den ønskede ægteskabstilladelse, og 1774 vendte han tilbage som assistent i Jakobshavn, lod pigen hente til sig og forlangte, at Sverdrup skulde egtevie dem. Denne erklærede ikke at kunne foretage en vielse, hvor den ene af parterne var hedning, og forlangte udsettelse, til pigen kunde blive døbt. Uagtet købmand Dalager støttede sin assistent og under henvisning til Paulus' ord i 1 Korinthierbrev 7, 13—16 paastod, at det var unødvendigt at vente, til daab havde fundet sted, satte Sverdrup dog sin paastand igennem. Men nu forlangte Arnkiel, stadig støttet af købmanden, at daaben straks skulde finde sted, da pigen *havde* gaaet til daabsforberedelse. Dette vilde Sverdrup paa ingen maade inlade sig paa, da hun ved egen skyld var bleven afvist i sin tid og siden da havde levet som hedning og ikke ytret noget ønske om at blive kristen. Han forlangte, at hun skulde forberedes til daab først, og — da «der begyndte allerede paa nye at rygtes u-behagelige ting» — at forberedelsen skulde finde sted hos missionær Egede Saabye i Claushavn. Pigen selv vilde gerne gaa ind paa en saadan ordning, men de andre satte sig af al magt derimod og søgte ved trusler at tvinge Sverdrup til at foretage baade daaben og vielsen. I modsat fald skulde de nok sørge for, at han «blev idømt en mulkt paa 80 à 100 rd. for opsetsighed imod compagniets ordre» og desuden kom til at erstatte Arnkiel omkostningerne ved hans hjemrejse ifjor! Endelig paastod Arnkiel, at «hvis pigen blot satte sin fod udenfor Jacobshavn, vilde han ikke ægte hende».

Sverdrup satte dog sin krig igennem, uanfegtet af alle trusler. De andre forsøgte at hindre pigens afrejse, og der gik flere lejligheder ubenyttede forbi. Men omsider tog assistent Irgens fra Christianshaab, der sammen med Egede Saabye og hustru kom paa besøg, hende med paa tilbagerejsen, «uagtet han derved paadrog sig stor fortrydelse hos alle sine med-betientere».

Takpana blev derefter undervist sammen med Claushavns katekumener og døbt 2 søndag i advent af Egede Saabye med navnet *Maren*. Hun angives ved den lejlighed at være «omtrent 26 aar gammel». Derefter vendte hun, saasnart der blev sledevej over isfjorden, tilbage til Jakobshavn og viedes til Arnkiel nytårsdag 1775 af Sverdrups «adjunctus», missionær Chr. Gjerløff. Egteskabet fik dog, som det siden vil ses, kun en krank lykke.

1779 udnevntes Arnkiel til købmand i Ūmánaq, men udnevnelsen kom ved skibsforsinkelse saa sent til Jakobshavn, at han først neste sommer kunde overta sin nye post. Ved Ūmánaq blev han paany kolonifælle med missionær Gjerløff, som 1777 var bleven forflyttet hertil. Denne missionærs skebne i Grønland var ret trist, men tjener til at belyse forholdene dengang, hvorfor den i korthed skal meddeles. Da han 1773 blev «adjunctus» hos provst Sverdrup, maatte han gaa ind paa de første aar at «tjene paa halv gage», uagtet han var gift og hurtigt blev familiefar. Forflyttelsen til Ūmánaq var overmaade besværlig; skibet anløb ikke engang Jakobshavn, men familien maatte gaa ud til det i baad og kunde derfor ikke med én gang faa deres ejendele med og maatte altsaa indtil videre klare sig med det mindst mulige af klær og bohave paa det nye sted. Deres forsyning for det kommende aar kunde de hellerikke afvente, da den først blev opsendt med det senere afgaaede direkte Jakobshavnsskib. Provst Sverdrup sørgede dog for at faa det allermest nødvendige skaffet op til dem, da det kom, men det meste maatte de savne til neste aar. Selve rejsen til Ūmánaq var meget ubehagelig. Den varede — *atten* dage, to smaabørn blev undervejs syge af kulde og daarlig forplejning, hustruen, der var højt frugtsummelig, blev syg og nedkom 4 dage efter ankomsten; hun fik et knek, som yderligere forværredes ved den meget daarlige og utætte prestebolig i Ūmánaq og bidrog til hendes tidlige død. Da Gjerløff 1783 havde udtjent og skulde hjemgaa, kom skibet saa sent, at det først kunde afgaa fra kolonien 5 oktober og ikke naaede længere end til Godhavn, hvor det maatte overvintre. Her døde hustruen «af tærende syge» 26/4 1784. Gjerløff blev to aar senere gift paany med Barbara Sophia Warberg (datter af Niels Warberg, der senere blev tolder i Norge) og døde 1821 som provst og sogneprest i Hvidbjerg i Thy. —

Efter uoverensstemmelsen angaaende giftemaalet var Arnkiel ingenlunde fjendtlig stemt mod provst Sverdrup, men levede senere i god forstaaelse med ham i Jakobshavn, hvad der bl. a. viste sig i at han gav store bidrag til den af Sverdrup iverksatte indsamling til en kirke. I Ūmánaq levede han ligeledes i bedste forstaaelse med missionær Gjerløff, hvilket ogsaa kom til at give sig praktiske udslag.

I sommeren 1781 kom der en ekstra assistent til Ūmánaq i anledning af, at kolonien nu selv skulde bryde de kul, som den skulde bruge til brensel, paa Nūgssuaq-halvøen. De skulde brydes ved hjælp af koloniens mandskab under den nye assistents ledelse. Men mandskabet deklarerede da at ville hjemgaa, medmindre de fik løntilleg. Købmand Arnkiel holdt med dem og indstillede sagen til direktionen, der ogsaa bevilgede andragendet 1782. Men forinden bevillingen kom, var der udbrudt en strejke, den første i Grønlands historie.

1781 gik kulbrydningen for sig uden vanskelighed, men 1782 i foråret, da den paany skulde iverksettes, negtede mandskabet paa to nær at gaa i arbejde, før direktionens erklæring var indløbet. Arnkiel indkaldte derefter missionæren og assistenten og tog i deres nærværelse erklæring af mandskabet. Dette fastholdt strejken. Og da folkene «ikke kunde vindes hverken ved trudsler eller tillokkelser», ilagde købmanden, støttet af Gjerløff og assistenten, dem alle bøder paa 10 à 15 rd.

Men da dette ikke kunde skaffe brensel til huse for den tilstundende vinter, tilbød Gjerløff selv at gaa med i arbejde, hvis købmanden og assistenten vilde være med. De tre herrer tillige med de to ikke strejkende af mandskabet tog nu fat med megen energi og brød og hjembragte i løbet af nogle uger 10 store baadslaster kul, saa at strejkens eventuelle ubehagelige følger for kolonien dermed var afværget.

Imidlertid havde nogle af mandskabet paa grund af den idømte bøde forlangt hjemgang samme aar, og Arnkiel, der ellers helst havde set, at sagen var gaaet af i mindelighed, saa sig derfor nødsaget til at paakalde den nyankomne inspektørs hjælp til at holde folkene til at aftjene bøderne, idet han gav sin henvendelse følgende begrundelse: «Saavidt ieg veed, er det dog hidindtil ey hørt i Grønland, at præsten tilligemed coloniens officerer har maattet forskaffe brændsel til colonien, som vi nu i aar i fulde 5 uger i kul-backen har maattet giort». Henvendelsen ledsagedes af flg. erklæring fra Gjerløff: «at jeg afvigte sommer, formedelst mandskabets opsætsighed imod deres foresatte, maatte paatage mig at afrydde og transportere coloniens kul. Imidlertid, saasom dette arbejde er mig gandske uvedkommende, og jeg desuden hertil saavel som til alt andet haand-arbejde ey har været vant: saa ønskede jeg nok, at jeg og mine eftermænd herfor i fremtiden kunde blive befriet. Anmoder derfor ydmygst Hr. Kammerraaden om: at saadanne anstalter maatte føyes, at dette mandskab eengang kunde holdes i ave, og lære at iagttage sine pligter.»

Inspektørens «eragtning» i sagen gik ud paa, *at da* «gienstridighed, opsætsighed og alle sammenrottelser» i Grønland er dobbelte forbrydelser, og *at da* «købmanden har straffet paa læmfædigste maade /:

skiøndt tillige corporlig straf havde været fuldt retfærdig :/» — saa skal bøderne inddrives. Og «kan læmfædig revselse ikke forbedre, da vil bolt og jern ydmyge. Ellers kan mandskabet være fuldkommen forsikret om, at naar de vil opføre sig som skikkelige folk, skal de hverken mangle yndest eller belønning».

Iøvrigt havde denne sag til følge, at inspektøren indberettede til direktionen, at «ved Omenak har mandskabet allerede i mange aar spillet mæster». Dette, der stemmer med Gjerløffs ovenanførte ord, kan dog ikke retmæssigt regnes Arnkiel til last, idet han kun havde bestyret kolonien i to aar. Men der maa ogsaa ha været andet i vejen med ham, thi ved handelens nyordning 1782 var han blandt dem, der kasseredes. Under 31 maj 1782 udgik der hjemkaldelsesordre til ham «i betragtning af adskillige velbegrundede indberetninger om ham». Det har ikke været muligt at konstatere, hvori dette «adskillige» bestod, men rimeligvis har det væsentligst været de sedvanlige anker over de med indfødte gifte handelsbestyrere, at de «paa grund af hustruens ødselhed» ikke formaaede at holde til raade med vareoplagene.

Der blev gjort alle forsøg paa at faa hjemkaldelsesordren genkaldt, ikke mindst af hensyn til hans grønlandske familie, men forgæves. Imidlertid kunde han først aflevere til sin eftermand 5 oktober 1782 og maatte derfor blive ved kolonien til det følgende aar, og da han jo maatte hjemgaa med samme søne skib som missionær Gjerløff, har han altsaa ligesom denne maattet blive i Godhavn vinteren over og er saaledes først kommen til Danmark 1784. Familien havde han efterladt i Ūmánaq i haab om ved sin personlige nærværelse i Kjøbenhavn ligesom i 1773 at kunne udvirke sin tilbagevenden. —

Arnkiel kom dog ikke mere til Grønland. Det lykkedes ham ikke at bevege direktionens hjerter. Han afskedigedes til og med uden pension paa grund af mangelfuld regnskabsførelse. Senere fik han ansettelse hos auktionsdirektør i Christiania og Bragernes Thomas Bjerregaard, der var hans fetter og gift med hans to aar eldre søster Friderica Birgitte Arnkiel (f. 31/12 1744 i Kjøbenhavn). Her forsvinder hans spor.

Hans hustru levede nogle aar i Ūmánaq i stor nød. 1790 flyttede hun med halvvoxsen søn og datter til Ritenbenks distrikt, hvor «den af sin mand gandske forglemte kone» 19/4 1791 af handelsdirektionen fik tilstaaet 20 rd. i aarlig «pension». 1811 levede hun ved et af kolonien Ritenbenks udsteder, men findes ikke paa mandtalslisten for det følgende aar. Sønnen, Michel Arnkiel, og datteren kan hellerikke spores videre, da Ritenbenks kirkebog er forsvunden. —

LARS DALAGER

Købmand.

Lars Dalager er født ca. 1719, rimeligvis i København, som søn af «Sieur» Jens Laursen (Dalager) og hustru Anna Goe.

Faren (ca. 1680—1742), der sandsynligvis stammede fra en gaard Dalager i Borris sogn syd for Ringkøbing, stod i sin ungdom omtrent en snes aar ved hestgarden og var derefter i oversekretær, senere stiftamtmand i Bergen Chr. Møinichens tjeneste, indtil han ved dennes protektion ca. 1725 blev toldbetjent og visitør i Dragsminde ved Rødby paa Lolland, hvorfra han to aar senere forflyttedes til embedet som «strandridere» ved Gaabense og Guldborg paa Falster.

Moren (1688—1769) der var af anset slekt, søster til den rige københavnske brygger Peter Goe, ejer af gaarden Hummeltofte ved Frederiksdal, flyttede efter mandens død til Rødby, hvor hun ejede en gaard, og senere til herregaarden Dronninglund i Vendsyssel, hvis ejer, «Grønlands patron» Jacob Sewerin, var bleven gift tredje gang med hendes datter Maren Dalager. Sewerin var ogsaa paa anden maade beslegtet med familien, idet hans faster i sit andet egteskab var mor til Anna Goe.

Sønnen Lars gik i sin barndom i almueskolen og lærte ifl. sit eget udsagn til sit 15de aar ikke andet end «den borgerlige christendoms kundskab og noget lidet at regne og skrive». Det der fra hans skolegang havde sat sig mest fast i hans for humor opladte sind, var at læreren indprentede børnene, at «solen dandsede paa himmelen hver paaskemorgen». Et trek til belysning af hjemmet indeholdes i en ytring i et brev fra broren Christopher Carl til inspektør Schultz i Godhavn, at han og hans søskende altid har haft aversion mod for megen sterk drik «og dette er et arve gods fra vores fader, thi uagtet at han havde tilbragt hans ungdom ved krigen, som subaltern officer ved cavalleried, og været med i alle de batailler som forre faldt under kong Friderich den 4des regering, og hvor af han næsten for en hver bar

kiendetegn, saa havde han dog aldrig brugt eller havt lyst til at bruge enten brende-viin, eller tobak».

Lars Dalager var imidlertid en opvakt natur og et lyst hoved der ved selvstudium supplerede sine tarvelige skolekundskaber og endog lærte sig fransk og latin, senere ved omgang med Herrnhuterne i Grønland tillige perfekt tysk, ligesom han var en ivrig bogven og godt hjemme i tidens litteratur.

Efter afsluttet skolegang havde han selv «maatte fortient sit brød ved grovt og strengt arbejde», der mest bestod i «at brase eet seil og at roe med een aare» og været vant til «at rode i beeg og tran». Hvad og hvor dette arbejde har været, lader sig neppe opklare. Vist er det, at han kom i sin slegtning Sewerins tjeneste, rimeligvis straks efter at være kommen ud af skolen. Men om han blot har faaet sin uddannelse paa Sewerins skibsverft og oplagsplads i Hals ved Limfjordens munding, den saakaldte «Grønlands Lykke» eller «Nye Grønland», er et spørgsmaal. Det indgaaende kendskab, hvormed han allerede 1755 udtaler sig om «Findlapperne, af det slags man kalder Boefinner» kunde nesten tyde paa, at han ogsaa har gjort tjeneste i Finnmark, paa hvis handel Sewerin tillige med to andre københavnske handelsmænd havde monopol fra 1729 til 1741. —

1742 finder vi Lars Dalager i Grønland. Men om han først det aar er bleven udsendt, synes ligeledes usikkert. I et brev af 1758 siger han selv, at han «har hart ad tient 20 aar her i landet». Efter dette skulde han være kommen ud 1738 eller maaske 1739. Det maa i saa fald ha været i underordnet stilling, som matros eller «arbejdskarl». Det var ikke usedvanligt, at saadanne senere forfremmedes, naar de viste evner til at forestaa en overordnet post.

I 1742 kom Lars Dalager ihvertfald til Frederikshaab som assistent og forestod sammen med købmand Niels Chr. Geelmuyden koloniens anleggelse.

Her kom han til at gennemleve hele denne kolonis trengselstid. 6 september 1743 indfandt han sig i Godthaab med anmodning til købmand Moltzau om at bistaa den med proviant og anden forsyning, fordi det ventede skib var udeblevet og kolonisterne truedes af hungersnød. Og 29 juni 1744 kom baade han og Geelmuyden med deres folk til Godthaab, fordi det til Frederikshaab bestemte skib havde sat til i isen udenfor kolonien og denne derfor foreløbig mentes at maatte opgis, kun presten Sylow var efter eget ønske bleven der tilbage.

Frederikshaab blev dog ikke opgivet. Geelmuyden rejste til Danmark, men Dalager vendte tilbage med nødtørftig forsyning fra Godthaab og holdt ud i de følgende trange aar, da det ligeledes glippede

med forsyningen fra Danmark, idet skibene ikke kunde komme ind for is, men varerne møjsommeligt maatte bringes ned langs kysten i smaa-fartøjer.

Han bestyrede ikke desto mindre fra 1743 kolonien saa godt, at tanken om at opgi den, som Sewerin en tid nærede, til sidst helt bortfaldt, idet produktionen steg jevnt og sikkert aar for aar.

I en «betænkning om den grønlandske handels fordele og forhindringer» af 1755 har Dalager angit de principer, han fulgte som købmand i Frederikshaab. Han begynder med at sige, at Grønlenderne «kand ved tvende ting lettelig forderves: først udi gode tider at lade dem faae alt, hvad de peger paa; andet, udi trange tider at negte dem det fornødne». Naar derfor fangsten er god, og «en riig mand» kommer og vil sælge sit spek eller andre produkter og forlanger pilejern og knive derfor, saa raader Dalager ham derfra og siger, at den slags kan han altid faa, nu maa han hellere benytte sin velstand til at købe «kierseier og lærreder til stads-klæder for sig og sine børn, hvilket hans fruentimmer meget approberer, særdeeles naar jeg forud har foræret dem et par sye-naale». Naar saa det er knap tid, skal manden alligevel ha «det fornødne isen-kram» og nødes derfor til at tilbytte sig det for noget af det lidet, han erhverver, «hvilket han ikke gjorde, naar han dermed tilforn var forsynet». Denne handelsmaade havde bl. a. bevirket, at Dalager det første aar, han var købmand i Frederikshaab, da det ellers «havde været umueligt at kunde tilveiebragt 10 fade spæk formedelst den store misfangst, som indfaldt», dog alligevel «nesten fik udplukket 100 fade».

Til hans held bidrog ogsaa den yndest, han ved sit sprognemme og gode humør og sin djerne maade at omgaas folk paa, hurtig vandt hos befolkningen. Grønlenderne kaldte ham «den pudseerlige Lars», og naar han frisk og lystig sprang iland fra togtebaaden, blev der jubel paa pladsen, og alle stimlede til for at «nyde» ham den korte tid, de kunde ha ham iblandt sig. Det gik saa vidt, at en sørgende far fandt trøst i at indflette ham i den mindetale, han holdt over sin kæreste søn, der lige var stedet til jorde: «Du saa baadens røde flag langt borte! Du raabte, der kommer Lars! Du løb til fjorden og standsede baadens stav! Du satte krogen i sælhunden, medens din mor flengede speket, for hvilket du bekom skiorter og piile-jern hos Lars, men nu er det ude; naar jeg tænker paa dig, boldner mine indvolde!» —

Da Sewerins oktroj skulde udløbe 1749, forlangte adskillige af hans betjente hjemlov aaret før, for ikke uventet at blive sat paa marken. Blandt disse var Dalager. Han rejste hjem 1748. Men da den grønlandske handel gik over til det almindelige handelskompagni, antog

dette ham paany i hans gamle post. Han ankom til Frederikshaab 13 maj 1750 og fandt kolonien forladt af alle handelsfolkene, kun missionæren og hans medhjælper var der. Skibsfolkene «havde arbeide med at gjøre ind- og udgang igiennem snee og urenlighed til og fra colonien, og at bringe værelserne i den stand at de kunde bruges og beboes, hvormed folkene og den gandske sommer ville blive saa occu-peret, at til farten paa handels togter ikke en mand kunde undværes». Det sidste er overkøbmand Geelmuydens formodning, men Dalager gjorde den med sin sædvanlige raskhed tilskamme, fik sagerne i orden i en fart og kolonien i god gang igen. I løbet af faa aar steg dens pro-duktion højere end nogensinde før. —

I efteraaret 1751 fik en Grønlanders beretning om paa en jagttur ind i landet at ha set fjeldene ved «Østerbøygden», som Dalager havde fortalt om, denne til at foreta en ekspedition op paa indlands-isen. Ledsaget af 4 mænd og en pige drog han ind i fjorden Tining-nertôq nord for kolonien og tiltraadte fra dens bund vandringen ind over landet.

2 september begyndte turen over land ind til bræen og herfra ind over isdækket, som han fandt «lige saa slet og jevn som paa Kiøben-havns gader», blot «noget glattere» — «men derimod havde jeg ikke fornøden at vaade ud til siderne i skarnet, af frygt for at overveltes af postmesterens heste og vogne». De følgende dage foretog de vandrin-ger paa indlandsisen, besteg fjeldtoppene, der ragede op over den, og mente derfra at kunne se Østerbygdens fjelde. Dalager skød et par rensdyr, men levede ellers af ost og tvebakker, da det ikke var muligt at faa noget kogt, dog drak han ligesom Grønlanderne af det ene dyrs blod, «hvoraf jeg fandt mig slet intet ilde».

Da det imidlertid viste sig, at deres «medhavende jomfrue» havde glemt sine synaale, og de derfor ikke kunde faa deres støvler, der var slidt istykker, repareret, maatte de vende om og naaede 8 september om aftenen deres telt, hvor Dalager «med synderlig appetit udtøm-me de en heel bouteille Portugis-viin» og derefter sov til neste dags middag, hvorefter de vendte tilbage til kolonien. Hele rejsen varede fra 28 august til 10 september.

Dalager er den første Europeer, der er trengt ind over indlandsisen og har skrevet en beretning derom. Denne findes som tilleg til hans bekendte bog «Grønlandske relationer, indeholdende Grønlandernes liv og levnet, deres skikke og vedtægter samt temperament og superstitioner, tillige nogle korte reflectioner over missionen», som blev skrevet ved Frederikshaab i vinteren 1752 og sandsynligvis trykt 1758¹. —

¹ Genudgivet 1915 af dr. phil. Louis Bobé som 2det bind af «Det Grønlandske Selskabs Skrifter».

Som anerkendelse af den dygtighed, hvormed Dalager havde bestyret Frederikshaab, blev han ved Paul Moltzaus hjemgang 1754 beskikket til dennes efterfølger ved Godthaab.

Her fik han ogsaa nok at gøre. Bygningerne ved kolonien, særlig vaaningshuset, den af Hans Egede opførte store graastensbygning, trængte i høj grad til reparation. Tagene var utætte, saa at det regnede og sneede ind overalt. Dalager fik det snart istandgjort, udbedrede de gamle, tykke mure, omlagde taget og tækkede det med nyt tjæret lærredsbetrek, saa at husene nesten kunde siges at være opført fra ny. Det maa dog bemerkes, at det er ham selv, der beretter det saaledes, og med al sin ærlige djervhed holdt han nok af ikke at stille sit lys under en skeppe.

Her ved landets eldste koloni blev det hans maal at føre Grønlerne tilbage til deres oprindelige nationalerhverv sælfangsten. For at fremme denne tilraadete han at forsøge garnfangst i de mange smalle sunde mellem øerne udenfor, saaledes som allerede Hans Egede, der i mangt og meget synes at ha været hans forbillede, havde tilraadet. For at faa en anden genge i sommerens renjagter, hvor Grønlerne drev om i mange uger og med deres slette geværer kun opnaaede at skamskyde en mængde dyr, opkøbte han for egen regning et anseligt antal af de daarligste skydevaaben, som han kasserede, medens han til gengæld udlaante af kompagniets nye, gode rifler til brug paa sælfangst mod en aarlig afgift. Som første resultat heraf kunde han notere handelen for ca. 1000 rd.'s større indtægt paa neste aars regnskab. —

Dalager havde baade klar forstaaelse af og varm interesse for befolkningens tarv. Hans stræben gik efter hans eget udsagn ikke ud paa at skrabe sig en formue sammen, men at virke hen til, at den kommende slegt kunde blive opdraget til «gode Grønlandere eller nyttige arbejdsfolk». Derfor ønskede han ogsaa at blive i landet sin hele levetid og omgikkes allerede i 1754 med tanken om at egte en indfødt kvinde, for — som han drastisk udtrykker sig — «herefter meere og meere at kunne befries og gandske undertrykke forfængelige fornemmelser og, tilligemed, at gjøre mig ret stinkende for min gamle moder og øvrige venner, der ellers ventelig endnu ville plage mig med nye paamindelser om mit fædreneland». Da det kom til stykket, kunde han dog ikke bekvemme sig dertil og forblev ugift, skønt han fik tiladelse til at indgaa grønlandsk egteskab.

Og naar Dalager hellerikke opnaaede sit ønske om «at blive sin levetiid i landet», kunde han takke sig selv eller rettere sagt sit yderst koleriske temperament derfor. Der udviklede sig nemlig her i Godthaab et saa spendt og utaaeligt forhold mellem ham og «den danske

mission» og dens repræsentanter, at det tilsidst umuliggjorde *begge* parters forbliven ved stedet — én af dem *maatte* vige.

Hvad den egentlige grund til hans sterke uvilje mod «den danske mission» var, lader sig neppe med sikkerhed eftervise nu. Saameget er visst, at han ikke altid havde staaet i spændt forhold til dem. I Frederikshaab havde han samarbejdet baade med den strenge Sylow og den milde Buch, og skønt der ofte var «disputer» imellem dem, gik det dog af i fredelighed, ialtfald uden klager fra missionærenes side.

Men ved Godthaab blev det straks galt. Dalager var allerede tidligere under besøg her bleven indtaget for de herrnhutiske missionærer, idet hans personlige ven, den danske missionær Drachardt, havde sluttet sig nær til disse og draget ham med sig. Han fandt, at «brødrene» bedre end de andre «missionairs» svarede til dette navn, idet de «gav deres midler, liv og lemmer, og blev graae og gamle i landet», medens de andre efter en kort aarrække vendte næsen hjem — som oftest netop naar de var kommen saa vidt i sproget, at de rigtig kunde begynde at virke.

Nu førte hans forkærlighed for Herrnhuterne ham straks sammen med den danske kateket i Godthaab Berthel Laersen, der ligeledes var sterkt herrhutisk paavirket, og de vendte sig i fællesskab imod den danske missionær Rasmus Bruun, som Dalager forklagede baade overfor missionskollegiet og handelsdirektionen for herskesyge og selvraadighed, ligesom han beskyldte ham for snighandel — begge dele med urette. Det er ligeledes ikke til at ta fejl af adressen, naar han i en skrivelse til direktionen «efter sine ringe tanker» maa melde: «at jeg holder for at vores nation i stæden for at befordre de arme Grønlænderes lyksalighed meget meere har bragt dem nød og elendighed over hovedet. Det synes ogsaa noget u-rimeligt, at unge og u-erfarne mennesker, der ansees u-duelige i vore lande, og der behøver at staae under ave og formynderskab, kan være beqvemme til at cultivere en dum og barbarisk nation og for dem agere geistlige og verdslige gouverneurer».

Senere, da Berthel Laersen var forflyttet til Sukkertoppen, blev forholdet til Bruun noget bedre, og Dalager roste ham endog for sprogfærdighed. Men hans herrnhutiske sympatier tog ikke af. Tvertimod fik de ham til at begaa den lovovertrædelse egenmægtig at lade «brødrene» nedsette sig i «Fiskefjorden», hvor de grundla en ny missionsstation Lichtenfels. Da missionskollegiet et par aar efter fik dette at vide, gjorde det indsigelse overfor handelsdirektionen, der henviste til, at Dalager blot havde skrevet til den, at «siden ingen endnu ved logen Fiskefiorden haver været, som kunde gjøre Guds navn og villie bekjendt iblant Grønlænderne og hvorom adskillige af dem have

spurgt», saa havde et par af de mæhriske brødre nu «resolvered at reise derhen og opholde sig der tilstundende vinter saa got som de kand i en liden bolig af grønlandsk architectur», og at man havde svaret, at det kunde man intet ha imod. Men hvis dette nu var galt, vilde det «dependere af det høylovlige missions collegio at beordre dem derfra at drage til Gothaab igien». Hertil svarede kollegiet, at nu fik det bero indtil videre, som det var, men bad direktionen betenke «om ikke hands mayts. allernaadigste villie nærmere og rettere var bleven efterkommed, hvis med os, som missions-anstalterne allernaadigst ere anbetroede, derom var bleven corresponderet før slig flytning var bleven accorderet alleene efter een fra kjøbmanden indgiven beretning». Og kollegiet viser, at det gennemskuer hensigten, ved at tilføje, at det jo tydeligt er sket «efter kjøbmandens gotbefindende» og at øjemedet med Herrnhuternes flytning «tillige er at udbrede deres lære».

Handelsdirektionen lod «næsen» gaa videre til Dalager, der naturligvis ikke derved blev blidere stemt overfor «den danske mission». Men nu kom der et moment ind i sagen, som maaske er den skjulte hovedaarsag til hans senere desperate og ubeherskede optreden mod presterne i Godthaab.

Dalager havde, som antydet, ført korrespondance med missionskollegiet — hans ovennevnte bog er ligefrem tilegnet dettes sekretær Johs. Finckenhagen — og var af dette flere gange bleven raadspurgt angaaende missionen og dens forhold. Nu skrev han til kollegiet og tilbød ligefrem at gaa i dettes tjeneste, idet han roste sig af under stor tilslutning at ha prædiket for Grønlenderne i Fiskefjorden. Skønt man ikke efter det ovenanførte skulde ventet det, gik missionskollegiet ind paa tanken og sendte i 1759 Dalager bestalling som «missions assistent», men denne, der vistnok havde ment at ville ha Godthaab overladt som selvstændig missionær, blev til det yderste fornermet over dette og afviste enhver tanke om at indtrede i en saa «subaltern» post. Han havde altsaa ikke faaet «gandske undertrykt forføngelige fornemmelser» — hvilket falder godt nok i traad med at han senere ved en lejlighed, hvor han skrev til direktionen om eventuel hjemgang, gjorde fordring paa «employ» hjemme, «men ikke, som en tidligere kjøbmand, ved Kjøbenhavns porte» — vedkommende var bleven acciseskriver, som dog var en ganske pæn bestilling. Nej, uden pretensioner kan man ikke sige den gode Dalager at ha været!

Men ialtfald havde missionskollegiets — skal vi sige: misforstaaelse den virkning, at han nu helt vendte sig imod «den danske mission» og bogstavelig *fnøs* mod presterne ved enhver lejlighed. Ikke engang Thorhallesen gik fri. Tilsidst udartede det til aabenbare haandgribelig-

heder, idet hans koleriske temperament ved en lejlighed løb over overfor missionær Bjørn, hvilket affødte klager og bitre beskyldninger fra begge sider.

Allerede tidligere havde handelsdirektionen advaret Dalager om at holde fred og stillet ham i udsigt, at man ellers kunde blive nødsaget til at hjemkalde ham og anvise ham post i Finnmark. Nu gjorde man alvor af det. 15 april 1767 hjemkaldte direktionen ham — dog uden at tilkendegive nogen mishag ved hans forhold. —

Godvillig gav Dalager ikke slip paa sin stilling i Grønland. I et brev til direktionen, dateret København d. 11 november 1767, søger han at retfærdiggøre sig.

Han begynder med at slaa paa den store tromme: «Imod mit indstændige ønske og villie, da jeg havde med megen møye i mange aar oprejst colonien Gothaab og fast med lige saa megen møye og temmelig bekostning gjort indretninger for mig selv der ved stedet til bestandig forblivelse, da blev jeg nødtvungen at qvittere og befinder mig nu her for uden leve brød, tærende med græmmelse paa en meget liden forraad som hastig forsvinder, hvilket er frugten af 26 aars tjeneste i Grønland, hvori jeg ej allene ved idelige forestillinger har viist, hvorledes der bør arbeides, men ved mit eget eksempel viist virkningen deraf. Grønlændernes velgaaende og seiladsens vedlige holdelse har været det øyemeed hvortil jeg har sigtet. Men desværre har jeg bestandig maatte see og erfare, hvorledes mine med arbejdende landsmænd har stræbet at viise contrarium ved midler som har styrtet de arme Grønlændere i død og elendighed, hvor ved $\frac{2}{3}$ deele af nationen i min tiid er hemsmetet, men paa den øvrige rest arbeides daglig /: fornemmelig af missions betienterne :/ at gjøre dem u-duelige, eller anvise dem andre nærings veye end hvortil de ellers ere opvandre. Saadant kaldes i missions sproget at arbejde paa Grønlændernes omvendelse. En lykke er det, at disse geistlige herolder hidtil ey har kundet opreise deres missions fane paa den sydligste deel af landet, hvor de fleeste Grønlændere boe, thi da havde landet allerede været øde!»

Og han fortsetter med at tilbyde sig som frelser af denne sydlige landsdel ved at oprette en loge og selv anskaffe alt dertil fornødent og drive den for egen regning og risiko — mod en godtgørelse af 600 rd. aarlig foruden visse emolumenter!

Men man kan ikke andet end føle medlidenhed og sympati for den arme mand, da i slutningen af brevet hans Grønlandslængsel helt tar magten fra ham og faar ham til at tilbyde sin tjeneste ved hvilken som helst koloni, end og af «de norderste», skønt disse «og ere besatte med missionairs, for hvilke jeg haver lige saa stor en afskye som de for mig.

uagtet jeg haver tient og været i huus med dem mange aar end og i compagniets tiid gandske roeligt».

Der var dog ingen mulighed for Dalagers tilbagevenden til Grønland, han maatte bide i det sure æble og gaa til Finnmark istedet. At hans omstændigheder dog ikke har været saa reducerede, som hans lamentation kunde lade formode, fremgaar af, at han inden sin afrejse derop — efter at ha bekostet sit ophold i København hele vinteren foruden nødvendig ekvipering ved hjemkomsten fra Grønland og udrustning til Finnmarksrejsen kunde deponere 500 rd. hos sin ven «oberkøbmand» Geelmuyden.

I maj 1768 beskikkedes Dalager til købmand ved Kjøllefjord og Tana handeler. Da lejligheden til overtagelse af disse «vil blive beqvemest efter at skibene i aar ere retournerede, saa vil hands antecessor Jørgen Jacobsen til den tiid besørge forretningerne», men efter skibenes afrejse «overtager hand strax, fra hvilken tiid da og hans og underhavende handels betienteres gage bliver at beregne. Til hands soulagement imedens» godtgør kompagniet ham 2 rd. ugentlig fra den dag, han gaar ombord i skibet og til han har overtat handelerne og «ligesaa for hans dreng, som han tager med sig herfra, i samme tiid ugentlig 5 mk. kostpenge».

Dalager fik bolig i Kjøllefjord, men tillige skulde handelen ved Tana «føres under hans diposition» og regnskab aflegges under eet for begge handeler. For at gi ham en lettelse beskikkede kompagniet ham en assistent Simon Pohlmann (søn af kgl. arbejdskarl Martin Pohlmann og Christence Mathiesen), der tidligere havde været arbejdskarl i Vardø. Om foraaet, straks ved fiskeriets begyndelse, afgik denne til Tana og blev der, saalenge fiskeriet vedvarede, men om vinteren boede der ingen, hverken assistent eller bødker, ved Tana, da dette kun vilde «give leilighed til et prangerie og andre u-ordener».

Dalager fik straks nok at gøre, da det viste sig, at handelspladserne var meget forfaldne, «inventariummet gammelt og nogle af huusene forraadnede og befrygtes hvert øyeblik at falde ned». Han rekvirerede straks tømmer hertil «hos de svenske Finner» og fik skipperen fra København til at løbe ind til Tana og hente det.

Hans gamle virketrang vaagnede ogsaa her, idet det viste sig, at almuen var meget forarmet, som han mente, «tildeels formedelst dovenskab», og han gik da straks igang med at faa dem sat i virksomhed ved at støtte og hjælpe enhver der viste sig villig til at «søge fiskeriet med vindskibelighed».

Imidlertid blev hans virketid her ganske kort, idet han selv havde udtalt ønske om forflyttelse «til en bedre post» ved første lejlighed.

22 maj 1770 beskikkedes han da til købmand i Vadsø med 300 rd. i aarlig løn. Her giftede han sig aaret efter med Jomfru *Anna Christina Falch*. De viedes 17 september 1771 i provstens hus i Vadsø. Hendes alder og ekstraktion kendes ikke¹.

Ogsaa her fandt han en vid mark for sin virkestrang. Hans formand Wadel var afsat paa grund af gæld, og ved hans «alt for store villighed og imod octr. indhold stridende omgang» var almuen kommen i meget store restancer, «endog de ryssiske Finner baade i Neiden, Pasvig og Peisen, der ikke ere norske undersaatte», havde han krediteret, «endskiønt man dem aldeles ingen credit er pligtig». Dalager hævdede, at de burde, hvis de vilde handle hos ham, levere deres laks, «som er egentlig deres afling», i betaling, og denne, som de hidtil havde afsat andensteds, fik han dem virkelig ogsaa til at levere. Ligeledes fik han den øvrige almue til at ta imod raison. Naar de «een efter anden er kommen og har forlangt vinter udreedning» paa 8—10 td. mel og mere «foruden vadmel, lerret, salt, hamp og andre sager», saa gav han dem «ikke for meget paa een gang, ey heller de mindre nødvendige poster», hvorved han fik dem til for at skaffe kontanter at drive paa fiskeriet saa meget de orkede. Ligeledes fik han «Waranger Bottens Finner og beboere» til at holde op med at «afhænde deres avl til Qvæner som komme til Waranger market og om vinteren fører den over land til Torna og andre stæder», ved at stramme krediten for dem paa de tider af aaret, da de søgte handel i Vadsø. Endelig udvirkede han «ved at holde god venskab med amtmanden», at almuen tilholdtes at anskaffe sig «hieller og legter til fiske virkingen», ligesom han, indtil dette kunde ske, indkøbte raafisk og selv lod den tilvirke i Vadsø.

Dalager høstede megen ros af kompagniet for sin virksomhed — «og havde hands formand været meere agtpaagivende i slige ting, havde vel almuen aldrig kommen i saa bundløs giæld til compagniet, ey heller lagt sig saa meget paa den dovne side».

Dalagers Finnmarks-virksomhed blev imidlertid brat afbrudt, idet han allerede 7 januar 1772 afgik ved døden af galdefeber. Han blev begravet i Vadsø kirke «under forhøjningen ved choret lige for den dør, som oplukkes til siden mod prædikestolen». De «to maadelige voxlys med flor og skilte», som ved begravelseshøjtideligheden var anbragt ved kistens hovedende og som debiteredes Madame Dalager med 11 rd. 4 sk., «skal være hende foræret, siden hendes sal. mand har tient compagniet saa længe».

Enken, der blev boende i Vadsø, sad tilbage i smaa kaar. Hun fik tilladelse til at beholde mandens gage, til ordinær aflevering af handelsstedet kunde finde sted, imod at «hun fornøyer assistenten Peter Hvi-

¹ En «Mad. Bolettha Christina Falk» stod 8 sønd. e. Trin. 1776 fadder i Vadsø kirke.

stendal». Senere fik hun efter ansøgning, «saalænge hun i enke stand forbliver», af handelskompagniet bevilget en aarlig pension paa 30 rd. fra 25/11 1774, til hvilken tid formodentlig den «ordentlige aflevering» har fundet sted.

16/6 1775 skrev handelsdirektionen til købmand C. Bech i Vadsø, at Lars Dalagers stervbo tilkommer at svare 288 rd. 51 sk. til handelen. Derover er sendt beregning til sorenskriver Ramshardt, som har tilmeldt, at samme er leveret til hans eftermand sorenskriver Schielderup «som nu tilkommer at slutte skiftet, til hvem han altsaa, i behøvende tilfælde, gjør erindring om dets endskab». Endnu 1777 30/6 var skiftet ikke «bragt til endskab». Aarsagen hertil var rimeligvis, at de hos Geelmuyden deponerede penge ikke endnu var indgaaet i boet. Efter Geelmuydens og hustrus død havde Dalager skrevet til kompagniet om at indkræve resten af summen, 415 rd., i deres bo og faaet til svar, at hvis bogholder Sünckenberg kunde faa pengene, skulde de blive modtat af ham og forrentet, men deres bos opgørelse trak meget længe ud.

Ved samme lejlighed har Dalager rimeligvis søgt om at blive Geelmuydens efterfølger i kompagniets tjeneste, thi dette meddeler ham, at Geelmuydens tjeneste ikke er bleven genbesat, men forrettes af pakhusskriveren. —

Dalagers enkes senere skebne er ikke bekendt. De havde ingen børn, men slegten kom senere igen til Norge, idet *Mathias Ferslew Dalager* (1769—1843), tegnemester ved realskolen i Trondheim, borgerkaptajn og kendt landskabs- og portretmaler, var en søn af Lars Dalagers bror, købmand i Nordgrønland Christopher Carl Dalager og dennes grønlandske hustru Juliane Marie. Før sin oprejse til Trondheim viedes M. F. Dalager 6 marts 1794 i Trinitatis kirke i København til «pigen *Marthe Antonette Reinerth*». For ham lovede «præsten Hr. Lintrup» (tidligere missionær i Cloushavn), for hende «faderen Hr. Reinerth i Aabenraa[gade] nr. 238». Faren hed Johan Jürgen Reinerth. Ægteparret fik skilsmissebevilling 13/8 1802, hvorefter hustruen flyttede tilbage til København. Tegnemester Dalager viedes paany 25/6 1842 i Trondheims domkirke til *Anna Catharina Hartz*, med hvem han allerede 16/6 1808 havde faaet en søn. —

OTHO FABRICIUS

Missionær.

Otho Fabricius er født den 6te marts 1744 i Rudkøbing som søn af sogneprest, senere provst over Langelands nørre herred Hans Fabricius (1696—1755) og anden hustru Else Cathrine Ursin (1716—85). Han døbttes 13 marts i Rudkøbing kirke med navnet *Otto*, holdtes over daaben af jomfru Karen Godsdatter og havde som faddere major Krag, kaptajn Blichfeldt, presten Gomme Brandt fra Tryggelev samt Madame Loumann og Jomfru Anne Kirstine hos provst Brechling i Snøde.

Faren, som han i sit «vita» kalder «saare elskelig og god» og hvis «kristelige prædikener» han bevarede et sterkt indtryk af, havde allerede tidlig bestemt ham til den gejstlige stand ligesom et par af sine andre sønner. Der opvoksede ialt i hjemmet 14 børn af farens to egteskaber.

Rudkøbing latinskole var nedlagt 1740, og Othos undervisning betroedes derfor til en studiosus Christian Rasmussen, der opholdt sig i Rudkøbing prestegaard og havde en slags privatskole for de mere begavede børn i byen og fra omegnen. Han var en særdeles dygtig og samvittighedsfuld lærer, der tog sig omhyggeligt af de enkelte elever og som regel havde held med dem, han dimitterede til universitetet. Hos ham fik Otho Fabricius sin hele undervisning.

Da faren døde 1755 og hans bo efter langvarig skiftebehandling, der først sluttede 1760, viste sig at være fallit, kom moren og børnene til at sidde i meget smaa kaar, men fik hjælp af hendes bror, der var prest i det nærliggende Lindelse sogn. De blev derfor boende i Rudkøbing, og da Othos og hans et aar eldre bror Jacobs undervisning var endt, stedtes de til prøve hos rektoren i Nyborg, magister Hans Svane, forsynedes af ham med et testimonium og sendtes til universitetet i København.

Her tog Otho Fabricius 17 juli 1762 «examen artium» med første karakter, valgte professor Chr. Lodberg Friis til privatpræceptor og begyndte efter bestemmelsen at studere theologi, idet han dog først tog «anden examen» 10 maj 1763 med et meget smukt resultat.

Hans studentertid blev i begyndelsen ret trang, idet han for at subsistere i hovedstaden maatte gi slet betalte privatinformationer i forskellige huse, deriblandt hos den residerende kapellan ved Frue kirke Mads Jensen Hvistendahl. En stor hjælp havde han dog deri at han spiste sin middagsmad hos sin mormor, der var byskriverenke og sad lunt inden døre. I sit «vita» siger han, at det skyldtes hendes villige støtte, at han overhovedet kunde fortsætte sine studier, der ved siden af theologien ogsaa omfattede de orientalske sprog. 1763 fik han tillige en ny hjælp i «det Skeel'ske stipendium».

Imidlertid var hans tanker allerede fra barndommen bleven henvendt paa Grønland. Hans Egede var en ven af hans far og besøgte flere gange Rudkøbing prestegaard. Her hørte drengen ham fortælle om sine oplevelser og sin virksomhed i Grønland, og naar han saa var borte, læste han hans skrifter om landet. Endnu i sin jubelprædiken 1818 mindes han det indtryk, Hans Egede gjorde paa hans barnesind og siger, at han derved «fandt en drift til at kunne engang blive en af hans efterfølgere».

Nu fik han en yderligere impuls hertil. Hans 8 aar eldre halvbror Christen Fabricius, som han i sin barndom havde sluttet sig nær til, og som i 1759 gik som missionær til Jakobshavn, paavirket som broren af Hans Egede, kom allerede 1763 hjem igen med ødelagt syn, og Otho følte sig nu tilskyndet til at trede i hans sted. Han opsøgte Paul Egede, kom 1765 ind paa «det grønlandske seminarium» og begyndte at ta undervisning i grønlandsk hos ham. Derved bedredes hans kaar betydeligt, idet han nu fik bolig paa Regensen og den dermed forbundne pengeunderstøttelse, og da han 1767 yderligere fik et nyt stipendium paa 20 rd. aarlig, følte han sig helt ovenpaa og kunde nu uhindret dyrke baade theologien og de grønlandske sprogstudier.

Imidlertid fik hans studietid en brat ende, idet der allerede aaret efter skulde sendes to missionærer til Grønland, og han maatte nu fremskynde sit studium for at kunne blive en af disse. 25 februar 1768 tog han theologisk attestats med karakteren haud illaudabilis, 11 marts fik han kongelig vokation til trods for manglende alder, «at gaa som missionarius ordinatus til colonien Friderichshaab i Grønland», dagen efter holdt han dimissprædiken, der belønnedes med laudabilis, og 23 marts ordineredes han i Frue kirke sammen med Jørgen Jæger, der skulde være missionær i Holsteinsborg, af biskop Harboe. Sit «vita» i bispeprotokollen ender han med forsikringen om i tillid til Guds for-

syn i sin missionærvirksomhed at ville følge sit valgspog: «quidquid agis prudenter agas et respice finem» — hvad du end foretager dig, skal du handle klogt og se hen til enden! —

Frederikshaab betragtedes dengang endnu stadig som det vanskeligste sted at besejle paa hele Grønland paa grund af «storisen», som nesten hvert aar i kortere eller længere tid blokerede adgangen til kolonien. Dette aar lykkedes det dog at komme ind paa havnen, men Fabricius kom til at opleve to aar i trek at maatte undvære direkte skibsforbindelse og lide de dermed forbundne uomgængelige savn af tilstrækkelig tilførsel af frisk proviant m. m. og sikker korrespondance med fedrelandet.

Som følge af den usikre forbindelse med omverdenen var der heller ikke endnu foretaget større forandringer eller udvidelser ved kolonien udvortes, den var i alt væsentligt som da den for nogle og tyve aar siden blev «plantet». Vaaningshuset — en bygning af egebindingsværk med mure af sten og tørv — rummede kun 3 værelser, af hvilke det ene, en etfags stue, var forbeholdt missionæren, medens det andet beboedes af købmanden og hans assistent og det tredje var mandskabets opholdsrum. For dem alle var der et fælles køkken, og det havde altid voldt vanskelighed og givet anledning til mange gnidninger, at hele besetningen saa at sige var tvunget til at holde fælles husholdning. Fabricius foresatte sig fra første færd, at der fra hans side aldrig skulde blive givet anledning til utilfredshed, og han overholdt det virkelig — men hvor megen andel dette forhold har haft i, at han de sidste aar i landet flyttede ud til Grønlenderne, faar staa hen. I hvert fald er det en kendsgerning, at tonen blandt de europæiske kolonifæller, og især hos mandskabet, som i mange aar havde skaffet Frederikshaab et daarligt ry, ikke var stort bedre i hans tid. Han fortæller selv om kolonisternes jevnlig klammerier, ja slagsmaal, saa at han af den grund ikke kunde følge med dem paa deres rejser ud til Grønlenderne.

Frederikshaab var endnu paa den tid missionens yderste forpost mod syd og et gennemgangsled for den store strøm af Grønlendere, der hver sommer drog langs kysten fra det temmelig sterkt befolkede sydland langt mod nord eller tilbage igen. Der blev derved lejlighed til at se og paavirke mange mennesker, og Fabricius lod ikke denne lejlighed ubenyttet, saasnart han kunde bevege sig friere i sproget. Han indgav tvertimod et grundigt motiveret forslag om, at missionen skulde drage sig dette forhold yderligere til nytte ved at der placeredes to missionærer i Frederikshaab, af hvilke den ene kunde være stationær ved stedet, medens den anden rejste med den sydgaaende strøm af

Grønlendere og missionerede i det vidtstrakte sydland. Han tilbød selv at paata sig sidstnevnte hverv og ønskede meget at faa sin barndomsven og studiefælle Peder Rasmussen, hvem han kalder «sin anden Jonathan», til medbroder. Men missionskollegiet kunde ikke faa øje paa det storslaaede og fordelagtige i denne plan; det sendte Rasmussen til Ūmánaq og lod Fabricius selv om at klare forholdene, som han bedst kunde.

Han fik ikke engang nogen ordentlig katekethjelp. Den tidligere danske kateket Jochum Grønbech var død aaret før hans komme, og Rachlew fra Godthaab, der var udset til Fabricius's medarbejder og var meget dygtig i sproget, kom overhovedet ikke dertil, fordi missionær Thorhallesen paa grund af den begyndte store «opvækkelse» ikke kunde undvære ham. Der var kun en indfødt kateket Josva, som var oplært og ansat af Fabricius's formand Myhlenphort.

Denne, der i sin tjenestetid siden 1761 havde døbt 134 voksne Grønlendere og været meget ivrig i at ophjælpe menighedens erhvervsøkonomi, modtog Fabricius ved hans komme og indsatte ham 5 søndag efter trinitatis. Derefter rejste han hjem og overlod sin eftermand arbejdet uden at der ved stedet fandtes skriftlige anvisninger eller optegnelser af nogen art. Myhlenphort havde ikke engang ført nogen ordentlig fortegnelse over menigheden eller efterladt sig nogen kirkebog. Fabricius maatte ved udspørgsel og efterforsken møjsommeligt sammenarbejde en saadan.

Af befolkningen havde han straks faaet et godt indtryk og skrev til kollegiet derom: «med den grønlandske nation finder jeg mig vel fornøiet og troer sikkert, om ieg forstod sproget, at kunne leve med fornøielse blandt dem». Han fik straks fuldtop at gøre. «Opvækkelsen» havde allerede før hans ankomst naaet Frederikshaab og der havde meldt sig 70 hedenske Grønlendere til daabsforberedelse, saa at det tegnede til «at meenigheden her vil voxe til et betydelig større antal».

Der fandtes ikke ved kolonien noget lokale at samle hverken menigheden eller katekumenerne i undtagen prestens lille stue eller de indfødtes huse. Myhlenphort havde gentagne gange udtalt ønske om «et forsamlingshuus», som han dog ikke vilde ha opført ved kolonien, men paa en stor ø i nærheden, hvor han havde faaet stedets døbte anbragt for at de ikke skulde «forderves» af kolonisternes slette omgang. Fabricius tog straks tanken op, men foreslog bygningen opført ved selve kolonien og som en kirke af fuldt træ. Det lykkedes ham ogsaa virkelig at gennemføre sagen, men først efter flere aars forløb og ikke helt saadan som han havde ønsket det. Kirken indviedes 30 august 1772. Den var yderst tarvelig, veggene var af tørv og sten med kun

enkelte stolper imellem, og koret alene var bordklædt indvendig. Kirken havde ikke noget loft, taget var meget stejlt og sparreverket gik ikke ud over murene, men hvilede paa disse, saa at vandet, naar det regnede og om vaaren i tøjbrudstiden, sivede ned ad væggene. «Indretningen var dog ret net», og kirken benyttedes i en aarrække som den var. —

Det kunde se helt betenkeligt ud at et saa stort arbejde som det, der frembød sig i den Frederikshaabske mission 1768, skulde overlades til en nybegynder. Men til alt held var Fabricius ualmindelig sprog-begavet og bragte det ved stadig omgang med Grønlanderne allerede i løbet af kort tid saa vidt, at han kunde gennemføre daabsundervisningen og døde 58 af katekumenerne.

Da hedningerne de følgende aar vedblev i stort tal at melde sig til undervisning og daab, og der stadig ingen europeisk medhjælper kunde skaffes, maatte Fabricius være paa færde baade tidlig og silde. Og da han indsaa, at det ikke gik an at holde alle disse mennesker samlet paa et sted, forandrede han hele den gængse arbejdsmetode. Han lærte sig til at ro i kajak og naaede heri en saadan færdighed, at han om sommeren kunde følge med befolkningen paa dens «omflakken» og befordre sig selv hurtig fra sted til sted. Om vinteren fik han Grønlanderne til at flytte ud til gode fangstpladser, saa at der kun boede ganske faa ved selve kolonien. Selv rejste han da fra plads til plads og opholdt sig lang tid ad gangen hos befolkningen, saaledes de sidste 3 vintre paa øen Iluilårssuk, hvor han underviste og senere døbte alle indvaanerne. Tomten af det hus, han her opførte sig «paa grønlandsk maade», vises endnu. Han uddannede ogsaa flere indfødte til kateketer for deres landsmænd og anbragte dem ude paa vinterpladserne. —

En ikke ubetydelig hindring for sit arbejde fandt Fabricius i den sideløbende herrnhutiske missionsvirksomhed. Herrnhuterne havde ingen station i hans distrikt, men «frugten af 2 forskellige missioner» kunde tydeligt spores, idet baade hedninger og kristne «alle tiider tale om disse brødres berømmelige gierninger og modsætte dem vores intet duende»; deres «fordeelagtige indretninger, smukke meubler og mangfoldige, endog for øret kildrende kirke-ceremonier» bevirker, at «man holder dem for de ægte, os for de u-ægte lærere». Han gaar endog saavidt at han siger, at han ved ikke bedre raad at give dette angaaende, end at den ene af missionerne maa ophøre «for at undgaae forargelse og Iesu Christi vor frelsers saa dyrebare navns bespottelse».

En anden hindring, han af og til fandt, var af indre art. Han siger, at hvis det kun gjaldt om «at faae nogle taliter qualiter lagt til meenheden», saa var det let nok «for en rulle tobak, en flint eller saadant» at vinde hvemsomhelst «naar det da ikke var af de allerbeste». Han

var derfor altid yderst forsigtig med at skride til daab, ja endog med antagelse af katekumener, saavidt dette i «opvækkelsens» sterke omsigriben lod sig gøre.

Hvorledes Fabricius tog sin missionærgerning, faar man allerbedst indtryk af gennem en ytring i indberetningen af 1770 til missionskollegiet. Her lukker han, der ellers altid synes med flid at vælge de mest nøgterne udtryk for sine tanker og stemninger af angst for at komme til at «give sig selv» formeget, ligesom med eengang op for sit indre og udbryder: «Mine naadigste herrer! De kan forsikre Dem om at skiøndt ieg vel ofte maae sukke under byrder, der ligge haardt paa mine eensomme, unge og svage skuldre, ieg dog aldrig giver tabt, thi min Gud opretter mine synkende hænder, og ieg formaaer alle ting udi ham, som gjør mig mægtig!» —

140 voksne hedninger naaede Fabricius at faa undervist og døbt i Frederikshaab i løbet af 5 aar foruden ca. 60 mindreaarige, af hvilke endel hørte til katekumenfamilierne. Men saa kunde han ikke mere. Strabadserne og ensomheden havde tat mere paa ham, end han selv havde kunnet merke. Han led af daarlige tænder som følge af den haarde kost, han ofte maatte nøjes med. Han havde et «sideding», som smertede meget og stadig forværredes. Og øjensygdом, der synes at ha ligget til familien, slog sig til. I 1772 maatte han søge om afløser neste aar. 2 juli 1773 kom skibet ind paa Frederikshaabs havn med — hans formand Myhlenphort ombord til hans afløsning. Til ham overgav han missionen og kom til København sidst i oktober maaned.

Fabricius mente om sig selv, naar ensomhedsfølelsen knugede ham i de mørke vinterdage i den lille hytte ved Iluilárssuk, at han havde «en naturlig ubeqvemhed til at arbeide iblant hedninger, som det fordres». At han har haft en god del af den «entusiasme», han selv senere ansaa for nødvendig hertil, turde dog være klart af det her fortalte. Provst Thorhallesen, der 1774 visiterede Frederikshaabs mission, udtaler følgende dom om hans virksomhed: «Ved mange private samtaler med Grønlænderne erfarede ieg, at Hr. *Fabricii* erindring var hos dem til velsignelse formedelst den fliid og retskafne Guds gierning, han havde forrettet i blant dem.» —

Efter sin hjemkomst søgte Fabricius vartpenge og blev foreløbig i København, beskæftiget med at ordne det righoldige stof, han havde samlet i Grønland. Foruden indgaaende sprogstudier, der resulterede i «adskilligt samlet til det grønlandske dictionaire» og til «en forbedring af den grønlandske grammatik», havde han stadig benyttet sin knap tilmaalte fritid til vidtløftige studier, undersøgelser og samlinger til Grønlands naturhistorie. Af det sidste blev straks noget trykt i O. F.

Müllers verk om ormene. Men nu modnedes hos ham, medens han søgte embede, en plan til et stort verk om Grønland, en omfattende beskrivelse, der kunde supplere Hans Egedes «Perlustration» og berigtige den herrnhutiske historieskriver Cranz's «Historie von Grönland», der var tendensiøs og fejlfuld. Han tænkte sig noget i retning af Leems beskrivelse af Finnmark og Strøms af Sunnmøre.

Imidlertid kaldtes han 1 dec. 1774 til sogneprest for Drangedal og Tørdal i Akershus stift. Her levede han i 5 aar, udenfor sin embedsvirksomhed beskeftiget med tilretteleggelsen af sit store Grønlandsverk, som dog ikke blev færdigt her — og aldrig blev det, fordi han senere fik andet at gøre. Derimod sendte han fra Drangedal til missionskollegiet i 1777 sin grønlandske ordbog, som nu var bleven færdig. Den blev dog ikke trykt foreløbig. Ligeledes fik han her gjort færdig sin berømte «Fauna Groenlandica», der udkom 1780 og egentlig er et afsnit af den paatenkte Grønlandsbeskrivelse.

Inden sin afrejse til Drangedal var Fabricius bleven gift. Hans brudhed *Anna Dorothea Ziege*. Hun var døbt 10 april 1754 i Ringsaker som datter af kaptajn ved dragonerne Sigvard Jørgen Ziege og hustru Sara Cathrine Braun, men havde mistet begge sine foreldre 1769 og opholdt sig hos sin moster kommandørinde Akeleye i København. 10 marts 1775 fik de tilladelse til at vies «i huset», og vielsen fandt sted i Holmens sogn vistnok 22 marts, hvorefter de nygifte straks drog til Norge.

Samme aar fik Fabricius besøg i Drangedal af sin ven, naturhistorikeren O. F. Müller, der blev aldeles betaget af egnens skønhed, men «beklagede hans smukke kone, som fra Kiøbenhavn var opkommen til en mørk og forfalden præstegaard». Dette blev dog meget snart afhjulpet, idet en ny hovedbygning — den samme som staar endnu — i 1776 blev opført «paa menighedens og sogneprestens bekostning».

Fabricius befandt sig iøvrigt ikke vel i Drangedal. Han savnede jevnbyrdig omgang. Saaledes udtalte han, at «Fauna Groenlandica» er udarbejdet «i en eensomhed, der ikke var meget behageligere end Grønlands ødemarker». Hertil bidrog ogsaa, at almuen var trættekær og at han udvikledes i en proces med to bønder, Halvor og Thor Jørgenssønner, om en skov- og markparcel. Sagen synes dog at være endt med et forlig.

Imidlertid er det forstaaeligt nok, at Fabricius efter en halv snes aars ophold i afsides fjeldegne kunde ønske at komme til et sted med en anden natur. Der var jo hellerikke i Drangedal adgang til biblioteker og den til hans studier fornødne literatur, som han ikke selv ejede, og hans midler til at skaffe sig den var meget begrænsede, da embedet var lille.

Han søgte derfor nyt embede og udnevntes 24 marts 1779 til sogneprest i Hobro købstad i Østjylland. Embedet var imidlertid mindre endnu af indteget end Drangedal, saa han fik grund til at fortryde forflyttelsen. I en ansøgning to aar senere ytrer han, at han her er kommen som af asken i ilden. Den eneste opmuntring, han havde i den korte tid han blev her, var at han 11 febr. 1780 blev medlem af det Kgl. Norske Videnskabers Selskab.

Efter indtregende ansøgning fik Fabricius da 3. okt. 1781 udnevneelse til Rise sognekald paa Ærø. Her var indtegeterne over dobbelt saa store som i Hobro, og han befandt sig saare vel i den smukke og frugtbare egn. Han havde nu større midler til at dyrke sine studier, hans videnskabelige ry steg, og 1782 blev han optat i «Die gesellschaft naturforschender freunde» i Berlin, af hvilket bl. a. presten Hans Strøm paa Eiker ogsaa var medlem.

Det var Fabricius's ønske at blive i Rise til sin død. Men da vajsenshuskaldet i København blev ledigt i oktober 1782, gik direktionen alle ansøgerne forbi og tilbød ham embedet, da man lunge havde været betenkt paa at faa ham til hovedstaden «i hensigt til den nytte, man kunde vente sig» af ham ved den grønlandske mission, og man tilsagde ham 500 rd. i fast løn foruden fribolig og brendselsdeputat.

Fabricius gik ind herpaa, men betingede sig et tilleg af Rise kald — hvorefter han fik embedet og der paalagdes hans eftermand at udrede 200 rd. aarlig til ham, saalenge Paul Egede levede; efter dennes død skulde det bortfalde og Fabricius i stedet oppebære hans honorar 300 rd. aarlig.

Ved vajsenshuset virkede Fabricius i 6 aar. Her udarbejdede han «Bidrag til bibel-kundskab ved oplysende anmærkninger over vigtige og vanskelige steder i den hellige skrift», der udkom i tvangfri hefter og udgør to tykke bind, afsluttet 1787, og da Chr. Bastholm 1785 udgav sit skrift: «Forsøg til en forbedret plan i den udvortes Guds-tjeneste», og deraf rejste sig den saakaldte «liturgifejde», gav han ogsaa bidrag hertil i et anonymt modskrift mod Bastholm, hvori han kalder sig «en erfaren geistlig mand» og som var af ikke ringe virkning. —

Medens han var ved vajsenshuset døde hans hustru 23 juli 1785, og allerede aaret efter giftede han sig igen med *Anne Gunilde Heineth*, døbt 16 maj 1762 i Tranekær paa Langeland som datter af forpagter Hans Ditlev Heineth og hustru Frederikke Hansen.

Og endelig 10 juli 1789 forflyttedes Fabricius til sit sidste embede, Vor Frelser's kirke paa Christianshavn. Her blev han til sin død, efterhaanden benaadet med en række udmerkelse; 1803 blev han professor theologiæ og fik et aarligt tillæg paa 200 rd. af missionskassen, 1815 blev han ridder af Dannebrog, og endelig ved sit 50-aars preste-

jubilæum 1818 blev han titulær biskop og fik tildelt æresdiplom som dr. theologiæ.

Fra Paul Egedes død 1789 var han lektor i grønlandsk paa «det grønlandske seminarium» og missionskollegiets konsulent i grønlandske missonssager. Blandt hans mange grønlandske arbejder er «Forsøg til en forbedret grønlandsk grammatik» 1791, og «Den grønlandske ordbog, forbedret og forøget» 1804, de betydeligste. Ogsaa besørgede han en ny udgave — rettere en ny oversættelse — af det nye testamente. Den udkom 1794, men hele oplaget gik tilgrunde ved vajsenshusets brand 1795 og arbejdet maatte gøres helt om igen; den nye udgave kom 1799.

Desuden har han offentliggjort en lang række arbejder om Grønland og Grønlenderne, zoologiske, etnografiske og antropologiske, alt sammen led af den paatenkte men aldrig fuldførte Grønlandsbeskrivelse, men de findes gemt rundt omkring i videnskabelige og andre tidsskrifter og er aldrig samlet. Derimod er en del af hans «Fauna Groenlandica», der er skrevet paa latin, 1929 udgit i dansk oversættelse ved O. Helms, nemlig indledning og afsnittene om pattedyr og fugle. Og i 100-aaret efter hans død blev af «kommissionen til Grønlands geografiske og geologiske undersøgelse» udgit et mindeskrift om ham ved Bjørn Kornerup, Schultz-Lorentzen og Ad. S. Jensen, hvoraf endel oplysninger til denne biografi er tat. —

Fabricius døde — endnu i fuldt arbejde, forsaavidt som han til det sidste var beskeftiget med grønlandsk korrekturlæsning — den 20 maj 1822 og begravedes under store æresbevisninger 28 maj. Hans hustru overlevede ham i 12 aar og døde 29 april 1834. Hun begravedes 6 maj ved mandens side paa Vor Frelzers kirkegaard, hvor et sandstensmonument op ad kirkemuren endnu viser deres grav. Hans mange børn — 15 i alt — har ført hans slegt videre til nutiden, ogsaa i Norge.

JOHAN SECHMANN FLEISCHER

Proviantforvalter.

Johan Sechmann Fleischer er født den 15de september 1702 paa herregaarden Dragsholm i det nordvestlige Sjælland som søn af kaptajn i hæren Herman Reinholdt Fleischer og 1ste hustru Magdale (Mechtele) Anna Marie Sechmann.

Da drengen var 3 aar gammel, døde moren ved en tvillingfødsel, og de 5 børn, der var i egteskabet, kom til Brønshøj ved København, hvor sognepresten, Niels Hansen Glumsøe (d. 1736), levede i andet egteskab med deres faster Anna Margrethe Fleischer (død 1722), af hvem de opdroges.

Faren giftede sig senere paany med Nille Winecke (1682—1770), datter af kgl. møntmester Christian Winecke og Anna Marie Jürgens. I dette egteskab var der een søn.

Kaptajn Fleischer blev dødelig saaret og taget til fange i slaget ved Gadebusch 20 decbr. 1712 og døde kort efter af sine saar. Hustruen, der med sin søn havde været med i lejren, blev frigitt af de svenske og geleidet til Danmark, hvor hun slog sig ned i København; 30/1 1715 søgte hun understøttelse til børnenes opdragelse og fik kongeligt løfte om deres anbringelse. Børnene af første egteskab var efter farens død bleven fordelt mellem slegt og paarørende paa begge foreldres side. Johan Sechmann blev tat i huset hos sin morfar.

Da han var 12 aar gammel, fik han optagelse paa søkadetakademiet, og da morfaren boede paa landet, kom han nu i huset hos dennes bror, statsraad Baltzer Sechmann i København. Paa akademiet lærte han navigation, engelsk og fegtning samt 2 gange om ugen religion. 1717 kom han som kadet ombord paa orlogsskibet «Sophie Hedevig» under kommandør Knoph og deltog i et krydstogt i Østersøen sammen med den engelske flaade. 1718 opfordrede hans skolekammerat og ven Jesper Reichardt (f. 1704 i Skien, d. 1752 i Trankebar som kommandørkaptajn), der skulde ha orlov til at gaa som 4de styrmand med et

koffardiskib til Ostindien, ham til at la sig hverve hertil som højbaadsmand, da han i tilfælde af dødsfald vilde kunne avancere til styrmand. Fleischer besluttede sig dertil, men da han havde forsømt at tale med sin grandonkel derom, og denne fik at vide, hvad han havde i sinde, blev han meget vred, slettede hans navn paa skibslisten og skældte ham huden fuld — «vilde sikkert have pryglet mig, hvis ikke jeg havde været cadet».

Senere samme aar traadte Fleischer ved en mønstring frem for kongen og bad om at maatte komme over i landetaten, hvor hans forfedre havde tjent. Kongen sagde ja, da han hørte, hvem han var, og vilde anbringe ham hos chefen for landkadetterne, men Fleischer bad om straks at maatte komme med tropperne til Norge. Han blev ogsaa antat ved et «geworbent» regiment, hvis chef, oberst Scheel, havde kendt hans far godt. Han kom nu til Moss og derfra til Blaker: «om dagen levede vi her som herremænd, men om natten maatte vi have forposterne mod fienden». Her var han med i en lille bataille, hvor han ved en kanons sprengning mistede hørselen paa højre øre.

Efter Carl XII's død kom Fleischer med sit regiment til at ligge i garnisonen «ved den skønne bergfæstning Kongsvinger». Herfra marcherede de i juni 1719 til Christiania, hvor kongen og kronprinsen var. Her blev armeen fordelt og Fleischers regiment blev lagt i garnison i Marstrand, «som Tordenskiold havde taget».

Efter vaabenstilstanden beordredes regimentet til Rendsborg, hvortil rejsen gik over Frederikshavn, hvorfra de marcherede ned gennem Jylland. I oktober 1719 blev han af grandonklen kaldt til København, hvor han foreløbig kom paa kadetskolen for hæren. I maj 1720 gik han med sergeants gage ind i «det oldenborgske regiment», der kommanderedes af oberst, grev Wedel Jarlsberg, for der at «gøre adjutants tjeneste». Regimentet stationeredes i Helsingør, og her kunde Fleischer som adjutant «have 6, 12, undertiden 18 skilling daglig i sportler».

1724 forfremmedes han til surnumerær sekondløjtnant. Som saadan fik han aaret efter at vide af sin bror Philip, der «stoed som under officier», at han selv var bragt i forslag som virkelig løjtnant ved et regiment i Norge. Han rejste da ind til København, opsøgte sin mors fetter, kancelliforvalter Sechmann, og sa til ham, at dette paa-tenkte avancement var en uret mot broren Philip, der var eldre end han. Kancelliforvalteren sørgede da for, at Philip fik udnevnelsen.

Grandonklen var død 1722, men nu tog hans mors fetter, den ovennevnte kancelliforvalter samt assessor i højesteret Diderik Sechmann, sig varmt af den unge mand. De søgte at overtale ham til at forlade militærvæsenet, da der nu i fredstid ingen fremtid laa heri af mangel paa avancementsmuligheder. Han lod sig tilsidst overtale, tog afsked

1726 og fik da ansettelse paa assessor Sechmanns kontor samtidig med at han af denne manudceredes 2 timer daglig «i det juridiske». Uden forsøgte den unge mand sig som handelsmand — med salt og ostindiske varer — men uden held. Tilsidst tabte han modet og forlangte af onklerne, at de skulde skaffe ham «et civil embede». Hertil vilde de imidlertid foreløbig ikke gaa med: han var for ung endnu «og for vild». Dette «fortrød» ham meget!

Men saa skete der noget, som ændrede hans planer og hans livsbane. 9 maj 1728 kom han i selskab med sin ven fra kadetskolen, løjtnant Jesper Reichardt, som nu skulde til Grønland med et af de skibe, kong Frederik det aar sendte derop. I samme selskab var ogsaa missionær Ole Lange og kaptajn Landorph, der ligeledes skulde til Grønland; ogsaa disse hørte til Fleischers «besynderlige venner». De fortalte ham, at proviantforvalterposten i Grønland endnu var ubesat, da ingen vilde ha den, fordi skibene skulde vende tilbage til Danmark, saasnt de var udlossede, og al provianten oplegges «paa marken», indtil de fornødne huse kunde blive rejst, og der saaledes var stor risiko forbundet med at ha ansvaret for den. Vennerne opfordrede nu paa det ivrigste Fleischer til at søge denne post. Det skaffede ham en søvnløs nat, men neste morgen havde han tat sin beslutning. Først gik han til sine morbrødre og fortalte dem sin hensigt. De spurgte, om han var gal! Derefter gik han til marchal Gram, der var hans «patron», og bad ham skaffe sig kongen i tale. Paa marchallens spørgsmaal, om det var med sine slegtninges samtykke, han havde bestemt sig til Grønland, svarede han: «nej, de ere alle imod, men jeg maae distingvere mig, ifald jeg ved det civile vil forfremmes». Gram gik da ind paa at skaffe ham audiens. Kl. 12 kom han ind til kongen, overrakte ham sin ansøgning og sagde: «skibene, som skal til Grønland, ere sejlfaerdige, men have ingen proviants-forvalter, hvilket embede jeg aller underdanigst søger!» Da kongen hørte, hvem han var søn af, tilsagde han ham straks embedet. Men ogsaa alle hans øvrige slegtninge var forfærdede over hans beslutning og vilde ikke se ham, da han kom for at sige dem farvel. —

11 maj 1728 gik Fleischer ombord paa fregatten «Morianen», som dagen efter lettede anker og efter en lykkelig rejse kom udenfor «Haabets colonie» 23 juni; da ingen ombord kendte farvandet, maatte de sende en slup ind først for at faa lods.

14 juli gik «Morianen» atter under sejl og begav sig ind i «Baals Revier» til den for den nye koloni udsete plads, hvor det kastede anker i den en halv mil borteliggende skibshavn. Kort efter kom atter et skib hertil med proviant. Skibsladningerne blev opløst paa marken

«indtil huuse kunde blive opbyggede, og disse skulde først bygges til folket» : de nye kolonister og soldaterne. Men da adskillige af varerne, saasom krudt, vin o. l., ikke kunde blive liggende saa længe i det fri, besluttede koloniraadet at la det sidst ankomne skib blive liggende i havnen vinteren over for at benytte det til oplagsrum, medens dets mandskab sendtes hjem med de andre skibe.

Alle de nyankomne kolonister, handelsbetjente, officerer og soldater maatte kampere i telte til langt hen paa høsten, det varede saa længe inden husene kom under tag og blev beboelige, at marken var sne-dækket og teltene, hvori de alle boede, «nedsneede». Da man saa omsider kunde flytte i hus, var der ikke brendsel nok til at faa de nybyggede og fugtige husrum tørret.

I december var Fleischer og hans ven løjtnant Reichardt med Hans Egede en tur nogle mil inde i «Baals Revier» for at besøge de derboende Grønlandere. Her oplevede de det mærkværdige, at en af kvinderne ved stedet kom ned til stranden, da de steg i land, omfavnede dem og løb rundt om dem nogle gange. Det viste sig senere at være af overtroiske hensyn. Hendes mand havde aaret før «attaquered» en af sine landsmænd, som han havde et mellemværende med, ved at kæntre hans kajak, da de engang var ude paa søen, og det var kun ved at folk kom til at den angrebne reddedes. Da han beklagede sig over dette til Hans Egede, sagde denne, at den skyldige nok vilde blive straffet for sin ondskab. Nu vilde da hans kone afværge dette ved at «forhekse» Egede og hans landsmænd ved sin adfærd, «thi de have den superstition, at naar fremmede skibe eller folk kommer der til landet, da plejer de at roe dennem nogle gange omkring med deres baade, menende dermed at betage de fremmede moed og hierte at tilføjje dem noget ondt».

Det blev en uhyggelig vinter, Fleischer tilbragte ved Godthaab. Der udbrød en sand epidemi af skørbug mellem de tæt sammenpakkede mennesker, og særlig efter nytaar blev det slemt, saa at «næsten den halve commendo af soldater og matroser døde». Tilsidst var det ikke muligt at faa de døde begravet, fordi der ikke var friskt mandskab nok dertil, og ligene kom først i jorden i april maaned. —

I maj 1729 skulde der afsendes en ekspedition nordpaa for at genoprette en koloni paa Nepisene i Holsteinsborgfjorden. Guvernøren og endel andre drog derop i baade indenskærs. Fleischer derimod tilbød — i tillid til at han som søkadet havde lært navigation — at føre det overvintrede skib derop mod at være fritat for at aflegge regnskab som skipper for skibet og dets inventarier, hvilket raadet gav ham forsikring om¹. Han fik da skibet gjort sejlklart, indtog lasten og drog

¹ Ikke desto mindre maatte han gøre det, da han kom tilbage til København.

afsted otte dage efter de andre. Efter 3 døgn's sejlads kom de heldigt til Nepisene, hvor han fik opført et provianthus til lasten nærved stranden.

Om vinteren maatte Fleischer sammen med alle de øvrige overordnede betjente gaa i «vildmandskonebaade» og hjælpe med ved hvalfangsten ved at bugsere byttet til land, da mandskabet var for faatalligt til at magte det. Det blev derfor hellerikke til stort med fangsten, de skød kun to hvaler, uagtet der vrimlede af dem i fjorden, og den ene af dem gik oven i købet tilbunds for dem, da de ikke var mandsterke nok til at bjerge den til land.

Fleischer anla en liden have ved Nepisene og gjorde forsøg med at saa endel forskelligt frø, han havde faaet tilsendt fra Bergen, men det lykkedes kun at drive reddiker frem. Ligeledes forsøgte han at opløje et stykke land og saa byg deri, men det blev kun til straa, til gengæld naaede dette over mandshøjde. —

I sommeren 1730 kom der ingen skibe fra fedrelandet til Nepisene, derimod anløb en mængde fremmede hvalfangere havnen. En skønne dag kom der kajakekspres fra Godthaab med underretning fra Hans Egede om, at hvalfangermandskabet ifølge kongelig ordre skulde hjemgaa tillige med soldaterne, officererne og flere af betjentene, deriblandt Fleischer, der skulde aflevere sine beholdninger til bogholderen. Der var imidlertid intet skib, de kunde hjemgaa med, hvorfor de foreløbig maatte blive, men Fleischer afleverede alligevel alt, hvad han havde under ansvar, fra nytaar 1731. Hans Egede havde spurgt, hvor meget proviant de behøvede, da han saa vilde drage omsorg for at faa det bragt dertil efterhaanden ved Grønlendere fra Godthaab. Men Fleischer fandt efter beregning, at naar mandskabet i de syv vintermaaned, da der ikke arbejdedes videre, nøjedes med to maaltider daglig, var der proviant nok til neste aar. Dette bifaldtes af raadet, saa de ikke behøvede noget tilsendt.

Sidst i maj samme aar deltog Fleischer i et togt, «paa handling med de vilde», sammen med assistenten Jens Hiort, fire rorkarle og en «junge eller dreng». Det blev en bemærkelsesværdig rejse. Turen gik først til Diskobugt, hvor Fleischer fandt landet meget smukt. Da de var færdige med «handlingen», vilde de legge hjemvejen over — Nordpolen! Men da de var naaet 20 mil frem mod nord, kunde de ikke forcere isen og maatte derfor vende om. Paa tilbagerejsen kom de i beset i isen og fik baaden knust, saa at de maatte redde sig op paa en stor isskodse. De havde kun proviant endnu til to dage, da de havde beregnet inden denne tid at være tilbage i Nepisene. Af frygt for hungersnød foreslog da en af rorkarlene, at «jungen» skulde drebes for at tjene til føde for de andre. Fleischer lod som om han gik ind

paa tanken, men foreslog, at der skulde trekkes lod mellem dem alle, da de alle var paa lige vilkaar. Dette bifaldtes og Fleischer trak da ud af sit tørklæde 7 traade, af hvilke han gjorde een kortere end de andre. Drengen, som trak først, fik en lang traad og blev meget glad, men den rorkarl, der havde foreslaaet drengens død, trak den korte traad «og blev ganske forskrækket».

Dagen efter fik de et skib i sigte, hejste en skjorte op paa en baads-hage som nødsignal og var saa heldige at tiltrekke sig opmærksomhed. Det var en hollandsk hvalfanger, som straks tog dem alle ombord. Fleischer og assistenten kom ned i kahytten og blev budt paa spegepølse. Dette erklærede Fleischer ikke at kunne spise, fra barn af havde han haft modbydelighed derfor. Skipperen tvang ham imidlertid til at tage nogle mundfulde, og da han kastede det op, tvang han ham til at drikke brendevin og spise paany. Dette viste sig at være en probat kur, thi da det havde gentaget sig 3—4 gange, beholdt han pølsen i sig og havde i sit senere liv aldrig mere vanskeligt ved at spise pølse. —

I begyndelsen af juni 1731 kom skibet «Morianen», som Fleischer i sin tid var rejst op med, til Nepisene, medbringende kongelig ordre til at alle skulde hjemgaa. Hans Egede var fulgt med fra Godthaab, som skibet havde anløbet, for at konferere med de derværende betjente om hvad der nu var at gøre. Han erklærede «ikke at ville forlade de omvendte hedninger». Fleischers beretning om ordningen af Egedes forbliven afviger ikke saa lidt fra de ellers gængse. Ifølge den blev den mulig ved at betjentene paa Nepisene — der «syntes ei for Gud at kunde forsvare at lade ham med kone og 4 børn allene tilbage» — blev enige om at lade Egede beholde 8 matroser i haab om kongens billigelse, samt endvidere ved hjemkomsten at deponere deres tilgodehavende gage «for 3 til 4 aar» indtil endelig resolution i sagen forelaa. Saafremt der da ikke neste aar blev oprettet et nyt handelskompagni, skulde de for de deponerede midler fragte et skib til at hente Egede og hans familie. Denne beslutning, siger Fleischer, blev «forfattet i en ordentlig act, som af os alle blev underskrevet og forseiglet».

Derefter lastede de skibet og begav sig paa hjemrejsen. Da de var kommen ud i Atlanterhavet, fik de heftige storme og blev drevet over under Skotlands kyst, hvor de kastedes om «iblandt holmer og skiær» og hvert øjeblik «ventede at forlise med skib, folk og alt». De kunde se folk inde paa land, og kaptajnen lod skyde nødskud, men «ingen dristede sig formedelst stormens heftighed at komme ud til os». Efter et helt døgn's bestandig fare lagde stormen sig og det lykkedes dem at slippe lykkelig ud i rum sø igen. Derfra havde de en heldig rejse og kom til København i begyndelsen af september. «Vi grønlandske be-tientere, geistlige, militaire og civile, gik strax op til kongen og ved

vores aller underdanigste forestilling overleverede tillige den af os i Grønland til Hr. Egedes frelse oprettede contract. Kongen ynkedes over os. En placat blev publiceret for at opmuntre kjøbmændene til at oprette et grønlandsk handels-compagnie, som strax blev sadt i stand. Saaledes blev Hr. Egede med familie, som vi havde efterladt i Grønland, ræddet, og vi friegiorte fra vores forpligtelse.» —

Fleischer siger, at «alle betientere, som i aaret 1728 bleve antagne at gaae til Grønland, havde erhholdet det kongelige løvte, at de efter 6 aar skulde blive afløste, men beholde deres fulde gage ved hiemkomsten, indtil de til kongelige embeder bleve befordrede». Ganske vist var disse herrer ikke bleven 6 aar i Grønland, men skylden var ikke deres, idet de alle blev hjemkaldt, saa man skulde dog tro, at det kongelige løfte have staaet ved magt alligevel. Imidlertid: «samme dag, som vi i aaret 1731 i september kom til Kiøbenhavn, blev vores gage ophævet».

Fleischer stod saaledes uden «employ» og saa sig derfor om alle vegne efter et saadant. 1732 laa der skibe sejlklar til at bringe kong Christian VI til Norge. Han søgte da ansettelse her og blev ogsaa beskikket til kontrollør paa det skib, kongen skulde med — men det blev ingen rejse af den gang, og efter nogle ugers forløb var han atter «brødløs».

Nu gik han til rentekammeret og udbad sig «recommendation» til at søge befordring. Der blev først svaret ham, at dette ikke lod sig gøre, før der var givet antegnelser og faldet decision i hans grønlandske regnskaber, men han gjorde gældende, at dette jo sikkert vilde trekke ud i flere aar — hvori han fik ret, thi han fik først kvittering for regnskaberne 1 dec. 1740! — saa at han altsaa vilde komme til at gaa lence ledig. Dette bøjede rentekammeret sig for og gav ham en anbefaling. Han søgte nu fogedembedet over Sunnhordland og Hardanger, men fik det ikke. Ikke lence efter blev sorenskriveriet for Hardanger, Voss og Lysekloster ledigt. Fleischer søgte det og blev indstillet til embedet. Umiddelbart efter blev det fra en konkurrents side gjort forsøg paa at faa embedet delt i to, men Fleischer erklærede hertil, at i saa fald maatte han trekke sig tilbage, da han ikke kunde leve af den halve indtegt.

Kongen erklærede imidlertid, at embedet ubeskaaret skulde tilfalde «vor forrige proviant-forvalter udi Grønland Fleischer», og 20 marts 1733 modtog denne da kgl. bestalling som sorenskriver over Hardanger, Voss og Lysekloster. Sidst i april var han allerede i Bergen og meldte sig hos stiftamtmanden. Under opholdet her lod han lave protokoller til embedets førelse og fik dem autoriseret. Dette viste sig at være en

meget betimelig foranstaltning, thi han fandt embedet i den sørgeligste forfatning. Da han kom til Voss for at overtage det af vikaren, som opholdt sig der, erklærede denne, at han hverken havde protokoller eller papirer af nogen art, det havde ikke været brugt hidtil: «kort, jeg haver ingen ting at aflevere — distrikterne ligge der, De maae selv gjøre Dem et embede!» Fleischer indberettede dette til kancelliet og bad sig fritaget for ansvar heri.

Efter i juni maaned at ha været i Bergen for at gøre opvartning hos kongen, der kom paa gennemrejse fra Trondheim, tog han fat paa at bringe orden i sit embede. Til at begynde med havde han mange fortredeligheder, idet «geistlige, militaire og proprietairer ville blande sig i mine embeds-forretninger». Det gav ham nok at bestille at vise alt sligt tilbage. Men «da jeg havde sadt embedet i den stand, det burde være, fik jeg fred og roelighed, og mine forfølgere bleve mine venner».

I august 1735 rejste Fleischer til Bergen for at holde bryllup med sin trolovede *Catharina Geelmuyden*, f. 11 juni 1705 i Bergen som datter af stadshauptmand, kancelliraad Knud Geelmuyden og hustru Anne Beate Storch. De viedes 9 september. Medens han opholdt sig her, fik han fra København meddelelse om, at han var udnevnt til birkedommer i Ballerup birk og assessor i hofretten i København. Han havde ikke søgt dette embede. Det var onklerne i København, som havde udvirket hans udnevnelse dertil for at faa ham tilbage til Danmark. Han selv var maaske ikke utilbøjelig til at ta imod udnevnelsen, men hans kæreste og hendes mor «bleve meget bedrøvede», hvorfor han «for at stille dem tilfreds» ansøgte om tilladelse til at forblive i sit nu havende embede med den motivering, at han nu var «etableret» i dette og skulde giftes; hvis han nu skulde bytte embede, maatte han sælge alt, hvad han havde anskaffet, og paany sette bo, hvorved han vilde komme i stor gæld. Autoriteterne bøjede sig for hans argumenter og fritog ham for embedet i Danmark, og som tegn paa kongens vedvarende naade udnevntes han 14 okt. 1735 til virkelig kancelliraad. —

Som sorenskriver boede han paa gaarden Hesthamar i Kinsarvik og her fødtes hans 11 børn. Af disse blev 9 voksne, 6 sønner og 3 døtre. To døtre døde som smaa. To af sønnerne blev embedsmænd i Danmark, nemlig *Fred. Didr. Sechmann Fleischer* (død 1819), assessor i hof- og stadsretten i København, og *Gerhard Wilhelm Geelmuyden Fleischer* (død 1784), byfoged i Vejle og kancelliraad. De andre blev i Norge. Den eldste, *Herman Reinhold Fleischer* (død 1824), var proprietær til Lekve gaard paa Voss; *Philip Fleischer* døde 1807 som sogneprest til Bergens Nykirke, *Knud Geelmuyden Fleischer* døde 1820 som

stiftsprovst i Bergen, og *Michael Fleischer* døde 1814 som fhv. sorenskriver i Indre Sogn. Sønner af alle tre sidstnevnte fik ansettelse i Grønland. Døtrene blev alle gift, *Anna Beate* med stiftsprovst, dr. Mossin i Bergen, *Mægtele Catharina* med sogneprest Paludan, Stord, og *Karen Catharina* med bergraad Henrik Blichfeldt. —

Fleischer var en særdeles dygtig og virksom mand i hele sin færd. Han førte sit embede med stor myndighed og med megen orden og akkuratesse. Han forstod ogsaa at gøre det indbringende uden paa nogen maade at benytte sig af uhæderlige midler. Af alle de domme, han i sin 43-aarige virksomhed som sorenskriver fældede, blev kun to underkendt af højesteret, og — siger han — «vare disse 2de sagers rette grund og sammenhæng rigtigheden af advocaterne blevne oplyste og forestillede, tror jeg endnu, at disse og vare blevne confirmerede».

Sit jordbrug forstod han ligeledes at gøre indbringende, og klog og fremsynet som han var, benyttede han sig af de lejligheder, der gaves, til at tilkøbe sig jordegods og andre ejendomme, saa at han efter dattidens forhold blev en meget velstaaende mand. Hans bo opgjordes til mere end 20 000 rd.

Af temperament var han kolerisk og opfarende, men besad stort herredømme over sig selv og vidste hurtig at betvinge sig. Han var tillige en højtdannet og kultiveret mand med mange interesser og charmerende egenskaber. Skønt frygtet for sin strengt retfærdige embedsførelse var han derfor agtet og afholdt i vide kredse. —

Da en af sønnerne skulde til universitetet, søgte Fleischer om, at den norske ungdom, som vilde paa lange rejser, forundte frihed til at antages til konfirmation, uanset om 14-aars alderen ikke var naaet, maatte udstrekkes til at gælde ogsaa den norske studerende ungdom «i deres saligheds sag, da man ofte paa det farvand til Kiøbenhafns academie hører beklagelige tilldrageligheder», og hans søn «som i høst skulde have været til academiet, i den henseende nu vegrer sig derfor, siden han ey forinden af mangel paa alder til communion kand antages». — Resolutionen gik imidlertid ud paa, at det skulde «forblive ved forordningen». —

1775 tog Fleischer afsked fra sit embede. Den egentlige grund her til var, at man havde taget distriktet Evanger fra hans jurisdiktion og lagt det til Nordhordland og i stedet git ham et fjernt og vanskelig tilgængeligt distrikt, hvis beboere var meget mindre velstaaende end Evanger distrikts. At dette var sket mod hans vidende og uden saa meget som at spørge ham, der dog var saa gammel og veltjent embedsmænd, harmede ham dybt.

Selv omtaler han ikke dette, men siger kun: «1775 oplod jeg mit sorenskriver-embede for herr Søren Schielderup». Det skete dog ikke

uden betingelser. Schielderup var sorenskriver over Indre Sogn, og nu blev dette overladt til Fleischers søn Michael. Med udgangen af september afstod han embedet, med hvis aflevering stiftamtmanden var saa «fornøyet», idet alt fandtes i den nøjagtigste og bedste orden, at han indberettede det til kongen, som 14 maj 1777 udnevnte Fleischer til etatsraad. —

Sit otium tilbragte Fleischer paa sin ejendomsgaard Grovandal i Voss. Her skrev han sine livserindringer, bestemt for hans nærmeste slegt og besørget trykt af sønnen i København 1788 i et meget ringe antal eksemplarer, af hvilke nu kun et par stykker eksisterer. Livskildringen slutter med disse ord: «Dette har jeg opsat og skrevet i mit 85de aar, som fyldes næstkommende 15 sept., paa hvilken dag jeg er født 1702, paa min ejendomsgaard Grovandal, beliggende i Vos præstegjeld, Bergens stift i Norge, den 30 juni 1787.»

Han var nu enkemand, idet hans hustru var død 17 august 1774. Provst Niels Hertzberg i Kinsarvik traf ham i sine unge dage i hans 84de aar i et selskab hos svigersønnen stiftsprovst Mossin i Bergen. Han skildrer sit indtryk af ham med disse ord: «Han var endnu rask og væver, og manddoms ild og fyrighed syntes end at gennemstrømme hans inderste; jeg hørte ham, som nu besværligen kunde høre, dog med skarp stemme forsikre: jeg lever til jeg bliver 120 aar!»

I sin høje alder samlede han sine børn og svigerbørn — som da alle endnu levede undtagen den yngste datter og hendes mand — samt alle sine børnebørn til en familiefest paa Grovandal. Det var ham en meget stor glæde at ha dem alle om sig, selv de i Danmark boende var med. Han kunde i de dage, festen stod paa, være saa begejstret og henrevet, at han nesten intet kunde nyde, men gik fra den ene til den anden, omfavnede og velsignede dem alle og bestandig gentog: Lovet være Gud!

Nogle aar efter døde han den 28de februar 1789. —

HENRIC CHRISTOPHER GLAHN

Missionær.

Henric Christopher Glahn er født den 16de december 1738 i Alling prestegaard i Aarhus stift som søn af sogneprest, senere provst Adam Wilhadts Henriksen Glahn (1707—80) og første hustru Inger Christina Weffling (1710—50).

Fra sit 4de til 5te aar opholdt han sig paa grund af børnesygdom i København hos sin farfar, der var ansat i det kongelige køkken og tysk af fødsel, hvorfor drengen her lærte at tale tysk. Da han kom tilbage til sit hjem, blev han undervist først af faren og derefter af huslærere sammen med nogen andre drenge, som foreldrene optog i deres hus for at bøde paa kaldets ringe indkomster. Da moren døde og der var mange børn, tog farfaren den 12-aarige dreng til sig og lod ham privat undervise, indtil han ved sin kones død solgte sit bo og drog til sønnen i Alling prestegaard for at tilbringe sine sidste dage der. Drengen kom da i huset hos sin morbror, købmand Chr. Weffling i København, hvor hans undervisning fortsattes ved theologisk kandidat Peder Gutfeldt, der dimitterede ham til universitetet, hvor han tog «examen artium» 1755, kun 16½ aar gammel.

Paa dette tidspunkt var hans interesse for Grønland allerede forlængst vakt. Hos morbroren havde han delt kammer med dennes søn, der blev student 1752 og derefter en tid tænkte paa at gaa til Grønland som missionær, hvilket han ofte talte om til den unge fetter, hvem han ligeledes laante Egedernes skrifter. Dette opvakte hos den 14-aarige dreng en sterk lyst til «at komme til et saa herligt land, hvor man kunde faae saa meget nyt at see». Han var derfor neppe bleven student, før han straks gik op til Paul Egede for at spørge, om han kunde komme til Grønland. Han blev venligt modtaget, men fik anmodning om at komme igen, naar han blev noget eldre.

Han vendte da tilbage til sin fars hus og opholdt sig hjemme til den følgende sommer, da han igen rejste til København og tog «anden

examen» og baccalaur-graden. Ved denne lejlighed var han atter hos Paul Egede med samme spørgsmaal som forrige gang og fik igen samme svar. Han vendte derfor paany tilbage til Alling, hvor han læste med to smaa halvbrødre samtidig med at faren underviste ham i theologi, især «i det grædske, hvori han besad en stor styrke».

Efter halvandet aars tids forløb drog Glahn nu paany til København for at tage fat paa theologien. Ogsaa denne gang meldte han sig straks hos professor Egede, men «fik aldrig noget vist svar, hvorfor, da jeg et aars tid idelig havde overløbet professoren, blev jeg tilsidst kied deraf og slog nu Grønland af tankerne».

Iøvrigt gik det ham godt i København, idet professor Peder Holm, der havde været hans fars lærer, tog sig af ham og skaffede ham «sted paa klosteret og siden paa regentzen», saa at hans fremtid ved universitetet syntes sikret.

Men nu blev skuffelsen med Grønland ham for sterk. Efter al sandsynlighed har den været aarsagen til en aldrig fuldt opklaret epoke i Glahns ungdomsaar. Hans lyst til eventyret maatte ha luft, og da vejen til at opleve det i Grønland syntes lukket, lod han sig vistnok hverve som gemen rytter i den hær, som ifølge forbunds-traktat mellem Frankrig og Danmark-Norge i nogle aar under syvaarskrigen var stationeret i Holsten. Hentydninger i endnu bevarede breve til hans børn og traditioner i familien gør denne antagelse nesten sikker, ligesom hans efter datiden lange studietid med dens kun middelmaadige afslutning faar sin naturlige forklaring derved. Hans drøm har været at «svinge sig op» til officer, men da krigen, som skulde muliggøre dette, udeblev og eventyret med den, vendte han snart tilbage til København, hvor han nu, om han vilde studere videre, selv har maattet skaffe sig midler dertil ved informationer o. l., da han selvfølgelig har mistet regensstipendiet ved sin egenmegtige færd.

Imidlertid havde hans lyst til Grønland aldrig været udslukket, og nu undergik den en modnende forandring. Før var det «eventyret», der drog ham, nu opstod der et alvorligt ønske hos ham om «at tiene Gud i dette haarde land». Men han havde aldrig talt til andre derom end professor Egede, og hos ham ansaa han naturligvis enhver udvej for lukket efter sin mislykkede echappade.

Da fik et tilfælde ham til at aabenbare sit forset og dets lange historie for sin ovennevnte morbror og dennes hustru, og disse to kærelike mennesker tog straks sagen i deres haand og fik ved vajsenshusprovsten udvirket, at Paul Egede — der havde opgit ham, fordi han i lang tid intet havde hørt til ham og «ikke havde kunnet faae nogen efterretning om min opførsel» — anbefalede ham til missions-

kollegiet og indstillede ham til første ledige alumnusplads paa «det grønlandske seminarium». Det varede dog endnu nogen tid, før han kom ind paa dette, idet Jørgen Sverdrup, der baade var eldre og «blev stærkt recommenderet», maatte gaa forud for han. Først nu fortalte han i et brev sin far om sin hensigt og bad om tilladelse. Det gik, som han havde ventet; faren misbilligede hans forset og vilde paa ingen maade understøtte det, men «hvad tilladelsen angik, saa overlod han sagen allene til Gud og til mig, holdende for, at naar jeg havde saa megen lyst, burde han heller ikke forbyde det».

9 april 1761 blev Glahn da antat til seminarist sammen med cand. theol. Chr. Bjørn (1740—1817), og allerede 28 maj samme aar indstillede han sig til theologisk attestats, som han bestod med karakteren non contemnendus. Det ringe resultat faar som sagt tildels sin rimelige forklaring ved den ovennevnte sandsynlige epoke; dels ogsaa ved hans egen erklæring: «Min skiæbne har været saa tynd, at jeg i mine studenter aar [altsaa efter echappaden] meest maatte leve af conditioner, hvorved mine egne studeringer forsømtes.»

De følgende to aar læste han ivrigt grønlandsk hos Paul Egede sammen med Sverdrup og Bjørn, samtidig med at han satte sig ind i forskellige videnskaber, som han mente at faa brug for under sin virksomhed i Grønland, deriblandt fødselshjelp. Da hans udsendelse besluttedes i missionskollegiets februar møde 1763, skulde han egentlig ha været til Godthaab, men da der var bedre huslejlighed, og hans medudsending, Bjørn, var gift, byttede han med denne — og fik ikke grund til at fortryde det, idet han i Holsteinsborg «fik gandske skikkelige folk at omgaaes med», medens hans stakkels kollega fik det alt andet end godt i Godthaab, hvor han geraadede i bitter strid med den selvraadige købmand Lars Dalager og maatte hjemgaa efter kun 4 aars forløb, svekket paa sjel og legeme. Han kom sig dog atter og blev en gammel mand og som prest «jubelolding», men hans kone blev aldrig rigtig rask mere og døde tidlig.

4 marts 1763 modtog Glahn og Bjørn kongelig udnevnelse til missionærer i Grønland og ordineredes 27 marts i Frue kirke af biskop Ludvig Harboe. Glahn indskrev sit «vita» i bispeprotokollen 14 april og rejste kort efter med skibet «St. Peder» til Holsteinsborg for at afløse denne kolonis første missionær, Jacob Borch (1722—1801). —

Glahn ankom til Holsteinsborg i slutningen af juni; 3 juli holdt «Hr. Jacob Borch, min kiærlige og oprigtige formand, sin afskeeds prædiken» og den følgende søndag, 10 juli, holdt han selv sin til-tredelsesprædiken «for den danske meenighed». Halvanden maaned tilbragte de endnu sammen til gensidig glæde og til stor hjælp for den

nyankomne, der høstede gavn af sin kollegas erfaringer, men 27 aug. gik Borch hjem med skibet, der imidlertid havde været nordpaa for at flytte kolonien Egedesminde, og Glahn var alene. Sit første indtryk af landet gir han i sin dagbog for 30 august, da han kom tilbage fra en spaseretur tilfjelds sammen med kateketen: «Den uforlignelige prospect af de uhyre fiælde, der tabe deres graae toppe i skyerne selv; det med øer besaaede hav, og det langt i havet sig vidt-udstrækkende næs er alt noget, som ikke kan andet end fornøye det øye, som i skabningen søger skaberen. De bær, som her falde, give ogsaa, naar de ere ret modne, smagen noget, som vel ikke kan lignedes med Frankriiges eller andre landes producter, dog noget ret behageligt. Med faa ord. Vi fornøyede vores syn og vores smag og takkede Gud.» —

Alene — ja saa alene som nogen missionær i Grønland har været nogensinde. I 4 aar boede han ene blandt Grønlenderne paa «missionslogen» Amerdloq paa nordsiden af Holsteinsborgs store skibshavnbugt under «Præstefjeldet», og havde kun periodevis en dansk matros til opvarter og kok. Hans hus her, der 1767 flyttedes over til kolonien Holsteinsborg, var en af de bedste og rummeligste boliger i Grønland dengang. Det var bygget «af mange oven paa hinanden lagte stokke». Glahn bemærker som grund til at han beskriver det: «Dette kunde være nok sagt for en Nordmand, der i sit fædreland seer daglig bygninger af denne art, der i Norge ere meest gangbare; men en Dansk behøver nogen nøyere forklaring derover.» Imellem stokkene «er digtet med verk, for at gjøre veggene tætte». Han beklager dog, at huset ikke i stedet for «efter den søndmørske maade» er beklædt udvendig med bredder, og paastaar, at det «ikke, som de søndmørske, kan staae i et til 200de aar». Deri fik den gode Glahn nu uret, thi huset staar endnu og bruges til dato som prestebolig. I huset havde Glahn «en forsamlings stue og et studerekammer», desuden et værelse til og kammer til kokken samt køkken og kælder. Da huset blev flyttet, maatte han afgive det ene værelse. En af grundene til flytning var nemlig, at «assistenten havde paa-staaet at nyde et værelse, hvilket han af mangel paa huusrom i toe aar ikke havde havt, men havde af den aarsag været nødt til at boe i grønlandsk huus». Men paa Amerdloq havde Glahn det hele for sig selv. Hans daglige levemaade var yderst spartansk. Naar han havde en kok, var denne som regel hverken særlig renlig eller udmerkede sig ved større indsigt i kogekunstens mysterier, hvorfor han nesten altid selv maatte forestaa husholdningen, og han havde ikke lyst til at gøre meget ud af det. For det meste kogte han mad — grød, erter eller kaal — til mange dage ad gangen, hvoraf følgen blev, at han i sit

senere liv som oftest ikke spiste ret meget ved middagsbordet undtagen om søndagen, naar han kom hjem fra annekskirken sent paa eftermiddagen; «da smagte suppen ham godt». Det sidste aar ved Holsteinsborg, da han var gaaet i kost hos missionær Jæger (1741—94), gav dennes kone sig en dag ved middagsbordet til at græde, fordi hendes mad ikke smagte gæsten. Han maatte da tvinge sig til at spise noget. Den tørre kost paa Amerdloq, hvor han som ene paa stedet maatte ha oplag til hele aaret, skulde hellerikke oplive hans appetit. Det haarde skibsbrød var «tit meget slet», muggent og uappetitligt — «skjønt vi ey heller skal rose de skonroggen, vi i forbiegangne aar have havt her, hvoraf nogle vare næsten u-spiselige, og de beste maatte først børstes reene fra spindelvæve. Løyerligt nok, at sidde med brødet ved den eene og børsten ved den anden side af tallerkenen!» Han kom derfor til at sette mere pris paa «grønlandsk føde», baade sælkød, hvalhud og tørret fisk, end det ellers var sedvanligt hos de tiders kolonister. Fra skørbugen, dengang alle Europeeres farligste fjende i Grønland, hvortil han ellers utvivlsomt maatte være hjemfalden, har dog dette i forbindelse med et udpreget friluftsliv været hans redning.

Han fulgte om sommeren «missionens Grønlændere» paa fiske-togter og fangstrejser, og ledsagede dem, naar de om vinteren drog ud «paa brandvagt» efter hvaler. Han besøgte hyppigt i sin egen konebaad omegnens hedninger, eller foretog rejser til sit fjerne «anneks», Egedesminde, ja foretog endnu lengere rejser, mod syd til Sukkertoppen og mod nord til Christianshaab og Jakobshavn, hvor han besøgte sin ven Sverdrup, som ogsaa ofte mødte ham i Egedesminde. Om vinteren gik han flere gange om ugen over land eller is til de spredte bopladser og senere, da kolonien fra Sydbay blev flyttet til Holsteinsborg, hver helligdag dertil for at holde gudstjeneste for Grønlændere og Europeere. Han var saa heldig at ha nogenlunde forstaaende og samstemte folk blandt disse. Hans første købmand var en tidligere kateket Wulff (1736—1809), med hvem han fuldtud sympatiserede, og senere blev Niels Egede hans købmand. Straks efter sin ankomst lagde Glahn sig efter at ro i kajak «deels for fornøvelsens skyld, deels for derved paa en lettere maade at komme til dem, som boe paa hiin side skibshavnsbugten». Skjønt han drev det saa vidt heri, at han kunde foreta lengere farter, ja endog vove sig ud alene, kunde dette dog nær være kommen ham dyrt til at staa, «thi da jeg engang roede fra Holsteinsborg, havde jeg det uheld at kandre, men blev omsider ved en Grønlænders hielp reddet».

Et saa nært samliv med Grønlænderne maatte blive til gavn baade for hans sprogfærdighed og hans missionærgerning i det hele taget. Han siger selv, at han lærte sproget især ad ørets vej gennem «den

daglige omgang med Grønlænderne» og da især sin tjenerinde, en eldre enke, «som ved lang omgang med Danske havde lært at forstaae slet grønlandsk». Allerede efter faa aars forløb drev han det til at forstaa saa vanskelige ting som trommesange og gamle «fabler», og han hævder selv: «jeg haver bestandig tænkt i det sprog, jeg talte og skrev i». Hans efterladte grønlandske arbejder viser da ogsaa baade sproglig forstaaelse og færdighed i talesproget.

Glahn var ikke blot en alvorlig og nidkær missionær, men tillige en energisk, initiativrig og virkelysten foregangsmand. Han udtalte i en bestemt anledning til kollegiet: «Saa længe jeg skulde være en borgere af Grønland, vilde jeg opoffre mig landet gandske og aldeeles», og ved en anden lejlighed skrev han til en ven: «Jeg haaber, Deres velbaarethed er overbeviist om, at jeg elsker Grønland af mit hjerte.» Hans færd viste, at dette ikke var fraser; han søgte virkelig baade aandeligt og timeligt at være alt for Grønlænderne uden hensyn til sig selv.

Han ønskede intet hellere end at blive boende ved Amerdloq. «Jeg følger med huset,» skriver han ved flytningen 1767, «men med det forlader et af de behageligste steder, som findes i Grønland, og min roelighed og eenlighed, som jeg i tre [skal være fire] aar har nydt og skiønner paa med taksigelse til min Gud, for denne og andre velgierninger, som paa det sted ere mig beviiste.» Og han frygter «utallige u-leyligheder med Europæerne» nu. Alligevel var han den første til at tilraade flytningen til kolonistedet, hvor flere og flere Grønlendere slog sig ned, «thi, da vi ere her i landet for Grønlændernes skyld, kan dette [mit] ønske ikke finde sted».

Han hævdede bestandig overfor missionskollegiet og med stor styrke nødvendigheden af, at Egedesminde forsynedes med egen missionær og — hvis ingen anden findes — «tilbyder jeg mig underdanigst at gaae dertil», skønt han meget nødig vilde fra Amerdloq. Det var uden tvivl for en stor del hans skyld, at Egedesminde omsider fik missionær.

Da han indsaa, hvad betydning det vilde faa, om den Holsteinsborgske mission fik en kirke, og hvilken aandelig værdi, det vilde ha, hvis menigheden selv deltog i arbejdet herfor, fik han de døbte til at gaa igang dermed ved at afgi visse dele af deres produkter til et kirkefond. Tanken fængede saa sterkt, at den nødvendige sum rejstes paa faa aar. Kirken indviedes 1774 og staar som et minde om Glahns virksomhed — nu dog som forsamlingshus, idet en ny og større er opført for faa aar siden.

I det hele tat var Glahn paa mange maader forud for sin tid i Grønland. Saaledes hævdede han, i modsetning til datidens gængse mening, at de blandede egteskaber i det lange løb vilde blive til gavn

baade for folket og landet. Ligeledes var han vistnok den første, der paa pegede nødvendigheden af «en lov for Grønlanderne, hvortil udfordres den nøyeste kundskab om deres gemyts beskaffenhed, deres skikke, sædvaner og vedtægter, hvilke lovgiverne, som jeg synes, bør lægge, hvor de kan, til grund» — i saa høj grad «fremtidsmusik», at begyndelsen dertil først kom med Rinks «Grønlandske skikke og vedtægter» over midten af 19de hundrebaar. Fremdeles indførte han en slags «indbyrdes undervisning» i børneskolen med det resultat, at «børnene ey allene læse paa bestemte tider, men og har lyst til at læse i huusene»; ligesom han slog sterkt til lyd for en *systematisk* uddannelse af indfødte kateketer og lærere, blandt hvilke han ogsaa tenkte paa kvindelige — ja gik saa vidt, at han ligefrem foreslog, at de dygtigste af *begge* køn skulde sendes til Danmark til videre uddannelse — en tanke, som først i vore dage er ved at blive realiseret. Endelig var han i den grad fordomsfri, at han ønskede bevaret saa meget af de gamle eskimoiske kulturelementer som overhovedet muligt. Han siger selv i et brev, at paa *det* punkt er han «gandske ikke orthodox», og forklarer sin mening hermed nermere i et senere brev: «Det var ret artig, at da jeg engang talte med en i landet langt ældre mand, end jeg [Niels Egede eller Anders Olsen], om de grønlandske sange, som han var uden forskiel en stor hadere af, og spurgte ham, om han nogen tid havde eyet en sang, svarte han ney, og sagde tillige, at omendskiønt han havde havt god leylighed til at faae dem, og høre dem, havde han dog aldrig *vildet* høre dem. Om saadanne bør være dommere, som ey vil undersøge en sag, veed jeg ikke.» —

Da missionskollegiet 1769 besluttede at oprette provsteembede i Grønland, blev denne stilling tilbudt Glahn. Han afslog den med motivering i sin «ubeqvemhed, mangel paa videnskaber og tilstrækkelig kundskab til landet» (!) samt sit «ømme og bøvelige gemyt til ey allene ikke at fortørne nogen, men endog at viise sig, saa vidt mueligt, tjenstfærdig mod alle». Thi, siger han, «der er dog en stor forskiel paa at være en god *missionarius* og at være en god *proust*, helst i Grønland, ligesom enhver, der er en god høvidsmand, ey derfor altid er en god anførere». Han foretrak derfor, da hans tid var ude 1769, at rejse hjem.

Men han glemte aldrig Grønland. Naar han var saa glad i Hardangerfjordens fjelde, saa var det sikkert, fordi de mindede ham om Holsteinsborgfjordens. Da han adskillige aar senere var prest paa Falster, tenkte han alvorligt paa at gaa til Grønland igen, og hans hustru var villig til at følge ham. Hans kaldelse til Nørre Vedby gjorde ende paa denne plan, men til sin sene alder vedblev han at tenke paa og at arbejde for Grønland. —

Glahns skribentvirksomhed knytter sig udelukkende — nermere

eller fjernere — til grønlandske forhold og er overmaade alsidig, af baade naturhistorisk, historisk, etnografisk og folkloristisk art. Hans trykte skrifter var ganske vist ikke særlig mange. De findes for en stor del i det Kgl. Norske Videnskabers Selskabs publikationer; 1772 blev han medlem af selskabet. 1769 var udkommen «forsøg til en afhandling om testamenter til almindelig, men i særdeelehed Grønlands nytte», oprindelig hjemsendt til optagelse i «Det oeconomiske magazin», men missionskollegiet lod skriftet trykke. Det havde den praktiske følge, at der blev testamenteret flere legater og kapitaler til den grønlandske mission, deriblandt 500 rd. af en af Glahns norske sogne-naboer, *Christopher Siursen Hieltnes*. 1771 udgav han anonymt «Anmærkninger over de 3de første bøger af Hr. *David Cranz's* historie om Grønland». Samtidens kritik var den ikke synderlig gunstig, men den er ikke desto mindre et af de vigtigste kildeskrifter til kendskabet om Eskimoernes kultur og religion og til handelens og missionens historie. Langt de vigtigste af Glahns skrifter er dog hans dagbøger, hvoraf der oprindelig har eksisteret 6, en for hvert af aarene i Grønland. De halve er dog nu forsvunden, medens de tre endnu eksisterende er udgivet af «det Grønlandske Selskab» 1921 ved nærværende forfatter.¹ — Adskillige arbejder, især sproglige, findes endnu bevarede i manuskript.

Om Glahns skribentvirksomhed udtaler *P. F. Suhm* sig i en anbefaling, dateret 23/1 1771:

«Af hans velærværdighed Hr. Glahn, som paa 7de aar haver været missionarius i Grønland, haver jeg læst adskillige afhandlinger om det grønlandske sprog, som synes mig at være gode, saa vidt jeg er i stand til at dømme derom; og desuden hans aarlg: journaler og anmærkninger ved Crantzes Grønland: Historie, som ere fulde af ypperlige efterretninger om Grønlands physiske tilstand og om Grønlandernes sæder og religion med meere, Grønland vedkommende, saa jeg ey kan andet, end tilstaae hans store fliid, nøyagtighed og opmærksomhed, hvilket, tillige med hans udstandne møye, gjør ham værdig til god og hastig befordring.» —

Sidst paa sommeren 1769 kom Glahn tilbage til København. Han medbragte to unge indfødte, pigen Eunice fra Holsteinsborg, der aaret efter vendte tilbage og siden blev gift med kateketen Ludvig, og Jacob Dorf, f. 1755, søn af købmanden i Egedesminde. Hensigten var oprindelig, at han skulde uddannes til kateket — eller maaske, har jeg

¹ Nogle uddrag af de forsvundne dagbøger, foretat af O. Fabricius, er senere kommet for lyset, men endnu ikke udgivne.

Glahn mistenkt for, til indfødt prest — hvortil han formentlig egnede sig godt, idet han havde «en god sund forstand og et skikkeligt nemme». Han var endnu 1771 i København under Glahns varetegt. Da denne nu fik kald og rejste bort, blev det unge menneske tilbage under missionskollegiets opsyn, men savnede sin faderlige ven meget. Hans far sendte ham til trøst «et par fødelands støvler», og da han ikke syntes, kollegiet vilde «giøre nok» for sønnen, blev han vred og bestemte ham til handelens tjeneste. 1774 blev han underbetjent i Ūmánaq, men da han vilde gifte sig med en landsmandinde, blev han udsat af tjenesten 1777. Han blev dog endnu samme aar genantat og ansat i Egedesminde, hvor han senere fik egteskabstilladelse og blev assistent. Han omkom ved drukning i Egedesmindes havn 19/6 1779.

Missionskollegiet var meget tilfreds med Glahns tjeneste i Grønland, belønnede ham med 100 rd. aarlig i vartpenge og gav ham en udmerket anbefaling, hvori bl. a. udtales, at han «ikke allene har opført sig upaaklageligt, men meget meere udviist en besynderl: drift og fliid i sit embede og blandt de andre missionairer udmærket sig ved sin bestandige vindskibelighed, som i at forsyne os med mange nye efterretninger, saa i at udarbeyde adskilligt i det grønlandske sprog, hvorved han har gjort sig særdeeles velfortient af missionen og værdig til forfremmelse». Desuagtet maatte han gaa lunge ledig «formedelst Struenses regiering, som kort efter begyndte», og kunde intet embede faa, uagtet han søgte alt muligt. Missionskollegiet ønskede helst at beholde ham i København for at faa ham knyttet til det grønlandske seminarium «formedelst hans store kyndighed i sproget», og i ventetiden lod man ham holde «et grønlandsk colloquium» med seminaristerne. En ansettelse i hovedstaden glippede imidlertid baade denne gang og da han kom tilbage fra Norge. Til trøst blev han da 7/4 1779 efter egen ansøgning udnevnt til «professor linguæ groenlandicæ».

Imidlertid var han bleven forlovet med Paul Egedes datter af første egteskab, *Gjertrud Kirstine Egede*, født 17 november 1748. I forlovelsestiden skrev han digte til hende; saaledes skrev han med sit portret, som han sendte hende, bl. a.:

Her er, elskværdigste! et skilderie af den,
som rygget af din dyd har ganske revet hen,
som hørte, da han var i Grønland, dig berømme
og ved sin hiemkomst fandt, det rigtig kunde dømmme.

Ey glemmer han den dag, da knyttet blev det bænd,
som blev stadfæstet ved den beste faders haand,
da himlen giver ham, meer end han kunde vente,
og ham betaler fuldt, for han i Grønland tient!

Omsider blev Glahn under 25 juni 1771 kaldet til sogneprest i Kinsarvik, Ullensvang og Odda, holdt 14 august bryllup i Vartov kirke efter for sidste gang at ha besøgt sin far og sit fødehjem i Alling, rejste derefter til Norge og blev indsat i sit nye embede i Ullensvang kirke 3 november, 23 sønd. e. trin., af provst Povel Schnabel fra Ulvik. Prestegaarden var smuk og havde en behagelig beliggenhed ved Sørfjorden. Den bestod af 3 lenger, af hvilke den, der vendte mod haven, var teglhengt og havde engelsk glas i vinduerne; denne bolig tilhørte presten. De andre to lenger var dagligvaaningen og odelsoftet, hvor menighedens medlemmer opholdt sig, naar de kom for tidlig til kirke. Desuden var der den bekendte røgstue. Tunet var brolagt med fliser og beplantet med store lindetræer. Nede ved stranden laa baadnøstet; for at komme til annekskirkerne maatte han nemlig sejle henholdsvis op og ned ad Sørfjorden.

Prestegaardens største herlighed var dog dens have, der var «en af de smukkeste og nyttigste i hele Hardanger, hvor man endog har sorte og gule kirsebær, som ellers her i egnen ere rare». Glahn gjorde meget af denne have. Han plantede en mængde gode æbletræer, som han forskrev, og anla en planteskole, hvorfra han forsynede alle, som vilde give sig af med frugtavl. Et af hans formand foretaget vandingsanleg, som i hans tid blev ødelagt, idet elven strømmede over, satte han med stor bekostning istand igen. Han blev ligeledes foregangsmand i potetdyrkning.

Ogsaa paa anden maade var han ivrig for sit prestegælds vel. Saaledes indgav han 1778 paa vejinspektionens begæring et fuldt udarbejdet vejprojekt for Ullensvang, i hvilket han som i saa meget andet viste sig merkværdig forud for sin tid; de veje, han foreslog anlagt, er netop de samme, som langt senere tider har fundet nødvendige og som efterhaanden er bleven oparbejdede.

Her tilbragte Glahn og hans hustru deres lykkeligste aar. Her fødtes deres 4 eldste børn, to døtre og to sønner, og her vandt de sig gode venner for hele livet. Hos provst Schnabels og de øvrige konditionerede i egnen var de velsete gæster og deres hjem et søgt sted. Ogsaa blandt sognefolkene var Glahns meget afholdte, endog i saa høj grad, at menigheden tilbød at bekoste en besøgsrejse til Hardanger, efter at de havde været nogle aar i Danmark, ligesom Glahn vedblev at korrespondere bl. a. med Aga-familien. Endnu 40 aar efter levede deres minde i sognene. Provst N. Hertzberg, Kinsarviks daværende prest, skriver 1828 saaledes om Glahn¹: «Det bevidnes af alle agtværdige, endnu levende disse menigheders medlemmer, som vare hans samtidige, at baade han og hans vare meget agtede og

¹ Moe: Tidsskrift for den norske personalhistorie, 2 række, s. 222.

elskede af alle retskafne i præstegjeldet. Glahn var en munter, til tid og sted oprømt mand, godmodig, kjærlig og blid; elskede sine menigheder og blev elsket af dem. Han fandt sig saare vel blandt disse sine Hardangere, saa at det ingenlunde var af nogensomhelst misnøje, at han søgte forflyttelse; men hans familieforbinding i Danmark og slægt der drog ham did. Hans kjærlige erindring lever end her i manges hjerter.»

Det var dog vist ogsaa andet end familiehensyn der fik ham til at søge bort fra Kinsarvik. I hvert fald skriver han i sin ansøgning om Tingsted sognekald: «Syv aars tjeneste i det haarde Grønland og ligesaa mange i dette mig allernaadigst betroede embede, hvor søe reiserne merkelig have svækket mit helbred, nøder mig allerunderdanigst at søge forflyttelse». Og saa nevner han endnu en grund: at det er «missions collegii ønske at have mig nærmere» for at kunne «være den grønlandske mission til tjeneste».

3 juni 1778 kaldedes han til Tingsted paa Falster, men blev af forskellige grunde hindret i at rejse over et aar. Først 11 juli 1779 holdt han afskedsprædiken i Odda annekskirke. 19 juli skenkede han anonymt et legat paa 100 rd. til Kinsarviks fattige; legatet fik kgl. konfirmation 10 september samme aar.

6 september 1779 var han ankommen til Danmark, og 26 i samme maaned blev han indsat i sit nye kald af provst Sidenius (1712—80; født i Jemtland og student fra Trondheim; «beholdt bestandig sin norske tone i sin udtale»).

Men da fortrød han, at han var rejst fra Norge. Da prestefamilien ankom til Tingsted, børnene iført Hardangerdragt, var det med vemodige følelser, de sammenlignede den forfaldne prestegaard med Ullensvangs, og Glahn ønskede, at han idetmindste havde taget den ham tilhørende fløj derfra med sig; den var af træ og kunde været flyttet. Kaldet var ogsaa ringe af indkomst og familien fik svært ved at klare sig.

Allerede 1781 søgte Glahn derfor nabokaldet Nørre Vedby og Nørre Alslev, som var bleven ledigt ved provst Sidenius' død, og blev kaldet 7 marts. Han arvede ogsaa provsteembedet, som han ganske vist med det samme frasagde sig, men han vedblev dog til sin død at benevnes præpositus honorarius.

Ogsaa her blev Glahn elsket og afholdt af baade høje og lave. I 23 aar virkede han her, og Riserup gamle prestegaard var da scenen for det smukkeste familieliv og det aandelige centrum for hele egnen, thi Glahn var ikke rationalist; digteren Ingemann, hvis far var hans provst, nabo og gode ven, kalder ham «den gamle christendoms troe bevarende aand». Baade i og udenfor hjemmet var Glahn det lysende

midtpunkt ved sit varme hjerte og sit fromme sind, ved sin pligtro karakter og ved sit rige lune og sin ofte drastiske humor. Ingemann, der færdedes ud og ind her i sin barndom, vidner, at «den gamle fortræffelige præsts ærlige, trofaste ansigt med det herlige udtryk af kærlighed og kraft» havde gjort et uforglemmeligt indtryk paa ham. En af hans eftermænd kalder ham «en højtfortjent, oplyst, from og virksom mand, som man vel tør kalde *pastor consummatus*», og provst Ingemann benevner ham «en sand Nathanael».

Men hans haarde ungdomsliv gjorde ham tidlig gammel og han døde allerede 1804. Enken bekendtgjorde dødsfaldet paa følgende maade:

«Løverdagen den 21de d. m. behagede det forsynet at henkalde til et bedre liv min gode og uforglemmelige mand professor *Henrich Christopher Glahn*, sognepræst til Nørre Vedbye og Nørre Alslev paa Falster. Dette for mig og 8 efterladte børn saa smertelige tab undlader jeg ikke efter brugelig maade at tilkiendegive fraværende slægt og venner, frabedende condolence, da denne kun vil forøge vor sorg. Riserup præstegaard den 21. juli 1804. *Gjertrud Kirstine sal. Glahns, fød Egede.*»

Efter mandens død bosatte hun sig med sin yngste datter i et hus, kaldet «Egedesminde», i Nørre Alslev sogn. Her døde hun 11 februar 1816. —

FREDERIK HENCKEL

Kirurg.

Frederik Henckel er født 1702 (døbt 12 april) i Ribe som søn af stadskirurg Johan Friederich Henckel og hustru Anne Cathrine Bahu.

Efter uddannelse paa apotek og hos faren kom han til Bergen, hvor han 31 marts 1725 fik ansettelse som «mester» i Grønlandskompaniets tjeneste.

Allerede 29 maj samme aar kom han til «Haabets colonie» i følge med den aaret forud hjemsendte unge Grønlender Pôq (Poek), hvis ledsager Qiperoq (Kiperok) var død om vinteren i Bergen efter at de begge var vendt tilbage dertil fra København, hvor de havde været stedet for kongen¹. Hans Egede bemærker, at det «var dog lykkeligt, at denne karsk og sund ankom, thi ellers hafde disse folck, som til datum har dog lefvet i stor frycht for dem, iche kundet andet tenckt eller troet, end at de jo af vore vare blevne forraskede. Men nu, da de saa vel af denne tilbage kommende har fornummet dend andens dødelig frafald paa sin sotte seng, som och de store caresser og velgierninger, dennem i voris land er blefven beviist, kand de sig ey noch som der ofver forundre, men maae berømme voris lands folchs store forstand og godhed med viidere, som de med stor forundring høre denne deris lands mand fortelle dem.» Pôq digtede viser om sit ophold i Europa «hvilket de alle sammen admirerede og rosende». En maanedstid efter sin ankomst var Henckel med til at skaffe sin rejsefælle «en hustrue i nærværelsen» og var ved denne lejlighed vidne til den sedvanlige konventionelle eskimoiske generthed og afvisende holdning hos den kvindelige part, naar der er tale om giftemaal.

¹ 1724, 15 novbr., melder direktør J. A. Refdahl, p. t. København, at han er parat til at gaa tilbage til Bergen med skibet «Cron Printz Christian»; han har af kongen faaet ordre «io før io heller at gaae herfra for at de med mig hidværende 2de Grønlændere iche skulle sættis udj al for stor hazard».

Ellers fik Henckel foruden tilsynet med kolonisternes almindelige sundhedstilstand det første aar flere patienter at passe. En af «de smaae vildmands-dreng», som Hans Egede havde boende paa kolonien for at oplære dem i kristendom, blev syg og døde trods al anvendt omhu efter nogle ugers forløb. I januar døde en af koloniens folk, «som fra ankomsten her til landet næst-afvigte sommer havde været svag og af liden helbred». Og i samme maaned fik han en hel baadsbesætning, bestaaende af presten Topp, assistenten, nogle matroser og Grønlandere, der havde været paa rejse og lidt skibbrud under snestorm og som efter et par dages forløb af en eftersøgelsesekspedition var bleven funden «stive og forfrosne, ja næsten fordærvede», under kur og pleje. 28 januar maatte «vores mester eller chirurgus sætte to tæer af paa een af næst-ommeldte personer, som havde været i fare, for at conservere hans liv og andre lemmer, thi begge tæer vare blevne kul-sortede af frost». De andre, som havde været med paa turen, «vare ogsaa meget ilde farne, og fordærvede baade paa hænder og fødder, men havde dog haab, at beholde deres lemmer ubeskadte». Endnu 19 februar «maatte mesteren atter hugge en taae af forommeldte person», medens de andre nu nesten var «restituerede og kommen til deres helbred igjen».

I vaaren 1726 blev hele kolonien sat i stor ængstelse ved skibenes lange udeblivelse. 8 maj saa man fremmede skibe ude tilsøs og sendte baad ud til dem for at høre, om de skulde vide noget om «fædernelands skibene», men de vidste intet. Og da vejret nu i flere uger blev «koldt og skarpt med continuerlig blæst af norden og iblant faldende snee-bøjer», storisen viste sig og der inddrev noget vraggods af søen, deriblandt «en vandspand af en norsk modell», blev man for alvor ængstelig. 11 juli sammenkaldtes «koloniraadet» for at overlegge «hvorledes vi i denne frygtagtige og farlig udseende tilstand vi nu vare bestædte udj, skulle anstille vor sag». Proviandbeholdningen var svunden meget sterkt ind, «saa at dersom det blev saa ulykkeligen for os, at ingen skibe skulde ankomme, da maatte vi nødvendig crepered». Det blev da besluttet, at Hans Egede skulde gaa til Sydbay for at søge hjælp hos de derliggende hollandske hvalfangerskibe, og at købmanden skulde følge med for at gaa med et af disse til Europa «og i Bergen gjøre colloniens slette tilstand begribelig». Paa dette raadsmøde erklærede «mesteren Fridr. Henckel» sig villig til at forblive ved kolonien det følgende aar, saafremt han kunde faa tilstrækkelige «medicamenter» fra Hollenderne, men «i vidrig fald vidste han sig ingen stor tjeneste at kunde gjøre» og vilde derfor foretrække «at gaa nord med». Raadet vilde «ikke slippe ham» — hvilket tjener hans dygtighed til anbefaling — og erklærede, at «der kunde

en og anden af folkene blive syg» og i saa tilfelde kunde kirurgen «ogsaa uden medicamenter hielpe ved sit gode tilsuun». Henckel gik da ind paa at blive.

Hans Egedes rejse til Sydbay bragte ikke megen trøst i kolonisternes betenkelige situation, idet han hos Hollenderne ikke var bleven forstrakt med mere end 9—10 vog byggryn, $1\frac{1}{4}$ tønne hvide og $1\frac{1}{4}$ td. graa erter, 17 vog haardt brød, 20 pund kugler og 25 alen trosse til storbaaden, hvilket Egede havde maattet betale med 200 ræveskind. Det blev derfor strengt nødvendigt at foreta betydelige indskrankninger i forplejningen og se at skaffe saa stort forraad af landsens proviant som muligt. Der blev derfor sendt endel af folkene ind i fjorden paa laksefiskeri og renskytteri, ligesom man søgte at opkøbe sælhundekød fra Grønlenderne, idet «vi vare tvungne til, at være om os paa alle kanter», thi «med een mands ranson af brød maatte 8 mand behielpe sig». Naar de skulde have grynsuppe, maatte de «veje grynene dertil paa en sølv vegt», og «i steden for smør betiente vi os af den thran, som vi persede af sperma ceti, hvorudj vi stegte sælhunde-kiød» — — — «hvilket alt var temmelig haard kost, og vi umueligen kunde have opholdet os med, dersom den gode Gud ikke omsider havde sendt os skib». Egede havde efter doktorens ønske ogsaa hjemstøgt de hollandske skibes medicinbeholdninger, men uden større held: «medicamenterne, som fickes, var os lidt af værdie».

Da koloniskibet omsider var kommen og havde udlosset, kunde det ikke komme fra landet igen paa grund af «continuerlig sønden vind, som satte iisen, som laa uden fore, ind paa landet, saa man icke kunde komme ud med en chaloupe». Skibet maatte derfor overvintre.

Imidlertid var der med det kommen en afløser for Henckel, som altsaa oprindelig kun har villet binde sig for et aar. Nu vilde han saaledes komme til at staa arbejdsløs, og det smagte ham ikke. I raadets protokol hedder det da: «Mesteren Mr. Fridr. Henkel, som af de velædle Hrr. directurer var demmittered, og forlovet at hiem gaae, foreslog, at, eftersom hand er forordnet her efter paa skibet at forblive, da maatte hannem nu de medicamenter af mester-kisten leveris, for at see skibs folkene til gode, om nogen af dem nogen u-passelighed skulle tilslaaes. Paa samme hands begiering blev resolveret, at i hvor vel compagniets folch saa vel i landet som paa skibet icke ere fleere, end de io vel af een mester kand betienes, saa dog eftersom bem.te Mr. Henkel formeener sig endnu indtil hands endelig hiemreise at staae i compagniets tjeneste, og derfor icke heller kand være ørkesløs, da blef den nye ankomne mester Monsr. Christian Kieding, beordret af mester kisten imod quitering hannem at levere

hvad medicamenta, som hand til forrefaldende syge nødvendig kand behøve, hvilket dog icke skall komme Mr. C: Kieding, som besichede chirurgus her i landet, til prejudice i nogen maade.»

Uagtet der nu paa grund af skibets overvintring skulde skaffes forplejning til dobbelt antal mennesker, forløb vinteren særdeles godt og under tilfredsstillende sundhedstilstand, idet det lykkedes at skaffe god tilførsel af fersk proviant, baade laks og rensdyr foruden harer og ryper. Der blev derfor ikke meget at gøre for nogen af d'hr. læger, som altsaa maatte se at fordrive tiden med jagtture og besøg hos Grønlenderne. I februar overværede Henckel, at hans gamle rejsefælle Pôq's kone fødte en søn, som blev døbt med navnet Christian — «hendes haardførhed og sterke natur var at forundre sig over, thi hun baade før og efter fødselen vidste af ingen smerte og pine at sige». —

Allerede 2 april 1727 gik skibet, Henckel skulde rejse tilbage med, ud af vinterhavnen for at begi sig paa hjemrejsen. Men da de kom lidt ud til søs, traf de paa uigennemtrengelige ismasser, som tvang dem til at gaa i havn igen efter 4 dages forløb. Og nu maatte de blive liggende rejseklar i over to maaneder, idet storisen det aar var usedvanlig slem og bredte sig langs kysten til langt nord for kolonien. Endelig 10 juni kunde de paany vove forsøget og lette anker, og denne gang lykkedes det at komme gennem isen, som havde spredt sig lidt, og tiltrede hjemrejsen.

Sine indtryk af Grønland har Henckel samlet i en beretning, der nu findes i det Kgl. Bibliotek i København, i efter originalen verificeret afskrift, med saalydende titel:

«Andtegnelser og relation for det Stradavidsche compagne, saa vel over de wildes natuur, væsen og lefnet, som Grønlands egenskab udj sig self saavidt ieg haver kundet remargvere med videre efter andere der udj landet. Bergen d. 24de septbr. Ao. 1727. Saaledes efter beste skiønsomhed forfatted af Friderich Henckel.» —

I anledning af Bergenskompagniets opløsning har det øjensynlig været vanskeligt for Henckel at faa sin fulde tilgodehavende løn. Ved hjemkomsten fik han 102 rd. 5 mk. 5 sk. Men hermed var han ikke udbetalt. 1729 fik han yderligere 25 rd. og endelig 1732 resten, nemlig 48 rd. 3 mk. 5 sk. —

Efter hjemkomsten fra Grønland nedsatte Henckel sig i Bergen, hvor han tog kondition som «bartskiergesell». Som saadan blev han 11 august 1728 i domkirken viet til enken efter sin formand i Grøn-

land og kollega i Bergen Johan Georg Daniel Bernhardt (se denne), *Anna Cathrine Didrichsdatter Michelsen*, født ca. 1701.

9 marts 1730 tog han borgerskab som mesterbartsquier og kirurg og købte 12 februar 1732 hus i byen af Joh. Conr. Willart. Han havde ogsaa part i gallioten «Hvide Perle», som han 6 februar 1736 solgte til Jacob Holterman.

Henckel havde mange processer, dels med patienter, som ikke vilde betale, dels med apotekere om betaling af patienters medicin og med kolleger om kirurgpraksisens rækkevidde. Som oldermand arbejdede han med iver for mesterlaugets rettigheder og fik bl. a. omsider udvirket, at kirurgiske kandidater kunde eksamineres i Bergen af doktor og fysikus og, hvis de befandtes dygtige nok, slippe for den dyre rejse til København for at lade sig eksaminere.

1742 ansøgte Henckel om stillingen som regiments- og garnisonskirurg, naar den blev ledig, mod at betale den eventuelle enke en aarlig pension af 50 rd. Ansøgningen anbefaledes af regimentschefen med motivering, at Henckel var en habil og erfaren kirurg. Ikke desto mindre blev han forbigaaet i første omgang, og først da den nye indehaver af stillingerne flyttede fra byen, blev han ved kgl. resolution af 8 okt. 1749 udnevnt til regimentsfeltskær ved 1ste bergenuhusiske regiment og tillige garnisonskirurg.

I denne stilling døde han den 30te august 1758. Hans enke fik ved skrivelse fra krigskancelliet af 14 oktober samme aar bevilget 30 rd. i aarlig pension af den norske kvæsthuskasse. 1776 skulde der ifl. bytingsdom holdes eksekution hos hende for 150 rd., men hun erklærede intet at eje udover sit hus, som var vurderet til 500 rd.

Hun døde i meget høj alder den 5te januar 1790. —

JOACHIM HOLM

Overassistent.

Joachim (Jochum) Holm var Langelender, født i Simmerbølle sogn en mils vej fra Rudkøbing 1754 (døbt 6 sønd. e. trin.) som søn af stedets degn Peder Holm (begr. 16 april 1804).

Han «oplærtes ved pennen» fra barndommen, formentlig paa embedskontorer, og indstillede sig allerede 26 januar 1770 til juridisk eksamen paa morsmaalet, hvilken han bestod med karakteren «beqvem» for den teoretiske og «vel» for den praktiske prøve.

Efter eksamen fik han post paa admiralitetskontoret som kopist og erhvervede sig herfra en udmerket attest og rekommendation af sin overordnede, etatsraad Perbøll.

Derefter var han i mange aar paa embedskontorer i Norge, først som fuldmægtig hos amtsforvalter over Larviks grevskab Hans Paludan Smith og senere i samme stilling hos fogden over Nedre Telemark og Bamble Samuel Thornsohn. Her var han i fem aar og erhvervede sig udmerkede attester ikke blot fra sin principal men ogsaa fra H. Løvenschiold paa Fossum og presten Hr. Henrich Garboe Sahl i Holla; den sidste roser ham i høj grad for «moralitet og habilité». Han havde ligeledes haft kondition paa Sunnmøre og i Romsdal og var herfra forlovet med en datter af provsten Budde i Tingvoll — et parti som dog siden gik overstyr, men forinden foranledigede, at han opsa sin kondition og i begyndelsen af 1783 rejste til København for at søge embede i Norge.

Til at begynde med søgte han væsentligst retsbetjening, men da det ikke lykkedes ham at opnaa nogen saadan, satte han fordringerne ned og søgte ind i andre etater. 30 august 1784 androg han saaledes om overvejertjenesten i Bergen. Da han ikke fik den, søgte han 28 september en tolderpost ved en udhavn under Bergen. Da han heller ikke her «reusserede», søgte han endelig 22 nov. posten som fyrinspektør ved Lindesnes. Han bemærker i sin ansøgning at han nu «har solliciteret i nesten 2de aar» og ikke har raad til at ligge længere i København.

Dette var hans sidste forsøg paa at komme ind i embedsvejen i Norge. Han vendte nu tilbage til sin tidligere post som fuldmægtig, hvilken han atter bestred et par aar. Saa er formodentlig hans forlovelse bristet, og da der nu ikke var noget, som bandt ham, drog han atter til København for at bryde sig en vej. Her blev han kontorist ved den kgl. grønlandske handel og antoges 1 april 1788 til udsendelse til Nordgrønland. Direktionen medgav ham det vidnesbyrd, at han var «et dueligt og sat menneske».

I løbet af vaaren afrejste han fra København og blev ved ankomsten til Godhavn «haandskriver» paa inspektoratskontoret. Dette var dog kun midlertidigt; 13 november s. a. forfremmedes han til hvalfangerassistent ved Fortunebays anleg vest for Godhavn. Hellerikke denne tjeneste beholdt han længe — det vil sige, han beholdt den paa en maade nok, men konstitueredes 8 juni 1789 til *tillige* at være «ober-assistent» ved logen Godhavn; hjemmefra var han af direktionen under 18 maj destinert til hvalfangstleder ved Godhavns Anleg, men dette kunde der ikke tages hensyn til, da inspektøren stod i forlegenhed for én til at besætte overassistentposten med.

I inspektør Willes hus traf han en ung pige, som han kom til at holde af. Hun hed *Ane Marie Melefsky* og kaldes «inspecteur Willes fosterdatter», men har antagelig været der som husjomfru. Hendes herkomst er ukendt, men hun kan neppe ha været 20 aar gammel, idet hun maatte konfirmeres, før hun kunde blive gift med Holm. Konfirmationen fandt sted 25 maj i inspektørens hus, og 3 maaneder efter viedes parret sammesteds den 27 august.

Det har utvivlsomt været meningen, at Holm fra konstitution skulde ha faaet fast ansettelse som etablissemmentsbestyrer. Imidlertid kaldtes inspektør Wille hjem og B. J. Schultz afløste ham netop denne sommer. Det afgang nu af ham, om han vilde anbefale Holms udnevneelse.

I vinterens løb gik alt godt, og i skrivelse til direktionen af 9 maj 1791 roser inspektøren Holm for «modfuld optræden» ved «nærgaaende begebenheder og fornærmelser» fra engelske hvalfangermandskabers side; der laa paa en gang 4 skibe paa havnen og besætningerne herfra skaltede og valtede som de fandt for godt i kolonien.

Senere maa forholdet være blevet forandret — enten det nu skyldes, at der er kommet en kurre paa traaden mellem ham og inspektøren¹, eller denne har ment at konstatere, at Holm dog nok ikke

¹ Det kan være muligt, at inspektøren har følt sig fornærmet over, at Holm — iøvrigt med fuldeste ret — havde tilladt sig i meget sterke udtryk at kritisere det «kammer», som var blevet stillet til disposition for en nyankommen ung assistent; det var ubeboeligt simpelthen, erklærede Holm som konklusion af den haarrejsende beskrivelse, han giver af det.

endnu egnede sig saa godt, som han havde tenkt, til en selvstendig bestyrerpost. Nok er det, 1 oktober 1791 forflyttede inspektøren ham til posten som hvalfangerassistent ved Claushavn og handelsassistent ved Christianshaab — en besværlig dobbeltstilling, som krævede hans nærværelse det første sted, saa ofte der var anledning til hvalfangst, og det sidste, saa ofte bestyreren havde brug for hans kontortjeneste.

Dette blev Holm, som jo ikke lenger var helt ung, for meget. Han skrev bl. a. til inspektøren, at «Christianshaab var et sted, hvor ingen kunde arbeide» — nemlig som undskyldning for, at han endnu ikke havde kunnet faa sine regnskaber for hvalfangstanlegget færdige. Schultz befalede ham da kort og godt at gøre dem færdige snarest muligt og derefter begive sig med skibet til København.

Saaledes endte exam. jur. Joachim Holms grønlandske saga, der havde lovet saa godt. Hans senere skebne er kun lidet kendt. 1803 levede han i København med familie «i smaa kaar», sandsynligvis har han haft privat kondition hos en eller anden prokurator. Hermed forsvinder hans spor. —

CHRISTIAN FREDERIK HOUNT

Købmand.

Christian Friderich Hount er født den 1ste maj 1767 i Egen paa Als som søn af daværende diakon, siden sogneprest til Søgne og sidst til Tveit Jacob Nielssen Hount (død 1793) og hustru Sophie Cathrine Holst, og saaledes eldre bror af den bekendte Eidsvollsmænd, sogneprest til Berg i Smaalenene Peter Ulrik Magnus Hount (1769—1815).

De to brødre fulgtes ad til Christiansands skole og dimitteredes samtidig til Københavns universitet, hvor de tog «examen artium» 30 sept. 1786, Peter med *laudabilis* og Chr. Frederik med *non contemnendus*, men medens den yngre, der studerede theologi, tog attestats 1791 og blev prest inden farens død, trak det lengere ud med den eldre, der studerede jus. Han maatte delvis forsørge sig selv og tog først embeds-eksamen 28 januar 1795, ved hvilken han baade for den teoretiske og praktiske prøve erholdt karakteren *haud illaudabilis*.

Muligvis var hans anden karakter ham til hinder paa embedsvejen hjemme, og han besluttede da at forsøge en genvej. 6 maj 1799 fik han ansettelse i kgl. grønlandsk handels tjeneste og udsendtes samme sommer til «det nordre inspectorat». Efter sin ankomst til Godhavn arbejdede han en tid paa inspektoratskontoret og blev 9 september beskikket til koloniassistent i Ūmánaq. Paa grund af den sene aarstid naaede han ikke lengere end til Ritenbenk, hvor han maatte overvintre, til det blev sledeføre, og kom saaledes først til sit bestemmelsessted i februar 1800.

Her fik han nok at gøre, idet koloniens bestyrer, købmand Otte Rosenstand, aaret forud havde brækket benet, der paa grund af manglende lægehjelp efter lang tids sygeleje var bleven stift, og alle løbende forretninger derfor maatte besørgeres af assistenten.

Hount var kun halvandet aar i denne tjeneste, men det blev en meget ubehagelig og svær tid. I sommeren 1800 havde alle skibene til Nordgrønland en meget lang overrejse paa grund af særlig kontrære

vejrforhold, og da de omsider naaede op, maatte de alle overvintré i Diskobugten. Ūmánaqs skib kom først til Godhavn 4 oktober, men forsøgte desuagtet at naa sit bestemmelsessted. Det lykkedes imidlertid ikke. Skibet vendte 30 oktober tilbage til Godhavn med uforrettet sag og maatte gaa i vinterleje her. Saa tidlig det lod sig gøre det følgende aar — hvilket vil sige ikke før i juni, da isen ligger længe i Ūmánaqsbugten — fortsatte det sin afbrudte rejse og naaede kolonien, men med sterkt reduceret ladning, især hvad proviantsorter angik, idet de mange skibes overvintring havde tvunget inspektøren til at «tolde» af disse sorter. Da skibet endvidere skulde hjemgaa, maatte det forsynes med proviant til hjemreisen, saa det blev ikke meget, kolonien fik, og samme aar — 1801 — kom der kun 3 skibe til Nordgrønland, dels paa grund af den kortvarige strid med England og dels paa grund af overvintringerne. Ūmánaq fik slet intet skib, men skulde nødtørftigt forsynes fra etablissementerne i Diskobugt.

Disse uheldige forhold havde ikke blot til følge, at officerer og mandskab i Ūmánaq maatte nøjes med indskrenkede kostrationer, men ogsaa, at de fik uhyre besvær med at skaffe rum til de i løbet af saa lang tid ophobede produkter fra et stort distrikt, der var i sterk opkomst. Det var inspektørens tanke, at de overlastede pakhuse allerede i høsten 1800 skulde ha været «lettede» ved at la koloniens jagt gaa fuldlastet ned til Godhavn, og Hount var villig til at gaa ned med dem, men købmanden turde ikke la ham vove forsøget paa den fremrykkede aarstid.

Baade af lyst til den sport, det gav, og som følge af de indskrenkede kostrationer drev Hount personlig garnfangst af sæler om vinteren — kørte langt omkring paa fjorden med sin hundeslede, huggede hul paa den metertykke is, spendte garnene ud under isen og tilsaa dem den følgende eller nestfølgende dag, for det meste med udmerket udbytte.

Fra begyndelsen af maj 1801 stationeredes han paa fastlandet — Nügssuaqhalvøens nordside — ved stedet Sarfarfik, hvor han startede og ledede kulbrydning til koloniens vinterforsyning. Ogsaa medens han var der, fortsatte han garnfangsten til isens opbrud i juni.

Imidlertid kaldte inspektøren ham senere paa sommeren ned til Godhavn, hvor han havde brug for hans tjeneste paa inspektoratskontoret, og han kom dertil med jagten 31 august. Sagen var, at inspektør Bendeke saa sig nødsaget til at gaa hjem paa grund af sygdom og derfor allerede i marts havde tilkaldt købmand Motzfeldt fra Ritenbenk for at konstituere ham i embedet, men denne, der selv var dansk jurist, ønskede yderligere juridisk assistance.

Hount var da fuldmægtig paa inspektoratskontoret vinteren over. Imidlertid døde købmand Møller i Jakobshavn i maj 1802, og Hount

maatte da overta hans post, samtidig med at han ordnede den af-dødes bo. 12 april 1804 beskikkedes han af handelsdirektionen til købmand i Jakobshavn.

Motzfeldt, der samtidig blev udnevnt til inspektør for Nordgrønland, havde 1803 tat orlov og beskikket Hount til sin stedfortreder, og denne maatte da forlade sin nyerhvervede købmandspost og var derefter konstitueret inspektør fra 20 august 1803 til 12 august 1804.

Under hans konstitution blev assistenten i Egedesminde, *Broder Sixtus Nicolai Cortzen*, pludselig sindsyg og døde 18 oktober 1803. Hount, der nu fik boet under behandling, tilbød enken et foreløbigt asyl hos sig som husbestyrerinde, og hun flyttede da til Godhavn med sin 1-aarige søn Severin Michael Cortzen¹.

Efter Hounts tilbagevenden til Jakobshavn blev de gift der 25 aug. 1804. Hans hustru hed *Cathrine Louise Tetzler* og var født 1777 (døbt 25 april) i København som datter af borger Michael Tetzler og hustru Marie Kirstine Lorentzen.

I Jakobshavn levede Hount nu nogen aar, førte et gæstfrit hus og var højt anset baade af Europeere og indfødte. Han havde ry som en «driftig og dygtig colonibestyrer». Handelen trivedes vel under hans bestyrelse, dog havde han det uheld, at koloniens store spekhus, «det bedste i landet», bygget af Myhlenphort 1790, natten til 6 juli 1806 brendte med alt indhold, 60 tdr. spek og en mængde inventarier. Ilden formentes paasat af en Grønlender, der ansaa sig forurettet af købmanden, men skønt der i længere tid foretoges forhør og undersøgelser i sagen, blev denne ikke opklaret.

Imidlertid taalte hellerikke Hount det grønlandske klima og den grønlandske levemaade. Han angrebes af skørbug hver vinter og søgte 1808, da anfaldet var særlig slemt, om hjemgangstilladelse samme sommer, men inden tilladelsen kom, døde han 20 april 1808.

Formodentlig paa grund af de med krigsperioden 1807—14 forbundne urolige og uregelmæssige forhold blev skifte i hans bo først endelig foretaget 13 oktober 1814. Arvingerne var: «1) enken madame *Lovise Cathrine*, f. *Tetzløfff*!, nu i ægteskab med Hr. Hans Mossin Fleischer, hvalfangerassistent ved Godhavns anleg og 2) hendes med afdøde i lovligt ægteskab avlede datter *Sophie Frideriche Hount*, f. 31. juli 1806. Sønnen *Jacob Friderich Ferdinandt* er siden skiftets begyndelse ved døden afgaaen.»

Datteren blev gift 17 august 1823 i Ūmánaq med assistent, senere købmand (kolonibestyrer) *Frederik Lassen* (1798—1872), men døde allerede 15 april 1833 i Godthaab. —

¹ F. 19/9 1802 i København, død 19/7 1881 ved Niaqornat i Ūmánaqsbugten som fhv. købmand. Forlod aldrig Grønland.

CHRISTIAN KIEDING

Kirurg.

Christian Kieding skal være født i Jylland, hvor og naar vides ikke. Hans far var kirurg «og ej alleene educerede samme sin søn i den science, men derhos lod ham tiene nogle aar i Kiøbenhavn udj et apotheck for at lære noget udj botanica etc:» (Mathis Jochimsøns relationer).

1718 kom Kieding til Norge som feltskær, og aaret efter blev han garnisonskirurg i Bergen. Den Povel Kieding, som ifl. «Bergens bartskjærere og kirurger» samme aar kom til Bergen i egenskab af feltskær ved oberst du Wahls regiment og 1720 fik ros i stiftamtmandens indberetning for at have «god berømmelse» og som døde i sin post 18 mai 1723, var formodentlig en bror til vor Kieding, ligesom det er muligt, at Jørgen Kieding, f. 5/1 1733, kompas, flag- og sejlmager, senere stadskaptajn i Bergen (død 1800), kan ha været en slegtning.

Chr. Kieding var endnu i sin post i Bergen, da han i april 1726 fik ansettelse i det bergenske kompagnis tjeneste «som mester barbeer med skibet Cron Printz Christian herfra til Grønland» med 84 rd. i aarlig løn foruden kost og logis og afgik fra Bergen 7 maj.¹

Skibet han rejste op med mødte store ishindringer i Davisstrædet, var længe i beset i isen udfør Godthaabsfjorden og maatte, da det omsider kom fri, søge ind til en havn 8—10 mil nord for kolonien, da isen sperrede adgangen til denne. Først en uges tid senere lykkedes det at komme ind i «Haabets havn» den 18 juli. Det andet skib, som det aar skulde ha besejlet kolonien, satte til i isen og forsvandt med mand og mus.

¹ Ifølge P. Rafnsbergs regnskab af 29/1 1727 leverte C. K. 17 april 1726 plasterdeig til Grønland for 2 rd. 4 mk., og 20 april modtog han paa haanden 14 rd. for 2 maanedspenge. Ifølge Deichmanske mskr. 84 fol. regnedes hans aarsløn 84 rd. fra 2/5 1726 til 4/6 1727. (Meddelt af P. R. Sollied.)

Ved kolonien skulde Kieding afløse kirurg Frederik Henckel (se denne), men paa grund af skibsovervintring, der nødvendiggjordes af den store mængde is, som det aar belejrede kysten, maatte de begge blive ved stedet det følgende aar og delte da lægeforretningerne saaledes imellem sig, at Henckel tog ophold ombord og varetog skibsmandskabets sundhed, medens Kieding besørgede al praksis iland. Der blev dog ikke meget at gøre for lægerne, idet sundhedstilstanden det aar var god, takket være rigelige tilførsler af fersk mad. Derimod maatte Kieding doktorere paa Egedefamilien paa grund af en uorsigtighed fra Hans Egedes side. Denne, der syslede med alkymistiske eksperimenter, havde i februar 1727 «en tidlang havd nogle chymiske species staaende i digestion, hvilke ved en forseelse af alt for stærk varme jeg agtede at være kommen af sin rette orden og til det destinerede brug utienlig», hvorfor han aabnede beholderen uden at tænke paa den dermed forbundne fare. Hele huset blev nu gasforgiftet — «meget ilde tilpas af hoved-pine og magtesløshed, og saa trangbrystige, at vi neppe kunde tale» — og der maatte flere dages medicinkur til, før virkningerne ophævedes; en «vildmands-pige», der opholdt sig hos dem, kom sig overhovedet ikke igen, «men fra den dag siden var ikke vel og nogen tid derefter ogsaa døde».

Den følgende sommer fik Kieding, efter at hans kollega var rejst, en del at bestille, idet der udbrød en sterk forkølelses-, maaske influenza-epidemi blandt den indfødte befolkning i nærheden. Hans Egede rejste derhen for at se til dem og fandt nogle liggende for døden; «der vare og endeel syge, og mest alle incommodered af slem hoste og bryst-svaghed, som er en sædvanlig syge iblant dem». Endnu i september havde «indbyggerne allevegne, nord og sønder» været «ilde plaget af bryst-svaghed og hoste, og mangfoldige bort døde. Vi vare ej heller frie for denne plage, men mange af oss ilde farne, dog, Gud skee lov, igien restituerede». Doktoren gjorde hvad han kunde for dem: «mesteren eller feldskieren, som var med mig, gav dem vel nogen lægedom, hvilken de dog i førstningen nødigt vilde tage ind».

At Kieding dog endte med at skaffe sig et godt navn blandt den indfødte befolkning, viste sig senere. Da en af de i 1728 hjemrejste Grønlendere, Carl Løber, laa for døden af kopper i København og blev behandlet af selveste den kongelige livmedikus, kasserede han denne med den erklæring: Mese Grønlandme brav, mese Københame canalie! (o: lægen i Grønland var dygtig, lægen i København dur ikke). —

18 januar 1728 overværede Kieding den store højtidelighed, at Pôq og hans kone, «efter at de paa nogen tiid vare underviiste i den

christelige lære», blev døbt som de første voksne i den grønlandske menighed.

Samme aar kom den store invasion af soldater, kastelslaver og børnehuskvinder med kommandant og guvernør i spidsen til Grønland, «Haabets koloni» flyttedes ind i fjorden til Godthaab, folkene stuvedes sammen i halvfærdige huse — og den fredelige koloniidyl fra de tidligere vintre, hvor alle levede som een stor familie, var uigenkaldelig forbi. Da høsten kom med storm og sne og kulde, rasede skørbugen forfærdeligt i den tætpakkede menneskehob og bortrev den ene efter den anden, en overgang døde der mennesker saagodtsom daglig paa kolonien. Sygdommen forværredes ved, at mange af folkene, som Kieding udtrykker sig, «var store debauchanter og brændeviinsdrankere i fædernelandet, hvorved deres bedste kræfter og sundhed var meest forsvunden». Iøvrigt gjorde han sit bedste for dem ved at give de syge en pægl vin daglig og behandle dem med bomolie, rosmarin og «sukkersvang» samt cochleare, der indsamledes af soldaterkonerne. Tilsidst maatte man hen paa vinteren gribe til at logere de syge ind hos Grønlenderne i omegnen «for at de kunde blive forsynede med lidt cochleare eller scorbut-græs, som paa disse tiider ved Grønlændernes huse plejede at udspire».

Kieding fik altsaa nok at bestille og kunde ikke dyrke sport og friluftsliv som tidligere, hvorfor han ogsaa «attaqueredes» af sygdommen, dog kun i ringe grad. Først i juli neste aar kunde han ta sig fri nogle dage og følge med Hans Egede og købmand Kopper (se denne) paa en liden forlystelsestur ind i fjorden, og midt i august var han med købmanden og Niels Egede paa fiskeri ved lakseelven og kom tilbage efter en uges forløb med «tvende rinsdyr og en halv tønde lax, som de der sammestæds havde faaet».

Men denne motion kom for sent og var for ringe til at rette Kiedings helbred. Efter nytaar 1730 angreb skørbugen atter kolonisterne og nu kom turen til lægen; «coloniens mester eller chyrurgus begyndte og nu at blive meget svag, og maatte gaae til sengs for scorbut». Det saa en tid endog ud til, at han ikke skulde staa det igennem, «den 31te marts blev coloniens chyrurgus betient med det højjærværdige nadverens sacramente, som han udj sin sygdom forlangede; thi han var elændig af scorbut angreben». Han rettede sig dog igen, da vaaren kom. Ved Hans Egedes Gudstjeneste for Europeerne 20 august var han paany til alters, men var nu saa rask, at han de følgende dage kunde rejse med købmanden og Niels Egede paa laksefangst, bl. a. for at skaffe proviant til vinteren, da det ogsaa dette aar saa ud til skibsideblivelse, hvilket dog ikke skete, idet

skibet omsider blev set ude til søs 2 september og kom paa havn to dage efter, men saa naturligvis maatte overvintre.

Det havde vistnok været Kiedings agt at hjemgaa for sygdom dette aar. Nu maatte han blive og blev derved til god nytte for Grønlenderne i omegnen, som nu igen blev heftig angrebet «af den her i landet grasserende bryst-svaghed og hoste, hvilken er saa smitsom, at den ene faar den af den anden. Vi havde og været incommodered deraf, men den har ikke magt at angribe os saa haardt som Grønlænderne». Endnu midt i december «var der en miserabel tilstand iblant disse stakkels mennesker». Efter nytaar begyndte ogsaa skørbugen paany at rase blandt Europeerne, først maatte «tvende syge mænd fra skibet opføres til colonien, saasom de for kuld og anden ulejlighed ikke kunde faae den tilbørlig rygt og plejen, som et sygt menneske behøvede», og snart efter blev flere af skibsfolkene «af scorbut angreben, saa det saae slet ud med dem». Der var nok en skibskirurg ombord, men han var ogsaa bleven syg og døde 8 marts. Kieding maatte derfor ta sig af alle de syge baade iland og ombord. 14 januar styrkede han sig dertil ved paany at gaa til alters og holdt ogsaa godt ud trods stadige anfald af skørbug, men hen i marts hedder det paany, at nu «blev coloniens mester dag for dag slettere». Hvad der denne vinter gjorde tilstanden værre, var at der var falden saa megen sne, at «ingen cochleare var at bekomme, hvorved de syge ellers, næst Guds hielp, inden kort tid kunde have bleven restituerede». Det hjalp først, da «slutningen af april maaned var meget skjøn, med deilig varmt soelskin og godt væjr», saa kom de syge sig efterhaanden.

Da saa denne sommer efterretningen kom om Frederik IV's død og den nye konges ordre til at ophæve kolonierne, og det overlodes til Hans Egede, om han med de folk, han «dertil kunde persuadere», paa eget ansvar vilde blive i landet, turde Kieding derfor ikke slutte sig til ham og blive, hvad han sikkert helst havde gjort, men gik 31 juli til København med det sidst afgaaende skib «Charitas», ført af løjtnant Gerner, «saasom han i de sidste 3 aar ofte havde været saa svag, at han daarligt kunde hielpe sig selv endsige andre». —

Hans Grønlandslængsel lod ham dog ikke i ro. Saasnart han erfarede, at kongen paa Hans Egedes indtremgende forestilling vilde fortsætte verket, meldte han sig til tjeneste paany og kom igen til Godthaab 21 juni 1732. Hvor stor gage han denne gang har faaet, kan neppe konstateres, dog har den sikkert været større end den, han 1726 blev antat paa. Sin løn fra den tidligere tjenesteperiode havde han ikke engang fuldtud oppebaaret. 19 jan. 1734 skrev Bergens

magistrat, som skulde ordne det likviderede Grønlandskompagnis pengesager, til rentekamret, at Kieding «har under 24 juli 1733 hidsendt en fuldmagt fra Grønland til Monsr. Anker Storm i Kiøbenhavn» og git denne ordre til «at indfordre hans til gode havende gage» 152 rdr. 1 m. 9 sk.». Herpaa svarede rentekamret under 17 april at Kieding «forlængst burde voren fornøyet og betalt, hvis hand retmessig tilkom», og hans kommissionær har vel derefter faat pengene.

I denne tjenesteperiode blev kirurgus Kieding dog ikke til saa stor nytte som tidligere, idet han hver vinter var saa ilde medtat af skørbugen, at han nesten intet kunde foreta sig. Under koppe-epidemien 1733—34 satte han sine sidste kræfter til ved trods sin egen svaghed at hjælpe til med at pleje de syge Grønlendere — paa kolonien alene døde der mere end 50 mennesker — og da epidemien var forbi og sommeren kom, maatte han beslutte sig til at forlade landet for stedse. 18 august 1734 hjemgik han med skibet «for sygdom». —

Kieding medbragte en 14 august 1734 dateret attest fra Hans Egede, at han «havde sat sit helbred til i det haarde og kolde clima», og fik paa den under 13 maj 1735 tilstaaet en understøttelse paa 40 rd. af søkvæsthusets midler «paa grund af svaghed», men hermed forsvinder hans spor. —

JÜRGEN KOPPER

Købmand.

Jürgen Kopper er født i begyndelsen af 1700-aarene i København som søn af kongelig sværdfejer Hein Kopper (død 1712, begravet 2 november fra St. Petri tyske kirke) og hustru Anna Carstens (død 1753).

Om hans barndom og oplæring vides intet, men sandsynligvis har han gaaet i St. Petri tyske skole, siden hans foreldre hørte til menigheden der, og har derefter rimeligvis staaet i handelslære og efter læretiden haft ansettelse i et af Bergens mange købmandshuse. 29 marts 1727 blev han nemlig af Bergenskompagniet beskikket til bogholder og købmand i Grønland. 14 juni samme aar ankom han med skibet til Godthaab, men maatte efter forhandling med koloniraadet paa grund af omstendighederne gaa ind paa foreløbig at tjene som assistent, dog med løfte om at blive «bogholder», naar der blev plads ledig, og idet hans løn henstilledes til raadmand Schiøttes «billige paaskønnende».

Allerede aaret efter gik Mathias Fersleff, der skulde ha haft stillingen ved Godthaab, hjem i stedet for i den hensigt at gifte sig, og fra 1 august 1728 indtraadte da Kopper i dennes plads. Han kaldes snart bogholder, snart købmand og har altsaa været begge dele, d. v. s. administrerende kolonibestyrer.

Som saadan fik han nok at gøre med arbejdet ved koloniens flytning, opførelse og indretning paa dens nye plads, med at fremskaffe ligkister til alle de mange «kolonister» der døde i vinterens løb og med at hjælpe til at holde styr paa den horde af raa soldater og tidligere tugthusfanger, som kongens velvillige bestræbelser for at «populere landet» havde sluppet løs over Godthaab. En stor del af den korte tid, han endnu blev i Grønland, gik med til at «sidde i raadet», naar dette, hvad meget hyppigt skete, maatte samles for at drøfte farlige situationer og treffe forholdsregler til at forebygge spektakler eller

oprør. Han fik derfor kun sjældent lejlighed til selv at lede handelstogterne omkring i distriktet, men maatte saagodtsom hver gang la sin assistent overta dette hverv. Han led ogsaa, som de fleste af den store skare Europeere, der det aar var samlet ved Godthaab, under hyppige anfald af skørbug. Alt dette tilsammen har formodentlig betat ham lysten til Grønland, thi han søgte afsked allerede 1729.

Et par glade dage oplevede han dog kort forinden sin hjemrejse, idet han med Hans Egede og dennes søn Niels samt et par andre «officerer» med «en liden joulle» foretog en tur ind i en af Godthaabsfjordens arme for at undersøge «en meget smuk plads, med græs og smaae skov», hvor det var berettet af Grønlenderne, «at Kablunakkerne, det er, de Norske, fordem have boed» og hvor der ogsaa skulde være «en skøn lax-elv, saavel som rinsdyr-jagd».

De kom derind og «befandt stædet at være meget smukt med græs og buskasier». Men «fornemmelig havde den en stor herlighed ved tvende skønne lax-elve, som der vare, og derforuden ude paa dybet stod adskillig smaae fisk, desligeste lodder i overflødighed, af hvilke Grønlænderne om sommeren tage en stor mængde, og tørre dem paa klipperne, til vinter-provision». De traf fire telte med Grønlændere, som nylig havde faaet et rensdyr og gik dagen efter med dem paa rensjagt, dog uden at treffe dyr. Derimod skød de endel ryper og en mængde maager, «hvilke sidste havde deres reder udi en høi og steil klippe, hvor vi for farlighed ikke kunde klavre op, og tage deres æg». De fangede ogsaa en god portion laks i et medbragt garn — «kunde vel og have faaet fleere, hvis ikke elven, af overflødig regn, var bleven saa stor, og rundet saa stridt, saa man lidt kunde betiene sig af garnet». Deres egentlige hensigt, at finde de gamle norske ruiner, fik de ogsaa opfyldt; «de øde tompter, hvor de Norskes huuse havde staaet, kunde vi kiendeligen see». Endelig tilføjer Hans Egede, som beretter om turen: «forefindende Grønlænder underviiste jeg lidt om Gud, og derefter den 14de [juli] om aftenen reisede hiem til colonien igjen».

Har denne vellykkede tur kanske git Kopper lyst til trods alt at blive i landet, saa var det nu for sent. Han maatte overlevere kolonien til sin beskikkede eftermand og 11 august følge med skibet til Bergen. —

Efter tilbagekomsten fra Grønland har det vel været Koppers agt at «søge sig employ» i Norge eller Danmark. Det kom han dog ikke til foreløbig. Hjemreisen blev langvarig, først efter to maaneders forløb kastedes anker paa Bergens red. I denne by blev han nu foreløbig vinteren over. 14 oktober 1729 «kom i logement» hos

«Maren sal. Jørgen Ottens», boende i «Skriver-gaarden» i Bergen, «een persohn ved navn Jørgen Kopper, angifvende sig at hafve været i Hans Majts. tjeneste, for ober kjøbmand og bogholder i Stradte David». Her boede han til slutningen af marts 1730 og blev hende «for kost, kammer og vask og anden nødtørftig fortæring» skyldig 31 rd. 3 mk. 2 sk., som han udstedte hende «erkendelsesbevis» for, da han ikke kunde betale pengene, før han fik sine regnskaber godkendt og sit tilgodehavende udbetalt, i hvilken hensigt han nu rejste til København.

Her lykkedes det ham ikke at faa sin sag fremmet, og imidlertid fik Bergens magistrat under 12 dec. 1731 kgl. ordre til at «tilholde vedkommende bogholdere allerforderligst at forfatte andre speciale og ordentlige regnskaber for et hvert aar især», hvorefter Kopper formentlig atter har begivet sig til Bergen. I hvert fald fik han gennem denne bys magistrat 1 marts 1732 ordre fra rentekamret til at «aflegge vedbørlig rigtighed» for materialer og andet, som han maa ha modtat af «proviantforvalteren paa Godthaabs colonie Mathis Ferslef», idet tingene er «anført til afgang» i dennes regnskaber for 1729 og 1730. Blandt disse ting var kuriøst nok 8 ryttersadler, 4 paksadler, 12 bidsler med tømme, 11 grimer af alun-læder, 2 hestekrabere, 2 dækkensgjorder og 3 «heste sehler til at hidsse med¹» — hvilket altsammen skulde været til brug for den paatenkte rytterekspedition over indlandsisen til Østerbygden!

Nu maa Kopper atter være rejst til København, thi 19 nov. 1733 skriver han derfra til magistraten i Bergen og paataler skarpt at han hidtil ikke har kunnet faa sine regnskaber revideret og sine tilgodehavende «gagepenge» udbetalt. Han «maa beklage min alt for slette skiæbne, der nu udj 4re aar min tiid saaledes haver maattet henskikke, saasom ieg icke haver understaaet mig at udbeede enten Hands Majts naade om nogen empløy til leve brøed eller at antage nogen condition forinden ieg for mine underhænde hafte regnskaber haver erhholdet quitance og af reigning, og dersom ieg udj benævnte tiid icke haver nødt nogen assistance af min gamle moder der nu haver været enche udj 21 aars tiid, har ieg snart maatted crepere. Og som hendes tilstand er saaledes at hun det ei lenger med mig kand udholde» — saa ber han nu om en snarlig ordning og ende paa sagen.

Det drog dog endnu ud en rum tid. 13 februar 1734 gav ganske vist rentekamret magistraten i Bergen ordre til, at nu *skulde* Koppers regnskaber revideres inden 3 ugers forløb, men det hjalp ikke og ligesaa lidt, at «Maren sal. Jørgen Ottens» 29 april ansøgte om at faa sine tilgodehavende penge for sin logerende i 1729—30 udbetalt. Endnu

¹ ☪: slaa paa hesten for at faa den til at løbe.

11 dec. 1734 indsendte Kopper fra København nogle dokumenter vedrørende en auktion, der i hans tid var afholdt i Godthaab, og endelig et halvt aar senere, dateret København 2 juni 1735, «efter lang ventende og 5 aars forløb med mine reigninger», en ny «balanceregning», som han haaber omsider skal være fyldestgørende: «Høy gunstige hr. magistrat! Det er Dem best bekiendt min fatale skiebne ved denne lille betiening ieg udj Grøndland var anbetroed, Ja! saa uskyldig er ieg ved samme geraadet i største ruin; Vil nu den høy og velædle magistrat ikke hanthæve mig, for saa lang en tids ophold at nyde noget, og tillige med at see mine regenskabers udfald, staaer ieg aldrig til videre opreisning.» Han har imidlertid nu «formeret» en liden regning over kostpenge fra den tid af, da han «aftræde skibet Jomfru Cornelia kaldet» og til 1/4 1733 à 8 mk. ugentlig, samme beløb som skipper Mejnert Jansen «blev i Grønland for min persohn for accorderet» — altsaa af koloniraadet — «og afbetalt her ved søe etatens general commisariat» — — «nu vilde da De høye og gode herrer tage i gunstig betragtning, hvor ubillig ieg er medhandlet, og at ieg i ald den tiid siden min tilbagekomst fra Grøndland icke har nødt det alleringeste enten af min tilgode havende gage, eller andet til min subsistence» — — «ligesom ieg er og en fattig karl der indtet har til levnedts ophold, og formedelst den giæld og vidtløftighed ieg ved denne fatale tjeneste er bragt udj, nu saa got som staaer paa bredden til yderste fordervelse.»

Sagen verserede fremdeles gjennem flere aar, ialfald til 1738. Siden høres intet til Hr. Kopper paa 11 aar.

16 oktober 1749 udleveredes fra kammerkollegiet «communication af Hans kgl: mayestæts allernaadigste resolution af 14de octobris angaaende beskikkelse af Jørgen Kopper til controlleur og toldbetient samt veyer og maaler ved Sands toldsted i afg: Tønne Barlings sted». Ved «Sands toldsted» forstaaes Storsand paa Hurumlandet i Oslofjorden og det lige overfor liggende Drøbak.

Kopper ønskede imidlertid ikke at tiltrede sit embede straks. 28 november 1749 refereredes i kammerkollegiet «controlleur Jørgen Koppers skrivelse dateret den 26de hujus om tilladelse at opholde sig i Kiøbenhavn til foraaaret». Sagen var, at han ønskede at gifte sig først. Tilladelsen blev git og forberedelser truffet til brylluppet. 2 marts 1750 betalte han 4 rd. i «copulationspenge» til Københavns raadhus og opgav her, at vielsen skulde finde sted i Trinitatis sogn, og to dage senere blev «viet i huuset efter kongebref *Jørgen Kopper*, controlleur, u[ng] k[arl], med jomfrue *Wiedia With*; for ham lover Ephraim Bauman, schwertfeier, for hende lover Lauritz Gielstrop [død 1786, 83 aar gl.], kraemmer i Vimmelskaft».

Kort efter brylluppet rejste de nygifte til deres fremtidige hjem og

Kopper tiltraadte sin tjeneste. Det var øjensynlig ikke altid lige let at faa de embedet tilkommende indtægter. Allerede 16 maj 1750 skrev han til kammerkollegiet angaaende nogle fra Sand til Christiania transporterede varer, som han paastod vejerpenge af, og ligeledes 13 juni angaaende «nogle i søen fundne viinvarer». Aaret efter 15 maj skrev han igen i lignende anledning, nemlig om de fra indenrigs steder kommende fartøjer, af hvilke han mente sig berettiget til at oppebære 1 rd. «for lugernes aabning» — og atter 10 november 1753, denne gang angaaende de «fremmede vahre», som oplosses ved Sand og føres andenstedshen til fortoldning. Adskillige gange indløb der til kollegiet skrivelser og forespørgsler fra ham angaaende «nogle til confiscation anholden vahre». Undertiden blev saadanne sager «henlagt», undertiden kom det til proces, hvor det ikke altid synes, at han har haft autoriteternes støtte, saaledes klager han i et tilfælde i 1757 over, at «forpagtnings societætet» har «fracaldet sagen».

Det faldt hellerikke altid lige let at skulle optrede overfor skibsmandskaberne paa embeds vegne. Saaledes maatte han i skrivelse til kammerkollegiet af 23 november 1754 indberette om en skipper Chr. Paulsen, som med magt havde hindret betienterne i at inquirere». —

Jürgen Kopper blev ikke nogen gammel mand. Han døde i embedet 27 juli 1758. Aaret efter, 11 september, ansøgte hans enke kammerkollegiet om pension. Ansøgningen oversendtes til «postamtet», hvorfra der bevilgedes hende 35 rd. aarlig af «generalpostkassen».

Siden flyttede hun tilbage til København, hvor hun levede i en aarrække. 1775, 23 november, optoges skifteforretning efter «Madme *Widia With*, afg: controlleur *Jürgen Koppers* enke, boende tilleye Kulturvet 97». Hun var «idag ved døden afgangen». Dødsfaldet var indmeldt af Ingeborg Christophers datter, der havde tjent den afdøde ca. 25 aar uden at ha faat nogen løn og var derfor af den afdøde tillagt, hvad hun maatte efterlade sig, ifølge «forskrivelse» af 26 august 1774. Der var ingen livsarvinger og ingen kendte arvinger, ligesom den afdøde «skal have fornøyet» sin mands eneste søster og arving, Mad. Dorthé Kopper, afgangne bager Siverts enke. Boet bestod kun af lidt møbler og løsøre. —

PEDER CHRISTIAN KRAGH

Assistent.

Peder Christian Kragh skal — efter opgivelse i inspektoratsarkivet i Godthaab — være født den 27de april 1784 i «Apenrade». Opgivelsen stemmer med notatet angaaende hans vielse i Bergens Nykirkes egteskabsprotokol og maa vel derfor forudsettes at stamme fra ham selv og saaledes være rigtig, uagtet der i Aabenraa kirkebog ikke har kunnet findes nogen af det navn indført i fødselsregistret for aaret 1784. Muligvis kan han være født i byens omegn og døbt i en anden kirke. Hvem hans foreldre var, kan derfor hellerikke oplyses.

Han var uddannet som sømand og havde tat styrmandseksamen, da han 22 aar gammel fik ansettelse i kgl. grønlandsk handels tjeneste. Han bestemtes til «det søndre inspectorat» og blev anbragt som handelsassistent i Julianehaab 21 juli 1806.

Der synes ikke paa forhaand at ha været forbunden nogen bestemt hensigt med netop at sende Kragh til Julianehaab. Men det viste sig snart at være et heldigt valg, man havde gjort. Samme aar, som han kom til landet, var der bleven udsendt «en liden galease, Sælhunden kaldet, drægtig 20 commerce-læster, hvis bestemmelse er at ligge i landet for at transportere last mellem Julianehaab og Frederikshaab». Tanken hermed var, at man derved skulde kunne undgaa at sende skib direkte til Julianehaab, hvortil besejlingen var vanskelig paa grund af storisen og hvor der derfor ofte havde fundet forlis sted. «Bemeldte galease føres af skipper Johan Jæger, hvis ophold i landet ikke bliver længere end til een af formændene har lært at anføre dette fahrtø.»

Det fjøede sig nu ganske naturligt saaledes, at det blev Kragh, der kom til at «anføre» galeasen, idet han jo tilfældigvis allerede havde den dertil fornødne uddannelse. Det blev da ordnet saadan, at han ikke blot skulde udføre de rejser, skibet oprindelig var bestemt til, men tillige fra tidligt paa foraaret til sent paa høsten foreta handels-

togter i kolonidistriktet helt ned til Kap Farvel. Man sparede jo derved en mand, idet Kragh kunde være baade skipper og handelsmand paa togterne. Han udnevntes derfor 16 juli 1807 til «fører af galeasen Sælhunden» mod et tilleg til assistentsgagen og udviklede sig i de følgende aar til en særdeles habil skibsfører, og fik et meget grundigt kendskab til kysten og kystsejladsen. 12 april 1808 meldte han f. eks. inspektøren, at han «den 8de dennes ankom til colonien Friderichshaab med galeasen Sælhunden; fra Julianehaab hertil gik reisen for sig i 49 timer».

Under krigen med England fik Kraghs anbringelse i Julianehaab og hans sømandsskab imidlertid en endnu langt mere afgørende betydning.

I sin dagbog for 1811 skriver missionær Wolf i Godthaab under 14 juli: «Vi fik idag en efterretning, som vi længe havde ventet, den nemlig — at alle Europæerne syden for os \therefore en gift kjøbmand og nogle faa gamle colonister undtagen \therefore havde indskibet sig paa galeasen Sælhunden, som sædvanligen ligger ved Julianehaab, for ved en reise til det første det bedste land at redde sig fra hungersnød.»

Slet saa drastisk forholdt det sig imidlertid ikke. Det hele var inspektør Myhlenphorts foranstaltning. 12 april 1811 «strax efter at prædiken var endt afgik assistent Kragh [som paa dette tidspunkt midlertidig opholdt sig i Godthaab] med Godthaabs baad og folk til Frederikshaab. Hans bestemmelse er at hendte galeasen Sælhunden til Godthaab for at kunde bruge dette skib til transporterung nordpaa, hvis man derfra skal være nødsaget at hendte provisioner herhen». Senere, da det viste sig haabløst at vente skib til Sydgrønland foreløbig, maaske sletikke det aar, besluttede inspektøren at sende fartøjet til Danmark eller Norge, subsidiært til England, med saa mange af de i landet henliggende produkter, som skibet kunde indta, og de undværlige folk af mandskaberne ved kolonierne, for at drøje paa de magre proviantbeholdninger — og derved tillige sikre sig, at i alt fald dette lille skib kunde komme op næste aar med forsyning.

At saa denne foranstaltning bragte panik ved de sydlige kolonier og fik funktionærerne der til at foretrekke hjemgang med galeasen fremfor endnu en overvintring paa smalkost, er en sag for sig.

Inspektøren noterer selv i sin dagbog under 14 juli, først at han «idag har modtaget den efterretning, at galeasen Sælhunden ført af assistent Peder Christian Kragh var ankommen til colonien Frederikshaab og agtede, med første føyelig vind, at afgaae til Godthaab», og derpaa — synligt med nogen forundring — at «missionairerne Hr. Fleischer og Hr. Jessen samt assistent Schytte og en Jfr. Been fra Julianehaab med flere ere med galeasen for at hiemgaae».

8 dage senere fik inspektøren sin forundring bekræftet, idet han, da han fik at vide, at galeasen laa en dagsrejse fra Godthaab for modvind, «sendte 2de konebaade afsted for at hendte hertil Miss: Hr. Fleischer med familie, som af frygt for, at ingen levnetsmidler skulde udkomme fra fædrelandet, i aar havde besluttet at forlade Grønland med galeasen Sælhunden, hvis den skulde komme til at gaae til Kiøbenhavn iaar».

Nu *var* der ganske vist kommen et skib til landet alligevel, men det var rejst tilbage fra Holsteinsborg uden at afvente eventuelle hjemgaaende sydfra, og da dette ene skibs tilførsel ikke kunde dække selv det nødtørftigste forbrug, hvis ikke kolonierne blev aflastet for en del kostnydende, mente inspektøren sig «nødsaget til at føie denne vovelige foranstaltning», som missionær Wolf kalder det, at lade galeasen gaa til Europa.

Wolf, der selv bestemte sig til at gaa med, idet Fleischer gik ind paa at afløse ham ved Godthaab, ser i det hele taget meget pessimistisk paa sagen: «Den tungeste nødvendighed», siger han, «tvinger mig til at vælge et middel, som visseligen er forbundet med den yderste fare. Thi nu skal den meget lille og svage galease Sælhunden hiengaae for at bringe saa mange tærere som muligt fra det yderlig forurettede søndre Grønland. Med dette lille og svage skib, som anføres af en eneste mand, der vel har nogen theorie, men aldeles ingen praxis som navigateur, vover nu ieg og 12 andre at søge vor redning. Ieg vovede det, ved den Gud ieg dyrker! ikke, om ieg ikke paa den ene side fandt det at være ligesaa nødvendigt for min helbred, som ieg paa den anden side anseer det for en absolut pligt mod mine umyndige at sørge for mit livs redning»¹.

Imidlertid gjorde baade galeasen og Kragh al pessimisme tilskanme. Efter 13 aug. at ha forladt Godthaab for at anløbe Sukkertoppen og Holsteinsborg, hvorfra han skulde medta baade passagerer og last, stak han den 26 august til søs fra sidstnevnte koloni for at tiltrede den «vovelige» rejse. Hvorledes den forløb, derom meldes i en skrivelse af 10/3 1812 fra kgl. grønlandske handels direktion til inspektørerne:

«I november f. a. indløb fra assistent *Kragh*, som skibsfører paa *galeasen Sælhunden*, beretning om, at hans rhedere, Dhrr *Motzfeldt* og *Myhlenphort*, havde ved den i *sydre Grønland* herskende mangel paa fødevarre seet sig nødsagede til, at lade ham afgaae med galeasen

¹ Sin hustru med to børn havde han maattet sende hjem i juli 1809. De blev land-
sat i Norge og havde herfra nesten maattet betle sig igennem til Kjøbenhavn, hvortil de
omsider var naaet efter 1/2 aars forløb. Wolf havde først i juli maaned 1811 faaet efter-
retning fra dem.

til *Leith*, for efter der at have erhholdet licence til reysens viidere fortsættelse, at hente den saa meget tiltrængte undsætning fra *Danmark*. Men at han, da skibs provianten var medgaaet paa den ved modvind sinkede reyse, havde fundet det umueligt at anløbe *Leith* og maattet søge Norge, hvor han den 17de october var indkommen i en udhavn ved *Bergen*.»

Herfra søgte de fleste ombordværende overland eller til skibs til *København*. Men forinden fejredes en beskeden fest i *Bergen*, idet assistenten fra *Julianehaab* Eylert Schytte 10 november holdt bryllup — «copuleredes i huset» — med Jomfru Annette Agate Christine Been, som havde været husjomfru hos presten i *Julianehaab*. Deres søn, cand. polyt. Jørgen Christian Schytte, var ekspeditionsrejsende i *Nordgrønland* 1838. —

Assistent Kragh var imidlertid ikke færdig med *Grønland* endnu. Han erklærede sig villig til at føre galeasen op til landet igen, og der blev da «strax herfra (o: fra handelens kontor i *København*) foranstaltet indkiøb i *Bergen* af saa mange provisioner som kunde udgiøre en passende ladning for galeasen, hvis nødvendige reparation i *Bergen* der ligeledes blev givet ordre til, for at den strax paa foraaet kunde vende tilbage til *Grønland*. Imidlertid bestræbte man sig for at erholde licence for dette i *Grønland* hiemmehørende skibs tilbagereyse».

Licensen fik man i februar 1812, men med den indskrenkning, at galeasen «fra *Bergen* til *Leith* allene maatte føre rug eller gaae baglastet».

Herved var intet at gøre. Men til alt held laa et andet af handelens skibe, «*Jupiter*», i *Bergen* for om muligt at blive tillastet derfra. Men «stædet, hvorfra expeditionen skeer, var hertil lidet gunstigt, da ikke allene alle levnetsmidler ere i meget høj priis i *Bergen*, men udsendelsen af disse fra alle norske havne tillige paa det strengeste er forbuden, saa at der for de til ladning for galeasen bestemte fødevarer havde maattet erhverves speciel allerhøyeste til-ladelse».

Imidlertid erklærede «*Jupiter*»s fører, Boh Erken fra *Föhr*, sig parat til at søge skibet ført til *Grønland* uden licens, saafremt han blot kunde faa last til det. Det bestemtes derfor, at han skulde indta den til galeasen bestemte last og Kragh gaa til *Leith* for at faa licens og indta ladning der. Handelsdirektionen vilde da «blot ordinere nogle andre tillegspartier til *Jupiter*s ladning af saadanne vahre, som uden vanskelighed vare at faae i *Bergen* og kunde være nyttig». Skipper Erken skulde «fra commissionairen i *Bergen*, Hr. Jens Gran, medbringe specificeret factura over de i *Jupiter* indladede vahre med tilføyede priiser, hvilke — — blive til regel for overladelsen.»

Galeasen skulde i Leith indlade «et parti rugmeel, nogle kvantiteter af krudt og blye, tobak, kolonial vahre, lærret, klæde med flere andre ting, som rimeligen meget savnes i landet. Assistent Kragh, som fører skibet paa denne tour, er instrueret om at medbringe factura over den i Leith indtagende ladning med tilføjede priiser i engelsk mynt, og for saavidt indkiøbet af de mindre betydende articler er skeedt ved ham selv, at bilegge facturaen med specielle regninger over deres kostende».

Den høje kurs vilde gøre varerne dyre. «Overladelsespriisen» maatte beregnes efter 1 shilling = 9 mark dansk og 1 penny = 12 skilling dansk; «derfore ere kvantiteterne af det ordinerede mindre end man under andre omstændigheder havde ønsket; de vilde altsaa ikke kunde afhielp, men blot lindre trangen til samme i landet.»

Kragh udførte sit hverv kækt og hurtigt. Skjønt han først var gaaet fra Bergen 14 marts og altsaa maatte via Leith for at indta ladning, fik inspektør Myhlenphort allerede 26 maj «poster fra colonien Nye Sukkertoppen, som bragte den efterretning: at galeasen Sælhunden, som i forrige aar hiemgik fra Grønland under anførsel af forrige assistent Kragh, var ankommen der den 20de dennes med en ladning provisioner etc. fra Leith i Scotland. Bemeldte capitain Kragh meldte: at han paa hjemreisen forrige aar ikke kunde anløbe Leith efter sin havende ordre men derimod Bergen i Norge». «Jupiter», der gik direkte fra Bergen, kom først til Holsteinsborg 13 juni, 3 uger senere end galeasen.

I Grønland derimod var Kragh ikke saa heldig. Paa rejsen fra Sukkertoppen til Godthaab var han endnu 10 juli ikke naaet længere end til «stedet Ekaresarsuk /: Stralsund :/ omtr: 8 miile sønden for Nyesukkertoppen», og her laa han endnu 28 juli for anker paa grund af storishindringer — noget uhyre sjældent saa højt mod nord. Først 12 aug. naaede han ind i Godthaabs havn. Mens han laa her, kom endnu et skib, briggen «Freden», kapt. Mathiesen, paa havn her. Det havde aaret forud været opbragt af engelske kapere, men var bleven frigitt og nu tillastet i Leith ligesom galeasen. Denne blev dog først ekspederet færdig og afseilede, fuldlastet og ligesom forrige aar med flere passagerer, deriblandt missionærerne Jessen og Fleischer, der alligevel begge var bleven et aar til i landet, fra Godthaab 23 august og naaede efter en lang og farefuld rejse via Leith omsider København. —

Kragh slog sig nu, efter at ha tat afsked fra Grønlands handels tjeneste, ned i Bergen. 9 februar 1815 fik han her borgerskab som skipper. 1818 købte han selv skib. Afhændelsedokumentet lyder saaledes:

«Jeg underskrevne *Lyder Harje* gjør herved vitterligt, at jeg har solgt og afhændet ligesom jeg og herved sælger og afhænder til *Peder Christian Kragh* et mig tilhørende slupskib *Haabet* kaldet, drægtig 15 commercelæster, nu liggende ved skibsværftet her i byen, med alt dets tilbehør, samt alt dets staaende og løbende redskaber efter inventarielisten derover, intet i nogen maade undtagen, og at altsaa bemeldte skib, med tilbehør og inventarium, fra nu af skal være og blive Peder Chr. Kraghs rette ejendom, hvorover han kan disponere efter eget forgotbefindende, siden han derfor til mig har erlagt og betalt den kjøbesumma 650 siger sex hundrede og femti norske specier, om hvilke vi ved kjøbecontract af april h: a: ere blevne eenige, og for hvilke herved kvitteres, ligesom ham herved overleveres alle bem: skib vedkommende af mig ihændehavende gamle skjøde-documenter. Jeg bekræfter videre, at bemeldte skib er frie for alle hæftelser af hvad navn nævnes kan og det saavel inden- som udenlands, hvorfor jeg bliver hjemmelsmand efter loven. Til bekræftelse herom haver jeg nærværende skjøde egenhændig underskrevet og forseglet.

Bergen den 20de april 1818.

Lyder Harje.»

Siden arbejdede Kragh sig endnu højere op. Han døde som skibskaptajn paa rejse fra Bergen til Triest med brigskibet «Wibeche», som forliste totalt i oktober maaned 1828.

Lyder Harrje, der døde i Bergen 21/7 1848, 57 aar gammel, var svoger til Kragh. Denne var nemlig 5 april 1813 i Nykirkens sogn («copuleret i huuset») bleven gift med *Anne Hedwig Harrje*, født 30 decbr. 1779 (døbt 5/1 1780), død i Bergen 19 marts 1869 (begr. 26/3). Hun var datter af *Ahlert Harrje* (født i Apeln, Hannover, 25/11 1744, død i Bergen 5/7 1812, tog borgerskab her 19/12 1776) og hustru *Elisabeth Christine Bischoff* (født 14/3 1751, død 22/4 1799).

Ægteparret Kragh havde 3 børn, nemlig

1) *Ahlert Harrje Kragh*, f. 24/4 1814, borgerskab i Bergen 10/5 1839, ophævet 24/10 1843, da han blev købmand i Stavanger; senere stadsmægler i Bergen; gift 17/3 1843 med *Anna Margrethe Reimers*, f. 30/10 1823 i Bergen, datter af købmand i «Bjørnegaarden» *Johs. Reimers* og 1ste hustru *Gertrud Marie Hysing*. (6 børn.)

2) *Karen Kragh*, f. 4/3 1816. Gift 4/9 1843 med *Berent Jochum Voss*, f. 12/2 1815 i Bergen, købmand i «Finnegaarden», søn af købmand *Georg Heinrich Voss* og *Magdalene Stahlbom*. (Ingen børn.)

3) *Christian Kragh*, f. 15/9 1818, bagermester i Stavanger, senere varemægler i Bergen. Gift 14/7 1842 med *Susanne Fleischer*, f. 29/9 1817 i Bergen, datter af rebslager *Michael Fleischer* og *Susanne Møller*. (2 børn.) — Alle Kraghs 3 børn levede i 1877. —

OLE LANGE

Missionær.

Ole Pedersen Lange er født den 7de januar 1703 i Hillerød som søn af prest og slotsprest paa Frederiksborg, magister Peder Willums-søn Lange (død 1718, søn af den bekendte landsdommer Willum Lange) og dennes anden hustru Karen Olufsdatter Torm, datter af formanden.

Sin første undervisning fik han i hjemmet af faren¹ og blev 1711 sat i Frederiksborg skole. Da faren imidlertid i juni samme aar blev stiftsprovst i Christiania, overflyttedes han til denne bys katedral-skole, som han gennemgik og hvorfra han dimitteredes til Københavns universitet, hvor han 26 juni 1720 tog «examen artium» og til privat-præceptor valgte professor Hans Gram.

Da han imidlertid som faderløs ikke havde raad til straks at «ligge ved universitetet», rejste han tilbage til Norge, hvor han blev «præceptor» for provst Holmboes børn i Vardal. Her konditionerede han fra 1721 til 1724, da han vendte tilbage til København for at fuldende sine studier. Han havde under sin huslærervirksomhed ikke forsømt disse, saa at han allerede 12 juni 1724 kunde ta «anden examen» og 7 uger efter, 1 august, indstille sig til theologisk attestats, som han bestod for professorerne Steenbuch og Trelund med karakteren laudabilis. 18 august fik han for dimissprædiken ligeledes laudabilis.

Derefter vendte han igen tilbage til Norge, hvor han blev huslærer hos købmand A. Hofgaard i Drammen. 1726 drog han dog atter til København og lod sig indskrive blandt alumnerne paa det mediciske collegium. —

Da der 1728 blev truffet store anstalter «til Grønlands opkomst og peuplering», bestemtes det ogsaa at der skulde udsendes to prester, en til Godthaab til assistance for Hans Egede, og en til den paa-tenkte nye koloni Nepisene. Kongen gav da Sjællands biskop i op-

¹ «Paa det omhyggeligste sørgede forældrene for hans opdragelse, især i christendommen».

drag at udvælge en til sidstnevnte stilling egnet og passende kandidat, hvilket lykkedes i løbet af kort tid.

Under 30 april 1728 udgik derefter flg. kgl. ordre til biskop C. Worm: «Eftersom Vi af den til Os under den 20 hujus indkomne forestilling, aller underdanigst havde ladet Os referere, at Du udj anledning af Vores, Dig ved Vores ober secreterer, Os elskelig Hr. *Christian Møinichen*, Ridder, bekient giorte aller naadigste villie haver opsøgt en skikkelig person ved navn *Ole Lange*, som haver paataget sig som een præst at gaae med det skib, som Vi aller naadigst ere sindede, med første herfra til Grønland at afsende, og, efter at hand til landet er ankommen, der i tre aar at forblive; og som bemelte *Ole Lange* siden af fornævnte ober secreterer *Møinichen* haver ladet sig persvadere til at forblive i landet udj sex aar, hvilket Vi og heldst ønsker, saa fremt hans helbreed det nogenledes vil tillade, saa have Vi under denne dags dato ladet hannem expedere behørig kalds brev, hvorefter hand skål nyde aarlig løn, saalenge hand ved samme embede forbliver, 200 rdr., og er hermed Vores aller naadigste villie og befaling, at Du hannem til det hellige embede med allerforderligste efter foregaaende examination og befunden dygtighed, ordinerer og indvier». Selve ordinationsdagen har ikke kunnet findes, og de eksisterende vita-protokoller begynder ikke før sidst paa aaret 1728. Men han ordineredes altsaa i begyndelsen af maj. Der gaves ham kongeligt tilsagn om forfremmelse til andet gejstligt embede ved hjemkomsten fra Grønland.

I midten af maj tiltraadte han rejsen med fregatten «Morianen» og kom til «Haabets colonie» 1 juli. Med skibet fulgte en 14 maj dateret kgl. skrivelse til Hans Egede bl. a. med flg. rekkommendation: «Vi giøre os forsikrede, at du — — (vil) beviise dend med samme skib følgende Hr. *Ole Lange*, som Vi iligemaade aller naadigst have beskicket til at være præst ved colonien, ald broderlig kierlighed, til hvilken ende Vi aller naadigst have ladet giøre dend anstalt, at saa lunge hand der i landet forbliver, hand da ligesom commandanten der ved colonien skal nyde halvanden mands kost til sin forplegning og underholdning, paa det at hand uden mangel for nødtørftig ophold ligesom de missionairer, der i landet forhen have været og endnu er, kand encourageres baade at lære indbyggernes sprog og med lyst og nytte til Guds æres udbredelse, efter Vores aller naadigste intention, arbeide paa de blinde heedningers omvendelse.»

Af den paatenkte genoprettelse af Nepisene blev der paa grund af omstendighederne intet det aar, og Lange, der egentlig var bestemt til denne koloni, maatte derfor foreløbig blive ved Godthaab sammen med den anden nyankomne prest, Miltzow. 3 september var de første

gang med Hans Egede «hen til Grønlænderne» og overværede deres undervisning i kristendom. Men ellers hengik hele efteraaret med byggearbejder og kævl og bryderier med det store, uensartede mandskab, kolonien bestod af. Først fra julen af skiftedes de to nyankomne prester ved Hans Egede til at holde Gudstjeneste paa kolonien. Første gang Lange holdt Gudstjeneste, 2 januar 1729, maatte han absolvere en af koloniens folk «for desperate resolution, med at ville forgiøre og styrte sig selv i havet, af frygt for den straff, han, for et lidet begangen tyverie, havde fortient».

28 januar traadte Lange og kollega efter opfordring «i conferentze» med Hans Egede angaaende dennes plan om at «døbe deris smaae børn, som boe stedse i nærværelsen hos os, og ikke pleier at flømte fra deris sædvanlige boe-pladser», for derved hastigere at fremme missionen. Lange afgav hertil en længere lærd theologisk erklæring, hvori han billiger planen, men tillige udtaler ønskeligheden af ogsaa «at see forældrene hiulpne og frelste ved dette aandelige igientødelsens- og fornyelsens-bad», hvilket han mente «efter samvittighed vel kunde skee, naar man fornemmer dem at forstaae daabens lærdom». Men da Hans Egede ikke endnu turde skride hertil, bøjede Lange sig for hans erfaring, og i den følgende tid døbttes af alle tre prester 42 børn «paa forældrenes egen begiæring».

I fastetiden holdt Lange hver onsdag «passions-prædicken» paa kolonien, og 24 april holdt han altergang for Egedefamilien og Miltzow.

Lange befandt sig særdeles vel i sine kollegers selskab. Allerede med skibet tilbage skrev han til sin protektor, oversekretær Møinichen, om dem: «Hr. Hans Egede er en hiertens brav, retsindig og vindskibelig mand, ved hvis omgiængelse jeg glæder mig, og haaber at profitere af. Den anden præst, Hr. Milzau, var kommen fra Bergen med lods gallioten, er ogsaa een vakker mand.» Derimod var han ikke saa tilfreds med boligforholdene: «Tilstanden var meget slet her paa stædet [o: ved den gamle koloni], thi her er eet huus, bygt af torv og steen, af 3 værelser for henved 30 mennesker, og som er, naar det regner, ey frie for vanddrøb». Ved den nye koloni Godthaab var boligen ganske vist tæt, men i begyndelsen svært fugtig, og han og Miltzow maatte deles om et lidet kammer.

Imidlertid kom Lange, trods sin veneration og venskab for Hans Egede, mod slutningen af deres samvær ved Godthaab uforvarende til at gøre ham imod, idet han efter opfordring af kommandant Landorph viede assistenten Hiort Træschow til en soldaterenke «af de nest forgangen sommer her ankomne letferdige qvindfolch». —

15 juni 1729 brød Lange op fra Godthaab for at begi sig til Nepisene «saasom allernaadigst beskikked præst og missionaire paa

dette stæd». Han rejste med baad indenskærs i selskab med guvernøren, kommandanten, artilleriløjtnanten, bogholderen, købmanden, assistenten og en del af mandskabet, medens et pinkskib under anførsel af proviantforvalter Fleischer, der var Langes «besynderlige ven», bragte byggematerialerne, provianten og handelsvarerne derop. Baa-dene kom to dage før skibet og alle boede i telt det meste af sommeren, medens husene byggedes. Guvernøren, der ikke vilde overvintre i det ufærdige vaaningshus, vendte tilbage til Godthaab.

Ved Nepisene fik Lange sit eget store og gode værelse med fjælgulv og sejldugsbetrek paa vegge og loft. Stuen benyttedes tillige til gudstjeneste. Han begyndte straks at sette sig i kontakt til omegnens befolkning og missionere iblandt dem. Men han saa snart, at her var mere arbejde end til een mand og skrev derfor neste foraar til Hans Egede, «at han gjerne saae, at Hr. Hendrich Miltzoug kunde komme der nord til ham, og være ham behjelpelig, saasom han alleene kunde besværlig besørge baade coloniens folk og Grønlænderne». Da Miltzow selv billigede det, sendte Hans Egede ham derop 1730, og de to venner arbejdede godt sammen. I september afla Lange et besøg i Godthaab, hvor han holdt Gudstjeneste en af de søndage, han var der. —

Allerede samme aar kom der imidlertid ordre fra den nye konge, Christian VI, at hele besetningen paa Nepisene skulde rejse hjem og kolonien nedlægges. Det blev ikke til noget det aar, fordi skib ikke naaede derop, og Lange fortsatte da ufortrøden sit arbejde. I brev til kongen af 30 april 1731 gik han — skønt han «er bleven hiemkaldet, og saaledes kunde sige mig ved min konges naade at være friegiort fra een missionairs tjeneste her i landet» — sterkt i forbøn for missionens fortsættelse, dels af hensyn «til det lands uskyldige, dog arme hedningers oplysning, hvilken D. M.s høy-salige Hr. fader, af høylovlig ihukommelse saa allernaadigst ivrigst begyndte og i sin tiid fortsatte», og til «de mange umyndige døbte christne, som ellers ved tilvoxende alder maatte mangle deres underviisning i Christi kundskab, og i saa maade falde tilbage til deres forrige hedenskab, hvorved det høyværdige igienfødelses middel paa dem blev vanhelliget, det Gud i naade forbyde og afvende den ulykke fra D. M.s kiære arve-riige»; — dels af hensyn til «den retsindige Guds mands missionairen Hr. Egedes ufortrødne nidkierhed for Christi evangeliis udbredelse iblant disse hedninger». For sig selv bad han om, at naar nu skibene og hele besetningen fra Nepisene kom til Kjøbenhavn med 4 unge Grønlændere, han da maatte beholde sin løn «for eet aar og fiire maaneder — — — imedens jeg forretter een catechetes og læreres tjeneste hos Grønlænderne», og minder om, at kongens høj-salige Hr. fader har lovet ham «forfremmelse i geistligt embede». — I haab om missionens fortsættelse havde

han ved Nepisene indsamlet nogle penge «til catecheters underholdning ved dette dessein». —

24 juni afholdtes daabshøjtidelighed paa Nepisene med 3 Grønlendere, 2 voksne mænd og en yngling. De befandtes at være «vel grundede udj den eenfoldige catechismi lærdom» og modtog daaben «med graad og glæde».

Derefter afbrødes kolonien, og 9 juli ankom hele besetningen for hjemgaaende til Godthaab, hvor Lange 12 juli og flg. dage deltog i raadets forhandlinger om Hans Egedes forbliven i landet, hvilken plan han paa det kraftigste støttede.

24 juli hjemrejste han med fregatten «Morianen» efter beveget afsked med Egedefamilien. —

Efter sin ankomst til København fik Lange sit ønske opfyldt og blev sjelesørger for de medbragte Grønlendere. 17 september døbte han i København en grønlandsk pige paa hendes sygeseng og tog sig iøvrigt i denne tid, da missionen stod paa svage fødder og var i fare for helt at blive ophævet, med megen iver af den og talte uforfærdet dens sag baade hos kongen og hos stadens og rigets indflydelsesrige personer. Det skyldes i ikke ringe grad ham, at Christian VI blev omstemt til fordel for missionens fortsættelse.

Hans ophold i København blev dog ikke af lang varighed. Allerede 19 oktober 1731 kaldedes han til sogneprest for Aurskog menighed i Akershus stift, men tiltraadte dog vistnok først sit nye embede ind i aaret 1732.

Her blev han snart efter gift med *Johanne Jacobsdatter Posth*, født ca. 1710 i Sørum som datter af sogneprest Jacob Posth og hustru Mette Colbjørnsen. 1739 gjorde han indskud for sin hustru i den da lige oprettede «civile og adskillige stænders enkekasse». Iøvrigt skal han undertiden ha været «slem» mod sin hustru, hvem han kaldte «det ufrugtbare træ» og «den ufrugtbare green».

Lange har 1732 beskrevet sin prestegaard. Dens bygninger var «temmelig gode». Der fandtes «en nye bygning» med køkken og 3 værelser nede samt 4 værelser ovenpaa, den var opført 1703 og bordklædt 1727. Denne bygning staar endnu, men gjør nu tjeneste som forpagterbolig. Desuden fandtes der et eldre hus «som er drengestue, bryggerhus og et lidet kammer under, men tre dog ubrugelige værelser ovenpaa, som er bygget i magister Christian Muusis tiid».

Prestegaardens jordtilliggende var ret daarligt og taalte ikke tørke. Der udsaaedes i 1732 af havre 32 tønner, af byg 8 tdr., af blandkorn 2 tdr. og af hvede ½ td. Skoven er «til huusbehov og rydning» god. Det «haver været gammel skik, at hele almuen, gaardmændene 2 dage,

og huusmændene 1 dag, baade i slaat- og skaaronnen hielpe, saasom det ellers umuelig af presten kunde drives».

Sogneprest Lange «var en velstuderet mand», hvis «symbolum» var: «Dominus providebit, qui credit videbit» ☩: Herren vil drage omsorg; den som tror vil faa det at se.

Han var interesseret i sine kirker og sogne. Paa en i 1733 omstøbt klokke i Aurskogs kirke fandtes følgende af ham forfattede vers:

Det var kong Christian den siette og tillige
hans kiere dronning bliid besøgte Norges rige,
da efter Herrens byrd man sytten hundred skreev
og tre og tredive, se! da ieg omstøbet blev,
min skade fik ieg, da ieg Gudsfolk sammen klukked
ved kimelyd, men nu ieg haver alt udsukked,
da udj Kiøbenhavn mand gav mig denne skik
at samle Urskogs boyd til naade kildens drik!

I Blakers annekskirke omstøbtes i Langes tid ligeledes en klokke, som af ham forsynedes med følgende inskription:

Ieg sprak af sorg og suk, da Christian den siette,
monarken udj Nord, var død, at ei forgiette
hans dyd, ieg ringte om, hvormed han tiende Gud,
og gjorde lykkelig sit folk skiønt han gik ud.
Men da kong Friderich den femte havde fyldet
sit fem gang femte aar, ham viesdom selv har hyldet,
da fik ieg maal igien at kalde Blakier folk
til Guds ord, derved ret at kiende naadens tolk!

Efter opfordring af biskop Hersleb forfattede Lange en fortegnelse over kirkegodset, kirkerne og deres inventar m. m. og til det danske kancelli indsendte han notitser til sognenes historie. —

Han glemte hellerikke Hans Egede og missionen i Grønland. 1744 udgav han til deres pris et langt latinsk digt, der bærer titlen: «Prosopographia Karalitæ, incolæ Grönlandiæ, uberiori descriptioni antistitis summe venerabilis domini *Johannis Egede*, vernacula concinnatæ, hoc epico latino subjecta ab *Olao Lange*, pastore Urskoviense diæseseos Agerhusiæ in Norvegia». Digtet er vedføjjet Niels Egedes «Tredie continuation af relationerne betreffende den grønlandske missions tilstand og beskaffenhed». I Paul Egedes «Continuation» (1740) findes som indledning ligeledes et latinsk digt af ham til forfatterens pris. I anledning af Hans Egedes død forfattede han et latinsk æresminde, som findes trykt i «Lærde Efterretninger» 1759. —

I 1740-aarene blev Lange af almuen anklaget for at drikke, være slem mod ungdommen og skælde folk ud. Til sidst blev han i den anledning stillet for en provsteret, men denne ophævedes af kongen uden at der faldt dom i sagen.

Imidlertid har dette dog nok bidraget til at han tidlig trak sig tilbage fra embedet. Allerede 10 juli 1750 entledigedes han i naade med 150 rd. i pension. Han forlod Aurskog 19 novbr. s. a. og bosatte sig i Sørum prestegæld, hvor han købte «den halve gaard *Børgen*», som han drev samtidig med at han gik sognepresten tilhaande i hans gerning.

Pastor emeritus Lange og hustru var særdeles velstaaende folk. Boligen paa *Børgen* bestod af følgende rum: «stor-stuen, daglig-stuen, senge-kammeret, køkkenet, spiise-kammeret, stor-kammeret og jomfruens kammer» og var rigeligt, for flere af rummenes vedkommende rigt møbleret, ligesom huset var overdaadigt forsynet med alskens husgeraad, sølvtøj og dækketøj osv. — saaledes fandtes der ikke mindre end 64 duge samt flere store dragkister fulde af linned og klær. I prestens «studerekammer», som øjensynlig har været beliggende i en særskilt fløj af huset, fandtes der skrivebord med skuffer og voksdugs overtrek, 1 hengeskab, 7 bogreoler, bord og stole, 1 lidet spejl, snusdaase og tobaksbord. Reolerne var fulde af bøger i folio, kvart, oktav og duodez, deriblandt Egedernes verker og «3 journaler holden i Grønland», øjensynlig hans egne — hvem der havde haft dem nu! Veggene var «prydet med biskop Nannestads portræt «i kobber», Wangensteens karter over Norge og over Akershus stift, 26 større, 9 smaa og 4 «illuminerede» kobberstik. For vinduerne hang «et par grønne gardiner» og rummet opvarmedes af «en kakkelovn med jerntud og dreyede fødder».

Paa lofterne fandtes bl. a. mange tønner korn, og huset var forsynet med rigeligt madforraad, ligesom der i kælderen var oplagret adskillig vin.

Der var paa gaarden 4 heste, ca. 20 «horncreaturer», 18 sauer, 5 svin samt «en fæhund med halsbaand og lænke». —

Presten Ole Lange døde paa sin ejendomsgaard *Børgen* i Sørum 14 oktober 1766. Hans hustru fulgte ham snart i graven, idet hun døde nytårsdag 1767. Deres bo opgjordes til godt 9000 rd., som tilfaldt begge egtefællers søskende eller disses børn.

CHRISTIAN MØLLER

Købmand.

Christian Jeppesen Møller er født 1769 (døbt den 10de december) i Svendborg paa Fyn som søn af møller Jeppe Eggertssøn (Møller) og 2den hustru Gertrud Maria Nicolaisdatter Thommesen.

I skiftet efter Chr. Møller foreligger følgende meddelelse fra Svendborg byfogedkontor:

«Der boede i bye møllen her i byen en møller af navn Jeppe Møller, som var 2de gange gift. Af hans første ægteskab havde han en søn kaldet Andreas Schiøtz [moren hed Karen Andersdatter Schøtz eller Schytz], som har været student og siden skriver ved det ostindiske compagnie¹. Siden blev Jeppe Møller gift med Giertrud Nicolaisdatter [Thommesen], som var af familie med vidnerne [Hr. Ole Groth og Hr. Gumme Krøyer], og de havde sammen følgende børn: 1, Nicolay Jeppesen; 2, Christian Jeppesen; 3, Johannes Jeppesen²; 4, Karen Jeppesdatter; og 5, Jacob Jeppesen, hvilken sidste er apoteqver i Kiøbenhavn³ [paa Wester Broe].»

Forældrene døde begge i marts 1780 og begravedes med 10 dages mellemrum. Faren havde været en velstaaende mand i sine velmagtsdage, men i de senere aar var det gaaet sterkt tilbage for ham, og han efterlod intet til børnenes opdragelse. Svendborg øvrighed maatte da trede til. «Peder Thomsen af øverste Ørkils mølle» blev beskikket til

¹ 1803 meddeler halvbroren Jac. Møller, at han er fuldmægtig ved bemeldte kompagni og 54 aar gammel. Han søgte iøvrigt flere gange forgæves toldbetjentposter i Norge.

² 1803 er han sejlmagersvend, for 5 aar siden bortrejst, hvorhen vides ikke, gift, men konen kendes ikke, en søn Frederich kendes.

³ Apoteker Jac. Møller (1776—1839) blev 1828 eksaminator ved farmaceutisk eksamen og viste meget stor interesse og virksomhed for at hæve farmaciens videnskabelige niveau. Han døde som assessor pharmacicæ ved sundhedskollegiet i Kiøbenhavn og testamenterede sin store bogsamling til universitetsbiblioteket.

værge for de smaa børn. Der var i boet sletintet til føde for dem, ej heller nogen rede penge; der blev da antat en kvinde Anna Westens til at ta sig af børnene, til huset fik nye beboere. Skiftets deficit var 230 rd.

Derefter skrev øvrigheden til sønnen af første egteskab om at ta sig af sine halvsøskende, men han, der da var timelærer i København, erklærede sig ude af stand dertil. Børnene maatte da fordeles hos borgere i byen, indtil øvrigheden skaffede dem optagelse paa Københavns vajsenshus, de eldre 1780, de yngste 1783.

Christian, der var tredie eldste søn, udgik efter to aars forløb af vajsenshuset «for at tiene i den finmarkske handel». Ifl. skrivelse fra direktionen for denne af 18/3 1782 «udgaaer Chr. Jeppesen som dreng til Hammerfest handel». Han skulde rejse ud sammen med den i København værende assistent Jens Chr. Buch, som blev konstitueret i købmandsposten paa Hammerfest i stedet for den for uorden afsatte købmand Fred. Chr. Buch (suspenderet fra 1/3 1782 af amtmand Christen Heiberg). For hans underhold med føde og klær fik købmanden som sedvanlig 50 rd. aarlig «fra den tiid, drengen kommer til landet, og anbefale Vi Ham at see ham vel anbragt med anstændig opførsel, samt at Han giver ham al muelig anledning og øvelse i regning og skrivning, saa at han til sin velfærd i tiiden kand dannes til at blive en duelig handels betient. Saa følger og hermed en specification paa hvad tøy bemeldte dreng *Christian Jeppesen Møller* har bekommet fra vaysenshuset til udstyr». Hans løn skulde de to første aar være 30 rd., de to neste 40 rd. og det femte 50 rd. aarlig.

1783 (el. 84) blev Hammerfest sæde for «Inspecteuren over Østfinmarken», Harboe. Denne skulde tillige føre overtilsyn med stedets handel, der herefter skulde bestyres af en «oberassistent» i stedet for som før af en købmand. Christian Møllers overordnede, Buch, fik altsaa nu fast ansettelse som overassistent.

Samme aar som Christian Møller, udgik til Finnmark en anden af samme efternavn, nemlig Gabriel Møller, antat «efter hans ansøgning» 8 maj 1782 og med ansettelse som underassistent ved Alta handel hos købmand Klerck med 100 rd. aarlig løn.

Denne mand, der ikke vides at staa i slegtskabsforbindelse med Chr. Jeppesen Møller, blev 1786 hans overordnede, og dette gik saaledes til. Oberassistent Jens Chr. Buch modtog nevnte aar udnevnelse til købmand ved Vardø handel, men mente sig forbigaaet til en bedre post og foretrak derfor «at kvittere tjenesten» og leve som privatmand paa Hammerfest, hvor hans mor, kancelliraadinde Buch, boede som enke efter stedets mangeaarige handelsleder. Gabriel Møller, der paa dette tidspunkt var assistent ved et stort «magazin-oplag», der var

oprettet paa Hammerfest under inspektør Harboes tilsyn, rykkede nu tillige ind i Buchs plads, dog ikke som «oberassistent», men som «handelsfører» eller «regnskabsfører» ved Hammerfest handel.

Inspektør Harboe var ikke rigtig tilfreds med denne ordning og skrev derom til direktionen. Han kunde ikke paa grund af sine mange tilsynsrejser selv føre tilstrækkeligt opsyn med magasinet, og Gabriel Møller kunde ikke med tilstrækkelig betryggelse overkomme begge dele. Han beklagede derfor Buchs fratreden i høj grad, da denne var en dygtig handelsbestyrer og ikke vel kunde undværes.

Direktionen vilde dog ikke gaa ind paa inspektørens fordringer. Buch blev ganske vist genantat 1787, men som købmand ved Kjøllefjord og Tana handler. Derimod kunde man ikke udsende nogen ny mand til Hammerfest: «man foretager nu ikke gierne forandringer i besættelserne, da hovedforandringen med handelen [ø: dennes overgang fra monopol til frihandel] maae formodes at være saa nær».

Der blev da ikke andet for end at la Gabriel Møller vedblive som «handelsfører» for Hammerfest handel, medens Chr. Møller, der nu havde udstaaet sine læreaar, tillige maatte overta posten som assistent ved magasinet. Fra dette forstraktes de øvrige østfinnmarkske handelsetablissementer, naar de i aarets løb kom i mangel paa en eller anden varesort; saaledes fik Alta handel 1789 varer derfra til beløb af 403 rd.

Det sidste aar, Chr. Møller var købmandslærling ved Hammerfest handel, led denne stort afbræk ved at det fra Alta og Hammerfest lastede, til Genua bestemte skib «Cronprindsens Ønske», skipper Peder Hansen Riis, grundstødte ved indsejlingen til Hammerfest, og ladningen «bedærvedes».

Aaret efter hjemsendtes fra Hammerfest handel med skibet «De 2de Søstre», skipper Lorentz Mathiesen, flg. returladning: 185 skip-pund 3 lispund 8 pund klipfisk, 10 skpd. kliplanger, 145 skpd. 14 lispd. rotskiær, 6 skpd. 8 lispd. 8 pd. rundfisk, 15 lispd. 12 pd. rotskiærlander, 16 skpd. 19 lispd. graasej; 7 stk. gl. egetønder, derudi 2 skpd. 13 lispd. 6 pd. klipnakker, 112 bukkesskind, vog 444 pd., 9 gedesskind, vog 24 pd.; 24 tønner fisketran, 48 td. 1½ ank. fodtran¹ samt 6 pakker vadmæl holdende 1013¼ alen. Hele denne hjemsending stod opført paa konnossementet til værdi 4546 rd. 31 skilling. Fragten for skibet til agent Bodenhoff skulde fordeles mellem Alta og Hammerfest handler med halvdelen til hver, 582 rd. 49 sk. Returladningens assurancepræmie beløb sig til 151 rd. 48 sk. Af hensyn til «den inten-

¹ Det «bundfald» som efter brendingen bliver tilbage, kaldes i Grønland den dag idag «foden» (f. eks. siges: hajfod), og afbrendes gerne én gang til. Dette bliver altsaa til «fodtran».

derede hovedforandring» med handelen hjemsendtes med samme skib fra Hammerfest flg. «gammelt gods»: 151 gl. ege-tønder og 8 dito halvtønder, 73 gl. fyrre-tønder og 7 dito halvtønder, 3 kvarttønder, 28 ankere, 6 halve dito, 2 okshofter samt 24 pund gl. kobber og messing og en gl. bismervegt. —

Ifølge forordning af 5/9 1787 blev den finnmarkske handel git fri, «realisations-comitéen» traadte i virksomhed, og fra 1 januar 1790 overgik etablissementerne til sine respektive overtagere, der udstedte obligationer for købesummerne. Hammerfest handel afleveredes til Jens Chr. Buch, Carl Ludvig Buch og Marcus Wøldike Buch for følgende afstaaelsessum efter obligation af 5/7 1789 og optagelsesforretning af 21/1 1789:

Cargaisonvarer	4 006 rd. 66 sk.
Retourvarer	279 » 76 »
Huuse og Inventarier	750 » 34 »
Contanter	1 697 » 51 »
	<hr/>
	6 734 » 35 »
Restancer 5 799, 14 rd., 1/8 heraf	729 » 85 »
	<hr/>
	7 464 » 24 »
Pr. taben og vinden	6 662 » 57 »
	<hr/>
	Summa 14 126 rd. 81 sk.
	<hr/> <hr/>

Samme brødrekonsortium overtog tillige Kjøllefjord handel for totalsum 6197 rd. 17 sk.

Under disse forhold var der ingen fremtid for Chr. Møller i Finnmark, og han vendte derfor, rimeligvis dog først i sommeren 1791, tilbage til København, hvor realisationskomiteen skaffede ham ind i gl. grønlandsk handel. —

I skrivelse til inspektør Schultz i Godhavn af 24 april 1792 meddeler handelsdirektionen, at der iaar vil udgaa som assistenter til «det nordre inspectorat» Peter Nicolai Randulff, har conditioneret hos sorenskriver i Norge, og *Christian Møller*, forhenværende assistent i Finnmark. Denne fik ved sin udrejse af missionskollegiet bevilget et laan paa 100 rd., «da man vil gjøre alt til et vaisenbarns lyckes befordring».

Ved sin ankomst til Godhavn gjorde Møller en kort tid tjeneste paa inspektoratskontoret, for at inspektøren kunde blive kendt med hans kvalifikationer, og nu kom hans finnmarkske handelsuddannelse

ham til gode, idet det viste sig, at der straks kunde betros ham en meget prekær post. Ved Christianshaab var købmand Nørgaard senhøstes 1791 omkommen paa et handelstogt og hans lig fundet i februar 1792, hvorefter bestyrelsen af kolonien af hensyn til hans bo midlertidig var overdraget hans svigerfar, gamle «oberassistent» Adam Thorning, der efter 38 aars tjeneste 24/4 1792 var bleven entlediget med fuld gage og kostdeputat og anvist bolig i Christianshaab. Til assistance for ham anbragtes Møller nu ved denne koloni fra 7 august, og allerede 8 okt. overtog han kolonien fra Nørgaards bo som konstitueret købmand for Christianshaab og Claushavn.

Inspektøren fik ingen anledning til at fortryde dette valg. Uagtet han fandt, at Møller sterkt saa paa sin egen fordel og 1793 skrev til ham, at han «venter ikke oftere at see, at en købmand udfører noget beløb i regnskabet for kiørsel med egne hunde til handelens nytte, da han hellere vil troe, at det er købmanden en fornøjelse at gjøre det gratis», var hans bestyrelse af dobbelt-etablissementet dog saa fremragende, at han ved direktionsskrivelse af 24/5 1794 erholdt konfirmation i sin købmandspost.

Han anla 1795 og 1797 to nye «udsteder» i distriktet, et indenfor Claushavn ved en arm af isfjorden, og et i Sydstubugten, og begge viste sig særdeles rentable. Han havde hvert aar god fangst af hvaler ved Claushavn; 1794 hjemsendtes saaledes herfra 225 fade (à 2 tønder) hvalspek og 2904 hvalbarder — foruden af andre produkter en del ræveskind og 125 fade sælspek. 1798 fik han bygget et nyt stort spekhus her, idet det gamle lenge havde været utilstrekkeligt og brøstfældigt og f. eks. 1796 spekket af 3½ hval havde maattet «opstables paa marken». —

Hos gamle «oberassistent» Thorning opholdt sig dennes datter *Judithe Thorning* (f. 19/8 1764 i Egedesminde), enke efter den 1789 i Upernavik afdøde købmand Enghel. Hun blev Møllers husbestyrerinde, og efter faa aars forløb ansøgte han om tilladelse til at egte hende. Direktionen vilde imidlertid ikke indvillige i hans begæring, fordi det mentes at være fare for, at hun skulde ruinere ham. Hendes første mand var ved sin død insolvent, og boets gæld til handelen beløb sig til over 400 rd., uagtet de kun havde været gift godt et par aar og manden tidligere havde kunnet legge penge op. Møller tabte dog ikke modet, men gentog sin ansøgning, dog stadig uden at opnaa direktionens samtykke. Tilsidst «gik han til thronen» med sin begæring og fik kongelig tilladelse. Men da direktionen desuagtet fastholdt sit princip, «at det ikke kunde tillades kjøbmænd at ægte blandinger», besluttede han at kvittere sin post og ta hende med hjem

for at gifte sig med hende og finde sig en stilling i Danmark eller i Norge.

Dette blev dog ikke til noget, idet Judithe Enghel døde i barselseng 28 september 1797. De havde i forvejen en datter sammen, Giertrud Cathrine, som Møller nu beholdt og opdrog som sit eget barn, men som var vanfør.

Efter kærestens død havde Grønland mistet sin tiltrækning for Møller; han ønskede hjemgang og entledigedes 21 juni 1800. Da skibene imidlertid udeblev usedvanlig længe det aar og, da de omsider kom langt hen paa sommeren, maatte overvintre, blev det ham ikke muligt at forlade landet. Med skibene var der fra direktionen, som ikke vidste noget af afskedigelsen, kommen ordre til at han skulde overtage kolonien Egedesminde efter Myhlenphort, der beordredes til Holsteinsborg. Dette blev paa grund af skibenes sene ankomst og overvintring hellerikke muligt det aar, og Møller tilbragte da vinteren dels i Egedesminde og dels i Christianshaab som privatmand. Sidstnevnte sted havde han det ikke saa behageligt, dels fordi det vel aldrig er velset af en efterfølger, at formanden bor ved samme sted, da hans autoritet overfor befolkningen kan frygtes som en konkurrence, og dels fordi den nye købmandsfamilie var saa stor, at den godt selv kunde konsumere, hvad der kunde fremskaffes af fersk proviant. Møller maatte derfor opleve, «at Grønlænderne maatte gaae i skiul med det lidet vildt», de bragte ham «til forfriskning».

Da sommeren omsider kom efter den lange, ledige vinter, skulde Møller altsaa være hjemgaat med et af de overvintrede skibe. Men da købmand Arentz i Jakobshavn (se denne) skulde hjemgaa, og inspektøren ikke havde nogen afløser til denne post, lod han sig bevege til at modtage genansettelse og udnevntes 20 juni 1801 til købmand i Jakobshavn. Her døde han pludselig uden forudgaaende sygdom den 23de maj 1802. —

At Møller var en venuesæl mand og afholdt ogsaa af sine landsmænd i Grønland, fremgaar af hans korrespondance.

I kirurg Eulners stervbo (død 8/3 1801 i Godhavn) findes flg. brev fra ham, dateret Christianshaab den 5te juli 1800:

«Nu tør jeg vel neppe gjøre mig haab om at see dig oftere her i landet, da ieg om føie tid tænker at komme til at forlade det og Gud veed da hvor ieg kommer til at lande i verden. Modtag derfor min oprigtigste og forbindtligste tak for altid udviiste venskabelighed og artighed imod mig i den tid vi have kiendt hinanden, andet kan ieg ikke give dig, men erindringen om at ieg stedse har i dig en sand ven,

skal altid følge mig i hvordan skiebnen end laver det for mig, og hvor ieg end kommer i verden. Fornøielige vare de øieblikke, du skienkede mig din muntre omgiengelse, og aldrig, aldrig skal ieg glemme dit og fleeres venskab for mig i Grønland. — — — — Stedse ønsker ieg dig all den lycke dødelige kan opnaae, et fornøiet sind, en god helbred og alt det øvrige som gjør os lykkelige, og altid skal jeg findes at være din sande hengivne og oprigtige ven og broder

Møller.»

Missionær Jansen i Jakobshavn skrev et langt og fortroligt brev til Møller, dateret 19 maj 1801, og takkede ham heri bl. a. for deltagelse og trøst i anledning af den haarde vinter, han havde haft paa grund af, at Jakobshavnskipet i oktober 1800 forliste syd for Godthaab med alt prestens kommissionsgoods og specerier. Og efter sin hjemvenden skrev han aaret efter, dateret København 24 april 1802, et endnu lengere og endnu fortroligere brev til ham, der begynder saaledes: «Allerhøystærede ven! Modtag først min reedeligste tak for al beviist venskab og artighed i Grønland», og hvori han fortæller om sin kone og sine børn og om sine fremtidsudsigter i fedrelandet samt udtrykker sin sikre forvisning om, at Møller paa det allerbedste har sørget for at faa afsat de sager, han ved sin hjemrejse maatte efterlade til hans omsorg. Brevet indeholder iøvrigt følgende tidshistorisk interessante ytringer: «Endelig er da nu den længe forønskede fred oprettet igjen i Europa. Definitiv freden imellem Frankrig og England blev sluttet i martz afvigte. Kronen paa et saare stort værk af det sieldneste menneske *Bonaparte*. De vil af aviserne erfare, at England har i ingen henseende grund til at hovmode sig over denne freds slutning. — Hvad der forrige aars april forefaldt i Danmark er nu alt gammelt i Grønland. Derfor intet videre herom. — Som en følge af definitiv fredens slutning ere nu priserne paa fødevarer betydelig faldne. Man kan nu leve for det halve mod ifior. Men før næste aar vil dette neppe blive tilfældet i Grønland. — — — Vil lykken ellers føye, saa seer det ud til at Grønland i aar vil blive tidlig og got forsynet, thi inden denne maanedes udgang vil man sige, at alle skibene skal være expederede. De faaer iaar den gamle Thomas Holte til Dem og gid han snart og lykkelig maae overbringe Dem disse linier. Maaskee følger De ham tilbage til Danmark og da vil ieg ønske Dem megen lykke til reisen. Vistnok er Danmark ogsaa i mange henseender at foretrække Grønland, men disse 2 ting har ieg meget imod her: man behøver saa saare mange penge her, og veien til befordring er uendelig lang og trang. Lang er den igiennem cancelliet, men igiennem de andre collegier er der ingen ende paa den. — Og nu, høystærede, lev vel! lev lykkelig og vær forbindtligst hilset af min kone, børn

og mig, der uforanderlig er Deres meget forbundne ven og ærbødige
 tienerer *Jansen.»*

At han stod i et godt og kærligt forhold til sin familie, derom vidner et langt brev fra hans bror apotekeren med oplysninger om mange af slekten og vennerne, særlig halvbroren og dennes familie. —

Købmand Chr. Møllers bo var særdeles velforsynet. Hans garderobe vidner ved sin righoldighed om, at han har holdt av at være velklædt. Der findes bl. a. flg.: «en fiin hvid klædes kiol med samme couleur klædes knapper, en fiin mørkeblaa do. do. med do. knapper, en staaegraae indsprængt do. do. med messingknapper, en graaebrun melange overkiol med do. knapper og sort slag, 2 sribede silke vester med staa og metal knapper, 1 dito Manschesters vest med metal knapper, 1 hvid sribet vest af cannifas med couplet borde, 1 hvid sribet kippers vest, 1 graaesribet svanduns vest med samme knapper, 1 par staaiblaae Casimirs buxer, 1 par gule Nanqvins buxer med knapper af metal, 1 par oliven Manschesters buxer, 1 par gule rendyrs ride buxer, 1 grøn, 1 blaae og 1 graae klædes trøye med metalknapper, 1 par blaae klædes pantalons med fine metal knapper, 1 par blaae filtes lange buxer med do. do, 1 bruun søekiøle med grønt slag og krave samt halv foer, 1 fint blaat klædes liv bælte, 1 fin rund hat med guld trese, 1 par danske støvler med gult slag, 1 par ældre dito uden slag, 1 par nye danske skoe med silkebaand» m. m.

Der fandtes ligeledes i boet en mængde sølvtoj, bl. a. gafler, skeer og knive af fint sølv, 12 af hver. Derimod ikke mange møbler. Har han ejet flere, har han vel git dem til Judithe Enghel. Hendes bohav var forholdsvis rigt, hun ejede baade chatol og kiste, bord og stole med «ryslæder»; desuden adskillige pretiosa, bl. a. «1 guldfurur med steene og messing stift», «1 par guld pandeløcker» og andet lignende. Hendes bo beløb sig til over 250 rd.

Ved hans bos optagelse til behandling 13/10 1802 mødte «oberassistent» Thorning og gjorde paastand paa, at datteren Giertrud Cathrine maatte ansees for egte- eller trolovelsesbarn paa flg. grund: «At hun var avlet under ægteskabsløvte og -attraae». Til dette insisterede egteskab havde Møller hendes og foreldrenes fulde samtykke. Som svar paa gentagne ansøgninger kom omsider den endelige besked, at han ikke som købmand i Grønland kunde egte Judithe Enghel, fordi hun var Grønlenderinde. Det var derefter hans faste forset at forlade tjenesten og gaa hjem, som ogsaa vilde være skeet 1798, hvis ikke Judithe var død. Han viste altid «ved sin ømme og kiærlige omsorg», hvor meget han elskede barnet, som han opdrog «paa dansk maade» under egen opsig og «ved at holde et dansk fruentimmer

Anna Maria Buchholtz til hendes pleie og oplærelse». Kun den omstendighed, at der ikke holdtes ting i Grønland, og hans «uventede og uformodentlige» dødsfald hindrede ham i at lyse barnet i kuld og køn.

6 december 1806 sluttedes boet efter «afdøde købmand *Christian Møller*, død ved Jakobshavn den 23de maji 1802». Eneste arving var «afdødes i naturlig ægteskab med købmand Enghels enke *Judithe Thorning* aflede datter *Giertrud Cathrine Møller* i følge kgl. aller-naadigst adoptionsbevilling dateret 20de maji 1803». Til formynder for den umyndige arving beskikkedes «moderfaderen oberassistent Thorning ved Kronprindsens Eyland».

Giertrud Cathrine Møller døde 7 juli 1808 i Christianshaab, hvor mormoren Maria Thorning var flyttet hen efter mandens død. Hendes arving blev halvsøsteren *Benedicta Enghel*, f. 23/4 1789 i Upernavik, d. 8/3 1867 i Christianshaab som enke efter dansk baadsmand *Peder Rasmussen*, d. 12/8 1849 i Claushavn. —

CHRISTOPHER JESSEN PETERSEN

Kommissær.

Christopher Jessen Pettersen (undertiden kaldet *Petterssøn*) skal ifølge Bergens borgerbog være født i købstaden Thisted i Nordvestjylland. Hans fødselsaar kendes ikke, Thisted kirkebøger begynder først 1698 og han er sandsynligvis født tidligere. Hans herkomst kan hellerikke fastslås med sikkerhed, dog er han muligvis søn af møller Peder Pedersen og hustru Inger Pedersdatter. Disse fik nemlig 20/7 1704 i Thisted kirke døbt en søn med navnet Peder, og som nedenfor omtalt havde vor mand en bror af dette navn. Efternavnet Pettersen er sandsynligvis en fornorskning.

Om hans tidligere liv vides kun, at han maa ha været handelsmand, thi som saadan kom han lidt over midten af 1720-aarene til Bergen, hvor han 29/8 1729 tog borgerskab som købmand.

Efter at det bergenske Grønlandskompagni havde givet op og kongen besluttede at fortsætte kolonisationen, blev raadmand Schiøtte i Bergen i en skrivelse fra kongens oversekretær af 1/3 1727 anmodet om at besørge udsendt to skibe til Grønland. Bekostningen herved skulde udredes af Bergens by og stift. Endvidere skulde Schiøtte engagere «en ærlig og fornuftig mand», som i egenskab af «commissionaire» kunde foreta en indgaaende undersøgelse af forholdene i Grønland — «derom alting sig nøye at informere, og ved sin tilbagekomst een u-partisk relation at kunde give, for deraf at fornemme, om negotien og handelen paa Grønland fremdeles med nogen fordel eller succes kunde drives, eller og, om collonierne igien tilbage skulde fløttis».

Valget faldt paa købmand Pettersen, med hvem kontrakt blev sluttet 29/3 og som fik udleveret instruks for sin virksomhed, datert 12/4 1727.

Han afrejste derefter fra Bergen allerede 23 april med hukkerten «D'jonge Maria», ført af skipper Ebbe Mitzell, og ankom «efter een meget god og snar over-reise» 26 maj til «Haabets colonie». Herom

beretter Hans Egede: «Der overkom ogsaa med skibet, efter kongelig ordre, en commissionair, som skulde undersøge det grønlandske væsen, for allernaadigst at ville see, hvad der var ved at gjøre, og om den grønlandske handel med nogen fordeel herefter kunde fortsættes.»

Efter sin instruks udsurgte Pettersen nu samtlige ved kolonien værende nøje om deres indtryk af og mening om forholdene og afæskede alle de overordnede, presterne saavel som handelsfunktionærerne, en skriftlig erklæring desangaaende, ligesom skipper Mitzell og den ham medgivne «kiøbsvend», koloniens assistent Mathias Fersleff, fik ordre til under deres handelsrejse med hukkerten nordefter til Diskobugt nøje at «observere» saavel havne- og pladsforhold som fangst-, fiskeri- og handelsmuligheder paa alle de pladser, de anløb, og at udfærdige en skriftlig beretning herom, hvilket de ogsaa begge gjorde.

I mellemtiden gjorde Pettersen «observationer» ved selve kolonien og i dens omegn, og 8 juli foretog han i følge med Hans Egede og købmand Geelmuyden en tur ind i det godthaabske fjordkompleks, hvor de med koloniens eventuelle flytning for øje undersøgte forholdene dels i den saakaldte «Præstefjord» og dels ved pladsen «Nôme» (Núk: neset), hvilket sted han ligesom Hans Egede, og senere tillige skipper Mitzell, fandt bedst egnet til formaalet og hvor kolonien Godthaab derfor aaret efter blev anlagt.

3 august forlod Pettersen «Haabets colonie» og hjemkom til Bergen 9 september. Resultaterne af rejsen samlede han i en af ham selv egenhændig ført protokol: «Om det grønlandske wesen anno 1727 28 april—30 juli», som indeholder mange værdifulde oplysninger. —

Om hans øvrige skebne er ikke meget bekendt. Han havde tidligere været gift i Danmark, men hustruen, hvis navn ikke kendes, var død før han kom til Bergen. Her blev han 1 maj 1731 i domkirken gift med *Diriche Seehuusen*, som var datter af Jan Seehuusen (død 1722) og 2. hustru Margrethe Giertsdatter (død 1728), og saaledes søster til styrmand Cornelius Seehuusen (se denne).

Pettersen begravedes fra domkirken 12 april 1756 og hustruen 18 juni 1761, ligeledes fra domkirken. Egteskabet var barnløst. —

En bror af Pettersen ved navn *Petter Kegebehn Jessen* blev 1737 forpagter af konsumptions-, familie- og folkeskatten samt kopulationspengene paa landet i Bergenus amt, og 1740 i hele Bergens stift. Han døde 1744 efter 27 februar 1743 at være bleven gift med *Diriche Ravel* (el. Ravert), hvis foreldre var Henrich Henrichsen Ravel og Kirsten Jansdatter Seehuus(en), som var datter af Christopher Jessen Pettersens svigerfar i dennes første egteskab med *Diriche Engelman*d. —

ULRICH SONTUM

Købmand.

Ulrich Sontum er født den 24de oktober 1773 i København som søn af kammerraad, senere stiftamtskriver i Bergen Bendix Sontum (f. 20/7 1731 i København, d. 8/6 1793 i Bergen) og hustru Barbara Maria Jahn (f. 18/12 1736 i København, d. 26/9 1811 i Kolding).

Efter farens forflyttelse til Bergen sattes drengen i byens katedral-skole, som han gennemgik og hvorfra han dimitteredes til universitetet. Her tog han «examen artium» 1793, samme aar som faren døde, med karakteren *haud illaudabilis*. Han paabegyndte nu det juridiske studium, men maatte opgi det af økonomiske grunde og søge sig en «condition».

Der aabnede sig da en udvej for ham i Grønland. Hans søster, Arnethe Fredricha Sontum, var forlovet med den norske theologiske kandidat Peder Krog Bonsach Bull, som døde 16/2 1797 i København og begravedes paa Trinitatis kirkegaard. Dennes bror, kaptajn Niels Rosing Bull, som 25 maj 1796 udnevntes til inspektør i Sydgrønland, søgte en «haandskriver» eller sekretær. Gennem broren kom han da i forbindelse med student Sontum, som han engagerede til denne post. Men da det var uvist, om Bull, da han rejste til Grønland, skulde tiltræde inspektørembedet straks eller først neste aar, bestemtes det, at Sontum skulde vente til den tid.

I foraaet 1797 kom han da til Godthaab, hvor han fra 1 juni, samtidig med at kaptajn Bull overtog sit embede, tiltraadte posten som inspektoratssekretær. Som saadan fulgte han inspektøren paa alle dennes rejser og gjorde i Godthaab kontortjeneste hos ham, samtidig med at han, naar der levedes tid dertil, satte sig ind i koloniens forretningsgang med en fremtidig fast ansettelse ved handelen for øje.

1799 konstitueredes han under vacance som koloniassistent i Holsteinsborg og vendte herfra tilbage til Godthaab for at genopta sin tjeneste hos inspektøren, indtil han 21 juni 1801 fik fast ansettelse ved kolonien som «oberassistent», en titel, der fra 1 juli 1803 ombyttedes med «købmand» — hvilket dog tillige betød et avance-

ment, idet købmandsgagen var noget større. Under sin virksomhed som bestyrer af Godthaab fik han 1804 et sikkert velkomment tilleg til sine procenter ved at indbjerge produkterne fra det i nærheden af kolonien strandede skib «Giertrud Catharina». I løbet af efteraaret og vinteren bjergede han herfra 346 tønner sælspek, 138 ræveskind, 56 hareskind og 57 pund faareuld.

Købmand Sontum ansaas for en meget dygtig kolonibestyrer, som havde det bedste lov paa sig hos saavel under- som overordnede. Ved sin afrejse fra Godthaab 1802 gav inspektør Bull ham i de fortrolige meddelelser, han efterlod «til sin successor» Myhlenphort, hvis ankomst han ikke kunde afvente, følgende vidnesbyrd: «Det er oberassistent *Ulrik Sontums* første regnskabsaar (○: som bestyrer af kolonien). Han forsømmer ei tiden; vil og har stedse bragt dagsforretningerne strax paa papiiret, da regnskaberne ligge ham bestandig i hovedet; med disse vil han neppe nogensinde reste. At han er redelig i handel med Grønlænderne og at han vil handelens vel tør ieg forsikkre; han vil og sit eget».

Men om det nu var en tilbøjelighed, der laa til ham, eller det var hans ugifte stand og den ensomhedsfølelse, han vel derfor ofte ikke kunde undgaa, der gjorde ham mindre modstandsdygtig overfor en fristelse, som laa nær og som adskillige faldt for i datidens Grønland — nok er det, inspektøren fortsetter sin omtale af ham saaledes: «Kun er det at beklage, at han, som ungt menneske, ikke har det herredømme over sig selv at skye spirituosa. Desværre! han pimper, skiønt hemmelig /: naar kan denne last skiules? /: og, som ieg grundet befrygter, ikke lidet; men er roelig og erkierder med veemod og løfter om bedring sin feil, den ieg oprigtig ønsker han kunde aflægge.»

Desværre synes inspektør Bulls velmente ønske ikke at være gaat i opfyldelse. Da handelsdirektionen et par aar senere afæskede hans eftermand Myhlenphort et vidnesbyrd om Sontums kvalifikationer, kom dette til at lyde: «paapasselig og reedelig, men en stor ven af flasken».

Om nu dette har givet anledning til, at direktionen ikke har ønsket hans lengere forbliven i Grønland, eller om han selv, maaske netop i erkendelse af sin ulykkelige tilbøjelighed og sin uformuenhed til at bekæmpe den, har ønsket at komme bort, er ukendt. I hvert fald afleverede han kolonien 30 juni 1805 og afrejste 22 august til Fiskenesset. Herfra hjemgik han 14 september med skibet «Der Frühling», kapt. Kettelsen, og kom til København efter ca. 6 ugers rejse.

Hans videre skebne er ukendt. Han døde ugift 1813, men hvor og paa hvad tid af aaret vides ikke. —

JOHAN CHRISTIAN STEEN

Købmand.

Johan Christian Steen er født den 15de december 1764 i Kolding som søn af borger Hans Jensen (Steen) og hustru, hvis navn ikke kendes.

Efter konfirmationen kom han til søs med den grønlandske handels skibe og tog efter læretiden styrmandseksamen. Herefter fik han ansettelse i Grønland fra 1785 som styrmand paa skibet «Taasinge Slot», der var stationeret ved Fortunebay paa Disko vest for Godhavn som hvalfangerskib og kystskib for Nordgrønland.

Skibet var 1782 bleven stationeret i landet i den bestemte hensigt at indta den med de sent paa efteraaret til Godhavn kommende hvalfangerskibe opsendte last og tidligst muligt det følgende foraar bringe den op til de nordligste kolonier Ūmánaq og Upernavik og indta returlast herfra, saaledes at direkte besejling fra København af disse kolonier sparede. I Ūmánaq skulde skibet da tillige indta kul fra brudet til Upernavik. Naar dette sommertogt var endt, skulde skibet gaa paa «hvalfiskerie».

Da hvalfangst med overvintrende skibe indstilledes 1785, forblev «Taasinge Slot» dog stadig stationeret der for nu at benyttes dels til hvalfangst, dels til kultogtning og kystfart, hvortil der ved koloniernes sterke opkomst under den nye ordning blev trang, indtil skibet 1790 afløstes af et andet for at hjemgaa til et højst fornødent eftersyn efter de mange overvintringer og indisninger.

I denne periode gjorde Steen tjeneste paa skibet i 4 aar, først som «styrmand» og senere som «oberstyrmand». Til illustration af hans virksomhed skal anføres «Taasinge Slots» farter 1787, saaledes som de forelas i den af inspektøren udstedte «forholdsordre»: Saa snart isen aabner sig (o: sidst i april) legges ud til hvalfangst, først i Davisstrædet og Baffinsbugt, senere i Vajgattet og Diskobugten.

I juli tur til Jakobshavn for at hente last til hjemgaaende Godhavn-skib. Derefter 30 juli til Fortunebay for at overleveres til ny fører og afhente spek og barder fra de der fangne hvaler; saa til Arveprinsens Ejland for at hente last til hjemgaaende skib ved Jakobshavn. Her indtas derpaa et stort hvalfangerhus, som føres til Arveprinsens Ejland og opføres der, hvorved skibsmandskabet under styrmandens anførsel skal assistere 3—4 dage. Derefter til Christianshaab at føre last derfra til Claushavn. Hvis der da endnu er nogle dage tilbage af august, indtas et her staaende hvalfangerhus, som føres til Godhavn. Hvis derimod august maaned er udløbet, gaar skibet straks til Godhavn for at erholde ordrer for kultogtningen fra «Ritenbenks kulbrud» omkring i «Bugten» og fra Ūmánaq til Upernavik. Disse kultogter, hvorved alle etablissementerne i Nordgrønland forsynedes for vinteren, trak ud til langt hen paa høsten, undertiden til december, hvorefter skibet aftakledes og gik i vinterleje i Fortunebays havn. Officerer og mandskab gik i kvarter iland og deltog med anleggets folk i «brandvagtningen» og hvalfangsten med slupper vinteren igennem.

Saa vel her som paa skibets hvalfangertogter var Steen i høj grad aktiv deltager, idet hans bestalling lød paa, at han skulde være «styrmand og harpunéer ved hvalfangsten», og som saadan havde han en særdeles heldig haand. Han var ligeledes en baade overordentlig dygtig og dristig, nesten forvoven sømand. Derfor fik han ogsaa særlig vanskelige hverv overdraget. Saaledes paatog han sig om høsten 1787, da «Taasinge Slot» paa sin kulekspedition var ved Upernavik, at føre en stor baad herfra ned til Godhavn, og udførte dette paa saa sen en aarstid farefulde hverv baade lykkeligt og hurtigt.

Baade paa grund af disse i Grønland saa værdifulde egenskaber og ved sin dannede optreden og sit vindende væsen var Steen særdeles velanskrevet hos de skiftende inspektører og en velset gæst i Godhavn, baade hos de andre «officerer» og i inspektørboligen. Her gjorde Myhlenphort hans bekendtskab, da han i marts 1787 kom paa sledebesøg til «residensstaden», og blev hurtigt ven med ham, som det fremgaar af hans dagbog: «Idag fulgte ieg med styrmanden paa det her i landet beliggende brigskib *Tosingeslot* kaldet, Hr. Joh: Christian Steen, til anlægget Fortunebay». Ligeledes fulgtes de ad til en aandemaner-séance i et Grønlenderhus ved «Godhavns Anlæg», hvorfra de dog med de øvrige tilstedeværende Europeere maatte fortrekke for en regn af smaasten som af «de usynlige aander» blev sendt ned over dem! Senere, da Steen kom ind i kolonitjenesten, knyttedes de endnu nermere til hinanden ved fælles interesser, idet

de var lige ivrige til at opfinde og indføre nye metoder til handelens og befolkningens opkomst. —

En saa værdifuld kraft som «Taasinge Slots» «oberstyrmand» viste sig at være, kunde inspektøren ikke la slippe sig af hænde, men ønskede at knytte ham til landet og skrev til direktionen om «denne fortreffelige mand» og hans «mod og dristighed ved hvalfangsten». Dette havde tilfølge, at Steen fik tilbud om at trede i handelens tjeneste ved et af etablissementerne, og da han indvilgede heri, udnevntes han 12 juni 1789 til «oberassistent» ved Kronprinsens Ejland, som han overtog fra 1 juli.

Det var et etablissement i tilbagegang, han her fik overdraget. Siden de store epidemier i 1785—86 var befolkningen sterkt decimeret og ny tilflytning havde ikke fundet sted i nevneværdig grad. Steen begyndte her med det delikate hverv at skulde «giøre sit yderste for at formaae Grønlænderne til ikke at fraflytte logien» — som det mer eller mindre havde truet med, at de vilde, lige siden epidemaaarene — idet stedet var vigtigt for hvalfangsten. Det lykkedes ham ogsaa saa godt at holde paa dem, at der allerede i høsten 1790 maatte opføres et nyt spekhus til at ta den forøgede produktion, og nu flyttede der flere til, lokket af rygterne om den gode hvalfangst. 1792 fangede Steen 5 hvaler, og skønt det samme aar hedder i en direktionsskrivelse, at «logen Kronprindsens Eyland opretholdes næsten udelukkende for hvalfangstens skyld, da der næsten ikke er nogen handel», steg denne sidste dog betydeligt under Steen som følge af den forøgede velstand blandt befolkningen. —

1790 nedlas kolonien Upernavik, og da købmand Nørgaard derved blev ledig, fik han foreløbig bolig som privatmand paa Kronprinsens Ejland, hvor der var husrum, «indtil en leylighed gives, hvor han kan blive ansat». Hans eneste hverv foreløbig var at tilse Upernaviks resterende handelsvarer og materialer, som oplagredes her. Nørregaard var gift med en datter af «oberassistent» Thorning (1726—1807) og dennes grønlandske hustru og havde sin svigerinde Judithe, enke efter den ved Upernavik afdøde købmand Enghel (1761—89), i huset. Hende fik Steen i skrivelse fra direktionen af 11 maj 1791 tilladelse til at gifte sig med. Imidlertid blev der ikke noget af dette ægteskab, sandsynligvis fordi den nye inspektør har forestillet ham, at det kunde blive ødeleggende for hans karriere, og saa — vel især — fordi en ny stjerne var dukket op. I inspektør Schultz's hus i Godhavn opholdt sig hans hustrus søster *Johanna Henricha Eeg*, født 1769 (døbt 30te juli) i Molde som datter af foged i Romsdalen Jacob Andreas Eeg og hustru Elisabeth Leganger. Ved sine hyppige besøg i Godhavn lærte Steen hende at kende, og

24 september 1793 blev de gift i inspektørens hus og boede nu to aar paa Kronprinsens Ejland, indtil Steen forflyttedes. Da han rejste herfra medtog han en erindring om sin virksomhed her. Til bedste for hvalfangsten fik han opført et lille hus, hvor mandskabet paa de haarde høst- og vinter-«brandvagter» kunde finde ly, paa den lille ø Qúmarfik nordfor Kronprinsens Ejland. Da materialerne til dette hus slæbtes op over den temmelig stejle kyst, løsreves en stor sten, i hvilken der blev funden «en mærkværdighed», nemlig et stykke kobberagtigt metal, af «en prismatisk dannelse» og af omtrent 1 kg.'s vegt. Inspektøren, som «ikke lader nogen ting uberørt» i sine indberetninger, som han «troer vigtig nok til at give plads deri», fik lov til at file en stump af og sende til direktionen, men selve «mærkværdigheden» vilde svogeren ikke af med. —

Under 31 juli 1795 udnevntes Steen til «oberassistent» i Godhavn, hvorunder dengang hvalfangeranlegget «Godhavns nes» hørte og som derfor var en anselig post. Til forflyttelsen bidrog — foruden direktionens uforbeholdne anerkendelse af ham som «en virksom og duelig etablissemments bestyrer» — sikkert tillige, at Steen 1794 var bleven sendt til det nedlagte Upernavik med inspektørens jagt for at forrette togtning og indhandling i det forladte distrikt. Turen blev «veludført og vellykket», og det ønskedes nu, at han aarlig skulde gentage den. Men dette har ikke stemt med hans kones ønske, idet hun i den lange tid, manden var borte, maatte sidde ene europeisk kvinde paa det afsides «Eiland» og tillige være i bestandig ængstelse for manden under hans ikke ufarlige rejse. Saa var det dog bedre at sidde ved Godhavn, hvor søsteren og svogeren var!

Herfra gættog Steen nu Upernavikstogtet 1795, og da det gav endnu bedre udbytte end første aar, gaves der tilladelse til at oprette et «fast forsøg» deroppe, som sorterede under Godhavn. Men da Steen fremdeles maatte op at tilse det hver sommer, fik han i den anledning tilladelse til at slutte sit koloniregnskab af pr. 30/4 istedet for at følge «regnskabsaaret», som ellers gik til 30/6. Nu blev det dog mindre farefuldt at foreta disse rejser, idet Godhavnskipet fik ordre til at gaa derop under Steens følgeskab. Det kunde dog alligevel nær være endt galt. 1799 led skibet «De jonge Lars» — «paa grund af den sene aarstid», det kom først afsted fra Godhavn nordpaa 8 august — havari paa rejsen tilbage fra Upernavik og maatte reparere ved Godhavn, hvor det endnu laa 11 oktober. Det kom dog velbeholdent til Danmark samme aar. Men det skyldtes udelukkende «oberassistent Steens vigilance», at det overhovedet naaede tilbage til Godhavn.

At disse togter imidlertid var en økonomisk benefice for Steen, kan ses af, at det første af dem gav et udbytte af 1346 rd., det neste

endog 2741 rd. foruden ialt ca. 2000 rd. for hvaltran — og der var akkorderet ham 10 pct. af hvert aars udbytte som honorar for rejserne.

Ogsaa Godhavn profiterede sterkt af hans erfaring og dygtighed. 1796 fangedes 14 hvaler, to aar senere 13, medens 12 forlistes paa grund af «stormende veyr og isen». Og at det ikke blot var svogerskabet med inspektøren, han skyldte sit ry som kolonibestyrer, viser den attest, inspektør Motzfeldt gav ham for «duelighed i regnskabsføring, udmærket driftighed og ordentlighed». —

Under 21 juni 1800 forflyttedes Steen som købmand til Christianshaab. Her begyndte han straks hvidhval-garnfangst, som han saa smaat havde dyrket ved Godhavn, flere steder i koloniens omegn, hvortil han 1801 fik bevilget en ny baad og materialer til «et grønlandsk jordhus», hvor folkene under garnpasningen kunde opholde sig. I løbet af de følgende aar udvidedes forsøgene til 5 steder rundt om i distriktet. Han forsøgte ogsaa hvalfangst i Sydostbugten, men uden større held. Derimod gav vinterfangsten af sæler i isgarn, som han ogsaa af al kraft søgte at fremme, bedre og bedre udbytte. I anerkendelse af hans fortjenester forhøjede direktionen 1803 hans faste aarsløn til 200 rd. — det højest opnaelige — og gav ham løfte om hjælp til «hiemsendende børns opdragelse». Han kom dog ikke til at gøre brug af dette løfte, idet han 1806 indgav ansøgning om afsked af handelens tjeneste, væsentligst af hensyn til sine tilvoksende børn. Om det kanske har haft nogen indflydelse paa hans afskedsbegæring at han samme foraar havde haft det uheld, at koloniens spekhuss brenndte for ham, er ikke godt at vide. Direktionen la i hvert fald ikke ham det til last, men opsendte 1807 et større og bedre hus samtidig med at bevilge ham afsked med 100 rd. i vartpenge eller pension. —

I Grønland fødtes egteparret Steen følgende børn: 1) *Hendrich Sylvius Steen*, født 7/2 1795 paa Kronprinsens Ejland, døbt 5/11 s. a. i Godhavn af missionær Rud. Fr. Lassen. 2) *Christiane Rosenvind Steen*, f. 8/7 1796 i Godhavn, db. 4/9 s. a. af miss. Rønning fra Holsteinsborg. 3) *Jacob Andreas Eeg Steen*, f. 29/6 1798 i Godhavn, db. 4/9 s. a. af miss. Jansen fra Jakobshavn. 4) *Giertrud Dorthea Eeg Steen*, f. 27/6 1800 i Christianshaab, db. 16/1 1801 af miss. Jansen. 5) *Johanne Christine Steen*, f. 27/8 1804 i Christianshaab, db. 7/10 s. a. af miss. Bram. 6) *Guriane Steen*, f. 17/4 1806 i Christianshaab, db. 15/10 s. a. af miss. Bram. —

Efter hjemkomsten søgte Steen til sin hustrus fedreland. I vaaren 1808 opholdt han sig som købmand paa Hidra (ved Flekkefjord),

hvorfra inspektør Motzfeldt fik breve fra ham om krigen med England.

Men herfra tabes hans spor. Det vides kun, at han er død i Norge 9 nov. 1813 og at hans hustru overlevede ham i mange aar og døde 10 juli 1836, ligeledes i Norge. Om deres børns skebne kan heller ingen oplysninger gis. Fhv. samlagsbestyrer Johan Christian Steen, død i Risør 24 jan. 1901, 78 aar gammel, gift med Caja Bruun, er rimeligvis en sønnesøn af dem, og ligeledes en anden Johan Christian Steen, som druknede i Swansea i England 1895, 55 aar gammel, og hvis dødsfald avverteredes af 2 søstre, Elise Andersen og Anna Steen, Chicago. —

HANS TULLE

Missionær.

Hans Hansen (el. *Eskildsen*) *Tulle* er født den 29de juli 1743 i Hjørlande prestegaard i Nordsjælland, hvor moren, der var preste-enke, endnu boede i «naadensaaret». Hun hed Marie Cathrine de Falsen, og var født 13 december 1723 som datter af borgermester i København, konferensraad Enevold de Falsen til Østrupgaard (1686—1761) og hustru Mette Christine Sørensen (1691—1758). Faren, Hans Larsen Tulle, var født 17 maj 1711 paa Lier kapellangaard som søn af resid. kapellan Lars Ezechielsen¹, senere sogneprest i Modum, og hustru Bodil Nielsdatter Tulle. Han var student fra Christiania 1733 og theologisk kandidat 1739 med laudabilis, kaldtes paa grund af sin lærthed «den hebraiske Tulle». 1740 blev han sogneprest i Hjørlande og gift 13 december 1741, men døde 3 marts 1743.

Den unge enke giftede sig efter naadensaarets udløb anden gang med sognepresten i Jersie ved Køge, magister Bartholomæus Christian Schytte, som var enkemand og 31 aar eldre end hun, men som døde allerede 13 september 1745.

Derefter giftede hun sig tredie gang 1748 med sognepresten i Øster Skjerninge paa Fyn, Anders Pedersen Riegelsen, som ligeledes var enkemand og 33 aar eldre end sin hustru, til hvis tidligere hjem i Jersie han blev forflyttet 1755.

Her i Jersie prestegaard, der endnu staar saa godt som uforandret, voksede den lille Hans op sammen med 3 stedsøskende. Han undervistes af stedfaren selv til sit 17de aar, da han sattes i den latinske skole i den nærliggende købstad Køge. Her fuldendtes hans undervisning af rektor, magister Niels Sporon og skolens eneste hører Clemens Hjort, og herfra dimitteredes han til universitetet, hvor han 28 juli 1761 tog «examen artium» med laudabilis og valgte til privat-præceptor professor J. F. Ramus. Aaret efter tog han «anden examen»

¹ Efter hvem sønnesønnen kaldte sig Eskildsen.

og begyndte nu paa det theologiske studium under professorerne Peder Holm og Johan Otto Bang. Imidlertid døde hans stedfar 14 marts 1763 og moren blev enke for tredje gang. Kaarene blev nu saa smaa, at han maatte afbryde sit studium og gi undervisning for at forsørge sig selv og ikke ligge moren til byrde.

Efter nogen tids forløb søgte han at komme ind paa «det grønlandske seminarium»¹, men der var ingen plads ledig. Imidlertid skaffede hans morbror, justitsraad Chr. Magnus de Falsen (senere justitiarius i overhofretten i Norge, død 1799 i Oslo) og professor Paul Egede, som var sidstnevntes svoger, ham stillingen som «læsemester» paa «Budolphi hospital», en velgørende stiftelse for «ærlige, nødtrængende, svage og gamle fattige mennesker» for hvilke han skulde afholde de daglige andagter. Stiftelsen, der var oprettet 1725 ved testamente af «studiosus» Morten Nielsen Budolph, laa dengang som nu i St. Pederstræde ganske nær ved universitetet, saa at han havde let for at genopta sine afbrudte studier. 17 juli 1765 tog han theologisk attestats med karakteren non contemnendus og blev samme aar alumnus paa seminariet, hvor han i hele 4 aar to gange ugentlig læste grønlandsk hos Paul Egede sammen med Otho Fabricius og Jørgen Jæger og senere Hans Egede Saabye.

1768 udsendtes de to første til Grønland, og 1769, da Glahn hjemgik, kom turen til Tulle. Han ordineredes 5 maj i Frue kirke af biskop Ludv. Harboe og indskrev 5 dage senere i bispeprotokollen sit «vita», som han ender saaledes: «Dig, gode Gud og al barmhertigheds fader, befaler jeg mig og alle mine veje. Gør fremdeles ved din naade, at jeg maa være tro i udøvelsen af mit embede, da haaber jeg, at min gerning baade blandt hedninger og kristne maa blive fuldbyrdet og falde ud til Guds ære og til mit og de betroede sjeles sande gavn, hvortil Gud stedse staa mig bi med sin naade og den hellige aand i Jesu Kristi navn!» —

Da den unge missionær Tulle rejste hjemmefra for at begi sig til Grønland, vidste han intet om, til hvilket sted i landet han skulde. Formodentlig har dette været en af grundene til, at hans forlovede, *Bolette Dorothee Scharffenberg*, født ca. 1752 i København som datter af kancelliraad, arkivar Christian Rudolph Scharffenberg (1703—82) og hustru Dorothea Dürkop (1727—80), ikke rejste med ham straks. Da han desuden ikke kunde faa mere end halv gage, før missionær Drejer i Claushavn gik hjem, har hendes foreldre formodentlig ment, det var bedst at vente med giftemaalet, til hans kaar blev mere stabile.

¹ Ideen hertil har han muligvis faat gennem cand. theol. C. Biørn, som var uordinert medhjælper hos hans stedfar Riegelsen og senere blev missonær i Godthaab.

Sagen var, at der omsider skulde optas en mission ved den 1759 anlagte og 1763 flyttede koloni Egedesminde. Missionskollegiet havde først ønsket, at missionær Berthel Laersen fra Sukkertoppen skulde overta den, da hans mangeaarige ophold i landet og fuldkomne beherskelse af sproget gjorde ham særlig velskikket dertil. Han ønskede imidlertid ikke at forlade sin menighed og bad om at blive fri, idet han henviste til Sverdrup i Jakobshavn som «en habil mand i alle fornødne henseender» og som «formodentlig har sind at blive i landet». Missionær Jæger i Holsteinsborg, der ligeledes oprindelig var udset til den nye mission og derfor sendt ud for først at tilbringe et læreaar hos Glahn, henviste ligeledes til Sverdrup som «en behøvende god, i sproget kyndig og i alle henseender høist duelig missionair», som ved Egedesminde «unægtelig kunde med Guds biestand gjøre større nytte end mangan, ja maaskee end nogen anden». Kollegiet vidste imidlertid paa forhaand, at Sverdrup ikke vilde være villig til at forlade sin menighed ved Jakobshavn, og greb derfor til den udvej at la Tulle gaa op med den ordre at afløse Laersen ved Sukkertoppen eller Jæger ved Holsteinsborg, saafremt en af disse var villig til at gaa til Egedesminde, og i modsat fald selv at gaa dertil, hvortil han efter den langvarige undervisning, han havde faat i sproget, ikke ansaas uegnet.

Tulle gik derfor ud med skibet til Sukkertoppen og, da Laersen ikke vilde bytte, videre med baad langs kysten til Holsteinsborg. Da Jæger hellerikke var liebhaver, maatte Tulle fortsætte rejsen nordover til Egedesminde, hvor han blev modtaget af Sverdrup og Drejer, som i fællesskab højtidelig indsatte ham som Egedesmindes første prest og missionær, hvortil Glahn som designeret provst for Grønland havde meddelt ham beskikkelse.

Ved kolonien var Johannes Pedersen Dorf købmand og havde tillige virket som kateket eller lægmissionær de første aar, medens baade Glahn og Drejer foretog rejser dertil for at betjene de døbte og den lille europæiske menighed og døbe katekumenerne. 1765 havde der været 30 saadanne, men da Dorf det aar tog afsked som kateket, flyttede de fleste af de døbte ind i Diskobugt, og de udøbtes undervisning maatte overlades til de europæiske husfedre. Dette gik ogsaa saa godt, at Drejer paa sit besøg i vinteren 1769 havde kunnet døbe 12 voksne hedninger og Tulle aaret efter tre mænd og fem kvinder, hvorved menighedens antal steg til 58, idet der paany var tilflyttet døbte ved rygtet om en missionærs ankomst; allerede 1771 bestod den af 10 familier med ialt 68 medlemmer og 16 katekumener. Dens sterke vekst gav dog ikke anledning til udelt tilfredshed hos Tulle. Selvom han maatte glæde sig over, at der hos nogle af de døbte fandtes «en særdeels lærvillighed og tillige en oprigtig hiertens taknemmelighed over

at være rykket ud af hedenskabens mørke», saa maatte han paa den anden side beklage, at der hos andre fandtes «en overmaade stor ligegyldighed i deres saligheds sag og følgerig kuns liden lyst til og attraae efter at undervises om de guddommelige sandheder». Og baade Tulle og Dorf nærede ængstelse for, at kolonien ved fortsat tilflytning ikke skulde kunne ernære sine beboere, hvorfor de hellere ønskede de døbte flyttet over til Diskøen, hvortil Tulle var villig til at følge med.

Dette skete dog ikke, men blev medvirkende aarsag til logen Godhavns oprettelse et par aar senere. Derimod lykkedes det Tulle at bevege en del af menigheden til at flytte til Vester Ejland ude i Davisstrædet, hvor der var gode erhvervsbetingelser og hvor han i mangel af kateket forsynede dem med en «veloplært» pige Lydia som lærerinde, da han ellers frygtede, at de «skulde igien falde hen i deres forrige hedenskab». Han lovede hende 10 rd. aarlig derfor, hvad kollegiet syntes, var «vel meget», men dog modstræbende gik ind paa, idet det udtalte, at «man saa ikke gierne, at hand oftere gaaer saa vidt paa egen haand».

Det var ikke paa dette punkt alene, at missionskassens fattigdom la Tulle hindringer i vejen i hans virksomhed. Da han betragtede det som sin pligt at rejse hyppigt omkring i koloniens store distrikt for at paavirke befolkningen paa de mange spredte bopladser, bad han kollegiet om en understøttelse til bestridelse af omkostningerne derved, men fik til svar: «paa hans reyser har hand at betiene sig af handelens fahrtø, og ifald hand vil have voiture til vinteren, maae hand anskaffe sig den for egen regning». Men da han — som alle andre samvittighedsfulde missionærer i den tid — ikke kunde faa noget ud af at følge med paa handelens togtrejser, fordi Grønlanderne da var optaget af andre ting end evangeliet, og naturligvis heller ikke kunde undlade at benytte de veje ud i distriktet, som islegget aabnede om vinteren, maatte han anskaffe baade konebaad, slede og hunde for egen regning. Dette var sikkert grunden til, at han ikke fik sin forlovede op til sig de første aar. Han havde simpelthen ikke raad til at gifte sig.

Det viste sig ganske rigtig, at den langvarige undervisning, Tulle havde modtat i grønlandsk, medens han var alumnus, havde git ham saa godt grammatisk grundlag, at han hurtig kom efter sproget ved den stadige omgang med befolkningen, hvilket kan ses bl. a. af de mange — og uendelig lange — «inventarieprædikener» som endnu for en snes aar siden fandtes fra hans haand i Egedesminde's prestearkiv. Kollegiet var ogsaa klar over hans sprogfærdighed, da de efter nogle aars forløb anmodede ham om bidrag «til det grønlandske lexicons og den grønlandske grammatiks formeerelse saavel som forbedring,

naar et nydt oplag igien deraf skal gøres» og — da han jo arbejdede paa et nyt sted — «tillige flittig at samle sprogets forskiellige dialecter». Hvad han hjemsendte af sproglige samlinger, er imidlertid forsvundet, formodentlig med saa meget andet den grønlandske mission vedrørende brendt med Københavns vajsenshus 1795.

Det var endelig ogsaa denne sprogfærdighed — i forbindelse med hans dygtige missionsvirksomhed — der gjorde, at Sverdrup, da han 1772 kaldtes til København til konference med missionskollegiet, kaldte ham til hjælp. I begyndelsen af juni det aar begav Tulle sig nemlig «ind i bugten» for at treffe og tale med «vor elskelige med-broder Hr. Sverdrup, som i aar agter at repatriere», og gik «paa hans forlangende» ind paa under hans fraværelse at lede den store menighed og mission ved Jakobshavn og «annekset» Ritenbenk, medens Egede Saabye lovede at berejse Egedesminde. Da Tulle om høsten begav sig til Jakobshavn for at overvintre der, fulgte dog en del af hans menighed med ham, fordi de «ikke vilde skilles fra deres prest».

Da Sverdrup aaret efter kom tilbage, havde han Jomfru Scharffenberg med, idet hendes foreldre havde betrot hende til hans beskyttelse. De tog op med Egedesmindeskibet, som afgik før det til Jakobshavn, ankom natten mellem 4 og 5 juni efter en 9 ugers rejse med hyppig modvind, storm og svær sø, og gik saasntart som muligt videre med baad. Allerede 9 juni kom de til Claushavn, hvor Tulle var hos Egede Saabyes, og hvor «vor værdige med-broder med en rørende glæde blev imodtaget af os» — sin glæde over kæresten gir Tulle dog ikke udtryk overfor det høje kollegium. Et par dage blev de i Egede Saabyes gæstfri hjem og rejste 12 juni over til Jakobshavn, hvor Tulle og Jomfru Scharffenberg viedes af Sverdrup efter faa dages forløb¹. Kort tid efter rejste de nygifte til deres hjem i Egedesminde.

Her var ingen særlig missionærbolig, saa de har maattet bo i en stue i kolonibygningen, dør om dør med købmand og assistent med deres grønlandske familier og med «det danske mandskab». Hvorvidt de som gifte er vedblevet at delta i den fælles husholdning, som Tulle havde gjort, medens han var ene, baade i Egedesminde og Jakobshavn, er ikke bekendt, men det er vel neppe sandsynligt. Ordren dertil fra missionskollegiet, som han fik 1771, lyder som følger:

«Vi formode, at hand ikke vil blive uvillig til at holde dug og disk med handels compagniets fornemste betientere, som er baade vores og det almindelige handels compagnies ønske, og hvorom købmanden ved Egedesminde ogsaa faaer ordre fra de Hrr. directeurer. Een saadan huuslig foreening kand efter vore

¹ Jakobshavns eldste kirkebøger er forsvundne, saa datoen kan ikke opgives, men den synes efter andet at dømme at ha været 15 juni.

tancker blive et middel til at foreene de gemytter, hvis indbyrdes forstaaelse er saa meget meere nødvendig, som de bør være et exempel for alle andre i kiærlig omgang, og saa meget nyttigere, som livet derved bliver mere behagelig, og huusholdningen for enhver især ey saa kostbar, da en deel brænde i det allermindste spares derved.»

Efter missionær Tulles tilbagekomst til Egedesminde tiltog menigheden her jevnt og stadigt. Faren for overbefolkning ved det ikke særlig «nærsomme» sted blev derved større. Tulle var opmærksom paa dette og greb derfor til med begærlighed, da der hjemmefra kom ordre til, at købmanden og missionæren i fællesskab skulde søge at «fordeele Grønlænderne til de nærsomste steder i districtet». Han svarede omgaaende, at han ansaa dette for «høyst tienligt for Grønlænderne», og udbad sig derfor et par danske kateketer «eller maaske hellere studenter» — fordi de saa senere kunde blive ordinerte missionærer — samt et lille hus opført paa et passende sted ude i distriktet, «at vi kunde skiftes til at være iblant Grønlænderne». Men *den* konsekvens vilde naturligvis hverken missionskollegiet eller handelsdirektionen godkende, og det lykkedes derfor ikke foreløbig at faa de døbte fordelt over et større omraade alene af den grund, at disse ikke selv vilde for langt bort fra deres kære prest. —

1775 deltog missionær Tulle og hustru i en i Nordgrønland hidtil ukendt stor højtidelighed. 2 aar tidligere var en kandidat Balwig¹, der i nogle aar havde haft en privatskole i en provinsby paa Fyn, kommen til Grønland som kateket, grebet — som det hedder i missionskollegiets skrivelse desangaaende — af en «egen mærkværdig drivt» efter at gaa i Egedernes fodspor. Man havde da anbragt ham i Christianshaab, hvor han havde gjort ret god fyldest. Nu skulde hans flid belønnes, og provst Sverdrup fik ordre til at ordinere ham. Provsten var imidlertid forhindret, da han skulde til Holsteinsborg for at møde Sydgrønlands provst. Han gav da Egede Saabye, under hvis distrikt Christianshaab hørte, bemyndigelse til at foreta ordinationen, som fandt sted i Christianshaab 11 august under medvirkning af Tulle og provstens «adjunctus» Gjerløff, som holdt intimationstalen. Egede Saabye fortæller i sin dagbog, at intet af hele den ellers saa usedvanlige handling betog Grønlænderne mere end den latinske messe, hvoraf de ikke forstod et ord og som han derfor vilde ha oversat paa grønlandsk, hvis ikke ordinanden havde modsat sig det.

Iøvrigt var Egede Saabye's Tulles og hustrus nærmeste venner i

¹ Født 1742, død 1808 som prest og provst i Mariager. Han var gift med Maren Olsen, døbt 10/11 1736 i Christiania, død 1818 i Mariager, datter af garver Johannes Olsen og Gjertrud Johannesdatter. Hun kom først til Grønland aaret efter manden.

Grønland. De aflaa særdeles hyppigt hinanden besøg baade sommer og vinter og gik da altid til alters sammen. De søgte ogsaa begge parter hjemgangstilladelse i 1777, hvilket bevilgedes paa følgende indviklede maade: «at gaaer Hr. Tulle hjem, bliver Hr. Saabye i landet et vice versa! og dersom Hr. Saabye reyser hjem, maae Hr. Balwig paa Christianshaab tillige andtage sig Claushavn; skulde derimod Hr. Tulle reyse hjem, i hvilket fald Hr. Saabye skal forblive, hvor hand er, da maae Hr. Balwig forlade Christianshaab og gaae til Egedesminde for der at forblive, og da besørger Hr. Saabye igien tillige Christianshaabs colonie.»

Da Egede Saabye var den yngste baade af aar og anciennitet, tilbød han at blive, og Tulle's beredte sig til at rejse til Danmark. Balwig flyttede til Egedesminde og blev indsat der af provsten, Tulle holdt afskedsprædiken — og nu ventedes der blot paa skibet, som skulde føre dem hjem. Det kom imidlertid saa sent, at det først kunde tiltrede hjemreisen i september, og «da skibet er meget haardt belasted», turde især madame Tulle ikke vove overreisen med det paa den fremrykkede aarstid.

De flyttede da til Claushavn og slog sig ned hos vennerne der. De to prester hjalp hinanden og skiftedes til at udføre de kirkelige forretninger, og for de to prestemadamer gik mørketiden dobbelt hurtigt og oplivedes sterkt ved det gensidige selskab. Først paa vaaren 1778 forlod Tulle's Grønland, sandsynligvis med et overvintret hvalfangerskib, og kom til Danmark i sommerens skønneste tid. Egede Saabye's fulgte dem snart og vennerne mødtes igen om høsten i København. —

Efter sin hjemkomst var missionær Tulle tjenstledig i to aar, som han væsentligst tilbragte i København, hvor hans mor boede — hun døde først 1809 — saavel som hans hustrus foreldre.

Omsider kaldedes han 26/6 1780 til sogneprest for Solbjerg og Sundby paa øen Mors i Limfjorden. Det var kun magert levebrød han fik her. 5 juni 1784 skrev han til missionskollegiet, at han er blandt de forhenværende grønlandske missionærer «den som er slettest aflagt» (embedet var paa «neppe 200 rdls. indkomster») og ønsker gerne «at gjøre en prøve med at oversætte en bibelsk historie paa grønlandsk» for muligvis ad den vej at forøge sine indtegter — hvilket dog ikke lykkedes.

Hans formand i Solbjerg, Jens Mathias Praëm, en jysk prestesøn, der først havde været residerende kapellan i Slidre i Akershus stift, havde paa grund af embedets ringe indkomster søgt sig tilbage til Norge og var bleven sogneprest til Fosnes i Trondheims stift.

Nu fulgte Tulle i hans fodspor og blev prest i sin fars fødeland.

Dette gik til paa den maade, at han søgte Stenløse og Vexø sognekald paa Sjælland og anbefaledes sterkt baade af biskop Studsgaard, som ønskede «denne velfortiente og værdige præstemand at komme i snarlig betragtning ved god forflyttelse», og af missionskollegiet, som udtalte, at han «af egen drift» var bleven 9 aar i Grønland, havde været «troe og flittig i sit embede» og arbejdet «med kiendelig frugt».

Imidlertid blev det sognepresten i Odalen Peder Svane Bang som fik det af Tulle søgte embede, men til gengæld blev denne saa uden ansøgning under 20 september 1785 kaldet til sogneprest i Odalen i Akershus stift. Flytningen dertil havde imidlertid nær ruineret ham, saa at han under 26 maj 1786 maatte bede missionskollegiet om et laan paa 300 rd. mod pant i sit naadensaar og 50 rd. aarligt afdrag foruden renter. Men hermed var saa ogsaa hans trengselstid endt. —

Fra 1792 var Egede Saabyes tremønning Jens Bloch (1758—1811), søn af tidligere missionær i Christianshaab og Claushavn N. B. Bloch (se denne), residerende kapellan i Odalen og sogneprest Tulle en «kier medbroder».

Af mandtalslisten for Strøms sogn under Oplands amt pr. 1/2 1801 ses, at i Strøms prestegaard boede følgende:

«Hans Eskildsen Tulle,	58 aar, huusbonde, sogneprest, 1ste forligelseskommisær, inspektør over Oudals kornmagaziin, gaardbruger.
Bolette Dorthea Scharffenberg,	49 aar, hands kone.
Johanne Justine Scharffenberg,	45 aar } ugifte.
Christine Elisabeth Scharffenberg,	43 aar }
Erich Christopher Blix Rynning,	29 aar, pers. kap., fører protokol ved forligelses kommissionen og ved Oudals kornmagaziin.»

Sidstnevnte, som var blevet kapellan her i 1798, blev Tulles efterfølger 1812 og døde som sogneprest i Sør-Odal 1857.

Der var paa gaarden 6 tjenestekarle og 7 tjenestepiger og der hørte 9 husmands- og haandverkerfamilier til den. —

Sogneprest Tulle døde i sin prestegaard den 29de juni 1810 og blev begravet 6 juli. Hans død bekendtgjordes i Berlingske Tidende for 23 juli, nr. 63:

«Under 29de f. m. behagede det forsynet at bortkalde til et bedre liv min elskede mand *Hans Tulle*, sognepræst til Strøm o. fl. meenigheder i Aggershuus stift, i sit 67 aars alder, hvilket herved sørgeligst bekiendtgjøres for fraværende slægt og venner.

Strøm præstegaard, den 2den juli 1810. *Bolette Dorothea Tulle fød Scharffenberg.*»

En kortere bekendtgørelse af samme indhold findes i Norske Intelligenssedler. —

Enken fik ifl. kgl. resolution af 14 sept. 1810 tilladelse til at beholde kaldets fulde indkomster til eftermandens kaldelsesdato, og naadensaaret skulde *da* først begynde. Da eftermanden, Tuller kapellan, først blev sogneprest 1812, har hun altsaa haft naadensaar til 1813, hvilket under de daværende vanskelige levekaar har været en lykke for hende og hendes to ugifte søstre. Hun og manden havde oprettet gensidigt testamente af 9 novbr. 1792.

Enkemadame Tulle døde paa embedets enkesæde, gaarden Moen i Odalen, den 1ste februar 1815 og begravedes 9 februar. Hendes død bekendtgjordes i Norske Intelligenssedler saalydende:

«At vor gode og kjære søster *Bolette Dorothea*, fød *Scharffenberg*, enke efter sogneprest *Thule* til Strøms prestegjeld, ved døden afgik den 1ste d. m., i en alder af 62 aar, bekjendtgjøres herved sørgeligst for fraværende slægt og venner af os hendes efterladte søstre, der tabte ved hende en forsørgende moder.

Enkesædet i Strøm den 3die febr. 1815. *Johanne Justine Scharffenberg*. *Elisabeth Christine Scharffenberg*.»

Søstrenes senere skebne kendes ikke. —

TILLEG II
ISLENDINGER

OLÁFUR DAHL

Missionær.

Oláfur Gunnlaugsen Dahl er født den 5te september 1745 paa gaarden «Sølvanæs» (Silfranes) i Skagafjords syssel i Nordisland som søn af bonde og lagrettesmand Gunnlaugur Oláfsson og hustru Ingunn Magnúsdóttir.

To aar gammel mistede han sin far. Moren, der var tilaars og svagelig, drog dog omsorg ikke blot for at han fra ganske lille blev oplært i kristendom, men ogsaa at han fik undervisning i «humaniora» hos presten i Goðdalr Johannes Sveinsson, der havde drenge i huset til forberedelse til latinskolen.

Efter endel aars forløb sattes han i latinskolen i Hólar under den lærde rektor Hálfdan Einarsson (1732—85). Skønt hele hans skoleuddannelse blev sterkt sinket og forhalet paa grund af bestandig svagelighed i ungdomsaarene, blev han dog 1766 agtet værdig til en af de to gratistpladser i sjællandske latinskoler, som ifl. kgl. reskript af 4/5 1759 aarlig skulde tildeles latinskoledisciple fra Island. Henimod slutningen af aaret kom han til København med anbefaling til biskop Harboe, som derefter anbragte ham i Helsingør for at han skulde frekventere denne bys skole, der under rektor Chr. Ulr. Abildgaards¹ ledelse havde godt ry paa sig. Her gik han ind i 4 klasse og blev 1772 dimitteret af Abildgaards efterfølger, professor Jac. Baden (1735—1804), med et smukt vidnesbyrd.

Efter at være bleven indskrevet blandt universitetets akademiske borgere under rektor, professor Hübner, gav han sig nu til at følge de filosofiske forelæsninger, hvorefter han i 1773 underkastede sig «anden examen», som han bestod med karakteren laudabilis.

Derefter begav han sig først paa aaret 1773, saasnart skibsfarten aabnedes, hjem til Island for at besøge sin gamle mor, men vendte inden aarets udgang tilbage til universitetet og tog fat paa det theologiske studium under professorerne Holm og Balle.

¹ Født 1698 i Trondheim, d. 1771 i Helsingør.

Da forholdene i hans hjem var saadanne at han sletingen hjælp kunde faa derfra, havde han ingen anden udsigt til «lettelse i studierne» end hvis han kunde opnaa regensen og de dertil knyttede beneficier, men dertil var ingen udsigt for det første. Og da han frygtede for, hvis han foreløbig opgav studierne og rejste hjem, at «geraade i bundløs gæld», begyndte han at tenke paa at søge til Grønland. Det lykkedes ham dog først 1777 at opnaae en alumnusplads paa «det grønlandske seminarium» og derved den attraaede «lettelse». Men nu maatte han tenke paa at faa studierne hurtig afsluttet, da der snart vilde blive brug for ham i Grønland. Derfor opnaaede han, da han 2 juni 1778 indstillede sig til attestats, kun karakteren non contemendus, skønt han havde læst og opgit pensum til haud illaudabilis. For dimissprædiken, som han holdt 7 november s. a. for professor Horneman, fik han haud illaudabilis.

Først paa aaret 1779 fik Dahl kgl. vokation til «missionarius ordinatus for colonien Upernavick», og 7 april ordineredes han i Frue kirke af biskop Harboe. Sit «vita», som han indskrev i protokollen paa sin ordinationsdag, ender han med det ønske: «at den trefold gode og store Gud, som hidtil har lagt alt til rette for mig med sin vel-signende haand, og styret mine veje, til sit navns ære ogsaa vil lade det mig overdragne hverv lykkes!»

Paa sin ordinationsdag blev Dahl af sognepresten ved Trinitatis kirke, den senere biskop i Trondheim J. Chr. Schönheyder, viet til «Jomfru *Birgitta Christiane Ewertsen*». Hun var datter af «piqueur ved veyarbeidet» *Christian Ewert*. Det var «huusbryllup». I vielsesprotokollen staar: «i huuset paa Kong: Nyetorv» — *hvis* hus nævnes ikke. Men i kirkens bog over troløvelser staar: «i huuset hos hendes farbroder bager *Ewertsen* i Borgergade». Forlover for brudgommen var biskop Paul Egede, for bruden hendes far.

En maanedes tid senere begav det unge prestepar sig glade og forhaabningsfulde paa rejsen til Grønland. —

Det var en helt ny mission, Dahl skulde paabegynde. Upernaviks befolkning var hedninger og havde kun een gang set en prest, nemlig missionær Rasmussen fra Ūmánaq, Otho Fabricius' barndomsven, som paa sin hjemrejse 1778 havde været der og efter aftale med provsten «foretaget embedsforretninger». Provst Sverdrup naaede aldrig dertil. 1776 havde han været ved Egedesminde for at gaa ombord paa Upernavikskibet, men skipperen havde ingen ordre til at ta ham med. Men han havde presset paa overfor missionskollegiet for at faa en mission anlagt deroppe, «hvad stedet efter beretningerne ey er u-beqvent til». Og Rasmussen havde støttet ham

ved sin hjemkomst. Saa det maa tilskrives de to, at Dahl kom derop.

11 august landede han omsider ved sit bestemmelsessted efter en lang og haard overrejse. Ved sin ankomst forefandt han to døbte grønlandske familier, som begge for længere tid tilbage var tilflyttet fra Diskobugt. Den ene af husfedrene var døbt 1758 i Jakobshavn, den anden 1750 i Claushavn af Niels Brønlund Bloch. Disses børn var for de eldres vedkommende døbt ved Diskobugtens kolonier; de yngre var alle døbt af missionær Rasmussen ved dennes besøg i Upernavik aaret før.

Ganske vist havde disse kristne i den lange tid, de havde levet mellem lutter hedninger, glemt det meste af deres kristendom. Det var dog godt for missionær Dahl, at han havde omkring sig denne lille stab af døbte, der havde bragt kristennavn og kristenskik med sig fra deres tidligere opholdssteder, thi han stod i begyndelsen ganske ene i arbejdet. Paul Egede forteller ganske vist, at der samtidig med Dahl blev «en national kateket sendt derhen». Men det forholder sig ikke saaledes. Først flere aar efter kom der en saadan, og det var Dahl selv, der tog initiativet dertil. Han bad nemlig provst Sverdrup skaffe sig en kateket derop fra Diskobugten, og provsten sendte ham da en af sine egne uddannede. I ham fik Dahl en god hjælper, men kun i faa aar. Allerede 1786 skriver provsten til missionskollegiet, at den af ham til Upernavik sendte kateket er gaaet i handelens tjeneste. Aarsagen var den sedvanlige, at handelen bød sine folk langt bedre kaar end missionen sine. Dahl kom saaledes til at være ene om arbejdet igen i de sidste aar af sit ophold i Upernavik.

En saa ensom og udsat post som hans har vel derfor neppe mange staaet paa. Langt fra kaldsbrødre og ligesindede, uden kontakt med en levende menighed af kristne, i 10—11 af aarets maaneder afskaaret fra al forbindelse med omverdenen og — som vi skal høre — under saa trykkende og nedslaaende ydre omstendigheder og forhold som tenkeligt, ved et sted som i barskhed langt overgaar saavel noget andet sted i Grønland som hans fødeegn i Island, var han aandeligt og kristeligt helt overladt til sig selv og maatte have det fond, hvoraf han skulde yde til andre, i sig selv. Det lyder da nesten som et eventyr at han under disse forhold kunde samle i løbet af faa aar en menighed af ca. 100 døbte og endda efterlade et antal katekumener til sin eftermand. Naar det er bleven sagt, at der til fuldtud at øve missionærgerning i Grønland i de tider krævedes «en entusiasme som hverken kan ventes eller fordres», ses det altsaa, at missionær Dahl maa ha haft en god del af denne egenskab for at holde ud i 8 aar — til han bogstavelig talt var opslidt og maatte gaa. —

I sine europæiske kolonifæller havde Dahl ikke megen støtte, hverken i sin gerning eller personlig. Flere af det danske mandskab levede «paa polsk» med sine tjenerinder, som for det meste hørte til menigheden. Dahl søgte paa forskellig vis at faa fjernet den forargelse, som derved gaves hedningerne, bl. a. ved at stræbe at formaa de paagældende kvinder til at flytte til andre pladser, indtil deres kærester kunde opnaa egteskabstilladelse. Men selvom kvinderne gik ind derpaa holdt matroserne dem tilbage, og flyttede de virkelig, hentede de dem hjem igjen. En af dem havde Dahl faaet anbragt i skolehuset for bedre at kunne føre tilsyn med hendes færds, men skønt hun der havde «frie brændsel til sin lampe», flyttedes hun snart af kæresten til det længst bortliggende hus i kolonien, hvor presten ikke kunde kontrollere hendes færds «med mindre det skulde ske ved iidelige besøgelse», og en saadan polititjeneste fandt han sig ikke beføjet til. Omsider maatte han henvende sig til købmanden for at faa hans bistand — men det hjalp ikke. Købmanden undskyldte sig først med at han «ikke var kommen her for at holde styr paa Grønlænderne» og vilde derfor «ikke indblandes i deres affaires». Men omsider lovede han dog at holde tilsyn med sit mandskab. Senere lod han sig imidlertid forlyde med, at han ikke vilde være «missionærens dreng». Og «tilsynet» blev til intet, idet han endog opfordrede den paagældende kvindes kærester til at hindre missionæren i at sende hende bort — ifølge karlens egen tilstaaelse for Dahl. Og da sommeren kom, og mandskabet skulde rejse ud paa handelstogter, gav han dem alle tilladelse til at tage deres «tjenerinder» med «for at de kunde passe deres tøj og tørre deres kamikker». Dahl maatte derfor omsider, hvor nødig han vilde, gribe til den udvej at udelukke enkelte af disse kvinder af menigheden. Assistenten, der en tidlang havde staaet paa missionærens side, blev tilsidst «falsk paa ham», fordi Dahl havde «maattet sige ham nogle ubehagelige sandheder», og de kom da ikke mere sammen.

Dahl havde den salte proviant — kød og fisk — som han fik «udveyet» fra handelen hver 14de dag, hengende paa snore i vand-søen til udvanding. Nu hændte det nogle gange, at der var borttat stykker af kødet, eller at noget af det bedste var byttet om med daarligt, eller at nogle klipfisk var skaaret bort fra tovet, de hang i. Dahl bad da købmanden undersøge hvorvid dette var gjort af nogen af mandskabet enten ved en fejltagelse eller med vilje for at hevne sig, idet han havde ladet sig fortælle, at nogle af folkene skulde ha «et skiævt øye» til ham. Da købmanden imidlertid erklærede, at ingen havde «ytret misfornøjelse med Hr. missionæren», kunde denne ikke komme videre i sagen. Og følgen af det hele blev, at købmanden beskyldte ham offentlig for at ville yppe klammeri.

Paa grund af at flere købmænd og assistenter efter hinanden var døde — hvorfor Dahl iøvrigt af og til maatte ta sig ogsaa af handelen og proviantudvejningen — var der kommen uorden og uklarhed i hans mellemregning med kolonien. Og da købmand Lidemark i 1784 overtog Upernavik og skulde bringe orden i tingene, opgjorde han Dahls regnskab for flere aar udfra de foreliggende forvirrede og uklare optegnelser uden at ta hensyn til eller konferere hans kontrabog med optegnelserne. Følgen var, at regningen blev helt forkert. Da Dahl desangaaende henvendte sig til inspektøren, tog denne sig vel af sagen, og der blev foretaget en ordentlig undersøgelse, men Dahl var hjemrejst inden denne sluttedes.

Missionær Dahl drev personlig og ved hjælp af «missionskarlen» sælfangst med garn under isen. Dette var han ligefrem nødt til, hvis han vilde ha ferskt kød til sin husholdning, idet Upernavik en stor del af aaret ikke byder paa anden fersk proviant. Og naar Dahl ikke døde deroppe af skørbug, maa grunden være den, at han har spist mere sælkød end det ellers var sedvanligt for Europeerne dengang. Men ogsaa hans garnfangst skaffede ham ubehageligheder, idet købmanden beskyldte ham for «bestandig at have sat sine garn tæt paa colonisternes, saa at samme ikke har kunnet gjøre fangst uden bryderier og trætte med missionairen, som ikke er første vinter saadant er øvet». Han vilde derfor gerne ha inspektøren til at fastsette bestemmelser for garnfangsten, «da det ingen muelighed er at faae disse ved missionairen saa længe øvede rænker udryddede, eftersom ieg dog adskillige gange har advaret ham derimod». Til alt dette svarede Dahl blot sagtmodigt, at han kun een gang havde sat garn tæt ved en andens, men det var hans egen tidligere plads, og garnet havde kun staaet der to timer, saa tog han det bort igen «paa købmandens befaling». —

At imidlertid alle disse forskellige bryderier maatte nedslaa hans mod er letforstaaeligt. At det ogsaa maatte svekke hans anseelse hos Grønlenderne og derved hemme hans virksomhed er ligesaa klart. Hertil kom saa, at hans bolig var højst elendig. I det store «tilhugne tømmerhuus» var der ingen plads til ham. Det optoges af købmanden, assistenterne og mandskabet. Han og hans hustru, den første europeiske kvinde, der var set ved Upernavik, havde tilhuse i en elendig lille hytte, der var vurderet til — 30 rigsdaler! I 1785 var huset aldeles ubeboeligt, og det blev aldrig gjort istand. Købmand Gløersen havde nemlig rekvireret et nyt, og inspektør Schwabe overlod da «et af de smaae anlægs-huuse til missionairens beboelse». Men disse huse, der oprindeligt var opsendt til hvalfangeretablissementer, laa i materialer ved Claushavn og Jakobshavn og det til Dahl bestemte

skulde først sendes op til Upernavik, derefter kompletteres, hvortil der maatte rekvireres materialer fra København, og saa endelig rejses. Endnu sent paa sommeren 1787 var huset ikke rejst. Dahl maatte derfor de sidste aar, han var i Upernavik, ta sin tilflugt til «et grønlandsk jordhuus» hver vinter — rimeligvis det omtalte «skolehuus». Allerede 20/4 1783 skrev assistent Fleischer til inspektøren: «præsten maae næste vinter flytte i vildmands huus». Men at dette ikke kunde undgaa at svekke baade hans og hustruens helbred, er en selvfølge.

Saa kom endelig ulykkesaaret 1786. Da strømmede det ind over kolonien med sygdom og dødsfald. Assistent Fleischer døde efter lang tids elendighed. Den anden assistent var «sygelig og af skiørbug belagt saavel udi tænderne som lemmerne». Købmand Lidemark stredes med døden den hele vinter og var til tider berøvet sans og samling. Koloniens mandskab saavel som besetningen paa et overvintrende skib var «ilde medtagen af skiørbug» og skibsmandskabet desuden af kulde og forkølelse, «da de var equiperede som til en vestindisk og ikke til en grønlandsk reyse». Til og med forefaldt der et par særlig uhyggelige selvmord.

Dette blev for meget for de arme prestefolk. Dahl havde selv skrantet tidligere, men i denne ulykkesvinter var han «stændigen syg» og havde — efter assistent Lammerssens beretning til inspektøren, selv klager han ikke — «nogle gange havt et stærkt slag». Han indgav derfor samme sommer sin afskedsbegæring, men maatte jo blive endnu et aar til hans afløser kunde komme og overta hans virksomhed. Først i juli 1787 forlod han og hustru Upernavik. —

Paul Egede skriver i sine «Efterretninger om Grønland»: «Uagtet han (Dahl) er en indfød Islænder, har han dog ei kundet udstaae det klima, han har derfor været nødsaget at begiære tilladelse med tabt helbred at gaae hiem i dette aar». Han genvandt ikke tabet, men døde den 9de marts 1788 i København uden at ha søgt noget embede. Hans enke, der trolig havde delt de onde kaar i Upernavik med sin mand, fik til hans begravelse en hjælp af missionskassen paa 50 rd. 29 marts ansøgte hun om «en liden pension». 13 juni bevilgede kongen hende 20 rd. aarlig af «postkassen», hvorefter hun omgaaende ansøgte missionskollegiet om «et lidet tillæg paa 10 à 20 rd.», da hun «ikke kand leve» af den bevilgede «pension». Om hun fik noget tilleg, kan ikke oplyses. 8 september s. a. bad hun om, at hendes afdøde mands tilgodehavende — 223 rd. 4 mk. 11 sk. maatte blive hende udbetalt. Dermed forsvinder hun af kollegiets annaler og det vides ikke, naar og hvor hun døde.

Men Upernavik kostede altsaa sin første missionær livet. —

THORKEL MAGNUSSON

Kateket.

Thorkel (el. *Terkel*) *Magnusson* er født ca. 1754 i Villingaholt prestegaard i Island som søn af sogneprest Magnús Thorhallason og hustru.

Sin første undervisning fik han hjemme paa den islandske prestegaard af faren, men da der i hjemmet var 16 børn, blev der ikke raad til at sette ham i nogen skole.

Da traadte farbroren Egil Thorhallesen, der 1765 var bleven missionær i Godthaab, til og antog sig drengen til gengæld for at han selv var bleven støttet af broren i studieaarene. Ved missionskollegiets hjælp fik han i efteraaret 1767 brorsønnen ned til København og midlertidig anbragt paa vajsenshuset, indtil han i sommeren 1768 kunde faa ham op til sig i Godthaab, hvor han straks tog fat paa hans uddannelse.

Thorkel havde læst Pontoppidans forklaring paa islandsk, nu lærte farbroren ham den om igen paa dansk og konfirmerede ham i Godthaabs kirke 6 januar 1769. Han havde ligeledes lært noget latin, hermed gik farbroren nu videre. 1770 kom den unge Caspar Alsbach op til Godthaab for samtidig at forberedes til universitetet og lære grønlandsk. Nu dannede Thorhallesen et hold af disse to og underviste dem baade i latin og «grønlandsk efter grammatikken». Samtidig benyttede han dem som hjælpelærere i den grønlandske børneskole. Herom siger han: «— — — Hr: Egedes søstersøn Alsbach og min brodersøn Thorkel, begge unge og opvoxende, hvilke derfor helst brugtes til skolen og til de forretninger, som angik Grønlændernes udvortes omstændigheder, hvor om de havde ved daglig og nøye omgang med dem en nøye underretning. De lærte den grønlandske grammatica og igientog den ofte, men af den daglige og frie omgang med Grønlænderne lærte de dog det meeste. Undertiden lod jeg dem, for at øve sig, holde en tale i forsamlingen saa og morgen- og aften-

bøn vechselviis med national-catecheterne, naar jeg ikke forrettede den selv.»

Imidlertid viste det sig, at Thorkel «var af et tungt begreb» og endnu mindre end Alsbach havde «lyst til studier». Derfor opgav farbroren tilsidst tanken om at føre ham frem til universitetet og tog saa meget des kraftigere fat med det grønlandske, for at brorsønnen i hvert fald kunde blive «en duelig catechete».

Det lykkedes ogsaa at gøre ham til en saadan. Ved farbrorens hjemrejse 1775 var han den Europeer i Sydgrønland, der nestefter de to uovertreffelige, kateket Jacob Rachlew og pastor Berthel Laersen, kunde bedst grønlandsk. Thorhallesens eftermand Wiborg roser ham i høje toner for «god indsigt i sproget» og især «en overmaade god grønlandsk udtale». Hans levnet var eksemplarisk; farbroren roste ham for «ulastelig opførsel», og Wiborg siger, at han har «et stille væsen» og «et villig gemyt». —

Som sedvanlig varede det længe før missionskollegiet paaskønnede ham efter fortjeneste. De første aar fik han hverken løn eller kost, farbroren maatte holde ham med alt. Derefter fik han 10 rd. i løn og «en halv portion gemeen mands kost». Først fra 1 juli 1775, samtidig med at farbroren rejste hjem, fik han lønforhøjelse til 35 rd. Men da gjorde han ogsaa fuld katekettjeneste og med megen dygtighed.

Imidlertid kunde han ikke klare sig økonomisk men maatte stadig ha betydelige tilskud af farbroren. Da denne var bleven sogneprest i Bogense, henvendte han sig derfor i 1777 til missionskollegiet og bad om at brorsønnen enten maatte bli hjemkaldt eller faa «bedre conditioner», saa at han kunde «befries for at underholde ham». Han androg om, at der maatte bevilges ham «fuld mands kost» og 50 rd. i løn samt «en halv portion specier». Dette bevilgedes da fra 1 juli 1777, men paa det vilkaar «at blive 10 aar i landet for det første». —

1776 var Thorkel Magnusson bosat ved Kangeq, en boplads i munden af Godthaabsfjorden, hvor han ledede en lille «annexmission». Imidlertid havde farbroren haft en anden tanke med ham, idet han havde udset ham til engang at skulde lede den store «annexmission» paa Qilángait-øerne en halv snes mil syd for Godthaab. Da den danske kateket Johs. Andersen Raaberg i 1774 blev flyttet derfra til Frederikshaab, overlod provsten Godthaab til Wiborg og Alsbach, medens han selv slog sig ned for vinteren paa Qilángait i den hensigt «at see stedets beskaffenhed ret an og efter evne at forbedre leyligheden, saa og at bane veyen for min brodersøn Thorkel, som skulde succedere Johannes». Derfor tog han brorsønnen med sig og «den vinter jeg opholdt mig i Kellingæk, holdt *Thorkel* morgen-

og aften-forsamlingen hver dag, enten jeg var til stæde eller ikke. Saa og en tale hver søndag aften, naar jeg ikke holdt catechisation over min middags-prædiken».

Straks efter farbrorens bortrejse kom Thorkel altsaa ikke til Qilángait, fordi Wiborg fik brug for ham andensteds. Men siden kom han der — vistnok allerede fra høsten 1776.

I sommeren 1777, da det var et ganske usedvanlig svært isaar, forliste en stor mængde hval- og robbefangere i isen udenfor Grønlands østkyst. Mange af besetningerne reddedes imidlertid ved at drive med isen rundt Kap Farvel og senere bjerge sig ind til Julianehaab og Frederikshaab. Styrmand *Autman Jacobs* med 24 mand og en slup drev imidlertid længere nordover og kom omsider til land noget nord for Frederikshaabs isblink. De fulgte landet og kom 26 oktober til en boplads «hvor vi blev saa godt modtaget som det kunde have været christne menisker. Disse Grønlændere gav os hvad de havde, af sælhund kjød og andet som smaget os sær godt». Her blev de til den 28de, da «en Grønlender fulgte os nord eftter og viste os til *skolle mesteren Terkild*, hvor vi og meget vel blev imodtaget». Her fik de at vide, at det var nogle af hans menigheds døbte, de to dage før var stødt paa. «Terkild» sagde dem nu, «at vi havde 9 à 10 mile til Baals Revier hvor der var en kjøbmand og en præst, den 29de fore vi her fra langs der val og tog natte herberg paa en insel». De naaede Godthaab 1 november og blev fordelt for vinteren mellem denne koloni og Sukkertoppen. —

Thorkel Magnusson ledede Qilángait-missionen tre eller fire aar. Saa spredtes befolkningen til andre fangststeder, og fra 1780 var det derværende missionshus ikke beboet.

Thorkel Magnusson flyttede tilbage til Godthaab som kateket og skolemester ved kolonien og nermere pladser. I vinteren 1782 udbrød en svær epidemi, som bortrev en mængde mennesker. Af «den danske missions» døbte døde der i Godthaab og omegn 198 fra februar til september, af Herrnhutermenigheden døde 165. Tilsidst blev mange af ligene liggende ubegravede i lang tid, fordi der ikke var friske nok folk til at begrave dem. Thorkel Magnusson blev ogsaa «anstukken» af sygdommen ud paa vaaren, «laae for døden» og kunde, da han omsider slap over det, ikke komme til kræfter igjen. Han søgte derfor hjemgangstilladelse. At han, da han ikke var sterk af helbred, vilde blive nødt til at gøre dette før eller senere, synes missionskollegiet at ha været klar over, idet det allerede 8 maj 1778 skrev til missionær Wiborg: «Vi tvile ey paa, at *Torkild Magnusson* bliver den bestemte tiid i landet, om hans helbred det ellers tillader, da det er under det vilkaar saa anseelig en løn er ham tilstaaet».

I brev af 5 april 1783 bevilgede nu kollegiet hans ansøgning for et aar og hen paa sommeren drog han til Danmark paa rekreation. Samtidig med at han fik bevilget orlov kaldtes Rachlew hjem, og det viste sig at missionskollegiet havde til hensigt at konferere med de to dygtige og veltjente kateketer om en slags nyordning af missionen. Det var paa tale at de skulde ordineres og være ledere af hver sin lærerskole og ialfald Rachlew tillige af en mere selvstendig «annex-mission». Men under opholdet i København døde Rachlew og planen om ordination bortfaldt dermed ogsaa for Magnussons vedkommende, i hvert fald indtil videre.

I sommeren 1784 modtog missionær Ginge i Godthaab en skrivelse fra missionskollegiet, dateret 22 april, hvori meddeltes, at Thorkel Magnusson «kommer nu over igien som catechete paa bedre vilkaar» og at «det er paalagt ham efter overlæg med hr. Ginge at søge at danne nogle unge, især af blandingslegten, til catecheter».

Idet missionær Ginge har indført denne skrivelse i sin kopibog, har han dertil føjet følgende kommentar: «hverken Terkel Magnussen eller nogen anden i hans sted kom hertil».

Hermed hang det saadan sammen:

18 dec. 1783 androg Magnusson missionskollegiet om, at man «vilde forunde ham underholdning til foraaet paa grund af at han har tient i Grønland i 15 aar og forrettet sit embede til fornøjelse». 27 jan. 1784 skriver han atter til kollegiet, at han er villig til at «blive endnu nogen tiid i missionens tjeneste i Grønland», hvis han maa faa 100 rd. i aarlig løn og «deputat som officeer». 2 februar skriver han dernest og takker for tilsagn om at «maatte beholde i vinter det salarium, han havde i Grønland», men at han endnu savner resolution om at maatte faa officerskost, «hvorpaa mit svage helbred for en stor deel beroer». Paa dette spørgsmaal maa forhandlingerne om hans tilbagevenden endelig være strandet, thi 8 maj anmoder han kollegiet om sin skriftlige afsked paa grund af, at man ikke vil forunde ham officersdeputat, og slutter med at bede om sit «skudsmaal».

Paa spørgsmaalet om en saadan bagatel mistede altsaa den grønlandske mission for stedse en fremragende dygtig mand. Det vil ikke undre, at den hysteriske inspektør Olrik bemærker, at Magnusson «hiemkaldtes paa grund af beskyldning for snighandel». Derom høres imidlertid intet, og det er vitterlig urigtigt, at han «hjemkaldtes». Saa fremt der virkelig havde været tale om snighandel, skulde handelsdirektionen desuden nok ha hindret planerne om hans genopsendelse. —

I aarene fra 1784 til 1799 opholdt Thorkel Magnusson sig i Island. Hvad han der har foretat sig i dette lange tidsrum er ikke tilfulde

oplyst, men i hvert fall var han en tid handelsmand og ansat som faktor ved det Kyhn'ske etablissement i eller ved Reykjavik.

Imidlertid har han ikke fundet sig tilfreds med sin stilling i hjemlandet. Ved aarhundredskiftet treffer vi ham paany i København. Her logerede han i St. Annagade nr. 117 paa Christianshavn, og herfra indsendte han 28 januar 1800 et andragende til missionskollegiet:

Da han i sin tid kom fra Godthaab, siger han, søgte han ikke «vartpenge», som ellers missionærer og kateketer plejer at faa — «men ieg drog strax til Island efter mine gode gamle foreldres begiæring at understøtte dem i deres høye alderdom, hvor ieg siden har opholdt mig, saa længe ieg der fandt min udkomme. Med de retournerende skibe er ieg nu ankommen her til byen uden soutieng, i hvilke trykkende omstændigheder ieg tillidsfuld henvender mig til det høye collegium». Han ønsker en understøttelse paa 50 à 60 rigsdaler for at kunne ligge vinteren over i hovedstaden og se sig om efter «employ». Han har ikke glemt sit grønlandske. Han tilbyder som vederlag for understøttelse «hvis ieg kan gjøre for det høye collegium nogen slags tjeneste ved det grønlandske sprog, være sig undervisning eller oversættelse.»

Om han fik den ansøgte understøttelse, kan ikke ses. Men at kollegiets sekretær har noteret hans adresse paa foden af ansøgningen, kan maaske tyde paa, at han har faat den.

Derefter rejste han tilbage til Island og blev privat skoleholder, den første i sin art, i Reykjavik. Her døde han ugift 1807. —

THORDER THORDERSEN

Assistent.

Thorder Thordersen (Pórður Pórðarson) er født ca. 1740 i Island, men hverken hans fødested eller herkomst er bekendt. Han er rimeligvis identisk med den «*Thorder Thordersen*», der 1765 var bødker og haandverker i islandsk handels tjeneste «paa Patriksfiord og Bildal», og er herfra, da handelen paa Island, Finnmark og Grønland dengang var nøje knyttet sammen, bleven overflyttet til Grønland, muligvis efter et Københavnsophold. —

I «Roulle over de i 1769 antagne folk til colonien Godthaab» nævnes bl. a. «huus tømmermand og arbeydskarl *Thorder Thordersen*». Han var bleven antat i denne tjeneste fra 1 maj samme aar med 36 rd. i aarlig løn og «gemeen mands kost».

Efter før sin afrejse fra København at ha optat gageforskud udgik han 13 maj 1769 med skibet «Thaasinge Slot» til Grønland. I Godthaab forblev han ikke længe. Først i 1770-aarene var han hustomrer i Egedesminde, hvor der herskede meget hyggelige og patriarkalske forhold under den gamle veltjente købmand Johannes Pedersen Dorfs styre, hvorfor folkene som regel groede fast der og blev der længe, flere hele deres liv.

Da der i 1781 blev mangel paa assistenter ved Diskobugtkolonierne, og Thordersen længe havde ønsket at opnaa avancement, blev han fra 28 juni 1781 konstitueret og fik siden fast ansettelse som assistent i Egedesminde. Neppe havde han imidlertid opnaat denne charge, før han søgte hjemrejsetilladelse 1782 og skrev til handelsdirektionen om at skaffe sig et embede i Danmark eller Norge. Direktionen maatte imidlertid fraraade ham dette og anbefale ham at blive i Grønland, «saasom De ikke er saa vel beløben i de videnskaber, som fordres til embede».

Han slog sig da til ro i sin post og blev 2 august 1784 forfremmet

til handels- og hvalfangerassistent i Ritenbenk, hvortil han dog, da han ikke straks kunde forlade sin post i Egedesminde, først ankom 18 november efter en meget haard baadrejse dertil paa den sene aarstid. —

Thordersen fik af handelsdirektionen ord for at være «en troe, flittig og duelig handelsbetient», hvad han sikkert ogsaa var. Men naar inspektør Schwabe karakteriserer ham som «sprogkyndig og søevant», saa er i hvert fald det sidste ikke overensstemmende med hvad der ellers vides om ham. Han var nemlig nok dristig og uforfærdet til søs paa togterejser, men dueede ikke som baadfører — eller maaske tabte han besindelsen under kritiske situationer. Det var saaledes ham, der førte togtefartøjet, dengang købmand Dorf i 1770-aarene kuldsejlede i munden af Arfersiorfik-fjorden og med nød og neppe reddede sig op paa øen Simiutalik, der af den grund i mange aar bar navnet «Frygt og fare». Og da Dorf afløstes af Peder Baade, siger denne om sig selv, at han i begyndelsen «var en meget slet sømand», men blev nødt til at uddanne sig til en habilere, da hans første assistent — Thordersen nemlig — «ikke var stort bedre».

Hans uheldige sømandsskab kom tilsidst til at koste ham livet. 22 oktober 1785 rasede der en sterk sydveststorm over hele Grønland. Den dag kæntrade og forliste en spekbaad paa Godthaabsfjorden med flere Europeere, bl. a. assistent Chr. Røer. Samme dag «forliste colonien Ritenbencks store spækbaad paa hjemreise fra Gamle Ritenbenck [Sarqaq paa Nûgssuaq-halvøen] med fuld ladning». Baaden førtes af assistent Thordersen, der ved denne lejlighed selv omkom tilligemed 4 europæiske matroser, medens en matros og to Grønlendere reddedes «ved Guds besynderlige forsyn». —

Thordersen havde aldrig været gift og efterlod sig ingen slegtninge. Hans bo opgjordes af skifteretten i Godhavn, men der meldte sig — trods sedvanlig bekendtgørelse og indkaldelse «i de offentlige tider» — ingen arvinger til boets kapital, der udgjorde 214 rd. 70 sk. —

EGIL THORHALLESEN

Viceprovst.

*Egil Thorhallesen*¹ (Egill Þórhallason) er født den 11te september 1734 paa Borg prestegaard i Island som søn af Þórhalli Magnússon, sogneprest til Borg og Alptanes, og hustru Bóthildur Egilsdóttir.

Han modtog sin første skolegang i hjemmet, hvor han undervistes af sin far i de elementære skolekundskaber samt latin og tysk. Da faren døde 1746, fortsattes hans undervisning af provsten i herredet, sogneprest i Reykholt, senere biskop i Skálholt, «Jonas *Finnæus*», som Thorhallesen kalder ham i sit «vita», d. v. s. den berømte biskop *Finnur Jónsson* (1704—89). 1747 fik denne ham ind paa latinskolen i Skálholt, hvorfra han 1753 blev dimitteret «cum testimonio et venia concionandi» (med vidnesbyrd og med tilladelse til at prædike).

Paa grund af fattigdom maatte han foreløbig blive i Island, men det var ikke nogen kedelig tilværelse, han kom til at føre. Ved biskop Finnur Jónssons hjælp opnaede han et kongeligt stipendium, fordi han bistod biskoppen ved dennes samlinger til Islands kirkehistorie. Derefter konditionerede han i samme egenskab hos biskoppens bror og literære medarbejder, sogneprest Vigfús Jónsson (1706—76) i Hítardalur. Herfra kom han efter et par aars forløb som famulus til biskoppens svoger «præfectus Islandiæ» o: amtmand over Island Magnús Gíslason (1704—66).

Efter tre aars kondition her sendtes Thorhallesen med understøttelse af sin principal til universitetet for at ta fat paa studeringerne. Under sit ophold i hovedstaden støttedes han tillige af sin eldre bror, sogneprest Magnús Þórhallason.

Efter at være kommen til København blev han 28 april 1759 som privatist optat blandt de akademiske borgere «prævio examine publico» (efter forudgaaende offentlig eksamination) og valgte til privatpræceptor professor eloquentiæ Hans Peter Anchersen (1700—65).

¹ Ved en morsom misforstaaelse kaldes han ofte — endog af missionskollegiet — «Hr. Hallesen».

Efter «anden examen» tog han fat paa theologi, men helligede dog ingenlunde al sin tid til dette studium. Saaledes var han en tidlang gehejmearkivar Jacob Langebek behjælpelig med oversættelse af islandske sagaer; den lærde historiker kalder ham 1762 «min Islænder». Omtrent ved denne tid var han bleven alumnus paa «det grønlandske seminarium» og maatte nu tillige studere grønlandsk hos Paul Egede. Dette hindrede ham ikke i at vedblive sit oversættelsesarbejde; 1763 udgav han: «Den islandske lov, Jons bogen, udgiven af kong Magnus Lagabætir anno 1280. Af det gamle norske udi det danske sprog oversatt og nøye confereret med gamle manuscriptis, variantes lectiones tilsatte, samt næsten ved hver mening henviist til Christian IV og Christian V norske love. Hvortil er føyet den saa kaldede Store Dom og et tredobbelt register, over bogen selv, rette-bøderne, og de gamle ord som enten henvises til de brugelige norske love, eller ere her forklarede.»

Han havde ogsaa andre jern i ilden. Af missionskollegiets forhandlingsprotokol fremgaar det, at «seminaristen *Egil Thorhallesen* frekventerer professor Kratzensteins collegium physicum experimentale, har ogsaa lyst til at faae indsigt i medicinen, men, som fattig, mangler evne. Beder derfor collegiet, at det maae forundes ham gratis at frekventere de fornødne collegia, eller af missionscassen forundes ham betalingen dertil». Da det erkendtes at kunne være til nytte for ham i hans fremtidige virksomhed i Grønland, resolverede collegiet at yde ham 10 rd. til disse formaal.

Intet under at alt dette gik ud over hans egentlige studium. Han havde ment at ha god tid til dette, da der ingen udsigt var til vacance i Grønland foreløbig. Men 1765 aabnede der sig uventet en udsigt for ham til at komme derop alligevel. Han maatte da over hals og hoved indstille sig til attestats, som han ogsaa bestod 28 marts 1765 — men som venteligt var med non contemnendus.

20 april 1765 blev han af biskop Harboe i Frue kirke i København ordineret for «at gaae som missionær til den grønlandske koloni Godthaab i Herrens navn». —

Aarsagen til at Thorhallesen uventet og nærmest som surnumerær missionær kom til Grønland allerede da, to aar før han ellers kunde haabe det, fremgaar af følgende skrivelse fra handelsdirektionen til købmand Dalager i Godthaab, dateret 15 maj 1765:

«Da endeel Islændere haver lyst at ville nedsætte sig i Grønland udj de beste fiorder for at anlægge faar- og qvæg- avl, saa er missionaire Hr. *Egel Thorhallesen*, en født Islænder, bleven antaget til Godthaabs colonie i aar at udgaae for at recogoscere i Baals Revieret og egnene der omkring for at erfare,

hvorvidt dette etablissement kand være giørligt eller ikke, og have vi vedtagen paa compagniets veigne at salarere og underholde bem.te Hr. *Thorhallesen* udj tvende aar i haab nøyere at blive erkyndiget og overbeviist om fiordenes beskaffenhed udj bem.te revier, som om Islændere der kunde nedsætte sig til nogen nytte og virkelig forventende fordeel, hvorved Vi fornemmelig have hensigt til Ameralik fiorden, hvor med tiiden een colonie af Islændere kunde anlægges til folke mængdens understyttelse.»

17 maj gik Thorhallesen ombord paa skibet, der skulde føre ham til Grønland, og kom efter en 11 uger lang og haard rejse til Sukkertoppen 30 juli. Skipperen havde ellers ordre til at søge Godthaab, men «et forfærdeligt synden veyr forbød det». 25 juli maatte de «kaste anker mellem 2de klipper», og med første lejlighed staa tilsøs igen. 3 august gik han da med konebaad til Godthaab, som han naaede efter 5 dages rejse.

Thorhallesen tog straks efter sin ankomst til Godthaab fat paa løsningen af den ham stillede opgave og gennemførte den med megen energi og udholdenhed — som alt hvad han tog sig paa — i løbet af de to aar der var git ham dertil.

Allerede samme sommer som han kom til landet udforskede han «Nordre Fiskefiord» nord for Godthaab og foretog en foreløbig rekognosceringstur ind i Ameralikfjorden syd for Godthaab. Sommeren 1766 helligede han til mere indgaaende undersøgelser af hele Godthaabs store fjordkompleks, og endelig foretog han i vaaren 1767 en afsluttende undersøgelse af egnene omkring Ameralikfjorden. Foruden den 1776 offentliggjorte beretning om endel af disse undersøgelser, som senere skal omtales, har forfatteren af disse biografier i en pakke i det danske Rigsarkiv fundet en indberetning fra ham til handelsdirektionen¹, hvori han grejt og klart gør rede for sine undersøgelser og iagttagelser paa rejser i august 1766 ind i de indre grene af «Baals Revier» og i maj 1767 ind i Ameralikfjorden. Det var her som paa alle hans undersøgelsesrejser to ting, han særlig havde opmærksomheden henvendt paa, nemlig naturligtvis først og fremmest ekspeditionernes egentlige øjemed: mulighederne for en islandsk bebyggelse, men dernest ogsaa det der interesserede ham sterkt som Islending: minderne om den middelalderlige bebyggelse af disse egne. I begge henseender gjorde han dybtgaaende og værdifulde iagttagelser.

Som hovedresultat af sine undersøgelser pegede Thorhallesen paa at der virkelig var mulighed for at en koloni af Islendinger vilde kunne faa ret gode levevilkkaar, naar de nedsatte sig i disse egne, ernærede sig af sauehold og kvægopdræt og forsynede kolonien med produkter af

¹ Offentliggjort i Norsk geografisk Tidsskrift 1933, nr. 3.

deres avl, saasom smør, ost og strikkede sager: huer, trøjer og strømper etc. Men han la ikke skjul paa, at det vilde blive bekosteligt at etablere en saadan bebyggelse, særlig «efter den tilstand, som nu høres fra Jsland», nemlig om misvækst og kvægsyge, saa at de folk, der kunde blive tale om at overføre til Grønland, er «i usle omstændigheder» og maatte forsynes fra bunden af med alt fornødent «eller og føre ikkun syge faar her hid».

Om aarsagen til de Thorhallesenske undersøgelsesekspeditioner og sagens videre forløb meddeler Paul Egede i «Efterretninger om Grønland» (1788) følgende: «En præst paa Island af navn *Biarnesen*, som længe forhen havde havt brevveksling med mig, om en emigration fra Island til Grønland, fik omsider selv lyst med kone og børn, tilligemed nogle duelige bønder at gaae derhen. Denne nidkiere mand var saa vis paa, at hans forslag skulde blive antaget, og at Hr. provst *Thorhallesen* skulde finde landet saa got i alle maader, som de Islandske annaler havde beskrevet det. I det haab tog han sig for at lære sproget efter min grammatica og lexicon, og beviste sin alvorlighed og fliid med en grønlandsk gravskrift over min sal. fader, som var temmelig feilfrie; men da jeg ikke kunde udrette noget hos vedkommende for denne gode mand, maatte han staae fra sit forsæt, som krænkede baade ham og mig, da vi begge vare overbeviste om, at disse frievillige Islændere kunde nu været velhavende folk i Grønland, isteden de nu maae føre et uselt liv i deres eget fordærvede og næsten ødelagte fæderneland.» —

Det er ganske interessant at se med hvor faa bekostninger Thorhallesen gennemførte disse grundige undersøgelsesekspeditioner. Som eksempel skal hidsettes af hans balanceregning med kolonien for sommeren 1766:

«Paa reysen til Kuksuk og Ujaraksuakfiordene fra 11te til sidste augusti udgivet for roerskernes kost 3 pund tobak	54 sk.
Betalt 4 roersker for heele sommeren 16 stk. spraglede skind og 1 solle skind, som ieg selv har indh. for 70 sk., saa og 1 al. kirsey til dem alle	1 rd. 14 sk.
Betalt drengen, som styrede baaden	48 sk.
Givet dem efterhaanden til alle reyserne 50 pd. brød	1 rd. 48 sk.
Givet Grønlænderen, som fulgte med i kajak, 5 al: lærret à 1 mk, 2de pile jern, ¼ al: kirsey, ½ pund tobak	1 rd. 19 sk.

Man sammenligne med ekspeditionsomkostninger nutildags!! —

Thorhallesen kom i Godthaab midt op i den oprivende strid mellem købmand Lars Dalager (se denne) og «den danske missions» prester. Han var selv udenfor, idet han ikke endnu officielt indtog en missionærs stilling, men nærmest opholdt sig ved kolonien som logerende. Men naturligvis kunde han ikke undgaa til en vis grad at blive inddraget i striden, idet han boede i samme hus dør om dør med de stridende parter, om vinteren skulde lære grønlandsk hos sin kollega Hr. Biørn og desuden efter evne bistod denne i hans embedsgerning. Han søgte til at begynde med at holde sig neutral, men Dalager tillod ham ikke dette. Han søgte at vinde ham for sin opfattelse, at den herrnhutiske kristendomstype var den rette for dette distrikts Grønlandere, tudede ham ørerne fulde om de godthaabske Grønlanderes «elendighed og tiltagende trang, hvori missionairerne een efter anden vare allene skylden» og bombarderede ham med breve som var «opfyldt med glosser, finter og stiklende talemaader». Allerede 1766 var det kommen saavidt at Thorhallesen skrev til sekretær Finckenhagen, at Godthaab var et sted, hvor man «aldrig kan beholde sit sind i roelighed, da mand ikke veed, hvad dag eller stund mand er indviklet i de fortrædeligste disputer, som, omendskiønt begyndelsen dertil er om en ringe ting, bliver til en ild, der brænder i mange dage, om ikke i mange aar».

Efterhaanden som Dalager merkede, at han ikke kunde vinde Thorhallesen, forværredes forholdet imellem dem. Tilsidst følte Thorhallesen sig «ved trudsler og en desperat omgang» tvunget til at flytte over i kirkens kateketkammer. Hvordan forholdet tilsidst har været, illustreres ved en enkelt ting. Da Dalager hjemkaldtes i 1767, beskyldte han bl. a. Thorhallesen for at være medskyldig heri ved uberettigede klager. Thorhallesen tilskrev ham da en længere redegørelse, hvori det bl. a. hedder:

«I henseende til det værelse som missionairen paa en rum tid har beboet i coloniehuset, at samme ikke var betrukket med bræder, undtagen den eene væg under vinduerne, ja at mig syntes som man havde viist eendeel partiskhed imod dette værelse, siden min ankomst, fremfor de andre i dette huus; Sr. Dalager spurgte, hvori det bestod? Ieg svarede, at i stædet for da alle huusets værelser ere i begge disse aaringer blevne reparerede og hviddede, er mit værelse enten forglemt eller meget nachlæssig vedgiort; i fior bleve nye høvlede bielke lagte i det heele huus, alleneste uhøvlede i mit værelse, loftet underneden er i de andre kammere jevnet, men ikke i mit, lister lagte rundt omkring hvor loftet og væggene mødes, endog i Sr. Dalagers forstue, men ikke i mit kammer, her saaes ujevne vægge hvid-

dede hist og her, det øvrige var lige som tilforn, vinduet nedentil noget vedgiort, dog langt anderledes end i assistentens eller arbejds folkenes stuer, oventil bræderne saa adskilte, at hele stykker kalk og steen falde ned i mellem dem, gangen udenfor og skorsteenen vil jeg ey beskrive, siden den blev ikke omtalt. Nu i foraaret bleve de andre værelser hviddede, mit ikke. Sr. Dalager indvendte: hvorledes kunde jeg lade hvidde hans kammer, siden han havde nøgelen hos sig i Amaralik? Responsum: der faldt jevnlig bud i mellem os hver ugedag. Sr. Dalager: vidste jeg, at han vilde levere sin nøgel fra sig? Rp: hvorfor ikke ligesaa vel nu, som hvergang jeg til forn er reyst fra colonien? Sr. Dalager: hans kammer skal blive hviddet strax i morgen. Som og skeede.» —

Samme aar som Dalager forlod kolonien hjemrejste ogsaa missionær Biørn, og Thorhallesen var nu ene missionær i Godthaab. Han havde den dygtige kateket Rachlew til hjælp. Aaret efter fik han sin brorsøn Thorkel Magnusson op til sig, og 1770 sendte missionskollegiet den unge Caspar Alsbach til Godthaab til uddannelse. Det gav Thorhallesen forøget arbejde at antage sig de to unges undervisning, der fra først af blev anlagt med universitetet som maal, men han fik tillige snart gode hjælpere i dem begge.

Det kunde ogsaa nok behøves, thi der ventede ham en stor virksomhed — og en sidste og afgørende kamp mod Herrnhuternes overhaandtagende indflydelse.

Netop i disse aar havde der vist sig tegn til et begyndende aandeligt røre i befolkningen. Allerede 1766 havde Thorhallesen haft en usedvanlig oplevelse paa en af sine rejser ved Pisugfik, en stor hedningeboplads nord for Godthaab. Beboerne her «havde beholdt endnu endeel af sal: Hr. biskop *Egedes* underviisning», men nu flokkedes de om ham i et antal af mere end 50 og vilde høre «om den som havde giort disse klipper og store fjelde». Han gjorde sit bedste for at tilfredsstille deres aandelige hunger, men da hans sprogkundskab endnu var mangelfuld og «der var og en nar iblant, som drev spot med alt hvad jeg taledede med dem», saa kom der ikke videre ud deraf denne gang.

Et aars tid senere ytrede der sig en ny bevægelse, denne gang blandt de døbte og af en noget svermerisk karakter. Den begyndte hos de herrnhutiske Grønlendere, hvor den ytrede sig ved «utallige drømme, syner og aabenbarelses», og bredte sig siden ogsaa til de godthaabske, der blev grebet af «forunderlige inspirations griller». Men det lykkedes Thorhallesen og Rachlew at faa den ledet ind i et sundt spor.

1768 greb bevægelsen sterkere om sig, saa at Thorhallesen kunde skrive hjem: «nu er her overalt en almindelig opvækkelse iblandt de udøbte». Der var om vinteren døbt 22 — saa stort et tal som ikke i mange aar i denne mission i tilbagegang — deriblandt en 80—90-aarig kvinde, som paa sit yderste havde forlangt at blive ført til Godthaab, hvor hun efter nogle dages forberedelse blev døbt inden sin død. Hele hendes familie fulgte efter og senere «deris kammerater og naboer», og derefter strømmede folk til kolonien i stort tal og fra alle kanter. Fra Qilángait-øerne 8—10 mil sydpaa og fra alle de nærmeste pladser kom hele familier dragende — «og deris tal forøges dagligen».

Det mærkeligste var dog, at hele befolkningen paa Pisugfik — opimod 150 mennesker — havde besluttet at drage til kolonien og begære daabsforberedelse, tilskyndet dertil af «hexemesteren *Imennek*, som hidindtil havde været et oracel iblandt dem, men er nu paakommen en besynderlig rørelse og rædsel» siden Thorhallesens besøg hos dem sidste sommer, hvor der var talt om «menneskets dobbelte tilstand efter døden».

Det viste sig imidlertid snart, at bevægelsen — som Thorhallesen siger var «det glædeligste jeg nogensinde har oplevet» — ved Herrnhuternes «hververier, trækker og efterstræbelser» tegnede til at blive «en bedrøvelig og møysommelig handel». De herrnhutiske missionærer havde ikke forsømt at fiske i rørt vande. Thorhallesen, der hele sommeren tillige med Rachlew havde rejst om fra plads til plads, havde mer og mer «maattet fornemme, at Grønlændernes sind var bragt i stor confusion». Dette var især tilfældet netop paa Pisugfik. Man vilde stadig nok døbes, men man vidste ikke til hvem man skulde vende sig. Sindene var «bøyet til den danske mission», men den herrnhutiske «blev meere rost».

Resultatet blev at 4 store familier gik til Ny Herrnhut, hvor de efter ganske kort forberedelse blev døbt, medens kun 56 personer gik til Godthaab, hvor 43 af dem døbttes i sommeren 1769. De udviste ved daaben «ikke blot en ypperlig kundskab men ogsaa en med taarer geleidet attraae efter at indlemmes paa sin frelseres legeme». *Imennek*, som var erobret af Herrnhuterne, fortrød dette bitterligt, da han overværede daabshandlingen i Godthaabs kirke og hørte hvordan hans pladsfæller her kunde svare paa alle spørgsmaalene ved overhøringen.

Herrnhuterne skyede intet for at faa overtaget i dette kapløb. Thorhallesen maatte ikke blot finde sig i, at naboerne «overtale mine egne catechumenes og andre udøbte, som melde sig hos mig» — men da dette «formedelst min paapassenhed /: at jeg og maae lidet roese mig :/» ikke lykkedes efter ønske, «saa gielder det nu min person og mit forhold, hvilket stedse har været den sidste udvey for slet bevæb-

nede kirkens modstandere». Bl. a. paastod flere af den herrnhutiske menighed «at have seet Torngarsuk, d. e. Satan, komme til sig i en lang sort kiøle saadan som præsterne bruge ved Godthaab».

Thorhallesen tog uforfærdet kampen op, skønt han i høj grad savnede de ydre virkemidler som Herrnhuterne rigeligt var i besiddelse af, og hellerikke hertil fik ordentlig støtte af missionskollegiet. Saaledes bad han indtrengende om en ny kirke, da den gamle baade nu var altfor lille og desuden faldefærdig, hvilket han ofte havde maattet høre ilde for af hedningerne, ligesom de døbte «seer med ømme øyne til Hernhuternes herlige bygninger, hvilket kand regnes een iblant de største motiver, hvorfor hedningerne hellere søge dem end os». Han fik ganske vist kirken restaureret, men først 1771 og i yderste tarvelighed. Og da han bad om messeklær, fordi de herrnhutiske forstandere ved nadveruddelingen bar hvide «chor hemde», blev dette ham negtet. Han anskaffede da omsider selv et set og forærede det ved sin hjemrejse til kirken.

Alligevel blev Thorhallesen den sejrende i denne kamp, idet han genialt greb til en i hvert fald i denne del af landet hidtil ukendt udvej. Han oprettede «annexmissioner» rundt om i distriktet, saa at folk ikke behøvede at flytte fra deres bopladser og ind til kolonien, hvor fangstforholdene var daarligere, navnlig naar mange samledes der og fordi Ny Herrnhut, hvor menigheden af princip holdtes samlet, laa saa nær.

Det var Thorhallesens mening, at han i denne nye metode havde gjort en lykkelig opdagelse, ikke blot fordi den var en skrek for Herrnhuterne, men ogsaa fordi han troede, at hvis man tidligere havde brugt den, vilde hele Grønland ha «taget ved troen» for lenge siden.

Paa Pisugfik placerede han Rachlew fra 1769 og paa Qilångaitøerne en anden europeisk kateket Johs. Andersen Raaberg fra 1771. Det var besværlige og ensomme poster de stod paa, og de havde kun tarvelige huse og til tider knapt med føden. Men de holdt begge tappert ud i adskillige aar og gjorde et udmerket arbejde, tilskyndet og inspireret af deres energiske prest. Da Thorhallesen for sidste gang inden sin hjemrejse besøgte disse smaasamfund, viste de «baade med ord og giærning en saa alvorlig erkjendtlighed at jeg aldrig uden glæde tænker paa dem».

Hjemme ved kolonien trak Thorhallesen selv læsset og virkede energisk og uafbrudt bogstavelig talt fra morgen til aften om vinteren naar folk var samlede. Ofte tog han ud til omegnens pladser, hvor han efterhaanden ligeledes oprettede smaa «annexmissioner», ledede af indfødte kateketer, og hele sommeren rejste han om i det vidtstrakte distrikt og tilsaa de fjernere pladser. Da han blev provst for Sydgrønland, fik han Thomas Wiborg til «adjunctus». Derved kunde han,

da han i 1774 mente sig nødsaget til at flytte Johs. Raaberg til Frederikshaab, selv overvintre paa Qilángait sammen med sin brorsøn. Ved sin hjemrejse havde han vundet Godthaabs distrikt tilbage. I de sidste aar var ingen af de bosiddende Grønlandere «falden i de uberettigedes deel». Han efterlod en menighed som i hans tid var vokset til det tredobbelte og nu var større end den herrnhutiske, og der var kun faa eller ingen hedninger tilbage i distriktet. —

Thorhallesens daglige levemaade var ganske regelmæssig og yderst spartansk. 1771 udsendte handelsdirektion og missionskollegium i fællesskab et cirkulære, der nærmest var en ordre, til missionærer og handelsofficerer om at holde fælles bord som i kolonisationens første tider, da derved «i det mindste spares noget brændsel» og det mentes at ville fremme forstaaelsen mellem parterne. Thorhallesens svar herpaa er karakteristisk:

«Til befordring af bedre forstaaelse vil collegiet, at missionairerne og handelens betiente skal spiise sammen ved eet bord.

Ingen vilde hellere ønske fred og ingen kunde bedre end jeg finde regning derved. Kjøbmand *Storm* er vist ogsaa villig — men: nu er alt anderledes end som da missionen først blev plantet: da udtog man af provianten saa meget som daglig behøvedes til et fælleds bord, enhver fik til sin reyse udveyet kost, og skytteriet med det ferskes indkjøb blev bekostet paa handelens regning.

Nu derimod har enhver efter reglementet en veyet portion om ugen, enhver besørger ferskt for sig selv efter leylighed og lykke, dette vidtløftige district udfordrer saa mange reysere baade af præst og kjøbmand at jeg befrygter kostens medgaaende paa samme vil aarsage all den uleylighed og tvedragt, som herved skulde forebygges, og som vi ikke mærke til paa dette stæd. Godthaab d. 18de sept: 1771. *Thorhallesen.»*

Hvad han, brorsønnen og Alsbach behøvede af fornødenheder udover kostdeputatet var ikke store sager, f. eks. for aaret 1772—73:

24 pund krudt, 30 pund klumpebly, 30 pund vandhagel, 100 ord. flintestene, 80 pund hollandsk tobak, 16 stk. gemeene knive, 20 pile jern, 4 stk. huggejern, raspe, file, 5 ullomiker (kvindeknive), 5 stk. uldenhuer, 3 par hoser, 3 par vanter, 20 al. blaatærnet lærret, 5 al. cartun, 2 al. sleeslærret, ½ pund bleget traad, 6 à 10 al. kirsey, 10 pund grøn sæbe, ½ pund hvid dito, 2 à 3 dus. tobakspiber, 1 godt Finmarksdækken, 2 flintelaase.

I vinteren 1771—72 var deres husholdning lidt større end sædvanlig, idet Thorhallesen havde den glæde at ha sin embedsbror Gill, som paa hjemrejse fra Umánaq maatte overvintre ved Godthaab, boende hos sig.

I et brev til Langebek af 30 juli 1766 kastes der ved nogle bemærkninger lys over Thorhallesens daglige levevis og den maade, hvorpaa han holdt sig datidens for alle Europeere i Grønland farligste fjende, skørbugen, fra livet. Han skriver nemlig: «Paa Deres velbyrdigheds gode formaning i henseende at spise og drikke brav cochleare, giver jeg stedse agt, som jeg dog fornemmer intet hielper mig uden en god motion tillige, som sallat er den mig for stærk, men som kaal kommer jeg i alt for megen vane der med, og fornemmer at den ikke gjør de samme virkninger nu som da jeg kom her først. Jntet curerer min helsen bedre end motion, jo stærkere den er jo friskere er jeg, og saa snart jeg en 14 dages tid er uden bevægelse, er jeg et andet m.ske og restitueres knap uden ved 14 dages motion.» —

Ved kgl. reskript af 6 april 1773 oprettedes der to viceprovsteembeder i Grønland og Thorhallesen udnevntes til viceprovst og visitator i Sydgrønland eller som han selv udtrykker det: «at visitere og give underretning om missionerne ved de søndre colonier i Grønland, hvor under forstodes: *Holsteinsborg, Sukkertoppen, Gothaab, Fiskerlogen* og *Friderichshaab* /: Julianeshaab var endnu ikke anlagt ./.» Det paalas ham i denne egenskab at undersøge de døbtes kundskaber i kristendom, deres livsvandel og ernæringsvilkaar, at berette om missionens tilstand og virksomhed og dens forhold til handelen, at ordne missionsarkiverne og indsette nationalkateketer samt desforuden «efter omstændigheder og erfaringer» at gøre naturhistoriske iagttagelser.

Skønt Thorhallesen kun beklædte viceprovsteembedet i to aar, maa det siges at han fik bragt nesten det utrolige ud deraf i denne korte tid. Det lykkedes ham midt i en stor virksomhed i sit eget distrikt at gennemføre visitatserne i de andre missionsdistrikter til punkt og prikke, ligesom det ogsaa lykkedes ham ved sin praktiske sans, ubøjelige energi og sindige men bestemte optreden at faa bragt orden til veje i det kaos, som ministerialbøgerne frembød, idet disse dels slet ikke var ført og dels var i meget defekt tilstand. Med fremragende dygtighed fik han ogsaa bragt mere ensartethed ind i de undervisningsmetoder, som brugtes ved missionerne, hvor man fulgte mange forskellige «præcepta», af hvilke de fleste var sprogligt mangelfulde og som ofte brugtes i flæng paa et og samme sted, f. eks. ved Frederikshaab.

I 1774 gennemførte han i løbet af et par maaneder visitationen af Fiskenesset og Frederikshaab, og i 1775 af Sukkertoppen og Holsteinsborg inden sin hjemrejse 27 august.

Resultaterne af sine visitatser og undersøgelser sammenfattede han i en vidtløftig indberetning «med en chorographisk beskrivelse over hvert missions district» og ledsaget af 4 kort, af hvilke dog kun de to over Godthaabs og Sukkertoppens distrikter var tegnet af ham selv, de andre skrev sig oprindeligt fra andre, Fiskenessets fra «oberassistent» Raun og Holsteinsborgs fra Niels Egede. Kortene var rentegnede af en brorsøn, student Sæmund Magnussen Holm.

Visitatsindberetningen, som bar titlen: «*Egil Thorhallesens beskrivelse over missionerne i Grønlands søndre district*, hvilke han som vice-proust visiterede i aarene 1774—75», indsendtes først nesten et aar efter hans hjemkomst til missionskollegiet, ledsaget af en skrivelse dateret 31 oktober 1776, hvori han forklarer beretningens store omfang ved at han «har indladt sig mere med det oeconomiske», hvilket han kalder «et upaalagt og frievilligt arbejde». Hver af distriktsberetningerne falder i tre afsnit: 1) missionens tilstand, 2) geografisk beskrivelse og 3) almindelige betragtninger over missionsdistriktet.

Thorhallesens originale manuskript eksisterer ikke mere. Derimod findes der flere afskrifter deraf i Kgl. Bibliotek i København. Efter disse er den ualmindelig interessante beretning 1914 udgivet af dr. phil. L. Bobé som nr. 1 af «Det Grønlandske Selskabs Skrifter». —

Efter at være kommen tilbage til Godthaab fra sin sidste visitatsrejse beskikkede Thorhallesen sit hus, overgav missionen til sin «adjunctus» Thomas Wiborg, og forlod 27 aug. 1775 Grønland for stedse.—

Efter sin hjemkomst opholdt Thorhallesen sig en rum tid i København, sysselsat med literære arbejder. 1776 udgav han paa grønlandsk «Bønner, psalmer og smaae spørgsmaal for dem, som ville døbes», og aaret efter ligeledes paa grønlandsk Pontoppidans forklaring til Luthers katekismus. Baade under og efter sit Grønlandsophold havde han ivrigt samlet materiale «til den grønlandske ordbogs forbedring», det indgik senere i Otho Fabricius's udgave. Til praktisk brug udgav han 1776 et kort skema over de grønlandske verbalendelser.

Paa dansk udgav Thorhallesen, ligeledes i 1776, den yderst interessante og instruktive lille bog «Efterretning om rudera eller levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes bygninger paa Grønlands vester-side, tillige med et anhang om deres undergang sammesteds», den første samlede beskrivelse af ruinerne i «Vesterbygdens» og en udsigt over «Østerbygdens» ruiner paa grundlag af en indberetning fra købmand Anders Olsen (se denne). Bogen er genoptrykt i N. C. Øst's «Samlinger til kundskab om Grønland» 1830¹.

¹ Den kendte litteraturhistoriker, gehejmerraad Bolle Willum Luxdorph (1716—88) fik iflg. sine nu udgivne dagbøger 19 febr. 1776 besøg af «provst Thorhallesen fra Grøn-

27 december 1776 kaldedes Thorhallesen til sogneprest i Bogense købstad og Skovby anneks paa Fyn, men fik af biskop Ramus tilladelse til endnu en tid at blive i København mod at la sit embede bestyre ved en kapellan for at «gaae professor Egede til haande ved oversættelser».

11 april 1777 blev han i Nicolai kirke viet til *Else Maria Thorstensen*, født 28 oktober 1755 i København som datter af guldsmed og borgerkaptajn Sigurd Thorstensen (Sigurður Þórsteinsson, 1714—99) og hustru Marie Ottesens². Thorhallesens svoger var bergmedikus, dr. med. og professor Peter Thorstensen (1753—92) paa Kongsberg, og hans hustrus søsterdatter Stephine Balck blev gift med missionær i Frederikshaab og Godthaab Andreas Rosenvold, hvis datter Thorstensine Thorhalline var opkaldt efter ham. —

I Bogense blev Thorhallesen «en troe og kjær lærer». 1780 blev han provst over Skovby herred. Men lige til sin død vedblev han at sysle med grønlandske spørgsmaal. 1788 offentliggjorde han i det Islandske Litteraturselskabs skrifter en afhandling paa islandsk om Grønlændernes beredning af sælskind til baade og søklær.

Thorhallesen døde 16 januar 1789 og begravedes 24 s. m. paa Bogense kirkegaard. Hans barnløse enke flyttede til sin gamle far i København, men da hun efter hans død ikke kunde leve af sin pension i hovedstaden, flyttede hun tilbage til Bogense, hvor hun havde sin søsterdatter jomfru Elisabeth Catharina Balck i huset hos sig. Hun afgik ved døden 13 april 1833. I Fyns Stiftstidende findes følgende avertissement:

«At min kjære, retskafne tante, provstinde *E. M. Thorhallesen*, fød Thorstensen, enke i 44 aar efter salig provst Thorhallesen i Bogense, ved en temmelig pludselig, men bliid og rolig død indgik til den evige hvile den 13de d. m. i sit 78de aar, det bekendtgjøres herved sørgeligst for fraværende slægt og venner af den salig afdødes søsterdatter, som i 20 aar var i hendes huus. Bogense den 16 april 1833. *Elisabeth Cathrine Balck.*» —

land», med hvem han rimeligvis var ført sammen af Langebek, og læste 16 dec. s. a. hans «beskrivelse over rudera af de gamle Nordmænds boliger i Grønland» med stor interesse.

² Luxdorph skriver i sin dagbog for 11 april 1777: «Om aftenen alleene til Hr. Thorhallesens bryllup med guldsmed Thorstensens datter. Hr. Østrup viede dem. Hans exord: var Math. 18, 19, texten, som var forelagt, Ps. 85,11. Til brylluppet var biskop Harboe, Borch, Erichsen, Finsen, Egede, Krøll, provst Hviid, Skule Magnussen p: p:» Under 13 apr. bemærker han: «Min kone gratulerede provst Thorhallesen», og endelig under 30. apr.: «Hr. Thorhallesen besøgte os og tog afskeed.»

KILDER OG LITERATURHENVISNINGER

INDLEDNINGEN

O. Solberg: Det bergenske handelskompagni av 1721 og Grønlands kolonisation, Skrifter utg. av Bergens hist. forening nr. XXIII, Bergen 1917.

P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland i det 18. århundrede, Oslo 1932.

Hans Egede: Omstændelig og udførlig relation angaaende den grønlandske missions begyndelse og fortsættelse, Kbh. 1738.

Paul og Niels Egede: Continuationer af relationerne, Kbh. 1741 og 1744; genudgit ved H. Ostermann, Meddelelser om Grønland, bd. 120, Kbh. 1939.

Paul Egede: Efterretninger om Grønland uddragne af en journal holden fra 1721 til 1788, Kbh. 1788.

Hans Egede Saabye: Brudstykker af en dagbog holden i Grønland i aarene 1770 til 1778, Odense 1816.

H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske missions historie 1721—60, Kbh. 1879.

H. Ostermann: Den grønlandske missions og kirkes historie, Kbh. 1921.

L. Bobé: Diplomatarium groenlandicum 1492—1814, Meddel. om Grønland, bd. 55 nr. 3, Kbh. 1936.

Kjøbenhavnsposten 1830—33, artikler af W. M. Olrik: Om Grønland og dets indbyggere.

Jac. Sewerins skifte, Landsarkivet, Viborg.

Det alm. octr. handelskompagnis og Den kgl. grønlandske handels arkivsager, Rigsarkivet, Kbh.

Missionskollegiets arkiv, Rigsarkivet, Kbh.

Aktstykker, protokoller og skifter i Nordgrønlands Landsarkiv, Godhavn, og i Sydgrønlands Landsarkiv, Godthaab.

DE ENKELTE ETABLISSEMENTER

Groenlandica i Universitetsbiblioteket i Oslo.

De grønsl. handelsarkiver, Rigsarkivet, Kbh.

Landsarkiverne i Godthaab og Godhavn.

H. J. Rink: Grønland geografisk og statistisk beskrevet, I—II, Kbh. 1857.

Grønland i tohundredaaret for Hans Egedes landing, I—II, Kbh. 1921.

L. Bobé: Diplomatarium groenlandicum.

L. Bobé: Godthaab 1728—1928, og H. Ostermann: Kirkeligt liv i Godthaab gennem 200 aar, Det grønlandske selskabs aarsskrift 1928, s. 5—54.

H. Ostermann: Colonien Christianshaab 1734—1934, billeder af livet i Nordgrønlands ældste koloni i fortiden, Det grønsl. selsk.'s aarsskrift 1933—34, s. 90—111.

BIOGRAFIERNE

L. Alsbach. Vitaprotokollen for Sjællands stift, Landsarkivet, Kbh. — Indberetninger om studiosi, som opholder sig i preste-

gældene, Statsarkivet, Oslo. — Norsk slekts-historisk tidsskrift IV, s. 7—8. — Paul og Niels Egedes Continuationer af relationerne.

— *Diplomatarium Groenlandicum*, s. 296. — Vardals kirkebog, Statsarkivet, Hamar. — *H. E. Alsbach*. Grønlandshandels arkiv, Rigsarkivet, Kbh. — Skifteprotokol 1783, Landsarkivet, Kbh. — *C. E. T. Alsbach*. Landsarkivet, Godthaab. — Missionskollegiets arkiv. — Julianehaabs og Frederikshaabs kirkebøger.

A. Arctander. Stamtavler over familien Breder m. fl., 1876. — Dansk biografisk leksikon I, s. 488 f. — H. P. v. Eggens: Udskrift af en dagbog, holden i Grønland af Aaron Arctander, paa en recognosceringsreise i Julianehaabs district i aarene 1777—79, ugeskriftet «Samleren» VI, 1793, s. 1103—1242. — Ansøgninger om toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Rigsarkivet, Oslo.

J. C. Arentz. Lassens stamtavler, Rigsarkivet, Oslo. — O. A. Løwold: Fra Jæderen, s. 152—4; Præstehist. og sagn fra Ryfylke, s. 145—6; Biogr. efterretn. om præster i Stavanger, s. 10—11. — Kbh. univ.'s matr. — Direktionens breve til insp., Landsark., Godhavn.

Im. Arøe. Breve til inspektøren fra bejntene 1794, Landsarkivet, Godthaab. — Ansøgninger om ledige toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Rigsarkivet, Oslo. — *Jac. Arøe*, assistent: Arkæologisk-topografisk beskrivelse af Tasermiut-fjorden i Sydgrønland, Dansk geogr. tidsskrift XXIV, 1917, s. 75—80. — Nordisk tidsskr. for oldkyndighed II, s. 314—18, og III, s. 214—21. — *J. A. A. Arøes* dagbog 1833—34, Landsarkivet, Godthaab.

A. Astrup. F. C. Sommer (og L. Bobé): Slegten Astrup fra Astrupgaard i Nord-slesvig gennem 500 aar, Kbh. 1905. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland før 1814, Oslo 1935, s. 186 ff., 212, 221. — N. G. Wolf: Optegnelser fra Grønland, Kirkehist. samlinger, 5 r. III, s. 488.

D. Baade. Bergens borgerbog. — Papirer vedrørende det bergenske Grønlandskompani, Stadspøstens arkiv, Bergen. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, s. 143—45, 261 og passim. — Pakker: personalia, Rigsarkivet, Oslo. — *D. Thrap*: Bidr. til den norske kirkes historie, 1884, I, s. 110; II, s. 386.

P. Baade. Indkomne skrivelser fra kolonierne til inspektoratet, Landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland før 1814, s. 5—7, 15—30. — Skifteprotokol 1810, Landsarkivet, Kbh.

P. L. Bang. Myhlenphorts dagbog, i Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 102—25 passim. — Direktoratets skrivelser til inspektøren, Landsarkivet, Godhavn. — Generaltoldkammerets arkiv, Rigsarkivet, Oslo. — Skifteprotokol 1803, Landsarkivet, Kbh.

C. Bendeke. Godthaabs kirkebog. — Inspektorsarkiverne i Godthaab og Godhavn. — Arkivalier i Rigsarkivet, Oslo. — Eidsvold 1814, Kra. 1914, passim. — Norsk biogr. leksikon I, s. 420.

J. G. D. Bernhardt. P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, s. 78 f., 94 f, 159 ff., 263 og passim. — Hans Egedes Relationer, passim. — *Diplomatarium groenlandicum*, s. 120, 133, 400—1. — Raadets protokol, Rigsarkivet, Kbh. — O. Sollied og P. R. Sollied: Bergens bartskjærere og kirurger, Bergens hist. forenings skrifter 1924, s. 134—6.

A. Bing. Vitaprot. for Sjøllands stift. — A. E. Erichsen: Trondhjems katedralskoles historie, 1911, s. 133 f. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønland. missions hist. 1721—60, s. 147 ff., 168—71, 325. — Paul Egedes Continuation af relationerne, passim. Efterretninger, passim. — Kirkehist. sml. 5 r. VI, s. 9—10. — H. Ostermann: Den grønland. missions og kirkes hist., s. 52, 60, 69—72. — Norske aabne breve 1740, Rigsarkivet, Oslo. — Supplikprotokol 1756, 1759, Rigsarkivet, Kbh.

N. B. Bloch. Øksnes kirkebog, Statsark., Trondheim. — A. Erlandsen: Tromsø stifts geistlighed. — Autobiografi, Personalhist. tidsskr., IV, 1883, s. 1—18. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønland. missions hist., s. 257 f., 291—301, 339—41. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 61—65 og passim. — Kirkehist. sml., 5 r. VI, s. 12 f. — Missionskollegiets forhandlingsprot. samt indkomne breve fra missionærerne 1721—50, Rigsark., Kbh. — Malt kirkebog, Landsark., Viborg. — P. Ol-

sen Walløes dagbøger, Det grøn. selskabs skrifter V, 1927, s. 34. — N. C. Geelmuyden: Journal for skibet «Jubelfæsten» paa rejse til Grønland 1750, Rigsark., Kbh. — Dansk biogr. leksikon III, s. 274 f. — Faye: Christiansands stifts bispe- og stiftshistorie. — Tinns kirkebog. — Christiansands bispearkiv. — Lier kirkebog og kaldsbog. — Samfrendeskifte efter Bloch i pakker: personalia, Riksark., Oslo.

C. Biørn. Det alm. octr. handelskompagnis kopibog for udgaaende skrivelser, Rigsark., Kbh.

A. Bruun. Det alm. octr. handelskomp.'s kopibog for udgaaende skrivelser. — Bruuns dagbøger 1769—75, mskr. nr. 130 fol., Universitetsbibl., Oslo. — H. Ostermann: Grønlandske distriktsbeskrivelser, forfattet av Nordmenn før 1814, Oslo 1937, s. 11—13, 99—132. — Journal paa rekognoseringsreysen i Julianehaabs district 1777—78, af Andreas Bruun, Grl. handels arkiv, Rigsark., Kbh. — Skifteprotokol 1777 og 1788, Landsark., Kbh.

J. H. Bruun. Kirkehist. sml. 4 r. VI, s. 736 f. — Kbh. universitets matrikel. — Skrivelser til købmanden paa kolonien Nordsoack, Landsark., Godhavn. — Det alm. octr. handelskomp.'s kopibog for udg. skriv. 1756—71, Rigsark., Kbh. — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slekts-hist. tidsskr. V, tillæg, s. 15. — H. Ostermann: Hvor gl. er brugen af isgarn til sælfangst i Grønland? Det grøn. selsk.'s aarskr. 1917, s. 10—26.

A. Buch. Vitaprot. for Sj. st., Landsark. Kbh. — Norske aabne breve 1757, Riksark., Oslo. — Indberetninger om studiosi, Statsark., Oslo. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. samt indkomne breve fra missionærerne, Rigsark., Kbh. — Immanuel Barfod: Den falsterske gejstligheds personalhistorie, Nykøbing 1851, I, s. 147.

N. R. Bull. Stamtavle over den trønder-ske slægt Bull, Kra. 1886. — Hirsch: Officerer i den dansk-norske hær, mskr. i Det kgl. bibl., Kbh. — Ansøgn. om ledigvær. toldembeder, Riksark., Oslo. — Arkivsager vedrør. Sydgrønlands inspektørembede, Landsark., Godthaab. — Holsteinsborgs og

Godthaabs kirkebøger. — Forhørsprot. 1799, Landsark., Godthaab. — Insp. Niels Rosing Bulls beskrivelse af Sydgrønlands inspektorat 1802. Med indledning, noter og anmærkninger ved H. Ostermann; Det grøn. selsk.'s aarskr. 1918, s. 6—22.

J. Buschmann. A. Erlandsen: Biogr. efterretn. om den nordenfjeldske geistlighed, I, s. 273. — Indgaaende og udgaaende skriv., Nordgrønlands inspektorats arkiv, Godhavn. — Kgl. grøn. handels arkiv, Rigsark., Kbh. — Ansøgn. om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo.

J. v. Cappelen. E. A. Thomle: Familien (von) Cappelen i Norge og Danmark, Kra. 1896, s. 10—11. — Kbh. universitets matrikel 1739. — Missionskoll.'s forhandlingsprot., Rigsark., Kbh. — Lampe: Bergens stifts biskopper og præster.

P. A. v. Cappelen. E. A. Thomle: Fam. (von) Cappelen i Norge og Danmark, s. 11—17. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Indkomne skrivelser til missionskoll., Rigsark., Kbh. — Ūmánaqs missions kopibog, Landsark., Godhavn. — Kirkehist. sml. 5 r. VI, s. 322—4. — H. Ostermann: Grøn. distriktsbeskr., Oslo 1937, s. 7—11, 59—98. — Norske aabne breve 1792. — Skifteprot. for Nordmøre, Statsark., Trondheim. — Loms prestegælds kaldsbog.

S. M. v. Cappelen. E. A. Thomle: Fam. (von) Cappelen i Norge og Danmark, s. 17—18. — Kopibog for skriv. fra inspektøren til betjentene, Landsark., Godhavn. — Ansøgn. om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo. — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slekts-hist. tidsskr. V, till. s. 17.

P. Dorff. Lands kirkebog, Statsark., Hamar. — Indkomne skriv. til inspektøren fra betjentene, Landsark., Godhavn. — Skifteprot. for Valdres, Statsark., Hamar.

C. Drejer. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — A. E. Erichsen: Trondhjems katedralskoles hist., s. 188. — Indberetninger om studiosi, Statsark., Oslo. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. 1764; indkomne skrivelser fra missionærerne, Rigsark., Kbh. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, Oslo 1922, s. 53 f.,

111—14 og passim. — H. Ostermann: Den grl. miss.'s og kirkes hist., s. 138, 181, 198. — Kirkehist. sml. 5 r. VI, s. 15 f. — Torvastad kirkebog; Nordhordlands gejstl. skifteprot. 1790; Statsark., Bergen.

Hans Egede. Vester Egede kirkebog, Landsark., Kbh. — Christopher Giessing: Jubellærere I, 1779, s. 1—69. — J. C. L. Lengnick: Genealogier over adelige og borgerlige familier, 1. samling, 1844. — L. Bobé: Slægten Egede, Pers. tidsskr. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 1—14. — J. J. Lund: Første missionær paa Grønland biskop Hans Egedes levnet, 1778. — N. M. Petersen: Hans Egedes levnet 1839. — A. G. Rudelbach: Christelig Biographie I, 1846, s. 284—360. — O. A. Øverland: Fra Hans Egedes ungdom, 1897. — H. Ostermann: Hans Egedes norske hædersgave, Det grønl. selsk.'s aarsskr. 1936, s. 1—26. — C. W. Schultz-Lorentzen: Træk i Hans Egedes billede, Det grønl. selsk.'s aarsskr. 1920—21, s. 8—16. — L. Koch: Et bidrag til Hans Egedes hist., Kirkehist. sml. 3 r. V, s. 573—82. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønl. miss.'s hist. — H. Ostermann: Den grønl. miss.'s og kirkes hist, s. 15—50. — Dansk biogr. leksikon VI, s. 214—22. — Norsk biogr. leksikon III, s. 429—38. — Oluf Kolsrud: Hans Egede og Grønland, Norvegia sacra 1921, s. 53—65. — H. Ostermann: Hs. Egedes erindringer til missionærerne, Nord. missions-tidsskr. 1915, s. 145—55. — H. Ostermann: Hs. Egede og hans betydning for Grønland, Kirke og kultur XXXVI, s. 145—53. — Hans Egedes egne skrifter. — Missionskollegiets forhandlingsprot. og arkivalier 1721—58, Rigsark., Kbh. — *Gjertrud Rasch.* Dansk biogr. leksikon XIX.

Niels Egede. Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 4—8. — Hans Egedes Relation; Niels Egedes Continuation af samme; Paul Egedes Efterretninger. — Dansk biogr. leksikon, VI, s. 222—24. — Henr. Christopher Glahns dagbøger, udg. ved H. Ostermann, Det grønl. selsk.'s skrifter IV, 1921, passim. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønl. miss.'s hist., passim. — H. Ostermann: Den grønl. miss.'s og kirkes hist., passim. — D. s.: Dagbøger af Nordmenn

på Grønland, s. 73—98. — Grønlands beskrivelse 1769, udg. med kommentarer ved H. Ostermann, Meddel. om Grønland, bd. 120, 1939. — Indkomne breve fra Grønland, handelens arkiv, Rigsark., Kbh. — A. H. Nielsen: Embeds- og bestillingsmænd i Aalborg, 1879—80, s. 254—5.

Paul Egede. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Giessings Jubellærere III. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 3—4. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 463, 475, 483, 714—5; VI, s. 10. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønl. miss.'s hist., s. 145—67 og passim. — H. Ostermann: Den grønl. miss.'s og kirkes hist., s. 50—58 og passim. — Dansk biogr. leksikon VI, s. 225—28. — Norsk biogr. leksikon III, s. 438—9. — Pauls Egedes egne skrifter. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. 1728—89; arkivalier missionen vedrørende, Rigsark., Kbh. — Sønneren *Chr. T. Egede*, Dansk biogr. leksikon VI, s. 213—14.

Ped. Egede. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Vita i Statsark., Oslo. — Skifteprot. for Senja 1724, Statsark., Trondheim. — Kirkehist. sml. 5 r. VI, s. 14, 21. — Dansk biogr. leksikon IV, s. 224—25. Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 13. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønl. miss.'s hist., s. 291—302. — H. Ostermann: Den grønl. miss.'s og kirkes hist., s. 61—66 og passim. — Indkomne breve fra missionærerne, Rigsark., Kbh. — Norske aabne breve 1760, Riksark., Oslo.

M. Falch. Borgund og Sogndal kirkebøger, — Kbh. universitets matrikel. — Indkomne breve fra betjentene, Landsark., Godthaab. — Svermeriet ved Sukkertoppen, Det grønl. selsk.'s aarsskr. 1939, s. 64—73. — Godthaabs kirkebog, Landsark., Godthaab. — Skifteprot. for Sogn, Statsark., Bergen. *G. Falck.* Lier kirkebog, Statsark., Oslo. — Det grønl. selsk.'s aarsskr. 1918, s. 24—25. — Indkomne breve fra betjentene, Landsark., Godthaab. — Skifteprot. 1818, Landsark., Kbh.

M. Fersleff. Anna Levin: Ferslew-slægten fra Skagen, II, 1927, stamtavler. — Hans Egedes relation, passim. — Paul Egedes continuation, passim. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, pas-

sim. — *Diplomatarium groenlandicum*, s. 145—7, 234—6, 265—7 og 269. — H. Ostermann: Undersøgelsesekspedition til Diskobugten, Dansk geogr. tidsskr. XXV, 1920, s. 167—70. — Trefningen i Maklykout, Dipl. groenl. s. 265 ff., samt P. O. Walløes dagbog, Grønland. selsk.'s skrifter V, s. 13—15. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. og arkivsager 1747, Rigsark., Kbh. — V. Hostrup Schultz: Helsingørs embeds- og bestillingsmænd, 1906, s. 18. — Dansk biogr. leksikon VII, s. 1—2.

C. F. Fleischer. Sogndal kirkebog. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 103—6. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. og indkomne skriv. fra missionærerne 1805—14, Rigsark., Kbh. — Komiteen for oplysningsvesenet 1814, pakke 1, journalsager, Rigsark., Oslo. — Luster kaldsbog. — Lampe: Bergens stifts biskopper og præster.

Fr. Fleischer. Oluf A. Løwold: Fra Jæderen, Stavanger 1888, s. 112. — Kbh. universitets matrikel. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 106—7. — Kopibøger, breve og dokumenter i Landsarkivet, Godhavn. — Kgl. grønland. handels kopibøger 1804—18, Rigsark., Kbh.

H. M. Fleischer. Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 107—9. — Kopibøger i Godhavn, Ritenbenk og Umánaq. — Indkomne skrivelser fra betjentene, Landsark., Godhavn. — Joh. Chr. Wilh. Funch: Syv aar i Nordgrønland, Viborg 1840. — Paul Nic. Egede: Journal 1838—39, Landsark., Godhavn. — Henriette Christine Egede, f. Giøbe: breve i dagbogform 1832—34, i H. Ostermanns eje.

P. F. Fleischer. Gjerpen kirkebog. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 101—2. — Indkomne breve til inspektøren 1782—85; Nordgrønlandske skifter; Landsark., Godhavn.

U. F. Fleischer. Pakker: personalia, Rigsark., Oslo. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 102—3. — Kopibog i Umánaq. — Indkomne breve til inspektøren 1803—4; Nordgrønland. skifter, Landsark., Godhavn.

Jac. Geelmuyden. Hans Egedes relation, passim. — Raadets protokol, Rigsark., Kbh. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne

på Grønland, s. 274 og passim. — Papirer vedrør. det bergenske Grønlandskompagni, Stadsportens arkiv, Bergen. — I mskr. findes af ham: «Om Grønlands frugtbarhed til land og vand» samt «Kort beskrivelse om Grønland», Det kgl. bibl., Kbh. — Dansk biogr. leksikon VIII, s. 1—2.

Joh. Geelmuyden. Raadets protokol, Rigsark., Kbh.

N. C. Geelmuyden. Niels Egede: 3die continuation af relationerne, passim. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. 1745—46; handelskompagniets indenlandske brevprotokol, instruksbog og kopibog, Rigsark., Kbh. — Skifteprot. 1771, Landsark., Kbh. — Hans «Gothaabs journal» i H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 19—46. — Beskrivelse af kajakken og dens udstyr, Det grønland. selsk.'s aarskr. 1932—33, s. 225—28, ved Kaj Birket-Smith. — Mskr.: Journal for skibet Jubelfæsten 1750, Rigsark., Kbh.

J. Gill. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. og indkomne breve til koll.; handelskompagniets arkivalier; Rigsark., Kbh. — Adler Vogt: Slægten Lie, Drammen 1914, s. 21—24. — Pers. tidsskr. 1912, s. 95 ff. — Dansk biogr. leksikon VIII, s. 102—4. — Faye: Bidrag til Hølands menigheds og præsters hist., 1866, s. 53—61. — Nes prestegælds kaldsbog. — O. Holtehdahl: Høland og Setskogen herreder, 1914. — Nedre Romerikes gejstl. skifteprot., Statsark., Oslo.

J. P. Glomstad. H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slektshist. tidsskr. V, tillæg s. 29. — D. s.: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 126, 163. — Provst Sverdrups skrivelser til inspektøren, Landsark., Godhavn. — Indkomne breve til handelsdirektionen, Rigsark., Kbh.

H. Gløersen. Stamtavle over slægten Gløersen, Chr.a 1897, s. 16 ff. — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slektshist. tidsskr. V, tillæg s. 29. — Indkomne breve fra betjentene; Nordgrønland. skifter; Landsark., Godhavn.

E. Grønland. Inspektoratsarkivet, Godhavn. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Rigsark., Oslo.

L. Gudde. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Indkomne breve til missionskoll., Rigsark., Kbh. — Julianehaabs kirkebog og kopibog, Landsark., Godthaab. — J. P. Mynster: Meddelelser om mit levnet, 1854, s. 143 ff. — Wibergs præstehistorie I, s. 372. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 466 f. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 179, 226.

J. C. Hammond. Handelskompagniets protokol; indkomne breve til komp., Rigsark., Kbh. — Kopibog for Umánaq. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 170, 189. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 473. — H. Ostermann: En grønsl. gren af slegten Hammond, Norsk slekthist. tidsskr. VI, s. 199—209.

B. Hartz. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Hornemans stamtavler, Statsark., Trondheim. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve til kollegiet 1804—17, Rigsark., Kbh. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 491—3; VI, 41—4, 100 f. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 219—24. — Jakobshavns missions kopibog, Landsark., Godhavn. — H. Ostermann: Den første ordination af en indfødt i Grønland, Det grønsl. selsk.'s aarsskr. 1936, s. 27—36. — Dansk biogr. leksikon IX, s. 404—5. — Karl Ludwig Gieseckes mineralogisches reisejournal über Grønland 1806—13, Meddel. om Grønland, bd. 35, 1910, passim. — Wibergs præstehistorie I, s. 496. — Nordgrønsl. skifter, Landsark., Godhavn. — Skiftesager 1822, Landsark., Viborg.

C. Heiberg. G. F. Heiberg: Slægten Heiberg, personalhistoriske og genealogiske oplysninger, Kr.a 1907, s. 64. — Jølster kirkebog, Statsark., Bergen. — Handelsdirektionens breve til inspektøren; inspektoratets kopibog for breve til direktionen; Landsark., Godthaab. — Holsteinsborgs kirkebog.

D. W. Heiberg. G. F. Heiberg: Slægten Heiberg, s. 104. — Indkomne breve til inspektøren; inspektoratets kopibog for breve til direktionen; insp. Myhlenphorts indberetninger 1803—4; Landsark., Godthaab.

E. C. Heiberg. G. F. Heiberg: Slægten Heiberg, s. 64—83. — Kbh. universitets matrikel. — Indkomne breve fra betjentene; in-

spektoratets kopibog for breve til direktionen; do. do. til betjentene; Landsark., Godthaab. Holsteinsborgs kirkebog. — H. Ostermann: Inspektør N. R. Bulls beskrivelse af Sydgrønlands inspektorat 1802, Det grønsl. selsk.'s aarsskr. 1918, s. 22—5. — Direktionens breve til Nordgrønlands inspektør; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godhavn. — Finne-Grønn: Norges prokuratorer. — Edv. C. Heiberg: Hvalfangsten paa Stradtdavid med endeel didhørende underretninger, beregninger, oplysninger, forslag og anmærkninger, Kbh. 1805. — Christopher Holm (miss. i Godthaab og Holsteinsborg 1775—84): Et par ord i anledning af E. C. Heibergs forslag til hvalfangstens drift paa Straatdavid, Kbh. 1806. — P. R. Sollied i Norsk geogr. selsk.'s aarbok 1919—21, s. 412.

J. v. Helm: H. Hjorth-Nielsen: Danske prokuratorer 1660—1869, Kbh. 1935, s. 137—138. — Grenaa kirkebog, Landsark., Viborg. — Hans Egedes Relation.

P. L. Hind. Øksnes kirkebog; Vesteraalens gejstl. skifteprot. 1732; Statsark., Trondheim. — Norsk slekthist. tidsskr. IV, s. 10—11. — Pers. tidsskr. 3 r. III, s. 71 f., 190. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve til koll. 1728—50; Rigsark., Kbh. — Skrivelser til købmanden paa Jakobshavn 1758—70, Landsark., Godhavn. — Inspektoratets kopibog for breve til direktionen, Landsark., Godthaab. — Optegnelser af N. G. Wolf, Kirkehist. sml. 5 r. III, s. 495—97. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 232—3.

J. Holm: B. Moes personalhist. tidsskr. II, s. 317. — Kbh. universitets matrikel. — H. M. Fenger: Bidr. til Hs. Eg.'s og den grønsl. miss.'s hist., s. 302—06. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 67—8; Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, s. 35; Fra arkivernes gemmer, Det grønsl. selsk.'s aarsskr. 1938, s. 133—43 (miss. Thranes brev). — Handelskomp.'s protokol for breve til Grønland; indkomne breve til komp.; Rigsark., Kbh. — Indkomne breve fra missionærerne, *ibid.*

H. Irgens. Lesja kirkebog, Statsark., Hamar. — Kbh. universitets matrikel. — S. K.

Langberg: Slekten Irgens fra Røros, Oslo 1927. — H. Ostermann: Meddelelser om danske slægter i Grønland, I, slægten Dalager, Pers. tidsskr. 6 r. VI, s. 9—10, 19. — Indkomne breve fra betjentene; inspektoratets kopibog for breve til direktionen; Nordgrønland. skifter; Landsark., Godhavn. — Egedesmindes kirkebøger. — Wibergs præstehist. II, s. 222.

H. Jentoft. Nordlands-slegten Schønning i 360 aar, Oslo 1932. — P. R. Sollied: Hvalfangsten fra Bergen i ældre tider, Bergens hist. forenings skrifter XXIV, 1919, s. 183—4. — O. Solberg: Det bergenske handelskomp. og Grønlands kolonisation, Bergens hist. forenings skr. XXIII, 1917, s. 7—61. — Diplomatarium groenlandicum, s. 73—75, 81, 98—9, 121—2 og passim. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, s. 10—13, 20—23, 32—4, 44—5, 276 og passim. — Hans Egedes Relation, passim. — Carl Bruun: Kjøbenhavn II, s. 477—9 (det grønland. optog, med billede). — Dansk biogr. leksikon XI, s. 535—6. — Norsk biogr. leksikon VII, s. 32—4.

M. Jochimsøn. Hans Egedes Relation for 1732. — Matthias Jochimsens skrivelse med bilæg, fra Gothaab paa Grønland 1732 til geheimeraad Løvenørn, meddelt af justitsraad Pontoppidan, tidsskr. Minerva 1788, s. 18—78. — Math. J.'s relationer etc., Oslo etnogr. museums skrifter IV, 1928, s. 141—84. — L. Bobé: M. Jochimssøn, det grønland. selsk.'s aarsskr. 1915, s. 50—58. — Þorvaldur Thoroddsen: Landafæðissaga Íslands, II, s. 236—41, 284, IV, 265. — Norsk biogr. leksikon VII, s. 45—9. — Dansk biogr. leks. XII, s. 1—2.

J. W. Jordan. Domkirkens kirkebøger, Trondheim. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, passim. — Diplomatarium groenlandicum, passim. — Hans Egedes Relation.

C. Kahrs. Domkirkens og Nykirkens kirkebøger, Bergen. — Stamtavle over familien Kahrs, Bergen 1923. — H. Ostermann: Exam. jur. 1736—1814, Norsk slekthist. tidsskr. V, tillæg s. 41. — Sydgrønlands inspektorats forhørsprot.; inspektørens breve til betjentene; Landsark., Godthaab. —

A. Erlandsen: Den nordenfjeldske gejstlighed I, s. 329.

P. Klingenberg. Diplomatarium groenlandicum, s. 193, 403. — Munthe: Udskrifter af arkivalier vedrør. Sogn, Riksark., Oslo. — Hans Egedes Relation.

W. Koren. Kbh. universitets matrikel. — Breve fra direktionen til inspektøren 1796—1800; indkomne breve fra betjentene; Egedesmindes produktionslister; pakke: generalia; Landsark., Godhavn.

T. G. Krogh. Lampe: Bergens stifts bisopper og præster. — Kbh. universitets matrikel. — Inspektørens kopibog; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godthaab.

J. P. Lange: Kristiansunds kirkebog, Statsark., Trondheim. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. 1763 og 1774, Rigsark., Kbh. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, s. 88—90 og passim. — Sverdrups indberetninger til kollegiet 1765—70. — Miss. Thranes brev til sekretær Finckenhagen, Det grønland. selsk.'s aarsskr. 1938, s. 134—5. — Indkomne breve fra Grønland, handelens arkiv, Rigsark., Kbh. — Skifteprot. 1785, Landsark., Kbh.

E. Larsen. P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, s. 280 og passim. — Hans Egedes Relation, passim. — E. L.'s journal paa rejsen 1723, Det kgl. bibl., Kbh. — Joh. Martens: Stamtavle over slægten Martens, Bergen 1898, s. 110 f.

R. F. Lassen. Alta kirkebog, Statsark., Trondheim. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Handelskomp.'s kopibog 1763—70; indberetninger fra missionærerne til missionskoll., Rigsark., Kbh. — Indkomne skriv. til inspektøren; breve fra handelsdirektionen 1787—90; Landsark., Godhavn. — Jakobshavns missions kopibog. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 143 f., 165. — Kirkehist. sml. 5 r. VI, s. 31—3. — Minerva 1795, s. 271—88. — Wibergs præstehist. III, s. 201 f. — Dansk biogr. leksikon XIV, s. 122—3.

N. C. Leigh. Hartvig Munthe: Aabel, Leigh og Pavels, slægtshist. optegnelser, Chr.a (1903). — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slekthist. tidsskr. V, tillæg s. 48. — Indkomne breve fra be-

tjentene, Landsark., Godhavn. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 126—80 passim. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo.

C. N. Libech. Grans kirkebog. — H. Ostermann: Svenske slægter i Grønland, Personhist. tidsskr. XXII, Stockholm 1921, s. 14, 24—26. — D. s.: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 116—59 passim. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo. — Skifteprot. for Hadeland 1807. — Nordgrønland, Landsark., Godhavn.

C. G. Lidemark. Kbh. universitets matrikel. — Breve til etatsrd. Martfelt, Det kgl. bibl., Kbh. — Inventarier Christianshaab—Claushavn 1784; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godhavn. — Egedesminde kirkebog. — Skifteprot. 1797, Landsark., Kbh. — Nordgrønlands skiftesager 1837, Landsark., Godhavn.

C. Lorentzen. Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo. — Inspektoratets kopibog for breve til direktionen; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godthaab. — Miss. Heides indberetninger til missionskoll., Rigsark., Kbh. — Supplikprot. 1794, ibid.

A. M. Lund. Kbh. universitets matrikel. — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slektshist. tidsskr. V, tillæg s. 50. — Inspektoratets kopibøger, Landsark., Godthaab. — Sukkertoppens missions kopibog, do. do. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., passim. — D. s.: Fra arkivernes gemmer II, Det grønland. selsk.'s aarsskr. 1939, s. 66—70. — Dansk biogr. leksikon XIV, s. 517—8. — Godthaabs kirkebog. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo.

J. C. Lund. Handelsdirektionens breve til inspektøren 1782; indkomne breve fra betjentene; kopibog for breve til direktionen; Landsark., Godthaab. — Julianehaabs kirkebog. — Ansøgn. om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo.

J. Lyberth. Bragemes kirkebog, Statsark., Oslo. — Petita til jurid. eksamen, Universitetsbibl., Kbh. — Breve til betjentene, Landsark., Godthaab. — H. Ostermann:

Examinati juris 1736—1814, Norsk slekthist. tidsskr. V, tillæg s. 51. — Papirer vedrør. Nordmøres sorenskriveri, Statsark., Trondheim. — Justitsdepartementets arkiv, Riksark., Oslo. — Kristiansunds kirkebog og skifteprot., Statsark., Trondheim.

E. Lye. Missionskoll.'s forhandlingsprot. 1745, 1751—55; breve fra missionærerne; Rigsark., Kbh. — Vor Frue kirkebog. — A. Petersen: Sjællands stifts degnehistorie. — Sjæll. stifts bispearkiv; skifteprot. for Arts-Løve herreder; Landsark., Kbh. — Prot. for privat jurid. eksamen, Universitetsbibl., Kbh.

W. A. Meyer. Norsk slekthist. tidsskr., IV, s. 14. — Vitaprot. for Sjø. st., Landsark., Kbh. — Frederikshaabs kirkebog og missionskopibog samt inspektoratets brevkopibog, Landsark., Godthaab. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 123. — Wibergs præstehist. I, s. 541. — Aalborg stifts bispearkiv; Hassing og Refs herreders gejstl. skifteprot.; Landsark., Viborg.

H. B. Miltzow. Kbh. universitets matrikel. — Norske Registre 1728, Rigsark., Kbh. — Hans Egedes Relation, passim. — Diplomatarium groenlandicum, s. 172, 213. — Fenger: Bidrag til Hs. Eg.'s og den grønland. miss.'s hist., s. 108—10. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 35—38. — Supplikprot. 1732, Rigsark., Kbh. — Norske aabne breve 1732, Riksark., Oslo. — Indkomne breve til Missionskoll. 1769, Rigsark., Kbh.

J. F. Moltzau. Indkomne breve til handelsdir., do. til Missionskoll. 1783; Rigsark., Kbh. — Aurskog kirkebog, Statsark., Oslo.

P. Moltzau. A. Erlandsen: Tromsø stifts gejstlighed, s. 205. — Domkirken kirkebog, Bergen. — Jac. Sewerins skifte, Landsark., Viborg. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordm. på Grønland, s. 47—71. — Handelskomp.'s instruksbog; do. kopibøger; breve fra M. til komp.; Rigsark., Kbh. — P. O. Walløes dagbøger, Det grønland. selsk.'s skrifter V, s. 45, 59—61. — David Cranz: Historie von Grönland, Barby und Leipzig 1765. — Tinns og Hurdals kirkebøger, Statsark., Oslo.

P. H. Motzfeldt. H. Ostermann: Exam. jur. 1736—1814, Norsk slekthist. tidsskr.

VI, tillæg s. 53. — Indkomne breve fra betjentene; do. fra direktionen til inspektøren; Landsark., Godhavn. — Schultz-Lorentzen: Grønland under krigen 1807—14, Atlanten II, s. 376 ff. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordm. på Grønland, s. 10—13, 205—12. — Gieseckes mineral. reisejournal, Meddel. om Grønland, bd. 35, s. 57—116, 280—474, passim. — N. G. Wolf: Optegn. fra Grønland, Kirkehist. sml. 5 r. III, s. 486. — W. M. Olrik: Grønland og dets indbyggere, Kjøbenhavnsposten 1831. — Dansk biogr. leksikon. XVI, s. 162—3. — Norsk biogr. leksikon IX, s. 366—7.

N. D. Muus. Treschows Jubellærere, Kbh. 1753, s. 240—3. — Bernt Jul. Muus: Niels Muus's æt, Chicago 1890; II. Rettelser og tillæg, Decorah, Iowa, 1897. — Breve fra Grønland, handelens arkiv, Rigsark., Kbh. — Indkomne breve fra betjentene, Landsark., Godhavn. — Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godthaab. — N. R. Bulls beskriv. af Sydgrønlands inspektorat, Det grønland. selsk.'s aarskr. 1918, s. 12—13. — Frederikshaabs kirkebog, Landsark., Godthaab. — Understed kirkebog, Landsark., Viborg.

D. Myhlenphort. Enkekassens papirer, Rigsark., Kbh. — Hans Egedes Relation 1728. — Diplom. groenl., s. 157—74 passim. — Paul Egede: Efterretn. om Grønland, s. 34—7.

J. Myhlenphort. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — A. Erlandsen: Den nordenfjeldske gejstlighed I, s. 502 f. — Lampe: Bergens stifts biskopper og præster. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærerne; Rigsark., Kbh. — E. Thorhallesen: Beskriv. ov. missionerne i Grønlands søndre distrikt, Det grønland. selsk.'s skrifter I, s. 5—18. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., passim. — Skifteprot. 1797, Landsark., Kbh.

M. N. Myhlenphort. Kristiansunds kirkebog, Statsark., Trondheim. — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slekthist. tidskr. VI, tillæg s. 54. — Indkomne breve fra betjentene, Landsark., Godhavn. — Inspektoratets kopibøger 1802—21, Landsark., Godthaab. — N. G. Wolf: Optegn. fra Grønland, Kirkehist. sml. 5 r. III,

s. 470—504, passim. — Gieseckes mineral. reisejournal, Meddel. om Grønland, bd. 35, s. 46, 54, 122, 137—280, 486. — H. Ostermann: Den første ordination af en indfødt i Grønland, Det grønland. selsk.'s aarskr. 1936, s. 34—5. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 492—3. — Dansk biogr. leksikon XVI, s. 254—5. — Norsk biogr. leksikon IX, s. 534—5. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 5—17, 27—234. — D. s.: Grønland. distriktsbeskr., forfattet av Nordmenn, s. 31—55. — D. s.: M. N. Myhlenphort: Om garnfangst af sæler i Diskobugt ved aar 1800, Dansk geogr. tidskr. XXV, 1920, s. 90—7. — Sydgrønlandske skifter 1821, Landsark., Godthaab.

J. C. Mørch. Direktionens breve til inspektøren; indkomne breve fra betjentene; journaler fra do.; Frederikshaabs og Julianehaabs kirkebøger; Landsark., Godthaab. — N. R. Bulls beskr. af Sydgrønland's inspektorat, Det grønland. selsk.'s aarskr. 1918, s. 10. — Gieseckes mineral. reisejournal, Meddel. om Grønland, bd. 35, s. 16, 207—14. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 198—9, 229—32. — Skizzer af Bergenske forhold fra ældre og nyere tid, af en Bergenser (J. Gran), 1875, II, s. 10—15. — Dansk biogr. leksikon XVI, s. 478—9. — Norsk biogr. leksikon IX, s. 582—4. — Wiesener: Dødsfald i Bergen 1765—1850. — Erslews forfatterleksikon I, s. 420, Supplement II, s. 510. — Kaladlit Pelleserikångöeta Hans Egedip okallöutei Unnukorsituit, aglæksimagalloæt Johan Christian Mørch-mit Kakortormiut niuvertorigalloënnit månalö titårnekartisimarsut Peter Kragh-mit Gjerlevimiut Pellisænnit, Kbh. 1837 (o: Grønlandernes første præst Hans Egedes samtaler om aftenen, skrevet af J. C. M., Julianehaabernes tidligere købmand, og nu udgivet af P. K., Gjerlevernes prest). — Manuskripter: En skjærv til Grønlands held, 1800; Joh. Chr. Mørchs frietimer, 1ste stk., 1801; Tanker om Grønlands Østerbygd, i anledning af v. Eggers afhandling i landhusholdningsselskabets 4de deel, 1799; alle i Det kgl. bibl., Kbh.

B. Olrik. Familien Olriks slægtbog, Kbh. 1901, s. 14—15. — Kbh. universitets mat. trikel. — Paul Egede: Efterretn. om

Grønland, s. 261 ff. — Inspektoratets kopi-bøger 1782—89; indkomne breve fra betjentene; Holsteinsborgs og Godthaabs kirke-bøger; Holsteinsborgs, Sukkertoppens og Frederikshaabs missioners kopibøger; Landsark., Godthaab. — Missionskoll.'s forhandlingsprot., indkomne breve fra missionærerne; Rigsark., Kbh. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 455—6, 474. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 46, 152, 160, 203—4. — Hans Olrik: En grønlandsk embedsmand og hans kampe, Pers. tidsskr. 1922. — H. Ostermann: Fra arkivernes gemmer, Det grønland. selsk.'s aarsskr. 1939, s. 65—6, 69. — Kay Larsen: De Danske i Guinea, Kbh. 1918, s. 97, 137. — Olrik og Schwabe: Beretninger ang. hvalfangsten, Det kgl. bibl., Kbh. — Skifteprot. 1799, Landsark., Kbh.

O. Olrik. Fam. Olriks slægtetog, s. 21—34. — Hans Olrik: En grønland. embedsmd. og hans kampe, Pers. tidsskr. 1922. — Breve fra Grønland; inspektørens indberetninger; Handelens arkiv, Rigsark., Kbh. — Aktstykker i inspektoratsarkivet, Landsark., Godhavn. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 116—19, 128, 157—9, 176. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo.

A. Olsen. Jac. Sewerins skifte, Landsark., Viborg. — Diplom. groenl., s. 298, 323—5, 338, 342—4, 347. — P. Olsen Walløes dagbøger, Det grønland. selsk.'s skrifter V, s. 48, 51—6. — E. Thorhallesen: Beskriv. over missionerne i Grønland's søndre distr., s. 66, 73, 87—9. — Handelskomp.'s brevbog 1754, 55, 73, 80; indkomne breve fra betjentene; Rigsark., Kbh. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 104—6. — Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønland. miss.'s hist. 1721—60, s. 245—6, 287—91, 338—9. — H. C. Glahn's dagbøger, Det grønland. selsk.'s skrifter IV, s. 5, 92—3, 117—8, 124. — D. Cranz: Historie von Grönland, passim. — Gieseckes mineral. reisejournal, s. 31—2, 218—9, 484. — L. Bobé: Anders Olsen og hans slægt ved Igaliko, Det grønland. selsk.'s aarsskr. 1914, s. 100—12. — Dansk biogr. leksikon XVII,

s. 416—7. — W. M. Olrik: Om Grønland og dets indbyggere. Kjøbenhavnsposten 1832.

P. N. Randulff. Beitstadens kirkebog, Statsark., Trondheim. — Indkomne breve fra betjentene, Landsark., Godhavn. — Ūmánaqs handelsarkiv. — Kjær: Norges læger. — Trondhjems lægeforening, en historisk oversigt, 1928.

Nic. N. Rasch. Kbh. universitets matrikel. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærerne; Rigsark., Kbh. — Frederikshaabs kirkebog, Landsark., Godthaab. — En islandsk eventyrer Arni Magnussons optegnelser, Memoirer og breve XXVIII, s. 12—17. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 101, 160—1, 171, 188—9, 195. — Skydebjerg kirkebog, Landsark., Odense. — Wibergs præstehistorie III, s. 118.

N. A. Rasch. Senja skifteprot. 1709; do. 1753; Statsark., Trondheim. — Kbh. universitets matrikel. — Diplom. groenl., s. 257, 298, 405. — Paul Egedes Continuation af relationerne, passim. — Missionskoll.'s forhandlingsprot. 1744—50; indkomne breve til koll. 1747; 1758; kancelliets breve 1744; Rigsark., Kbh. — Dansk biogr. leksikon XIX.

N. N. Rasch. Skifte efter Niels Rasch paa Vebbestad i Kvæfjord, Senja skifteprot. 1709, Statsark., Trondheim. — Bergens borgerbog. — Hans Egedes Relation, indledningen.

F. Rosbach. Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godhavn. — Gieseckes mineral. reisejournal, s. 306—7, 364. — H. Ostermann: Et engelsk overfald paa et dansk etablissement i Grønland under krigen 1807—14, Det grønland. selsk.'s aarsskr. 1931—32, s. 39—51. — P. Kraghs dagbog, Haderslev 1875, I, s. 141 og passim. — Rosbachs dagbøger i nordgrønland, skifter 1825, Landsark., Godhavn.

C. Røper. P. K. Røhr: Røer—Røhr, Kra 1921. — Godthaabs kirkebog, Landsark., Godthaab. — Skifteprot. 1790, Landsark., Kbh.

J. A. Scheen. Grønland. handels resolutionsprot. 1790, Rigsark., Kbh. — Indkomne

breve fra betjentene, Landsark., Godhavn. — Skifteprot. 1805, Landsark., Kbh.

B. J. Schultz. H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slektshist. tidsskr. VI, tillæg s. 68. — Eidsvolls kirkebog, Statsark., Oslo. — Inspektoratets kopibøger, Landsark., Godhavn. — Godhavns kirkebog. — Skifteprot. for Toten 1826 og 1838, Statsark., Hamar. — Dansk biogr. leksikon XX.

J. F. Schwabe. Stange kirkebog, Statsark., Hamar. — Kbh. universitets matrikel. — H. Ostermann: Exam. juris 1736—1814, Norsk slektshist. tidsskr. VI, tillæg s. 68. — Indkomne sager til handelsdirektionen, Rigsark., Kbh. — Inspektoratets kopibøger; prot. for hjælpkassen for trængende Grønlandere; Landsark., Godhavn. — Godhavns kirkebog. — Paul Egede: Efterretn. om Grønland, s. 261—6. — Grønland. handels resolutionsprot., Rigsark., Kbh. — Norske aabne breve 1787, 1790, Riksark., Oslo. — Skifteprot. for Hedmark, Statsark., Hamar. — Finne-Grønland: Norges prokuratorer. — Schwabe: Om at overlade den grønland. handel til private, Kbh. 11/2 1788, samt Olrik og Schwabe: Beretninger angaaende hvalfangsten, dat. logen Godhavn paa Disco 1780, det Kgl. bibl., Kbh. — Dansk biogr. leksikon XX.

C. Seehuusen. P. R. Sollid og O. Solberg: Bergenserne paa Grønland, s. 292 og passim. — Hans Egedes Relation, passim. — S.'s journal paa rejsen 1724, Ny kgl. saml. 1294 b, fol., Det kgl. bibl., Kbh. — Meddelelser af lektor L. O. Strømme og ingeniør P. R. Sollid.

M. Sommer. Eivindvik kirkebog, Statsark., Bergen. — Kbh. universitets matrikel. — Inspektoratets kopibog, Landsark., Godhavn. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Riksark., Oslo. — Fredrikstads kirkebog, Statsark., Oslo. — Hirsch: Officerer i den dansk-norske hær, mskr. i Det kgl. bibl., Kbh. — Skifteprot. for Bergen 1810, Statsark., Bergen.

J. de Svanenhielm. Klevenfeldts stiftsrelationer, Pers. tidsskr., 1 r. I—VI. — Handelskomp.'s instruksbog; kopibog for breve til Grønland; indkomne breve fra betjentene; Rigsark., Kbh. — Inspektoratets kopi-

bog; indkomne breve fra betjentene; Christianshaabs og Cloushavns kirkebøger; Landsark., Godhavn. — Hans Egede Saabye: Brudstykker af en dagbog holden i Grønland 1770—78, passim. — Diplom. groenl., s. 335. — Breve fra Grønland til Missionskollegiet, Rigsark., Kbh. — Torvastad kirkebog, Statsark., Bergen. — H. Ostermann: Av en norsk adelsmanns saga, Norsk slekts-hist. tidsskr. V, s. 47—62. — Dansk biogr. leksikon XX.

J. Sverdrup. Herøy kirkebog, Statsark., Trondheim. — Finne-Grønland: Slegten Sverdrup, Chr.a 1923, s. 138—44. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærerne 1764—88; Rigsark., Kbh. — Jakobshavns missions kopibog; indkomne breve til inspektøren; Landsark., Godhavn. — Avaldsnes kirkebog, Statsark., Bergen. — Pakker: personalia, Riksark., Oslo. — Paul Egede: Efterretn. om Grønland, s. 240, 247, 260. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 468—9, 498; VI, s. 23—9. — Diplom. groenl., s. 340—1. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 127—33, 150—1, 161—2 og passim. — D. s.: Den norske Grønlandsprest provst Jørgen Sverdrup, et arktisk livs- og tidsbillede fra 18. aarh., Kr.a (1922). Norvegia Sacra XI, 1931, s. 31—52. Det kgl. norske Videnskabers Selsk., Forhandlinger bd. VII, s. 99—102. — Dansk biogr. leksikon XX. — J. J. Sverdrup, kalátldit nunáne ajoqersuiartortitaq, Núngme (Godthaab) 1934.

A. Sylow. Domkirkens kirkebog, Statsark., Trondheim. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærerne; Rigsark., Kbh. — Paul Egede: Efterretn. om Grønland, s. 220—6. — Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønland. miss.'s hist., s. 230—1, 235, 247—51. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 89, 97—100. — Norske aabne breve 1747, Riksark., Oslo. — Lampe: Bergens stifts bisk. og præster. — Haus kirkebog, Statsark., Bergen.

S. Thrane. Indberetninger om studiosi, Statsark., Oslo. — Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhand-

lingsprot.; indkomne breve fra missionærerne, Rigsark., Kbh. — Fenger: Bidr. til Hs. Egedes og den grønsl. miss.'s hist., s. 303—9. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 67—9, 168. — D. s.: Fra arkivernes gemmer, Det grønsl. selsk.'s aarskr. 1938, s. 133—44, 149—50.

A. *Topp*. Kbh. universitets matrikel. — Det theol. fakultets designationsprot., Rigsark., Kbh. — Hans Egedes Relation, passim. — Paul Egede: Efterretn. om Grønsl., s. 12, 25. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, s. 93, 102—4, 121—5, 129—30, 133, 139—42, 155—6, 308 og passim. — Diplom. groenl., s. 96, 117, 133—5 og passim. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 29, 34, 38. — Raadets prot., Rigsark., Kbh. — Norske aabne breve 1728, Rigsark., Oslo. — A. Erlandsen: Den nordenfjeldske gejstligheds hist., I, s. 210—1.

J. *Vagel*. Diplom. groenl., s. 222. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 23—30, 34—7, 44—5. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Rigsark., Oslo. — Vangs kirkebog, Statsark., Hamar.

B. *Wegner*. P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønsl., s. 4—10, 167—69, 297—99 og passim. — Diplom. groenl., s. 70—73 og passim. — Paul Egede: Efterretn. om Grønsl., s. 2—3.

Th. *Wiborg*. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhandlingsprot., indkomne breve fra missionærerne; Rigsark., Kbh. — Papirer vedrør. Grønsl.,

Universitetsbibl., Oslo. — Diplom. groenl., s. 339. — Holsteinsborgs kirkebog; inspektørens kopibog; Landsark., Godthaab. — Norsk slektshist. tidsskr. IV, s. 7. — Thorhallen: Beskriv. ov. missionerne i Grønsl.'s søndre distr. Grønsl. selsk.'s skrifter I, s. 3, 27—8, 34, 71—8. — H. Ostermann: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 120, 164, 203. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 478. — Skifteprot. 1794, Landsark., Kbh.

G. *Wolff*. Sogndals kirkebog, Statsark., Bergen. — Kbh. universitets matrikel. — Gieseckes mineral. reisejournal, passim. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 217—34. — W. A. Graah: Undersøggelses-reise til Østkysten af Grønland, 2. udg. ved Kaj Birket-Smith, Kbh. 1932, s. 43, 161.

De bergenske Grønlandsfarere. P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland. — Hans Egedes relation. — Diplomatarium groenlandicum. — P. R. Sollied: Hvalfangsten fra Bergen i ældre tider. — O. Solberg: Det bergenske handelskomp. av 1721 og Grønlands kolonisation.

Andre Norske. Hans Egedes Relation. — Diplom. groenl. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønsl. — Jac. Sewerins skifte; Landsarkivet, Viborg; Det grønsl. selsk.'s aarskr. 1938, s. 130—2. — Glahns dagbøger, Det grønsl. selsk.'s skrifter IV. — Handelens arkiv, Rigsark., Kbh. — Landsarkiverne i Godthaab og Godhavn. — Ansøgninger om toldembeder, Generaltoldkammerets arkiv, Rigsark., Oslo.

TILLEG I

L. *Aars*. Lassens stamtavler I, Chr.a 1868, s. 27—38. — Handelskompagniets kopibog; indkomne skrivelser til kompagniet; Rigsark., Kbh.

J. *Arnkjøl*. Wibergs præstehistorie III, s. 18. — H. Ostermann: Grønlandske distriktsbeskrivelser forfattet av Nordmenn, s. 119, 132. — D. s.: Den norske Grønlandsprest, s. 110—11, 146—8, 166—8. — Claushavns kirkebog; inspektoratets kopi-

bog; indkomne breve fra betjentene; aarlige mandtalslister; Landsark., Godhavn.

L. *Dalager*: H. Ostermann: Meddelelse om danske slægter i Grønland, Pers. tidsskr. 6 r. VI, s. 1—21. — Jac. Sewerins skifte, Landsark., Viborg. — Diplom. groenl., s. 336. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 51—2, 70. — D. s.: Den grønsl. miss.'s og kirkes hist., s. 94—6, 105, 110—14 og passim. — Kirkehist. sml. 5 r.

VI, s. 313—19. — Indkomne breve til handelsdirektionen; den finmarkske handels kopibog; Rigsark., Kbh. — Vadsø kirkebog; skifteprot. for Finmarken 1772; Statsark., Trondheim. — H. Ostermann: En grønlandsk kunstner i Trondhjem, Det grønlandsk selsk.'s aarskr. 1937, s. 84—94. — Lars Dalager: Grønlandske Relationer: Indeholdende Grønlandernes Liv og Levnet, deres Skikke og Vedtægter, samt Temperament og Superstitioner, tillige nogle korte Reflectioner over Missionen; sammenskrevet ved Frederikshaabs Colonie i Grønland, Anno 1752, Kbh. u. a.; genudgivet ved L. Bobé, Det grønlandsk selsk.'s skrifter III, Kbh. 1915. — Grønlandernes indbyrdes Skraa og Vedtægter. Baade til at oplyse Landets Historie og Omstændigheder, saa og til Negotianternes Nytte. Af en endnu levende og i Landet værende Kjøbmand. Oeconomisk Journal, Kbh. 1758, s. 1—19. — Betænkning om den grønlandske Handel, Fordele og Forhindringer, Oeconomisk Journal, Kbh. 1757, s. 521—43. — Lars Dalagers Journal af 3 Juni 1752; En nye og uventelig Efterretning fra Østre Grønland eller Østre-Bøymden, ved H. Ostermann, Norsk geogr. tidskr. V, 1935, s. 416—23. — Dansk biogr. leksikon V, s. 532—3.

O. Fabricius. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — F. R. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten F. fra Faaborg, 1913, s. 75. — Bj. Kornerup, Schultz-Lorentzen, Ad. S. Jensen: Biskop Otto Fabricius, et minde-skrift i hundredaaret for hans død, Kbh. 1923, Meddel. om Grønland. LXII, s. 217—399. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 463—5, 488—91, 494—5. — H. Ostermann: Den grønlandsk miss.'s og kirkes hist., s. 121—3, 177—81, 199—202 og passim. — E. Thorhallsen: Beskr. ov. missionerne i Grønland's søndre distr., Det grønlandsk selsk.'s skrifter I, s. 5—17 passim. — Norske aabne breve 1774, Riksark., Oslo. — Wibergs præstehist. II, s. 152. — Chr. Ottesen: Det kgl. vaisenhus genn. to hundrede aar, Kbh. 1927, s. 214—16. — Dansk biogr. leksikon VI, s. 543—9. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærerne; Fabricius' aarlige indberetninger som lektor i grøn-

landsk 1789—1822; Rigsark., Kbh. — O. Fabricius: Om drifisen i de nordlige vande og fornemmelig i Davisstrædet, Dansk videnskabs-selsk.'s skr. 1788, s. 65—84. — Fauna groenlandica, Kbh. og Leipzig 1780, 1782; delvis oversett. af samme verk: Pattedyr og Fugle, ved O. Helms, Det grønlandsk selsk.'s skr. VI, Kbh. 1929. — Anmærkninger til en Afhandling af J. Rathke om indvoldsormenes og bløddyrenes naturhist., Naturhist. selsk.'s skr. 1799, s. 149—53. — Zoologiske bidrag, Dansk videnskabs-selsk.'s skr. 1809 (1818), s. 57—138; 1824, s. 23—80; 1826, s. 13—60. — Beskr. ov. fjeldræven, Dansk Videnskabs-selsk.'s skr. 1788, s. 423—48. — Udførlig beskr. ov. de grønlandsk sæle, Naturhist. selsk.'s skr. 1790—91, s. 79—157, 2 hf. s. 73—170. — Om den pukkelnebbede edderfugl (*anas spectabilis*) og Grønlandernes edderfuglefangst, Naturhist. selsk.'s skr. 1793, II, 2 hf. s. 56—83. — Beskr. ov. den punkterede tangsprel (*Blennius punctatus*), sst., s. 84—96. — Beskr. ov. 2de sjeldne grønlandske fiske: bugte-tanden (*kampydon*) og den tornefulde Rognkald (*cyclopterus spinosus*), Naturhist. selsk.'s skr. 1798, IV, 2 hf. s. 21—33. — Om hvalaaset, Dansk videnskabs-selsk.'s skr. 1781, s. 557—78. — Beskr. ov. nogle lidet bekjendte Podurer, og en besønderlig loppe, Dansk videnskabs-selsk.'s skr. 1783, s. 296—311. — Beskr. ov. den store grønlandsk krabbe, Dansk videnskabs-selsk.'s skr. 1788, s. 181—90. — Ueensmuslingen (*mytilus discors*), med figurer, sst., s. 453—61. — Om nogle sjeldne smaa conchylier, Dansk videnskabs-selsk.'s skr. 1793, s. 86—101. — Von dem Spio-geschlecht, Schrift. naturf. freunde, Berlin 1785, s. 256. — Beskr. ov. 4 lidet bekjendte fladorme (*planaria angulata*, *fuscescens*, *candida* et *brunnea*), Naturhist. selsk.'s skr. 1798, 2 hf. s. 52—66. — Betragtninger over Nereide-slægten og nøjere beskr. ov. nogle sjeldne grønlandsk arter, Naturhist. selsk.'s skr. 1799, s. 144—90. — Beskr. ov. Grønlandernes fangeredskaber ved sælhundefangsten, Dansk Videnskabs-selsk.'s skr. 1807—8, 2 hf., s. 125—78. — Nøiagtig beskr. ov. alle Grønlandernes fange-redskaber ved sælhundefangsten, hvoraf vil sees deres mecha-

niske og ret hensigtsfulde indretning, Dansk Videnskabselsk.'s skr. 1810, s. 125—78. — Nøjagtig beskr. ov. Grønlændernes landdyr-, fugle- og fiskefangst, med dertil hørende redskaber, Kbh. 1816. — Bidrag til bibelkundskab I—II, Kbh. 1782—7. — Ajokær-sutit (katekismusforklaring). Kbh. 1790; 1797; 1818. — Forsøg til en forbedret grønlandsk grammatik, Kbh. 1791; 1801. — Den grønlandsk ordbog, forbedret og forøget, Kbh. 1804. — Testamente Nutak (det nye testamente), Kbh. 1794; 1799. — Bibelingoak Merdláinnut (bibelhist. for børn), Kbh. 1818; 1822.

— Arkikutsiksak (Ritual), Kbh. 1819. — Okalluktuat Opernartut (bibelske fortællinger), Kbh. 1820. — Testamentitokamit Mosesim agdlegej siurdleet (1' Mosebog), Kbh. 1822. — Mskr.: Zoologiske samlinger, forfattede fra 1762 og her bragte i samling fra 1808, 1—8 hefte, Det kgl. bibl., Kbh.

J. S. *Fleischer*. Det bergenske Grønlandskomp.'s papirer, Stadsportens arkiv, Bergen. — Efterretninger om hans ophold i Grønland, Diplom. groenl., s. 180—5. — Etatsraad Johan Sechmann F.'s efterretninger om sine forfædre og sig selv, Kbh. 1788. — N. Hertzberg: Etatsraad og sorenskriver J. S. F. i Vos præstegjeld, B. Moes personalhist. tidsskr. II, 1847, s. 217—21.

H. C. *Glahn*. Poul Bredo Grandjean: Fam. Glahns slægtbog, Kbh. 1907, s. 13, 17—41. — Glahn-Samfundet, I, 1917, s. 13—36, 60, 91—2, 109—27, 204—5; II, 1927, s. 36—7, 61—5, 91. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionsnærerne; Rigsark., Kbh. — Glahns indberetninger fra Grønland (ved Torben Glahn og H. Ostermann) er trykt i Glahn-Samfundet II, s. 105—208. — Kirkehist. sml. 3 r. II, s. 71; 4 r. I, s. 758—64; 5 r. V, s. 465, 478—9. — Diplom. groenl., s. 338—9. — Im. Barfod: Den falsterske gejstligheds hist. II, s. 241—6. — Dansk biogr. leksikon VIII, s. 153—4. — Norsk biogr. leksikon IV, s. 498. — H. Ostermann: Den grønlandsk miss.'s og kirkes hist., passim. — O. Olafsen: Norsk prestegårdsliv, kulturhist. skildringer fra våre prestegårde, Bibliotheca Norvegica sacræ V, Bergen 1927, s. 70, 94, 180—2. — Hist. tidsskr. for Hardanger 1923; 1928. —

Niels Hertzberg: Professor Henr. Christ. Glahn, sognepræst til Kingservig, B. Moes personalhist. tidsskr. II, s. 221—3. — H. Ostermann: Miss. i Grønland. Henric Christopher Glahns dagbøger for aarene 1763—64, 1766—67 og 1767—68, Det grønlandsk selsk.'s skrifter IV, 1921. — H. C. Glahns breve, Glahn-Samfundet II—III. — (H. C. Glahn): Anmærkninger over de tre første bøger af hr. David Crantzes Historie om Grønland, Kbh. 1771. — H. C. G.: Om den grønlandsk hund, kgl. norsk videnskabselsk.'s skr. 1784, s. 485—96; Efterretn. om det af Grønlænderne saakaldte Angiak, sst., s. 269—72; Om Grønlændernes skikke ved hvalfiskeriet, sst., s. 273—96; Om Grønlændernes maade at tælle paa, sst., s. 497—506. — Forsøg til en afhandling om testamenter — — i særdeleshed til Grønlands nytte, Kbh. 1769. — Fortegnelse ov. sal. biskop Poul Egedes skrifter, Minerva 1790, s. 193—207.

F. *Henckel*. P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland, s. 275 og passim. — Det bergenske Grønlandskomp.'s papirer, Stadsportens arkiv, Bergen. — Raadets prot., Rigsark., Kbh. — Hans Egedes Relation, passim. — Paul Egede: Efterretn. om Grønland, s. 32. — Diplom. groenl., s. 409. — O. Sollied og P. R. Sollied: Bergens bartskjærere og kirurger, Bergens hist. forenings skr. 1924, s. 178—82. — Mskr.: Fridr. Henckels Antegnelser og Relation for det Stradt Davische Compagnie 1727, Gl. kgl. sml. 1001 fol., Det kgl. bibl., Kbh.

Joach. *Holm*. Simmerbølle kirkebog, Landsark., Odense. — H. Ostermann: Examinati juris 1736—1814, Norsk slektshist. tidsskr. V, tillæg s. 37. — Ansøgninger om ledigvær. toldembeder 1784, Generaltoldkammerets arkiv, Rigsark., Oslo. — Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Godhavns kirkebog; Landsark., Godhavn.

C. F. *Hount*. Kbh. universitets matrikel. — Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Nordgrønland. skifter 1814, Landsark., Godhavn. — Grønland. journaler 1800—10, Handelens arkiv, Rigsark., Kbh.

Chr. *Kieding*. Hans Egedes Relation, passim. — Niels Egedes continuation, passim. —

Poul Egede: Efterretn. om Grønln., s. 41. — Raadets prot., Rigsark., Kbh. — Meddel. om Grønln. LIV. — P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønln., s. 278 og passim. — Det bergenske Grønlandskomp.'s papirer, Stadsportens arkiv, Bergen. — Mathis Jochimsøns grønln. relationer 1733, Oslo etnogr. museums skr. IV, s. 146.

J. Kopper. Meddel. om Grønln. LIV. — Det bergenske Grønlandskomp.'s papirer, Stadsportens arkiv, Bergen. — Raadets prot., Rigsark., Kbh. — Kopulationsprot. 1750, Raadhusark., Kbh. — Trinitatis kirkebog, Landsark., Kbh. — Prot. for Rentekamret, toldvæsen 1747—52, 1752—60, Riksark., Oslo. — Skifteprot. 1775, Landsark., Kbh.

P. C. Kragh. Inspektoratets kopibog, Landsark., Godthaab. — N. G. Wolf: Optegnelser fra Grønland, Kirkehist. sml. 5 r. III, s. 495, 503—4. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland, s. 216—31 passim. — Bergens borgerbog. — Skødeprot. 1818, Statsark., Bergen. — Wiesener: Dødsfald i Bergen 1760—1850.

O. Lange. Vita i Statsark., Oslo. — Diplom. groenl., s. 155, 171—2, 198 og passim. — Hans Egedes Relation, passim. — Paul Egedes Continuation, appendix. — Dansk biogr. leksikon XIII, s. 583—4. — Norsk biogr. leksikon VIII, s. 181—2. — Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønln. miss.'s hist., s. 108—10. — H. Ostermann: Den grønln. miss.'s og kirkes hist., s. 35, 38—40. — Heyerdahl: Urskogs beskrivelse, 1882. — O. Lange: Prosopographia Karalitæ, incolæ Grønlandiæ etc., trykt som tilleg til N. Egede: Tredie Continuation af Relationerne, Kbh. 1744; Meddel. om Grønln. bd. 120, s. 221—32, oversættelse s. 321—9. — Viro Plurimum Reverendo Domino Paulo Johannis Egede, Missionario in Sinu Disci Gronlandiæ Solertissimo Ephe-

meridas Suas Paterna Opera In Lucem Edendi Publicam Parænetico Hoc applaudit Olaus Lange, indledningsdigt i Paul Egede: Continuation af Relationerne, Kbh. 1740; Meddel. om Grønln. bd. 120, s. 5—6, oversættelse s. 273. — Romerikes geistl. skifteprot. 1767, Statsark., Oslo.

C. Møller. Nordgrønln. skifter 1801—2; inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godhavn. — Den finmarkske handels kopibøger; realisationskomiteens prot.; Rigsark., Kbh.

C. Jessen Pettersen. Meddelelser fra ingeniør P. R. Sollied. — Hans Egedes Relation. — Diplomatarium Groenlandieum. — Protokol om det grønlandske væsen, orig. i Deichmanske bibl., Oslo, mskr. 84 fol.; afskrift i Rigsarkivet, Kbh.

U. Sontum. Kbh. universitets matrikel. — Wilhelmine Brandt: Legatfamilien Ameln m. fl., Bergen 1884. — N. R. Bulls beskriv. over Sydgrønln.'s inspektorat 1802, Det grønln. selsk.'s aarsskr. 1918, s. 19. — H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønln., s. 192. — Inspektoratets kopibog, Landsark., Godthaab.

J. C. Steen. Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Godhavns og Christianshaabs kirkebøger. Landsark., Godhavn. — Enkekassens arkiv, Oslo.

H. Tulle. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærene; Rigsark., Kbh. — Egedesminde missions kopibog, Landsark., Godhavn. — Kirkehist. sml. 5 r. VI, s. 87—9. H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, s. 117—8, 120, 137—9. — D. s.: Den grønln. miss.'s og kirkes hist., s. 130, 137—9, 196. — Wibergs præstehist. III, s. 158. — Akershus st.'s bispearkiv, Statsarkivet, Oslo.

TILLEG II

O. Dahl. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Paul Egede: Efterretn. om Grønln., s. 239, 249. — H. Ostermann: Den grønln. miss.'s og kirkes hist., s. 142—3, 162. — D. s.: Grønlands præstehistorie, Præstehist.

sml. I, tilleg, s. 9—13. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 457. — Missionskoll.'s forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærene; Rigsark., Kbh. — Upernaviks kirkebog og kopibog; indkomne breve til inspek-

tøren; Landsark., Godhavn. — Trinitatis kirkes trolovelsesprot. og vielsesprot., Landsark., Kbh. — Islandingurinn, sem fórnaði lífi og heilsu fyrir kristnið á Grænlandi, Lesbok Morgunblaðsins, Reykjavík 1939, s. 37—8.

T. Magnusson. Missionskoll's forhandlingsprot.; indkomne breve til koll.; Rigsark., Kbh. — E. Thorhallesen: Beskr. ov. missionerne i Grønland's søndre distr., Det grønland. selsk.'s skr. I, s. 3, 27—8. — Norsk geogr. tidsskr. 1933, s. 453. — Morgunblaðið (Reykjavík) 29 des. 1938, s. 5.

T. Thordersen, Grønland. handels kopibog, Rigsark., Kbh. — Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Landsark., Godhavn. — H. Ostermann: Grønlandske distriktsbeskrivelser etc., s. 24. — Morgunblaðið (Reykjavík) 30 des. 1938, s. 5—6.

E. Thorhallesen. Vitaprot. for Sj. st., Landsark., Kbh. — Missionskoll's forhandlingsprot.; indkomne breve fra missionærerne; Handelskompagniets kopibog; Rigsark., Kbh. — Paul Egede: Efterretn. om Grønland, s. 237—8, 240, 249—56. — Diplom. groenl., s. 336, 339, 340—1. — H. Ostermann: Den grønland. miss.'s og kirkes hist., s. 113—20 og passim. — Kirkehist. sml. 5 r. V, s. 464, 472—3, 478—9, 483; VI, s. 315—18. — Wibergs præstehist. I, s. 182. — Morgunblaðið (Reykjavík) 24—25 des. 1938. — Egil Thorhallesen: Beskrivelse over Missio-

nerne i Grønlands søndre distrikt, hvilke han som vice-provst visiterede i aarene 1774—1775, med fire kort, udgivet ved Louis Bobé, Det grønland. selsk.'s skrifter I, Kbh. 1914. — Efterretninger om Rudera eller levninger af de gl. Nordmænds og Islænderes bygninger paa Grønlands Vester-side, tilligemed et anhang om deres undergang sammesteds, Kbh. 1776; genoptrykt hos Øst: Samlinger til kundskab om Grønland, 1830, s. 9—54. — E. T.'s brev til Langebek samt indberetning til det oktrojerede handelskomp. om sine i 1766—67 foretagne undersøgelser i Godthaabs distr., publiceret af H. Ostermann, Norsk geogr. tidsskr. IV, 1933, s. 444—49. — Stutt Agrip um Verkun Grænlandinga á Sela-skinnum, til Bata og Fatnaður, Isl. litteraturselsk.'s skrifter VIII, Kbh. 1788, s. 172—8. — Tuksiutit Sabbatit attuartukset; Tuksiauttillo illæjartortut. Aperseoutingoello koekksorsunnut illinniegækset (bønner og salmer samt spørgsmaal for dem som vil døbes), Kbh. 1776. — Schema verbi Grønlandici exeuntis in rpok, pok purum, vok et ok. Sine et cum suffixis agentium et patientium, Kbh. 1776. — Katekismus tersa Illinniarkautikset — — — (Pontoppidans katekismusforklaring), Kbh. 1777. — Mskr.: Egil Thorhallesen og Hans Rafns Beretninger om Grønland 1775—76, Ny kgl. sml. 1972, V, Det kgl. bibl., Kbh.

REGISTRE

PERSONNAVNE

- Aagaard, Ide Bolene, g. m. W. Hansen, 265.
 Aamodt, fabriksfunktionær, 703.
 Aars, Jac., sorenskriver, 875.
 Aars, Jens Nielsøn, degn, 875.
Aars, Ludvig, assistent, 57, 74, 875—7.
 Aas, Stine, f. Colban. Pl. 33.
 Abel, grønl. lærer, 329.
 Abelset, Lars, handelsmand, 743.
 Abildgaard, Chr. Ulr., rektor, 989.
 Abraham, Grønlender, 421, 804.
 Achton, løjtnant, 327.
 Achton, prest, 799.
 Adils, Jón A., forfatter, 444.
 Aga-familien, 922.
 Agnes, Grønlenderinde, 197.
 Akeleye, kommandørinde, 900.
 Alberg, jomfru, 619, 622.
 Albertin, Brostrup, højesteretsprokurator, 413.
 Albertssen, Niels, klokker, 808.
 Aletha Margrethe, g. m. Hendr. Mecklenborg, 193.
 Alling, Mogens, skipper, 97, 181, 665.
 Alsbach, Casp., overassistent, 38, 50, 78 f., 94 f., 283 f., 518 f., 668, 995 f., 1007, 1010.
 Alsbach, Gjertrud Elisabeth, 93.
 Alsbach, Gjertrud Johanne, 93.
 Alsbach, Gjertrud Mettea, 93.
 Alsbach, Hans Egede, assistent, 47, 93.
 Alsbach, Jac., barn, 93.
 Alsbach, Jac., proviantforvalter, 87, 246.
 Alsbach, Jac., toldinspektør, 93 f.
 Alsbach, Kirstine Mettea, g. m. L. A. Lyngge, 95.
Alsbach, Laurits, missionær, 42, 87—95, 164, 256, 683.
 Alsbach, Mette Jacobea, g. m. Jac. Joh. Lund, 93.
 Alsbach, Paul Petri, 93.
 Amalia, Grønlenderinde, g. m. J. C. Hammond, 384.
 Amble, Else Maria, g. m. 1) P. J. Moltzau, 2) Pet. Egede, 281, 555, 558, 567.
 Amble, Ped. Jenssøn, proprietær, 558.
 Anchersen, Hans Pet., professor, 1002.
 Anckermann, Anna Lorentzdatter, g. m. J. v. d. Wida Geelmuyden, 343.
 Anckermann, Lorentz Corneliussen, købmand, 343.
 Andersdatter, Karen, g. m. J. M. Bing, 148.
 Andersdatter, Pernille, g. m. H. L. Haagenstad, 727.
 Andersen, Elise, f. Steen, 977.
 Andersen, frk. Else Schram. Pl. 62.
 Andersen, Hans, husmand, 490.
 Andersen, Jens, se Geraae.
 Andersen, Johs., gaardbruger paa Grønland, 668 f.
 Andersen, Paul, kateketformand, 200, 523, 668.
 Andersen, Povel, kromand, 534.
 Andersen, prokurator, 451.
 Andersen, Rasm., baadsmand, 868.
 Andersen, Rasm., gaardbruger, 868.
 Andersen, se Raaberg.
 Anderssøn, Erik, kok, 871.
 Anderssøn, Joh., skipper, 296.
 Andrea, Grønlenderinde, g. m. E. Jonsen, 866.
 Ane, Grønlenderinde, g. m. J. H. Hammond, 387.
 Angel, frue, 452.
 Angel, Judithe, «Madmselle», 769.

- Angel, Jacob Nissen, 193.
 Angel, Marcus Nissen, købmand, 604.
 Angel, Rasmus, «Monsr.», 769.
 Angel, Østen, «Monsr.», 769.
 Angell, Bolette Kristine, g. m. A. Jalles, 785 ff.
 Angell, Margr. Pedersdatter, g. m. J. A. Sverdrup, 769.
 Angell, Peter, prest, 785.
 Anna Elisabeth, g. m. Jac. Nissen Angel, 193.
 Anna Georgine, g. m. L. Qvislin, 169.
 Anne, g. m. R. Andersen, 868.
 Anne Kirstine, husjomfru, 894.
 Arboe, Idde, g. m. E. v. Hoel, 171.
 Arctander, Aron, assistent, 79, 96—101, 181 f.
 Arctander, Aron, prest, 96.
 Arctander, Aug. H., adjunkt, 101.
 Arctander, Ove Guldberg, landfysikus, 101.
 Arendfeldt, kontreadmiral, 579.
 Arendrup, Rasm., assistent, 61 ff.
 Arentz, Fred., biskop, 102, 208.
 Arentz, Fr. Chr. Holberg, rektor, 283, 305.
 Arentz, Hans, provst, 102.
 Arentz, Henr., 102.
 Arentz, Jens Christian, købmand, 47, 75, 102—5, 719.
 Arentz, købmand, 964.
 Arentz, prest, 312.
 Arentzen, enkemadame, 136.
 Arnarsâq, Grønlenderinde, 271, 273.
 Arnkiel, Friderica Birgitte, g. m. T. Bjerregaard, 882.
 Arnkiel, Jørg., købmand, 47, 60, 67, 73 f., 178, 180, 827, 878—82.
 Arnkiel, Michel, Grønlenderblanding, 882.
 Arnkiel, Michel Jørgensen, fuldmægtig, 878.
 Arnkiel, Paul Grum, sogneprest, 878.
 Aron, grønlandsk koloniarbejder, 418, 804.
 Aronsen, Johanne, g. m. J. F. Egede, 866.
 Aronsen, Johs., kateket, 866.
 Aronsen, Magnus, kateket, 866.
 Aronsen, Math., kateket, 635, 637 f., 866.
 Arntzen, Chr., kapellan, 281 f.
 Arøe, Immanuel, overassistent, 63 f., 106—12, 508, 842. Pl. 36.
 Arøe, Jac., prest, 106.
 Arøe, Jac. Andr. Augustinus, købmand, 110 ff., 843. Pl. 9, 16.
 Astrup, Ananias Christian, købmand, 50, 113—6, 836 f.
 Astrup, Hans Chr., bogholder, 113.
 Astrup, madame, 526.
 Audensen, Michel, prest, 292.
 Augustinussøn, Aron, matros, 425, 863 f.
 Aulum, Margr., g. m. A. Arctander, 96.
 Baade, Daniel, assistent, 35, 117—20, 294.
 Baade, Hans, handelsmand, 117.
 Baade, Hans, handelsmand og skipper, 121.
 Baade, Johannes, 119.
 Baade, Ludvig, 119.
 Baade, Mich., prest, 119 f.
 Baade, Peter, fra Rostock, 117.
 Baade, Peter, handelsmand, 117.
 Baade, Peter, købmand, 70, 120—7, 1001.
 Baade, Pet. Dan., provst, 119 f.
 Baade, Stefanus, 119.
 Baanke, J., skipper, 300.
 Baar, Mette Andersdatter, g. m. Chr. Bruun, 175.
 Bach, Ole Tønnesen, mandskabsformand, 868.
 Bache, Anne Margr. Friis, g. m. H. Glad, 174.
 Bache, Math. Heiberg, kammerraad, 287.
 Baden, Jac., rektor, professor, 377, 989.
 Baffin, William, opdagelsesrejsende, 71.
 Bahus, Anne Cathr., g. m. J. F. Henckel, 925.
 Balch, Berete Marie, g. m. skipper Hans Baade, 121.
 Balchen, Chr. Kahrs, barn, 454.
 Balchen, Margr. Sophie, g. m. 1) Holm, 2) T. Sommer, 748.
 Balchen, Th. v. Westen, prest, 454.
 Balck, Elisab. Cathr., husjomfru, 1013.
 Balck, Stephine, g. m. A. Rosenvold, 1013.
 Balle, Chr. Sev., sorenskriver, 510.
 Balle, N. E., biskop, 210 f., 306, 378, 390, 477, 482, 535, 989.
 Balle, Nic. Edinger, missionær og seminarieførstander, 326.
 Balwig, Mort., missionær, 42 f., 70, 394, 584, 757 f., 763, 767, 983 f.
 Bang, Helvig Mortensdatter, g. m. 1) A. Falch, 2) L. Martens, 474, 848.
 Bang, Henr. Lor., styrmand, 288.
 Bang, J. O. professor, 353, 770, 979.
 Bang, Jørg., kanonér, 714.

- Bang, Jørg., prest, 533.
 Bang, Peder Svane, prest, 985.
 Bang, Peter Lorentz, købmand, 53, 67, 128
 —36, 606, 608.
 Banke, madame, 475.
 Barclaj, glarmester, 511.
 Barhow, Lars, prest, 817.
 Barling, Tønne, toldkontrollør, 944.
 Bartholin, Hans, professor, 236, 550.
 Bartholin, Th., professor, 680.
 Basse, kommissionær, 183.
 Bast, Jac., H., købmand, 70 f., 81.
 Bastholm, Chr., prest, 901.
 Bastholm, renteskriver, 452.
 Bauman, Ephraim, sværdfeger, 944.
 Bay, Helene Sophie, g. m. H. Irgens, 431.
 Bech, Adam J., kateket, 95.
 Bech, Chr., købmand, 893.
 Bech, F. J., biskop, 311.
 Becker, Joh. Chr., købmand, 862.
 Been, Annette Christine, g. m. E. Schythe,
 306, 308 f., 949.
 Beichmann, Bartha Sophie, 171, 173.
 Beichmann, Chr. Fred., oberst, 520.
 Beichmann, Wald. Nic. Brüggemann, gene-
 ralmajor, 520.
 Belwarth, Catharina, g. m. N. N. Rasch,
 676.
 Belwarth, skomager, 676.
 Bendeke, Andr. Claussøn, sorenskriver, 137.
 Bendeke, Cl., inspektør, 16, 39, 77, 137—41,
 222, 404, 519, 569, 585, 707, 720, 934.
Portret pl. 25.
 Benthien, Chr., sukkerhussvend, 534.
 Bentsen, Jac., skipper, 300, 686, 804.
 Berckentin, Chr. Aug., greve, 58.
 Bernhart, Jan Jørg. Dan., se Joh. Geo.
 Dan. Bernhardt.
 Berenhart, Jørg. Paulsen, kirurg, 142.
 Berg, Ellen Cathr., barn, 470.
 Berg, Jens Fr. kapellan, 314.
 Berg, Ole, prest, 740.
 Berg, Ole Mogensen, hvalfangermatros, 871.
 Berg, Richard, prest, 470.
 Bergh, Hans, toldbetjent, 746.
 Bernhardt, Joh. Geo. Dan., kirurg og køb-
 mand, 34 f., 142—7, 292, 335, 449, 850,
 929.
 Bergsland, fru Henny, f. Raabe. Pl. 51.
 Bersvendsdatter, Margr., 415.
 Bert, Elisabeth, g. m. H. M. Fæster, 852.
 Bert, Sander Jonsen, 852.
 Berthelsen, Berthel Noah, kateket, 421.
 Berthelsen, Fridr., missionær, 56, 393 ff.
 Berthelsen, Jac., kateket, 541.
 Biarnesen, prest, 1005.
 Bidstrup, Jens Nic., overassistent, 38, 47,
 57, 61, 367 f., 636, 654 f.
 Bigandt. Pl. 20.
 Bigum, Jens, skipper, 823.
 Bille, Anna Maria, g. m. J. W. Jordan,
 449.
 Bille, fru Elisabeth, f. Berg. Pl. 61.
 Bing, Andr., missionær, 37, 41, 148—55,
 162, 228 f., 233, 269, 676, 789.
 Bing, Elen, g. m. N. L. Smidt, 148.
 Bing, Jens, raadmand, 148.
 Bing, Jesper M., hospitalsforstander, 148.
 Bing, Margr. Jespersdatter, g. m. E. M.
 Drejer, 228, 233.
 Binneballe, Rasmus, skipper, 227.
 Birckner, M. G., prest, *portret pl. 28.*
 Birgithe, Grønlenderinde, g. m. J. L. de
 Svanenhielm, 581, 756 ff., 762 f.
 Bischoff, Elisab. Christine, g. m. A. Harrije,
 951.
 Bierregaard, Lauritz, prest, 826.
 Bjerregaard, Thomas, auktionsdirektør, 882.
 Bjørn, Chr., missionær, 37, 55, 890, 915,
 979, 1006.
 Bjørn, Chr. L., overassistent, 47, 156—7,
 422.
 Bjørn, Maria Larsdatter, g. m. Andr. Bruun,
 156.
 Blechingberg, Cl., prokurator, 749.
 Bleggraf, Ped., prest, 281.
 Blichfeldt, kaptajn, 894.
 Blichfeldt, Henrik, bergraad, 911.
 Blix, John Gill, auditør, 674.
 Bloch, Christen Jenssøn, provst, 158.
 Bloch, Hans Glad, statsraad, 174.
 Bloch, Jens, prest, 169, 171, 174, 985.
 Bloch, Jens Christenssøn, prest, 158.
 Bloch, Jens Jenssøn, provst, 158.
 Bloch, Jens M., proprietær, 158, 415, 558.
 Bloch, Kirstine, Birgitha, 170.
 Bloch, Niels Brønblund, missionær, 12, 24,
 42, 52, 158—74, 276 ff., 280 f., 350, 384,
 416 f., 555, 558, 561, 566, 670, 985, 991.
 Pl. 42.

- Bloch, Pauline Catharina, g. m. H. v. Hoel, 168, 171.
- Blok, se Bloch.
- Blom, justitsraad, 133.
- Blumenthal, Mathias, maler. Pl. 57.
- Boalth, rektor, 535, 744.
- Bobé, L., dr. phil., 447, 886.
- Bodenhoff, agent, 961.
- Bonaparte, 965.
- Bonsach, Peder Krog, købmand, 604.
- Booyens, Riv., kommandør, 77, 719.
- Borch, Abraham Dreyer, skriver, 868.
- Borch, Anders, rektor, 590.
- Borch, Caspar Abraham, professor, 868.
- Borgen, Gjertrud Cathrine, g. m. H. B. Miltzow, 553.
- Borch, Jac., missionær, 42, 62 f., 424 f., 806 f., 915 f.
- Bording, F. E., bogtrykker. Pl. 9.
- Borneck, toldkasserer, 509 f.
- Boye, F. H., kontorchef, 292.
- Braabye, Joh. Jac., barn, 822.
- Braabye, Ped. Chr., skriverkarl, 822.
- Brabrand, G., sogneprest. Pl. 44, 45.
- Bram, Carl Christopher, flag- og kompassmager, 431.
- Bram, E. S., missionær, 14, 46, 391, 393, 431, 976.
- Bram, Jess, 431.
- Bram, Maren, 431.
- Bram, Peter Jacobs, malersvend, 431.
- Bram, Sønnich, møller, 431.
- Bram, Sønnich Eskildsen, tømmer, 431.
- Brandahl, Lisbeth, g. m. T. Scheen, 705.
- Brandt, Anna Margr., g. m. 1) P. Øding, 2) Dan. Baade, 117.
- Brandt, Gomme, prest, 894.
- Brandt, Rasm., assistent, 53, 72, 74, 495.
- Brasen, C., kirurg, 39.
- Brarup, F. S., prest, 751 f.
- Braun, Sara Cathr., g. m. S. J. Ziege, 960.
- Brechling, Joh. Dittl., provst, 894.
- Bredal, Inger Christine, g. m. C. F. Kahrs, 454.
- Bredal, Iver Nielsen, købmand, 454.
- Bredal, N. T. Pl. 6.
- Bremer, toldbetjent, 747.
- Breyholtz, fru. Pl. 51.
- Brinck, Maria, g. m. M. Jochimsøn, 443.
- Bringman, Albert, 844.
- Bringman, Else Cathr., g. m. J. Christensen, 844.
- Brix, Elisab. Margr., g. m. Benj. Olrich, 633, 650.
- Brodersen, Hendr., skipper, 523.
- Brodtkorb, fru Julie, f. Aars. Pl. 27.
- Brun, Augustinus Meldal, prest, 797.
- Brun, Joh. Nordahl, biskop, 312, 707 f.
- Brun, Nicolai, Tønsbergborger, 798.
- Brunbass, Helvig Margr., g. m. L. C. Lied, 604.
- Bruun, Andr., borger, 156.
- Bruun, Andreas*, købmand, 8, 49, 60, 72 f., 97 ff., 175—83, 877 f.
- Bruun, Caja, g. m. J. C. Steen, 977.
- Bruun, Carl, købmand, 50, 627.
- Bruun, Chr., garver, 184.
- Bruun, Chr., undertoldbetjent, 175.
- Bruun, Elisab. Eleonore, g. m. Niels Egede, 258.
- Bruun, Johan Henrich*, købmand, 8, 60, 65, 67, 184—8, 214, 355, 384.
- Bruun, Jørg. Fred., marinekaptajn, 258.
- Bruun, Ole Fred., prest, 548.
- Bruun, Rasm. Bertelsen, missionær, 18, 37, 54, 564 f., 660, 888.
- Brügman, Joh., kaptajn, 822.
- Brügman, Johanne Marie, g. m. 1) P. C. Braabye, 2) J. Vagel, 822.
- Bryhn, Berithe Lucie, g. m. J. Hartz, 389.
- Bræmer, O. F. Pl. 14.
- Brøgger, Anders, foged, 687.
- Brønlund, Anders Peterssøn, provst, 158.
- Brønlund, Helene Marie, g. m. P. Angell, 785.
- Brønlund, Jens Pederssøn, prest, 158.
- Brønlund, Niels Anderssøn, provst, 158.
- Busch, kancelliraadinde, 960.
- Buch, Alhed, g. m. Sør. Klæbo, 192.
- Buch, Ambrosius*, missionær, 49, 189—92, 531 f., 627, 676, 757, 888.
- Buch, Betty, 192.
- Buch, Carl Ludv., Finnmarkskøbmand, 962.
- Buch, Fr. Chr., Finnmarkskøbmand, 960 ff.
- Buch, Hans, missionær, 79, 192, 524, 644 f.
- Buch, Joh. Herm. Knøpper, sorenskriver, 528.
- Buch, Marcus Wøldike, Finnmarkskøbmand, 962.
- Buch, Peter, købmand, 189.
- Buchholtz, Anna Maria, lærerinde, 967.

- Budde, Christoph., prest, 930.
 Budolph, Morten Nielsen, legatstifter, 979.
 Bugge, Samuel, 475.
 Bugge, Sophie Amalie, g. m. 1) M. J. Arnkiel, 2) P. G. Arnkiel, 878.
 Bugge, Th., professor, 315, 389, 835.
 Bull, provst, 739.
 Bull, Hanna Leganger Wexelsen, 195.
 Bull, Hans Grøn, provst, 193.
 Bull, Jens L., provst, 193.
 Bull, Jens Lemvig Nielsen, 195.
 Bull, Joh. Mich. M., toldinspektør, justitsraad, 202.
Bull, Niels Rosing, inspektør, 19, 39, 78, 138, 140, 193—202, 287 ff., 404, 409 f. 453, 464 f., 586 f., 612, 970 f. *Portretter pl. 26, 27.*
 Bull, O. C., sorenskriver, 568, 670.
 Bull, Ped. Krog Bonsach, cand. theol., 970.
 Burchard, Laurentius, prest, 276.
 Busch, Marcus, overvrager, 119.
 Buschmann, Augustinus, provst, 203, 691.
 Buschmann, frk. Ingrid (f. Nielsen). Pl. 38.
Buschmann, Johan, assistent, 61, 75, 203—6, 691, 719.
 Büchler, Joh. Conr., missionær, 63, 406.
 Buttelsen, Sv., matros, 866.
 Bærenfels, stykkaptajn, 845.
 Bæwer, Hans, proprietær, 603.
 Bæwer, Reinholdt, oberstløjtnant, 603.
 Bye, Ped. Pedersen, 415.
 Bødker, Melcher, «mester», 147.
 Bødtker, Johannes Sejersted, direktør. Pl. 53.
 Børgesen, Hendrik, skytte, 865.
 Børschen, Christina Henricha, g. m. N. W. Drejer, 234.
 Bøyycken, Christopher, Bergensborger, 680.
 C, jfr. K.
 Carl Løber, Grønlander, 937.
 Carl, prins, 553.
 Carstens, Anna, g. m. H. Kopper, 941.
 Cappelen, Michel, borgerrepresentant, 526.
 von Cappelen, Anne Sophie, 217.
 von Cappelen, Joachim, 220.
 von Cappelen, Joh., kaptajn, 207.
von Cappelen, Joh., kateket, prest, 39, 207—9, 210, 221.
 von Cappelen, Joh. Pet., kapellan, 219.
 von Cappelen, Otto, student, 207.
von Cappelen, Peter Andreas, missionær, 19, 65, 67, 131, 208, 210—20, 330, 719, 735. *Angiveligt portret pl. 23.*
von Cappelen, Severin Martinus, assistent, 60, 83, 221—3.
 Castonier, Eleonora Cornelia, g. m. E. C. Heiberg, 410, 412.
 von Castonier, Carl Fred., major, 410.
 Castberg, Catharina Wilhelmine, g. m. Mich. Fleischer, 304.
 Cathrine, Grønlanderinde, 387.
 Cathrine, Grønlanderinde, g. m. Th. Hammond, 388.
 Cederfeldt de Simonsen, amtmand, 509.
 Celius, Hans Dav., prest, 158, 415.
 Charitas, Grønlanderinde, 55.
 Christian, Jyde, 353.
 Christensdatter, Justine, g. m. C. C. S. Juritz, 183.
 Christensdatter, Karen, g. m. R. J. Modrup, 100.
Christensen, Jean, styrmand, 35, 844—5.
 Christensen, Joh. Henr., assistent, 61, 67, 70 f., 74.
 Christensen, Lars, skipper, 134.
 Christenssøn, Ingebrigt, matros, 863.
 Christian IV, 1003.
 Christian V, 687, 750, 1003.
 Christian VI, 6, 243, 685, 909, 955, 957.
 Christian VII, 667, 827.
 Christian Frederik, 311 f., 720 f.
 Christian, Grønlander, 593.
 Christian, Grønlanderbarn, 928.
 Christiane, Grønlanderinde, 319.
 Christie, provst, 305.
 Christie, Anne Hegelund, g. m. Ph. Fleischer, 315.
 Christie, Engel Maria, g. m. C. Heiberg, 401, 404, 408.
 Christie, Niels Wolff, prest, 843.
 Christine Sophie sal. Grønbechs, 819.
 Christinen, Wassellii, Russer, 120.
 Christophersdatter, Elisab., g. m. P. Lidemark, 497.
 Christophersdatter, Ingeborg, tjenestepige, 945.
 Christophersen, Christopher, kolonist, 119, 864.
 Ciccus, Gjertrud Hansdatter, g. m. R. S. Dahl, 825.

- Cissius, Helchie, g. m. J. Kaae, 862.
 Claussen, Henning, skipper, 358.
 Claussøn, Peder, hist. forfatter, 237.
 Clemens, J. F., kobberstikker. Pl. 41.
 Colban, Stine. Pl. 30, 33. Se S. Aas.
 Colbjørnsen, Mette, g. m. J. Posth, 956.
 Colbeinsen, Colbein, kok, 871.
 Cold, Joh., provst, 87, 155.
 Cold, Karen, g. m. S. Leigh, 485.
 Colding, slegten, 235.
 Conders, Adriana Jochumsdatter, g. m. G. C. Mechlenburg, 365.
 Corbett Bortwich & Co. engl. handelshus, 572, 617.
 Cormontan, sogneprest. Pl. 56.
 Cortzen, Broder Sixtus Nic., assistent, 71, 935.
 Cortzen, Sev. Mich., købmand, 935.
 Cramer, Sophie Cathr., tjenestepige, 735.
 Cranz, Dav., herrnhutisk historieskriver, 36, 352, 384, 560, 566, 900, 920. Pl. 10.
 Crommetie, Alida, g. m. Sev. Seehusen (de Svanenhielm), 749.
 Daae, provstinde, 305.
 Daae, Hans, studiosus, 286.
 Daae, J. K., kaptajn, 286.
 Dahl, Engelbret, auditør, 432.
 Dahl, Fridricha Lovise, g. m. H. Irgens, 432.
 Dahl, Hans, prest, 845.
 Dahl, Hans, skipper, 845.
 Dahl, J. C. C., maler. Pl. 56.
 Dahl, Maren, g. m. B. H. Wegner, 825, 845.
 Dahl, Michel Selgensen, skibsdreng, 846.
Dahl, Olafur Gunnlaugsen, missionær, 24, 73, 327 f., 477 ff., 500, 989—94.
 Dahl, Rasm. Selgensen, skipper, 825, 845.
Dahl, Selgen Michelsen, skipper, 35, 845—8, 861.
 Dahlberg, smedemester, 127.
 Dajon, toldinspektør, 133, 135 f.
 Dalager, Anna Christine, g. m. N. R. Ravnholdt, 429 ff.
 Dalager, Anna Kirstine, g. m. Math. Fersleff, 302.
 Dalager, Andr. Pet., assistent, 47, 366, 429, 556, 578.
 Dalager, Carl, underassistent, 488.
 Dalager, C. C., kbmd., 8, 14, 25, 42, 47, 50, 58, 60, 64 f., 71, 73, 82 f., 93, 175, 177 f., 184, 221, 365, 374, 418 f., 429 f., 460, 485 f., 556 f., 608, 636, 676, 729 f., 733, 753, 758, 764, 868, 877 ff., 883, 893.
 Dalager, Cecilie, 578.
 Dalager, Jac., harpunerer, 83.
 Dalager, Jens, formand, 82 f.
 Dalager, Jens Laursen, toldbetjent, 302, 883.
Dalager, Lars, købmand, 38, 48, 50, 54, 58, 61, 302, 347, 352, 559, 566, 661, 663, 791, 793, 883—93, 915, 1003, 1006 f.
 Dalager, Maren, g. m. Jac. Sewerin, 302, 883.
 Dalager, Math. F., tegnemester, 374, 608, 893.
 Dalager, Sophie, g. m. E. S. Bram, 431.
 Daniel, Grønlender, 804.
 Dass, Benjamin, rektor, 769, 788.
 Dass, Petter, digter, 769.
 Dau, Mettea, g. m. 1) Jac. Alsbach, 2) C. E. Thrane, 3) H. Egede, 87, 246.
 David, Chr., herrnhutisk missionær, 92, 153.
 Debes, Pet., provst, 229.
 Deichman, biskop, 817.
 Diche, Hans Pet., gæstgiver, 415.
 Dina, Grønlenderinde, g. m. Th. Hammond, 388.
 Dingeland, Michel Olsen, murer, 865.
 Dischington, Jørgen, skibsreder, 823.
 Dissingthun, Emmiche, g. m. J. Stub, 454.
 Dobberdin, Magtel Giertsdatter, g. m. H. Laading, 852.
 Dons, Johs. Klingenberg, 378.
 Dorf, Carl, assistent, 60 f., 76, 280.
 Dorf, Eleonora, g. m. C. G. Lidemark, 502 f.
 Dorf, Jac., assistent, 70, 868, 920.
 Dorf, Johs. Pedersen, købmand, 7, 8, 47, 58, 60, 70, 74, 121 f., 156, 231, 278, 280, 350, 391, 502, 868, 980 f., 1000 f.
 Dorff, Frants Vilh., prokurator, 227.
 Dorff, Ole Hannibal, lensmand, 227.
Dorff, Peder Boyesen, assistent, 43, 81, 224—7, 727.
 Dorff, Pet. F., foged, 224.
 Dorph, N., biskop, 155.
 Drachardt, Chr., missionær, 37, 53, 88, 166, 208, 347, 560 f., 564 f., 657, 659, 661, 663, 686, 789 f., 821, 888.
 Drejer, Anne Sophie, 233.
 Drejer, Caspar, barn, 234.
Drejer, Caspar, missionær, 53, 155, 228—34, 354, 384, 459, 757 f., 762, 778, 979.

- Drejer, Erich, latinskoleelev, 234.
 Drejer, Erik Mortensen, klokker, 228.
 Drejer, Johanne Kirstine, 234.
 Drejer, Nils Winding, skipper, 234.
 Drejer, Søren Lintrup, 233.
 Drenghan, Joh., kolonimatros, 716.
 Drewsen, grosserer, 104.
 Dürkop, Dorothea, g. m. C. R. Scharffenberg, 979.
 Dyrøe, Lars Hansen, kok, 871.
 Dyvigen, Thomas Mikkelsen, 675.
 Ebbesdatter, Mette, g. m. T. P. Mitzell, 858.
 Edel, Grønlenderinde, 52.
 Eeg, proprietær, 723.
 Eeg, Hans Broderus, provst, 281.
 Eeg, Jac. Andr., foged, 709, 827, 974.
 Eeg, Johanne Crantz, g. m. C. J. Schultz, 709.
 Eeg, Johanne Henricha, g. m. J. C. Steen, 719, 974.
 Eeg, Lars, kantor og skoleholder, 827.
 Eeg, Martinette Christine Schultz, g. m. B. J. Schultz, 709.
 Egede, Anne Kirstine, g. m. H. G. Meyer, 535.
 Egede, Chr., prest, 535, 558.
 Egede, Chr. Thestrup, kapt. i søetaten, 275. Pl. 8.
 Egede, E., overlæge. Pl. 39.
 Egede, Gjertrud Kirstine, g. m. H. C. Glahn, 274, 921, 924. *Portret pl. 64.*
 Egede, Gjertrud Lovise, g. m. Th. Wiborg, 265, 830, 834.
 Egede Hans, Grønlands apostel, 3 ff., 7, 11, 14, 20, 23, 32, 33 ff., 39, 48, 77, 87, 92 ff., 103, 117 ff., 142 ff., 145 ff., 151 ff., 158 f., 169, 197, 203, 235—49, 250, 266, 276, 279, 293 ff., 297 f., 332 ff., 346 f., 413, 415 f., 433, 435 ff., 441, 444 ff., 449 f., 455 f., 472 f., 516, 531, 535, 550 ff., 555, 558, 561, 590 ff., 618, 637, 657, 660, 675, 679 f., 684, 686, 692 f., 736, 742, 770, 785, 789 f., 792, 808 ff., 812 f., 817, 820 ff., 823 f., 844 ff., 849, 852, 855, 858 ff., 863 ff., 871 f., 887, 895, 900, 906 ff., 926 f., 938 ff., 952 ff., 957, 969, 1007. Pl. 2, 30. *Portretter pl. 34, 38. Statue pl. 37. Jfr. pl. 36.*
 Egede, Hans, underass., 265, 639, 834.
 Egede, Jens Povelsen, kapellan, 276, 558.
 Egede, Jørg. Fred., købmand, 57, 63, 265, 509, 635 ff., 834, 866. *Portret pl. 39.*
 Egede, Kirsten Povelsdatter, g. m. 1) L. H. Sjøblad, 2) J. F. Moltzow, 3) J. M. Bloch, 158, 415, 558.
 Egede, Kirstine Matthea Rasch, g. m. Laur. Alsbach, 92, 247.
 Egede, Niels, købmand, 8, 17, 38, 41 f., 62 f., 68, 70, 89, 91 f., 150, 152 f., 247, 250—64, 347, 382, 391, 457, 551, 684, 819 f., 830, 866, 917, 919, 938, 942, 957, 1012. *Portret pl. 39.*
 Egede, Paul, biskop, 7, 37, 41 f., 51 f., 68, 74, 79, 88 f., 149 ff., 159 f., 164, 167 f., 190, 210, 229, 234, 242, 247, 249 f., 256, 266—75, 280, 300 f., 354, 356, 466, 469 f., 531, 535 f., 566 f., 591, 593 f., 596 f., 600, 637, 680, 682 f., 733, 736, 758, 762, 771, 776, 780, 799, 810, 826, 895, 901 f., 913 ff., 921, 937, 979, 979, 990 f., 994 f., 1003, 1005, 1013. Pl. 3, 4. *Portret pl. 41.*
 Egede, Paul Nic., assistent, 265, 325.
 Egede, Peder, missionær, 42, 46, 52, 163 ff., 169, 276—82, 350, 417, 423, 555, 566 f., 799 ff., 804. Pl. 42.
 Egede, Petronelle, g. m. J. Saabye, 247.
 Egede, Povel Hansen, sørenskriver, 235, 558.
 Egeskou, skipper, 123, 605, 610.
 von Eggers, Heinr. Pet., forfatter, 100.
 Egilsdóttir, Bóthildur, g. m. P. Magnússon, 1002.
 Egtved, Sør., købmand, 63 f.
 Einarsson, Hálfdan, rektor, 989.
 Ejlertz, Jens, provst, 168.
 Elberg, Nis, skipper, 288.
 Elisabeth, Grønlenderinde, 502.
 Ellingsen, Søren, matros, 863.
 Else, g. m. J. Smidt, 798.
 Else, grønl. enke, 388.
 Else, Grønlenderinde, g. m. C. L. Kleist, 627.
 Emertsen, Joh., skibstømmermand, 865.
 Endresen, Arent, matros, 871.
 Enevoldsen, Hans Jac., bødker, 703.
 Engelmand, Diriche, g. m. J. Seehuusen, 969.
 Enghel, Benedicta, g. m. P. Rasmussen, 967.
 Enghel, Christen Andersen, købmand, 53, 73, 478 f., 488, 963, 967, 974.
 Erichsen, A. E., rektor, 149, 788.
 Erichsen, Jón, professor, 744.
 Erik den Røde, 98.
 Eriksdatter, Henriche, g. m. S. H. Scheen, 705.

- Erken, Boh, skipper, 837, 949.
- Erlund, Susanna Catharina, g. m. W. de Ulrichsdal, 448.
- Ernst, Carl Edv., købmand, 579.
- Ernst, Emilie Wilhelmine, g. m. P. H. Motzfeldt, 579.
- Ernst, Hans Jørgen, købmand, 579.
- Esmann, Magn. Wilh., missionær, 111.
- Esther, Grønlenderinde, g. m. H. H. Raun, 668.
- Eulner, Theodor Chr., læge, 48, 77, 964.
- Euniche, Grønlenderinde, g. m. Ludvig, 920.
- Ewald, Enevold, prest og professor, 168.
- Ewert, Chr., vejassistent, 990.
- Ewertsen, bager, 990.
- Ewertsen, Birgitta Christiane, g. m. O. G. Dahl, 990.
- Eye, Therbora Jensdatter, g. m. G. S. Gill, 353.
- Ezechielsen, Lars, prest, 978.
- Fabricius, Christen, missionær, 46, 60, 772, 895.
- Fabricius, C. W., kirurg, 53.
- Fabricius, Hans, provst, 894.
- Fabricius, Jacob, 894.
- Fabricius, Otho*, missionær, 18, 49, 219, 232, 305 f., 314, 390, 578, 596 f., 600, 772, 827, 894—902, 920, 979, 990, 1012. Pl. 61. *Portret pl. 60.*
- Falch, Anders, 284.
- Falch, Anders, barn, 851.
- Falch, Anna, barn, 851.
- Falch, Anna, Christina, g. m. L. Dalager, 892.
- Falch, Anne Sophie, g. m. H. K. Heiberg, 304.
- Falch, Catharina, g. m. H. Daae, 286.
- Falch, Jens Andersen*, skipper, 35, 145, 332, 439, 451, 848—51, 854 ff., 857 f., 861.
- Falch, Melchior, sorenskriver, proprietær, 283, 285.
- Falch, Michael*, købmand, 57, 283—6, 306, 518, 869.
- Falch, Mich., proprietær, 283.
- Falch, Svanhildur, g. m. E. Lye, 532, 534.
- Falck, Erik, barn, 288.
- Falck, Gert*, købmand, 50, 287—91, 585 ff.
- Falck, Gert, sorenskriver, 287.
- Falck, Maria Dorothea, g. m. P. Storch, 281.
- Falk, Bolettha Christina, madame, 892.
- Falsen, Benedicte Christiane, g. m. M. H. Frauen, 274.
- de Falsen, Chr. Magnus, justitiarius, 979.
- de Falsen, Enevold, borgermester, 978.
- de Falsen, Marie Cathr., g. m. 1) H. L. Tulle, 2) B. C. Schytte, 3) A. P. Riegelsen, 978.
- Farnau, Echte Henrichsdatter, g. m. D. Haslop, 861.
- Farstorph, Otilie Johanne, g. m. P. Mørch, 351.
- Fasmer, købmand, 455.
- Faye, Rob., købmand, 3, 433.
- Fedderson, Nic., præsident, 875.
- Femmer, Nic., rektor, 353.
- Ferman, jomfru, 327.
- Fester, Karen, g. m. J. Lassen, 475.
- Fersleff, Adelus Kirstine, 301, 303.
- Fersleff, Andr. M., assistent, 43, 297, 303, 382.
- Fersleff, Anna Magdalena, g. m. 1) H. J. Fredboe, 2) Chr. Sieverts, 298, 303.
- Fersleff, Lars, barn, 298.
- Fersleff, Mathias Andersen*, købmand, 6 f., 35, 38, 41 f., 118, 146, 292—303, 335 f., 683, 859, 941, 943, 969.
- Fersleff, Thomas, 301, 303.
- Fiersleff, Anders Jensen, handelsmand, 292.
- Finchenhagen, Johs., missionssekretær, 54, 416, 423, 759, 889, 1006.
- de Fine, Bendix Chr., amtmand, 751 f.
- de Fine, Dorothea, presteenke, 236.
- Finne-Grønn, S. H., arkivar, forfatter, 740.
- Fjerritslev, Jens Andersen, 292.
- von Fleischer, Andr. Jac., oberstløjtnant, 329, 331.
- Fleischer, Anna Beate, g. m. H. Mossin, 911.
- Fleischer, Anna Margr., g. m. N. H. Glum-søe, 903.
- Fleischer, Anna Sophie, 308.
- Fleischer, Christian Frederik*, missionær, 38, 79, 304—14, 390, 401, 630, 835, 841, 947 f., 950. *Portretter pl. 44, 45.*
- Fleischer, Edv. Christie, overlærer, 315, 320.
- Fleischer, Frederik Diderik, barn, 314.
- Fleischer, Frederik Diderik Sechmann*, købmand, 60, 81, 83, 113, 315—20, 322, 401, 578, 697 f., 835.
- Fleischer, Fr. Dider. Sechmann, militærper-son, 325.

- Fleischer, Fr. Didr. Sechmann, retsassessor, 910.
- Fleischer, Gerh. Wilh. Geelmuyden, byfoged, 910.
- Fleischer, Hans Knagenhielm, 306.
- Fleischer, Hans Mossin*, købmand, 60 f., 76, 83, 318, 321—6, 935. *Portret pl. 43.*
- Fleischer, Herm. Reinholdt, kaptajn, 903.
- Fleischer, Herm. Reinholdt, proprietær, 910.
- Fleischer, Isak Vilhelm, barn, 314.
- Fleischer, Joh. Sechmann, barn, 310.
- Fleischer, Joh. Sechmann*, proviantforvalter, sorenskriver, 39 f., 304, 315, 321, 326 f., 344, 591, 903—12, 955. *Pl. 62. Portret pl. 63.*
- Fleischer, Karen, Catharina, g. m. H. Blichfeldt, 911.
- Fleischer, Knud Geelmuyden, kolonibestyrer, 326.
- Fleischer, Knud Geelmuyden, stiftsprovst, 321, 910.
- Fleischer, Ludv. Ferd., sømand, 326.
- Fleischer, Michael, barn, 314.
- Fleischer, Michael, rebslager, 951.
- Fleischer, Mich., sorenskriver, 304, 911 f.
- Fleischer, Mægtele Catharina, g. m. Paludan, 911.
- Fleischer, Philip, stiftsprovst, 315, 910.
- Fleischer, Philip Johan*, assistent, 73 f., 327—8, 372 f., 994.
- Fleischer, Philip Johan, kaptajn, 327, 904.
- Fleischer, Susanne, g. m. C. Krogh, 951.
- Fleischer, Ulrik Frederik*, assistent, 67, 329—31.
- Fleischer, Vilhelmine, 308.
- Flood, stadskaptajn, 604, 619.
- Flor, foged, kammerraad, 504.
- Flor, Anna, g. m. Pet. Buch, 189.
- Flor, Augustinus, prest, 169, 189.
- Flor, Augustinus Ambrosius, prest, 189.
- Flor, Ped. Augustinussen, prest, 189.
- Flor, P. H., konst. foged, 504.
- Fodstad, Ole, tømmermand, 871.
- Fog, David, assistent, 57, 64.
- Fogh, Karen Larsdatter, g. m. C. F. Thestrup, 274.
- Forbech, kommissionær, 378.
- Forman, Hans, købmand, 853.
- Forster, hvalfangerkaptajn, 696.
- Fluberg, kaptajn, 224.
- Frauen, Elisabeth Maria, g. m. Paul Egede, 274.
- Frauen, Marc. Haggæus, justitsraad, 274.
- Fredboe, Hans Jensen, borger, 303.
- Frederik IV, 6, 41, 244, 341, 453, 553, 883, 905, 939.
- Frederik V, 170, 354, 947.
- Frederik, arveprins, 264.
- Frederik, Grønlender, 747 f.
- Fridrich Christian, Grønlender, 813.
- Friedrich, J. G., kobberstikker. *Pl. 8.*
- Friele, Marie, g. m. S. Kahrs, 452.
- de Fries, herrnhutisk missionær, 111.
- Friis, foged, 722 f.
- Friis, sorenskriver, 554.
- Friis, Chr. Lodberg, professor, 895.
- Friis, Niels, prest, 459.
- Friis, Pet. Nielsen, 442.
- Friis, Zephora, g. m. E. P. Holck, 470.
- Frimann, Wilh., prest, 459, 794.
- Frisach, Magdalene, g. m. G. O. Gløersen, 371, 373.
- Frisch, Hartvig Marcus, administrator, 528.
- Frisenberg, Petter, 327.
- From, Fred. Chr., missionær, 46, 70, 477.
- Frølundt, Andr., professor, 808.
- Frørup, Hans, glarmager, 680.
- Fugl, Jac. Math., missionær, 46.
- Fuglberg, madame, 428.
- Funch, Joh. Chr. Wilh., missionær, 323 ff.
- Fürstenberg, Ananias, prest, 796 f.
- Fyhn, skipper, 180, 757.
- Fyneboe, Nic., skipper, 300.
- Fæster, Alexander Didrichsen, købmand, 851.
- Fæster, Hans Michael*, skipper, 35, 473, 844, 847, 850, 851—3, 857.
- Fæster, Hans Lorentzen, købmand, 854.
- Fæster, Jens, kbmd., 3, 433, 439, 808, 851.
- Fæster, Lorentz Conradus*, skipper, 35, 853—4, 861.
- Galster, Jul., ingeniør. *Pl. 21.*
- Garde, Pet., borgermester, 747.
- Geisler, Joh. Chr., købmand, 43, 71, 76, 81.
- Gelmeeden, se Geelmuyden.
- Gelmeyden, se Geelmuyden.
- Geelmuyden, Baltzer, barn, 351.
- Geelmuyden, Catharina, g. m. J. S. Fleischer, 910.
- Geelmuyden, Friderich, 344.

- Geelmuyden, Geert, barn, 351.
 Geelmuyden, Geert, kbmnd., 332, 346.
Geelmuyden, Jacob van der Wida, købmand, 34 f., 40, 118, 247, 332—43, 344, 346, 437, 809, 812, 969.
 Geelmuyden, Jacob, barn, 351.
Geelmuyden, Johan, købsvend, 40, 344—5, 346.
 Geelmuyden, Johanne, Noline, barn, 351.
 Geelmuyden, Knud, stadshauptmand, 344, 910.
 Geelmuyden, Maria Ottilie, barn, 351.
Geelmuyden, Niels Christian, overkøbmand, 7, 38, 43, 48, 50, 252, 303, 344, 346—52, 416, 425 f., 558 f., 762, 790, 821, 884, 886, 891, 893.
 Geelmuyden, Peter, købmand, 337.
 Geraae, Jens Andersen, købmand, 60, 67, 185, 354 f., 556, 668.
 Geraae, Lea, g. m. W. M. Olrik, 668.
 Geraae, Sør. Jensen, bødker, 668.
 Gerhardt, Joh. Paul, assistent og kirurg, 74.
 Gerner, løjtnant i søetaten, 341, 939.
 Gertsen, købmand, 606.
 Gielmeyden, se Geelmuyden.
 Gielstrop, Laur., kræmmer, 944.
 Giertsdatter, Margrete, g. m. J. Seehusen, 741, 969.
 Gierulfsen, Frenne, tømmermand, 866.
 Giesecke, C. L., mineralog, 127, 151, 306 f., 319, 330, 391 ff., 462, 575 ff., 579, 619 f., 629, 663, 668 f., 836 f.
 Gieverts, Tarald Andr., gaardbruger, 679.
 Gill, Caspara Friderica, g. m. L. Lie, 361, 363.
 Gill, Casp. Frederik, 362 f.
 Gill, Christiane, 361.
 Gill, Chr. Olaus, 361.
 Gill, Dorthe Marie, 361, 363.
 Gill, Gunder Christensen, gaardbruger, 353.
 Gill, Gunnerus, kornet, 361.
 Gill, Hans Pauli Egede, 361.
 Gill, Ingeborg Kristine, 361.
Gill, Jonas, missionær, 66, 178, 187, 229, 231, 353—63, 674, 1011. *Portret pl. 46.*
 Gill, Lovise Angel, 361.
 Gill, Mette Maria, 361.
 Gill, Oline Elisab., g. m. H. Heyerdahl, 361 f.
 Ginge, Andr., missionær, 37, 370, 512, 516, 641 f., 703, 833, 998.
 Ginge, madame, 519.
 Gislason, Magnús, amtmand, 1002.
 Gjelerløff, Chr., missionær, 46, 67, 75, 211, 580, 735, 827, 880 f., 983.
 Gjertrud, Grønlenderinde, g. m. J. Gundersøn, 866.
 Gjessing, Hans Chr., auditør, 875.
 Godsdaughter, Karen, jomfru, 894.
 Godtzen, Elisabeth, g. m. M. Seehusen, 749.
 Goë, Anna, g. m. J. L. Dalager, 302, 883.
 Goë, Ped., brygger, 302, 883.
 Glad, Bolette Olava, g. m. J. Bloch, 174.
 Glad, Hans, prest, 174.
 Glad, Nicolea Franck, g. m. M. H. Bache, 287.
 Glahn, Adam Wilhadt Henriksen, provst, 913.
Glahn, Henric Christopher, missionær, 18, 19, 22 f., 62 f., 232, 261, ff., 660, 780, 866, f., 872, 913—24, 979 f. *Portret pl. 64.*
 Glastrup, Sophie, g. m. kapt. Joh. v. Cappelen, 207.
 Glatved, Niels, prest, 92.
 Glerup, Christopher, handelsmand, 211.
 Glerup, Johs., overvrager, 259.
 Glerup, Kirstine, g. m. P. A. von Cappelen, 211, 218.
 Glomstad, Hans Gerhardt, barn, 370.
 Glomstad, Ingri Olsdatter, g. m. H. Mogenssen, 364.
Glomstad, Jens Peter Hansen, købmand, 47, 81, 364—70, 429, 608, 611.
 Glumsøe, N. H., prest, 903.
 Gløerfeldt, Isac, postmester, 374.
 Gløersen, Cathr., jomfru, 373.
 Gløersen, Erich, sorenskriver, 373.
 Gløersen, Gløer Olsen, sorenskriver, 371, 373.
 Gløersen, Hans, matros, 871.
 Gløersen, Hans, tugthusinspektør, 371, 373.
Gløersen, Hans Frisach, købmand, 60, 73, 327, 371—3, 993.
 Gløersen, Martha, g. m. G. Gløersen, 373.
 Gløersen, Ole, overretsprokurator, 373.
 Gløersen, Sidsel, g. m. S. B. Mejdell, 373.
 Graah, Wilh. Aug., opdagelsesrejsende, 843.
 Gram, Frederikke Dorthea, g. m. J. A. Arøe, 112.
 Gram, Hans, professor, 148 f., 269, 952.
 Gram, Rasm. Poulsen, tjenestekar, 598, 867.

- Gran, skibsreder, 630, 949.
 Gran, Jens, skribent, 631.
 Grefsen, Gunder Halvorsen, gaardmand, 739.
 Gregersen, Laur., missionær, 37, 55, 161.
 Greiter, Abr., skomager, 746.
 Greiter, Sara, g. m. M. Sommer, 746.
 Greiter, Simon, skibssekretær, 747.
 Greve, Christoffer, reder, 856.
 Greve, Inger Margrethe, g. m. G. Meyer, 595.
 Grewe, Casp., missionær, 42, 46, 368, 764.
 Grill, Paul, assistent, 57, 662.
 Grillich, herrnhutisk missionær, 195.
 Groth, Ole, Svendborgborger, 959.
 Grætzie, Vilh., bødker, 778.
 Grøgaard, N., prest, 826.
 Grøn, Anna Johanne, g. m. J. L. Bull, 193.
 Grønbech, Jochum, assistent og kateket, 43, 51, 191, 598 f., 676, 897.
 Grønbech, Segud Hansen, missionær, 160.
Grønlund, Ezechiël, assistent, 70, 374—6.
 Grønvald, Math., købmand, 63 f., 395.
 Grønwald, Mette Catharina, g. m. F. F. Rosbach, 698 f., 701.
Gudde, Lauritz, missionær, 79, 200, 377—81, 585.
 Gudde, Pet. Larsen, tømmer, 377.
 Gudmundsen, Jon, tømmer, 757.
 Gudmundsen, Niels, arbejdskarl, 869 f.
 Gudmundsen, Niels, skipper, 369.
 Gudnitz, kommissionær, 547.
 Guldberg, Susanne Cathr. Hansdatter, g. m. T. H. Thura, 477.
 Gullichsen, Lars, matros, 871.
 Gunderssøn, Jon, arbejdskarl, 866.
 Gutfeld, Ped., cand. theol., 913.
 Gyldenløve, Ulr. Fred., 448, 798.
 Gørbitz, Johan, maler. Pl. 44.
 Haagenzen, Hans, Nordlandskar, 688.
 Haagenstad, Henrich Larsen, gaardbruger, 727.
 Haanshuus, Ole Gill, journalist. Pl. 46.
 Haavig, Peder Thorsen, fisker, 785.
 Habakuk, Grønlender, 56, 284, 514 f., 647.
 Hachild, Conr., assistent, 43.
 Hagemann, Ped., overvisitør, 746.
 Hagerup, Christine Margr., g. m. Melchior Falch, 283, 285.
 Hagerup, Eiler, biskop, 818.
 Hagerup, Eiler, prest, 529.
 Hagerup, Eiler Hansen, biskop, 233, 247, 283.
 Halling, Johanne, husholderske, 288 f.
 Halsteensen, Cathr. Lorenze, g. m. 1) E. Dahl, 2) J. S. Tobroe, 432.
 Halvorsdatter, Rønnow, g. m. H. Andersen, 490.
 Halvorsen, Rasm., kok, 427.
 Hammer, Christopher, generalkonduktør, 490, 494 f.
 Hammer, Even, amtmænd, 736.
 Hammer, Johs., assistent, 39, 56 f., 76.
 Hammer, Pet. Hanning, cand. jur., 568.
 Hammond, Catharina, g. m. J. C. Leibhardt, 388.
 Hammond, Christophora Lucie, g. m. P. N. Randulff, 671, 719. *Portret pl. 50.*
 Hammond, Else Margr., g. m. Joh. Mich. Meldal, 195.
 Hammond, Hans, foged, 606.
 Hammond, Jac. Nic., foged, 382.
 Hammond, Jac. Nic., nationalkateket, 387.
 Hammond, Jens Henr., kateket, 212, 387.
Hammond, Johan Christopher, købmand, 43, 66 f., 70, 282—8, 581, 671 f., 756 ff.
 Hammond, Joh. Fridr., kateketformand, 388.
 Hammond, Jonas Samuel, nationalkateket, 387.
 Hammond, Judithe, 387.
 Hammond, Stenette Marie, g. m. D. von Rosbach, 694, 699.
 Hammond, Thomas, købmand, 671.
 Hammond, Thomas, sælfanger, 388.
 Hane, Marie, g. m. J. von Helm, 413 f.
 Hanning, Lorentz Marcus, oberstløjtnant, 568.
 Hansdatter, Birgitte, g. m. M. J. Wiibe, 161.
 Hansdatter, Trine, g. m. J. D. Nagel, 845.
 Hansen, lærer, 476.
 Hansen, Berendt, se Wegner, 118.
 Hansen, Christen, se [With].
 Hansen, Cecilie Magdalene, g. m. J. F. Egede, 265.
 Hansen, Enevold, matros, 863.
 Hansen, Frederikke, g. m. H. D. Heineth, 901.
 Hansen, Gabriel, Grønlenderblanding, 284.
 Hansen, H., snedkermester, 183.
 Hansen, Wilh., stiftamtskriver, 750.

- Hansen, Wulf, købmand, 265.
Hansine, Grønlenderinde, 201.
Harboe, Finnmarksinspektør, 960 f.
Harboe, Ludv., biskop, 229, 354, 532, 597, 771, 827, 895, 915, 979, 989, 1003, 1013.
Harries, C. Pl. 13.
Harrje, Ahlert, Bergensborger, 951.
Harrje, Anne Hedwig, g. m. P. C. Kragh, 951.
Harrje, Lyder, skipper, 951.
von Harstall, Dorothea Magdalene, g. m. F. von Lützow, 594.
Hartz, Ane, 398 f.
Hartz, Anna Catharina, g. m. M. F. Dalager, 893.
Hartz, Bernt, missionær, 14, 46, 70, 306, 318, 389—400, 461, 698.
Hartz, Birgithe Lucia, 398, 400.
Hartz, Iver Anders, malersvend, 398, 400.
Hartz, Joh. Nic. Tilemann, snedker, 398, 400.
Hartz, Johanne Frederikke, 398 f.
Hartz, John, 398, 400.
Hartz, John, bergskriver, 389, 396.
Hartzen, Claus, skipper, 35, 450, 812, 849 ff., 854—6, 858, 860.
Hartvigsen, Arnt, provst, 433.
Haslop, Didrich, kaperkaptajn, 861.
Haslop, Echte, g. m. J. Reimers, 861.
Hasselbalch, Anne Elisabeth, g. m. C. Glee-rup, 211.
Haste, Anna Margr., g. m. O. T. Olrik, 655 f.
Haste, Ped. Horrebøw, digter, 656.
Hauritz, Niels, statholdersekretær, 875.
Havnsøe, J. M., se J. M. Bing.
Hedding, Catharina, g. m. J. N. Hammond, 382.
Hedemann, løjtnant, 737.
Hegelund, Japhet, kapellan, 794 f.
Heiberg, Berethe Margr., prestekone, 455.
Heiberg, Birgitte Margr., g. m. J. A. Krogh, 463.
Heiberg, Caroline Cornelia, 411.
Heiberg, Cathrine Ræchløw, g. m. N. Wolff, 835.
Heiberg, Christen, amtmand, 960.
Heiberg, Christen, overassistent, 64, 79, 401—3, 408, 411, 465, 719.
Heiberg, Christen, prest, 401, 404, 408, 464.
Heiberg, David Werner, assistent, 39, 63 f., 404—7.
Heiberg, Edv. Christie, byskriver, 412.
Heiberg, Edvard Christie, købmand, 47, 60, 63, 79, 404, 406, 408—12, 464.
Heiberg, Engel Christence, 410.
Heiberg, Gunnar, forfatter, 412.
Heiberg, Hans Knagenhielm, kaptajn, 304.
Heiberg, Ingeb. Marie, g. m. Chr. Fr. Fleischer, 304 f., 401.
Heiberg, Pet. Andr., publicist, 463.
Heide, Pet. Rud., missionær, 63, 481, 505 ff., 513, 516, 536, 546, 636, 640 ff., 647.
Heidemark, Kirsten, g. m. J. Matthiesen, 443, 819.
Heiliger, sekretær, 841.
Heilmann, Arent Christoph., købmand, 55, 64.
Heineth, Anne Gunhilde, g. m. D. Fabricius, 901.
Heineth, Hans Ditlev, forpagter, 901.
Heitmann, Daniel Olsen, lensmand, 276.
Helene, Grønlenderinde, g. m. D. L. E. Kleist, 628.
Hellesen, Jørgen, kommissionær, 7.
Hellevad, Knud, borger, 799.
von Helm, Johan, kirurg, 40, 413—4.
von Helm, Nic., kordegn, 413.
von Helm, Nic., prokurator, 413.
Helms, O., læge, 902.
Helt, Karen S. R., g. m. O. G. Arctander, 101.
Helt, Magdalena Olsdatter, g. m. 1) N. P. Langelo, 2) C. Seehusen, 3) L. Abelsset, 742 f.
Helt, Ole Iversen, jordbruger, 742.
Heltberg, Math. Sommerschild, kapellan, 314.
Hempel, Gjertr. Christophersdatter, g. m. C. J. Holm, 422.
Henckel, Frederik, kirurg, 35, 147, 851, 925—9, 937.
Henckel, Joh. Friedr., stadskirurg, 925.
Hendrichsøn, Mons, 744.
Henrichsdatter, Johanne, tjenestepige, 719.
Heramb, løjtnant, 737.
Hermansen, Mogens, tømmermand, 871.
Hersleb, Jac., prest, 770.
Hersleb, Ped., biskop, 88, 161, 277, 789, 799, 957.
Hertz, Jens Michael, prest, 543.
Hertzberg, Niels, provst, 535, 912, 922.

- Hertzberg, Niels Chr. Egede, statsraad, 535.
 Hertzberg, Peder Harboe, prest, 232 f.
 Heubach, Andreas, 526.
 Heyerdahl, exam. jur., 722.
 Heyerdahl, Anne Rebekka, enke, 361.
 Heyerdahl, Chr., oberst, 361.
 Heyerdahl, Eyvind, lektor. Pl. 52.
 Heyerdahl, Fredericha Dorothea, barn, 738.
 Heyerdahl, Haagen, oberstløjtnant, 361 ff.
 Heyerdahl, Hans, prest, 738 f.
 Heyerdahl, Halvor, sorenskriver, 526.
 Heyerdahl, Hieronymus, prest, 727.
 Heyerdahl, Jens, dragonkvartermester, 362.
 Heyerdahl, Jens Ejlert, 361.
 Hiarsing, Maren Iversdatter, g. m. C. Lorentzen, 508.
 Hichmann, Fred. Chr., købmand, 530.
 Hieltnes, Christopher Siursen, legatstifter, 13, 871, 920.
 Hilcker, Joh. Ludv., købmand, 38, 57.
 Hiller, Anna Larsdatter, g. m. Math. Fersleff, 297.
 Hind, Cathrine Marie, g. m. 1) J. P. Egede, 2) O. Reinholtsen, 3) D. O. Heitmann, 276.
 Hind, Jens, cand. theol., 159, 415.
 Hind, Jens Pet., sælfanger, 420.
 Hind, Kirsten Jensdatter, g. m. P. H. Egede, 235.
 Hind, Kirstine Bolette, g. m. B. N. Berthelsen, 421.
 Hind, Niels Pet., sælfanger, 420 f.
 Hind, Ped. Jensen, provst, 235, 276, 415.
 Hind, Ped. Krog, theolog, 415.
 Hind, Peter Lorentz, overassistent, 39, 43, 47, 58, 60, 82, 156, 415—21, 555 f., 639, 754, 878.
 Hiort, Ellen Kirstine, g. m. F. C. Voght, 588.
 Hiort (Træscho), Jens, købmand, 38, 42, 251 f., 299, 344 f., 907.
 Hiorth, forvalter, 374.
 Hiorth, S. C., købmand, 50, 55, 63, 79, 288.
 Hjort, Clemens, kører, 978.
 Hocken, Dorothea Elisab., g. m. J. With, 381.
 von Hoel, Elias, kaptajn løjtnant, 171.
 von Hoel, Hans, oberstløjtnant, 171.
 Hof, Anne, g. m. P. F. Dorff, 224.
 Hof, Ole Hannibal, provst, 724.
 Hof, Rebecca, g. m. H. H. Schwabe, 724.
 Hoffer, Andreas. Pl. 10.
 Hofgaard, A., købmand, 952.
 Holbeck, Ped. Sørensen, købmand, 798.
 Holberg, Ludv., 276, 351.
 Holbøll, Carl, inspektør, 701.
 von Holch, baron, amtmand, 736.
 Holck, Anne Helene, g. m. R. Berg, 470.
 Holck, Ejler Pet., prest, 470.
 Holgersen, Rasm., matros, 863.
 Holm, Bergenskøbmand, 748.
 Holm, Bjørn, arbejdskarl, 867.
 Holm, Chr., Tønsbergborger, 798.
 Holm, Christiane, g. m. H. Buch, 524.
 Holm, Christoph., missionær, 37, 63, 639, 831.
 Holm, Claus Jørgensen, købmand, 422.
 Holm, Joachim, overassistent, 24, 53, 75 f., 711, 930—2.
 Holm, Jørgen, købmand, 43, 47, 60 ff., 157, 422—7, 801, 804.
 Holm, Jørg., skriverkarl, 427.
 Holm, Jørg. Jac., kontrollør, 427.
 Holm, Paul, provst, 544 f.
 Holm, Peder, degn, 930.
 Holm, Peder, professor, 596, 770, 914, 979, 989.
 Holm, Sæmund Magnussen, student, 1012.
 Holmboe, provst, 952.
 Holmboe, Hans, verksejer, 428.
 Holmsen, Johs. M., fotograf. Pl. 61.
 Holst, Carl Chr., prest, 798.
 Holst, Sitzel Nicolaidatter, g. m. 1) P. S. Holbeck, 2) J. Thrane, 798.
 Holst, Sophie Cathr., g. m. J. N. Hount, 933.
 Holstein, Joh. Ludv., greve, 62, 269.
 Holte, Maria Larsdatter, g. m. Joh. Buschmann, 204, 719.
 Holte, Thomas, skipper, 965.
 Holtedahl, O., professor, 353.
 Holterman, Jac., Bergensborger, 929.
 Holtzmann, enkefrue, 444.
 Horn, Cornelia Johansdatter, g. m. N. von Helm, 413.
 Horneman, C. F., professor, 210, 990.
 Horrebow, Ped., professor, 87, 655.
 Horrebow, Sophia Magdalene, g. m. E. Haste, 656.

- Hount, Christian Frederik*, købmand, 47, 67, 76, 321, 933—5.
- Hount, Jac. Friderich Ferdinandt*, barn, 935.
- Hount, Jac. Nielsen*, prest, 933.
- Hount, Sophie Frideriche*, g. m. F. Lassen, 935.
- Humble, Kathr. Larsdatter*, g. m. P. J. Lange, 119.
- Hveding, Riborg*, 415.
- Hveysel, Niels*, missionær, 56, 284, 514 f., 522, 536, 640, 642, 644, 762, 766 ff., 871.
- Hvidsted, Mich.*, kateket og assistent, 51, 63 f., 541 f., 635 f., 639.
- Hviid, provst*, 1013.
- Hvistendahl, Mads Jensen*, prest, 895.
- Hvistendal, Pet.*, assistent, 892.
- Hübner, professor*, 989.
- Hysing, Gertr. Marie*, g. m. J. Reimers, 951.
- Høegh-Guldberg, Ove*, minister, 80.
- Høyer, provstinde*, 547.
- Høyer, Jac.*, rektor, 794.
- Høystad, Ped. Olsen*, skibstømmermand, 865.
- Ibsen, Aage*, læge, forfatter, 530.
- Ide Sophia, Grønlanderinde*, g. m. J. N. Hammond, 387.
- Imennek, aandemaner*, 1008.
- Ingemann, B. S.*, digter, 52, 923.
- Ingemann, Søren*, provst, 924.
- Ipsen, Paul*, maler. Pl. 25, 26.
- Irgens, Albrecht Angel*, landhandler, 429.
- Irgens, Ane, f. Dorf*, 391.
- Irgens, Birgitte Maria*, 432.
- Irgens, Henning*, assistent, 47, 60, 67, 428—32.
- Irgens, Henning*, Bergensborger, 854.
- Irgens, O.*, biskop, 209, 315.
- Irgens, Niels Fogh*, købmand, 25, 43, 70, 122, 224, 227, 399, 583 f., 757, 879.
- Irgens, Paul Holst*, proprietær, 428.
- Irgens, Pauline*, g. m. E. S. Bram, 431.
- Irgens, Pauline Maria*, 432.
- Irgens, Reinholdt Ziegler*, student, 430.
- Isachsen, konsul*, 310.
- Isachsen, Petricke Jacobsdatter*, g. m. Joh. Loose, 223.
- Ivendorff, Henrikke Marie Mørk*, g. m. A. C. Astrup, 113.
- Iversen, Even*, gaardmand, 494.
- Iversen, Ped.*, matros, 863.
- Iverssøn, Hendrich*, skibstømmermand, 863.
- Jacobs, Autman*, styrmand, 997.
- Jacobsdatter, Ane Marie*, g. m. A. L. Lyng, 620.
- Jacobsen, Jørg.*, købmand, 891.
- Jacobsen, Mogens*, arbejdskarl, 866.
- Jahn, Barbara Marie*, g. m. B. Sontum, 970.
- Jalles, Adam*, prest, 736 f.
- Jalles, Mette*, g. m. byfoged Øvvre, 723.
- Jansen, Hans Pet.*, missionær, 46, 67, 70, 104 f., 330, 672 f., 719, 965 f., 976.
- Jansen, Mejnert*, skipper, 944.
- Janson, Hector*, professor, 210, 476.
- Jantzen, Lovise*, g. m. J. F. Bruun, 258.
- Jappen, Rivert*, kommandør, 77, 714.
- Jens, Grønlander*, 804.
- Jensdatter, Marie*, g. m. C. Hartzen, 856.
- Jensen, Adolf S.*, professor, 902.
- Jensen, Anders*, rorskarl 509.
- Jensen, Jac.*, fisker, 108.
- Jensen, Peder*, gaardbruger, 455.
- Jensen, Petter*, Nordlandskar, 688.
- Jentoft, justitsraad*, lagmand, 428, 736.
- Jentoft, Hans Hansen*, prest, 433.
- Jentoft, Hartvig*, Grønlands første købmand, 34, 142 f., 332 f., 433—42, 809, 850, 852.
- Jentoft, Ingeborg Cathr.*, 441.
- Jentoft, Maren*, g. m. J. Leth, 441.
- Jessen, Joh.*, missionær, 50, 306, 308 f., 390, 836 f., 947, 950.
- Jessen, Jørg.*, assistent, 63.
- Jessen, Petter Kegebehn*, skatteforpagter, 969.
- Jobsdatter, Kirsten*, g. m. Christoph. Christophersen, 119.
- Jochimsøn, Math.*, ekspeditionsleder, 39, 244, 443—8, 819, 936.
- Jochumsen, Jochum*, matros, 863.
- Joensdatter, Marie*, g. m. O. Johansen, 864 f.
- Joensen, Jac.*, snedker, 864.
- Johanne, g. m. D. Celiu*, 158.
- Johannesdatter, Gjertrud*, g. m. Johs. Olsen, 983.
- Johannesdatter, Margarethe*, g. m. L. Lauritzen, 856.
- Johannessen, Halvor*, gaardstyrer, 634.
- Johannessen, Halvor*, matros, 871.
- Johansdatter, Gjertrud*, g. m. A. Johansen, 864.

- Johansdatter, Kirsten, g. m. C. Christopher-
sen, 864.
- Johansdatter, Kirsten, g. m. 1) O. O. Rø-
væhr, 2) P. T. Haavig, 785 f.
- Johansdatter, Oline, tjenestepige, 723.
- Johansen, Anders, matros, 864.
- Johansen, Edies, 442.
- Johansen, Ole, smed, 864 f.
- Jonas, Grønlender, kateket, 653.
- Jonathan, bibelsk person, 897.
- Jonsen, Eli, matros, 866 f.
- Jónsson, Bjarni, rektor, 476.
- Jónsson, Finnur, biskop, 1002,
- Jónsson, Vigfús, prest, 1002.
- Jordan, Georg, kirurg, 451.
- Jordan, Jac. Aug., kirurg, 451.
- Jordan, Joh. Elias, 449.
- Jordan, Johan Wilhelm*, kirurg, 35, 40, 144,
449—51, 809, 824.
- Josva, kateket, 897.
- Jæger, Hans Jørg., missionær, 63, 830 f.,
895, 917, 979 f.
- Jæger, Joh., skipper, 946.
- Judichær, Ole, admiral, 440.
- Juditha, Grønlenderinde, g. m. H. Olsen, 661.
- Juel, Jens, maler. Pl. 41, 63.
- Juell, Sophie Hansdatter, g. m. O. I. Helt,
742.
- Juliane Marie, Grønlenderinde, g. m. C. C.
Dalager, 758, 893.
- Jungblut, Joh., bødker, 863.
- Juncker, Dorothea, g. m. A. Greiter, 746.
- Juritz, Chr. Conr. Soph., proviantforvalter,
183.
- Juritz, Christiane Conradine Sophia, g. m.
Andr. Bruun, 183.
- Juritz, Cornelius, fuldmegtig, 183.
- Juul, Ida Sophie Jespersdatter, g. m. H. J.
Struch, 189.
- Juul, Ped. Thoresen, hvalfanger, 867.
- Jürgens, Anna Marie, g. m. C. Winecke,
903.
- Jørgenssøn, Halvor, bonde, 900.
- Jørgenssøn, Thor, bonde, 900.
- Kaae, Divert, g. m. 1) Christen Hansen
[With], 2) J. H. Smith, 3) J. C. Becker,
862.
- Kaae, Jan, Bergensborger, 862.
- Kaarsberg, Hans, Trondheimsborger, 120.
- Kaas, stiftamtmand, 737.
- Kaas, Sidsel Bjørnsdatter, g. m. J. Lillien-
schield, 750.
- Kaasbøl, Jens, 193.
- Kaasbøll, professor, 744.
- Kaasbøll, Eiler Christopher, prest, 302.
- Kabell, Søren, prest, 546 f.
- Kahlen, Henrich, købmand, 548.
- Kahlen, Johs., købmand, 546, 548.
- Kahrs, Christian Frederik*, købmand, 38,
452—4.
- Kahrs, Dithmar, provst, 459, 797.
- Kahrs, Joh. Arnoldus von Westen Sylow
Koren, overvrager, 797.
- Kahrs, Søren, barn, 454.
- Kahrs, Søren, købmand, 452.
- Kall, Abr., professor, 102, 265.
- Kall, Joh. Chr., professor, 724.
- Kampe, forfatter, 628.
- von Kampen, Ellen Hansdatter, g. m. L.
C. Anckermann, 343.
- Karen, Grønlenderinde, g. m. Sv. Sandgreen,
493.
- Karl XII, 170, 904.
- Karmgaard, Ide Sophie, g. m. C. T. Wiborg,
826.
- Kauanga, Grønlender, 807.
- Keisen, And., matros, 866.
- Kelberg, snedkermester, 602.
- Kettels, skipper, 372.
- Kettelsen, Jørg., kommandør, 77, 306, 835,
971.
- Kezia, Grønlenderinde, 197.
- Kiddle, Rasm., styrmand, 757.
- Kieding, Christian*, kirurg, 35, 39, 414, 927 f.,
936—40.
- Kieding, Jørg., stadskaptajn, 936.
- Kieding, Povel, feltskær, 936.
- Kiimmeler, Claus, sorenskriver, 691.
- Kildal, sorenskriver, 528.
- Kirsten, enke, 744.
- Kirsten, Grønlenderinde, 89.
- Kirstine, Grønlenderinde, 272.
- Kisbye, Jens Winther, prest, 274.
- Kjøge, Marcus Hansen, matros, 703.
- Kjelstrup, J. C., prest, 220.
- Kleinschmidt, Joh. Conr., herrnhutisk mis-
sionær, 195.
- Kleist, Chr. Larsen, bødker, 626.
- Kleist, Dav. Lars Emanuel, nationalbødker,
628.

- Kleist, Erica, g. m. J. C. Mørch, 628.
 Kleist, Henr., bødker, 453.
 Kleist, Sophia Magdalena, g. m. J. C. Mørch, 626.
 Kleist, Søren, rektor, 377.
 Klerck, Finnmarkskøbmand, 960.
 Kleve, Madtz Hendrichsen, arbejdskarl, 866.
 Klevenfeldt, Terkel, genealog, 752.
 Klingenberg, Michel Pedersen, gaardbruger, 455.
Klingenberg, Peder, assistent, 38, 455—8.
 Klingspor, Alette Margr., g. m. L. Wiwe, 371.
 Klitgaard, Ane Mette Kirstine, g. m. F. D. S. Fleischer, 320.
 Kloe, Anna Margr., g. m. G. Wolff, 842.
 Kloe, Hans Nielsen, 842.
 Kloe, Mette Marie, g. m. N. J. Rasmussen, 842.
 Knoph, kommandør, 903.
 Knudsdatter, Ingeborg, g. m. H. Wilshusen, 864.
 Knudsen, Rasm., missionær, 79.
 Knudsen, Thore, gaardbruger, 738, 740.
 Knudsen, Torsten, smed, 863.
 Kobroe, Joh., 744.
 Koch, Dorothea, enke, 680.
 Koefoed, Jac., skipper, 703.
 Kolbeinssøn, Bendix, matros, 863, 871.
 von Koppelow, 521.
 Kopper, Dorthie, g. m. Siwert, 945.
 Kopper, Hein, kgl. sværdfejer, 941.
Kopper, Jürgen, købmand, 34 f., 38, 938, 941—5.
 Koren, amtmand, 113.
 Koren, Niels, købmand, 459.
 Koren, Rebekka Christine, g. m. 1) A. v. W. Sylow, 2) D. Kahrs, 459, 797.
Koren, Wilhelm Frimann, købmand, 70 f., 83, 459—62, 574, 797.
 Kormandan, se Cormontan.
 Korn, lærer, 476.
 Kornerup, A. N., docent. Pl. 18, 20.
 Kornerup, Bjørn, dr. theol., historiker, 902.
 Kraape, Anne Sophie, g. m. J. Parelus, 632.
 Krabbe, Ole, købmand, 43, 53, 73, 327, 372.
 Kracht, Jens, formand, 80.
 Kraft, Ole, skipper, 157, 303, 382.
 Krag, major, 894.
 Kragh, Ahlert Harrje, stadsmægler, 951.
 Kragh, Chr., varemægler, 951.
 Kragh, Jens Mich. Ped., missionær, 503.
 Kragh, Karen, g. m. B. J. Voss, 951.
 Kragh, Peder, missionær, 232, 503, 628.
Kragh, Peter Christian, assistent, 79, 308, 630, 839, 946—51.
 Kragstedt, Fred. Chr., købmand, 57, 67, 283 f., 671.
 Kratzenstein, P., professor, 428, 1003.
 Kreydahl, Mads, prest, 169.
 Krog, Niels, rektor, 148, 788.
 Krog, Ped., biskop, 236 f.
 Krogh, Heinrich, tjener, 137.
 Krogh, Jørg. Sverdrup, prest, 787.
 Krogh, Troels Chr., provst, 232 f., 785.
 Krogh, Truels, foged, 691.
 von Krogh, general, 193.
 von Krogh, Abel Kathr., g. m. H. Arentz, 102.
 von Krogh, Christopher, oberst, 102.
 Krogh, Jens Andr., prest, 463.
 Krogh, Math. Bonsach, biskop, 463, 691.
Kroggh, Th. Geo., købmand, 38, 50, 64, 195, 401, 410, 463—5.
 Krogsen, Eyulf, tømmermand, 871.
 Krohn, Danckert, 452.
 Kronvald, Pauline, halvgrønlanderinde, g. m. J. S. Fleischer, 326.
 Krop, Ped., prest, 193.
 Kroppe, Petter, provst, 604.
 Kruuse, Diderich, skipper, 203.
 Kruuse, Pet., assistent, 57, 70.
 Krüger, Conr., købmand, 633.
 Krøyer, Gumme, Svendborgborger, 959.
 Kuhlmann, Henrich, 452.
 Kunz, tømmermand, 662.
 Küster, Anna Hedvig, g. m. J. J. Holm, 427.
 Kyhn, Hans Jac., 623.
 Kyhn, Hans Ulr., advokat, 623.
 Kyssing, Lars Bertelsen, navigationsmester, 858.
 Kyssing, Michel Bertelsen, navigationsmester, 858.
 Kølle, Christian, cand. theol., 787.
 Laading, Bodil, g. m. H. M. Fæster, 852.
 Laading, Herman, 852.
 Lachmann, lagmand, 737.
 Laersen, Berthel, missionær, 18, 23, 39, 54 ff., 69, 367, 370, 394, 421, 541, 560, 565, 657, 663, 665, 867, 876, 888, 980, 996.

- Laih, Paul, bødker, 620.
 Lam, Rasm., kaptajn, 604.
 Lammerssen, Joh. Frid., assistent, 47, 53, 67, 70, 74, 76, 81, 328, 373, 391, 398 f., 994.
 Lammerssen, Sara Margr., g. m. B. Hartz, 391, 398 f.
 Landt, Marthe Sophie, g. m. J. von Cap-pelen, 209, 210, 221.
 Landt, Ped., provst, 92, 208 f.
 Landorph, Jørg. Brodersen, kommandant, 40, 413, 591, 905, 954.
 Lange, Anna, g. m. Herm. J. Sem, 853, 861.
 Lange, Fridr. Carl, kapellan, 471.
 Lange, Helle Marie Pedersdatter, g. m. Dan. Baade, 119.
 Lange, Jacob Peter, assistent, 48, 79, 212, 466—71.
 Lange, Jens, underassistent, 58.
 Lange, Johanne Margr., 471.
 Lange, Laurs Pederssøn, byfoged, 466.
 Lange, Lorentz, professor, 466.
 Lange, Martha Susanna, 471.
 Lange, Ole, missionær, 6, 37, 40, 243, 551 ff., 905, 952—3. Pl. 61.
 Lange, Ped. Johansen, skomager, 119.
 Lange, Ped. Willumssøn, prest, 952.
 Lange, Sophia Dorothea, g. m. F. Ross, 471.
 Lange, Willum, landsdommer, 952.
 Langebek, Jac., gehejmearkivar, 1003, 1011, 1013.
 Langelo, Niels Pedersen, handelsmand, 742.
 Langestrand, Ped. Olsen, arbejds-karl, 866.
 Langseth, Lars, 530.
 Larsdatter, Beate, g. m. H. Miltzow, 550.
 Larsdatter, Giertrud Elisab., 297.
 Larsen, sorenskriver, 554.
 Larsen, Annanias, styrmand, 35, 856—7.
 Larsen, Birgitha Henrichsdatter, g. m. J. F. Schwabe, 727, 734 f., 738 ff.
 Larsen, Erik, styrmand, 35, 472—4, 809, 848, 857.
 Larsen, Knud, grenadér, 675.
 Larsen, Ole, plejebarn, 738.
 Larsen, P., doktor. Pl. 11, 16, 22.
 Larsen, Sidse, g. m. J. Lye, 534.
 Lassen, toldinspektør, 509.
 Lassen, Clement, student, 476.
 Lassen, Fred., kolonibestyrelser, 935.
 Lassen, Hans Gregorius, krambodsdreng, 475.
 Lassen, Jens, arbejds-karl, 475.
 Lassen, Jens, købmand, 475.
 Lassen, fru Marie Lovise, f. Rasch. Pl. 64.
 Lassen, Nic., missionær, 422 ff., 800, 804.
 Lassen, Rudolph Friderich, missionær, 15, 46, 73, 75, 475—84, 671, 711, 719, 976.
 Laugesen, C., kirurg, 39.
 Lauritzen, Lauritz, baadsmand, 856.
 Leem, Knud, prest, 900.
 Leganger, Elisab., g. m. J. A. Eeg, 710, 827, 974.
 Leibhardt, Joh. Chr., udligger, 388.
 Leibhardt, Joh. Christoph., toldskriver, 388.
 Leigh, Hieronymus, prest, 485.
 Leigh, Mort. Andr., prest, 485.
 Leigh, Nicolai Christian, købmand, 47, 60, 366, 485—9, 608, 610.
 Leigh, Søren, provst, 485.
 Leman, Elisab. Kierstine, g. m. P. L. Gudde, 377.
 Lemmich, F., 190.
 Lemmich, Maria Hedeveg, g. m. P. Landt, 209.
 Lemmich, Søren, prest, 190.
 Lemvig, Anna Christiana, g. m. A. J. von Fleischer, 329.
 von Lengern, Hans, købmand, 603.
 Lerch, Joh. Fr., læge, 77.
 Lerche, Amalie Margr. Rosenkrantz, g. m. A. C. Bendeke, 137.
 Leschly, Ernst Melchior, toldskriver, 747.
 Leth, Jochum, prest, 441.
 Libech, Christopher Nicolai, købmand, 75 f., 373, 490—6, 642, 654, 697, 735.
 Libech, Hans Andr., styrmand, 496.
 Libech, Karen, barn, 495 f.
 Lidemark, Anne Marie, g. m. P. Kragh, 503.
 Lidemark, Caspar Gottlieb, købmand, 47, 53, 70, 73, 76, 81, 103, 224, 328, 373, 375, 497—503, 611, 993 f.
 Lidemark, Georg, toldforvalter, 497.
 Lidemark, Jens, 503.
 Lidemark, Peder, foged, 497.
 Lidemark, Ped., parykmager, 497.
 Lidemark, Sophie, g. m. J. Storch, 503.
 Lie, Jonas (Jon) Andreas, bataillonslæge, 354, 361.
 Lie, Laers, fuldmægtig, 361.
 Lie, Rebekka Dorthea, 361.
 Lied, Lorentz Chr., løjtnant, 604.

- Lievog, manuduktør, 210.
- Lillienschild, Cecilia Christina, g. m. M. de Svanenhielm, 749.
- Lillienschild, Charlotte Amalie, g. m. B. C. de Fine, 752.
- Lillienschild, Jonas, amtmand, 750.
- von Linden, Carl Fred., kirurg, 64.
- Lindenhan, Joh., assistent, 47, 60.
- Lindgaard, Cornelia Marie, g. m. Geert Geelmuyden, 346.
- Lindwald, Christopher, provst, 232.
- Lintrup, Jens Koch, missionær, 20, 53, 70, 606 f., 766, 893.
- Lintrup, madame, 606.
- von der Lippe, Jacob, 344.
- von der Lippe, Jean, direktør, 3, 343, 433, 808.
- Lohusen, Giedske, 475.
- Loose, Christine, g. m. S. M. von Cappelen, 223.
- Loose, Joh., bødker, 223.
- Loquert, Jon, 158.
- Lorch, Eleonora Birgitta, g. m. P. A. R. Randulff, 674.
- Lorch, Lorentz, Trondheimsborger, 674.
- Lorentzen, Christian, købmand, 57, 63, 504—10.
- Lorentzen, Marie Kirstine, g. m. M. Tetzler, 935.
- Lossius, krigsassessor, 529.
- Loumann, madame, 894.
- Lovisa, Grønlenderinde, g. m. P. L. Hind, 417.
- Ludvig, kateket, 920.
- Lumholtz, Nic., biskop, 173, 412.
- Lund, jomfru, 428.
- Lund, kandestøber, 173.
- Lund, Andreas, 525.
- Lund, Andreas Molbeck, inspektør, 39, 94, 137, 284, 511—20, 521, 527, 541 f., 648.
- Lund, Anna Maria, g. m. J. A. Reistrup, 536.
- Lund, Bent Jacobsen, købmand, 42 f., 47, 303, 382, 753 f.
- Lund, Carl, 525.
- Lund, Christina Sophie, g. m. C. B. Normann, 281.
- Lund, Christine Elizab., g. m. C. A. Urbye, 105.
- Lund, Gregers, prokurator, 511, 521.
- Lund, Gunder, ingeniør, 865.
- Lund, Hans Hendr., skipper, 118.
- Lund, Helle Sophie, g. m. C. F. Beichmann, 520.
- Lund, Jac. Joh., provst, 93.
- Lund, Jørgen Christopher von Koppelow, købmand, 57, 79, 408, 521—5, 632.
- Lund, Jochum, købmand, 105.
- Lund, Karen, enke, g. m. A. v. W. Sylow, 789. *Portret pl.* 59.
- Lund, Mads Thomsen, mandskabsformand, 696.
- Lund, Margretha Elisab., g. m. W. N. B. Beichmann, 519.
- Lund, Nicolai, prest, 595.
- Lund, Søren, skipper, 175.
- Lunde, Niels, købmand, 47, 57, 60 f., 63 f., 83, 488, 638, 708.
- Luxdorph, Bolle Willum, litteraturhistoriker, 187, 1013.
- von Lützwow, Christiana Ulricca, g. m. 1) N. Wind, 2) D. M. Myhlenphort, 594.
- von Lützwow, Fredrik, godsejer, 594.
- Lyberth, Annichen Matthea, g. m. F. C. Hichmann, 530.
- Lyberth, Isach, overassistent, 54, 57, 64, 526—30, 626.
- Lyberth, Søren, Grønlender, 530.
- Lyberth, Sør. Andersøn, taksadør, 526.
- Lyder, Christine Petronelle, g. m. Joh. Henr. Bruun, 187 f.
- Lyder, Joh., kommerceaad, 187.
- Lydia, Grønlenderinde, 981.
- Lye, Eskild, kateket og assistent, 50 f., 191, 531—4, 792 f.
- Lye, Jacob, kleinsmed, 534.
- Lye, Maren, 534.
- Lye, Margrethe, 534.
- Lye, Nicolai, kleinsmed, 534.
- Lye, Sidse, g. m. C. Benthien, 534.
- Lyng, Ingeborg Marie, g. m. T. Hammond, 671.
- Lyngbye, bager, 325.
- Lyngbye, And. Pedersen, assistent, 74, 328.
- Lyng, Albrecht Larsen, nationalmatros, 620.
- Lyng, Lars, bødker, 95, 756 f.
- Lyng, Lars A., sælfanger, 95.
- Løchte, Johs. Jac. Kjeld, missionær, 431.
- Løvenskiold, Herman, baron, 930.
- Løvenørn, overkrigssekretær, 245, 445, 447.

- Løvenørn, Paul, søofficer, 275.
 Madsen, Ole Chr., landmand, 589.
 Magdalene, Grønlenderinde, g. m. J. F. Hammond, 388.
 Magnus Lagabætir, 1003.
 Magnúsdóttir, Ingunn, 989.
 Magnússon, Arni, arbejdskarl, forfatter, 49.
 Magnússon, Arni, professor, 550.
Magnússon, Thorkel, kateket, 39, 995—9, 1007.
 Magnússon, Þórhalli, prest, 1002.
 Margrethe, Grønlenderinde, g. m. A. Thesen, 265, 866.
 Maren, g. m. N. Sørensen, 798.
 Maren, Grønlenderinde, g. m. J. Arnkiel, 880.
 Maren sal. Jørgen Ottes, 943.
 Maria, Grønlenderinde, g. m. N. Thorning, 967.
 «Maria Epeyubs Daatter», 793. *Portret pl. 57*.
 Marianna, Grønlenderinde, g. m. 1) V. Grætzie, 2) J. Sverdrup, 778.
 Marie-Magdalene, Grønlenderinde, g. m. Habakuk, 56, 284, 514 f., 647.
 Martens, Lars Eriksen, 474.
 Martens, Ludvig, 474, 848.
 Martens, Ludvig Eriksen, 474.
 Martens, Wibeche Christine, g. m. 1) E. Larsen, 2) Christopher O. Nibe, 474, 848.
 Martfelt, Chr., nationaløkonom, 497.
 Martin, Traugott, missionsassistent, 519.
 Martini, Joh. Fred., assistent, 24, 76, 711.
 Massmann, Nic. Hinr., prest, 389.
 Mathias, Grønlender, 870.
 Mathias, Hans, købmand, 862.
 Mathiesen, Christence, g. m. M. Pohlmann, 891.
 Mathiesen, fru E., f. Balle. Pl. 18, 22, 24.
 Matthiesen, Jochum, købmand, 443, 819.
 Mathiesen, L., skipper, 205, 393, 841, 950, 961.
 Mathiesen, Niels Chr., købmand, 57, 64, 79, 108, 284.
 Mechlenborg, Anna Elisab., g. m. J. C. Myhlenphort, 604.
 Mechlenborg, Richert Nicolay, «Monsr.», 604.
 Mechlenburg, Geert Christensen, lensmand, 365.
 Mechlenburg, Jac. Nissen, prest, 370, 605, 622.
 Mechlenburg, Johanne Dorothea, g. m. 1) J. P. Glomstad, 2) J. Rendtler, 365 ff., 370, 608.
 Mejdell, Stephen Barclay, prokurator, 373.
 Mejer, se Meyer.
 Meldahl, Augustinus, kaptajn, 106.
 Meldahl, Th. Hammond, amtmand, 106, 109.
 Meldal, Joh. Mich., oberstltj. 195.
 von Meldal, Else Sophia, g. m. N. R. Bull, 194, 202.
 Melefsky, Ane Marie, g. m. Joach. Holm, 931.
 Mentzel, herrnhutisk missionær, 195, 197.
 Meyer, Ane Kristine, g. m. J. Kahlen, 543.
 Meyer, Anna Dorothea, madame, 519.
 Meyer, Georg, prest, 595.
 Meyer, Georg Ped., 542, 546, 548.
 Meyer, Helle Margrethe, g. m. J. Myhlenphort, 595.
 Meyer, Hendrich, herrnhutisk missionær, 519.
 Meyer, Henrica Andrea, 542.
 Meyer, Henr. Andr., landmand, 546 ff.
 Meyer, Henr. Geo., lærer, 535.
 Meyer, Joh. Købke, prest, 103, 549.
 Meyer, Marie Jensine, 542.
Meyer, William Alexander, missionær, 38, 50, 139, 513, 516, 535—49, 627, 644 f. Pl. 16.
 Mich(a)elsen, Bertel, styrmand, 35.
 Michaelsen, Selgen, styrmand, 142.
 Michelsdatter, Anna Marie, g. m. A. J. Fiersleff, 292.
 Michelsdatter, Kirsten, g. m. Ph. Joh. Fleischer, 327.
 Michelsdatter, Margr., g. m. A. Røg, 292.
 Michelsen, Anne Cathr., g. m. 1) J. G. D. Bernhardt, 2) Fr. Henckel, 147, 929.
Michelsen, Bertel, styrmand, 857—8.
 Michelsen, Didrich, Bergensborger, 147.
 Michelsen, Gunder, bødker, 865.
 Millar. Pl. 7.
 Miltzau (Miltzow), Arnt Tønnesen, skriverkarl, 554.
 Miltzow, Henr., borger, 550.
Miltzow, Henrik Balthazar, missionær, 37, 40, 243, 550—4, 953 ff.
 Miltzow, Henr. Gertsen, prest, 550.
 Miltzow, Jens Jegind, cand. theol. 553 f.
Mitzell, Ebbe, skipper, 35, 41, 295, 472 f., 849, 854 f., 858—60, 968 f.
 Mitzell, Pet., skipper, 857 f.
 Mitzell, Thomas Petersen, skipper, 858.

- Mitzell, Zacharias, Bergensborger, 860.
- Modrup, Inger Petronelle, g. m. A. Arctander, 100 f.
- Modrup, R. J., konstabel, 100.
- Mogensdatter, Anne, tjenestekvinde, g. m. H. Iverssøn, 863.
- Mogensen, Hans, lensmand, 364.
- Mohrsøn, kaptajn i søtaten, 458.
- Molbech, Anna Margr., g. m. G. Lund, 511, 521.
- Molde, Otto, 475.
- Molle, Barbro, 120.
- Molle, Marcus, 120.
- Moltke, stiftamtmand, 747.
- Moltzau, Friderich Chr., barn, 557.
- Moltzau, Hans Chr., prest, 282, 566 f.
- Moltzau, Johan Frederik*, assistent, 43, 47, 60, 555—7, 566.
- Moltzau, Maria, g. m. Ped. Egede, 281.
- Moltzau, Ped. Egede, barn, 557.
- Moltzau, Paul, barn, 557.
- Moltzau, Poul Jochumsen*, købmand, 38, 163, 169, 208, 281, 347, 555, 558—67, 658 f., 661, 884, 887.
- Moltzow, Joachim Frederik, prest, 158, 558. Sandsynligt *portret pl. 47*.
- Monefeldt, Andr., assistent, 60.
- Monrad, kancelliraad, 629.
- Monrad, provst, 554.
- Monrad, D., sogneprest, 87.
- Monrad, Jørg., købmand, 39, 50, 55, 79, 838.
- Mortensdatter, Boel, g. m. J. N. Aars, 875.
- Moses, bibelsk person, 684.
- Mossin, Hans, stiftsprovst, 911 f.
- Motzfeldt, Agathe Amalia, 578.
- Motzfeldt, Birgithe Charlotte, 578.
- Motzfeldt, Maria Sophie Thale, 578.
- Motzfeldt, Marie Sophie, g. m. L. M. Motzfeldt, 568.
- Motzfeldt, Peter Hanning, assistent, 578.
- Motzfeldt, Peter Hanning*, inspektør, 26, 60, 76 f., 81, 141, 318 f., 321, 410, 461, 495, 568—79, 617, 694 f., 719, 934 f., 948, 976 f. *Portret pl. 48*.
- Mouritzen, Susanne Sophie, frk., 452.
- Mule, Johanne Strangesdatter, g. m. A. Bringman, 844.
- Munch, skipper, 735.
- Munthe, Casp. Fred., professor, 770.
- Munthe, Elisabeth, g. m. C. Myhlenphort, 590, 595.
- Muus, Charlotte Aletha, g. m. O. C. Madsen, 585.
- Muus, Chr., prest, 956.
- Muus, Jonas Lillianschiold, barn, 581.
- Muus, Kirsten Angell, g. m. A. G. Voigt, 588.
- Muus, Lovise Dorothea, g. m. C. E. H. Zahle, 589.
- Muus, Nicolai Daniel, barn, 580.
- Muus, Nicolai Daniel*, købmand, 38, 43, 50, 54, 57, 64, 67, 73 f., 79, 113, 130, 180, 289 ff., 580—9, 756, 758, 763, 765 ff., 836.
- Muus, Pet., prest, 554.
- Muus, Peter Johan, 585.
- Muus, Povel, prest, 580.
- Muus, Povel Jonas Lillianschiold, barn, 589.
- Müller, O. F., zoolog, 900.
- Münter, Balthazar, prest, 635.
- Münter, Fr., biskop, 393 f.
- Myhlenphort, Anna Dorothea, g. m. 1) M. N. Angel, 2) P. K. Bonsach, 604.
- Myhlenphort, Anna Elisab., 193.
- Myhlenphort, Anna Elisab., g. m. 1) J. N. Mechlenborg, 2) P. Rougtved, 622.
- Myhlenphort, Christopher, toldembedsmand, 590, 595.
- Myhlenphort, Christoph. Andr., proprietær, 603.
- Myhlenphort, Diderica Maria, 594.
- Myhlenphort, Diedrich Munthe*, orlogskaptajn, 39, 269, 413, 590—4, 596.
- Myhlenphort, Diedrich Otto, bogholder, 596, 602 f.
- Myhlenphort, Edv. Mich., major, 603.
- Myhlenphort, Elisabeth Augustine, g. m. P. Laih, 620.
- Myhlenphort, Elisab. Margr., g. m. N. Lund, 595.
- von Myhlenphort, Frid., oberst, 193, 596.
- Myhlenphort, Ingeborg Cathrina, g. m. H. Bæwer, 603.
- Myhlenphort, Ivar, prest, 595.
- Myhlenphort, Jacobine Frederikke, husjomfru, 720, 723.
- Myhlenphort, Johan Christopher, købmand, 604.

- Myhlenphort, Jørgen*, missionær, 18, 19, 49, 470, 590, 595—603, 604, 607, 827, 867, 897, 899.
- Myhlenphort, Kirstine Hedevig, g. m. H. v. Lengern, 603.
- Myhlenphort, Louise, 594.
- Myhlenphort, Marcus Nissen*, inspektør, 16, 19, 22, 39, 46 f., 61, 63, 68, 70, 81, 103, 114, 125, 128 ff., 193, 201, 227, 291, 308 f., 318, 366 f., 369 f., 375, 393 f., 405 ff., 410 ff., 421, 428, 461 f., 465, 485, 488, 501, 572 f., 576, 587 f., 590, 604—22, 629, 653 ff., 716, 719, 735, 783, 838 f., 843, 935, 947 f., 950, 964, 971, 973.
- Myhlenphort, Sophie Susanna, g. m. H. I. Sahling, 622.
- Myhlenphort, Ulrich Anton, exam. jur., 603.
- Myhre, C. Pl. 12, 13, 24.
- Mynster, Jac. Pet., biskop, 381.
- Myre, Henr. Thomessøn, 158.
- Møhl, H. C., købmand, 60, 70 f., 76, 695.
- Møinichen, rektor, 808.
- Møinichen, Chr., oversekretær, 551, 953 f.
- Møinichen, Chr., stiftamtmand, 883.
- Møller, Christenze, g. m. Im. Arøe, 109.
- Møller, Christian Jeppesen*, købmand, 43, 47, 104 f., 934, 959—67.
- Møller, Dine Beate, g. m. J. C. Solle, 634.
- Møller, Frederick, 959.
- Møller, Gabriel, Finnmarksassistent, 960 f.
- Møller, Giertr. Cathr., 964, 966 f.
- Møller, Jac. Jeppesen, apoteker, 959.
- Møller, Jac. Paulsen, kateket, 47, 64, 67, 71, 95, 356, 383 ff., 620, 761, 772 f., 777, 868.
- Møller, Jens, landstingssekretær, fru. Pl. 43.
- Møller, Jeppe Eggertssøn, møller, 959.
- Møller, Johs. Jeppesen, sejmagersvend, 959.
- Møller, Karen Jeppesdatter, 959.
- Møller, Maren Jacobsdatter, g. m. 1) J. Dorf, 2) R. Andersen, 868.
- Møller, Martha Maria, m. C. F. Rousing, 719.
- Møller, Nic., 959.
- Møller, Ped., assistent, 47.
- Møller, Susanne, g. m. M. Fleischer, 951.
- Møllmann, Bernh., professor, 229, 511.
- Moene (Möhne), Joh., herrnhutisk missionær, 195, 197, 519.
- Mørch, Catharina Birgitte, 632.
- Mørch, Helene, g. m. N. C. Geelmuyden, 351.
- Mørch, Johan Christian*, købmand, 50, 54, 79, 287, 306 ff., 378, 527, 542, 585, 587, 623—32, 733. *Portret pl. 49.*
- Mørch, Joh. Lor., købmand, 70 f., 76.
- Mørch, Jørgen Christoph, 632.
- Mørch, Jørgen Christoph, barn, 632.
- Mørch, Mads Hvass, købmand, 38, 50, 57, 64, 403, 542.
- Mørch, Otto Diderich, kontorist, 632.
- Mørch, Ped., kantor, 351 f.
- Mørch, Petrine, g. m. J. Rein, 632.
- Mørk, Jens P., kateket, 43, 53, 89, 165, 167, 230 f., 350.
- Nagel, Dominicus, prest, 845.
- Nagel, Hans Thiis, foged, 750.
- Nagel, Jan Dominicussøn, 845.
- Nagel, Kirsten, g. m. P. J. Amble, 558.
- Nagel, Wibiche, g. m. S. M. Dahl, 845.
- Nannestad, Fred., biskop, 281, 958.
- Nansen, Fridtjof, 444.
- Nathanael, bibelsk person, 924.
- Nebel, Bendix, 687.
- Nerem, Ped., provst, 208.
- Nêse, se Niels Egede.
- Neumann, Anna Cathr., g. m. Abr. Pihl, 141.
- Nibe, Christopher Olsen, gaardbruger, 474.
- Nideros, Lor., underfoged, 120.
- Nielsdatter, Anna Margr., g. m. J. A. Falch, 851.
- Nielsdatter, Berte, g. m. O. Olsen, 785.
- Nielsdatter, Else Marie, g. m. Steen Olsen, 287.
- Nielsdatter, Kirsten, g. m. M. Audensen, 292.
- Nielsdatter, Nille, g. m. N. N. Rasch sen., 236, 692.
- Niels, Grønlander, 52.
- Niels, Grønlander, 717 f.
- Nielsen, Elling, matros, 863.
- Nielsen, Lars, assistent, 67.
- Nielsen, Niels, fostersøn, 786.
- Niemand, prest, 155.
- Nissen, Kristian, sogneprest. Pl. 30, 33.
- Nordahl, Christence Jensine, g. m. Kn. G. Fleischer, 321.
- Noer, Agnete, g. m. Belwarth, 676.
- Norman, kaptajnøjntant, 798.

- Normann, Cornelius Bøyesen, prest, 281.
 Nørager, Chr., kancelliraad, 229.
 Nørregaard (Nørregaard), Laur. Andr., købmand, 43, 61, 73, 868, 963, 974.
 von Obelitz, B. G., professor, 210, 463.
 Ohnsorg, Mart., missionær, 37, 149, 151 ff., 269, 273.
 Oláfsson, Gunnlaugur, lagrettesmand, 989.
 Olberg, Christian, litograf. Pl. 46.
 Olrich, Beata, 633.
 Olrich, Bendt, handelsbetjent, 633.
 Olrich, Benjamin, prest, 633, 650.
 Olrich, Frederik Brix, gaardstyrrer, 634.
 Olrich, Kirsten Cathrine, 633.
 Orlík, Axel, professor, 656.
Orlík, Bendt, inspektør, 9, 39, 48, 56, 94, 106 f., 194, 284, 505 ff., 511 ff., 521 f., 524, 527, 537 ff., 624, 633—49, 650 f., 654 f., 725, 727, 745, 832 f., 998.
 Orlík, Bendte Elisab., barn, 646.
 Orlík, Benj., Christoph., barn, 635.
 Orlík, Chr. Friderich, barn, 635.
 Orlík, Chr. Magnus, hospitalsforstander, 651.
 Orlík, Hans, professor, 656.
 Orlík, Henr., kunstmaler, 656.
 Orlík, Mich., assistent, 71, 76, 81.
Orlík, Ole Tønder, kirurg, 48, 76 f., 225, 633 f., 650—6, 735.
 Orlík, Wilh. Mathias, købmand, 22 f., 57, 79, 573, 666, 839, 842.
 Olsdatter, Aase, g. m. J. F. Moltzau, 557.
Olsen, Anders, kjøbmand, 7, 8, 38, 53 ff., 61, 77 ff., 95, 200, 284, 308, 420, 424, 518, 523, 564, 657—69, 686, 688, 744, 831, 866, 876, 919, 1012.
 Olsen, Ane Maria, g. m. N. M. Thomsen, 668.
 Olsen, Anna Cathr., g. m. H. Raun, 668.
 Olsen, Børge, kapellan, 398.
 Olsen, Friderica Christina, g. m. 1) Casp. Alsbach, 2) Adam J. Bech, 95, 668.
 Olsen, Gunder, matros, 863.
 Olsen, Gustav, missionsprest, 868.
 Olsen, Hans, matros, 870.
 Olsen, Hans, tømrer, 657, 659 ff., 686, 866.
 Olsen, Joen, matros, 863.
 Olsen, Johs., garver, 983.
 Olsen, Maren, g. m. M. P. Balwig, 983.
 Olsen, Maren Haldore, g. m. G. Falck, 287.
 Olsen, Okaline Margr., g. m. S. J. Geraae, 668.
 Olsen, Ole, bonde, 785.
 Olsen, Ole, matros, 863.
 Olsen, Realf, skipper, 502.
 Olsen, Steen, 287.
 Olsen, Truels, matros, 866.
 Olsen, Zacharias, bødker, 858.
 Olssøn, Hemming, arbejdskarl, 865.
 Olssøn, Sturlev, bødker, 868.
 Olstad, Hans, matros, 871.
 Olstad, Jens Larsen, toldbetjent, 509.
 Olsvig, slegt, 871.
 Opdal, Inger Pedersdatter, g. m. A. A. Flor, 189.
 Opdahl, lensmand, 529.
 Orning, kaptajn, 428.
 von Osten, Joh. Andr., kirurg, 39, 209, 793.
 Ostermann, Andr., missionær, 67, 70.
 Ottesens, Marie, g. m. S. Thorstensen, 1013.
 Paars, Claus Enevold, guvernør, 35, 40, 413, 444, 590 f.
 Paasche, Maren, g. m. Z. Mitzell, 860.
 Pahl, inspektør, 426.
 Palludan, løjtnant, 169.
 Paludan, prest, 911.
 Paludan, Anna Soph., g. m. Chr. Bruun, 184.
 Parelíus, Johan, Bergensborger, 632.
 Parelíus, Johanne Amalie, g. m. O. D. Mørch, 632.
 Paul, Grønlender, 499.
 Paulsen, Chr., skipper, 945.
 Paulsen, Niels, kirurg, 76 f., 131, 705.
 Paulstrup, Ped., student, 269.
 Paulussen, Regine Magdalene, g. m. K. G. Fleischer, 326.
 Paus, Hans, sorenskriver, 475.
 Pavels, Cl., biskop, 370.
 Pávia, se Paul Egede.
 Pedersdatter, Anna, g. m. Z. Olsen, 858.
 Pedersdatter, Anne Cathrine, g. m. C. C. S. Juritz, 183.
 Pedersdatter, Birthe Kirstine, g. m. T. Pedersen, 868.
 Pedersdatter, Else, tjenestepige, 719.
 Pedersdatter, Helga, tjenestepige, 234.
 Pedersdatter, Inger, g. m. P. Pedersen, 968.
 Pedersdatter, Maren, g. m. Christen Hansen [With], 862.
 Pedersen, Johs., matros, 863.
 Pedersen, Lars, skipper, 676.
Pedersen, Magnus, styrmænd, 35, 860.

- Pedersen, Ped., møller, 968.
 Pederssøn, Tønnes, baadsmand, 868.
 Perbøll, etatsraad, 930.
 Pernille, Grønlenderinde, 89, 272.
 Peter, Grønlender, 197.
 Peters, Roloff, hvalfangerkommandør, 735.
 Petersen, Christian, stiftamtmand, 452.
 Petersen, Cl., skipper, 100.
 Petersen, Fr., maler, Pl. 52, 53.
 Petersen, Maria, g. m. S. Bram, 431.
 Petersen, Pet. Rasm., købmand, 50.
 Pettersen, sorenskriver, 361.
Pettersen, Christopher Jessen, kommissær, 5, 34 f., 118, 295, 297, 338, 816, 859, 968—9.
 Pettersen, Kasp. Fred. Hey, prest, 360.
 Pettersen, Rebekka Dorthea, g. m. J. Gill, 960 ff.
 Petterssøn, Jens, sergeant, 865.
 Phaff, bergstiger, 66.
 Pharo, prest, 763.
 Piccardie, Dorthea Magdalene, husjomfru, 403, 719.
 Pihl, Abr., provst, 141.
 Pihl, Magdalene Cathr., g. m. C. Bendeke, 141.
 Piil, skipper, 179.
 Pjétursson, sysselmand, 109.
 Platou, Chr. Alex., købmand, 38 f., 57, 64, 79, 115, 395, 838 f.
 Platou, Mich., mønsterskriver, 822.
 Plesner, Bergithe Dorothea, 169.
 Ployen, Henr., sorenskriver, 364.
 Plum, Chr. Ferd., købmand, 701.
 Poek, se Pôq.
 Pohlmann, Martin, kgl. arbejdskarl, 891.
 Pohlmann, Simon, assistent, 891.
 Pontoppidan, Erik, biskop, 208, 229, 795, 1012.
 Pôq, Grønlender, 207, 430 f., 593, 850, 925, 928, 937. *Portret pl. 40.*
 von Post, Anna Sophie, g. m. N. C. Leigh, 489.
 von Post, Ped. Lassen, major, 489.
 Posth, Jac., prest, 956.
 Posth, Johanne Jacobsdatter, g. m. O. Lange, 956.
 Praëm, Christen, miss., 399.
 Praëm, Jens Math., prest, 984.
 Pram, Christen, digter, 390.
 Præstøe, Lars Pedersen, skipper, 566.
 Qiperoq, Grønlender, 439 f., 850, 925.
Portret pl. 40.
 Qvislin, Laur., provst, 168 f.
 Qvist, Fred. P., hofprædikant, 187.
 Qvist, Paul, prest, 312.
 Raabe, brigadelæge, 723.
 Raabe, Jens, forfatter, 720.
 Raaberg, Johs. Andersen, kateket, 39, 51, 57, 79, 537, 602, 830, 1009 f.
 Rachlew, Jac., kateket, 39, 79, 828, 897, 996, 998, 1007 ff.
 Rafnsberg, P., bogholder, 936.
 Rahbek, Kn. Lyhne, literat, 106.
 Ramberg, Jac. Olsen, matros, 871.
 Ramshardt, kommandør, 203.
 Ramshardt, Cort Caspar, sorenskriver, 893.
 Ramus, biskop, 1012.
 Ramus, J. F., professor, 159, 633, 422, 978.
 Randulf, Nils, biskop, 237.
 Randulff, Anna Doberdina, barn, 673.
 Randulff, Anna Doberdina, g. m. J. Gill Blix, 674.
 Randulff, Niels Brønlund, Trondheimsborger, 670.
 Randulff, Ole Chr. Bornemann Bull, søløjtnant, 674. *Portret pl. 50.*
 Randulff, Ped. Andr. Rosted, kompagnikirurg, 674.
 Randulff, Pet. Hermansen, foged, 671.
Randulff, Peter Nicolai, købmand, 67, 76, 387, 670—4, 962. *Portret pl. 50.*
 Randulff, Thomas Pet., barn, 673.
 Randulff, Ths. P., bankchef. Pl. 50.
 Rantzau, greve, 149.
 Rasch, A. W., arkivar, 314.
 Rasch, Axel Nielsen, lensmand, 679.
 Rasch, Birgitha Christina, g. m. J. C. Lund, 524 f.
 Rasch, Gjertrud Nielsdatter, g. m. Hans Egede, 152, 236 ff., 239, 245, 250, 266, 593, 675, 679. *Portret pl. 35.*
 Rasch, Joh. Jørgensen, prest, 533.
 Rasch, Jørg. Pet., handelsmand, 524.
 Rasch, Maren, g. m. T. M. Dyvigen, 675.
Rasch, Nicolai Nielsen, missionær, 24, 49, 154, 596, 675—8, 758.
Rasch, Niels Azelsen, købmand, 38, 42 f., 48, 203, 302, 558 f., 657 f., 679—91, 866. *Portret pl. 38.*

- Rasch, Niels Nielsen, gaardbruger og lensmand, 236, 692.
- Rasch, Niels Nielsen*, skipper, 237, 241, 692—3.
- Rasch, Niels Thomasen, slagter, 675.
- Rasch, Ole Chr., prest, 314.
- Rasmus, Grønlander-kateket, 834.
- Rasmusdatter, Birgitte, tjenestekvinde, 863.
- Rasmussen, mandskabsformand, 506, 522, 637.
- Rasmussen, Chr., missionær og sprogforsker, 326.
- Rasmussen, Chr., studiosus, 894.
- Rasmussen, Jul. Nic., købmand, 60, 67, 76, 331, 842.
- Rasmussen, Jørg., matros, 863.
- Rasmussen, Knud, polarforsker, 326, 530.
- Rasmussen, Ped., baadsmand, 967.
- Rasmussen, Peder, missionær, 66, 897, 990.
- Raun, Hans, kolonist, 668.
- Raun, Hans Henr., købmand, 37 f., 50, 54, 199, 201, 427, 542, 585, 624, 647, 668, 1012.
- Ravel, Diriche, g. m. P. K. Jessen, 969.
- Ravel, Henrich Henrichsen, 969.
- Ravn, slegten, 235.
- Ravn, Karen Jensdatter, g. m. A. D. Fæster, 851.
- Ravnsberg, Dan., købmand, 854.
- Ravnholdt, Niels Rasmussen, baadsmand, 431.
- Rebecca, Grønlanderinde, g. m. J. P. Møller, 620, 868.
- Refeldal, Jens Andersen, direktør, 3, 343, 439 f., 442, 809, 925.
- Regine, Grønlanderinde, g. m. J. F. Hammond, 388.
- Reichardt, Jesper Hanssøn, søløjtnant, 865, 903, 905 f.
- Reimers, Anna Margr., g. m. A. H. Kragh, 951.
- Reimers, Johs., købmand, 951.
- Reimers, Johannes*, styrmand, 35, 860—1.
- Reimers, Rørich Johannessen, skipper, 860.
- Rein, frk. Pl. 49.
- Rein, Jonas, skibskaptajn, 632.
- Reinerth, Marthe Antonette, g. m. M. F. Dalager, 893.
- Reinerth, Joh. Jürgen, 893.
- Reinholtsen, Ole, gaardbruger, 276.
- Reistrup, Jens Andersen, grovsmed, 536.
- Reistrup, Margr. Lucie, g. m. W. A. Meyer, 536, 546.
- Rennord, Anna, g. m. I. N. Bredal, 454.
- Rennord, Jens, stiftsprovst, 797.
- Rendtler, Jørgen, købmand, 370.
- von Restorph, Margr. Elisab., g. m. P. L. von Post, 489.
- Reuss, Jeremias Fr., professor, 799.
- Riber, Anna Isaaksdatter, g. m. S. A. Lyberth, 526.
- Riber, Else Marie, husholderske, 435.
- Rich, Malene Jansdatter, g. m. M. Selgesen, 845.
- Richart, Fred., vagtmester, 120.
- Riegelsen, And. Pedersen, prest, 978 f.
- Riis, Ped. Hansen, skipper, 961.
- Riisbrigh, Børge, professor, 476, 535.
- Rink, H. J., direktør, forfatter, 919.
- Ritter, Joh., købmand, 60, 71, 76.
- Ritzerou, Anne Margr. Clausdatter, g. m. R. J. Reimers, 860.
- Robsahm, jomfru, 526.
- Roderiguez, Hans Jac., assistent, 50, 55, 661.
- Rodschie, Nic., assistent, 70.
- Rogert, Andr., kancelliraad, 120.
- Rohde, Andr., toldbetjent, 867.
- Rosbach, Ditlev, sælfanger, 701.
- von Rosbach, Ditlev, major, 694.
- von Rosbach, Frederik Friedlieb*, købmand, 61, 73, 76, 83, 495, 694—701, 835.
- Rosendahl, Simon Henr., prest, 398.
- Rosenstand Goiske, P., professor, 353 f., 596.
- Rosenstand, Otte, købmand, 67, 76, 104, 933.
- Rosenvold, Andr., missionær, 38, 50, 195, 199, 288 f., 588 f., 613, 836, 1013.
- Rosenvold, Thorstensine Thorhalline, 1013.
- Rosenwinge Kolderup, kopist, 704.
- Ross, Fred., købmand, 717.
- Rosted, sorenskriver, 670.
- Rosted, Anna Dobberdine, g. m. P. H. Rاندulff, 670.
- Rostgaard, Fred., oversekretær, 3 ff., 441.
- Rottbøll, Chr. Friis, professor, 96, 137, 497.
- Rougved, Pet., proprietær, 622.
- Rousing, madame, 576.
- Rousing, Chr. Fred., købmand, 47, 60, 70 f., 76, 81, 316, 322.
- Ruberg, Chr., prest, 234.

- Ruberg, Margr., presteenke, 234.
 Rudolph, Emilie. Pl. 14, 55.
 Ruus, madame, presteenke, 808.
 Ruus, Anna Christina, g. m. A. Topp, 817.
 Ruus, Morten, prest, 808, 817.
 Ruus, Thomas, prest, 817.
 Ryge, Andr. Nic., prest, 484.
 Rynning, Erich Christoph. Blix, prest, 985.
 Rynning, Mentz, hører, 228.
 Røer, sekretær, 702, 724.
 Røer, Christen, assistent, 39, 487, 702—4, 1001.
 Røer, Hans, fuldmegtig, 702, 704.
 Røer, Paul, styrmand, 702.
 Røer, Paul Hanssøn, 702.
 Røer, Svend, kontorassistent, 702.
 Røg, Augustinus, prest, 292.
 Rønning, Niels Chr., missionær, 63, 194, 410, 976.
 Rørbye, kaptajn, proprietær, 546 ff.
 Røst, Birg. Lucie, g. m. 1) A. N. Rasch, 2) T. A. Gievert, 679, 690.
 Røst, Maren, g. m. 1) Hans Gregersen, 2) H. Jentoft, 442.
 Røst, Simon, provst, 543.
 Røvæhr, Ole, barn, 785.
 Røvæhr, Ole Olsen, lods, 785.
 Røvæhr, Torborg Kirstina Olesdatter, barn, 785.
 Saabye, Aug. Vilh., billedhugger. Pl. 37.
 Saabye, Edle Johanne Margr., g. m. M. Schnabel, 872.
 Saabye, Hans Egede, missionær, 15, 17, 22, 52, 264 f., 555, 755, 757 ff., 760 f., 763, 777, 786 f., 879 f., 979, 982 ff., 985.
 Saabye, Jørgen, prest, 247.
 Saabye, Mette Elisab., g. m. C. Holm, 635.
 Sahl, Henr. Garboe, prest, 930.
 Sahlhing, Hans Jac., købmand, 622.
 Salzmann, tysk gejstlig, 699.
 Sanak, Grønlender, 660.
 Sand, Maria, g. m. A. A. Flor, 189.
 Sandgreen, Birgithe, Charlotte, g. m. C. N. Libech, 493, 697, 700.
 Sandgreen, Sv., købmand, 8, 63, 74 ff., 127, 492 f., 735.
 Sandholt, Abr., købmand, 38, 50, 63, 107, 359, 506, 624.
 Sara, Grønlenderinde, 745.
 Sara, Grønlenderinde, g. m. J. L. Smidt, 387.
 Sara Elisabeth, g. m. H. Krogh, 137.
 Schade, Jens P., assistent og kateket, 67, 213.
 Schade, Joh. Didr., assistent, 38, 54.
 Schanche, Carsten Henr., prest, 233, 785.
 Scharffenberg, Bolette Dorotheé, g. m. H. Tulle, 979, 982, 985 f.
 Scharffenberg, Chr. Rud., arkivar, 979.
 Scharffenberg, Christine, Elisabeth, frøken, 985 f.
 Scharffenberg, Johanne Kristine, frøken, 985 f.
 Schau, T., borgermester, 434.
 Scheefuss, J. G., kirurg, 71.
 Scheel, oberst, 904.
 Scheen, Erich, parykmager, 708.
 Scheen, Jeppe Andreas, assistent, 60 f., 77, 83, 705—8.
 Scheen, Ped. Brandahl, cand. theol., 705.
 Scheen, Svend Henrich, haarskærer, 708.
 Scheen, Svend Henrich, parykmager, 705.
 Scheen, Thomas, prest, 705.
 Scherven, Maren, 327.
 Schielderup, sorenskriver, 893.
 Schielderup, Augustinus, provst, 87.
 Schielderup, Niels, 235.
 Schielderup, Sør., sorenskriver, 911 f.
 Schilling, kaptajn, 327.
 Schjelderup, sorenskriver, 113.
 Schjørn, personalhistoriker, 207.
 Schjøth, Joh. Lor., prest, 543.
 Schjøtte, Magnus, raadmand, 3, 5, 199, 338, 342 f., 433, 808, 859, 941, 968.
 Schjøtz, Andr., fuldmegtig, 959.
 Schmidt, Clemens, biskop, 809.
 Schnabel, Marcus, kapellan, 872.
 Schnabel, Paul, provst, 872, 922.
 Schnell, Birthe, g. m. N. N. Rasch jun., 692.
 Schou, Henr., missionær, 390.
 Schou, Maren, g. m. P. H. Røer, 702.
 Schram, bergraad, 386, 726.
 Schreuder, Inger Margr., g. m. T. Ruus, 817.
 Schrøder, Barbara Henricha, g. m. N. J. Wind, 220.
 Schrøder, Johs., rektor, 798.
 Schultz, Børge Johan, inspektør, 21, 29, 77, 137 f., 140, 194, 204 f., 218, 375 f., 403, 480 f., 487, 495 f., 568, 616, 636, 671, 707, 709—23, 883, 931, 962, 974, Pl. 51.

- Schultz, Christoph. Jørg., major, 709.
 Schultz, Fr. Chr., assistent, 70, 76, 719.
 Schultz, Giertrud Dorothea, barn, 719, 721.
 Schultz, Hilleborg Margr., g. m. J. P. Sverdrup, 466.
 Schultz, Jørg. Christoph., barn, 719, 721.
 Schultz, Marie Kirstine, g. m. J. Lye, 534.
 Schultz, Riborg, g. m. propr. Eeg, 723.
 Schultz, Riise Margr., g. m. L. P. Lange, 466.
 Schultz-Lorentzen, provst, 617, 902.
 Schwabe, Anna Sophia, g. m. W. Sommer-schild, 738 f.
 Schwabe, Chr., løjtn., prokurator, 738 ff.
 Schwabe, Fredericha Sophia, g. m. H. Heyer-dahl, 727, 738 f.
 Schwabe, Gunild (Gunhilda), g. m. O. Berg, 738 ff.
 Schwabe, Hans Hendrich, gaardbruger, 735, 738 ff.
 Schwabe, Hans Henrich, sorenskriver, 724 f.
 Schwabe, Joh. Fred., kancelliraad, 724.
 Schwabe, Johan Friderich, inspektør, 9, 48, 77, 82, 122, 211, 224 f., 227, 364 f., 371 ff., 428 f., 464, 490 f., 521, 634 f., 653 f., 702, 724—40, 764 f., 867, 993, 1001. Pl. 51. *Portretter pl. 52, 53.*
 Schwabe, Joh. Fr. Jørgensen, prest, 739 f.
 Schwabe, Margr. Marie, g. m. H. Heyer-dahl, 738 f.
 Schwabe, Rebecha, g. m. provst Bull, 738 f.
 Schwabe, Rebekka, barn, 734.
 Schythe, Eylert, assistent, 50, 79, 307 f., 947 f.
 Schytte, Bartholomæus Chr., prest, 948.
 Schytte, Jørg. Chr., geolog, 949.
 Schønberg, Gottlob, prest, 554.
 Schønheyder, J. Chr., biskop, 990.
 Schønning, Gerh., rektor, 288, 770.
 Schønning, Ingeborg Hartvigsdatter, g. m. H. H. Jentoft, 433, 441.
 Schønning, Karen, g. m. 1) E. Johansen, 2) P. N. Friis, 3) H. Jentoft, 442.
 Schøtz (Schytz), Karen Andersdatter, g. m. J. E. Møller, 959.
 Sechmann, Baltzer, statsraad, 903.
 Sechmann, Diderik, højesteretsassessor, 904 f.
 Sechmann, Magdale Anna Marie, g. m. H. R. Fleischer, 903.
 Seehusen, Cornelia Margr., barn, 743.
 Seehusen, Cornelius, styrmand, 35, 741—3, 809, 812, 848, 861, 969.
 Seehusen, Joh., købmand, 741.
 Seehusen, Diriche, g. m. C. J. Pettersen, 969.
 Seehuusen, Jan, 969.
 Seehuus(en), Kirsten Jansdatter, g. m. H. H. Ravel, 969.
 Seehusen, Morten, raadmand, 749.
 Seehusen, Sev., stiftamtskriver, 749.
 Seehusen, Sophia, barn, 743.
 Selgensen, Michel, raadstutjener, 845.
 Selmer, proviantforvalter, 603.
 Selmer, Marie Benedicte, g. m. J. P. Rasch, 524.
 Sem, Else Hermannsdatter, g. m. 1) L. C. Fæster, 2) H. Irgens, 853.
 Sem, *Helmich*, styrmand, 35, 741, 809, 853, 861.
 Sem, Herman Jacobsen, købmand, 853, 861.
 Sem, Jac., skipper, 845 f.
 Sewerin, Jac., Grønlands patron, 6, 7, 11, 20, 36, 41 ff., 48 f., 51, 88, 91 f. 149, 153 f., 156, 161 f., 165, 190, 208, 252 f., 255 f., 273, 299, 301 f., 346, 348, 350, 355, 382, 416, 422, 558, 561 f., 564, 566 f., 657 f., 660, 680 f., 683 ff., 686 ff., 689, 691, 753, 791, 793, 820 ff., 865 f., 883 ff.
 Sidenius, Isak, provst, 923.
 Siegstad, Peter, tømmermand, 871.
 Sieverts, Chr., købmand, 303.
 Simonsdatter, Karen, g. m. J. A. Fjerritslev, 292.
 Simonsen, Anne Kirstine, se Gleerup, Kir-stine.
 Sims, Johanne Christine, g. m. N. J. Win-ding, 232.
 Siursdatter, Marie, g. m. C. S. Hieltnes, 871.
 Sivert, bager, 945.
 Sivertsen, Jon, arbejdskarl, 871.
 Skou, Peder, gaardbruger, 398.
 Smed, Drude Marie, g. m. J. C. Koren, 797.
 Smed, Niels, biskop, 797.
 Smidt, Else, g. m. J. H. Hammond, 387.
 Smidt, Jens, Tønsbergborger, 798.
 Smidt, Jens Larsen, købmand, 55 f., 70 f., 387, 745.
 Smidt, Niels Larsen, prest, 148.
 Smidt, Ove Chr., assistent, 38, 47.
 Smit, Lyder Joh., prest, 744.
 Smit, Nicolaus, se Nils Larsen Smidt.
 Smith, Hans Paludan, amtsforvalter, 930.

- Smith, Just Hendrich, skipper, 862.
 Smith, Ole, købmand, 87.
 Soelberg, Chr. J., borger, 180.
 Soelberg, Sidse Catharine, g. m. Andr. Bruun, 180.
 Solle, Joh. Christoph., amts- og stadskirurg, 634 f., 650.
 Solle, Maria, Hedeveg, g. m. B. Olrik, 634, 649.
 Sollied, O., læge, 142.
 Sollied, P. R., ingeniør, forfatter, 142, 412, 442, 623, 859, 936.
 Sommer, Abraham, 748.
 Sommer, Ingeborg Fredericha, 748.
 Sommer, Joh., E., assistent, 67.
 Sommer, Mons, assistent, 43, 57, 76, 744—8.
 Sommer, Thomas, barn, 745.
 Sommer, Thomas, løjtnant, 748.
 Sommer, Th., prest, 744, 748.
 Sommerfeldt, sorenskriver, 724.
 Sommerschild, Martha Dorothea, g. m. C. Schwabe, 740.
 Sommerschild, Wincens, løjtnant, 739.
 Sontum, Arnethe Fredricha, 970.
 Sontum, Bendix, stiftamtskriver, 970.
 Sontum, Ulrich, købmand, 38 f., 64, 195, 970—1.
 Sophia, Grønlenderinde, 593.
 Sponem, Lars Kielsen, 204.
 Sporon, Niels, rektor, 978.
 Spørck, Chr., Ludv., foged, 720.
 Stach, Mathias, herrnhutisk missionær, 163 f.
 Staf, Knud Thoresen, jordbruger, 737.
 Stage, Jens Rasmussen, missionær, 52, 229, 384, 756 f.
 Stahlbom, Magdalene, g. m. G. H. Voss, 951.
 Staib, kirurg, 173.
 Steen, Anna, 977.
 Steen, Christiane Rosenvind, 976.
 Steen, Giertr. Dorth. Eeg, 976.
 Steen, Guriane, 976.
 Steen, Hans Jensen, Koldingborger, 972.
 Steen, Henrich Sylvius, 976.
 Steen, Jac. Andr. Eeg, 976.
 Steen, Johan Christian, købmand, 43, 76, 81, 711, 719, 972—7.
 Steen, Joh. Chr., samlagsbestyrer, 977.
 Steen, Joh. Chr., sømand, 977.
 Steen, Joh. Christine, 976.
 Steen, Michol Michelsdatter, g. m. Christen Hansen [With], 862.
 Sthyr, C., sorenskriver, 504.
 Steenberg, Elsebeth, g. m. C. Heiberg, 403.
 Steenberg, Marie Andersdatter, g. m. 1) And. Welling, 2) Andr. Bing, 149.
 Steenberg, S. A. V. N., prest, 403.
 Steenbuch, Hans, professor, 550, 952.
 Steenholdt, Niels, assistent, 73 f.
 Steensen, rektor, 159.
 Steinlein, Chr. Fred., købmand, 38, 54, 57, 138.
 Stenersen, Christoph., prokurator, 497.
 Stenersen, Jonas Henr., provst, 362 f.
 Stephensdatter, Anne, g. m. B. Kolbeinssøn, 863.
 Stockfleth, justitsraad, 704.
 Stockfleth, sorenskriver, 526.
 Stoltenberg, Botille Marie, 744.
 Stoltenberg, Ingeborg, g. m. Th. Sommer, 744, 748.
 Storch, Anne Beate, g. m. Kn. Geelmuyden, 344, 910.
 Storch, Jak., nationalmatros, 503.
 Storch, Mathias, viceprovst, 503.
 Storch, Pet., løjtnant, 281.
 Storch, Wilhelm, 281.
 Stor-Deglum, Thore Larsen, gaardbruger, 737.
 Storm, Anker, «Monsr.», 940.
 Storm, Christiana Helena, tjenestepige, 369 f.
 Storm, Hans Rasmussen, købmand, 37 f., 56 f., 359, 831 f., 876, 1010.
 Stranger, Lars, borger, 799.
 Stranger, Truels, prest, 172 f.
 Streitmann, Andr., kirurg, 77.
 Struch, Hans J., prest, 189.
 Struensee, greve, statsminister, 232, 921.
 Strøm, sorenskriver, 554.
 Strøm, Hans, prest, forfatter, 615, 900 f.
 Stub, Jac., skipper, 454.
 Stub, Regine, g. m. C. F. Kahrs, 454.
 Studsgaard, C. B., biskop, 985.
 Støren, Joh., provst, 817.
 von Suchow, Charl. Eleonora Cornelia, g. m. C. F. von Castonier, 410.
 Suhm, Pet. Fred., historiker, 920.
 Susanna, Grønlenderinde, g. m. J. S. Hammond, 387.
 Susanne, Grønlenderinde, g. m. B. Laersen, 394.

- Sünckenberg, bogholder, 893.
 Svane, Hans, rektor, 894.
 de Svanenhielm, Alida, barn, 757.
 de Svanenhielm, Birgithe Charlotte, barn, 757, 763.
 de Svanenhielm, Cecilia Christina, g. m. N. D. Muus, 581, 587 ff., 756, 758.
 de Svanenhielm, Charlotte Amalie, g. m. N. Hveysell, 757, 762.
 de Svanenhielm, Jonas, barn, 757.
 de Svanenhielm, Jonas Lillianschiold, købmand, 43, 47, 156, 224, 232, 352, 382 f., 419, 555 f., 581, 583, 729, 749—68, 806 f. Pl. 11, 12, 51.
 de Svanenhielm, Morten, barn, 757.
 de Svanenhielm, Morten, proprietær, 749 f.
 de Svanenhielm, Severin, assistentelev, 232, 756, 762.
 de Svanenhielm, Severin, kaptajn, 751.
 Svanholm, M. L., sogneprest. Pl. 61.
 Svendsdatter, Ingeborg, g. m. A. A. Irgens, 429.
 Svendsen, Henrich, skipper, 662.
 Svendsen, Reinert, pastor. Pl. 51.
 Sveinsson, Johs., prest, 989.
 Sverdrup, Georg, professor, 311.
 Sverdrup, I. Berner. Pl. 54.
 Sverdrup, Jørgen, missionær, 18, 19, 25, 46, 187 f., 219, 229 ff., 354 ff., 358, 365 ff., 368 ff., 383, 385, 466 ff., 477, 485, 466 ff., 477, 485, 608, 634, 645, 651, 726, 728, 745, 759, 761, 763, 769—87, 827, 878 ff., 915, 917, 980, 982 f., 990. *Portret pl. 54.*
 Sverdrup, Jørg. Andersen, godsforvalter, 769.
 Sverdrup, Maren, «Madme.», 769.
 Sverdrup, Pet. Jac., proprietær, 466, 769 f.
 Swindt, Nic. Fr., kirurg, 77.
 Sylo, se Sylow.
 Sylow, *Arnoldus von Westen*, missionær, 37, 48 f., 190 f., 347, 459, 531, 738—97, 884, 888. Pl. 57. *Portret pl. 58.*
 Sylow, Mette Carstine, g. m. 1) Jak. Høyer, 2) W. Frimann, 459, 794.
 Sylow, Peter, skriver, 788.
 Sylow, Thomas von Westen, prest, 795.
 Spøbeck, Dan., underassistent, 60, 721, 723.
 Spøbeck, Else Cathr., husjomfru, 720.
 Spøblad, Geschen Chirstine, g. m. Hans Pet. Diche, 159, 415, 558.
 Spøblad, Laur. Hansen, prest, 158, 415.
 Søndergaard, Ole, assistent, 67, 74.
 Spørensen, Christopher, spekhøker, 534.
 Spørensen, Mette Christine, g. m. E. de Falsen, 978.
 Spørensen, Niels, Tønsbergborger, 798.
 Spørensen, Otto, assistent, 47, 50.
 Takpana, Grønlenderinde, 878, 880.
 Tandberg, Ped., kaptajn, 373.
 Taugaard, Jens, købmand, 259.
 Tellefssøn, Jens, spekskærer, 871.
 Tellibak, Grønlender, 807.
 Tetzler, Cathrine Louise, g. m. 1) B. S. Cortzen, 2) C. F. Hount, 3) H. M. Fleischer, 321, 576, 935.
 Tetzler, Mich., Københavnsborger, 935.
 Tidemand, Ole, biskop, 169, 794, 796 f.
 Tingertôq, aandemaner, 654.
 Titchen, Niels Giævertsen, missionær, 50, 79, 524.
 Titius, Anna Dorothea, husholderske, 865.
 Titius, Bendix Habes, kaptajn, 865.
 Thams, Anna Barbara, g. m. 1) N. A. Rasch, 2) A. Buschmann, 203, 690 f.
 Thams, Joh., konrektor, 228.
 Thams, Pet., lagmand, 690 f.
 Thesen, Aron, tømmermand, 866.
 Thesen (Theson), Johanna Aronsdatter, g. m. J. F. Egede, 265.
 Thestrup, Chr., professor, 274, 798.
 Thestrup, Christiane Amalie, g. m. Paul Egede, 275.
 Thestrup, Marie Christine, g. m. Paul Egede, 274.
 de Thestrup, Mathias, rektor, 265.
 Theting, Christine, g. m. N. Koren, 459.
 Thin, Carl, baadsmand, 871.
 Thomesen, Spøren, 526.
 Thomesen, Tollak, tømmermand, 146.
 Thommesen, Gertr. Maria Nicolaisdatter, g. m. J. E. Møller, 959.
 Thommessøn, Thorlak, tømmermand, 864.
 Thomle, E. A., arkivar, 227.
 Thomsen, assistent, 74.
 Thomsen, Anne Christine Egede, g. m. N. Hertzberg, 535.
 Thomsen, Niels Møller, købmand, 43, 50, 79, 647, 666.
 Thomsen, Peder, møller, 959.
 Thordersen, Thorder, assistent, 60, 70, 122, 125 f., 703, 1000—1.

- Thorhallason, Magnús, prest, 995, 1002.
Thorhallesen, Egil, viceprovst, 37, 94, 359, 541, 600, 666, 781, 791, 827 ff., 830 f., 889, 897, 899, 995 f., 1002—13.
 Thorning, Adam, assistent, 43, 53, 60, 70, 80 f., 123, 364, 482, 485, 963, 966 f., 974.
 Thorning, Daniel, hustømmemand, 757.
 Thorning, Judithe, g. m. 1) C. A. Enghel, 2) C. Møller, 963 f., 966 f., 974.
 Thornsohn, Samuel, foged, 990.
 Thornton. Pl. 7.
 Thorstensen, Else Maria, g. m. E. Thorhallesen, 1013.
 Thorstensen, Peter, bergmedikus, 1013.
 Thorstensen, Sigurd, guldsmed, 1013.
 Thorstensøn, Hans, skomager, 865.
 Thrane, Casp. E., major, 87, 246.
 Thrane, Christen, lensherre, 749.
 Thrane, Jac., militærpersion, 798.
Thrane, Sev., missionær, 42, 46, 416, 423 f., 468, 759 ff., 798—807.
 Thulin, Lavina, g. m. P. Thams, 690.
 Thune, Anna Dorothea, g. m. 1) Jac. Arøe, 2) Augustinus Meldahl, 106.
 Thura, Charlotte, g. m. R. F. Lassen, 477, 483.
 Thura, Terkil Hansen, glarmester og bedemand, 477.
 Thurdersen, se Thordersen.
 Thus, Jens Hansen, skipper, 765.
 Tobias, Grønlander, 387.
 Tobroe, John Søren, 432.
 Toftegaard, Thøger, assistent, 50.
 Tonning, Johanne Pedersdatter, g. m. M. P. Klingenberg, 455.
 Topp, prokurator, 603, 704.
Topp, Albert, missionær, 38 f., 40, 93, 438, 449, 451, 808—18, 824, 848, 850, 926.
 Topp, Maren, 818.
 Torbensen, Erich, matros, 863.
 Tordenskjold, 904.
 Torm, Karen Olufsdatter, g. m. P. W. Lange, 952.
 Torm, Ulr. Fred., provst, 532 f.
 Traasdahl, sorenskriver, 738.
 Transe, Chr., missionær, 49, 536.
 Trelund, Johs., professor, 952.
 Treschow, Niels, rektor, professor, 137, 312.
 Træschow, Jens Hiort, 446, 456, 819, 954.
 Se Hiort, Jens.
 Trønning, Karen Bentsdatter, g. m. N. T. Rasch, 675.
 Tulle, Bodil Nielsdatter, g. m. L. Ezechielsen, 978.
Tulle, Hans Hansen (Eskildsen), missionær, 12, 70, 554, 780, 978—86.
 Tulle, Hans Larsen, prest, 978.
 Tulimåq, Grønlander, 273.
 Tundstad, Ester Andersdatter, 158.
 Tupera, Grønlanderinde, g. m. J. A. Geraae, 668.
 Tupernat, Grønlanderinde, g. m. And. Olsen, 95, 660, 668.
 Tybring, prest, 763.
 Tybring, Hans Henr., biskop, 786.
 Tyrholm, Mich., prest, 273.
 Tønder, foged, 685.
 Tønder, Ped., byfoged, 554.
 Tønder, Søren, prest, 553.
 Tønnesen, Birgithe, g. m. H. B. Miltzow, 553.
 Tørresen, Halvor, arbejdskarl, 865.
 Tørressen, Tønnes, matros, 871.
 Uineq, Grønlander, 577.
 de Ulrichsdal, Maria Elisab., g. m. Joachim Vagel, 448.
 de Ulrichsdal, Wilh., general, 448, 798.
 Undal, Birgitte, g. m. H. M. Fæster, 853.
 Undalen, Lars, matros, 871.
 Undall, Andr., stiftamtmand, 434.
 Undertuun, Ole, 744.
 Urbye, Anne Elisab., g. m. J. C. Arentz, 105.
 Urbye, Cl. Andr., overtoldbetjent, 105.
 Ursin, Chr. Fred., missionssekretær, kancelliraad, 187.
 Ursin, Else Cathrine, g. m. H. Fabricius, 894.
 Vagel, Chr. Wilh., 448.
 Vagel, Christine Sophie, g. m. J. G. Wessel, 822.
 Vagel, Joachim, ingeniørmajor, 448.
Vagel, Just, assistent, 38, 152, 445, 736, 819—22.
 Vagel, Knud, 445, 447 f.
 Vagel, Susanne Marie, g. m. J. Wessel, 822.
 Vagel de Ulrichsdal, adelssegt, 448.
 Vahl, Elisab. Edvardsdatter, g. m. S. J. Bert, 852.
 Valteau, Jean, vinhandler, 175. ,
 v. d. Velde, Cathr. Christensdatter, g. m. 1) D. Michelsen, 2) M. Bødker, 147.

- Vetten, Gunvor Knudsdatter, g. m. T. L. Stor-Deglum, 737.
- von Vibe, Dittl., statholder, 817.
- Viggers, R., 224.
- Vilhelmine, grønl. enke, 717.
- Vindal, Adriane Toresdatter, g. m. J. W. Jordan, 451.
- Vodroff, Henr. Jul., orlogskaptajn, 681.
- Vogel, krigsraad, 430.
- Voght, Friderich Chr., 588.
- Voigt, Adam G., købmand, 50, 57, 63, 289 ff., 407, 587 f.
- Vogt, Adler, overretssagfører, 359.
- Volquartz, Kirsten Angell, g. m. P. Muus, 580.
- Voss, Berent Jochum, købmand, 951.
- Voss, Georg Heinrich, købmand, 951.
- Waage, Birgitte Larsdatter, g. m. B. Michelsen, 857.
- Wadel, købmand, 892.
- Wadskjær, Chr. Fred., professor, 826.
- Wager, Marie, frk. Pl. 29.
- Wagner, C. Pl. 11, 19, 24.
- Wahl, Niels Christophersen, prest, 533 f. du Wahl, oberst, 936.
- Walløe, Peder Olsen, assistent, 43, 51, 77 f., 88, 349, 561, 563, 659 f., 665, 686, 792.
- Wangensteen, kartograf, 958.
- Wanning, Paul Gotfred, missionær, 110.
- Warberg, Barbara Sophie, g. m. C. Gjerløff, 880.
- Warberg, Niels, tolder, 880.
- Wassard, Rud., assistent, 47.
- Wedel Jarlsberg, greve, 904.
- Wedzel, Henr., missionær, 42, 89.
- Weffling, Chr., købmand, 913.
- Weffling, Inger Christina, g. m. A. W. H. Glahn, 913.
- Wegner, Berendt Hansen*, skipper, 35, 142, 240, 292, 434, 449, 473, 741, 809 f., 816, 823—5, 845 f., 848, 853, 861.
- Wegner, Hans Berentsen, bødker, 823.
- Weidemann, Andr. Fred., kapellan, 171 ff.
- Weinschenck, Johanne Gjertr., g. m. S. A. v. N. Steenberg, 403.
- Weinwich, Niels Christensen, prest, 808.
- Welling, Anders, skipper, 149.
- Welling, Ped. A., missionær, 12, 42, 149 f., 153 f., 162, 208, 229, 416 f., 676.
- Wessel, Joachim, major, 822.
- Wessel, Jens Grømbech, godsejer, 430, 736, 822.
- Wessel, Peder Joensen, matros, 863.
- West, Anna Maria, g. m. H. J. Ernst, 579.
- West, Johs., inspektør, 579, 700 f.
- von Westen, Berith Maria, g. m. P. Sylow, 788, 794.
- von Westen, Thomas, 769, 788 f.
- Westerwaldt, Joh. Jul. Strachen, cand. theol., 377.
- Westphal(en), Sophia Amalia, g. m. A. M. Lund, 511, 519, 542.
- Wibe, Ped., prest, 161.
- Wiborg, Christen Thomassen, stadsmægler, 826.
- Wiborg, Elisabeth Eleonora, barn, 830.
- Wiborg, Thomas*, missionær, 37, 265, 326—34, 996 f., 1009, 1012.
- Wichmann, Gotfr. Ad., kirurg, 48.
- Wickberg, madame, 291.
- Wicklund, T., folkehøgskulestyrar. Pl. 30, 31, 32.
- van der Wida, Johanne Margaretha, g. m. Geert Geelmuyden, 332.
- Wieland, digter, 628.
- Wiibe, Karen Mortensdatter, g. m. N. B. Bloch, 161.
- Wiibe, Morten Jørgensen, Roskildeborger, 161.
- Wildenrath, Joh., matros, 863.
- Wildschjødt, mønsterskriver, 822.
- Wilhelmi, Ph., kirurg, 81.
- Wilken, Johanne Marie, husjomfru, 519, 542.
- Willart, Joh. Conr., husejer i Bergen, 929.
- Wille, Jens, inspektør, 12, 77, 125, 366, 375, 429, 480, 488 f., 511, 583, 605, 607, 615 f., 653, 655, 711, 735, 931.
- Willumsen, H. Pl. 18, 22, 23, 24.
- Willumsen, Joh. Andr., købmand, 47, 73 f.
- Willumsen, Wilh. Fred., president, 183.
- Wilsbech, Hans, assistent, 67, 74, 76.
- Wilshusen, Hendrich, lods, 863 f.
- Wind, Massi Marie, g. m. 1) P. A. von Cappelen, 2) J. C. Kjelstrup, 220. *Portret pl. 29.*
- Wind, Niels, kaptajn, 594.
- Wind, Niels J., postekspeditør, 220.
- Winding, Anne Sophie, g. m. C. Drejer, 232, 234.
- Winding, Johs., købmand, 47, 60, 73, 76, 83.

- Winding, Niels Jensen, prest, 232.
 Winding, Ole Ad., købmand, 60, 67, 76, 83.
 Winecke, Chr., kgl. møntmester, 903.
 Winecke, Nille, g. m. H. R. Fleischer, 903.
 Winsløw, Chr., missionær, 70, 731.
 Winsnes, Paul, prest, 155, 281.
 Winther, Chr., rektor, 189.
 Winther, Rud., assistent, 38.
 Wisnæss, Anna Nielsdatter, forbryderske, 233.
 [With], *Christen Hansen*, skipper, 35, 862.
 With, Hans, 862.
 With, Widia, g. m. J. Kopper, 944 f.
 Withe, Margarethe Sophia, g. m. 1) Jac. v. d. Lippe, 2) Joh. Geelmuyden, 344 f.
 Witt, Bodil, g. m. B. Michelsen, 857.
 Witt, Ludolph, Bergensborger, 857.
 Witte, Amalie Lucie Bernhardine, g. m. L. Gudde, 381.
 Witte, Joh., prest, 381.
 Wivet, Laur., major, 87.
 Wiwe, Gunhild Margr., g. m. P. Tandberg, 371, 373.
 Wiwe, Lorentz, proprietær, 371.
 Wohlert, Kai, grosserer. Pl. 38.
 Wolf, Andr. Chr., assistent, 57, 64.
 Wolf, Niels G., missionær, 38, 63, 115, 308, 393, 420, 615, 617, 947 f.
 Wolff, Cathrine Marcusine, g. m. N. W. Christie, 622, 843.
 Wolff, *Gerhard Heiberg*, købmand, 38, 50, 57, 110, 401, 622, 835—43.
 Wolff, Niels, prest, 835.
 Wolff, Niels, skoleinspektør, 843.
 Worm, Chr., biskop, 149, 269, 953.
 Wormskiold, Morten, botaniker, 630, 841.
 Wright, Johanne Goversdatter, g. m. Forenberg, 705.
 Wulff, konsul, 717.
 Wulff, Chr. Fred. Andr., købmand, 43, 63, 426, 664, 768, 917.
 Wulff, Dav. Em. Chr., købmand, 50.
 Wulff, Johs., studiosus, 799.
 Wøldike, professor, 799.
 Zachariasdatter, Anna, g. m. H. B. Wegner, 823.
 Zachariasdatter, Birgitte, g. m. E. Mitzell, 858.
 Zahle, Carl Emil Herman, forpagter, 589.
 Zahle, Carl Theodor, justitsminister, 589.
 Zahrtmann, Fred., proprietær, 534.
 Zeeb, M. B., assistent, 61, 67.
 Ziege, Anna Dorothea, g. m. O. Fabricius, 900.
 Ziege, Sigvard Jørg., kaptajn, 900.
 Ziegler, sorenskriver, 428.
 Ziegler, Birg. Marie, g. m. P. H. Irgens, 428.
 Ziegler, Joh. H., verksbestyrer, 724.
 v. Zinzendorf, Nicolaus Ludwig, greve, menighedsforstander, 36, 92, 153, 269, 657 f.
 Øding, Peter, 117.
 Ørenberg, Bodil Hansdatter, g. m. L. Witt, 857.
 Ørsted, Karen, legatstifter, 565.
 Øst, N. C., publicist, 1012.
 Østbye, Hans Eriksen, bonde, 361.
 Østrup, prest, 1013.
 Øwre, byfoged, 723.

STEDSNAVNE

- Aabenraa, 946.
 Aafjorden, 817 f.
 Aagerup, 247.
 Aagvigen, 769.
 Aakirkeby, 842.
 Aakær, 519.
 Aal, 485.
 Aalborg, 247, 258 f., 270, 543, 545, 830.
 Aalesund, 205, 673.
 Aamot, Østerdalen, 364.
 Aarhus, 168, 202, 320, 524 f.
 Aarhus stift, 161.
 Aas, 220, 504.
 Aasted, 543.
 Aastrup, 192.
 Agdluitsoq-fjord, 78, 350.
 Agluitsok, se Agdluitsoq-fjord.
 Agto, 431.
 Aker, 875.
 Akershus, 207, 443.
 Akershus stift, 128, 956, 958.
 Alling, 913.
 Alptanes, 1002.
 Alta, 474, 497, 960 f.
 Altens havn, 866.
 Altona, 205.
 Als, 168, 933.
 Alstahaug, 292, 769.
 Ameralikfjorden, 145, 334, 437, 439, 446, 563,
 841, 855, 1004, 1007.
 Amerdloq, 260, 262 ff., 426, 812, 916 ff.
 Amerdloq-fjorden, 62, 334.
 Amerika, 8.
 Amla, 283, 285, 455.
 Amsterdam, 182, 337, 862.
 Andenes, 203, 688.
 Anders Olsens sund, 663.
 Angmagssalik, 249.
 Apeln, 951.
 Apenrade, se Aabenraa.
 Archangelsk, 120, 462, 696, 854.
 Arendal, 168, 343, 763.
 Arfersiorfik-fjorden, 1001.
 Arts herred, 533 f.
Arveprinsens Ejland, 8, 58 f., 81 ff., 204,
 221, 316, 321, 365, 429, 459, 486 f. 676,
 697, 700, 707, 868, 973. *Afb. pl. 24.*
 Asker, 154, 875.
 Askvoll, 633 f., 650.
 Asminderød, 834.
 Assens 189 f.
 Astrup gaard, 113.
 Assumiut (Asungmiut), 261, 660.
 Atlanterhavet, 116, 326, 465, 606, 908.
 Attraa, 169 f., 281.
 Augwoldsnæss, se Avalsdsnes.
 Aurdal, 208 f.
 Aurskog, 557, 956 ff. *Prestegaard afb. pl. 61.*
 Ausiait, 68. Se Egedesminde.
 Avalsdsnes, 233, 470, 785 ff., 871. Kirke og
 prestegaard *afb. pl. 56.*
 Baadfjorden, 16.
 Baals Revier, 33, 35, 146, 339, 590, 693,
 849, 854, 859, 905 f., 997, 1003 f. *Pl. 2.*
 Baffinsbugt, 972.
 Ballerup, 910.
 Bamle, 553 f., 930.
 Bangsberg, 737.
 Bear-sund, 473.
 Beitstaden, 382, 670.
 Bekken, 528.
 Berg, 87, 155, 933.

- Berg gaard, 738.
- Bergen, 3, 5, 34, 102 f., 113, 116 ff., 121, 142, 144, 147, 159, 184, 206, 220, 223, 234, 239 f., 248, 266, 268, 283, 292, 295 f., 298, 304, 310 ff., 315, 332, 337 f., 340, 342, 344 ff., 404, 407, 412, 434, 439 f., 452 ff., 455, 459, 463, 472 f., 489, 535, 549 ff., 558, 594, 631 f., 633, 650, 655, 679 f., 692 f., 705, 708, 741 f., 744, 746, 748 ff., 797, 817, 823 ff., 844 ff., 848 ff., 853 ff., 856 ff., 860 ff., 907, 910 f., 925, 928, 936, 950 ff., 968 ff.
- Berlin, 901.
- Bessastaðir, 109.
- Bildal, 1000.
- Billerud, 723.
- Biri, 431, 720, 738, 740.
- Bjelland, 311 ff.
- Bjørnrør, 121.
- Blaker, 904, 957.
- Boddum, 546.
- Bogense, 996, 1012 f.
- Bokn, 787.
- Bolsøy, 280.
- Bonke Bay, 68, 261.
- Bonke Eylande, 68.
- Borg, 1002.
- Borge, 433.
- Borgensund, 673.
- Borgund, 119 ff., 283, 671.
- Bornholm, 137, 265, 508, 842.
- Borre, 329.
- Borris, 883.
- Bosekop, 475.
- Bragernes, 117, 169 f., 189, 413, 526, 746, 799, 882.
- Brandenburg, 449.
- Brattahlíð, 98.
- Bredstrand, 158, 415, 558.
- Bregninge, 427.
- Breili gaard paa Toten, 720 ff.
Afb. pl. 51.
- Brekkestø, 129.
- Bremens stift, 142.
- Brevik, 605.
- Bruvik, 795.
- Brændeviinshavn, 16.
- Brønnøy, 769 f.
- Brøns, 113.
- Brønshøj, 903.
- Bu, Romsdal, 742.
- Budenstad, 476.
- Bugten, se Diskobugt.
- Bukkelsund, 121.
- Buksnes, 441.
- Butterup, 543.
- Bærum, 875.
- Bø, 690.
- Børgen gaard, 958.
- Chicago, 977.
- Christiania, 87, 109, 156, 175, 183 f., 207, 281, 306, 311, 329, 363, 373, 412, 432, 466, 490, 496 ff., 526, 523, 548, 553, 746 f., 817, 875, 882, 904, 945, 952, 978, 983.
- Christians amt, 373.
- Christiansborg fort, 194, 648, 827.
- Christiansfeld, 431.
- Christianshaab*, 6, 14, 17, 25, 41 ff., 51, 68 f., 81, 88 ff., 104, 130, 149 ff., 154, 156 f., 160 ff., 190, 208, 224, 228 ff., 252, 255 ff., 270 ff., 277 ff., 299 ff., 303, 328, 347 ff., 382 ff., 387, 416, 422, 555 f., 561, 581, 583 f., 608, 680 ff., 729, 745, 753 ff., 764 f., 780, 799, 804, 806 f., 820 f., 859, 868, 917, 932, 963 ff., 976, 983 f. *Afb. pl. 12, 13.*
- Christianshavn, 100, 168, 351, 578, 761, 865, 871, 901, 999.
- Christiansand, 141, 310, 342, 351, 353, 360, 509, 725, 826, 933.
- Christiansund, 193, 206, 257 f., 344 f., 466, 471, 529 f., 590, 594, 596, 604, 867.
- Claushavn*, 14, 15, 22, 41, 51 ff., 91, 130, 166 f., 213, 217, 224, 229, 280, 382 ff., 387 f., 423, 480 f., 498, 555, 608, 610, 681, 754, 756, 761, 764 ff., 778, 780, 879, 893, 932, 963, 979, 982, 984, 991.
- Colonien Nordsoack, 185.
- Colonie Rosenkrantz, 72, 175, 877 f. Se Upernavik.
- Dalager gaard, 883.
- Dale, 742.
- Dalene, 725.
- Dansborg, 594.
- Davik, 463.
- Davisstrædet, 97, 124, 129, 165, 195, 270, 358, 465, 472 f., 606, 652, 824, 836, 847, 849 f., 854 f., 858, 936, 972, 981.
- Delfshaven (Delftshavn), 439, 855.
- Dimmesund, 209 f., 218, 221.

- Disko, 6, 41, 58, 74 f., 79, 271, 295, 365, 386, 486 f., 490, 498, 682, 716, 718, 726 f., 731, 745, 853, 859, 972, 980.
- Diskobugt, 5—8, 17, 41, 43, 46, 48, 58, 64, 68, 79 ff., 88 f., 124, 147, 149 f., 157, 161, 164 f., 169, 185, 217, 227, 231, 249, 259 f., 270 f., 292, 295 ff., 316 ff., 345, 348 ff., 350 f., 354, 356, 365 f., 383, 391, 410, 422, 425, 428, 461, 477 f., 481, 486, 495, 498, 518, 574, 576 ff., 581, 607, 614, 620, 651 ff., 671 f., 682, 698 f., 703, 705 f., 710, 714, 726, 728, 734, 745, 754, 758, 771, 775, 782 f., 820, 850, 859, 861, 869, 871, 907, 934, 969, 972, 980 f., 991. *Pl.* 3.
- Diskofjord, 575, 716.
- Djuvika, 671.
- Dragsholm, 489, 903.
- Dragsminde, 883.
- Drammen, 132 f., 169, 189, 526, 530, 702, 745, 952.
- Drangedal, 900. *Prestegaard afb. pl. 61.*
- Dronninggaard, 351.
- Dronninglund, 7, 48, 253, 273, 684, 883.
- Drøbak, 220, 453, 944.
- Dublin, 392.
- Dverberg, 158.
- Dünkerken, 823.
- Dyrø, 276.
- Edinburgh, 310.
- Edøy, 106.
- Egedesminde*, 8, 9, 12, 63 ff., 80, 121 ff., 225, 231 f., 260 f., 306, 318, 364, 375, 382 f., 390 ff., 410 f., 460 ff., 481 f. 488, 501 ff., 516, 574, 611, 614, 707, 716, 730 f., 780, 868, 871, 916 f., 920 f., 963, 980 ff., 1000 f. *Afb. pl. 20, 21.*
- Egen, 933.
- Eger, se Eiker.
- Eidanger, 370, 605.
- Eid, Nordfjord, 868.
- Eidsberg, 826.
- Eidsvoll, 709, 721.
- Eiker, 702, 704, 901.
- Eimernæs fjord, 851.
- Einarsfjörðr, 77, 99, 182. Se Igalikofjord.
- Eiriks fjörðr, 98, 181.
- Eivindvik, 744.
- Ekalume, se Equaluit).
- Ekarsarsuk (Ikerasárssuk), 950.
- Ekvaag, 105.
- Ekersund, 223, 376.
- Elverum, 227.
- Enebak, 843.
- England, 8, 105, 114, 195, 205, 412, 443, 462, 495, 569 ff., 618, 713, 859, 947, 965, 977.
- Ensø, 429.
- Equalugssuit, 68, 260.
- Equaluit, 72, 176.
- Equalume, 877.
- Espe, 554.
- Evanger, 911.
- Evighedsfjorden, 56, 285, 744, 876.
- Evje, 280.
- Eyrarbakki, 475.
- Faaberg, 429.
- Fabjerg, 397.
- Fakse, 656.
- Falkensten, 554.
- Falster, 92, 192, 247, 302, 389, 883, 919, 923.
- Farsund, 105.
- Fattighusfjorden, 260.
- Fet, 281 f., 555, 557, 567. *Prestegaard afb. pl. 42.*
- Finnaas, 232 f.
- Finnmark, 6, 8, 119, 470, 497, 685, 687, 691, 851, 853 f., 866, 884, 890 ff., 900, 962, 1000.
- Finn-neset i Vaagan, 236. *Afb. pl. 30.*
- Fiskefjorden, 888.
- Fiskenesset*, 8, 53 ff., 94, 110, 199, 260, 350, 427, 512, 526 ff., 585, 624, 626, 648, 612 f., 661 f., 838, 842, 971, 1011.
- Fjelberg, 459, 797.
- Fjære, 343, 762 f.
- Flade, 381.
- Flade-skjær, 233.
- Fladstrand, se Frederikshavn.
- Flakstad, 787.
- Flekkefjord, 132, 223, 376, 509, 976.
- Flekkerø, 178.
- Flinterup, 533.
- Fortunebay, 103, 490 ff., 652, 655, 730, 745, 972 f.
- Fortunebays Anlæg, 75, 931.
- Fosna, 596.
- Fosnes, 984.
- Fossergaard, 361.
- Fossum, 930.
- Frankrig, 8, 859, 914, 916, 965.

- Frauen Eilænder, 72, 176. Se Upernavik.
 Fredensborg, 246, 834.
 Frederiksberg, 275.
 Frederiksborg, 470, 798, 952.
 Frederiksdal, 111, 351, 883.
Frederikshaab, 6, 7, 14, 24 f., 48 ff., 53, 94, 97 ff., 110, 112 ff., 139, 181 f., 190 f., 198, 201, 225, 287 ff., 303, 306, 347 f., 378 ff., 427, 447, 464, 470, 513, 516, 531 f., 535 ff., 559 f., 585 ff., 596 ff., 612 f., 624, 630, 644, 665, 676 ff., 685, 757 f., 790 ff., 827, 835 ff., 884 ff., 895 ff., 1010 ff. *Afb. pl. 16.*
 Frederikshald, 141, 155, 229, 443, 448, 495, 550, 623, 819.
 Frederikshavn, 381, 546, 904.
 Frederikstad, 101, 192, 443, 746 f.
 Frederiksværn, 674.
 Friderichsort, 413.
 Friedrichsthal, 110. Se Frederiksdal.
 Frobisher-stræde, 447, 473.
 Frogner i Lier, 170, 173, p. Romerike, 314.
 Frosta, 203, 691, 740.
 Frydensborg, 370.
 Furesund, 415, 558.
 Furnes, 739 f., 822.
 Fyn, 189, 229, 247, 554, 676, 959, 978, 983, 1012.
 Færøerne, 465, 594, 620, 846, 851.
 Fårde, 595, 602.
 Föhr, 714, 949.
 Gaabense, 302, 883.
 Gadebusch, 903.
 Gamle Egedesminde, 68, 261 f.
 Gamle Ritenbenk (Sarqaq), 697, 1001. *Afb. pl. 17.*
 Gamle Sukkertoppen, se Kangâmiut.
 Gammelgaard, 594.
 Garðar, 100. Se Igaliko.
 Gausdal, 485.
 Gentofte, 532.
 Genua, 961.
 Gil gaard, 353.
 Gimming, 503.
 Giske, 743.
 Gjerlev, 403.
 Gjerpen, 171, 327.
 Gjerslev, 532 ff.
 Gjerstad, 795 f.
 Gjerum, 381.
 Gjøvik, 720.
 Gloslunde, 594.
 Glückstadt, 476.
 Glærem gaard, 603
 Goðdalr, 989.
Godhavn, 8, 14, 21, 24, 26, 59, 72 f., 74 ff., 80, 103, 125 f., 129 f., 131, 137, 140, 204 f., 211, 217 f., 221, 224, 315, 318 ff., 321 f., 328 f., 365, 369, 373 ff., 390 ff., 462, 478 f., 488 f., 490 ff., 569 ff., 610 f., 651, 673, 694 f., 706, 710 ff., 714 ff., 726 ff., 780, 931, 962, 975. *Afb. pl. 23.*
 Godhavns Anlæg, 103, 130, 671, 705, 715, 931, 973.
 Godhavns Næs, 8, 75, 652, 735. *Afb. pl. 24.*
Godthaab, 5 ff., 14, 24 f., 35 ff., 40, 48, 53 f., 56, 88, 94, 104, 115, 119, 137 ff., 148 ff., 161, 163, 166, 191, 194 ff., 208 f., 244, 252 ff., 268 ff., 282, 285, 298, 303, 308, 340 ff., 346 ff., 358, 393, 405 ff., 419 f., 445 f., 452 f., 455 f., 464, 512, 516 ff., 521, 526, 537, 541 f., 552, 558 ff., 572, 585, 592, 613 ff., 623, 630, 635 ff., 652, 657 ff., 686 f., 703 f., 789 f., 819 ff., 825, 827 ff., 837 ff., 860, 865 f., 869, 887 ff., 906 f., 938 ff., 941 f., 952 ff., 971 f., 995 ff., 1003 ff., 1011, 1013. *Afb. s. 32 og pl. 9, 36, 37.*
 Godthaabsfjorden, 33, 139, 146, 152, 197, 241, 285, 293, 339, 413, 446 f., 487, 618, 703, 823 f., 829, 839, 858, 869 f., 936, 942, 996, 1001. Se Baals Revier.
 Gran, 490, 495 f., 727.
 Grefsheim, 737.
 Greiffenhagen, 388.
 Grenaa, 413 f.
 Grimstad, 343, 762.
 Grip, 193.
 Grovandal gaard, 912.
 Grytten, 595.
 Grønne Ejland, 383, 682, 868 f.
 Gudbrandsdalen, 220, 875.
 Gudum, 397 ff.
 Guinea, 194, 648, 837.
 Guineakysten, 103, 549.
 Guldborg, 883.
 Gulen, 744.
 Gullaug, 287.
 Gullbringesyssel, 109.
 Gulstad, 691.

- Göteborg, 845.
- Haabets Colonie*, 33 ff., 40, 117, 292, 295, 297, 332, 334 f., 339, 345, 413, 439, 441, 449 f., 472 f., 550, 590 f., 618, 742, 812 f., 823, 846 f., 850, 852, 854 ff., 857 ff., 861, 864, 905, 925, 938, 953, 969 f.
- Haabets havn, 5, 33, 856 f., 936.
- Haalogaland, 769.
- Hadeland, 371, 373, 490, 727.
- Haderslev, 431, 503.
- Haderup, 565.
- Hadsel, 158, 415, 691.
- Hafslo, 311.
- Hallingdal, 360, 362, 485, 524.
- Hals, 7, 253, 273, 793, 884.
- Halsegaard, 106.
- Hamarøy, 235.
- Hamborg, 205, 856, 862.
- Hamborgersundet, 16.
- Hammer, 633.
- Hammerfest, 96, 960 ff.
- Hannover, 951.
- Harboøre, 398
- Hardanger, 871, 902, 922.
- Hardangerfjord, 919.
- Hareid, 208, 210, 219 ff.
- Hareøen, 68.
- Harkestad gaard, 751.
- Harring, 544, 546.
- Harstad, 235, 558. *Afb. pl. 30.*
- Hassing, 543.
- Hassingherred, 546 f.
- Haus, 103, 549, 794.
- Havna, 671.
- Hedmark, 137, 141, 373, 511, 520 f., 702, 724, 727.
- Helgeland, 203. Se Haalogaland.
- Helsingør, 129, 137, 302 f., 374, 431, 555, 651, 655, 676, 904, 989.
- Hem, 767.
- Hemne, 206.
- Hemnes, 362.
- Herdla, 751.
- Herdle-sundet, 751.
- Herjolfsnes, 110. Se Ikigait.
- Herrnhut, 36, 658, 663.
- Herøy, Sunnmøre, 674.
- Hesthamar gaard i Kinsarvik, 910. *Afb. pl. 62.*
- Hidra, 509, 976.
- Hillerød, 952.
- Hillesund, 584, 766.
- Hinderaa, 459.
- Hirschholm, 827.
- Hitardalur, 1002.
- Hitland, 713. Se Shetlandsøerne,
- Hitra, 314.
- Hjeltnes gaard, 871.
- Hjortetakken, 268, 849.
- Hjørlande, 978.
- Hjørundfjord, 208.
- Hobro, 901.
- Hof i Solør, 190, 727.
- Hogganvik, 102.
- Hokksund, 702, 704.
- Hólar, 989.
- Holbæk, 189, 202, 265, 543.
- Holla, 171, 930.
- Holland, 89, 299, 337, 443, 688, 823, 851.
- Holm (Senja), 276.
- Holmegaard, 489.
- Holmens Bakke, 424.
- Holmestrand, 822.
- Holsteinsborg*, 8, 9, 14, 22, 24, 39, 61 ff., 74, 106 f., 116, 194, 196, 200, 225, 260 ff., 265, 296, 334, 367, 387, 395 ff., 402 f., 404 ff., 409 f., 421, 426, 464 f., 481, 505 ff., 513, 521 f., 536 f., 546, 584, 588, 611 f., 616, 635, 638, 651 f., 663, 698 f., 719, 742, 775, 830, 834, 866, 868, 871, 895, 915 ff., 970, 980, 1011 f. *Afb. pl. 19.*
- Holsteinsborgfjorden, 8, 244, 414, 425, 906, 919.
- Holsten, 914.
- Hosanger, 470, 633.
- Hougs, se Haus.
- Hougsund, se Hokksund.
- Hov, 227.
- Hovland gaard, 304.
- Hvalsey, 100, 666. Se Qaqortoq.
- Hvalfisk Ejland, se Kronprinsens Ejland.
- Hvalfisk-Øerne, 80. Se Kronprinsens Ejland.
- Hvidbjerg, 880.
- Hvinden, 495.
- Hubred gaard, 137.
- Hucken, se Statenhuk.
- Hull, 571.
- Hummeltofte, 883.
- Hunde Ejland, 69, 124, 316 ff., 350 f., 461, 488, 495, 568, 607, 614, 700 f., 707, 869.

- Hurdal, 282, 567.
 Hurumlandet, 944.
 Husby, 292.
 Huseby, 690.
 Hyllestad, 634, 650.
 Høland, 281, 353, 360, 362.
 Hørddum, 875.
 Hørsted, 543.
 Ibestad, 277.
 Id, 155.
 Ide og Marker, 194.
 Igaliko, 100, 308, 666 ff.
 Igalikofjord, 77, 99, 182.
 Igdluerúnerit, 68, 260. Se Gl. Egedesminde.
 Igdlutsiaq, 59, 204, 486 ff., 607, 609 f.,
 706 f.
 Iglytsiaks Anlæg. Se Igdlutsiaq.
 Ikigait, 110.
 Ikkikeit, se Ikigait.
 Ilimanaq, se Claushavn.
 Ilulárssuk, 898 f.
 Ilulissat, se Jakobshavn.
 Imerigsoq, 241.
 Inderøy, 382, 670.
 Indien, 249.
 Indre Sogn, 911.
 Ingnerit-halvøen, 72.
 Innherad, 158.
 Inugsuk, 176.
 Inugsulik, 663.
 Isefjords Hvalfanger-Anlæg, 52, 498.
 Island, 8, 109, 175, 287, 426, 444 f., 475 f.,
 687, 689 f., 844, 847, 851, 857, 989, 991,
 995, 998 ff., 1002, 1005.
 Isortoq-fjorden, 16, 424, 855.
 Jagtholmen, 52.
 Jakobshavn, 6, 12, 14, 15, 24 f., 43 ff., 48,
 52, 58, 61, 81 f., 88 ff., 93, 103 f., 125,
 156, 161 f., 166, 229 ff., 257, 277 ff., 300,
 321 ff., 326, 348, 356, 365 ff., 383, 393 ff.,
 412, 417 ff., 422 ff., 431, 466 ff., 481 f.,
 485, 488, 498 ff., 556, 574, 611, 651, 716,
 726, 752 ff., 772 ff., 780, 800, 805, 827,
 878 ff., 895, 917, 934 f., 964 f., 980, 991.
Afb. pl. 14, 15, 55.
 Jakobshavns isfjord, 43, 51, 89, 230, 271 f.,
 383, 498, 682.
 Jarlsberg grevskab, 87, 329.
 Jedderen, se Jæren.
 Jelsa, 102.
 Jemtland, 923.
 Jersie, 978.
Julianehaab, 5, 8, 77 ff., 95 ff., 110, 114 f.,
 181 f., 225, 287, 306 ff., 378 ff., 401 f.,
 408, 447, 470, 473, 522 ff., 563, 578, 585,
 628 f., 645, 666 f., 836, 842 f., 946 ff.,
 1011. *Afb. pl. 22.*
 Julianehaabsfjorden, 308.
 Jægerspris, 403.
 Jæren, 315, 531, 725.
 Jylland, 104, 256, 292, 353, 392, 519, 565,
 584, 904, 936.
 Jølster, 401, 404, 408.
 Jønsberg 432.
 Jørgens Fiord, se Mellemfjord.
 Jøssenøy, 206.
 Kakortok, se Qaqortoq.
 Kallundborg, 202, 265.
 Kangâmiut, 16, 55, 744, 867, 876.
 Kangeq, 197, 421, 486, 488, 703, 996.
 Kangeq, Egedesminde distr., 260.
 Kangeq forbjerg, 610, 828.
 Kangerdluarsuk-fjord, 100.
 Kangerdluatsiaq, 43, 46. Se Jakobshavn.
 Kanisut, 839.
 Kap Farvel, 4, 5, 14, 77, 249, 253, 333, 444,
 563, 593, 606, 628 f., 660, 665, 667, 947,
 996. *Pl. 5.*
 Kap York, 249.
 Kariæt, se Qarajat.
 Karmsund, 232 ff.
 Karmøy, 232, 470, 762, 785.
 Kattegat, 270, 605, 762.
 Kaupanger, 2, 83, 286, 304, 835.
 Kautokeino, 312.
 Kekortursok, se Qerrortussoq.
 Kellingak, se Qilángait
 Kepingitsok (Qipingassoq), 262.
 Ketilsfjörðr, 78. Se Tasermiut-fjord.
 Kikurtursok, se Qerrortussoq.
 Kinn, 159, 415, 558, 749, 751.
 Kinsarvik, 232, 280, 282, 401, 408, 872, 910,
 912, 922 f.
 Kirkefjorden, 666.
 Kirke-Stillinge, 532.
 Kirkevaag, 266.
 Kistrand, 312.
 Kjølvik, 497.
 Kjøllefjord, 891, 961 f.
 Klepp, 315.

- Kleven, 129, 606.
 Klim, 431.
 Klok Hoek, 81. Se Klokkerhuk.
 Klokkerhuk, 81 f., 365, 418, 459 f., 608, 676,
 697 ff., 718, 868. *Afb. pl. 24.*
 Kobbefjorden, 445.
 Kobbervig, 871.
 Kokøerne (Koek-øerne), 116, 841.
 Kolding, 161, 970, 972.
 Kongsberg, 204, 504, 702, 724, 1013.
 Kongsvinger, 207, 904.
 Kuksuk (Qugsuk) fjord, 1005.
 Kragerø, 314, 370, 553 f.
 Krok gaard, 361.
 Krokstad, 702.
 Krokstadelven, 702.
 Kronborg, 605.
Kronprinsens Ejland, 8, 79 ff., 130, 222,
 224 ff., 260, 317 ff., 322, 364, 366, 369,
 410, 480, 498, 568, 611, 614, 620, 653, 673,
 682, 700 f., 707, 714 ff., 868, 871, 967, 974 f.
 Kronprinsøerne, se Kronprinsens Ejland.
 Kvannfjorden, 837.
 Kvernes, 193, 365, 466.
 Kvæfjord, 236, 276, 292, 679, 692.
 Kvæka gaard, 511, 520.
 København, 4 ff., 9, 12, 17, 21, 28, 58, 87,
 89, 92 ff., 100 f., 105 f., 109, 112 f., 116,
 125, 128, 131 ff., 138, 141, 148 f., 154,
 156, 159 f., 167 f., 175, 179 ff., 182 ff.,
 188 f., 192, 202 f., 205 ff., 210 f., 219, 221,
 227, 232, 239, 246 ff., 253, 257, 265, 268 f.,
 274, 280, 287, 291 f., 298, 301 f., 306, 329,
 340, 342 f., 346, 348, 351, 353, 359, 364,
 371 f., 376 ff., 381, 389, 407, 412, 428, 452,
 470 f., 475 f., 485, 494, 502, 508, 528, 531,
 534, 552 f., 557, 566 f., 578 f., 584, 594 ff.,
 602 f., 604 f., 648 f., 650 f., 680, 686 f.,
 709, 724 ff., 744 ff., 761 f., 784 f., 822,
 826, 834, 843, 893, 895 f., 903, 913 f.,
 930 ff., 984. *Grøn. Handels Plads afb.*
pl. 6.
 Køge, 265, 656, 978.
 Laaland (Lolland), 594, 878, 883.
 Labrador, 657.
 Land, 224, 227, 371, 373, 739.
 Langeland, 93, 894, 901.
 Langesund, 100.
 Larvik, 87, 448, 655.
 Laskestad, 441.
 Lauga gaard, 466, 769.
 Laurvig, se Larvik.
 Ledreborg, 62.
 Leikanger, 219, 808, 835.
 Leith, 310, 617, 841, 949 f.
 Leksvika, 96.
 Lekve gaard, 910.
 Lemvig, 398 ff.
 Lesja, 428, 430.
 Lesjaverk, 428.
 Levanten, 8.
 Libstad, 451.
 Lichtenau, 78, 307, 379, 585, 667.
 Lichtenfels, 54, 199, 662, 888. *Afb. pl. 10.*
 Liefde Bay, 74. Se Godhavn.
 Lier, 169 ff., 287, 489, 978. Kirke og preste-
 gaard *afb. pl. 42.*
 Liland, 96.
 Lilienberg, 432.
 Lillefosen, 590.
 Lille Mørk gaard, 739.
 Lillesand, 105, 129, 606.
 Limfjorden, 7, 253, 273, 397, 793, 884, 984.
 Lindelse, 894.
 Lindesnes, 249, 393, 930.
 Linnerud, Aurskog, 557.
 Lista, 105.
 Listerlandet, 684.
 Lofoten, 3, 158, 203, 433, 687 f., 787.
 Loftesnes gaard, 304.
 Lolland, se Laaland,
 Lom, 220, 485.
 London, 192, 205, 712.
 Loppa, 470.
 Lunde herred, 700.
 Luster, 314.
 Lye, 531.
 Lyngseidet, 454.
 Lynne, 494.
 Lysekloster, 909.
 Lødingen, 236.
 Løkeberg, 360.
 Løken, 360 f.
 Løkkeberg, 448.
 Løve herred, 533 f.
 Løvenborg, 543.
 Magerø, 206.
 Maglebrænde, Falster, 92.
 Magleby, 149.
 Maklykout, 41, 43 f., 88, 257, 300.

- Malmö, 670.
 Malnes, 691.
 Malt, 161.
 Mandal, 129, 312 f., 606.
 Manermiut, 68, 259.
 Manger, 794.
 Manik, 259.
 Manitsoq, Egedesminde distr., 261.
 Manitsoq, 55. Se Sukkertoppen.
 Mannuch, 68, 259 f. Se Manermiut.
 Mariager, 584, 767, 983.
 Mariesminde gaard, 546.
 Marslev, 189.
 Marstrand, 904.
 Melbostad, 490, 495.
 Meldal, 194, 389, 604.
 Mellemfjord, Disko, 716.
 Melsom gaard, 799.
 Mejlbj, 161.
 Middelhavet, 203, 496.
 Mjøsén, 736.
 Modum, 287, 978.
 Moen i Odalen, 986.
 Molde, 201, 604, 723, 823, 974.
 Mors, 106, 984.
 Moss, 182, 443, 543, 904.
 Mov, 484.
 Muleberg, 360.
 Myklebostad, 276.
 Møllenhof, 702, 704.
 Mørchshavn, 628.
 Møre, 671.
 Mørkved, 740.
 Naddem, nordre, 362.
 Naddem, søndre, 361.
 Nanortalik, 78, 110 ff., 402, 628, 843.
 Nantes, 823.
 Napassoq, 869 f.
 Narssalik, 625.
 Narssaq, 99, 181.
 Narssarmiut, 856.
 Nedre Borgesyssel, 106, 229.
 Nedrekvern, 822.
 Nedre Romerike, 281.
 Nedre Telemarken, 930.
 Nedstrand, 459.
 Neiden, 892.
 Nekspø, 265.
Nepisene, 5, 39 f., 117, 144, 244, 264, 334 f.,
 337, 340 ff., 345, 414, 446, 450 f., 456 f.,
 590 ff., 813, 850, 855 ff., 860, 906 ff.,
 952 ff., 955 f.
 Nes, Hallingdal, 360, 362, 524.
 Nes, Hedmark, 737.
 Nes, Romerike, 282, 567.
 Nesna, 203, 691.
 Nesodden, 314, 702.
 Nestved, 180.
 New York, 431.
 Niaqornat, 265, 935.
 Nibe, 259.
 Nipisat, 39, 742, 812. Se *Nepisene*.
 Nipisatsundet, 332.
 Nivâq, 69.
 Nivâq-bugten, 68, 383.
 Nivâq-fjord, 868.
 Noordost Bay, 64.
 Nordfjord, 463, 851.
 Nordland, 235 f., 657 f., 684, 687, 690, 784.
 Nordmøre, 106, 193, 342, 365, 528 f., 694,
 817.
 Nordost-Bugten, 354.
 Nordbay, 147.
 Nord-Herøy, 769.
 Nordhordland, 911.
 Nordhus, 797.
 Nord-Jylland, 106.
 Nordlien, 720.
 Nordnes, 845.
 Nordre Fiskefjord, 34, 1004.
 Nordre Isortoq, 61.
 Nordre Strømfjord, 9, 61, 244, 393.
 Nordsjælland, 834, 978.
 Nordsoack, 65. Se *Nûgârssuaq*.
 Nougarsok, se *Nûgârssuk*.
Nûgârssuk, 869.
Nûgârssuaq, 58, 185, 222, 706.
Nûgârssuaq-halvøen, 58, 64, 318, 354, 386,
 486, 555, 881, 934, 1001.
Nûk, Egedesminde distr., 868.
Nûk (Godthaab), 859.
 Numedal, 504, 554.
 Nyborg, 894.
 Ny Egedesminde, 68. *Afb. pl. 20, 21*.
 Ny Herrnhut, 54, 139 f., 163 f., 197, 200,
 309, 347, 388, 421, 516, 519, 565, 657,
 832, 840, 1009. *Afb. pl. 10, 11*.
 Nykøbing, Falster, 136.
 Nykøbing, Mors, 106.
 Nykøbing, Sjælland, 489.

- Ny Ritenbenk, 59. *Afb. pl. 17, 18.*
 Nysted, 878.
 Ny Sukkertoppen, 56, 950.
 Nærø, 466, 769.
 Nørhaa, 543.
 Nørre Alslev, 923 f.
 Nørre Vedby, 919, 923 f.
 Oberland, 451.
 Odalen, 174, 371, 985.
 Ofoten, 96.
 Odda, 922 f.
 Oddernes, 353.
 Odense, 554, 700, 724.
 Olstrup, 489.
 Omanatsiak, se *Ūmánatsiak.*
 Omenak, se *Ūmánaq.*
 Onsild herred, 767.
 Onø, 229.
 Opernavik, se *Upernavik.*
 Oplandene, 464, 736, 740.
 Orcaes Eilænder, se *Orkney-øerne.*
 Orkedal, 339.
 Orkney-øerne, 178, 713.
 Os, 796, 817.
 Osen, 121.
 Oslo, 33, 175, 207, 344, 346, 363, 789, 859 f.,
 979.
 Oslofjord, 944.
 Ostindien, 496, 719, 904.
 Overhalla, 580.
 Oumanak, se *Ūmánaq.*
 Paalsberg, 431.
 Pákitsoq-fjorden, 58.
 Pámiut, 6, 48. Se *Frederikshaab.*
 Pasvig, 892.
 Patriksfjord, 1000.
 Peisen, 892.
 Pettvika, 441 f.
 Pisugfik-øerne, 145, 339, 828, 830, 850, 1007,
 1009.
 Pommern, 550.
 Porsgrund, 524.
 Portsmouth, 823.
 Prestefjeldet, 261, 916.
 Prestefjorden, 145, 293, 472, 850, 855, 858,
 969.
 Prestø, 381.
 Preussen, 451.
 Prins Christians sund, 99, 182, 667.
 Profoshavn, 837.
 Pustefjorden, 405.
 Qaqortoq, 78, 1000. Se *Julianehaab.*
 Qarajat, 829.
 Qasigiánguit, 41.
 Qeqertarsuatsiaq, 53. Se *Fiskeneset.*
 Qerrortussoq, 8, 62, 64, 107, 402 f., 411,
 464, 527, 584, 589, 868.
 Qilángait-øerne, 830 f., 839, 996 f., 1008 ff.
 Qúmarfik, 716.
 Raade, 155, 281.
 Rakkestad, mellem, 361.
 Raklev, 265.
 Ramsø-Tune herreder, 489.
 Randers, 503, 550.
 Rasvaag, 509.
 Ravn-øerne, 421, 660.
 Refs herred, 546 f.
 Rendsborg, 904.
 Rennebu, 740.
 Reykholt, 1002.
 Reykjanes, 851.
 Reykjavik, 109, 426, 999.
 Ribe, 161, 925.
 Rifcol, 126, 716.
 Ringebu, 413.
 Ringkøbing, 883.
 Ringsaker, 485, 709, 736, 738, 900.
 Ringsted, 655.
 Rise, 901.
 Riserup, 923 f.
 Risør, 343, 848.
Ritenbenk, 8, 14, 18, 58 ff., 64, 71, 82 f.,
 175 ff., 184, 204, 216, 222, 316, 321 f.,
 355, 366 f., 412, 419, 426, 428 f., 469,
 485 ff., 493, 555 f., 568, 607 f., 694 f.,
 698, 706, 758, 775, 779 f., 800, 878, 982,
 1001. *Afb. pl. 17, 18.*
 Rodebay, 41, 82, 859.
 Rokke anneks, 155.
 Rollag, 189.
 Romedal, 431 f.
 Rommelpottens fjord, 68, 260 f.
 Romnes, 851.
 Romsdalen, 529, 595, 671, 709, 736, 742,
 750, 827, 930, 974.
 Rosholm, 545.
 Roskilde, 247, 462, 476 f., 489, 554.
 Rostock, 117.
 Rudkøbing, 93, 894 f., 930.
 Rundø, 674.

- Rusland, 571.
 Ryfylke, 459, 568.
 Ræveøen, 68.
 Rødby, 883.
 Rønmø, 768.
 Rør gaard paa Ringsaker, 736 ff. *Afb. pl. 51.*
 Røros, 374, 389.
 Røst, 159, 415.
 Røvær, 785.
 Sadlen, 849.
 Sakkame, se Sarqaq.
 Sakskøbing, 133.
 Sakslund, 724.
 Salbugaard, 634, 650.
 Salten, 441, 736, 822.
 Salzwedel, 449.
 Sand, se Storsand.
 Sandbay, 41, 681, 859.
 Sande, 799.
 Sandefjord, 799.
 Sandegaard, 511.
 Sandem gaard, 361.
 Sandholt herregaard, 229.
 Sandsvær, 504.
 Sannidal, 314.
 Sårdloq, 139, 834.
 Sarfarfik, 934.
 Sarqaq, 58, 64, 486, 555, 1001. *Afb. pl. 17.*
 Såtormiut, fjord, 55.
 Saxild, 548.
 Schaare, se Skaare.
 Seglflod, 483 f.
 Selbu, 158.
 Selja, 785.
 Sem, 767.
 Senja, 235, 276, 292, 657, 685.
 Sennien, se Senja.
 Septon gaard, 373.
 Sermersôq, 473.
 Sermiligârssuk-fjord, 447.
 Sermioliksoak (Sermiligssuaq), 350.
 Setskogen, 353.
 Shetlandsøerne, 105, 676, 713.
 Sibirien, 571.
 Siglufjörðr, 78. Se Agdluitsoq-fjord.
 Silfranes, 989.
 Simiutalik, 1001.
 Simmerbølle, 930.
 Sisimiut, 63. Se Holsteinsborg.
 Sjøælland, 427, 656, 985.
 Skaare, 232, 234.
 Skaarupgaard, 534.
 Skagafjord, 989.
 Skagerak, 129, 310, 605.
 Skállholt, 476, 1002.
 Skam herred, 700.
 Skanderborg, 519.
 Skandsen, 718.
 Skaragrøm gaard, 343.
 Ske gaard, 227.
 Skien, 101, 604, 619, 865, 903.
 Skinnerup, 546.
 Skippinge herred, 533 f.
 Skiptvet, 826.
 Skjold, 845.
 Skodje, 743.
 Skogn, 568, 845.
 Skotland, 310, 841, 950.
 Skou gaard, 398 f.
 Skovby, 1012.
 Skovby herred, 700.
 Skovfjorden, 666.
 Skudesnes, 785, 787.
 Skydebjerg, 154, 229, 678.
 Skyum, 546.
 Skærum, 543.
 Slagelse, 195, 202, 532.
 Slesvig, 381, 431.
 Slidre, 984.
 Slyngstad, 742 f.
 Smaalene, 101, 933.
 Smerup, 381.
 Snaasa, 580, 795.
 Snøde, 894.
 Sogn, 283, 310 f., 634, 650, 744, 808, 835.
 Sogndal, Sogn, 286, 304 f., 455, 740, 835, 843.
 Solbjerg, 984.
 Solør, 190.
 Sorgenfri, 351.
 Sorø, 744.
 Spanien, 8.
 Spitsbergen, 692.
 Spjelkavik, 671.
 Spjellerup, 381.
 Stade, 142.
 Stagstrup, 546.
 Starnes, 795.
 Stange, 432, 511, 521, 702, 724.
 Stangvik, 106.

- Statenhuk, 78, 182, 664, 667, 847 f., 853.
Pl. 5.
 Stavanger, 101 f., 195, 376, 511, 674, 749,
 752, 787, 868, 871, 951.
 Stavem gaard, 428.
 Stege, 93.
 Steigen, 433, 441, 690.
 Stenløse, 985.
 Stensrud gaard, 373.
 Stettin, 388.
 Stevns, 149.
 Stikkende Jacobsbay, se Stikkende Jacobs
 Bugt.
 Stikkende Jacobs Bugt, 64, 185, 354, 358,
 491.
 Stjørødal, 727, 817.
 Stobbum, 431.
 Stokke, 799.
 Storbritannien, 195.
 Stord, 705, 797.
 Store Fuglede, 533 f.
 Storehedinge, 93.
 Store Stensig, 589.
 Storhamar, 736, 822.
 Storsand, 944.
 Storvorde, 483 f.
 Stranda, 742.
 St. Petersborg, 195.
 Strandebarm, 404, 408, 835.
 Strat Davis, 651, 692, 845, 854, 858, 862.
 Strynø, 247.
 Strøm i Odalen, 985 f.
 Strømstad, 448, 448.
 Stubbekøbing, 92 f., 247, 389.
 Stykkisholm, 475.
Sukkertoppen, 8, 14, 16, 23, 25, 55 ff., 61,
 107, 110, 116, 138, 194, 260, 265, 283 ff.,
 306, 348, 367, 387, 393, 405, 421, 452,
 481, 514 ff., 521 f., 526 f., 530, 536 f.,
 541, 584 f., 588, 630, 636, 641, 652, 659,
 662 ff., 744 f., 762, 766, 830 f., 839, 842,
 856, 869, 871, 876, 950, 980 ff., 1004,
 1011 f.
 Sund, 315, 796.
 Sundby, 547, 984.
 Sunnfjord, 415, 474, 595.
 Sunnhordland, 909.
 Sunnmøre, 208, 218, 220, 283, 528, 670 f.,
 673 f., 742, 900, 930.
 Suppehavn, 16.
 Surendal, 603.
 Swansea, 977.
 Svanøy gaard i Sunnfjord, 474, 749. *Afb.*
pl. 51.
 Svartenhuk, 72 f., 175, 393, 877 f.
 Svartevogelbay, 58 f., 372, 429, 486.
 Svelvik, 132 f., 135.
 Svendborg, 133, 554, 959.
 Sverige, 193, 195, 443.
 Svorkmo, 389.
Sydbay, 8, 61, 63, 68, 256, 259 f., 337, 348 ff.,
 424 ff., 663, 806, 866, 917, 926 f.
 Sydostbugten, 69, 383, 963, 976.
 Sylling, 173.
 Søgne, 933.
 Sjøllerød, 532.
 Sjølvnæs, se Silfranes.
 Sjønderhaa, 543 f.
 Sjønderjylland, 113.
 Sjøndre Fiskefjord, 53, 456.
 Sjøndre Land, 371.
 Sjøndre Strømfjord, 876.
 Sjøndre Upernavik, 72, 176.
 Sjørfjorden, 795, 922.
 Sjør-Gudbrandsdal, 526.
 Sjørhaug, 234.
 Sjør-Odal, 985.
 Sjør-Trøndelag, 206.
 Sjørum, 189, 314, 956, 958.
 Sjøvik, 292.
 Taklo gaard, 868.
 Tana, 891, 961.
 Tassiussaq, 696.
 Taskeberget, 220.
 Tasermiut, 99.
 Tasermiut-fjord, 78, 110.
 Telemark, 168, 280, 687.
 Tellerok (taleroq), 330.
 Thisted, 292, 546 f., 875, 968.
 Thy, 431, 543, 545, 880.
 Tilrem gaard, 769.
 Tinden, Øksnes, 158.
 Tingvoll, 193, 528, 694, 817, 930.
 Tingsted, 923.
 Tiningertôq, 886.
 Tinn, 168 ff., 188, 280 f., 555, 567.
 Tinnsjøen, 168.
 Tissø, 533.
 Todbjerg, 161.
 Torna, 892.

- Törnårssuksfjeldet, 624.
 Torsken, 158, 236, 415.
 Torup, 431.
 Torvastad, 232, 459, 762, 785 ff.
 Toten, 155, 524, 720, 724, 727, 738.
 Tranekær, 901.
 Trankebar, 594, 865, 903.
 Triest, 951.
 Tromsø, 194, 249, 489, 494, 497.
 Trondenes, 159, 235 f., 276, 292, 415.
 Trondheim, 96, 119 ff., 148, 203, 205 f., 228, 231, 236, 247, 276, 283, 286, 345, 374, 377 f., 389, 393, 396, 412 f., 422, 449 ff., 543, 590, 596, 604, 608, 622, 674 f., 680, 686 f., 690 f., 720, 740, 770, 788, 817, 871, 893, 910, 823, 989 f.
 Trudsholm, 462.
 Tryggelev, 894.
 Tudse, 543.
 Tuneliarbeck, se Tunuliarfik-fjord.
 Tungane, 456.
 Tunnuliorbik, se Tunuliarfik-fjord.
 Tunuliarfik-fjord, 98, 181, 350, 659.
 Tveit, 359 f., 933.
 Tynset, 485.
 Tyskland, 102, 443, 571, 658.
 Tønsberg, 655, 746, 748, 798.
 Tjørdal, 900.
 Udzire, se Utsire.
 Ujaraksuak (Ujaragssuaq) fjord, 1005.
 Ukivik, 61, 424. Se Sydbay.
 Ulkebøl, 168.
 Ullensaker, 371.
 Ullensvang, 401, 922 f.
 Ulstein, 208, 210, 219 ff.
 Ulvik, 871 f., 922.
 Ulvø Sund, 310.
 Ūmánaq, 8, 14, 64 ff., 73, 104, 130 f., 177, 186 ff., 210 ff., 229, 231, 318, 322 ff., 329 ff., 354 f., 373, 384 ff., 428, 469 f., 478, 482, 556, 580 ff., 620, 671 ff., 696, 730, 780, 880, 895, 921, 933 f., 972 f., 990. *Afb. pl. 22.*
 Ūmánaq, Sukkertoppens distr., 255, 876.
 Ūmánaqsbugten, 184 f., 212 f., 216, 265, 323, 354, 387 f., 490, 672, 726, 934 f.
 Ūmánárssuk, 197.
 Ūmánatsiaq, 329 ff.
 Ūnartoq, 99, 447.
 Understed, 589.
 Upernaviarssuk, 666.
 Upernavik, 8, 14, 24, 66, 71 ff., 75, 94, 97, 103, 175 ff., 182, 211 f., 224, 315, 327 f., 372 f., 390 f., 477 ff., 488, 499 ff., 580 f., 672, 695 f., 707, 716, 780, 877 ff., 963, 972 ff., 990 ff. *Afb. pl. 21.*
 Utsire, 233.
 Uvkusigssat, 388.
 Vaagan, 92, 236 ff., 250, 266, 692. Kirke og prestegaard *afb. pl. 31, 32, 33.*
 Vaaler, 87.
 Vadsø, 865, 892 f.
 Vajgattet, 6, 58, 64, 72, 486, 555, 726, 972.
 Valby, 116.
 Valdres, 208, 371, 373.
 Vang, Hedmark, 137, 141, 429, 471, 511, 520, 740, 822.
 Vanse, 105, 273.
 Vantinge, 554.
 Vardal, 92 f., 247, 258, 720, 952.
 Vardø, 891, 960.
 Vartov, København, 160, 420, 247, 274.
 Vebbestad, 236, 679 f., 691 f.
 Veblungnes, 595.
 Veidefjord, 296, 660.
 Vejle, 910.
 Vemmetofte kloster, 603.
 Vendsyssel, 158, 381, 543, 589, 684, 883.
 Verdal, 705.
 Vestad gaard, 413.
 Vesteraalen, 158, 203, 415, 558, 653, 687 f., 690 f.
 Vesterbygden, 1012.
 Vester Egede, 235.
 Vester Ejland, 69, 124, 126, 350 f., 981.
 Vestindien, 363, 407, 875.
 Vestjylland, 397.
 Veøy, 595, 709, 723.
 Vexø, 985.
 Viborg, 323, 866.
 Viire-Bay, 41, 150, 859. Se Christianshaab.
 Vikedal, 101 f., 119.
 Villerslev, 543.
 Villingholt, 995.
 Vinger, 431.
 Vinje gaard, 690 f.
 Volda, 280.
 Voss, 113, 550, 808, 909 f.
 Vrouwen Eylande, 71. Se Upernavik.

- Vust, 431.
 Værøy, 159, 415.
 Walwis Bay, 79. Se Diskobugt.
 Walwis Eylanden, 79. Se Kronprinsens
 Ejland.
 Waygat, se Vajgattet.
 Wasøe, se Vadsø.
 Weidefjord, se Veidefjord.
 Wennie, se Vinje.
 Wilde Eilænder, 261.
 Women Islands, 71. Se Upernavik.
 Ydby, 546.
 Ytre Holmedal, 796.
 Ytre Stangvik, 529.
 Zuydbay, se Sydbay.
 Zuydost-Bay, 64. Se Diskobugt.
 Zuykerbrood, 55. Se Kangâmiut.
 Zwarten Hoek, 71. Se Svartenhuk.
 Ærø, 901.
 Øksnes, 158, 415, 558.
 Øllingsøgaard, 594.
 Øresund, 273, 590, 605.
 Ørkenøerne, se Orkney-øerne.
 Ørlandet, 470, 817.
 Ørskog, 742.
 Øsby, 503.
 Østerbjerg, 400.
 Øster Brønderslev, 158.
 Østerbygden, 96, 100, 248, 275, 445, 473,
 592, 629, 665, 687, 689 f., 843, 852, 857,
 886, 943, 1012. *Pl. 4, 8.*
 Øster Skjerninge, 978.
 Østersøen, 688.
 Østgrønland, 689, 844. *Pl. 4, 8.*
 Østrupgaard, 978.
 Øvrebøe, 233.
 Øvre Romerike, 371.
 Øvre Semgaard, 622.
 Øye, 603.
 Øyer, 721.
 Øyestad, 102.
 Øystad, 227.

Publikationer af H. Ostermann.

Den grønlandske Missions og Kirkes Historie. 254 s. O. Lohses forlag, København 1921. Kr. 5,00. Udsolgt.

Missionær i Grønland HENRIC CHRISTOPHER GLAHNS dagbøger for aarene 1763—64, 1766—67 og 1767—68. Det Grønlandske Selskabs Skrifter. IV. 247 s. København 1921. Kr. 3,00.

Den norske Grønlandsprest provst JØRGEN SVERDRUP, et arktisk livs- og tidsbillede fra det 18de aarhundrede. 232 s. Alb. Cammermeyers Forlag, Kristiania (1922). Kr. 6,00. Nu kr. 2,00.

Dagbøger av Nordmenn på Grønland før 1814. Norges Svalbard- og Ishavs-Undersøkelser, Meddelelse Nr. 33. 246 s. I kommisjon hos Jacob Dybwad, Oslo 1935. Kr. 9,00.

Grønlandske distriktsbeskrivelser forfattet av Nordmenn før 1814. Norges Svalbard- og Ishavs-Undersøkelser, Meddelelse Nr. 39. 156 s. I kommisjon hos Jacob Dybwad, Oslo 1937. Kr. 7,00.

KNUD RASMUSSENS *posthumous notes on the life and doings of the East Greenlanders in olden times.* Meddelelser om Grønland, bd. 109, nr. 1. 215 s. C. A. Reitzels forlag, København 1938. Kr. 10,00.

KNUD RASMUSSENS *posthumous notes on East Greenland legends and myths.* Meddelelser om Grønland, bd. 109, nr. 3. 182 s. C. A. Reitzels forlag, København 1939. Kr. 6,75.

POUL OG NIELS EGEDE: *Continuation af Hans Egedes Relationer fra Grønland, samt NIELS EGEDE: Beskrivelse af Grønland.* Meddelelser om Grønland, bd. 120. 380 s. C. A. Reitzels forlag, København 1939. Kr. 18,00.

